

મુદ્રક :: મુદ્રણસ્થાન :
 જયંતીભાઈ દેવશ્યામ મહેતા
 જય ભારત પ્રેસ,
 શાકમાર્કેટ પાસે : રાજકોટ.

આવૃત્તિ ત્રીજી

વીર સંવત ૨૪૮૬
 વિક્રમ સંવત ૨૦૧૬
 ગ્રામ-૧૦૦૦ એક હજાર

પકડતર કિંમત.

રૂા. ૩-૫૦

અધીર કિંમત.

રૂા. ૧-૭૫

અનુક્રમણિકા

*

ક્રમાંક	વિષય	પૃષ્ઠ
	મંગલાચરણ	૬
૧	નિવેદન	૭-૮
૨	બા. બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિનું સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત્ર	૯-૧૯
૩	આદર્શ ખતાકર ચલે ગયે તુમ	૨૦
૪	અન્યો અને ધાર્મિક ઉપકરણોનું મૂલ્ય	૨૧
૫	લઠ્ય આત્માઓની પુણ્ય તિથિઓ	૨૨
૬	આત્મ સાધના	૨૩
૭	આચાર્ય દેવો લવ	૨૪
૮	શ્રી સામાયિકવ્રત અર્થ સહિત	૧
૯	શ્રી સામાયિકના બત્રીસ દોષ	૯
૧૦	શ્રી કાઉત્સગ્ગના વીશ દોષ	૧૩
૧૧	શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર અર્થ સહિત	૧૪
૧૨	શ્રી શ્રમણ સૂત્ર	૩૭
૧૩	ખામણા	૫૨
૧૪	ધર્મધ્યાનનો કાઉત્સગ્ગ	૬૩
૧૫	દશમું-અગિયારમું વ્રત આદરવાની વિધિ	૬૫
૧૬	પોષાના અઠાર દોષ	૬૫
૧૭	શ્રાવકનાં દશ પચ્ચક્ખાણુ	૬૬
૧૮	પંચ પરમેષ્ઠિના ૧૦૮ ગુણ-અર્થ સહિત	૬૮
૧૯	શ્રાવકના ૨૧ ગુણ	૭૧
૨૦	છકાયના ઓલ	૭૩
૨૧	નવ તત્ત્વ	૭૭
૨૨	મંગળ સ્તોત્રમ્	૧૦૭
૨૩	લઘુ દંડક	૧૦૮

૨૪ ગતાગતના બોલ	૧૩૦
૨૫ કર્મ પ્રકૃતિના બોલ	૧૩૫
૨૬ ગુણસ્થાન દ્વાર	૧૪૧
૨૭ મહોટો બાસઠીઓ	૧૫૬
૨૮ ચાર કષાયનો થોકડો	૧૭૩
૨૯ અઠાણુ બોલનો અલ્પ બહુત્વદ્વાર	૧૭૪
૩૦ ચોવીસ જિનાંતરા	૧૭૬
૩૧ શ્વાસોચ્છવાસનો થોકડો	૧૮૩
૩૨ છ આરાના બોલ	૧૮૬
૩૩ ત્રેવીશ પદવીના બોલ	૧૯૦
૩૪ વિરહ દ્વાર	૧૯૨
૩૫ પ્રમાણુ બોધનો થોકડો	૧૯૪
૩૬ પચીશ બોલનો થોકડો	૧૯૯
૩૭ શ્રોતા અધિકાર	૨૦૯
૩૮ પાંત્રીશ બોલ	૨૧૫
૩૯ સિદ્ધ દ્વાર	૨૧૯
૪૦ જાંબૂદ્વીપ વિચાર	૨૨૪
૪૧ ગર્ભ વિચાર	૨૩૭
૪૨ બત્રીસ અસજ્જાય	૨૪૯
૪૩ અધ્યયનો	૨૫૦

(૧) પુત્રિહસ્તુલું અર્થ સાથે ૨૫૦

(૨) પરચુરણુ ગાથાઓ ૨૫૬

(૩) દશગૈકાલિક સૂત્રનાં અધ્યયન-૧-૨-૩
(અર્થ સાથે) ૨૫૮

(૪) ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રનાં અધ્યયન ૩-૪-૯-૧૯
(અર્થ સાથે) ૨૬૪

૪૪ લકતામર સ્તોત્ર અર્થ સાથે ૨૬૫

૪૫ કલ્યાણમંદિર સ્તોત્રમ્ (પદ્યાનુવાદ) ૩૧૧

૪૬ ચિંતામણી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર અર્થ સાથે	૩૧૭
૪૭ ધર્મસિંહ મુનિના અર્ઘાવીશ બોલ	૩૨૨
૪૮ વ્યાખ્યાન પ્રારંભે કહેવાની મહાવીર સ્તુતિ	૩૨૪
૪૯ પાંચ જ્ઞાન	૩૨૭
૫૦ વ્યવહાર સમક્રિતના ૬૭ બોલ	૩૪૬
૫૧ ૪૨ દ્રવ્ય પર ૩૧ દ્વાર	૩૫૩
૫૨ ચાર ધ્યાન	૩૬૦
૫૩ રૂપી અરૂપીના બોલ	૩૬૨
૫૪ પ્રમાણ-નય	૩૬૩
૫૫ કાવ્ય સંગ્રહ (વિધવિધ કાવ્યો)	૩૭૩
૫૬ ઉવસગગહર' મહાપ્રભાવિક સ્તોત્રમ્	૪૦૧
૫૭ પચ્ચક્ષુખાણુનું કાયમી કોષ્ટક	૪૦૪

*

: ફોટા :

- ૧ શ્રી શામળ વેલળ વીરાણી
- ૨ ધી કડવીળાઈ વીરાણી
- ૩ શ્રી વિનોદમુનિ 'સંસારી જીવનમાં શાસ્ત્ર અધ્યયન'
- ૪ સ્મરણાંજલિ.

*

નમો સમગસ્ય ભગવતો મહાવીરસ્ય ।

શ્રી મંગલાચરણ

*

હરિગીત

સત્ ચિત્ અને આનંદરૂપ, અરૂપ, અજર, અવ્યય અહા!
છો. પુંજ જ્ઞાનાલોકના, આ લોકના ભાસ્કર મહા;
જે અવિરત અનુપમેય જ્ઞાનાંભોધિ અવગાહન કરે,
તે જ્ઞાનસાગર વીર ત્રિશલાનંદ અમ અધઃ તમ હરે.

અર્થ :-જ્ઞાનસાગર એવા ત્રિશલાનંદન શ્રી વીર પ્રભો!
આપ સત-શાશ્વત, ચિત્-જ્ઞાનધન અને આનંદ-આનંદધન
હોવાથી સાચા રૂપમાં સચ્ચિદાનંદ છો. સિદ્ધિ વરી અશરીરી થયા
તેથી અરૂપી છો. પુનર્જન્મ ન હોવાથી અજર છો. અવિનાશી
હોવાથી અવ્યય છો. જ્ઞાનરૂપી પ્રકાશના પુંજ છો. આ લોકના
એટલે વિશ્વના મહાન ભાષ્કર છો.

એક સમયનું પણ આંતરૂં પડયા સિવાય-પ્રતિસમય
જેઓ અનુપમ જ્ઞાનસાગરનું અવગાહન કરી રહ્યા છે તે જ્ઞાનસાગર
શ્રી વીર પ્રભુ અમારાં અધઃ (પાપ) અને તમ (અજ્ઞાનાંધકાર) ને
હરી લે છે.

*

ચત્તારિ પરમંગાણિ દુલ્લહાણીહ જંતુણો ।

માણુસત્તં સુર્ઈસદ્ધા, સંજ્ઞમમ્મિ ય વીરિયં ॥૧॥

આ સંસારમાં પ્રાણીઓને નીચેની ચાર વસ્તુઓ (જે છવન-
વિકાસમાં સાધનો છે તે) મળવી અતિ દુર્લભ છે:-

મનુષ્યત્વ; ધર્મશ્રવણ; ધર્મશ્રદ્ધા; સંયમમાં પરાક્રમ (૧)

ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ૩/૧-૪

નિવેદન.

“ અસંખ્યં જીવિય મા પમાયણ ”

સ્વર્ગસ્થ ણા. પ્ર. વિનોદમુનિજી આગમોક્ત જિનવાણીના પરમ ભક્ત હતા. આગમવચનો પર એમની અગાધ શ્રદ્ધા હતી, અને ‘ અસંખ્યં જીવિય મા પમાયણ ’ (જીવન તૃપ્ત્યું સંધાતું નથી માટે ક્ષણ માત્રનો પણ પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ) આ તેમનું ધ્યેય હતું.

વીતરાગની વાણીનો વિશેષ પ્રચાર કેમ થાય એની એમના હૃદયમાં ઘણી જ ધગશ હતી. વીતરાગનાં વચનોનું શ્રદ્ધાન્ કરીને એમણે ભાગવતી દીક્ષા અંગીકાર કરી. એમની દીક્ષા સસ્કાર વિધિમાં અમે નિમિત્ત ન થઈ શક્યા, એ અમારી કમનસીબી છે. વીતરાગ વાણીના પ્રચારની એમની જે ઉત્કૃષ્ટ ઇચ્છા હતી તે સદ્ભાવનાની પૂર્તિરૂપે વીતરાગવાણીમાંથી જે ઉત્તમ જ્ઞાન કે જે નિત્ય શ્રાવક-જીવનમાં ઉપયોગી થઈ શકે તેવા સાહિત્યનું પ્રકાશન કરીને અમુક અંશે એ દુઃખને હળવું કરવા અમારા ચિત્તને શાન્તવન આપવાનો સ્વલ્પ પ્રયત્ન કરી આ અંધ સ્વર્ગસ્થ ણા. પ્ર. શ્રી વિનોદમુનિજીને શ્રદ્ધાંજલિરૂપે અર્પણ કરીએ છીએ.

સ્વર્ગસ્થ મુનિશ્રી નિર્વાણ પામ્યા પછી તેમના સ્વર્ગારોહણનું જે નિમિત્ત સરસ્વત્યું, તેનું વર્ણન તથા તેમના આદર્શ જીવનનો વૃતાંત સંક્ષિપ્તમાં આ અંધમાં આપેલ છે. તેમજ તેમના અનુપમ

જીવનને આવરી લેતો અંથ ગુજરાતી તથા હિન્દી ભાષામાં જુદા જુદા અંથ રૂપે પ્રકાશન થયેલ છે. “શ્રી જૈન જ્ઞાનસાગર” નામનો અંથ અમો શ્રી જૈન-ધર્મપ્રેમી સુમુક્ષુઓ સમક્ષ મૂકીએ છીએ જેમાં નિત્ય સ્વાધ્યાય કરવા માટે ઘણું ઘણું છાપ્યું છે.

આવા અંથો સસ્તી કિંમતે મળી શકે - તેના લાભ સૌ કોઈ વધારે પ્રમાણમાં લીએ અને જૈન જ્ઞાનનો પ્રચાર વધે એ કારણને અંગે અને અમારા સ્વ. પૂ. પિતાશ્રીની જે ખરા અંતઃકરણની ધગશ અને આકાંક્ષા હતી તેમ જ તેઓશ્રીની સૂચના હતી તે પ્રમાણે આજે આ અંથ “શ્રી જૈન જ્ઞાનસાગર” તેમ જ શ્રી જૈન તત્ત્વ પ્રકાશ, શ્રી સમ્યગ્દર્શન અને અધ્યાત્મ જ્ઞાન, મહામંત્ર આરાધના, શ્રુતજ્ઞાન - પ્રશ્નોત્તરી અને તત્ત્વ સંગ્રહ, શ્રી ધર્મધ્યાન અને સજ્જાયમાળા, શ્રી જૃહદ જૈન ચોક સંગ્રહ, શ્રી દંડકાવ બોધ અંથ, અતિમુક્તિ બા. પ્ર. શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર (ગુજરાતી) તથા (હિન્દી), શ્રી સિદ્ધિનાં સોપાન, શ્રી નવતત્ત્વ અને જીવ વિચાર, ભાવના શતક તથા કર્મ અને આત્માનો સંયોગ, શ્રી પ્રતિકમણ્ડ સૂત્ર, શ્રી સામાયિક સૂત્ર જેવાં ધાર્મિક અંથો અને ધાર્મિક ઉપકરણો પડતર કિંમત કરતાં અર્ધી કિંમતે આપીને તેઓશ્રીની ઇચ્છા અને ભાવનાને માન આપ્યાનો અમોને સંપૂર્ણ આનંદ થાય છે. તે સાથે આ અંથની ચોથી આવૃત્તિ જૈનધર્મપ્રેમી સમાજ સમક્ષ સાદર રજૂ કરવાના અમને પ્રાપ્ત થયેલા શુભ અવસર બદલ અમારી જાતને કૃતકૃત્ય માનીએ છીએ.

લિ. આત્મબંધુ,

દુર્લભજી શામજી વીરાણી.

શ્રી સામંત વેદાંત વીરાણી

બા. પ્ર. શ્રી વિનોદસુનિનું સંક્ષિપ્ત જીવન ચરિત્ર.

*

આ પુસ્તક બા. પ્ર. શ્રી વિનોદસુનિના સ્મૃતિર્થે પ્રગટ કરવામાં આવેલ છે તેથી તેમના જીવન ચરિત્રના પુસ્તકમાંથી અહીં સંક્ષિપ્તમાં તેઓશ્રીનું જીવન વૃત્તાંત છાપવામાં આવેલ છે અને તેમને આ અંથ અર્પણ કરવામાં આવે છે.

આ પરમ ગૌરાગી પુરુષનો જન્મ, વિક્રમ સંવત ૧૯૯૨ માં પોર્ટુગલ (આફ્રિકા) માં કે જ્યાં વીરાણી કુટુંબનો વ્યાપાર આવ દિવસ સુધી ચાલુ છે, ત્યાં થયો હતો.

શ્રી વિનોદકુમારના પુણ્યવાન પિતાશ્રીનું નામ શેઠશ્રી દુર્લભજી શામજી વીરાણી અને મહાલાગ્યવાન માતૃશ્રીનું નામ જેન મણિજેન વીરાણી, જન્મેનું અસલ વતન રાજકોટ (સૌરાષ્ટ્ર) છે. જેન મણિજેન ધાર્મિક ક્રિયામાં પહેલેથી જ રુચિવાળા હતા, પરંતુ શ્રી વિનોદકુમાર ગર્ભમાં આવ્યા પછી વધારે દૃઢધર્મી અને પ્રિયધર્મી બન્યા હતા.

પૂર્વ ભવના સંસ્કારથી શ્રી વિનોદકુમારનું લક્ષ ધાર્મિક અભ્યાસ અને ત્યાગભાવ તરફ વધારે હોવા છતાં તેઓશ્રીએ નોન-મેટ્રીક સુધી અભ્યાસ કરી વ્યાવહારિક કેળવણી લીધેલી અને વ્યાપારની પેઢીમાં કુશળતા બતાવેલી.

તેઓશ્રીએ યુનાઇટેડ કિંગડમ, ફ્રાન્સ, બેલ્જિયમ, હોલેન્ડ, જર્મની, સ્વિઝર્લેન્ડ, તેમજ ઇટાલી, ઇંગ્લેન્ડ વગેરે દેશોમાં પ્રવાસ કરેલ. સાં. ૨૦૦૬ના ગૈશાખ માસ, સને ૧૯૫૩ માં લંડનમાં રાણી એલીઝાબેથના રાજ્યારોહણ પ્રસંગે તેઓશ્રી લંડન ગયા હતા કાશ્મીરનો પ્રવાસ પણ તેમણે કરેલ, પરદેશ ફરવા છતાં પણ તેમણે કોઈ વખતે પણ કંદમૂળનો આહાર વાપરેલ નહીં.

ઉગતી આવતી યુવાનીમાં તેઓશ્રીએ દુનીયાનાં સમગ્રીય સ્થળો જેવાં કે કાશ્મીર, ઇંગ્લેન્ડ અને યુરોપનાં સુંદર સ્થળોની

મુલાકાત લીધી હોવા છતાંયે તેઓને રમણીય સ્થળો કે રમણીય યુવતીઓનું આકર્ષણ થયું નહીં, એ એના પૂર્વલવનાં ધાર્મિક સંસ્કારનો રંગ હતો. અને એ રંગે જ તેમને તે બધું ન ગમ્યું અને તુરત વતન પાછા ફર્યા અને સાધુ-સાધ્વીજનાં દર્શન કરવા ઠેકઠેકાણે ગયા અને તેમના ઉપદેશનો લાભ લીધો અને વૈરાગ્યમાં જ મન લાગ્યું. હુંડા ચોવીસીના પાંચમાં આરાનું વિચિત્ર વાતાવરણ જોઈ તેમને કંઈક ક્ષોભ થતો કે તુરત જ તેનો ખુલાસો મેળવી લેતા અને ત્યાગ ભાવમાં સ્થિર રહેતા. દેશ પરદેશમાં પણ સામાયિક, પ્રતિકમણ, ચોવિહાર આદિ પચ્ચક્રખાણુ તેઓ ચૂકયા નહીં. જાંચી કોટિની શૈયાનો ત્યાગ કરી તેઓ સૂવા માટે માત્ર એક શેતરંજી, એક ઓસીકું અને ઓઢવા માટે એક ચાદર ફક્ત વાપરતા, અને પલંગ ઉપર નહીં પણ ભૂમિ પર જ શયન કરતા અને પહેરવા માટે એક આદીનો ક્ષેંધો અને ઝાંખો વાપરતા. કોઈ વખતે કબજે પહેરતાં, બહુ ઠંડી હોય તો વખતે સાદો ગરમ કોટ પહેરી લેતા અને મુહપત્તિ, પ્રાથરણું, રજોહરણુ અને એ ચાર ધાર્મિક પુસ્તકની ઝોળી સાથે રાખતા. સંડાસમાં નહીં પણ જંગલમાં એકાંત જગ્યામાં ઘણે ભાગે શરીરની અશુચિ દૂર કરવા જતા. હાલતાં, ચાલતાં, સંડાસ અને પેશાબ સંબંધીમાં જીવદયાની બરાબર જતના કરતા.

દેશમાં કે પરદેશમાં જ્યારે તેમને કોઈની સાથે મળવાનું થતું ત્યારે તેમની સાથે અહિસામય જૈન ધર્મનું સ્વરૂપ પ્રગટ કર્યા વગર રહેતા નહીં.

દીક્ષાથીઓને જલદી દીક્ષા લેવાની પ્રેરણા કરતા અને એમજ કહેતા કે જાંદગીનો કોઈ ભરોસો નથી. “અસંખ્ય જીવિય માં પમાયએ” આયુષ્ય તૂટતાં વાર લાગતી નથી, જીવન તૂટ્યું સંધાતું નથી માટે ધર્મકરણીમાં સમયમાત્રનો પ્રમાદ ન કરવો જોઈએ.

ગોંડલ સંગ્રહાયના ઘણાબરા પૂ. મુનિવરો અને પૂ. મહાસતીજી ઓનો તથા જોટાદ સંગ્રહાયના પૂ. આચાર્યશ્રી માણેકચંદજી મહારાજ

અને દરિયાપુરી સંપ્રદાયના લાયચંદ્ર મહારાજ, શ્રમણ સંઘના મુખ્ય આચાર્યશ્રી આત્મારામજી મહારાજ વગેરે અનેક સાધુ સાધ્વીઓના ઉપદેશનો તેમણે લાભ લીધેલ. મુંબઈમાં સા. ૨૦૧૧ની સાલમાં શ્રી ધર્મસિંહજી સંપ્રદાયના શ્રી લાલચંદ્ર મહારાજનો પરિચય થયો. લાલચંદ્ર મહારાજ પોતે, સંસારપક્ષના ત્રણ પુત્રો અને બે પુત્રીઓ એમ કુલ ૬ બલકે આખા કુટુંબે સંયમ અંગીકાર કરેલ, તે જાણી તેમને અદ્ભુત ત્યાગ ભાવના પ્રગટ થઈ કે જે કદી ક્ષય પામી નહીં.

આ પહેલાં તેઓ જ્યારે માતા-પિતાની સાથે પૂજ્ય આચાર્ય શ્રી મોહિંકચંદ્ર મહારાજનાં દર્શન યોટાદ ગયેલા ત્યારે તેમના ઉપદેશની જે અસર થઈ તે પણ મુખ્ય અસર પહેલી હતી અને બીજી અસર પૂજ્ય શ્રી લાલચંદ્ર મહારાજના સહકુટુંબની દીક્ષા એ હતી. આ બેઉ પ્રસંગોએ પૂર્વભવની ખાડી રહેલી આરાધનાને પૂરી કરવાના નિમિત્તરૂપ હોઈને વળતો વળત તેઓ માતા-પિતા પાસે દીક્ષાની આજ્ઞા માગતા હતા અને તેનો જવાબ તેમના પિતાશ્રી તરફથી એક જ હતો જે 'હજુ વાર છે. સમય પાકવા દીઓ. જ્ઞાન અભ્યાસ વધારો.'

સાં. ૨૦૧૨ના અષાઢ શુદ્ધ ૧૪થી શ્રી વિનોદકુમારે આચાર્યશ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ સાહેબ પાસે વેરાવળ ચાતુર્માસ દરમિયાન ખાસ નિયમીત રીતે દીક્ષાની તૈયારી કરવા માટે તેમની પાસે જ્ઞાનાભ્યાસ કર્યો. તેની સાથે શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજના સંસાર પક્ષના કુટુંબિક, દીક્ષાના ભાવિક શ્રી જસરાજભાઈ પણ જ્ઞાનાભ્યાસ કરતા હતા. તેઓએ ત્યાં એવો નિર્ણય કરેલો કે શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ પાસે આપણે બંનેએ દીક્ષા લેવી. પહેલા વિનોદકુમારે અને પછી શ્રી જસરાજભાઈએ દીક્ષા લેવી. શ્રી જસરાજભાઈની દીક્ષા તિથિ પૂ. પુરુષોત્તમજી મહારાજ સાહેબે સાં. ૨૦૧૩ના જેઠ શુદ્ધ પંચે સોમવારે માંગરોલ મુકામે નક્કી કરી. શ્રી જસરાજભાઈ, વિનોદકુમારને રાજકોટ મળ્યા. શ્રી વિનોદકુમારે શ્રી જસરાજભાઈની યથાયોગ્ય સેવા બજાવી. માંગરોલ રવાના કર્યા અને પોતે નિશ્ચયપૂર્વક દીક્ષા માટે આજ્ઞા માગી પણ તેઓના પિતાશ્રીની

એકને એક વાણી સાંભળીને તેમના મનમાં આઘાત થયો અને દીક્ષા લેવા માટેના તેમણે ખીજે રસ્તો શોધી કાઢ્યો.

પૂજ્ય શ્રી લાલચંદ્રજી મહારાજ અને તેમના શિષ્યોનો પરિચય મુંબઈમાં થયેલ હતો અને ત્યારબાદ કોઈ કોઈ વખત પત્ર વહેવાર પણ થતો હતો. છેલ્લા પત્રથી તેમણે જાણેલ હતું જે પૂ શ્રી લાલચંદ્રજી મહારાજ, ખીચન, પૂ. આચાર્ય શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબ પાસે જ્ઞાનાભ્યાસ અર્થે ગયા છે. પોતાને પિતાશ્રીની આજ્ઞા (દીક્ષા માટે) મળે તેમ નથી અને દીક્ષા તો લેવી જ છે. આજ્ઞા વિના કોઈ સાધુ મુનિરાજ દીક્ષા આપશે નહિ અને સ્વયમેવ દીક્ષા સૌરાષ્ટ્રમાં લઈને આચાર્ય શ્રી પુરુષોત્તમજી મહારાજ પાસે જવામાં ઘણા વિઘ્ન થાશે, એમ ધારીને તેઓએ દૂર રાજસ્થાનમાં ગાલ્યા જવાનું નક્કી કર્યું.

તા. ૨૪-૫-૫૭ સાં ૨૦૧૩ના ગૈશાખ વદ ૧૦ ને શુક્રવારના રોજ સાંજના માતૃશ્રી સાથે છેલ્લું જમણું કર્યું. લોજન કરી, માતૃશ્રી સામાયિકમાં બેસી ગયાં. તે વખતે કોઈને જાણ કર્યા વગર દીક્ષાનાં વિઘ્નોમાંથી બચવા માટે ઘર, કુટુંબ, સૌરાષ્ટ્ર ભૂમિ અને ગોંડલ સંપ્રદાયનો ત્યાગ કરી તેઓ ખીચન તરફ રવાના થયા.

શ્રી વિનોદમુનિના નિવેદન પરથી માલુમ પડ્યું કે તા. ૨૪-૫-૫૭ના રોજ રાત્રે આઠ વાગ્યે ઘેરથી નીકળી રાજકોટ જંકશને જોધપુરની ટિકિટ લીધી. તા. ૨૫-૫-૫૭ના સવારે ૮ વાગ્યે મહેસાણા પહોંચ્યા ત્યાં અઢી કલાક ગાડી પડી રહે છે, તે દરમિયાન ગામમાં જઈને લોચ કરવા માટેના વાળ રાખીને બાકીના કઠાવી નાખ્યા અને ગાડીમાં બેસી ગયા, મારવાડ જંકશન તથા જોધપુર જંકશન થઈને તા. ૨૬-૫-૫૭ની સવારે ૪૫ વાગ્યે ફોલોલી પહોંચ્યા ત્યાંથી પગે ચાલીને ખીચન ઉપાશ્રયમાં પહોંચ્યા અને ઉપાશ્રયમાં બિરાજતા મુનિવરોનાં દર્શન કર્યા. વંદણા નમસ્કાર કરી સુખશાતા પૃષ્ઠી, બહાર નીકળ્યા અને પોતાનાં સામાયિકનાં કપડાં પહેર્યા અને પછી પૂજ્ય

સ્વ. ધર્માનુરાગી પૂજ્ય

માતૃશ્રી કલ્પવૃક્ષ વીરાણી

શ્રી સંતોની સન્મુખ સામાયિક કરવા બેઠા, તેમાં “જાવ નિયમ પળજી-
વાસામિ હુવિહં તિવિહેણું” ના બદલે “જાવ જીવ પળજીવાસામિ
તિવિહં તિવિહેણું” બોલ્યા. તે શ્રી લાલચંદ્રજી મહારાજે સાંભળ્યું
અને તેઓશ્રીએ પૂછ્યું કે “વિનોદકુમાર ! તમે આ શું કરો છો,
તેનો જવાબ આપવાને બદલે “અપ્પાણું વોસિરામિ” બોલી પાઠ પૂરો
કર્યો અને પછી વિનયપૂર્વક બે હાથ બેડીને બોલ્યા કે “સાહેબ !
એતો બની ચૂક્યું અને મેં સ્વયમેવ દીક્ષા લઈ લીધી, તે બરાબર જ
છે અને તેમાં કાંઈ ફેરફાર થઈ શકે તેમ નથી. આ સિવાય આપશ્રીની
બીજી કોઈ પણ પ્રકારની આજ્ઞા હોય તો ફરમાવો.

તે જ દિવસે બપોરના મુનિશ્રી સમર્થમલજી મહારાજ સાહેબે
શ્રી વિનોદકુમાર મુનિને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને સમજાવ્યા કે
“તમે એક સારા ખાનદાન કુટુંબના વ્યક્તિ છો. તમારી આ દીક્ષા
અંગીકાર કરવાની રીત બરાબર નથી, કારણ કે તમારા માતા-પિતાને
આ હકીકતથી દુઃખ થાય અને તેથી મારી સંમતિ છે કે રજેહરણની
ડાંડી ઉપરથી કપડું કાઢી નાખો જેથી તમે શ્રાવક ગણાવ અને જરૂર
પડે તો શ્રાવકોનો સાથ લઈ શકો, એમ ત્રણવાર પૂજ્ય “મહારાજશ્રીએ
સમજાવેલા પરંતુ તેમણે ત્રણેય વખત એક જ ઉત્તર આપેલો કે “જે
થયું તે થયું. હવે મારે આગળ શું કરવું તે ફરમાવો.”

શ્રી વિનોદમુનિના શ્રી સમર્થમલજી જેવા મહામુનિના પ્રશ્નના
જવાબ પછી ખીચનનો ચતુર્વિધ સંઘ વિચારમાં પડી ગયો અને
મુનિશ્રીઓ પર સંસારીઓનો કોઈપણ પ્રકારનો નિષ્કારણ હુમલો ન
આવે તે માટે શ્રી વિનોદમુનિને જણાવવામાં આવ્યું કે “અમારી
સલામતી માટે તમારે બહેર નિવેદન બહાર પાડવાની જરૂર છે”
ત્યારે શ્રી વિનોદમુનિએ પોતાના હસ્તાક્ષરે નિવેદન શ્રી સંઘ સમક્ષ
પ્રગટ કર્યું તેનો સાર નીચે મુજબ છે :-

મારા માતા-પિતા મોહને વશ થઈને દીક્ષાની આજ્ઞા આપે
તેમ ન હતું અને “અસંખ્યં જીવિય મા પમાયએ” ને આધારે

એક ક્ષણ પણ દીક્ષાથી વંચિત રહી શકું. તેમ નથી; એમ મને લાગ્યું. શ્રી લાલચંદ્ર મહારાજ સાહેબ-વગેરેએ મારી દીક્ષા માટે વિચારી પછી કરવાનું કહેલું પરંતુ મને સમયા માત્રેનો પ્રભાદ કરવો ઠીક ન લાગ્યો; તેથી શ્રી અરિહંત લગવંતો તથા શ્રી સિદ્ધ લગવંતોની સાક્ષીએ મારા ગુરુ મહારાજ સમક્ષ પ્રવચ્ચાનો પાઠ લાણીને, મારા આત્માના કલ્યાણ માટે દીક્ષા અંગીકાર કરી છે. સમાજને જોટો ખ્યાલ ન આવે કે મારી દીક્ષા ક્ષણિક બુદ્ધિસાથી અગર ગેરસમજથી થઈ છે તેથી તથા સમાજમાં જ્ઞેનશાસનની પ્રભાવના થાય તે હેતુથી મારે મારો વૃત્તાંત પ્રગટ કરવો ઉચિત છે.

ઉત્તરાધ્યયનનું સૂત્રના ૧૬મા અધ્યયન સંરથી મને લાગ્યું કે મનુષ્ય-જીવનનું ખરું કર્તવ્ય, મોક્ષકળ આપનારી દીક્ષા જ છે.

છેવટ સુધી મેં મારા બાપુજી પાસે દીક્ષા માટે આજ્ઞા માગી અને તે વખતે પણ પહેલાંની જેમ વાત ઉડાવી દીધી અને અનંત ઉપકારી એવા મારા બાપુજી સમક્ષ હું તેમને કડક ભાષામાં પણ કહી શકતો નહીં અને બીજી બાજુથી મને થયું કે આયુધ્ય અશાશ્વત છે અને આવા ઉત્તમ કાર્ય માટે મારે જરાપણ પ્રભાદ કરવો ઉચિત નથી તેથી મેં વિચારીને આ પગલું ભર્યું છે અને મને પૂર્ણ વિશ્વાસ છે કે, શ્રી વીરપ્રભુ મહાવીર સ્વામીનો સકળ સંઘ મારા આ કાર્યને અનુમોદશે જ. “તથાસ્તુ”

રાજકોટમાં શ્રી વિનોદકુમારના ગયો પછી પાછળથી ખજર પડી કે વિનોદકુમાર કેમ દેખાતા નથી એટલે તપાસ થવા માંડી. ગામમાં ક્યાંય પત્તો ન લાગ્યો. એટલે બહારગામ તારો કર્યા. ક્યાંયથી પણ સંતોષકારક સમાચાર સાંપડ્યા નહીં. અર્થાત્ પત્તો મળ્યો જ નહીં. આમ વિમાસણના પરિણામે પિતાશ્રીને જે મહિના પહેલાંની એક વાતની યાદી આવી. તે એ હતી કે તે વખતે શ્રી વિનોદકુમારે આજ્ઞા માગેલી કે “બાપુજી! આપની આજ્ઞા હોય તો આ ચાતુર્માસ ખીચન (રાજસ્થાન) જઈ કારણ કે ખીચનમાં પૂ. ગુરુમહારાજ શ્રી સમર્થમલજી મુનિ કે

જેઓ સિદ્ધાંત વિશારદ છે અને અનેકાંતવાદના પુરા બળુકાર છે, તેઓ ત્યાં ધિરાજમાન છે કે જેઓશ્રી પાસે શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવા માટે પૂ શ્રી લાલચંદ્રજી મહારાજ આદિ ઠાણા ૪ જવાના છે. તો મારી ઇચ્છા પણ ત્યાં તેમની પાસે જવાની છે.

આ વાતચીતનું સ્મરણ પિતાશ્રીને આવવા સાથે તેઓએ પં. પૂર્ણચંદ્રજી દકને પોતાની પાસે બોલાવ્યા અને વિનોદકુમાર માટેની પોતાની ચિંતા વ્યક્ત કરી. પંડિતજીનું પણ આ વાતને સમર્થન મળ્યું. તેઓશ્રીએ જણાવ્યું કે “ થોડા સમય પૂર્વે શ્રી વિનોદકુમારે મારી પાસે બળુવા માગ્યું હતું કે, ખીચનમાં કેવા પ્રકારની સગવડ છે.?” આમ મારી સાથે પણ વાર્તાલાપ થયો હતો. બન્નેનો આ પ્રમાણે એકમત થતાં પિતાશ્રીએ ખીચન તાર કરવા સૂચના કરી. તા. ૨૬-૫-૫૭ ના રોજ પૃથ્વીરાજજી માલુ ખીચન (રાજસ્થાન) ઉપર, તાર કર્યો.

તા. ૨૮-૫-૫૭ ના રોજ જવાળ આંબોડે શ્રી વિનોદલાલજીએ ખીચનમાં સ્વયમેવ દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે. એટલે તેમના પિતાશ્રીએ રાવળહાદુર શ્રી એમ. પી. સાહેબ, શ્રી કેશવલાલભાઈ પારેખ અને પંડિતજી પૂર્ણચંદ્રજી દક એમ ત્રણેયને શ્રી વિનોદકુમારને પાછા તેડી લાવવા માટે ખીચન મોકલ્યા તા. ૨૮-૫-૫૭ ના રોજ રવાના થઈ તા. ૩૦-૫-૫૭ ના રોજ સવારે ફ્લોદી સ્ટેશને પહોંચ્યા. બેલગાડીમાં તેઓ ખીચન ગયા કે જ્યાં સ્થિતિ મુનિશ્રી શીરોમલજી મહારાજ તથા પૂજ્ય પંડિત રત્ન, શાસ્ત્ર વિશારદ શ્રી સમર્થમલજી મહારાજ આદિ ઠાણા ૮ તથા પૂજ્ય તપસ્વીજી મહારાજ શ્રી લાલચંદ્રજી મહારાજ આદિ ઠાણા ૪ ધિરાજતા હતા કુલ સાધુ-સાધ્વીની સંખ્યા અઠ્ઠાવીસથી ત્રીસની હતી.

પૂછપરછના જવાબમાં શ્રી વિનોદમુનિએ કેશવલાલભાઈ પારેખને કહ્યું કે “ મેં તો દીક્ષા અંગીકાર કરી લીધી છે, તેમાં કંઈ ફેરફાર થાય તેમ નથી તમે અમારા વીરાણી કુટુંબના હિતૈષી છો અને જે સાચા હિતૈષી હો તો મારા પૂ જા અને બાપુજીને

આથી પ્લેઈનનો પ્રોગ્રામ પડતો મૂકવામાં આવ્યો અને માતા-પિતા તા. ૧૪-૮-૫૭ના રોજ ટ્રેઈન મારફત ફ્લોઈડી પહોંચ્યા. શ્રી દુર્લભજીલાલ અને મણિબેને પૂજ્ય તપસ્વી શ્રી લાલચંદળ મહારાજ સાહેબના દર્શન કર્યા.

આ પ્રસંગે શ્રી લાલચંદળ મહારાજ સાહેબે અવસરને પિછાણીને અને દૈર્યનું એકાએક એકચ કરીને શ્રી વિનોદમુનિના માતા-પિતાના સાંત્વન અર્થે ઉપદેશ શરુ કર્યો. જેનો ટૂંકમાં સાર આ પ્રમાણે છે.

“હવે તો એ રત્ન આદ્યુ ગયું! સમાજનો આશા દીપક ઓલવાઈ ગયો! ઝટ ઊગીને આથમી ગયો! હવે એ દીપ ફરીથી આવી શકે તેમ નથી.” શ્રી વિનોદમુનિના સંસાર પક્ષના માતૃશ્રી મણિબેનને મુનિશ્રીએ કહ્યું કે :- બેન! લાવિ પ્રબળ છે. આ બાળતમાં મહાપુરુષોએ પણ હાથ ધોઈ નાખ્યા છે અને સૌને મરણને શરણ થવું પડે છે, તો પછી આપણા જેવા પામર પ્રાણીનું શું ગરુ છે? હવે તો શોક દૂર કરીને આપણે એમના મૃત્યુનો આદર્શ લેઈને માત્ર ધીરજ ધરવાની રહી.”

પૂ. શ્રી સમર્થમહાજી મહારાજ સાહેબનો અભિપ્રાય:-

પ્રાથમિક તેમજ અલ્પકાળના પરિચયથી મને શ્રી વિનોદમુનિના વિષે અનુભવ થયો કે તેમની ધર્મપ્રિયતા અને ધર્માભિલાષા ‘અદિભિન્ન પેમાણુરાગરત્ને’નો પરિચય કરાવતી હતી. પ્રાપ્ત સાંસારિક પ્રચૂર વૈભવ તરફ તેમની રુચિ દૃષ્ટિગોચર થતી ન હતી, પરંતુ તેઓ વીતરાગવાણીના સંસર્ગથી વિષયવિમુખ, ધર્મકાર્યમાં સદા તત્પર અને તલ્લીન દેખાતા હતા. ખાસ પરિચયના અભાવે પણ તેમની વૈરાગ્ય ધારાથી તેમની ધર્માનુરાગીતા તથા જીવનચર્યાથી ‘ઐતિ કાર્ય’ કરવામાં પણ ગભરાટના સ્થાને સુખાનુભવની વૃત્તિ દૃઢમાં આવતી હતી.

હવે,

શ્રી વિનોદમુનિના જીવનના બે પ્રશ્નો ઉપસ્થિત થાય છે તેનો

ખુલાસો કરવામાં આવે છે.

પ્ર. ૧. તેમણે આજ્ઞા વગર સ્વયમેવ દીક્ષા કેમ લીધી ?

ઉત્તર:— પાંચમા આરાના ભદ્રા શેઠાણીના પુત્ર એવંતા (અતિ મુક્ત) કુમારને તેની માતૃશ્રીએ દીક્ષાની આજ્ઞા આપવાની તદ્દન ના પાડી એટલે તેણે સ્વયમેવ દીક્ષા લીધી. ત્યારબાદ ભદ્રા શેઠાણીએ પોતાના કુમારને ગુરુને સોંપી દીધા. તેજ રાત્રે તેણે ખારમી લિખ્ખુની ખડિમા અંગીકાર કરી અને શિયાળાણીના પરિષદથી કાળ કરી નહીન— શુદ્ધ વિમાનમાં ગયા તેથી જ રીતે શ્રી વિનોદકુમાર સ્વયં દીક્ષિત થયા.

પ્ર ૨. આવા વૈરાગી જીવને આવો ભયંકર પરિષદ કેમ આવે ?

ઉત્તર: — કેટલાક ચરમ શરીરી જીવને મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવેલ છે. જુઓ ગજસુકુમાર મુનિ, મેતારજ મુનિ, કોશલ મુનિ, કારણ કે તેમની સત્તામાં હજારો લવનાં કર્મ હોવા ભેદ્યે, ત્યારે તેમને એકદમ મોક્ષ જવું હતું. તો મારણાંતિક ઉપસર્ગ આવ્યા વગર એટલાં બધાં કર્મ કેવી રીતે ખપે? બા. પ્ર શ્રી વિનોદમુનિને આવો પરિષદ આવ્યો, જે ઉપરથી એમ અનુમાન થાય છે કે તે એકાવતારી જીવ હોય.

શ્રી વિનોદમુનિનું વિસ્તૃત જીવનચરિત્ર જુદા પુસ્તકથી ગુજરાતી ભાષા તથા હિન્દી ભાષામાં છપાયેલ છે. તેમાંથી અહીં સાર રૂપે સંક્ષેપ કરેલ છે.

आदर्श बताकर चले गये तुम

ओह विनोद मुनि आये आये चले गये तुम ॥

प्रेम-धार से पले हुए थे,

सुख वैभव में ढले हुए थे ।

फुल गुलाबी खिले हुए थे,

ओह नव दीक्षित हँसा रुला कर चले गये तुम ॥

शीघ्र प्राप्त कर सूत्र सार तुम,

मोह माया का तोड़-तार तुम ।

स्वयं दोक्षा सोल्लास धार तुम,

ओह त्यागी वीर सौर फैला कर चले गये तुम ॥

कैसा था वैराग्य तुम्हारा,

कैसा था चरित्र तुम्हारा ।

कैसा था सौभाग्य तुम्हारा,

ओह आदर्श मुनि आदर्श बताकर चले गये तुम ॥

“असंख्यं जीविष्य मा पमायम्”

श्री विनोद कुमार वीरणी
(दीक्षा लीधा यहेलां शास्त्राभ्यास करता)

जन्म : पोर्टब्लेन सां. १९६२

दीक्षा

निर्वाणु

મહાનુભાવો,

નીચેના ધર્મકરણી કરવામાં ઉપયોગી ધાર્મિક પુસ્તકો અને ઉપકરણો પડતર કિંમત કરતાં અધીં કિંમતે આપવામાં આવે છે તે બેઓને જરૂરત હોય તેમણે નીચે બતાવેલ સ્થળેથી મેળવી લેવા અગર પોસ્ટથી મંગાવી લેવા. (પોસ્ટેજ ખર્ચ અલગ થશે.)

વિગત	પડતર કિંમત	અધીં કિંમત
શ્રી જૈન તત્ત્વપ્રકાશ	૬-૦૦	૩-૦૦
સમ્યગ્દર્શન અને અધ્યાત્મ જ્ઞાન	૪-૦૦	૨-૦૦
મહામંત્ર આરાધના, શ્રુતજ્ઞાન- પ્રશ્નોત્તરી અને તત્ત્વ સંગ્રહ	૪-૦૦	૨-૦૦
શ્રી ધર્મધ્યાન અને સજ્જાયમાળા	૩-૫૦	૧-૭૫
શ્રી જૈન જ્ઞાનસાગર	૩-૫૦	૧-૭૫
શ્રી બૃહદ્ જૈન થોક સંગ્રહ	૩-૦૦	૧-૫૦
શ્રી દંડકાવ બોધ ગ્રંથ	૩-૦૦	૧-૫૦
અતિમુક્ત બા. બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર (ખીજી આવૃત્તિ) ગુજરાતી	૨-૫૦	૧-૨૫
અતિમુક્ત બા. બ્ર. શ્રી વિનોદમુનિનું જીવન ચરિત્ર - હિન્દી	૨-૫૦	૧-૨૫
શ્રી સિદ્ધિના સોપાન	૧-૫૦	૦-૭૫
શ્રી નવતત્ત્વ અને જીવ વિચાર	૦-૫૦	૦-૨૫
ભાવના શતકે તથા કર્મ અને આત્માનો સંયોગ	૦-૫૦	૦-૨૫
શ્રી પ્રતિક્રમાણુ સૂત્ર	૦-૪૨	૦-૨૧
શ્રી સામાયિક સૂત્ર	૦-૧૦	૦૦-૫
ગુરુજી ઉનના	૪-૨૫	૨-૧૨
કંઠાસાગુ ઉનનું	૪-૨૫	૨-૧૨
માળા (નવકારવાળી) મુખડની	૧-૦૦	૦-૫૦
પુસ્તકો મુકવા માટે લોકડાંતા સાપડા	૧-૦૦	૦-૫૦

: ગ્રાજ :
દિવાન પરા શેરી નં. ૬
રા જ કો ટ

શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને
શ્રી કંઠવીબાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ.

સ્વર્ગસ્થોની તિથિઓ,

પૂ. પિતાશ્રી,

શ્રી શામળ વેલળ વીરાણી

[સાં. ૨૦૦૨ મહા વદ ૧૨, તા. ૨૮-૨-૪૬]

પૂ. માતૃશ્રી,

શ્રી કડવીબાઇ વીરાણી

[સાં. ૨૦૧૦ ભાદરવા શુદ્ધ ૧૪, તા. ૧૧-૯-૫૪]

બા. પ્ર. વિનોદસુનિશ્રી,

[સાં. ૨૦૧૩ શ્રાવણ શુદ્ધ ૧૨, તા. ૭-૮-૫૭]

ઉપરોક્ત તિથિઓએ

કુટુંબીજનો તથા સ્નેહીઓ

પોતાના આત્માની ઉન્નતિને માટે લવ્યાત્માઓના
જીવનમાંથી અનુકરણીય વ્રત-નિયમ જેવાં કે સમાયિક,
પ્રતિકંભણ, સંવર, ચોવિહાર, ઉપવાસ, એકાસણું, આયંબિલ,
ઉણોદરી આદિ તપ પોતાના ભાવ પ્રમાણે કરી તેઓની
વાસ્તવિક જીવન-સ્મૃતિ પોતાના જીવનમાં ઉતારે.
એવી નમ્ર વિનંતી.

“આપણી ભગૃતિ એજ એમની સ્મૃતિ બને”

આત્મબંધુ.

સમર્પણ

“અસંરવયં જીવિય મા પમાય”

પોતાના હૃદયની ચિરંતન પ્રકાશતી
ધર્મ શાન-જ્યોતે

અમારા જીવનમાં પણ ધર્મના તેજ પાથરનાર
સ્વ. પૂ. પિતાશ્રી

શામજી વેલજી વીરાણી
તેમજ

સ્વ. પૂ. માતૃશ્રી

કડવીલાઈ વીરાણી
અને

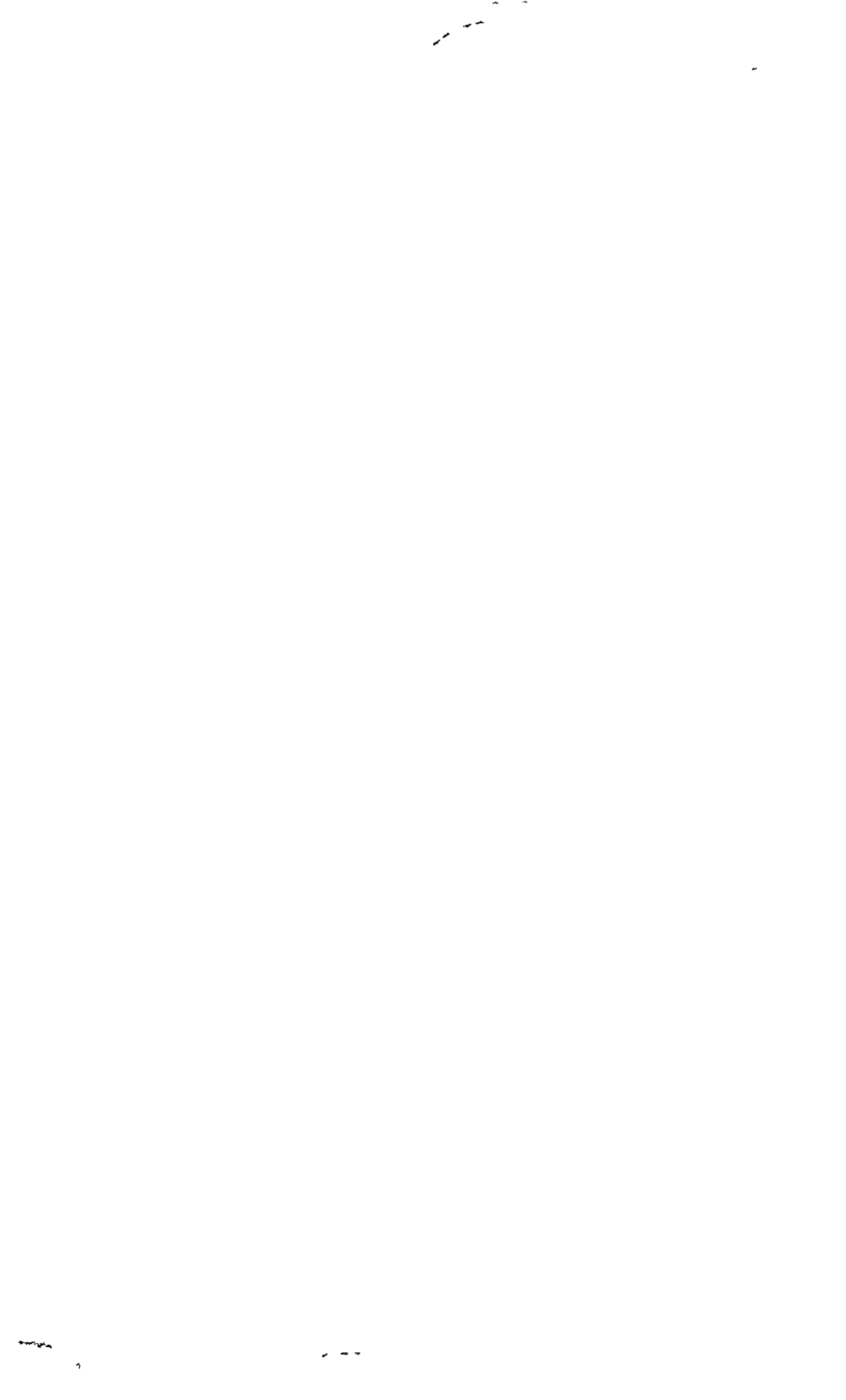
જઠમથીજ ધર્મના રંગે રંગાશેલા

સ્વ. બા. બા. વિનોદ મુનિશ્રી ને

શ્રી જ્ઞાન શાન સાગર
ગ્રંથ
સમર્પણ

લી. કુલજી શામજી વીરાણી
ના વંદન

આત્મ સાધના

(રાગ :- ધોળ, સદ્ગુરુનાં વચન વિચારતાં)

માનવભવ સાર્થક કરવા તાણી,	જિજ્ઞાસા જવલંત સદાય....
	વંદન એ વિનોદ વીરને.
સ્વપ્ન સમ જગ નિથ્યા બાણીયું,	ગૈભવમાં ન રાચે સદાય....વંદન.
જેણે સદ્ગુરુ શાસ્ત્રના યોગથી,	બાણ્યાદુઃખકર વિષય સંભોગ...વંદન.
બાણ્યા જીવ,અજીવ આશ્રવ સંવરને,	વળી નિર્જરા બંધને મોક્ષ....વંદન.
જેની વિવેકદષ્ટિ બાગૃત સદા,	બાણે તત્ત્વ પ્રત્યક્ષ પરોક્ષ....વંદન.
એમ મુક્ત થયા દર્શન મોહથી,	સમ્યગ્ દર્શન પામી પ્રકાશ....વંદન.
લક્ષ જીવનનું જેણે બાણીયું,	ત્યાગે ઐહિક સુખની આશ....વંદન.
જેહનું સંયમ જીવન મંત્ર છે,	નિઃસ્પૃહતા શ્વાસોચ્છ્વાસ....વંદન.
જેણે ચારે ક્ષાયો ઉપશમ કર્યા,	અહંભાવનો જ્યાં નહીં વાસ....વંદન.
રિદ્ધિ સિદ્ધિ કીર્તિ એના કુળની,	જેણે બાણ્યા છે તૃણ સમાન....વંદન.
આત્મભાવે અપ્રમત્ત થઇ રહ્યા,	નહીં પાંચે પ્રમાદને સ્થાન....વંદન.
બાણે નિજ સમ જગતના જીવને,	પ્રેમ સરિતા વહે નિરપેક્ષ....વંદન.
જેહની આત્મસ્થિરતા અડોલ છે,	ચંચલતા નહીં લવલેશ....વંદન.
સર્વભાવ પ્રત્યે ઉદાસીનતા,	રહે તન્મય નિજ સ્વરૂપ....વંદન.
જીવન મુક્ત દશા છે એહની,	તેહ છે ત્રણ જીવનનો ભૂપ....
	વંદન એ વિનોદ વીરને....

“ આચાર્ય દેવો ભવ : ”

મારા પરમ ઉપકારી, ધર્મહૃતુભૂત
પરમ પૂજ્ય શાસન ભૂષણ
મહારાજશ્રી ૧૦૦૮ બાલબ્રહ્મચારી પંડિતરત્ન,
મહા પ્રભાવશાળી પ્રખર તત્ત્વજ્ઞાની ઓજસ્વી
મહાન આત્મા,

મુનિશ્રી પ્રાણુલાલજી સ્વામીને

મારા અંતઃકરણના શુદ્ધ ભાવથી
કોટિ કોટિ વંદન હોજો.

ૐ શાન્તિ ! શાન્તિ !! શાન્તિ !!!

ગુણાનુરાગી,
દુર્લભજી શામજી વીરાણી.

શ્રી સામાયિક વ્રત.

(૧) નવકાર.

નમો-નમસ્કાર હોજો. અરિહંતાણું-કર્મરૂપ વેરીના હણનાર એવા અરિહંતને, જેણે ચાર ઘનઘાતી કર્મ-જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય મોહનીય અને અંતરાય, ક્ષય કર્યાં તથા જેનાથી કાંઈ રહસ્ય (છાનું) નથી અને જે ચોત્રીશ અતિશયે તથા પાંત્રીશ પ્રકારની વાણીએ તથા બાર ગુણે કરી બિરાજમાન છે નમો-નમસ્કાર હોજો. સિદ્ધાણું-સકલ કાર્ય સાધ્યાં જેણે તે સિદ્ધ લગવંતને, જે આઠ કર્મ ખપાવી સિદ્ધતા સુખને પામ્યા તથા એકત્રીશ ગુણે કરી સહિત છે. નમો-નમસ્કાર હોજો. આચરિયાણું-આચાર્યજીને જે શુદ્ધ રીતે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ અને વીર્ય એ પાંચ આચાર પોતે પાળે અને બીજાને પણાવે, તથા છત્રીશ ગુણે કરી સહિત છે. નમો-નમસ્કાર હોજો. ઉવજ્ઞાયાણું-ઉપાધ્યાયજીને, જે શુદ્ધ સૂત્રાર્થ લખે, લખાવે તથા પચીસ ગુણે કરી સહિત છે. નમો-નમસ્કાર હોજો. લોએ-લોકને વિષે. સ્વચ્છાણું-સર્વ સાધુને, જે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર અને તપના સાધનથી આત્માની સિદ્ધિને સાધનાર તથા સત્તાવીશ ગુણે કરી સહિત છે

(૨) તિફળુતો અથવા વંદના.

તિફળુતો-ત્રણવાર. આયાહિણું-એ હાથ જોડીને જમણા કાનથી ડાબા કાન સુધી પચાહિણું-પ્રદક્ષિણા કરીને. વંદામિ-વાંદું છું એટલે પગે લાગું છું. (પાઠાંતરે ગુણુઆમ કરું છું.) નમ્સામિ-નમસ્કાર કરું છું. (પાંચ અંગ નમાવીને.) સક્કારેમિ-સત્કાર દઉં છું. સન્માણેમિ-સન્માન દઉં છું. કલ્યાણું-કલ્યાણકારી છો. મંગલ-મંગળકારી છો. દેવ્ય-ધર્મદેવ સમાન છો. એધ્ય-છકાય જીવને સુખદાયક, જ્ઞાનગુણસંપન્ન છો. પન્નુવાસામિ-સેવા કરું છું. (મન વચન કાયાએ.)

(૩) ઇરિયાવહી.

ઈચ્છામિ-ઈચ્છું છું. પરિક્ષમિહિ-પાપ કર્મથી નિવર્તવાને. ઇરિયા-(સ્તતામાં) પંદને વિષે. વહિયાએ-ચાલતી વખત. વિરાહણાએ-

દુઃખ દીધું હોય. ગમણુગમણે-આવતાં, જતાં. પાણુ-પ્રાણીજીવને. ક્રમણે-કચર્યા હોય. ખીચ-ખીજ. ક્રમણે-કચર્યા હોય. હરિય-લીલોતરી. (વનસ્પતિ) ક્રમણે-કચરી હોય. એસા-ઝાકળ, ઠાર ઉત્તિંગ-કીડીયારાં પાણુગ-લીલ, પુલ. (પંચવર્ણી.) દગ-કાચું પાણી. મટ્ટી-કાચી માટી. મકંડા-કરોળીઆનાં પડ સંતાણા-કરોળીઆની જાળ. સંક્રમણે-એ સર્વને કચર્યા હોય. જે મે જીવા-મેં કોઈ જીવને વિરાહિયા-દુઃખ દીધું હોય, વિરાધના કરી હોય એગેંદિયા-એક ઇંદ્રિય, શરીરવાળા (પૃથ્વી પાણી. અગ્નિ, વાયુ અને વનસ્પતિના) જીવ. બેઈદિયા-બે ઇંદ્રિય, શરીર અને જીલવાળાં (કીડા, વાળા, પોરા અને કરમીયાં વગેરે) તેઈદિયા-ત્રણ ઇંદ્રિય, શરીર, જીલ, નાકવાળાં (કીડી, મંકોડી જૂ, માંકડ, ધનેડાં વગેરે.) ચઉરિંદિયા-ચાર ઇંદ્રિય-શરીર, જીભ, નાક ને આંખવાળાં (પતંગીયાં, માખી, કુત્તાં, તીડ ભમરા, વીંછી વગેરે) પંચિદિયા-પાંચ ઇંદ્રિય-શરીર, જીભ, નાક, આંખ ને કાનવાળાં (મનુષ્ય, પશુ, પખી વગેરે.) અભિહયા-સામા આવતા હણ્યા હોય વત્તિયા-વાટલા વાળ્યા હોય. ધૂળે કરી ઢાંક્યા હોય લેસિયા-મસજ્યા હોય. સંઘાઈયા-એક ખીજ સાથે અથડાવ્યા હોય. સંઘદિયા-થોડો સ્પર્શ કરી દુઃખ દીધું હોય. પરિયાવિયા-સર્વ પ્રકારે પીડા ઉપજાવી હોય. કિલામિયા-કિલામના ઉપજાવી હોય. ઉદ્ધવિયા-ફાળ પાડી હોય. ઠાણાઓ-કોઈએક ઠેકાણેથી. ફાણું-ખીજે ઠેકાણે. સંકામિયા-મૂક્યા હોય. જીવિયાઓ-જીવિત થકી. વવરોવિયા-નાશ કીધો હોય. તસ્સ-તેનું મિચ્છા મિ દુકંડ-ફળ મને નિષ્ફળ થાઓ.

(૪) તસ્સઉત્તરી

તસ્સ-તેને ઉત્તરી-વિશેષ શુદ્ધ. કરણેણું-કરવા સાડ. પાય-ચિછત્ત-લાગેલાં પાપનું છેદન. કરણેણું-કરવા સાડ. વિસોહી-વધારે નિર્મળ. કરણેણું-કરવા સાડ. વિસદલી-ત્રણ શબ્દ સહિત (કપટ, નિયાણું અને મિથ્યાત્વ) કરણેણું-કરવા સાડ. પાવાણું-પાપ કરમણું-કર્મ. નિગ્ધાયણું-ટાળવાને. ઠા એ-અર્થે. ઠામિ-સ્થિર રહીને કડં છું. કાઉ-રસગાં-કાયાને હલાવવી નહિ તે અનન્ય-તેમાં આગળ કદા મુજળ કાયા હલે તેની છટ રાણું છું. ઉસ્સમિએણું-ઉંચો શ્વાસ લેવાથી નિસ્સ-મિએણું-નીચો શ્વાસ મૂકવાથી. ખાસિએણું-ઉધરસ આવવાથી

છીએણું-છીંકથી. જંભાઈએણું-ખગાસું આવવાથી. ઉડુએણું-એડકાર આવવાથી, વાયનિસગેણું-વાયુ સરવાથી. ભમલીએ-ફર તથા ચકરી આવવાથી. પિત્ત-પિત્તના પ્રકોપથી મુરછાએ-મૂર્છા આવવાથી. સુહુમેહિ-સૂક્ષ્મ (થોડુંક.) અંગ-શરીર. સંચાલેહિ-હલવાથી સુહુમેહિ-થોડોક-ખેલ-ખળખો આવવાથી. સંચાલેહિ-હલવાથી સુહુમેહિ-થોડિક. દિક્ષિ-નજર (દષ્ટિ) સંચાલેહિ-હલવાથી. એવમાઈએહિ-એ આદિ બીજા મનમાં ચિતવ્યા હોય તે. આગારેહિ-આગાર એટલે મોકળથી. અભગગો-ભાંગે નહિ. અવિરાહિઓ-હાનિ પહોંચે નહિ હુજ્જ-હોળે. મે-મારો. કાઉરસગો-કાઉરસગ એટલે કાયાનું અણુ હલાવવું. જાવ-જ્યાં સુધી અરિહંતાણું-અરિહંતને ભગવંતાણું-સિદ્ધ ભગવંતને નમસ્કારેણું-નમસ્કાર કરીને ન પારેમિ-ખ્યાન મૂકું નહિ. (પાડું નહિ) તાવ-ત્યાં સુધી કાય-કયાને. ઠાણેણું-એક સ્થાને સ્થિર રાખીને. મોણેણું-અમોલ રહીને. ઝાણેણું-ધ્યાને કરીને. અખ્યાણું-આત્માને. વોસિરામિ-તણું છું.

આ ઠેકાણે (“ઈચ્છામિ પડિહ્મિઉ” થી તે “જીવિયાએ વવરોવિયા તરસ મિચ્છા મિ દુહ્મકડ ” સુધી તથા એક નવકાર પાઠ મનમાં બોલીને કાઉરસગ કરવો અને નમો અરિહંતાણું શબ્દ બોલી પારવો).

(૫) લોગસસ.

લોગસસ-લોકમાં, ઉજ્જેયગરે-ઉજોતના કરનાર ધર્મ-ધર્મ. તિથ્યરે-ચતુર્થના સ્થાપનાર જિણે-જિન, રાગ-દ્વેષના છતનાર. અરિહંતે-અરિહંત દેવની. કિત્તઇસસ-નામ લઈને સ્તુતિ-કીર્તિ કરું છું. ચઉવીસ પિ-ચોવીથે તીર્થ કરો તથા બીજા કેવલી-કેવળજ્ઞાની-ઓની ઉસલ-પહેલા ઋષભદેવ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાએ સ્વપ્નામાં વૃષભ દીઠા તેથી એ નામ આપ્યું. મજિયં ચ-અને બીજા અજિતનાથ સ્વામી. સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતા પાસે રમતા છતા તેથી એ નામ આપ્યું વંદે-વાંદું છું સંભવ-ત્રીજા સંભવનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી દુષ્કાળ યજીને સુકાળ થયો, ધાન્યના સંભવ થયા તેથી એ નામ આપ્યું. મલિનંદણું ચ-અને ચોથા અભિનંદન સ્વામી

x સાધુ, સાધ્વી. દ્રાવક અને દ્રાવિક એ ચાર તીર્થ.

સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી ઇન્દ્રે જયકાર કર્યો તેથી એ નામ આપ્યું.
સુમધં-પાંચમા સુમતિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી
 માતાને લલી મતિ ઉપજી તેથી એ નામ આપ્યું, **ચ-વળી**. **પદ્મિપહું**-
 છઠ્ઠા પદ્મપ્રભ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને પદ્મ-કમળની
 શય્યામાં સૂવાની ઇચ્છા થઈ તેથી તે નામ આપ્યું, **સુપાસં**-સાતમા
 સુપાર્શ્વનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાનાં પાસાં ખર-
 સટ હતાં તે સુવાળાં થયાં તેથી એ નામ આપ્યું. **જિણું**-રાગદ્વેષના
 છતનાર. **ચ-વળી**. **ચંદ્રપહું**-આઠમા ચંદ્રપ્રભ સ્વામી, સ્વામી
 ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને ચંદ્રમાની રસુજ થઈ તથા ચંદ્ર સરખી
 શરીરની પ્રભા થઈ તેથી તે નામ આપ્યું. **વંદે-વાંદુ છું**. **સુવિહું**-
 નવમા સુવિધિનાથ સ્વામી, સ્વામી, ગર્ભમાં આવ્યા પછી નગરમાંથી
 અવિધિ ટાળીને સુવિધિ કરી તેથી તે નામ આપ્યું **ચ-વળી** **પુષ્કદંત**-
 તથા બીજું નામ પુષ્પદંત સ્વામી, સ્વામીના દંત પુલ સરખા હતા
 તેથી તે નામ આપ્યું **સીયલ**-દશમા શીતળનાથ સ્વામી, તેમના પિતાને
 જવર થયેલો પછી સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા ત્યારે સ્વામીની માતાને
 હાથ ફરસ્યાથી પિતાની કાયા શીતળ થઈ તેથી તે નામ આપ્યું.
સિજજંસં-અગ્યારમા શ્રીશ્રેયાંસનાથ સ્વામી, શીતળ પોઢવાની શય્યામાં
 અદ્દશ દેવ રહેલો, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતા સૂતાં તે પછી
 તે દેવતા નાઠો તેથી તે નામ આપ્યું **વાસુપુજ્ય**-બારમા વાસુપૂજ્ય
 સ્વામી, માતાની સૂવાની શય્યામાં દેવતા રહી કોઈને સૂવા દેતો નહિ
 પણ સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી દેવતા તેમાંથી નાશી ઉલટી માતાની
 પૂજા કીધી તેથી કરી એ નામ દીધું. સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી
 ઇન્દ્રે માતાની પૂજા કીધી તથા કુળેરે ઘરમાં ધનની વૃષ્ટિ કરી. **ચ-વળી**.
વિમળ તેરમા વિમળનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી
 માતાની પુંઠ વાંકી હતી તે પાંસરી થઈ તેથી તે નામ આપ્યું. **મણુંતં**-
 ચઉદમા અનંતનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી અનંત
 રત્નોની રાશિ સ્વપ્નમાં દીઠી તેથી તે નામ આપ્યું. **ચ-જિણું**-રાગ-
 દ્વેષના છતનાર **ધરમ**-પંદરમા ધર્મનાથ સ્વામી સ્વામી ગર્ભમાં
 આવ્યા પછી માતા ધર્મને પામી, **અંતિ**-સોળમા શાંતિનાથ સ્વામી. સ્વામી
 ગર્ભમાં આવ્યા પછી મરહીનો રોગ મટ્યો ને શાંતિ થઈ તેથી તે નામ
 આપ્યું. **ચ-વળી**, **વંદામિ-વાંદું છું** **કુંથું**-સત્તરમા કુંથુનાથ સ્વામી,
 સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી શત્રુ કંઠવા સરખા થયા તેથી તે નામ આપ્યું.
અરે-અઠારમા અરનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાએ

રત્નમય આરો દીઠો તેથી તે નામ આપ્યું. ચ-વળી મહિલ-
ઓગણીશમા મહિનાથ સ્વામી, ગર્ભમાં આવ્યા પછી માતાને
પુલની શય્યાનો દોહદ ઉપન્યો તે દેવતાએ પૂરો પાડ્યો તેથી તે નામ
આપ્યું. વંદે-વાંદું છું. મુણિમુવ્વય-વીશમા મુનિસુવ્રત સ્વામી,
સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી વેરી નમી ગયા તેથી તથા માતાએ
મુનિના જેવાં વ્રત પાળ્યાં તેથી તે નામ આપ્યું. નમિ જિણું-એક-
વીશમા નમિનાથ સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી વેરી નમાડ્યા
તેણે કરી તે નામ આપ્યું. ચ-વળી વંદામિ-વાંદું છું. રિક્કનેમિ-
બાવીશમા અરિષ્ટનેમિ સ્વામી (નેમનાથ), માતાએ સ્વપ્નમાં અરિષ્ટ
(શ્યામ) રત્નમય (નેમી) ચક્રધારા દીઠી તેથી તે નામ આપ્યું. પાસું-
ત્રેવીશમા પાર્શ્વનાથ સ્વામી, પિતાની શય્યા નીચે સર્પ આંટા દેતો
હતો ને તેનો હાથ હેઠે હતો તે માતાએ ગર્ભના પ્રભાવથી જોઈ લઈ
ઉપર મુક્યો અને વિદન ગયું તેથી તે નામ આપ્યું. તાહ-તેમજ
વર્ધમાણું-ચોવીશમા વર્ધમાન સ્વામી, સ્વામી ગર્ભમાં આવ્યા પછી
ધન વગેરેના ખૂબ વધારા થયા તેથી તે નામ આપ્યું. ચ-વળી
એવંમએ-એ પ્રકારે મેં. અભિથુઆ-નામે કરી સસ્તવ્યા, તે ચોવીશ
તીર્થંકર કેવા છે ? ચિહુય-ટાળ્યાં છે રચ-કર્મરૂપી રજ. મલા-બાંધેલ
કર્મરૂપી મેલ. પહીણુ-ખપાવ્યાં છે. જરમરણુ-જરા ને મરણ. ચક્ર-
વિસં પિ-ચોવીશે એકઠા. જિણુવરા-જિનવર તિથયરા-તીર્થંકરો
મે-મુજને. પરીયંતુ-પ્રસન્ન થાઓ. કિત્તિય-કીર્તિ કરાયેલા વંદિય-
નમસ્કાર કરાએલા. મહિયા-શુભ ધ્યાનયોગે કરી પૂજા કરાએલા. જે
એ-જે કહ્યા તે લોગરસ-લોકમાં. ઉત્તમા-ઉત્તમ-સિદ્ધા-સિદ્ધ પદ
પામ્યા આરૂગા-સર્વ રોગ રહિત. બોહિલાભ-પ્રમકિતરૂપ બોધની
પ્રાપ્તિ. સમાહિ-સમાધિ. વર-પ્રધાન-મુત્તમ-સર્વોત્તમ. દિંતુ-દીઓ.
ચંદેમુ-ચંદ્રમાથી અધિક નિમ્મલયરા-નિર્મળ છે આઈએમુ-
સૂરજ થકી. અહિયં-અધિક પચાસયરા-પ્રકાશના કરનાર છે. સાગર-
સમુદ્ર. વર-મ્હોટો તે (સ્વયંભૂ રમણ સમુદ્ર) ગંલીરા-ગંલીર એટલે
મ્હોટા સમુદ્રથી પણ વધારે ગંલીર છે સિદ્ધા-એવા હે સિદ્ધ ભગવાન
સિદ્ધિ-મુક્તિ પદ. મમ-મને. દિમંતુ-દીઓ.

સાધુ અથવા શ્રી સીમંધર સ્વામીની આજ્ઞા માગી

(૬) સામાયિક આદરવાનો વિધિ.

દ્રવ્યથકી-કાયાએ કરી, સાવજજ્જોગનાં-પાપના વ્યાપાર કરવાનાં. પરચક્ષ્ણાણુ-ખંધી. ક્ષેત્રથકી-જમીનથી આખા લોક પ્રમાણે...ખંધા જગતમાં. કાળથકી-કેટલો વખત એ ઘડી સુધી ઉપરાંત ન પારૂં ત્યાં સુધી-એ ઘડી ઉપરાંત જેટલું રહેવું હોય તેટલું ભાવથકી-મનની ધારણાથી છકોટીએ-છ પ્રકારે તે એ કરણ ને ત્રણ જોગથી. પરચક્ષ્ણાણુ-ખંધી કરેમિ-કરૂં છું ભંતે-હે પૂજ્ય સામાઈય-સમતારૂપી સામાયિક. સાવજજ-પાપના કામની જોગ-મન વચન કાયાના જોગે. પરચક્ષ્ણામિ-ખંધી કરૂં છું જવ-જ્યાં સુધી નિયમ પજ્જુવાસામિ-ખંધીની મર્યાદા કરી છે ત્યાં સુધી સેવા કરૂં છું. દુવિહ-એ કરણે. તિવિહોણુ-ત્રણ જોગે ન કરેમિ-કરૂં નહિ ન કારવેમિ-કરાવું નહિ (એ એ કરણ) માણુસા-મનની કલ્પનાએ કરી વચસા-વચનથી. કાયસા-કાયા પ્રવર્તાવવી (એ ત્રણ જોગ) તસ્સ-તે સર્વને, ભંતે-હે પૂજ્ય ! પહિકકમામિ-નિવર્તું છું. નિંદામિ-નિંદું છું. આત્માની સામે ગરિહામિ-ગરહું છું. શુરુની સામે અપ્પાણુ-અશુભ જોગમાં જતાં આત્માને વોસિરામિ-તણું છું

(૭) નમોત્થુણુનો પાઠ.

નમોત્થુણુ-નમસ્કાર હો. અરિહંતાણુ-અરિહંત દેવને ભગવંતાણુ-ભગવતને. આઈગરાણુ-ધર્મની આદિના કરનારને તિત્થય-રાણુ-તીર્થના સ્થાપનાર એટલે સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા એ ચાર જાતના તીર્થના સ્થાપનારને સયંસંયુદ્ધાણુ-પોતાની મેળે યુઝયા છે તને પુરિસુત્તમાણુ-પુરુષમાંહે ઉત્તમ. પુરિસસીહાણુ-પુરુષમાંહે સિંહ સમાન, પુરિસ વર પુંડરીયાણુ-પુરુષમાંહે ઉત્તમ પુરિંક કમળ સમાન.-પુરિસ-પુરુષમાંહે-વર-પ્રધાન, ગંધ હસ્થીણુ-ગંધ હસ્તી સમાન છે. જેમ ગંધ હસ્તીને જોઈને બીજા હાથીએ નાસી જાય તેમ તિર્થકરને જોઈને ખંધા મિથ્યાત્વી પાખંડીઓનો મદ્દ ગળી જાય. લોગુત્તમાણુ-લોક માંહે ઉત્તમ છે લોગનાહાણુ-લોકના નાય છે લોગહિયાણુ-લોકના હિતકારી

લોગપદવાણું-લોકને વિષે દીપક સમાન છે લોગપદ્મજ્ઞેયગરાણું-લોક માંહે ઉદ્યોત કરનાર અભયદયાણું-અભય દાનના દેનાર ચક્રબુદયાણું-જ્ઞાનરૂપ ચક્રુતા દેનાર મગ્ગદયાણું-મોક્ષ માર્ગના દેનાર સરણદયાણું-શરણના દેનાર જીવદયાણું-સંજમરૂપ જીવતરના દેનાર યોહિદયાણું-સમકિતરૂપ યોધના દેનાર ધર્મદયાણું-ધર્મના દેનાર ધર્મદેસિયાણું-ધર્મઉપદેશના દેનાર. ધર્મનાયગાણું-ધર્મના નાયક ધર્મસારહીણું-ધર્મરૂપ રચના સારથિ. ધર્મ-ધર્મને વિષે, વર-પ્રધાન ચાકિરત-ચાર ગતિનો અંત કરવા માટે ચક્રવટીણું-ચક્રવર્તી સમાન છે. દીવો-સંસાર સમુદ્રમાં ધૂડતાં જીવને બેટ સમાન. તાણું-દુઃખના નિવારણ કરનાર સરણ-આધાર ગર્થ-ચાર ગતિમાં પદક્રાણું-પડતા જીવને અપહિલય-નથી હણાણું એવું. વર-પ્રધાન (કેવળ) નાણું-જ્ઞાન. દંસણું-દર્શન એટલે દેખવું. ધરાણું ધરનાર. વિચટ્ટ-ગયું છે છડિમાણું છદ્મસ્થપણું જિણાણું-જીત્યા છે રાગદ્વેષને જીવયાણું-ખીજીને જીતાવ્યા છે રાગ, દ્વેષ. તિજાણું-તર્યાં છે સંસારરૂપી સમુદ્ર તારયાણું-ખીજીને તારે છે સંસાર સમુદ્રથી બુદ્ધાણું-પોતે સમજ્યા તત્ત્વજ્ઞાનને. યોહિયાણું ખીજીને તત્ત્વજ્ઞાન સમજાવનાર. મુક્તાણું પોતે મુકાણા બહારના તથા અંતરનાં કર્મ બંધનથી મોચાણું-ખીજીને એથી મુકાવનાર સવવન્તુણું-સર્વ જ્ઞાની છે. સવવદરિસિણું-સર્વ પદાર્થના દેખનાર શિવ-ઉપદ્રવ રહિત મલય-અચળ મરૂ-રાગ રહિત, માણું-ત-મરણ રહિત મહાખય-ક્ષયરહિત મવાખાહ-ખાધા પીડા રહિત મપુણરાવિત્તિ-નથી ફરીથી અવતરવું જોતે. સિદ્ધગર્થ-એહવી સિદ્ધની ગતિ-નામધેય એવું અમર નામ ઠાણું-એવું સ્થાનક સંપત્તાણું-પામ્યા છે. નમો જિણાણું-નમસ્કાર હોજો એવા તીર્થકરોને. જિયભયાણું-સાત ભયના જીતનારને.

(પહેલું નમોજીયું શ્રી સિદ્ધ ભગવંતને કહેવું. બીજું શ્રી અરિહંત દેવને કહેવું નેમાં ઠાણુંસંપત્તાણુંને બદલે ઠાણું સ પાવિઉ કામાણું કહેવું ને પછીના બોલ કહેવા નહિ.)

ત્રીજું નમોજીયું-વર્તમાનકાળના સ્વધર્માચાર્યો-સ્વધર્મોપદેશકોને કરવાનું છે તેનો પાઠ :-

નમોજીયું, મસધર્મ આચરિયસ્સ. મમધર્મોવદેસિયસ્સ, જીવ સ પાવિઉ કામસ્સ, નમો આચરિયસ્સ.

સામાયિક પારવાનો વિધિ

(પહેલા પાઠથી લોગસ સુધીની ક્રિયા આદરવાની રીતે કરીને ઇકા પાઠને ઠેકાણે નીચે મુજબ કહેવું.)

દ્રવ્યથક્રી સાવજજ જોગનાં પરચક્રખાણુ કર્યા હતાં તે પૂરાં થયાં તે પાઠ છું, ક્ષેત્રથક્રી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથક્રી બેઘડી, ઉપરાંત ન પાઠ ત્યાં સુધી. ભાવથક્રી છ કોટીએ પરચક્રખાણુ કર્યા હતાં તે પૂરાં થયાં તે પાઠ છું. (૧) એહવા નવમા સામાયિક વ્રતના ઉપરની વિધિ મુજબ આદરેલા સામાયિક વ્રતને વિષે પરચક્રથારા-પાંચ અતિચાર જાણિયવ્યા-જાણવા ન સમાયરિયવ્યા-આચરવા નહિ તં જહા-તે આ પ્રમાણે તે આલોઉ-તે કહી દેખાડું છું મણુદુપણિહાણે-મન માહું પ્રવર્તાવ્યું હોય. વચદુપણિહાણે-વચન માહું પ્રવર્તાવ્યું હોય કાયદુપણિહાણે-કાયા માઠી પ્રવર્તાવી હોય. સામાઈયસ્સસઈ-સમતાઈપ સામાયિક અકરણઆએ-ખરાખર કીધું કે નહિ તેના ખરાખર ખખર ન રહ્યા હોય સામાઈયસ્સ સામાયિક અણુવક્રિયસ્સ કરણઆએ-પૂરૂ થયા વિના પાર્યું હોય, તસ્સ-તેનું, મિચ્છા મિ દુકકડં-જોહું કીધેહું નિષ્કળ થાઓ.

(૨) સામાયિકના વિષે દશ મનના, દશ વચનના, ખાર કાયાના એ ખત્રીશ દોષમાંથી કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તો તસ્સ મિચ્છ મ દુકકડં.

(૩) સામાયિકમાં આહારસંજ્ઞા-ખાવાની ઇચ્છા થઈ હોય ભય-સંજ્ઞા-બીક લાગી હોય, સૈથુનસંજ્ઞા-સી સેવવાની ઇચ્છા કરી હોય. પરિગ્રહસંજ્ઞા-લાભ મેળવવાની ઇચ્છા કરી હોય. એ ચાર સંજ્ઞા માંહેલી કોઈ સંજ્ઞા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુકકડં.

(૪) સામાયિકમાં સ્ત્રીકથા, લત્તકથા, દેશકથા, રાજકથા એ ચાર કથા માંહેલી કોઈ કથા કરી હોય તો તસ્સ મિચ્છા મિ દુકકડં.

* શ્રીઓએ આ ઠેકાણે પુરુષકથા એમ કહેવું.

(૫) સામાયિક સમકાએણું-સામાયિક કાયાએ ખરાખર રીતે. ન-ફેસિયં-સ્પર્શ ક્યું-અંગીકાર ક્યું ન હોય. ન પાલિયં-તેવું જ પાળ્યું ન હોય ન સોહિયં-શુદ્ધ ક્યું ન હોય. ન તીરિયં પાર ઉતાર્યું ન હોય. ન કિન્તિય-કીર્તિ કીધી ન હોય. ન આરાહિયં-આરાધના કીધી ન હોય. આણાએ-વીતરાગ દેવની આજ્ઞા પ્રમાણે આણુપાલિતા-વિશેષે પારતા થકાં ન ભવઈ-તે પ્રમાણે ન વરનાયું હોય. તરસ મિચ્છા મિ દુકકડં-તે જોડા કીધાનુ ક્ષણ નિષ્કળ થાએ.

(૬) સામાયિક વિધિએ લીધું, વિધિએ પાચું, વિધિએ કરતાં અવિધિએ થયું હોય તો તરસ મિચ્છા મિ દુકકડં. (૭) સામાયિકમાં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, આણુચાર, જાણતાં અજાણતાં મને, વચને, કાયાએ કરી કાંઈ દોષ લાગ્યો હોય તો તરસ મિચ્છા મિ દુકકડં.

સામાયિકમાં કાનો, માત્રા, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર એણું આધક વિપરીત કહેવાણું હોય તો અનંતાં સિદ્ધ અને કેવળીની સાથે તરસ મિચ્છા મિ દુકકડં.

(પછી આગળ સુજળ વ્રણ નમોત્યુણં કહેવાં.)

સામાયિક વ્રત સંપૂર્ણ.

સામાયિક કરતાં મનના દશ, વચનના દશ તથા કાયાના ખાર એ પ્રમાણે ખત્રીશ દોષ ન લાગે તે માટે નિરંતર ઉપયોગ રાખવો. તે ખત્રીશ દોષ નીચે પ્રમાણે:-

મનના દશ દોષ.

૧ અવિવેક દોષ-સામાયિક કરે તે વારે સર્વ ક્રિયા કરે પણ મનમાં વિવેક ન હોય એટલે સામાયિક શું ચીજ છે તે જાણે નહિ અને વિવેકસરિત સામાયિક કરવાથી કોણ તર્યા છે ? એનાથી શું ક્ષણ પ્રાપ્તિ છે ? એ કોનું સાધન છે ? એમાં શું સાધ્ય છે ? વ્યવહાર સામાયિક ક્યું અને નિઃશ્રય સામાયિક ક્યું ? સામાયિકની મીનિ જિનેશ્વરે શા પ્રમાણે કહી છે વગેરે વિવેક વિના એ સામાયિક કરે તે અવિવેકનો પ્રથમ દોષ.

૨ યશો વાંચ્છા દોષ-સામાયિક કરીને કીર્તિની વાંચ્છના કરે એટલે સામાયિક તો નિર્જરાનો હેતુ છે અને સિદ્ધપદનું સાધન છે તેને બદલે તેનાથી કીર્તિની વાંચ્છના કરે તે યશો વાંચ્છ દોષ.

૩ ધન વાંચ્છા દોષ-સામાયિક કરવાથી ધન-પ્રાપ્તિની ઇચ્છા કરે તે.

૪ ગર્વ દોષ-સામાયિક લઈને મનમાં ગર્વ આણવો કે હું જ ધર્મ જાણનાર છું. હું કેવું સામાયિક કરું છું. ! બીજા મૂર્ખ લોકો સામાયિક શું સમજે ? વગેરે બાબતનો જે ગર્વ કરવો તે ગર્વ દોષ. અમે સંઘમાં મોટા છીએ માટે અમારે સામાયિક કરવું પડે તે ગર્વ દોષ.

૫ ભય દોષ-એટલે કોઈ પ્રકારના ભયથી કે લોકમાં પોતાની નિંદા થશે એવી બીકથી સામાયિક કરે પણ મનમાં સામાયિક કરવાનો ભાવ ન હોય તે ભય દોષ. સામાયિક ન કરું તો કામ કરવું પડશે એવો ભય લાવી સામાયિક કરવા એસી ભય.

૬ નિદાન દોષ-સામાયિક કરીને ધનાદિકનું અથવા બીજી કોઈ ઇચ્છિત વસ્તુનું નિયાણું કરે તે કારણે સામાયિકનું તો મહત્ત્વ ફળ છે, તે ન વિચારતાં એવા ખોટા કાયદા ઉપર લક્ષ રાખી નિયાણું કરી, તે વેચી નાંખ્યા બરોબર થાય તે માટે તે નિદાન દોષ.

૭ સંશય દોષ-સંશયયુક્ત સામાયિક કરે એટલે મનમાં વિચાર કે સામાયિક કરીએ છીએ તો ખરા, પણ આગળ ઉપર ફળ થશે કે નહિ ? એમ પ્રતીતિ નહિ તે.

૮ કષાય દોષ-કષાયભર્યું સામાયિક કરે એટલે કોઈની સાથે દોષ વર્તે છે તેથી તેને જવાબ દેવો નથી એમ ધારી સામાયિક કરી એસે. એવું રહસ્ય છે છતાં કષાયયુક્ત કરે તે દોષિત ગણાય, તેનું નામ કષાય દોષ સામાયિકમાં ક્રોધ, માન, માયા, લોભ કરે તે કષાય દોષ.

૯ અવિનય દોષ-વિનય રહિત સામાયિક કરે તે. ગુરુ વગેરેનો યથાયોગ્ય વિનય ન કરવો તે.

૧૦ બહુમાન દોષ-બહુ માન સંકિત કરે પણ લકિતભાવથી ન કરે તે.

વચનના દસ દોષ.

- ૧ કુસ્તિક વચન દોષ-જે વચન સાંભળી કોઈને લજ્જા, ભય, કષાયાદિ ઉપજે તેવાં કુસ્તિક વચન સામાયિકમાં બોલે તે કુસ્તિક દોષ.
- ૨ સહસાકાર દોષ-સામાયિકમાં આગળ પાછળનો ઉપયોગ રાખ્યા સિવાય અણુવિચાર્યું બોલે તે.
- ૩ અસદારોહણ દોષ-સામાયિકમાં કોઈ ઉપર અસત્ય દોષ (તહોમત) મૂકે તે.
- ૪ નિરપેક્ષ વાક્ય દોષ-સામાયિકમાં શાસ્ત્રની અપેક્ષા વિના સ્વમતિનાં વચન બોલે તે.
- ૫ સંક્ષેપ દોષ-સામાયિકમાં સૂત્ર પાઠે વચન સંક્ષેપ કરી બોલે, અક્ષર-પાઠાદિ હીણા બોલે તે.
- ૬ કલહ કર્મ દોષ-સામાયિકમાં કોઈની સાથે કલેશ કરે તે.
- ૭ વિકથા દોષ-સામાયિકમાં સજ્જાય, ધ્યાન, ધર્મકથા, મહાપુરુષનાં ચરિત્ર અથવા તીર્થંકર આદિનો મહિમા વગેરે ક્રિયા કરવાની કહી છે તે પ્રમાણે ન વર્તાતાં રાજ્યાદિ વગેરેની ચાર કથા કરે તે.
- ૮ હાસ્ય દોષ-સામાયિકમાં કોઈની મરકરી કરે તે.
- ૯ અશુદ્ધ પાઠ દોષ-સામાયિકનાં સૂત્રાદિ ઉચ્ચાર કરે તેમાં સુખથી દીર્ઘનો હ્રસ્વ અથવા હ્રસ્વ અક્ષરને ઠેકાણે દીર્ઘ બોલે, કોઈ ઠેકાણે માત્રાહીન અથવા અધિક ઉચ્ચરે, અશુદ્ધ પાઠનો ઉચ્ચાર કરે તે.
- ૧૦ સુણુ સુણુ વચન દોષ-સામાયિક લઈને ઉતાવળે પાઠનો ઉચ્ચાર કરે, સ્પષ્ટ પ્રગટ અક્ષર ન ઉચ્ચરે, પદનું, ગાથાનું ઠેકાણું માલુમ ન પડે, માખીની પેઠે બણબણ કરે એમ ગડબડ કરીને પાઠ પૂર્ણ કરે તે.

કાયાના બાર દોષ.

- ૧ આયોગ્ય આમ્રન દોષ-સામાયિક કરતી વખતે પગ ઉપર પગ ચડાવીને બેસે, મહાત્મપર્યાય યદ્રી વિનય શુણ્ણની વૃદ્ધિની હાતી કરે, વસ્ત્ર-

વડે જાનુ ખાંધીને બેસે તે પ્રથમ દોષ, માટે જે વડે વિનય ગુણ રહે, ઉદ્ધતાઈ ન જણાય, અજયણા ન થાય તેવી રીતે બેસવું.

૨ ચલાસન દોષ-આસનને સ્થિર ન રોજે, વારંવાર આગળ પાછળ ચલાયમાન કરે તે પોતે અપજતા ધણી કરે તે ચલાસન દોષ કહેવાય.

૩ ચલદષ્ટિ દોષ-સામાયિક લઈને દષ્ટિને નાસિકા ઉપર સ્થાપી મનમાં શ્રુતપયોગ રાખી મૌનપણે ધ્યાન ન ધરે, શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવો હોય તો જયણાચુકત પુસ્તક ઉપર દષ્ટિ રાખવી વગેરે શુદ્ધ સામાયિકની રીતિ જે શાસ્ત્રકારે કહેલી છે તે રીતિનો ત્યાગ કરી અકિત મૃગની જેમ ચારે દિશાએ નેત્રો ફેરવે તે ચલદષ્ટિ-દોષ.

૪ સાવધક્રિયા દોષ-કાયાવડે કંઈ સાવધ ક્રિયા કરે અથવા સાવધ ક્રિયાની સંજ્ઞા કરે તે.

૫ આલંબન દોષ-સામાયિકમાં દીવાલ પ્રમુખનો આશ્રય છોડી એકાંત બેસવું એ રીતિ છે તે રીતિ ત્યાગી દીવાલ, થાંભલા વગેરેને પીઠ લગાડીને બેસે તે કારણે પુજ્યા વિનાની દીવાલ ઉપર ઘણા જીવોનો વિશ્રામ હોય ત્યા પીઠ લગાડતાં ઘણા જીવોની વિરાધના થાય અથવા ઓઠીંગણુ દઇ બેસવાથી નિદ્રાદિક પ્રમાદ વધે અને તેથી શુભ ધ્યાનાદિકમાં ખામી આવે તેથી તે દોષચુકત છે.

૬ આકુચન પ્રસારણ દોષ-સામાયિક લઈને કારણ વિના હાથ પગ સકેએ અથવા લાંબા કરે.

૭ આલસ્ય દોષ-સામાયિકને વિષે અંગે આળસ મરડે, ટાચકા ફેડે, કરકડા કરે, કમ્મર વાંકી કરે વગેરે પ્રમાદની બહુલતાનાં કાર્યો કરે તે.

૮ મોટન દોષ-સામાયિકમાં અંગુલી પ્રમુખને વાંકી કરી ટાચકા ફેડે તે.

૯ મલ દોષ-સામાયિક લઈને શરીરે ખસ પ્રમુખ થઇ હોય તે વલુદે, મેલ ઉતારે તે.

૧૦ વિમાસણ દોષ-સામાયિકમાં અંગ વિમાસણ કરાવે, હાથનો ટેકો દીએ, લમણે હાથ દઇ બેસે તે.

૧૧ નિદ્રા દોષ-સામાયિકમાં નિદ્રા કરે તે.

૧૨ વસ્ત્ર સંકોચન દોષ-ટાઠ પ્રમુખની પ્રબળતાથી પોતાને સમસ્ત અંગે સારી પેઠે વસ્ત્ર ઓઠે તે

એ પ્રમાણે મનના દશ દોષ, વચનના દશ દોષ અને કાયાના બાર દોષ એ સર્વ બત્રીસ દોષ થાય. વિવેકી પુરુષો તે દોષ ટાળી શુદ્ધ સામાયિક કરે.

નીચેના વીસ દોષ ટાળી કાઉસગ્ગ કરવો.

૧ ઘોડાની પેઠે પગ જાચો નીચો કરે તે ઘોટક દોષ. ૨ લતાની પેઠે સૂઈ રહે તે લતા દોષ. ૩ સ્થંભને આધારે ઓઠીંગે રહી ઉભો બુદ્ધે તે સ્થંભ દોષ ૪ પર્વતના કૂટની પેઠે અકકડ ઉભો રહે તે કૂટ દોષ ૫ બાલણીઆના ઉંચા ઓઠીંગે રહી કાઉસગ્ગ કરે તે માળા દોષ. ૬ ભીલડીની પેઠે હાથ આગળ રાખી કરે તે શળરી દોષ. ૭ વૃહુની પેઠે ઘુંઘટો કાઢી વસ્ત્ર ઓઠે તે વધુ દોષ ૮ પ્રમાણુ ઉપરાંત વસ્ત્ર માથે રાખી કરે તે લંબોત્તર દોષ શરીરને સ્તનની પેઠે ઢાંકીને કરે તે સ્તન દોષ. ૧૦ ગાડાંની ઉધની પેઠે એ પગની પાની એકઠી રાખે તે જીર્વિકા દોષ. ૧૧ સાધ્વીની પેઠે વસ્ત્ર ઓઠી કરે તે સંયતિ દોષ ૧૨ દિગંબરની પેઠે હાથ ઉંચા રાખી કરે તે ખલીન દોષ ૧૩ કાગની પેઠે નેત્ર અંચળ કરે તે વાયસ દોષ ૧૪ ઢોઢનાં કૂળ એકઠાં કર્યાની પેઠે વસ્ત્ર એકઠાં કરે તે કવીઠ દોષ ૧૫ શરીરમાં ભૂત પ્રવેશ જેમ મસ્તક ધૂણાવે તેમ ધૂણી કાઉસગ્ગ કરે તે શક્તિકંપન દોષ ૧૬ મૂંગાની પેઠે હું હું કરે તે મૂક દોષ. ૧૭ આંગળી પાંપણે રાખી વિચાર કર્યાની પેઠે કાઉસગ્ગ કરે તે અંગુલીપ્રમૂહ દોષ. ૧૮ દાડૂ શીશામાં નાખતાં ગરમીને યોગે બડબડ થાય તેની પેઠે કરે તે વાડણી દોષ ૧૯ તરસ્યા કપિની પેઠે હોઠ હલાવે તે પ્રેક્ષા દોષ. ૨૦ ખીજાની પાસે પાઠ ઉચ્ચરાવી કરે તે અન્ય પાઠોચ્ચરિત દોષ.

કાઉસગ્ગ કરતી વખતે ઉપરના વીસ દોષોમાંથી એક પણ દોષ ન આવે તેનું બરાબર ધ્યાન આપવું.

શ્રી પ્રતિક્રમાણુ સૂત્ર.

પ્રતિક્રમાણુ શરૂ કરતાં પહેલાં ઊભા થઇ સવિનયે ગુર્વાદિકને અગર તેમની ગેરહાજરીમાં શ્રી સીમંધર ભગવાનને યથાવિધિ વંદણા કરી પ્રતિક્રમાણુના ત્રણ આવશ્યકની આજ્ઞા માગવી.

પહેલો આવશ્યક. *

(આ ઠેકાણે નવકાર તથા તિક્ષ્ણુત્તોનો પાઠ પૂરો કહેવો.) પછી સ્વામીનાથ પાપનું આલેખણ, પ્રતિક્રમાણુની આજ્ઞા (એ પ્રમાણે કહીને) પાઠ ૧ લો ઇચ્છામિણું ભંતે ! પઠિક્રમાણુની આજ્ઞા માગવાનો પાઠ.

ઇચ્છામિણું-મારી ઇચ્છા છે. ભંતે-હે પૂજ્ય. તુખલેહિ-તમારી. અખમાણુનાય સમાણે-આજ્ઞા થવાથી. દેવસિયં-દિવસ સંબંધી પરિક્રમાણું-પાપને નિવારણ કરવાને ઠાએમિ-એક સ્થાને બેસું છું. દેવસિ-દિવસ સંબંધી. જ્ઞાન-જ્ઞાન. દંસાણુ-દર્શન. ચારિત્ર-આવતાં કર્મને રોકવાં તે તપ-પૂર્વ કર્મ ખપાવવાં તે અતિચાર-લીધેલા વ્રત ભાંગવાને તૈયાર થવું તે. ચિંતવનાર્થ-વિચારવાને અર્થે. કરેમિ-કરું છું. કાઉસગગ-કાયા સ્થિર રાખવી તે. (નવકાર તથા કરેમિભંતેનો પાઠ બોલવો.)

સ્તુતિ-માર ગુણુ શ્રી અરિહંતના, આઠ ગુણુ શ્રી સિદ્ધભગવંતના, છત્રીશ ગુણુ શ્રી આચાર્યજીના, પચીશ ગુણુ શ્રી ઉપાધ્યાયજીના, સત્તાવીશ ગુણુ શ્રી સાધુના, એ યંચ પરમેષ્ઠીના મળી એકસો આઠ ગુણુ સંબંધી જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સંબંધી અવિનય, અભકિત, આશાતના થઇ હોય તે, મન, વચન, કાયાએ કરી નાણુપણે, અન્નણુપણે, આકુટીપણે, અણાકુટી-પણે, દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી. કાળથી, ભાવથી, દેશથી, સર્વથી વિરાધના કરી હોય, ને દિવસ સંબંધી અવજ્ઞા-અપરાધ કીધો હોય, કરાવ્યો હોય, અનુમોદો હોય તે સર્વે અરિહંત અનંતા સિદ્ધ ભગવાનની સામે તસ્મ મિચ્છા મિ દુક્કં.

* સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાએ વિશેષ કરીને અવશ્ય કરવું તેને આવશ્યક કહે છે.

પાઠ ૨ જો, ઈચ્છામિ ઠામિ કાઉસ્સગં.

ઈચ્છામિ-ઈચ્છું છું ઠામિ-એક ઠેકાણે રહીને કરું છું. કાઉસ્સગગ-કાયા સ્થિર રાખવી તે. જો-જો. મેં-મારે જીવે. દેવસીએ-દિવસ સળંધી. અધ્યારો-અતિચાર. કેઓ-લગાડયો હોય. કાધઓ-કાયાએ કરી. વાધઓ-વચન કરી. માણુસિઓ-મને કરી. ઉસુતો-સૂત્રવિરૂદ્ધ કથું હોય. ઉમ્મગ્ગો-જિન માર્ગ છોડીને અન્ય માર્ગ પકડયો હોય. અકરુપો - ન લોગવવા જેવી વસ્તુ લોગવી હોય. અકરણિજ્જો-ન કરવા જેવું કથું હોય. દુઝઝોઓ-માહું ધ્યાન ધરું હોય. દુવિચિત્તિઓ-માઠી ચિંતવણા કરી હોય અણુચારો-આચરવા યોગ્ય નહિ. અણિચ્છિયવો-ઈચ્છવા યોગ્ય નહિ અસાવગ-શ્રાવકને નહિ કરવા યોગ્ય. પાઉગો-કોઈ પ્રયોગ કર્યો હોય. નાણે-જ્ઞાનને વિષે તાહ-તેમજ દંસણે-દર્શનને વિષે. ચરિત્તાચરિત્તો-જેટલે અશે પરચક્રખાણુ તે ચારિત્ર અને જેટલાં અપરચક્રખાણુ તે અચારિત્ર તેને વિષે, સુએ-સૂત્ર સિદ્ધાંતને વિષે. સામાઠએ-સમતારૂપ સામાયિકને વિષે તિણ્હ-ત્રણ પ્રકારની. ગુત્તિણ-શુદ્ધિ, -મન, વચન અને કાયા એ ત્રણને. ચઉણ્હ-ચાર પ્રકારના કેસાયાણ-કપાય એટલે ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ. પંચણ્હ-પાંચ પ્રકારના. માણુવ્વયાણ-અણુવ્રત (પહેલેથી પાંચ વ્રત) તિણ્હ-ત્રણ પ્રકારનાં. ગુણુવ્વયાણ-શુણુવ્રત (તે છઠું, સાતમું અને આઠમું વ્રત) ચઉણ્હ-ચાર પ્રકારનાં. સ્મિકખાવયાણ-શિક્ષાવ્રત (તે નવ, દસ, અગિયારને ખારમું વ્રત) ખારસાવહસ્સ-(એ કહ્યા તે) ખાર પ્રકારનાં. સાવગ-શ્રાવકનો. ધમ્મસ્સ-ધર્મને વિષે. જ-જે કાંઈ. ખંડિયં-ખંડિત કથું હોય. જ-જે કાંઈ વિરાહિયં-વિરાધ્યું હોય. તસ્સ-તેનું મિચ્છા મિ દુક્કં-દુષ્ટતા, પાપ નિષ્ક્રમ ધાઓ.

સ્તુતિ-પ્રથમ મારો આત્મા અનાદિકાળનો સમતાપણે પરિણમ્યો છે તેને સમતાપણે પરિણુમવાને વાસ્તે સાવજ્જ જોગની ખંધી કરવી. સમલાવનો લાભ તે સામાયિક કહીએ. પ્રથમ સામાયિક આવશ્યક તે સમતા પરિણુમ નાખવા માટે નિપજાવવો

તસ્સઉત્તરીકરણેણંથી ઠેક અપ્પાણું વોસિરામી સુધી કહીને તે પછી સ્થિર રહી કાઉસ્સગગ કરવો. તેમાં નવાણું અતિચાર જે દરેક વ્રત વગેરેને અંત કહેતાયો ને અપવા ચાર લોગસ્સ મનના મોત્રવા અને એક નવકાર ગત્તી કાઉસ્સગગ પારવો.

ખીન્ને આવશ્યક.

સ્તુતિ- જે સમતાપણે પરિણમ્યા, મમતા પરિહાર્યા, ચૌદ રાજ-
લોકને મસ્તકે સિદ્ધિ વર્ષા, સંસાર સમુદ્ર નિસ્તર્યા, સર્વ ઉપમા અલંકૃત
સર્વ અધમજાહર, એવા ચોવીશ તીર્થંકર જન્મ, જરા મરણને પરિક્ષીણ
કરી, આત્મગુણ, આત્મપણે પરિણમ્યા, સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધ થયા,
સમણ રમણરૂપ અનુભવ સ્થિર રહ્યા, તમારી સહાયપણે સમતા પ્રગટ
થવા, મમતા પરિહરવાને અવસરે, સ્મરણ, ચિંતન, મનન, ધ્યાનરૂપે
સહાય હોજો. એવા ચોવીશ તીર્થંકરની સ્તુતિરૂપ ખીન્ને ચક્રવીસતથો
આવશ્યક. (લોગસ્સનેા પાઠ-કહેવો)

ત્રીન્ને આવશ્યક.

સ્તુતિ-હવે એવા ચોવીશ તીર્થંકર જેણે જોળખાવ્યા, તેવા
મારા ધર્મશુર, ધર્માચાર્ય, મહાઉપકારી, જ્ઞાનલોચનના દાતાર,
અજ્ઞાનતિમિરના ફેડણહાર, મિથ્યાત્વ કલંકના મિટાવણહાર. ભવદાવાનજ
શમાવવાને અર્થે અમૃતધારા વાણી વરસાવતા, મુજ અપરાધીને ન્યાય
કરવા, માર્ગથી ભૂલ્યાને માર્ગે ચઠાવ્યો, (પછી ભાગ્યની વાત) એવા
ધર્મશુર, ધર્માચાર્ય, ધર્મોપદેશક, ધર્માત્મા, છ કાયના ગોવાળ, અધમ-
ઉદ્ધારણ, ભવદુઃખલંજન, લોચનદાતાર, નિર્લેભી, નિર્લાલચી, સમતાવંત,
ઘૈર્યવંત, વિવેકી, વિજ્ઞાની, એકાંત ઉપકાર નિમિત્તે મહેરબાની કરી
સાચા નિત્રપણે હાથ દઈ, મુજ ક્રિકર અપરાધી, ગુણરહિત કંડણા-
બુદ્ધિએ ન્યાયમાર્ગ દેખાડી સાચા દેવાધિદેવને જોળખાવતા

પાઠ ૩ ને વંદણા ઇચ્છામિ ખમાસમણો.

(ઉભડક બેસીને અ. પાઠ બે વાર બોલવો)

ઇચ્છામિ ખમાસમણો. (ઉત્કટ (ઉભડક) આસને બેસીને કહેવું)

ઇચ્છામિ-ઇચ્છું છું ખમા-લમાવંત સમાણો-સાધુ વંદિઉં-
વાંદું છું. જાવણિજન્મએ યથાશક્તિ નિસીદિયાએ-અશુભ જોગને
નિવેધ કરીને. આણુજાણુહ-આજ્ઞા આપો. મે-મુજને મિ-મર્યાદામાં.
ઉગાહું-આવવાની નિસીદ-નિવેધ કરીને અશુભ જોગને. અહોકાય-

-તમારા ચરણોને.-કાયસંક્રાસ-મારી કાયાએ સ્પર્શ કરું છું.
 ખમણિજને-ખમને લે-પૂજ્ય. કિલામો-કલેશ ઉપજાવ્યો હોય તે.
 અપ્પ-ગર્ભ છે. કિલાંતાણું-કિલામના તમારી. ખહુ-ધણી. મુલેણું-
 શુભયોગે કરી. લે-પૂજ્ય. દિવસો-દિવસ. વધકકંતો-વહી ગયો.
 (ચાલ્યો ગયો.) જત્તા લે-જત્રાડપ પૂજ્ય. જવણિજજ-જીતી છે
 ઇંદ્રિયોને. ચ-અને. લે-પૂજ્ય તમે ખામેમિ-ખમાવું છું.
 ખમાસમણો-ક્ષમાસહિત સાધુ તમને. દેવસિય-દિવસ સંજાંધી.
 વઠકકમ-થયેલા અપરાધને. આવસિયાએ-અવશ્ય કરણી કરતાં
 થયેલા અતિચારથી. પડિકકમામિ-હું નિવર્તું છું ખમાસમણાણું-
 ક્ષમાવંત સાધુની. દેવસિયાએ-દિવસ સંજાંધી. આસાયાણાએ-
 આશાતના તિત્તીસન્નયરાએ-તેત્રીસ તથા તેથી અનેરે પ્રકારે. જ-
 જે. કિંચિ-કાંઈ. મિચ્છાએ-ખોટું કીધું હોય. માણુ-મને. દુકકડાએ-
 માહું કયું હોય. વય-વચને. દુકકડાએ-માહું જોત્યો હોઈ કાય-કાયા
 દુકકડાએ-માઠી વર્તાવી હોય. કોહાએ-કોધ કર્યો હોય. માણાએ-
 માન કયું હોય. માયાએ-કપટ કયું હોય. લોહાએ-લોભ કર્યો હોય.
 સવ્વકાલિયાએ-સર્વ કાળને વિષે. સવ્વમિચ્છેવચારાએ-સર્વ જે
 કાંઈ ખોટું કયું હોય. સવ્વ-સર્વ. ધરમાઈ-ધર્મની. કકમાણાએ-કર-
 ãીને વિષે. આસાયાણાએ-આશાતના કરી હોય. જે-જે. મે-મને
 દેવસિએ-દિવસ સંજાંધી. અધ્યારો-અતિચાર. કેઓ-લાગ્યા હોય.
 તત્તસ-તે અતિચારને. ખમાસમણો-ક્ષમાવંત સાધુ, પડિકકમામિ-
 નિવર્તું છું. નિંદામિ-નિંદું છું, ગરિહામિ-ગર્હું છું. અપ્પાણું-
 વોસિરાસિ-આત્માને તળું છું, દોષોને આત્માથી તળું છું (આ પાઠ
 જે વખત કહેવો)

સ્તુતિ—જેવા મારા ધર્મગુરુએ, મુજને ન્યાલ કરવા મહેરબાન
 થઈને મુજ અપરાધીને મુકૂત કમાણીરૂપ પુંજ સમજળ, અર્થ ભાવ,
 લક્ષ્મી. સ્વેચ્છાવ કલ્યાણકારી, શિવ-એકાંત સુખકારી, આનંદકારી,
 જયવિજયકારી પુણ્ય અને ધર્મબુદ્ધિકારી, સુલભમોધખીજદાયક, સંવર
 કરણી ખતાવી મારી સમજણ માફક લાગ્ય પ્રમાણે, છતી ચકિત પ્રમાણે,
 મૂળગુણ, ઉત્તરગુણ વગ, પચ્ચદ્રખાણુ નિયમ મર્યાદા કરાવી છે, તે
 પાંચ આચાર સંજાંધી થોડા કાળનો મર્યાદા કરી ભલાં પચ્ચદ્રખાણુ
 કરાવ્યાં છે. પાંચ અણુવગ, ત્રણ ગુણુવત ચાર શિક્ષાવ્રતાદિને વિષે
 કોઈ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, આભ્યાચાર દોષ લાગ્યો હોય, તે

આલવણ, નિંદણ, ગર્હણ, આત્માને વિશુદ્ધ કરી પાપથી પાછાં પગ ભરીને, આત્માને વિશુદ્ધ કરવા સારૂ, સંભારી-સંભારી, ધારી-ધારી, વિચારી-વિચારીને દોષ નિવારવા પ્રતિક્રમણરૂપ થાયો આવશ્યક કરવું ઈચ્છા ઉપજી છે તે સફળ હોજો. દુષ્કૃત નિષ્કળ હોજો.

સામાયિક એક, અઊવીસતથો એટલે લોગસસ જે અને વંદણા એ ત્રણ આવશ્યક પૂરા થયા, તેને વિષે કાનો, માત્રા, મી ડી, પદ, ગાથા, સૂત્ર એાછું અધિક વિપરીત કહેવાણું હોય તે મિચ્છા મિ દુષ્કૃત

(એથા આવશ્યકની આજ્ઞા માગવી)

એથો આવશ્યક.

પાઠ ૪ થો-જ્ઞાનના અતિચારનો.

દિવસસંખધી—દિવસને વિષે. જ્ઞાન—જ્ઞાન. દર્શન—દર્શન. ચારિત્ર—તપને વિષે જે અતિચાર લાગ્યા હોય તે આલોડિ—કહી દેખાડું છું. આગમે—સૂત્ર, સિદ્ધાંત. તિવિહે—ત્રણ પ્રકારનાં. પણુત્તો—પરખ્યા. તં જહા—જેમ છે તેમ કહે છે સુત્તાગમે—સૂત્ર આગમ. અત્યાગમે—અર્થ આગમ એટલે સૂત્રના અર્થ કરવા તે તદુભયાગમે—તે જે આગમ—સૂત્ર તથા અર્થ બન્ને સાથે જ હોય તે એવા જ્ઞાનને વિષે જે અતિચાર દોષ લાગ્યા હોય તે આલોડિ—કહું છું. જં વાઠઈ સૂત્ર આર્ધા પાછાં ભણાયા હોય. વચ્ચામેલિય—ધ્યાન વિના શૂન્ય ઉપયોગે સૂત્ર ભણાયાં હોય. હિણુકખર—એછો અક્ષર ભણાયો હોય. અચ્ચકખર—અધિક અક્ષર ભણાયો હોય. પયહીણુ—પદ એાછું ભણાયું હોય. વિણુયહીણુ—વિનયરહિત ભણાયું હોય જોગહીણુ—મન, વચન, કાયાના જોગ સ્થિર રહ્યા વિના ભણાયું હોય. ઘોસહીણુ—શુદ્ધ ઉચ્ચારરહિત ભણાયું હોય. સુદુદિન્ન—રૂડું જ્ઞાન અવિનીતને દીધું હોય, દુદુપડિચ્છિય—દુષ્ટ રીતે ભણાયું હોય અકાલે કચો સજ્જાઓ—સધ્યાકાળ આદિ ખાર અકાળ, તે વખતે સજ્જાય કરી હોય કાલે ન કચો સજ્જાઓ—ખરો વખત છે તે વખત સજ્જાય ન કરી હોય. અસજ્જાઈએ સજ્જાય—લોહી, પર આદિ અપવિત્ર જગ્યાએ સજ્જાય કરી હોય. સજ્જાઈએ ન સજ્જાય—સજ્જાય કરવા યોગ્ય જગ્યા હોય ત્યાં સજ્જાય ન કરી હોય, તસ્સ મિચ્છા મિ દુષ્કૃત—એ ચોદ પ્રકારના અતિચાર માંડેલો કોઈ દોષ લાગ્યો હોય તે એાડું કરેલું નિષ્કળ થાઓ.

પાઠ ૫-મો સમકિતનો.

દંસાણુ-સદ્દેહણા, આસ્થા, સમકિત૧-ત્રણતત્ત્વની શુદ્ધિ પૂર્વક, પદાર્થોમાં પરમત્થ-પરમ અર્થ-નવતત્ત્વ જાણીને તેમાંથી આત્માનો અનુભવ કરવો તે આત્માના શુદ્ધ ગુણોમાં રમણતા સ્થવો-રાગ, દ્વેષ રહિત દષ્ટિ પરિચય કરવો, વા-અથવા સુદિઠ-મલી દષ્ટિથી પરમત્થ-એ મહાન અર્થની સેવાણા-જેને અનુભવ છે, સેવના કરવી. વા વિ-અને વળી વાવન્ત-સમકિત પામી તેમાંથી ખસી ગયા હોય તે. કુદંસાણુ-ત્રણસે ત્રેસઠ પાખંડી (મૂળશું સમકિત જેને ન હોય) વજ્રજાણુ-તેને વર્જવા, ત્યાગ કરવો સમ્મત્ત-એ સમકિતવંતની સદ્દેહણા-શ્રદ્ધા. એવા સમકિતના સમણોવાસએણું-એવા સમકિત જીવ, સાધુના પાસાના સેવનાર શ્રાવકને. સમ્મત્તરસ-સમકિતના. પંચ-પાંચ. અઈયારા-અતિચાર પેયાલા-મોટા પાતાળ કળશ સમાન જાણિયવવા-જાણવા ન સમાયરિયવવા-(પણ) આચરવા નહિ. તંજહા-જેમ છે તેમ તે-તે. આલોઉં-કહું છું. સંકા-સમકિતને વિષે શંકા રાખે (જેનધર્મ ખરો હશે કે ખોટો હશે ?) કખા-મિથ્યાત્વના મતની ઇચ્છા કરવી તે. વિન્તિગિચ્છા-કરણીના કળને સંદેહ આણે. પરપાસંકે જીન પાખંડીના મતનાં. પસંસા-વખાણુ કર્યાં હોય. પરપાસંકે-જીન પાખંડીનો સ્થવો-સમાગમ કર્યો હોય (કેમકે જે પોતાના મતમાં જાણીતો ન હોય ને જીનનો સમાગમ કરે તો તે એક તરફી વિચારથી ખસી જાય છે.) એ પાંચ અતિચાર મધ્યેથી કેઈ અતિચાર લાગ્યો હોય તો તરસ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે ખોટું કીધેલું નિષ્કળ થાજે.

પાઠ ૬ ઠા-પહેલું આણુવ્રત.

પહેલું-પહેલું આણુવ્રત-નાનું (સાધુના વ્રતથી) થૂલાઓ પાણુ ઇવાયાઓ-મોટકા પ્રાણી હજીવાથી વેરમણું-નિવર્તું છું. વ્રસ જીવ-

૧. પાંચ ગુણ જેનામાં હોય તેને સમકિત કહેવું. ૧ સમ, ૨ સંવેગ, ૩ નિર્વેદ, ૪ અનુકંપા ૫ આસ્થા.

હાલતા ચાલતાં જીવ (તે કહે છે.) બેઈંદ્રિય-એ ઈંદ્રિયવાળા. તેઈંદ્રિય-
ત્રણ ઈંદ્રિયવાળા. ચત્તરિંદ્રિય-ચાર ઈંદ્રિયવાળા, પંચેંદ્રિય-પાંચ
ઈંદ્રિયવાળા જીવ-પ્રાણી. જાણી-જાણીને. પ્રીછી-ઓળખ્યા છતાં
સ્વસંબંધી-પોતાના સગાંસંબંધી શરીરમાંહેલા પીડાકારી-પોતાના
શરીરમાં પીડા ઉપજાવે એવા જીવ સપરાધી-પોતાનો અપરાધ
જેણે કર્યો હોય તે. પણ વિગલેંદ્રિય વિનાના-જ્ઞાન રહિત (જાન રહિત)
તે બેઈંદ્રિય, તેઈંદ્રિય ચત્તરિંદ્રિય તથા પાગલ એ વરજીને. આકુટિ-
જાણીને. હણવા-હણવાની નિમિત્તો-બુદ્ધિએ હણવાના-હણવાની
પંચચક્રખાણુ-બંધી. તથા સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય પણ હણવાનાં
પંચચક્રખાણુ જાવજીવાએ-જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. દુવિહું-
એ કરણે કરી. તિવિહેણું-ત્રણ જોગે કરી. ન કરેમિ-કરું નહિ, ન
કારવેમિ-ખીજ પાસે કરાવું નહીં. મેણુસા-મને કરી. વચસા-વચને
કરી. કાયસા-કાયાએ કરી એવા-એવા. પહેલા-પહેલાં, થૂલ-મોટા.
પ્રાણાતિપાત-જીવ હણવા થકી. વેરમાણું-નિવર્તવાના. વ્રતના-વ્રતના
પંચ-પાંચ અઘયિરા-અતિચાર, પેયાલા-પાતાળ કળશા સમાન.
જાણિયવા-જાણવા. ન સમાયરિવા-(પણ) આવરવા નહિ.
તંજહા-જેમ છે તેમ. તે આલોઉ-કહું છું. બધે-કોઈ જીવને
તાણીને બાંધ્યો હોય. વહે-ધણો માર માર્યો હોય. છવિચ્છેએ-અવયવ
છેલ્યાં હોય (જાન, નાક આદિ) અઘભારે-ધણો ભાર ભર્યો હોય. (ગળ
ઉપરાંત) ભત્તપાણુવોચ્છેએ-અન્ન પાણી લોગવતાં અટકાવ્યાં હોય.
(ભાંત, પાણીની અંતરાય પાડી હોય) તરસ મિચ્છા મિ દુકુંડ-
તે બોટું કીધેલું નિષ્કળ થાઓ.

પાઠ ૭ મા-ખીજું આણુવત

ખીજું આણુવત-ખીજું આણુવત, થૂલાઓ-મોટું. સુસા-
વાયાઓ-જીવે બોલવાથી વેરમાણું-નિવર્તું છું. કેન્તાલીક-કન્યા
સંબંધી કામમાં. ગોવાલિક-ગાય, લેંશ આદિ દોર સંબંધી કામમાં.

ખુલાસો:-જીવને જાણીને ઓળખીને, ઉશ્કેરાઈને, હણવાની
બુદ્ધિથી હણવાની બંધી છે તેમાં ગાંડા સિવાય અપરાધીની છુટ છે તે
અપરાધી કોણુ તો કે સ્વસંબંધી શરીર માંહેલા પીડાકારી.

ભોમાલીક-જમીનના કામમાં થાપણ-થાપણ ઓળવવી. મોસો-
પંચેન્દ્રિય જીવનો વધ થાય અથવા કોઈને મોટા હુઃખનું કારણ થાય
તેવી, મોટકી કુટી સાખ-મોટી ખોટી સાક્ષી આપવા સંબંધી.
ઈત્યાદિક-એ વગેરે. મોટકું-મોટું. જૂકું-જૂકું. બોલવાના-બોલ-
વાની. પરચક્રખાણુ-ખંધી, ત્યાગ. જવજીવાએ-જ્યાં સુધી જીવું
ત્યાં સુધી. દુવિહ-એ કરણ. તિવિહણુ-ત્રણ જોગે કરી, ન કરેમિ-
(એ કામ) હું કરું નહિ. ન કારવેમિ-(ખીજા પાસે તેવું કામ) કરાવું
નહિ. મણસા-મને કરી. વયસા-વયને કરી કાયસા-કાયાએ કરી.
એવા ખીજા ચૂલા-મોટા. મૃષાવાદ-જૂકું બોલવાનું. વેરમણુ-તજ-
વાના. વ્રતના-વ્રતના. પંચ-પાંચ. અઠયારા-અતિચાર. જાણિયવ્વા-
જાણવા ન સમાયરિવ્વા-(પણ) આચરવા નહિ. તંજહા-જેમ છે તેમ
તે આલોઉં-કહું છું. સહસા ભકખાણે-ધાસકો પડે એવું બોલાણું
હોય સહસા ભખખાણે-કોઈની છાની વાત ઉઘાડી કરી હોય. સદાર-
મંતલેએ-પોતાની સ્ત્રીના મર્મ ઉઘાડા કર્યા હોય. મોસોવએસે-
ખોટો ઉપદેશ કર્યો હોય. કૂડલેહકરણે-ખોટા લેખ કર્યા હોય. તસ્સ-
મિચ્છા મિ દુક્કડ-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાણે.

પાઠ ૮ મો-ત્રીજું આણુ વ્રત.

ત્રીજું આણુવ્રત-અણુવ્રત. થુલાઓ-મોટું અદિન્નાદાણુઓ-
આણુ દીધેલું લેવાથી એટલે ચોરી કરવાથી. વેરમણુ-નિવર્તું છું, ખાતર
ખાણી-ખાતર ખોદીને. ગાંઠડી છોડી-કોઈની ગાંસડી છોડી. તાણું પર
કુંચીએ કરી-કોઈનું તાણું ખીજા કુંચીએ ઉઘાડીને. પડી વસ્તુ ધણી-
યાતી જાણી-કોઈ પડેલી વસ્તુ તેના કોઈ ધણી છે, એમ જાણ્યા છતાં
લેવી. ઈત્યાદિ એ વગેરે ખીજા. મોટકું અદસ્તાદાન લેવાનાં પરચ-
ક્રખાણુ-મોટી કોઈની ચીજ રજા વગર લેવાની ખંધી (તેમાં એટલો આગાર
કે), સગાં સંબંધી તથા વ્યાપાર સંબંધી, નિભરમી વસ્તુ ઉપરાંત
બ્રમ વિનાની વસ્તુ એટલે એવી હલકી કે જે લેતાં કોઈ ચોર કરાવે કે
ઠપકો આપે નહિ તે સિવાય ખીજા ખંધી વસ્તુઓ અદસ્તાદાન લેવાનાં
પરચક્રખાણુ-આખ્યા વગર લેવાની એટલે ચોરી કરવાની ખંધી. જવ-
જીવાએ-જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી દુવિહ-એ કરણે કરી તિવિ-
હણુ-ત્રણ જોગે કરી ન કરેમિ-હું પોતે ચોરી કરું નહિ. ન કારવે-

પ્રમાણાઈકકમે-એ પગાં, એ પગાંની મર્યાદા એળંગી હોય.
 કુવિચપ્રમાણાઈકકમે-ઘરવખરીની મર્યાદા એળંગી હોય. તરસ
 મિચ્છામિ દુક્કંડ-તે જોટું કીધેલું નિષ્કળ થાયો.

પાઠ ૧૧ મો-છટું દિશિવત.

છટું દિશિવત દિશાઓની મર્યાદા બાંધવાનું વ્રત ઉઠ્ઠદિશિનું-
 ઉંચી દિશાનું. યથાપરિમાણુ-મર્યાદા કરી છે અધોદિશિનું-નીચી
 દિશાની યથા પરિમાણુ-મર્યાદા કરી છે. તિરિચદિશિનું-ત્રીછી (વચલી)
 જમીનની દિશાની (ઉત્તર, પૂર્વ, અને પશ્ચિમ) યથા પરિમાણુ-મર્યાદા
 કરી છે. એ યથા પરિમાણુ કીધું છે. એ પ્રમાણુ મર્યાદા કરી છે. તે
 ઉપરાંત-તે સિવાય. સમ્યક્ષાએ-પોતાની મરજીથી. કાયાએ જઈને
 પોતાની કાયાએ કરીને જાં પાંચ આશ્રવ સેવવાના-લોગવવાના પરચ-
 ક્રમાણુ બંધી. જાવજાણવાએ-જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. દુવિહ-એ
 કરણે કરી. તિવિહિણું-ત્રણ જોગે કરી. ન કરેમિ-હું કરું નહિ ન
 કારગેમિ-બીજા પાસે એ કામ કરાવું નહિ, માણુસા-મને કરી. વચસા-
 વચને કરી. કાચસા-કાયાએ કરી. એવા છટ્ટાદિશિવેરમાણુ વ્રતના-એ
 પ્રમાણુ દિશાની મર્યાદા ઉપરાંત કેઈ દિશાએ જવાનું તજ દેવાના વ્રતના
 પંચ-પાંચ અધ્યારા-અતિચાર જાણિયવ્યા-જાણુવા ન સમાચ-
 રિયવ્યા-આચરવા નહિ તંજહા તે આલોઉં-તે જેમ છે તેમ કહું છું
 ઉઠ્ઠદિશિપ્રમાણાઈકકમે-ઉંચી દિશાની (પ્રમાણુ અતિક્રમ્યા હોય)
 મર્યાદા એળંગી હોય. અધોદિશિપ્રમાણાઈકકમે-નીચી દિશાની
 મર્યાદા એળંગી હોય. તિરિચદિશિપ્રમાણાઈકકમે-ત્રીછી દિશા
 (પૂર્વ, પશ્ચિમ, ઉત્તર, દક્ષિણ)ની મર્યાદા એળંગી હોય. એતવુટ્ટી-
 દોત્ર વૃદ્ધિ-એક દિશા ઘટાડીને આ વધારી હોય સમ્યક્અંતરધાએ-
 સદેહ પડયા છતાં આગળ ન જાય તરસ મિચ્છા મિ દુક્કંડ-
 તે જોટું કીધેલું નિષ્કળ થાયો.

પાઠ ૧૨ મો-સાતમું વ્રત.

સાતમું વ્રત ઉભોગ-જે વસ્તુ એકજવાર લોગવાય તે ખાન-
 પાનાદિ. પરિભોગવિહં-જે વસ્તુ વારંવાર લોગવવામાં આવે તે ઘરેણાં,
 લૂગડાં વગેરે તેની મર્યાદાની. પરચક્રખાચમાણે-ખાંધી કરવી. ૧
 ઉદલણિયાવિહં-અંગ-લૂવાના વસ્ત્રની મર્યાદા. ૨ દંતાણુવિહં-દાતણુની
 મર્યાદા. ૩ ફેલવિહં-ફળની મર્યાદા. ૪ અખભંગાણુવિહં-તેલ વગેરે
 શરીરે ચોપડવાની વસ્તુની મર્યાદા. ૫ ઉવ્વટણુવિહં-મર્દન કરવાની
 વસ્તુ (પીઠી વગેરે) ની મર્યાદા. ૬ મંજણુવિહં-નાહવાના પાણી
 વગેરેની મર્યાદા. ૭ વત્થવિહં-વસ્ત્રની મર્યાદા. ૮ વિલેવાણુવિહં-
 વિલેપન કરવાની વસ્તુની મર્યાદા. ૯ પુષ્કવિહં-પુષ્પ-પુવની મર્યાદા
 ૧૦ આભરણુવિહં-ઘરેણાની મર્યાદા. ૧૧ ધુપવિહં-ધુપ કરવાની
 મર્યાદા. ૧૨ પેજ્જવિહં-પીવાની વસ્તુ ઓસડ, કવાથ વગેરેની મર્યાદા.
 ૧૩ ભદ્રખાણુવિહં-સુખડીની મર્યાદા. ૧૪ ઉદનવિહં-ધાનની જાતની
 મર્યાદા. ૧૫ મુપવિહં-કઠોળની મર્યાદા. ૧૬ વિગયવિહં-(ધી, તેલ,
 દૂધ, દહીં, ગોળ આદિ) વગેરેની મર્યાદા. ૧૭ સાગવિહં-લીલોત્રી
 શાકની મર્યાદા. ૧૮ મહુરવિહં-મેવાની મર્યાદા. ૧૯ જમાણુવિહં-
 જમવાની મર્યાદા. અમુક વખત આટલી વસ્તુ ખાવી. ૨૦ પાણીવિહં
 પાણીની મર્યાદા. ૨૧ મુખવાસવિહં-સોપારી, લવિંગ, એલચી, વગેરે
 મુખવાસની મર્યાદા. ૨૨ વાહણુવિહં-અશ્વાદિક વાહનની મર્યાદા.
 ૨૩ વાહનિવિહં-પગરખાં વગેરેની મર્યાદા. ૨૪ સયાણુવિહં-શય્યા,
 પલંગ આદિ સૂવાની વસ્તુની મર્યાદા. ૨૫ સચિત્તવિહં-સચેત (જીવ
 સહિત) વસ્તુની મર્યાદા. ૨૬ દવ્વવિહં-ખીજાં દ્રવ્ય એટલે પદાર્થની
 મર્યાદા. છત્યાદિકનું યથા પરિમાણ કીધું છે- એ તથા એ સિવાય
 વસ્તુની જે પ્રમાણે મર્યાદા ખાંધી, ફલાણી વસ્તુ મારે આજ આટલી
 ખાવી કે પીવી તથા ફલાણી વસ્તુ આજ લોગવવી કે નહિ ઈત્યાદિ).
 તે ઉપરાંત-જે મર્યાદા ખાંધી છે તે ઉપરાંત. ઉવભોગ-જે વસ્તુ એકજ
 વાર લોગવવામાં આવે તે. પરિભોગ-જે વસ્તુ વારંવાર લોગવવામાં
 આવે તે. ભોગનિમિત્તો-ભોગવવાની મરજી કરી ભોગવવાના
 પરચક્રખાણુ-ભોગવવાની ખાંધી જાવજીવાણે-જ્યાં સુધી છલું
 ત્યાં સુધી. એગવિહં-એક કરજી કરી. તિવિદેણું-ત્રણ ભેગે
 કરી ન કરેમિ-એ કમ કરે નહિ માણુસા-મને કરી.
 વચસા-વચને કરી કાયસા-કાયાએ કરી. એવા-સાતમા
 ઉવભોગ-એકજ વાર ભોગવવાની વસ્તુ, પરિભોગ-વારંવાર

ભોગવવાની વસ્તુ હુવિહિ-એ પ્રકારે પન્નરો- કહી છે. તંજહા-તે જેમ છે તેમ. ભોયણાઉય-ભોજનનો એક ભેદ. કમ્મઉય-વ્યાપારનો બીજો ભેદ. ભોયણાઉય-ભોજનના સમણોવાસઓણુ - શ્રાવકને. પંચઅધ્યારા-પાંચ અતિચાર. જાણિયવ્વા-જાણવા. ન સમાયરિયવ્વા-(પણ) અચરવા નહિ. તંજહા-તે જેમ છે તેમ. તે આલોઉ-કહું છું. સચિત્તાહારે-સચેત વસ્તુ ખાધી હોય (વનસ્પતિ આદિ કાચું ખાવું). સચિત્તપડિખદ્ધાહારે-સચેતની સાથે લાગેલી વસ્તુ (લીંમડાનો ગુંદ વગેરે) ખાધી હોય અપોલિઓસહિભક્ખણુયા - વસ્તુમાં જીવના પ્રદેશ રહી ગયા હોય એવી વસ્તુ ખાધી હોય - કાચું પાકુ શાક આદિ. દુપોલિઓસહિભક્ખણુયા-માઠી રીતે પકવેલી વસ્તુ ખાધી હોય-ભડથાં વગેરે. તુરોસહિભક્ખણુયા-ખાવું થોડું ને નાખી દેવું ઘણું, એવી વસ્તુ ખાધી હોય (સીતાફળ, શેરડી વગેરે) એ પાંચ પ્રકારની વસ્તુ ખાધી હોય તો અતિચાર લાગે કમ્મઉણુ-વ્યાપારના સમણોવાસઓણુ-શ્રાવકને. પન્નરસ કમ્માદાણાઈ-પંદર પ્રકારે કર્મ આવવાનાં ઠેકાણાં જાણિયવ્વા-જાણવા. ન સમાયરિયવ્વા-અચરવા નહિ. તંજહા-જેમ છે તેમ તે આલોઉ-કહું છું. ઇંગાલકમ્મે-અગ્નિનો વેપાર કીધો હોય (હુહારાદિ) વણકમ્મે-મોટા મોટા વનનાં ઝાડો કપાવી વેપાર કીધો હોય સાડીકમ્મે-સોડ કરીને વસ્તુ વેચવાનો વેપાર કીધો હોય (ગળી, દારૂ વગેરેનો) ભાડીકમ્મે-ગાડાં ઘર વગેરે નવાં કરાવી તેનાં ભાડા ખાવાનો વેપાર કર્યો હોય ફોડીકમ્મે-પૃથ્વીનાં પેટ ફોડાવવાનો વેપાર કીધો હોય (ફૂવા, વાવ આદિ કરાવવાનો). દંત-વાણિજ્યે-હાથીદંત વગેરેનો વેપાર કીધો હોય. કેસવાણિજ્યે-ચમરી ગાય વગેરેના વાળનો વેપાર કીધો હોય રસવાણિજ્યે-મદિરાદિના રસનો વેપાર કીધો હોય. લખખવાણિજ્યે-ટાખ વગેરેનો વેપાર કીધો હોય. વિસવાણિજ્યે-વિષ (ઝેર)નો વેપાર કીધો હોય જંતપીણણુ-કમ્મે-ઘાણી, સંચા વગેરે ચત્રોનો વેપાર કીધો હોય નિસંછણુકમ્મે-ખજાન, ઘોડા વગેરેના અવયવ સમાયના વેપાર કીધો હોય. દવગિગ-દાવણિયા-દાવાનળ સળગાવ્યો હોય. સર-સરોવર દહ-દ્રહ, કુંડ તલાગ-તળાવ પરિસોટાણુયા-ઉલ્લેચવ્યાં હોય અસંજજણુપોસણુયા-ઠોર તથા ગુલામ આદિને ઉછેરી ઉછેરીને વેચ્યાં હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કં-એ જોડું કીધેલું નિષ્કળ થાઓ.

પાઠ ૧૩મો-આઠમું મત

આઠમું મત આણુદ્વાદનું-સ્વાર્થ વિના આત્મા દંડાય છે. વેરમણુ-(તેથી) નિવર્તું છું. ચક્રિવિહૈ-ચાર પ્રકારે આણુદ્વાદ-અર્થ વિના દંડ પડે છે. પન્તરો-તે કહે છે તંજહા-જેમ છે તેમ. અવજ્ઞાણાચરિય-આર્ત તથા રોદ્ર ધ્યાન ધરવાથી (માઠી ચિંતવણા કરવાથી) પામાયાચરિય-પ્રમાદ કરવાથી (આજ્ઞાથી થી, તેલ વગેરેના કામ ઉઘાડાં રાખવાથી જીવ હિંસા થાય છે.) હિંસાપયાણુ-હિંસા થાય એવાં શસ્ત્રો (છરી, ચાકાં સૂઠી વગેરે) આપવાથી, પાવક્રમ્મોવએસ-પાપ-કર્મનો ઉપદેશ કરવાથી. એવા આઠમા આણુદ્વાદ-અર્થ વિનાનાં પાપ. સેવવાનાં પરચક્ષમાણુ-સેવવાની ણંધી જાવજીવાએ-જ્યાં સુધી જીવું ત્યાં સુધી. દુવિહ-એ કરણે તિવિહોણુ-ત્રણ જોગે કરી ન કરેમિ-એ પ્રમાણે કરે નહિ ન કારવોમિ-જીજ પાસે તેમ કરાવું નહિ. માણુસા-મને કરી. વચસા-વચને કરી કાયસા-કાયએ કરી. એવા આઠમા આણુદ્વાદ-તે અર્થ વિનાના દંડ આવે તે પાપ. વોરમણુ-તણ દેવાના મતના પંચ-પાંચ અઘયારા-અતિચાર જાણિયવ્યા-જાણવા ન સમાચરિયવ્યા-આચરવા નહિ. તંજહા-તે જેમ છે તેમ તે આલોઉ-કહું છું કંદરપે-કાગ વધે એવી વાત કરી હોય કુકકુધએ-કુચેટા કરી હોય. મોહરિયો-જેમ તેમ જોલ્લો હોય, જાળ દીધી હોય સંજુતાહિગરણે-ઘણાં હથિયારો એકકાં કરી રાખ્યા હોય. ઉવલોગ પરિલોગઅધરતો-એકવાર ભોગવાય તેવી તથા વારંવાર ભોગવાય તેવી વસ્તુ ઉપર આસકન રહ્યો હોય. તરસ મિચ્છા મિ દુક્કંડ-તે જોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાયો.

પાઠ ૧૪ મો-નવમું સામાયિક મત.

નવમું સામાયિકમત-સગતાકપ સામાયિકનું મત. સત્વજ્ઞ-જોગનું-પાપના કાગથી. વેરમણુ-નિવર્તું છું. જાવનિયમ-ત્યાં સુધી મર્યાદા દીધી છે ત્યાં સુધી, પજ્જુત્તાસાસિ-શુભ જોગને એવું દુવિહ-એ કરણે તિવિહોણુ-ત્રણ જોગે કરી. ન કરેમિ-પાપનું કામ હું કરું નહિ, ન કારવોમિ-જીજ પાસે કરાવું નહિ. માણુસા-મને કરી. વચસા-વચને કરી. કાયસા-કાયએ કરી. એવી મારી તમારી અદ્વદ્વા પડપડા કરી

સામાયિકનો અવસર આવે અને સામાયિક કરી હોય તે વારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધ હોને. એવા નવમા સામાયિક વ્રતના પાંચ અધ્યારા-પાંચ અતિચાર જાણિયવના-જાણવા. ન સમાયરિયવના-આચરવા નહિ તાંજહા તે જેમ છે તેમ. તે આલોડિ-તે કહું છું. મણુદુપ્પણિંહાણે-સામાયિકમાં માહું વત્યું હોય. વયદુપ્પણિંહાણે-વચન માહું વત્યું હોય. કાયદુપ્પણિંહાણે-કાયા માઠી વર્તાવી હોય. સામા ઈયસ્સ સઘ-સામાયિક કીધું છે છતાં, અકરણુયાએ-ગરાખર કીધું કે નહિ તેની ખખર ન રહી હોય, સામાઈયસ્સ-સામાયિક કીધું છે તે અણુવઠિયસ્સકરણુયાએ-પૂરું થયા વિના પાચું હોય તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કંડ-તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાને.

પાઠ ૧૫ મો-દશમું દેસાવગાસિક વ્રત

દશમું દેસાવગાસિકવ્રત-દિશાની મર્યાદા બાંધવાનું વ્રત (બાંધેલી હદ ઉપરાંત છેટે જવું નહિ.) દિનપ્રતિ પ્રભાત થકી પ્રારંભીને-પ્રતિદિન દિવસ ઉગવાને વખતે-સવારથી બીજે દિવસ ઉગતાં સુધી આદરીને પૂર્વાદિક છ દિસે-પૂર્વ દિશા આદિ છ દિશાએ. ૧ જેટલી ભૂમિકા-જેટલી ધરતી. મોકળી રાખી છે-મર્યાદા બાંધી છે એટલે સવારમાંથી ઉઠીને માન કરવું કે આજ મારે દરેક દિશાએ આટલા ગાઉ ઉપરાંત જવું નહિ તે ઉપરાંત-બાંધેલી હદ ઉપરાંત. સઘચ્છાએ-પોતાની મરજીથી કાયાએ જઘને પાંચ આશ્રવ-કાયાએ જઘને જીવહિંસાદિક પાંચ આશ્રવ સેવવાનાં પરચક્કુખાણુ-સેવવાની બાંધી જીવ અહોરત્ત-એક દિવસ અને રાત સુધી દુવિહ-બે કરણે તિવિહેણું-ત્રણ જોગે. ન કરેમિ-પાપ હું કડું નહિ ન કારવેમિ-બીજા પાસે કરાવું નહિ, મણુસા-મને કરી વચસા-વચને કરી કાચસા-કાયાએ કરી. જેટલી ભૂમિકા મોકળી રાખી છે તેમાંહિ જે દ્રવ્યાદિકની મર્યાદા કીધી છે મોકળી રાખેલી ધરતીમાં પણ જે બાંધી કરી હોય કે આજ આટલા પદાર્થ ઉપયોગમાં લાવવા. તે ઉપરાંત-તે હદ ઉપરાંત, ઉવલોગ-એક જ વાર લોગવાય એવી વસ્તુ. પરિલોગ--વારંવાર લોગવાય એવી વસ્તુ લોગનિમિત્તો-લોગની ઇચ્છાએ. લોગવવાના પરચક્કુખાણુ લોગવવાની બાંધી. જીવ-અહોરત્ત-એક દિવસ ને રાત

સુધી. એગાવિહેણું-એક કરણે. તિવિહેણું-ત્રણ જોગે. ન કરેમિ- હું કરું નહિ. માણસા-મને કરીને. વયસા-વયને કરીને. કાયસા-કાયાએ કરી. એવી મારી તમારી સદ્ગુણા, પરપણાએ કરી દશમું વ્રત કરવાનો અવસર આવે ને કરીએ તે વારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધ હોજો. એવા દશમા દેસાવગાસિક વ્રતના પાંચ અઘિયારા- પાંચ અતિયાર. જાણિયવવા-જાણવા. ન સમાયરિયવવા-આચરવા નહિ. તંજહા-તે જેમ છે તેમ. તે આલોઉં-કહું છું. આણવણુપઓગે-કાંઈ વસ્તુ મંગાવી ઉપયોગ કીધો હોય. ખીજા પાસે વસ્તુ મંગાવી હોય. પેસવણુપઓગે- ચાકરનો ઉપયોગ. ચાકર મોકલીને વસ્તુ મંગાવી હોય. સદાણુવાએ- શબ્દનો ઉપયોગ, સાદ કરીને હદ ઉપરાંતથી બોલાવ્યો હોય. રૂવાણુવાએ- પોતાનું રૂપ દેખાડીને કોઈને બોલાવ્યો હોય. ખડિયા-ખાહર. પોગલપદ્મએવે-કાંકરો નાખી બોલાવ્યો હોય. તરસ મિચ્છા મિ દુકકડં-તે જોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાજે.

પાઠ ૧૬ મો-અગિયારમું પોષધ વ્રત.

અગિયારમું પરિપૂર્ણ પોષધવ્રત-પાપરહિત થઈ સંવરે કરી આત્માને પોષવો તેનું વ્રત. અસણું-અન્ન. પાણું-પાણી. ખાઈમં-મેવાની જાત સાઈમંનાં-મુખવાસ-સોપારી આદિક ખાવાની. પરચક્ર-ખાણુ-ખંધી. અખંભનાં પરચક્રખાણુ- મૈથુન સેવવાની ખંધી. મણિમુવણુનાં પરચક્રખાણુ- મણિ, સોનું વગેરે રાખવાની ખંધી. માલાવજગ-માળા વગેરેની વિલેવાણુનાં-વિલેપન કરવાની. પરચક્ર-ખાણુ-ખંધી. સત્ય-શસ્ત્ર, હથિયાર. મુસલાદિક- સામેલા વગેરે. સાવજજોગનાં પરચક્રખાણુ- પાપનું કામ કરવાની ખંધી. જાવ-અહોરત્તં-રાત દિવસ સુધી. પજ્જુવાસામિ- એ પ્રમાણે આચરીશ. દુવિહું-એ કરણે, તિવિહેણું-ત્રણ જોગે. ન કરેમિ-પાપ કરું નહિ ન કરવેમિ-ખીજા પાસે કરાવું નહિ. માણસા-મને કરી. વયસા-વયને કરી કાયસા-કાયાએ કરી. એવી સદ્ગુણા-કરવાની શ્રદ્ધા ધાય. પરપણાએ કરી-પરપણાએ કરી. પોષો કરવાનો વખત આવ્યો પોષો કરીએ. તે વારે ફરસનાએ કરી શુદ્ધિ હોજો-તે વખત શક્તિ મુજબ શુદ્ધ હોજો. એવા અગિયારમા પરિપૂર્ણ-પરિપૂર્ણ. પોષધવ્રતના- સંવરે આત્માને પોષવાના વ્રતના પરચઅઘિયારા-પાંચ અતિયાર જાણિયવવા-જાણવા. ન સમાયરિયવવા-આચરવા નહિ. તંજહા-

તે આલોઉ-તે જેમ છે તેમ કહું છું. અપ્પડિલેહિય-અરાંબર તપાસીને જોયાં ન હોય. દુપ્પડિલેહિય-માઠી રીતે જોયાં હોય. સિજ્જાસંથારએ-પાટ વગેરે સેજ તથા પથારીને. અપમન્જિય-પોંજ્યું ન હોય. દુપમન્જિય-માઠી રીતે પોંજ્યું હોય. સિજ્જાસંથારએ-સેજ-પથારીને, અપ્પડિલેહિય-તપાસીને જોઈ ન હોય. દુપ્પડિલેહિય-માઠી રીતે જોઈ હોય. ઉચ્ચારપાસવણુભૂમિ-દિશા તથા પેશાએ જવાની જગ્યાને. અપમન્જિય-પોંજ્યું ન હોય, દુપમન્જિય-માઠી રીતે પોંજ્યું હોય. ઉચ્ચારપાસવણુભૂમિ-દિશા તથા પેશાએ જવાની જગ્યાને પોસહસ-પોષો કીધો છે તેમાં, સમ્મ-પ્રમાદ કરે. અણુણુપાણુણુયા-પોષાની ક્રિયા આઘી પાછી કીધી હોય તસસ મચ્છા મિ દુક્કડં-તેમાં થયેલું પાપ નિષ્કળ થાયો.

પાઠ ૧૭ મો-ખારમું અતિથિ સંવિભાગ વ્રત.

-ખારમું અતિથિ-જેની તિથિ નથી (સાધુ આહાર લેવા આવે એ કાંઈ મુકરર નથી) સંવિભાગવ્રત-ભાગ કરવો એટલે આહાર કરતી વખત ચિંતવણા કરવી કે જો સાધુ પધારે તો માંહેથી આપું. સમણે-નિગથે-નિર્ગથ સાધુને ફાસુ-જીવ રહિત, એસણિજીણું-દોષ રહિત અસણું-અન્ન. પાણું-પાણી. ખાઈમ-મેવો. સાઈમ-મુળવાસ. વત્થ-વસ્ત્ર પડિગ્ગહ-પાત્ર. કંબલ-કામળી પાપપુ રછણેણું-રજોહરણુ આદિ પાઠિયાફ-આપીને પાછી લેવાય તેવી વસ્તુ (તે કહે છે.) પીઠ-ખાલેઠ. ફેલગ-પાટિયું. સિજ્જા-શય્યા. સંથારએણું-તરણા વગેરેની પથારી ઉસહ-ચોસડ. ભેસજીણું-ઘણી વસ્તુથી થએલ ગોળી વગેરે. પડિલાભેમાણે-પ્રતિલાભ કરતાં થકાં (આપતા થકાં). વિહરિસસામિ-વિચરીશ એવી સફળણુ-શ્રદ્ધા. પફ્ફણુએ-ઉપદેશ સાધુસાધ્વીની જોગવાઈ મળે સૂજતા આહાર પાણી વહોરાવીએ તેવારે ફેરસના એ કટ્ટી શુદ્ધિ હોજો. એવા ખારમા અતિથિસંવિભાગ વ્રતના-મુકરર તિથિ નહિ માટે ભાગ કરી ચિંતવવાના વ્રતના. પંચઅઘયારા-પાંચ અતિથર. જાણિયવ્વા-જાણુવા. ન સમાયરિયવ્વા-આચરવા નહિ. તંજહા-તે જેમ છે તેમ તે આલોઉ-તે કહું છું. સંચિત-નિફળેવણુયા-સચેત વસ્તુની ઉપર અચેત વસ્તુ મૂકી દેવ.

મચિત્તપેહણુયા-અચેન વસ્તુથી સચેન વસ્તુ હાંકી હોય કાલાઈક્રમે-
કાળ વહી ગયો હોય. બગડી ગયેલી કે ખોરી થયેલી વસ્તુ આપી હોય.
પરોવચેરો-સાધુને વહિરાવવાનું બીજાને કહે (માધુ આવે તે વખતે
પોતે ન આપતાં બીજાને હુકમ કરે) મચ્છરિયાએ-દાન દઈને અહંકાર
કીધો હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કં. તે ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થયો.

પાઠ ૧૮ મો-સંથારાનો પાઠ.

અપચિન્નમ-બીજું કાંઈ કામ કરવું નહું નથી સારણુતિય-પંડિત
અરણુને અંતે. સ્લેહણુ-આત્માને પાપના કામથી દૂર કરવો. પોપધ-
શાલા-સંથારો કરવાની જગ્યા. પોંજીને-વાળી સાફ કરીને ઉચ્ચાર-
પાસવણુ-દિશા તથા પેશાબની. ભૂમિકા-જગ્યા પડિલેહીને-નજરે
લેઈને. ગમણુગમણુ-જતાં આવતાં જીવ તથા પાણુ હોય તેનું પડિક્ક-
મીને પ્રાયશ્ચિત લઈને દર્ભાદિક સંથારો-કાલ વગેરેની પથારી
સંથરીને-પાથરીને, દર્ભાદિક સંથારો-કાલ વગેરેની પથારી ઉપર
દુરહીને-ખેસીને પૂર્વ તથા ઉત્તરાદેશિ-પૂર્વ કે ઉત્તર દિશા તરફ.
પદ્યંકાદિક-પલાંઠી વાળી અથવા શક્તિ પ્રમાણે. આસને ખેસીને-
આસન વળીને, કરચલ-બે હાથ. અપહિગ્ગહિયં-લેડીને. સિરસા-
વત્તયં-માથાને આવર્તન કરી. મત્થએ અજલિ કંઠુ-માથા ઉપર બે
હાથ ભેડેલા રાખી. એવ-એમ વચારી-કહે. નમોત્થુણુ-નમસ્કાર
હોલે. અરિહંતાણુ-અરિહંત દેવને. ભગવંતાણુ-ભગવંતને. જીવ
સંપત્તાણુ-તે ઠેક સુકિત પહોંચ્યા સુધીનો પાઠ (જે સામાયિકને અંતે છે
તેટલો કહેવો) એમ અનંતા સિદ્ધને નમસ્કાર કરીને વર્તમાન પોતાના
ધર્મશુરુધર્માચાર્યને નમસ્કાર કરીને પૂર્વ જે વ્રત આદર્યા છે. તે આસોબી
સંભારીને પડિક્કમી પ્રાયશ્ચિત લઈને નિદ્રી-(આત્માની સાથે) નિંદ્રા
કરીને નિઃશય થઈને-અથવા સ્થિત થઈને સ્વપ્નં પાણુઈવાયં-સ્વપ્ન
પ્રકારે જીવ હિન્દા કરવા નો પરચક્ષ્યામિ-બાંધી કરીને સ્વપ્નં મુસાવાયં
પરચક્ષ્યામિ-સર્વ પ્રકારનું જૂઠું બોલવાની બાંધી કરીને સ્વપ્નં આદિન્ના
દાણું પરચક્ષ્યામિ-સર્વ પ્રકારની ચોરા કરવાની બાંધી કરીને સ્વપ્નં-
મેદુણુ પરચક્ષ્યામિ-સર્વથા મીઠુનની બાંધી કરીને સ્વપ્નં પરિગ્ગહં
પરચક્ષ્યામી-સર્વથા દોલતનાખવાની બાંધી કરીને સ્વપ્નંકોલુ પરચ-

ફ્રમામિ-સર્વથા ક્રોધ કરવાની ખંધી કરીને. જાવમિચ્છાદ'સણુસદ્ધ'—
 તે અન્ય ધર્મ' સેવવો તથા શલ્ય રાખવું ત્યાં સુધીનાં જે અઠાર પાપ-
 સ્થાન આગળ કહેવાશે ત્યાં સુધીની. અકરણિજજ'જોગ'—કરવા જોગ
 નહિ તેની પરચફ્રમામિ-ખંધી કરીને. જાવજીવાએ-જ્યાં સુધી
 જીવું ત્યાં સુધી. તિવિહં-ત્રણ કરજો કરી. તિવિહોણુ-ત્રણ જોગે કરી.
 ન કરેમિ-હું પાપ કરું નહિ. ન કારવેમિ-ખીજ પાસે કરાવું નહિ.
 કરંત'નાણુ'જાણુ'કાઈ પાપ કરે તે ભલું જાણુ નહિ. મણુસા-મને
 કરી. વચસા-વચને કરી. કાયસા-કાયાએ કરી. એમ અઠારે પાપ
 સ્થાનકે-પાપનાં ઠેકાણાં. પરચફ્રખીને-ખંધી કરીને. સ્વયં-સર્વ.
 અસણુ-અન્ન પાણુ-પાણી ખાઈમં-મેવો. સાઈમં-મુખવાસ.
 ચઉવિહં પિ આહાર-એ ચાર પ્રકારના આહારની. પરચફ્રમામિ-
 ખંધી કરીને. જાવજીવાએ-જીવું ત્યાં સુધી. એમ ચારે આહાર
 પરચફ્રખીને જ-જે પિયં-પ્રિય. ઇમં સરીર-આ માંડ શરીર.
 ઇકું-ઇષ્ટકારી. કંત'—કાન્તિવાન, પિયં-પ્રિય. માણુન્ન-મનને શોભીતું.
 મણુમં-મનને અતિ વહાલું ધિજજ-ધીરજ દેનાર, વિસાસિયં-
 વિશ્વાસનું ઠેકાણું. સમયં-માનવા યોગ્ય. અણુમયં-વિશેષ માનવા
 યોગ્ય. ખડુમયં-ઘણું માનવા યોગ્ય. ભંડકરંડગસમાણુ—
 ઘરેણાંના કાળલા સમાન. રચણુકરંડગભૂયં-રત્નના કરંડિયા સમાન,
 માણુ સીયં-રખે મને ટાઢ વાય. માણુ ઉન્ડં-રખે મને તાપ
 લાગે. માણુ ખુહા-રખો મને ભૂખ લાગે માણુ પિવાસા-રખે મને
 તરસ લાગે માણુ ખાલા-રખે મને સર્પ કરડે. માણુ ચોરા-
 રખે ચોર ઉપાડી જાય. માણુ દંસા-રખે મને ડાંસ કરડે.
 માણુ મસગા-રખે મને મજ્જર કરડે. માણુ વાહિયં-રખે મને
 વ્યાધિ ઉપજે. પિત્તિયં-પીત જાગે. સંભિમં-શ્લેષ્મ થાય. સન્નિ-
 વાઈયં-સન્નિપાત થાય. વિવિહા રોગાયંકા-રખે વિવિધ પ્રકારના
 રોગ ઉત્પન્ન થાય પરિસહોવસગા—(ઉપસર્ગ) ખાવીશ જાતના
 પરીસહ તથા દેવતાદિની ડરામણી. ફ્રાસા કુસંતિ—એવી
 રીતના સ્પર્શ થયે ઘડે. એયં પીયેણુ—એવું માંડ શરીર વહાલું તે
 ચરિમેહિં-છેલ્લા ઉસાસનિસાસેહિં-ધાસોચ્છાસ સુધી વોસિરામિ-
 તણું છું. ત્તિકંદુ-એમ કહીને. એમ શરીર વોસિરાવીને-શરીરને
 તજી દઈને. કાલં આણુવકંખમાણુ-કાળને અણુવાંછતો થકો
 (જીવવાની આશા તથા મરણનો ભય ન રાખતો. વિહિરિસ્મામિ
 વિચરીશ. એવી સદ્દેહણુ પરપણુ કરીને-એવી શ્રદ્ધા કે પરપણુ

કરીએ. સંધારાના અવસરે સંધારે કરીએ. ત્યારે સ્પર્શનાએ કરી શુદ્ધિ
હોજે-ત્યારે શક્તિ પ્રમાણે શુદ્ધ થાને એવા અપરિણમ માર-
ણુતિય-મરણને અંતે કાંઈ વસ્તુ બાકી નહિ સંલેહણુ-આત્માને
માઠાં કામથી દૂર કરવાના. ઝુસણુ-ક્ષમા કરવાના. આરાહણુના-
આરાધના કરવાના. પંચ અર્થચારા-પાંચ અતિચાર. બાણુચવા-
બાણુવા ન સ્વમાયદિયવ્યા-આચરવા નહિ તંજહા તે આલોહિ-તે
જેમ છે તેમ કહું છું ઇહલોગાસંસર્પઓગે-આ લોકને વિષે સુખની
વાંછના કરી હોય કે મરી ગયા પછી મોટો રાજા થાઉં. પરલોગા-
સંસર્પઓગે-પરલોકને વિષે સુખની ઇચ્છા કરી હોય કે મહર્ષિ કે દેવતા
થાઉં જીવિયાસંસર્પઓગે-જીવતરની ઇચ્છા કરી હોય કે અર્જુ
જીવું તો ઠીક. મરણુસંસર્પઓગે-મરણની ઇચ્છા કરી હોય કે દુઃખ
પામું છું, માટે જટ મરી જાઉં-તો ઠીક. કામલોગાસંસર્પઓગે-
કામ લોગની ઇચ્છા કરી હોય. તસ્મ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે જોઈ
કીધેલું નિષ્ફળ થાઓ. એમ સમકિત પૂર્વક-એમ પૂર્વે કહ્યાં તે
સમકિતના પાઠથી. બાર વ્રત સંલેખણુસહિત-બાર વ્રત, સંધારાના
પાઠ સહિત તથા નવાણું અતિચાર. એહને વિષે જે કોઈ અતિક્રમ-
(કરેલી બાંધીમાં દોષના ચાર પ્રકાર છે તેમાં) અતિક્રમ એટલે બાંધી
કરેલી વસ્તુ કરવાનું મન કરવું વ્યતિક્રમ-તે વસ્તુ કરવા તરફ આશ્યો
તે દોષ. અતિચાર-તે વસ્તુ હાથમાં લે, તે દોષનું નામ. અણુચાર-
તે વસ્તુ લોગવે એટલે બાંધી ભાંગે તે દોષનું નામ, બાણુનાં અન્નણુતાં
ગંન, વચન, કાયાઓ કરી સેવ્યો હોય, સેવરાવ્યો હોય, સેવતાં પ્રત્યે
રૂડું બાણુયું હોય તે અનંતા સિદ્ધ ભગવાન અને કેવળીની સામે
મિચ્છા મિ દુક્કડં-નિષ્ફળ થાઓ,

પાઠ ૧૯ મો-અઢાર પ્રકારના પાપસ્થાનક.

૧ પ્રાણુતિપાત-જીવહિંસા. ૨ મૃપાવાદ-જૂઠું બોલવું. ૩
અદત્તાદાન-ચોરી કરવી. ૪ મૈથુન-સ્ત્રી સેવવી. ૫ પરિગ્રહ-દોલત.
૬ ક્રોધ-રીસ. ૭ માન-અહંકાર. ૮ માયા-કપટ. ૯ લોભ-તૃષ્ણા
રાખવી. ૧૦ રાગ-પ્રીતિ. ૧૧ દ્રેષ-અદેખાઈ. ૧૨ કલેશ-કનિયો. ૧૩
અલ્યાખ્યાન-ગાળ વડાવવું. ૧૪ પેશુન્ય-ચાડી કરવી. ૧૫ પર-
પરિવાદ-પારકું વાંઘું બોલવું. ૧૬ ર્દમ્યરદ્-રતિ, અરતિ) ખુશી-
હિલગીરી. ૧૭ માયામોઓ-કપટ સહિત જૂઠું બોલવું. ૧૮ મિચ્છા

દંસાણુસદલ-ખોટી શ્રદ્ધા તથા શક્ય રાખવું. એ અઠાર પાપસ્થાનક સેવ્યાં હોય, સેવરાવ્યાં હોય, સેવતાં પ્રત્યે રૂડું જાણ્યું હોય તે અનંતા સિદ્ધ કેવળીની સાથે મિચ્છા મિ દુક્કડં-પાપ નિષ્ક્રુણ થાયો.

.....

પાઠ ૨૦ મો-પચીસ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ.

૧ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ-ખરાં ખોટાંની ખબર વગર ખોટાંને પકડી રહે, મૂકે નહિ તે. ૨ અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ-ખધા દેવ ને ખધા ગુરુને માને. ૩ અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ-તીર્થ કરનેા માર્ગ જાણે ને ઉપદેશ અન્ય ધર્મનો આપે અથવા ખોતાની ભૂલ કપટથી પોષે. ૪ સાંશયિક મિથ્યાત્વ-કયો મત ખરો ને કયો મત ખોટો તે નક્કી ન કરે અને સંશય વેદે તે. ૫ અનાલોભ મિથ્યાત્વ-જેમાં બિલકુલ જાણુપણું ન હોય તે. ૬ લોકિક મિથ્યાત્વ-લોકોને વિષે જે દેવ કરી ઝેસાડ્યા હોય તે તથા ઢોંગી ગુરુઓ તથા તેમના નામમાં જે પ્રવર્તે અને માને તે. ૭ લોકોત્તર મિથ્યાત્વ-તીર્થ કર દેવની માનતા કરે કે ફલાણું કામ થાય તો આમ કરીશ. તે તથા ફળની લાલચે કાંઈ મત કરે તે કુપ્રવચન મિથ્યાત્વ-ત્રણસે ત્રેસઠ પાખંડીના મતને માને. ૮ અજીવને જીવ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૦ જીવને અજીવ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૧ સાધુને કુસાધુ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૨ કુસાધુને સાધુ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૩ જિન માર્ગને અન્ય માર્ગ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૪ અન્ય માર્ગને જિન માર્ગ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૫ અધર્મને ધર્મ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૬ ધર્મને અધર્મ સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૭ આઠ કર્મથી જે નથી મુકાણા તેને મુકાણા સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૮ આઠ કર્મથી જે મુકાણા તેને નથી મુકાણા સરદહે તો મિથ્યાત્વ. ૧૯ જિન માર્ગથી ઓછું પડ્યે તો મિથ્યાત્વ. ૨૦ જિન માર્ગથી અધિક પડ્યે તો મિથ્યાત્વ. ૨૧ જિન માર્ગથી વિપરીત પડ્યે તો મિથ્યાત્વ. ૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ. ૨૩ અક્રિયા મિથ્યાત્વ. ૨૪ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ. ૨૫ આશાતના મિથ્યાત્વ. એ પચીસ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ. સેવ્યું હોય, સેવરાવ્યું હોય સેવતાં પ્રત્યે રૂડું જાણ્યું હોય તો તત્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે પાપ નિષ્ક્રુણ થાયો.

ચૌદ સ્થાનકમાં સંમુચ્છિન્ન જીવ ઉપજે છે તે.

૧. ઉચ્ચારેસુ વા-વડીનીતમાં જીવને તે. ૨ પાસવણેસુ વા-લઘુનીતમાં જીવને તે. ૩ ખેજેસુ વા-ખજખામાં જીવને તે. ૪ સિંધાણેસુ વા-લીંટમાં જીવને તે. ૫ વતેસુ વા-વમનમાં જીવને તે. ૬ પિત્તેસુ વા-પીતોડામાં જીવને તે. ૭ પુએસુ વા-પડમાં જીવને તે. ૮ સોણિએસુ વા-રૂધિરમાં જીવને તે. ૯ મુકકેસુ વા-વીર્યમાં જીવને તે. ૧૦ મુકકેષોગલ પરિસ્પાદિએસુ વા-વીર્યનાં પુદ્ગલ સુકાયેલ ભીનાં થાય તેમાં જીવને તે. ૧૧ વિગયજીવકલેવરેસુ વા-જીવ ગયા પછી રહેલા કલેવરમાં જીવને તે. ૧૨ ઇત્થીપુરિસસંજેગેસુ વા-સ્ત્રી પુરુષના સંજેગથી જીવને તે. ૧૩ નગરનિર્ધમણેસુ વા-નગર માંહેલી ખાળમાં જીવને તે. ૧૪ સંવેસુ ચેવ અમુઘઠાણેસુ વા-ખધા ગંદકીનાં ઠેકાણાંમાં જીવને તે, એ ચૌદ સ્થાનકના જીવની વિરાધના થઈ હોય તો મિચ્છા મિ હુચ્છકં.

“આ ઠેકાણે ઇચ્છામિ ઠામિ કાઉસસગ, નવકાર અને કરેમિલંતેના પાઠ કહેવા.”

પાઠ ૨૨ મો-શ્રી ચત્તારિ મંગલં.

ચત્તારિ મંગલં-ચાર પ્રકારનાં માંગલિક, તે કહે છે. અરિહંતા-મંગલં-અરહિંત દેવ માંગલિક છે. સિદ્ધા મંગલં-સિદ્ધ ભગવાનો માંગલિક છે. સાહુ મંગલં-સાધુઓ માંગલિક છે. દેવલિપન્નત્તો ધર્મો મંગલં-કેવલીનો પ્રરૂપેલો ધર્મ માંગલિક છે. ચત્તારિ લોગુત્તમા-લોકને વિષે ચાર ઉત્તમ છે. અરિહંતા લોગુત્તમા-અરહિંત દેવ, લોકમા ઉત્તમ છે, સિદ્ધાલોગુત્તમા-સિદ્ધદેવ, લોકમાં ઉત્તમ છે, સાહુ લોગુત્તમા-સાધુ, લોકમાં ઉત્તમ છે. દેવલિ પન્નત્તો ધર્મો લોગુત્તમા-કેવલીનો પ્રરૂપેલો ધર્મ લોકમાં ઉત્તમ છે. ચત્તારિ સરાણુ પવન્નમ્મિ-ચાર પ્રકારનું શરણ અંગીકાર કરું છું, અરિહંતા સરાણુ પવન્નમ્મિ-અરિહંતનું શરણ અંગીકાર કરું છું. સિદ્ધા સરાણુ પવન્નમ્મિ-સિદ્ધનું શરણ અંગીકાર કરું છું. સાહુ સરાણુ પવન્નમ્મિ-સાધુનું શરણ અંગીકાર કરું છું, દેવલિપન્નત્તધર્મ સરાણુ પવન્નમ્મિ-કેવલીના પ્રરૂપેલ ધર્મનું શરણ અંગીકાર કરું છું. એ ચાર માંગલિક, ચાર ઉત્તમ ને ચાર શરણાં કરે એ, ભવસાગરમાં તરે તે,

સકળ કર્મનો આણે અંત, મોક્ષતાણું સુખ લાહે અનંત, ભાવ ધરીને જે શુભ ગાય, તે જીવ તરીને મુકતે જાય. સંસારમાં શરણા ચાર, અવર ન શરણું કોય, જે નરનારી આદરે, તેને અક્ષય અવિચળ પદ હોય. અંગૂઠે અમૃત વસે, લબ્ધિતાણા ભંડાર; શુરુ ગૌતમને સમરીએ, તો સદાય મનવાંછિત ક્ષણ દાતાર. દાન દીજીએ, શિયળ પાળીએ, તપ તપીએ, ભલી ભાવના ભાવીએ તો આ ભવ પરભેવ વહેલાં વહેલાં મુક્તિનાં સુખને પામીએ.

“આ ઠેકાણે—ધમ્મામિઠામિ કાઉસ્સગ્ગ તથા ધરિયાવહીના પાઠ કરેવા.”

આલોચણા—ચાર ગતિ. ચોવીશ દંડક, ચોરાશી લાખ જીવા-જેનિ, એક કોડ સાડી સતાણું લાખ, કુલકોટિના જીવને મારે જીવે આજના દિવસ સંબંધી આરંભે સમારંભે, મન, વચન, કાયાએ કરી દુહંબ્યા હોય, દ્રવ્યપ્રાણ, ભાવપ્રાણ દુહાવ્યા હોય, પરિતાપના કિલામના ઉપજવી હોય, ક્રોધે, માને, માયાએ, લોભે, રાગે, દ્વેષે, હાસ્યે, ભયે, ખળાયે ધ્રીઠાયે, આપથાપનાએ, પરઉથાપનાએ, દુષ્ટ લેશ્યાએ, દુષ્ટ પ્રણામે, દુષ્ટ ધ્યાને, આર્તધ્યાને, રૌદ્રધ્યાને, કરીને, ધર્મ્યાએ, મમતે, હઠપણે, ધ્રીઠાઈપણે, અવજ્ઞા કરી હોય, દુઃખમાં જોડયાં હોય, સુખથી ચુકંબ્યાં હોય, પ્રાણ, પર્યાય, સંજ્ઞા ઇન્દ્રિયાદિ લબ્ધિઋદ્ધિથી બ્રષ્ટ કર્યાં હોય તે સર્વ અઠાર લાખ ચોવીસ હજાર એકસો વીશ પ્રકારે દોષ લાગ્યો હોય તો મિચ્છા મિ દુકકંડ.

શ્રમાણ સૂત્ર

પાઠ ૨૩ મો-પહેલું શ્રમાણ સૂત્ર.

ધરુણમિ-ધરુણું છું. પટિક્કમિઉં-પાપનું નિવારણ કરવાને. પગામસિન્નળએ-ધણું સૂવાણું હોય નિગામસિન્નળએ-ધણે પાથરણે કરી સૂવાણું હોય સંથારાઉવટ્ટણાએ-સૂતાં સૂતાં વગર પોતે પડખું ફેરવ્યું હોય. પરિયટ્ટણાએ-વારે વારે એ રીતે પડખા ફેરવ્યાં હોય. આઉટ્ટણાએ-હાથપગ સંકોચ્યા હોય પસારણાએ-હાથપગ પોંચ્યા વિના લાંબા કર્યાં હોય. છપ્પઈસઘટ્ટણાએ-છ પગી જૂને કચરી હોય. કુધએ, કુકરઈએ-ઉઘાડે મોઢે ખોલાણું હોય છિધએ-ઉઘાડે મોઢે છીક ખાધી હોય. જંભાઈએ-ઉઘાડે મોઢે ખગાસું ખાધું હોય. આમોસે-પૂંચ્યા વગર ખણ્યું હોય સસરફખામોસે-સચેત્ત રજે ખરડેલ વસ્ત્રાદિકને સ્પર્શ કર્યો હોય. આઉલમાઉલાએ-આકુળ વ્યાકુળ થયો હોય સુવાણુવત્તિયાએ-સ્વપ્ના માંહે અનેક તરેકના રૂપ દ્રીઠા હોય. ઈત્થીવિપરિયાસિયાએ-ત્રી સંગાતે સ્વપ્નામાં લોગ કર્યો હોય દિટ્ઠવિપરિયાસિયાએ-દૃષ્ટિએ કરી ત્રી સાથે કીડા કરી હોય માણુ-વિપરિયાસિયા-મને કરી સ્વપ્નામાં લોગ કર્યો હોય. પાણુભોયાણુ-વિપરિયાસિયાએ-પાણી ભોજન સ્વપ્નામાં કરેલ હોય, જે મે-જે મને. દેવસિએ-દિવસ સંબધી. અધ્યારો કુઓ-અતિચાર લાગ્યા હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કડં-તે પાપ નિષ્કળ થાઓ.

.....

પાઠ ૨૪ મો-બીજું શ્રમાણ સૂત્ર.

પટિક્કમામિ-પાપનું નિવારણ કરું છું. ગોયરગ્ગ ચરિયાએ-ગાયત્રી પઠે ઘોઠો ઘોઠો આહાર લેવા જતાં લિટ્ઠખાયરિયાએ-ભિયા માગવા જતાં. ઉઘાડકંવાડે-અડધું કમાડ ઉગાડ્યું હોય. ઉઘાડણાએ-આણું કમાડ ઉઘાડ્યું હોય. સાણા-કુતરા. વચ્છા-વચ્છરડાં દારા-બાળક. સંઘટ્ટણાએ-અડીને કે ભોળંગીને જવાણું હોય મંડીપા-હુડિયાએ-ખીલત કોઈને વસ્ત્રે રાખેલ લીધું હોય. ખલિપાહુડિયાએ-ખાડળા ઉઠાડવા સારૂ કર્યાં હોય તે લીધા હોય. ઠવણુપાહુડિયાએ-ઠાડ

ભિખારી વગેરે સારૂ રાખી મેલ્યું હોય તે લીધું હોય. સંકિએ સહ-
સાગારે-શંકા પડ્યા છતાં બળાત્કાર કર્યાથી લેવું પડ્યું હોય. અણુ-
સાણુએ-અ-નને. પાણુસાણુએ-પાણીને, અણુભોયણુએ-જીવાતવાળું
ભોજન. પાણુભોયણુએ-જીવાતવાળું પાણી લીધું હોય ખીયભોય-
ણુએ-ખીજવાળું ભોજન લીધું હોય. હરિયભોયણુએ-લીલોત્રીવાળું
ભોજન લીધું હોય. પચ્છકમ્મિયાએ-આહાર વહોર્યા પછી કોઈ દોષ
લગાડ્યો હોય. પુરેકમ્મિયાએ-આહાર લીધા પહેલાં કોઈ દોષ લગાડ્યો
હોય. અદિક્કહડાએ-નજરે દેખાતું ન હોય ત્યાંથી લાવી દીધેલું લીધું
હોય દગસંસકુહડાએ-કાચા પાણીનો સ્પર્શ કરી દીધેલો આહાર
લીધો હોય. રયસંસકુહડાએ-સચેત-રજના સ્પર્શવાળું લીધું હોય.
પારિસાહણિયાએ-વહોરાવતી વખતે વેરાતી કે ઢોળાતી વસ્તુ લીધી
હોય. પરિઠાવણિયાએ-ખાવો થોડો ને નાંખી દેવો ઘણો એવો આહાર
લીધો હોય. ઉહાસણુભિક્કખાએ-વારંવાર વસ્તુ માગી લીધી હોય.
જં ઉગ્ગમેણુ-જે ગૃહસ્થથી દોષ લાગ્યા હોય. ઉપપાયણુસાણુએ-
પોતાથકી જે દોષ લાગ્યા હોય. અપરિસુદ્ધં-એવા અકલ્પનિક આહાર
પાણી. પરિગ્ગાહિયં-લીધા હોય. પરિભુત્તંવા-ભોગવ્યાં હોય, જં ન
પરિકુવિયં-જે નાંખી દેવા યોગ્ય હોય તે નાંખી દીધું ન હોય. તસ્સ
મિચ્છા મિ દુક્કં-તે પાપ નિષ્કળ થાયો.

.....

પાઠ રપ મો-ત્રીણું શ્રમાણુ સૂત્ર.

પડિકકમાભિ-પાપનું નિવારણ કરું છું. ચાઉકકાલ-ચાર વખત
(સવારે, સાંજે, આગલી રાત્રે, પાછલી રાત્રે) સન્નજાયસ્સ અકરણુયાએ-
સન્નજાય પાઠ ન કર્યા હોય. ઉભચોઝલં-જે વખત (સાંજે સવારે) ભંડો-
વગરણુસ્સ-ભંડ ઉપકરણ (પાત્રાદિ તથા વસ્ત્રાદિને) અપ્પડિલેહ-
ણુએ-નજરે જોયાં ન હોય. દુપ્પડિલેહણુએ-માઠી રીતે જોયાં હોય.
અપ્પમજ્જણુએ-પોંજ્યા ન હોય. દુપ્પમજ્જણુએ-માઠી રીતે
પોંજ્યા હોય. અઠકકમે-અતિક્રમ કીધો હોય. (પાપ કરવાનો વિચાર)
વઠકકમે-અતિક્રમ કીધો હોય (પાપ કરવાને તૈયાર થયો હોય) અમ્મયારે-
અતિચાર તે વસ્તુ કરવામાં લાગ્યો હોય. આણુયારે-અનાચાર તે પાપ
કીધું હોય. જે મે દેવસિચ્ચો-જે મેં દિવસ સંગંધી. અમ્મયારો-
કચ્ચો-પાપ કીધું હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કં-તે પાપ નિષ્કળ થાયો.

.....

પાઠ ૨૬ મો-ચોથુ શ્રમણ સૂત્ર.

પડિકકમામિ-પાપનું નિવારણ કરું છું. એગવિહં-એક પ્રકારે અસંજમેહિં-અસંજમપણું (અવન) પડિકકમામિ- નિવર્તું છું. દોહિં- એ પ્રકારના. બંધણેહિં-બંધનથી, રાગબંધણેણું-પ્રીતિ બંધન. દોસબંધણેણું-દ્રેષ બંધન. પડિકકમામિ-નિવર્તું છું. તીહિંદંડેહિં- ત્રણ પ્રકારના દંડથી માણુદંડેણું-મનનો દંડ (અશુભ મને) વચ- દંડેણું-વચનનો દંડ. કાયદંડેણું-કાયનો દંડ. પડિકકમામિ-નિવર્તું છું. તીહિં ગુત્તીહિં-ત્રણ પ્રકારની ગુપ્તિ (ન કરી હોય તેથી). માણુ- ગુત્તીએ-મનોગુપ્તથી મનને ગોપવી રાખવું વચગુત્તીએ-વચનને ગોપવેવું. કાયગુત્તીએ-કાયને ગોપવી રાખવી તે. પડિકકમામિ- નિવર્તું છું. તીહિં સદેહિં-ત્રણ પ્રકારનાં શદ્યથી માયાસદેહેણું- કપટ રાખવું તે શદ્ય. નિયાણુસદેહેણું-નિયાણું એટલે ક્રિયાનુ કળ માગી લેવું તે શદ્ય. સિચ્છાદંસણુસદેહેણું-જૂઠો ધર્મ તે શદ્ય. પડિકકમામિ નિવર્તું છું. તીહિં ગારવેહિં-ત્રણ પ્રકારના ગર્વથી ઇર્ષ્ટિગારવેણું- ઋધિ (નાણાં)નો ગર્વ. રસગારવેણું-સ્વાદનો ગર્વ. સાયાગારવેણું- શાતા (શરીરના સુખનો) ગર્વ. પડિકકમામિ-નિવર્તું છું. તિહિં વિરાહણુએ-ત્રણ પ્રકારની વિરાધનાથી (ભંગ લગાડવાથી) નાણુવિરા- હણુએ-જ્ઞાનમાં ભગ પડ્યો હોય. દસણુવિરાહણુએ-સમક્રિતમાં ભંગ પડ્યો હોય. ચરિત્તવિરાહણુએ-ચારિત્ર કરણીમાં ભંગ પડ્યો હોય. પડિકકમામિ-નિવર્તું છું. ચઉહિં કસાએહિં-ચાર પ્રકારના કષાયથી. દોહકસાએણું-ક્રોધ કષાય માણુકસાએણું-અભિમાન કષાય. માયાકસાએણું-કપટ કષાય. લોહકસાએણું-લોભ કષાય. પડિકકમામિ-નિવર્તું છું. ચઉહિં સન્નાહિં-ચાર પ્રકારની સંજ્ઞાથી (ઈચ્છા) આહારસન્નાએ-આહારની ઈચ્છા. ભયસન્નાએ-બહીક ભોગવવી. મેહુણુસન્નાએ-મૈથુનની ઈચ્છા. પરિગ્ગહસન્નાએ-દોલત વસ્ત્રાદિની ઈચ્છા પડિકકમામિ-નિવર્તું છું ચઉહિં વિકહાહિં- ચાર પ્રકારની વિક્રધાથી (પાપની કથા) ઇત્થીકહાએ-ત્રીની કથા (રૂપાદિ સંબંધી) ભત્તકહાએ-ભોજનનો કથા (સાડું નરસુ કળા કરવું) દેસકહાએ-દેશની કથાને વિષે (સાડું નરસુ કહેવું તે.) રાયકહાએ-રાજા વિષે (સાડું નરસુ કહેવું) પડિકકમામિ નિવર્તું છું. ચઉહિં આણેહિં-ચાર પ્રકારનાં ધ્યાનથી. આટ્ટેણુંઆણેણું-આત્મધ્યાન (વિષય સંબંધી ધ્યાન ધનવાથી)

રૂદ્રેણુઝાણેણુ-રૌદ્રધ્યાન (હિંસાદિકનું ધ્યાન ધરવાથી). ધર્મભેણુઝા-
 ણેણુ-ધર્મસંબંધી ધ્યાન (ન ધરવાથી). સુકેકેણુઝાણેણુ-શુકલ
 ધ્યાન (નિર્મળ ધ્યાન ન ધરવાથી) પદિકકેમામિ-નિવર્તુ' છું. પંચ-
 હિંકિરિયાહિં-પાંચ પ્રકારની ક્રિયા લાગે છે તેથી (કર્મ લાગે છે).
 કાઠ્યાએ-કાયાએ કરી (અનતનાએ વર્તવાથી). અહિગરણિયાએ-
 અધિકરણથી (હથિયારથી) પાઉસિયાએ-ખીબા ઉપર દ્વેષ રાખવાથી.
 પાગ્તાવણિયાએ-ખીબાને પરિનાય ઉપબવવાથી. પાણાઠવાયકિરિ-
 યાએ-જીવહિંસા કરવાથી. પદિકકેમામિ-નિવર્તુ' છું. પંચહિં
 કામગુણેહિં-પાંચ પ્રકારના કામ વધવાના ગુણથી. સદેણુ-શબ્દથી-
 વિષયી ગીત સંભળવાથી. રૂવેણુ-રૂપ નીરખવાથી. રસેણુ-રસથી
 સ્વદ લેવાથી ગંધેણુ-ગંધથી સુગંધીઓથી. ફાસેણુ-સ્પર્શથી-સારા
 સારા સ્પર્શ અંગીકાર કરવાથી પદિકકેમામિ-નિવર્તુ' છું. પંચહિં
 અહવ્યએહિં-પાંચ મહાવ્રતને વિષે દોષ લાગવાથી પાણાઠવાયાએ-
 વેરમાણુ-હિંસા કરવાથી નિવર્તુ' છું. સુસાવાયાએવેરમાણુ-સર્વથા
 જૂઠું બોલવાથી નિવર્તુ' છું. આદિનાદાણુએવેરમાણુ-અણુદીધેહું
 લેવાથી સર્વથા નિવર્તુ' છું. મેહુણુએ વેરમાણુ-મૈથુન યક્રી નિવર્તુ'
 છું. પરિગ્ગહાએવેરમાણુ-દોહત રાખવાથી નિવર્તુ' છું. પદિકકે-
 મામિ-નિવર્તુ' છું. (પ્રાયશ્ચિત્ત લઉં છું). પંચહિં સમિએહિં-
 પાંચ પ્રકારની સમિતિને વિષે દોષ લાગ્યો હોય તેથી ધરિયાસમિએ-
 રસ્તે ચાલતા જોઈને ચાલવું તે સમિતિ. ભાસાસમિએ-બોલતા
 દોષ ન લાગે તેવું બોલવું તે સમિતિ એસાણુસમિએ-દોષ રહિત
 આહાર આદિ લેવા તે સમિતિ આયાણુલકમત્તનિક્કખેવાણુ-
 સમિએ-પાત્રાં, વસ્ત્રને જનતાએ લેવા મૂકવા તે સમિતિ. ઉચ્ચાર,-
 પાસવાણુ, ખેલજલ્લસિંધાણુ, પારિઠાવણિયાસમિએ-ઝાડા
 પેશાળ, બળખો, લીંટ, મેદને પરઠવવું એટલે જળવીને નાખવું તે
 સમિતિ. પદિકકેમામિ-નિવર્તુ' છું. છહિં જીવનિકાએહિં-છ
 પ્રકારના જીવની જાતને વિષે દોષ લાગ્યા હોય તેથી પુઠવિકાએણુ-
 પૃથ્વીની જાત. આઉકાએણુ-અપકાય. તેઉકાએણુ-અગ્નિકાય
 વાઉકાએણુ-વાયુકાય વાણુરસમકાએણુ-વનસ્પતિકાય. તરસકાએણુ-
 ત્રસકાય એદિન્દ્રયથી પંચેન્દ્રય સુધીના જીવ. પદિકકેમામિ-નિવર્તુ'
 છું. છહિં લેસાહિં-છ પ્રકારની લેશ્યા એટલે જીવનાં પરિણામ (મન)
 કિન્હલેસાએ-કૃષ્ણલેશ્યા. અત્યંત હિંસા કરવાનું મન તીલલેસાએ-તીલ
 લેશ્યા-કોષ દ્રેષ આદિ દુરાચાર કરવાનું મન, કાઉલેસાએ-વાકાં કાપ કરવા

સરલપણરહિત પોતાના દોષ ઠાંકવા, મિથ્યાત્વ તથા અનર્થપણું તે. તેઉ-
લેસાએ-તેજુ લેશ્યા-કપટરહિત, વિનીત; દબધર્મી, મોક્ષનો અર્થી એવા
શુણ હોય તે. પઉમ્હલેસાએ-પદ્મ લેશ્યા-ક્રોધ, માન કપટ આદિને પાતળાં
કરી નાખ્યાં છે. તથા આત્માને દમ્યો છે. મન, વચન, કાયાને જીત્યાં છે, એવા
શુણ હોય તે. મુક્કલેસાએ-શુકલ લેશ્યા. ધર્મ, ધ્યાન, શુકલ ધ્યાન,
રાગ દ્વેષ જીત્યા છે જેણે તથા સમિતિ શુષ્કિત સહિત એવા શુણ
હોય તે. પડિક્કમામિ-નિવર્તું છું. સન્તહિં ભયઠાણેહિં-સાત પ્રકારનાં
ભયનાં ઠેકાણાંથી. ૧ લોકભય. ૨ પરલોકભય ૩ ધનભય. ૪ અકસ્માત-
ભય. ૫ આજીવિકાભય. ૬ મરણભય. ૭ અપજશભય. પડિક્કમામિ-
નિવર્તું છું. અકુહિં મયઠાણેહિં-આઠ પ્રકારના મદનાં ઠેકાણાં ૧ જાતિ.
૨ કુળ. ૩ જાત ૪ રૂપ. ૫ તપ. ૬ લાભ. ૭ સૂત્ર. ૮ મોટાઈ. નવહિં
ખંભચેરગુન્તિહિં-નવ પ્રકારનું પ્રજ્ઞચર્યઃ (સાધુની શુષ્કિત) તે. ૧ સ્ત્રી, પશુ,
નયુંસકરહિત ઠેકાણાંમાં રહેવું. ૨ સ્ત્રી સાથે એકાંત વાત કરવી નહિ. ૩
સ્ત્રીને આસને બેસવું નહિ. ૪ સ્ત્રીનું રૂપ નીરખવું નહિ. ૫ સ્ત્રી રહેતી
હોય ત્યાં ભીંતને આંતરે રહેવું નહિ. ૬ પૂર્વની કીડા સંભારવી નહિ.
૭ યુષ્કળ ઘી સહિત સરસ આહાર જમવો નહિ. ૮ અતિ આહાર
કરવો નહિ. ૯ ચુવા, ચંદન આદિ વિલેપન કરી શરીરને શોભાવવું નહિ.
દસવિહેસમાણુધમ્મે-દશ પ્રકારનો સાધુનો ધર્મ. ૧ ક્ષમા. ૨ નિર્દોષતા
૩ કપટરહિતપણું. ૪ માનરહિતપણું, ૫ ખાર પ્રકારનું તપ કરવું. ૬
સંજમ પાળવો. ૭ સત્ય બોલવું. નિર્મળપણું. ૮ ધનરહિતપણું.
૧૦ પ્રજ્ઞચર્યવ્રત. ઈક્કારસહિં ઉવાસગપડિમાહિં-અગિયાર પ્રકારની
શ્રાવકની પ્રતિમા (તપની જાત) ૧ દસણુ પ્રતિમા-એટલે સમકિત
ચોકખું રાખવું. ૩ વ્રત પ્રતિમા એટલે ખારે વ્રત નિર્દોષ પાળવાં. ૩
સામાયિક પ્રતિમા-દરરોજ બે વખત સામાયિક કરવું. ૪ પોસહ પ્રતિમા-
એક રહિનામાં બે પોષા કરે. ૫ પોષો કરવો તેમાં બને તો આખી રાત
અથવા બે પહોર સુધી કાઉસગગ કરવો. ૬ છઠ્ઠી પ્રતિમા-પોષાને બીજે
દિવસે પણ પ્રજ્ઞચર્ય પાળવું. ૭ સાતમી, સચિત્ત પરિહાર પ્રતિમા-
સચિત્ત આહાર ન કરવો, સાત માસ સુધી. ૮ અણારંભ પ્રતિમા-
આરંભ-પાપ લાગે એવું કામ આઠ માસ સુધી કરે નહિ ૯ પેસારંભ
વિવળજણુ પ્રતિમા-દાસ વગેરે આગળ પણ આરંભનું કામ ન કરાવે,
નવ માસ સુધી. ૧૦ ઉદ્ધિટકુત પ્રતિમા-પોતા સાડ કીધેલાં આહાર,
પાણી ન લે પણ નિર્દોષ હોય તે જ લે, દસ માસ સુધી. ૧ શ્રમણભૂત
પ્રતિમા-સાધુનો વેપ ધારણ કરી તે પ્રમાણે વર્તે ને કોઈ વંદણા કરે

તો કહે કે હું સાધુ નથી પણ સાધુની ક્રિયા સર્વ પારે, અગિયાર માસ સુધી. ઉપર મુજબ અગિયાર પ્રતિમા, તે પહેલી એક માસથી છેલ્લી અગિયારમી અગિયાર માસ સુધી પારવાની છે (આગળ શ્રાવક તે મુજબ કરતા હતા). આરસહિં ભિક્ષુખું પડિમાહિં—આર પ્રકારની સાધુની પ્રતિજ્ઞાના નિયમ એટલે જે સાધુ એકલો વિચારી પ્રતિમા કરવા ગાહે તે આ પ્રમાણે કરે. ૧ પ્રતિમા—તે રોજ એક વખત એક જ ઘેર આહારની એક દત્તિ [દાત] એટલે એકધર તથા પાણીની એક દત્તિ લેવી ને તેથી નિર્વાહ કરવા. બીજા-ત્રીજા ચોથા-પાંચમા-છઠ્ઠા અને સાતમા મહિનામાં રોજ બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ, છ અને સાત દત્તિ ઉપરાંત લેવું નહિ. એવો નિયમ તે સાત પ્રતિમા થઈ. ૮ સાત દિવસ સુધી એકાંતર ઉપવાસ કરે અને ઉત્કૃષ્ટ આસન એટલે કઠણ આસને બેશે ૯ સાત દિવસ એકાંતર ઉપવાસ કરે પણ દંડાસને બેસે. ૧૦ નવમી મુજબ પણ ગોઠિ-હાસને એટલે જેમ ગાયને દોહવા બેસે એવી રીતે બેસી રહે. ૧૧ એક રાત દિવસની પ્રતિમા તે અગાઉથી બે ઉપવાસ કરી તે જ દિવસને રાત ગામબહાર કાઉંસગગ કરે. ૧૨ એક રાતની પ્રતિમા તે પહેલાં ત્રણ ઉપવાસ કરી ત્રીજે દિવસે રાત વનમાં એક ચિત્તે રહીને ઉપસર્ગ આવે તે સહે. તેરસહિં કિરિયાઠાણેહિં—તેર પ્રકારની ક્રિયા એટલે કર્મ બાંધવાનાં કેશાણાં ૧ કામ સાડું આરંભ કરવો. ૨ વગર કામે આરંભ કરવો. ૩ જીવહાત કરવા સાડું કાંઈ હિંસા કરે. ૪ અકસ્માત ક્રિયા—તે જેમ કે હરણને તીર મારતાં માણસને વાગે ને તેનો જીવ જાય. ૫ મિત્રદોષ ક્રિયા તે મિત્રને વેરી કરી માને તથા અચોરને ચોર ગણી હણે. મુસાવાઈ ક્રિયા—તે જૂઠું બોલવાથી લાગે છે ૭ અદિ-નાદાણ ક્રિયા—અણદીધું લેવાથી લાગે તે ૮ અનર્થ ક્રિયા—વગર કારણે આત્મરોદ્ધિ ધ્યાન ધરવું. ૯ માનવત્તિય ક્રિયા અહંકાર કરવાથી લાગે તે. ૧૦ અમિત્ત ક્રિયા—પુત્ર, સેવન, આદિને થોડે અપરાધે ઘણો દંડ કરે તે. ૧૧ માયા કપટ કરવું તે ક્રિયા. ૧૨ લોભ-વત્તિયા ક્રિયા—તે લોભ કરવો તે. ૧૩ ઇરિયાવહિયા ક્રિયા—માર્ગે અજાતનાએ ચાલતા ક્રિયા લાગે તે. ચઉદસહિં ભૂયગામેહિં—ચૌદ પ્રકારના જીવના જન્મા-સૂક્ષ્મ એકેંદ્રિય, બાહર, એકેંદ્રિય. બેષદ્રિય, તેષદ્રિય, ઔરિંદ્રિય, અસંસી પંચેંદ્રિય, સંસી પંચેંદ્રિય, એ સાત જાતના જીવના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા. એ ચૌદ જાતના જીવ. પર્યાય છ છે તે—૧ આહાર ૨ શરીર, ૩ ઇંદ્રિય, ૪ શ્વાસોચ્છવાસ. ૫ લાષા, ૬ મન, તે જે જીવને જેટલી પર્યાય, બાંધવી હોય તે. જીવજ્યા પછી પૂરી બાંધી રહો નથી ત્યાં સુધી તે અપર્યાપ્ત

કહેવાય ને પછી પર્યાપ્ત કહેવાય. એ સાંત જાતિના જીવના એ એ સાગ
 કર્યાં તેનું કારણ એજ કે, અપર્યાપ્તપણે પણ જીવ મરી જાય છે. પન્નરસ
 હિં પરમાહુન્નિએહિં—પંદર પ્રકારના પરમાધામી એટલે અધર્મી
 દેવતા તેનાં નામ—૧ અંબ, ૨ અંબરિસ, ૩ શામ, ૪ સળળ, ૫ રૂદ્ર,
 ૬ મહારૂદ્ર ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ,
 ૧૨ વાહુ ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરસ્વર ને ૧૫ મહાઘોષ સોલસહિં
 ગાહસોલસએહિં—સૂચગાંગ સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં સોળ અધ્યયન
 છે. સત્તરસવિહે અસંજમેહિં—સત્તર લેહે અસંયમ—૧ પૃથ્વી, ૨
 પાણી, ૩ અગ્નિ, ૪ વાયુ, ૫ વનસ્પતિ ૬ બેઘન્દ્રિય, ૭ તેઘન્દ્રિય, ૮
 ચૌરેન્દ્રિય, ૯ પંચેન્દ્રિય એ નવને હજીવા તે અસંજમ તથા, ૧૦ અજીવ
 તે પુસ્તકાદિને અવિધિએ વાવરે તે. ૧૧ (પેડા) જોયા વગર જમીન
 પર બેસે, ૧૨ (ઉપેડા) સંજમને વિષે લાગેલા સાધુને મદદ કરે નહિ.
 ૧૩ (અપમ્મજ્જણુ) પાત્રાદિકને ખરાખર પોંજે નહિ. ૧૪ (પરિષાપના)
 માત્રાદિકને અવિધિએ પરકે, ૧૫ મન, ૧૬ વચન, ૧૭ કાયા તેને
 અયોગ્ય રીતે વર્તાવે, અદ્ધારસવિહેઅખંભેહિં—અદ્ધાર પ્રકારનું
 અબ્રહ્મચર્ય—ઉદારિક મનુષ્યને તિર્યચની સાથે વિષય સેવવો, સેવરાવેવો
 અને સેવતાં પ્રત્યે રૂઠું જાણવું. એ ત્રણ, તે મને કરી, વચને કરી ને
 કાયાએ કરી એટલે નવ, તેમજ વૈકિય શરીર સંખધી નવ લેદ એટલે
 કુલ અદ્ધાર. એગુણુવીસાએ નાયજ્જયણેહિં—શ્રી જ્ઞાતા ધર્મકથા
 સૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધના ઓગણીશ અધ્યયન છે. વીસાએ અસમા-
 હિંકાણેહિં—વીશ પ્રકારનાં અસમાધિનાં ઠેકાણાં (મોક્ષ માર્ગને વિષે
 એકાંત ચિત્તની સ્થિરતાધરી વિપરીતપણે વર્તે તે અસમાધિ) ૧
 ઉતાવળો ઉતાવળો ચાલે. ૨ વગર પોંજે ચાલે. ૩ જેમ તેમ પોંજીને
 ચાલે. ૪ ઘણા પાટ પાટલા લોગવે ૫ ગુરુના સામું બોલે. ૬ સાધુની
 ઘાત ચિંતવે. ૭ પ્રાણીની ઘાત ચિંતવે ૮ ક્રોધ કરે ૯ પારકું વાંકું
 બોલે. ૧૦ પૂરી ખખર વિના નિશ્ચયકારી ભાષા બોલે. ૧૧ કલેશ
 કરે, ૧૨ બીજાને કલેશ ઉપજાવે. ૧૩ અકાળે સજ્જાય કરે ૧૪
 બહારથી આવ્યા પછી હાથ પગ પોંજ્યા વગર બેસે ૧૫ પહોર રાત્રિ
 ગયા પછી ઉતાવળો બોલે. ૧૬ માંહોમાંકે કહ્યાં કરે. ૧૭ ગરજ
 લેદ કરે એટલે તરાં પડાવે ૧૮ પોતે તપે અને બીજાને તપાવે.
 ૧૯ ઘણું ખા ખા કરે. ૨૦ જોઇને કામ કરવું તેમાં રાગચેતી ન
 રાખે. એગવીસાએ અખંભેહિં—એકવીશ પ્રકારના સળળા દોષ કે
 જેથી ચારિત્રને હાનિ પહોંચે તે—૧ હસ્તકર્મ કરે તો સળળો દોષ

લાગે, ૨ મૈથુન સેવે તો સખળો દોષ લાગે. ૩ રાત્રિભોજન કરે તો, ૪ દોષ સહિત આહાર જમે તો, ૫ રાયપિંડ આહાર ભોગવે (મોટા રાજાને વાસ્તે કીધેલો આહાર જેથી ઘણું સામર્થ્ય ઉપજે તેવો;) ૬ વેચાતી લઈ આપેલી વસ્તુ લે તો, ૭ ઉછીની લઈ આપે તેવી વસ્તુ લે તો, ૮ દીક્ષા લઈને છ મહિનાની અંદર ખીજ ટોળામાં જાય તો ૯ એક મહિનામાં ત્રણ નદી, નાળામાં પગ મેલે તો, ૧૦ એક મહિનામાં ૩ વાર કપટ કરે તો ૧૧ વારંવાર બધી ભાંગે તો. ૧૨ પોતાની કાયાએ કરી જીવની હિંસા કરે તો, ૧૩ જાણીને જૂઠું ખાલે તો ૧૪ જાણીને ચોરી કરે તો, ૧૫ સચિત્ત પૃથ્વી ઉપર ભેસે તો ૧૬ સચિત્ત માટી તથા પાણી ભેળાં કર્યાં હોય તે ઉપર ભેસે, સૂવે તો, ૧૭ શય્યા, પાટ, પાટલા ઘણાં ભોગવે તો, ૧૮ સચિત્ત કદમૂળનો આહાર ભોગવે તો, ૧૯ એક વરસમાં દસ નદી, નાળાં પગેથી ઊતરે તો. ૨૦ એક વરસમાં દશ વાર કપટ કરે તો, ૨૧ સચિત્ત કરી હાથ કે વાસણ ખરડયાં હોય તેવા પાસેથી આહાર લે તો સખળો દોષ લાગે **ખાવીસાએ પરીસહેલિં-** ખાવીસ પ્રકારના પરીવહુ એટલે ઉપદ્રવ-૧ કુધાનો, ૨ તૃષાનો, ૩ ટાઢનો ૪ તાપનો ૫ દંશમશકનો, ૬ અચેલનો ૭ અરતિ (સંજમને વિષે અરિત લાગે ને સંસારને વિષે રતિ લાગે તે ન લાગવા દેવી,) ૮ સ્ત્રીનો, ૯ ચર્યાનો (ચાલવાનો.) ૧૦ બેસવાનો (એક સ્થાનકે બેસી રહેવું પડે), ૧૧ સેજનો (સ્થાનક વગેરે ખરોજર ન મળે), ૧૨ આકોશ વચનનો. ૧૩ વધનો, ૧૪ જાયવાનો, ૧૫ અલાભનો, ૧૬ રોગનો, ૧૭ તૃષ્ણ સ્પર્શનો, ૧૮ મેલનો, ૧૯ સત્કારપુરસ્કારનો (આદરમાન ન મળે,) ૨૦ પ્રજ્ઞાનો (જાણપણું મેળવવાનો,) ૨૧ અજ્ઞાનનો, ૨૨ દંસણનો, **તેવીસાએ સુયગડજઞયણેલિં-**શ્રી સૂયગડાંગ સૂત્રના પહેલા ખીજ શ્રુતસ્કંધનાં મળીને ત્રેવીશ અધ્યયન છે. **ચઊવીસાએ દેવેલિં-** ચોવીશ જાતના દેવતા-૧૦ ભવનપતિ, ૮ વાણવ્યંતર, ૫ નયોતિષી ને ૧ વૈમાનિક (કુલ ચોવીશ) તથા ચોવીશ તીર્થંકર દેવ છે **પાણુ-વીસાએ ભાવણુલિં-**પચીશ પ્રકારની ભાવના-પાંચ મહાવ્રત-તેમાં દરેકની પાંચ પાંચ ભાવના એટલે કુલ પચીશ તે કહે છે-પહેલા મહાવ્રતની-૧ ઇર્ષા ભાવના (જોઈને ચાલવું) ૨ મન ભાવના (સંજમને વિષે શુદ્ધ મન,) ૩ વચન ભાવના ૪ ચોષણ ભાવના (નિર્દોષ આહાર પાણી લેવાં,) પનિક્ષણેવણ ભાવના (પાત્રાદિ જતનાએ મૂકવાં,) ખીજ મહાવ્રતની પાંચ ભાવના-૧ ભાષા વિચારીને બોલે, ૨ હાંસી ન કરે, ૩

ક્રોધ ન કરે, ૪ લોભ ન કરે, ૫ ભય ન કરે. ત્રીજા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના—જે જગાએ રહેવું હોય તેના ધણી અથવા તેની તરફના માણસની રજા લઈ તેમાં રહેવું. ૨ તે માંહેની વસ્તુ રજા લીધા વિના લોગવવી નહિ. ૩ સ્થાનક સમારવું નહિ. ૪ સ્વધર્મી સાથે સંવિભાગ કરી વસ્તુ લોગવવી. ૫ પોતાથી મોટા હોય તેનો વિનય કરવો. ચોથા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના—૧ સ્ત્રી, ૫થુ, નપુંસક રહિત સ્થાનક લોગવવું ૨ સ્ત્રીની કથા વાર્તા કરવી નહિ, ૩ પૂર્વના કામલોગ સંભારવા નહિ, ૪ સરસ આહાર કરવો નહિ, ૫ સ્ત્રીને આસને બેસવું નહિ. પાંચમા મહાવ્રતની પાંચ ભાવના—૧ શ્રીતેંદ્રિય વશ કરવી. ચક્ષુ ઈંદ્રિય વશ કરવી, ૩ શ્રાવણ ઈંદ્રિય વશ કરવી. ૪ રસ ઈંદ્રિય વશ કરવી. ૫ સ્પર્શ ઈંદ્રિય વશ કરવી, એ કુલ પચીસ ભાવના છઠ્ઠીસાએ દસાકપવ—વહારેણુ ઉદેસણુકાલાણુ—છવીશ ઉદેશા તેમાં દશાશ્રુતસ્તંધના ૧૦ બૃહત્કલ્પના ૬, વ્યવહાર સૂત્રના ૧૦. એ કુલ ૨૬ ઉદેશા તે શ્રદ્ધયાં તથા પાળ્યાં ન હોય. સત્તાવીસાએ આણુગારગુણેહિં—સત્તાવીશ પ્રકારે સાધુના ગુણ છે—૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ એ પાંચથી વિરમીને મહાવ્રત પાળે, ૬ પૃથ્વી, ૭ પાણી, ૮ અગ્નિ, ૯ વાયુ, ૧૦ વનસ્પતિ અને ૧૧ ત્રસ જીવની હિંસા ન કરે, ૧૨ રાત્રિલોજન ન કરે, ૧૩ શ્રીતેંદ્રિય, ૧૪ ચક્ષુ ઈંદ્રિય, ૧૫ શ્રાવણેંદ્રિય. ૧૬ રસેંદ્રિય ૧૭ સ્પર્શેંદ્રિયને વશ કરે, ૧૮ લોભ છોડે, ૧૯ ક્ષમાવંત, ૨૦ ભાવ વિશુદ્ધ, ૨૧ ક્રિયા વિશુદ્ધ, ૨૨ સંજમમાં ચિત્ત, ૨૩ મન, ૨૪ વચન, ૨૫ કાયાને ગોપાવનાર, ૨૬ બાવીશ પરીપહના સહન કરનાર, ૨૭ મરણથી ડરે નહીં. અઠ્ઠાવીસાએ આયા—રમ્પકપેહિં—અઠ્ઠાવીશ સાધુના આચાર છે તેમાંનાં પચીસ અધ્યયન આચારાંગ સૂત્રમાં છે તથા ત્રણ અધ્યયન નિશીથ સૂત્રમાં છે એગુણ—તીસાએ પાવસુચમ્પસંગેહિં—ઓગણુત્રીશ પ્રકારનાં પાપસૂત્ર છે—૧ વ્યતરદેવ કૃત હાસ્થાદિકનો ગ્રંથ, ૨ ચિરાદિક વરસે તેનો ગ્રંથ ૩ ગ્રહના ચાળાના કૃણ લખ્યાં હોય તે, ૪ ધરતીકંપના કૃણનું જ્ઞાન બતાવે તે, ૫ શરીરનાં લક્ષણ સંબંધી ગ્રંથ, ૬ મસા, તિલકાદિના જ્ઞાનસંબંધી ગ્રંથ, હાથ પગની રેખા પ્રમુખનું જ્ઞાન બતાવે તે ૮ સ્વરના લક્ષણ સંબંધી ગ્રંથ. એ આઠ મૂળ તેના ત્રણ, વાર્નિક, એક એકના ત્રણ ત્રણ ભેદ થાય છે એટલે કુલ ૨૪, ૨૫ ગાંધર્વ, ૨૬ નાટક, ૨૭ વાસ્તુવિદ્યાનાં જ્ઞાન, ૨૮ આયુર્વેદ, ૨૯ ધનુર્વેદ એ ઓગણુત્રીશ પાપસૂત્ર, તીસાએ મહા—

મોહનીયકુણ્ડોદિત્રીશ પ્રકારનાં મહામોહનીયનાં ઠેકાણાં છે. (મહા-
 મોહનીયકર્મ આંધવાથી જીવ સંસારમાં રજળે છે.) તે મોહનીય ત્રીશ
 પ્રકારથી આંધે તે કહે છે-૧ ત્રસજીવને પાણીમાં ઝોળી મારે, ૨ બાળક-
 દિકને મોઢ હુચો દધ મારે, ૩ બાળક વગેરેને આળાં ચર્મ વાંટીને મારે,
 ૪ મુદ્ગર અમુખ માથામાં મારે, ૫ પયરોપકારી જે ઘણા જીવને આધારભૂત
 હોય તેને મારે, ૬ મોટા રાજાને હણે, ૭ છતી શંકિતએ કંગાળ
 લોકની સંભાળ ન રાખે, ૮ જે સાધુ શુદ્ધ ધર્મમાર્ગને વિષે લાંગેલો
 હોય તેને તેથી બળાકારે ભ્રષ્ટ કરે. ૯ જિનધર્મનું વાંકું બોલે, ૧૦
 જ્ઞાત્યાતિ મહેકરી આચાર્ય વગેરેને ગાળો દે, ૧૧ શુદ્ધ સાધુને આહાર
 પાણી ન આપે, ૧૨ ઘણાં હથિયારો એકઠાં કરે. જ્ઞાનનો માર્ગ ન
 પાળે, ૧૪ અધર્મી-પ્રયોગ એટલે મંત્રજન આદિકની સાધના કરે, ૧૫
 આરિત્ર લીધા પછી વિષયની વાંછના કરે, ૧૬ પોતે વિદ્વાન ન હોય તે
 હું અહુ વિદ્વાન છું એમ ડાળ બતાવે ૧૭ તપસ્વી ન હોય તે કહે કે
 હું તપસ્વી છું, ૧૮ ધરમાં ઘાલી કોઈને અગ્નિએ બાળે તથા ધુમાડાથી
 જીગળાવે. ૧૯ પોતે પાપ કરી બીજાને માથે નાખે, ૨૦ કોઈનું રહસ્ય
 કામ ભરસલામાં કહી દે, ૨૧ હમેશાં ક્રોધ તથા કલેશ કરે. ૨૨ વિશ્વાસ-
 ઘાત કરે, ૨૩ કોઈ પુરુષથી પ્રીતિ લગાડી તેની સ્ત્રીને ભોળવે, ૨૪
 પોતે કુંવારો નથી ને કુંવારો કહે. ૨૫ જેણે પોતાને ધન આદિકે વધાર્યો
 તેનું માહું ચિંતવે, ૨૬ બ્રહ્મચારી ન હોય તે કહે કે હું બ્રહ્મચારી છું.
 ૨૭ જે જે પ્રતાપે લોકમાં પ્રસિદ્ધ થયો હોય, મહત્ત્વ પામ્યો હોય તેમે
 હાનિ કરે, ૨૮ દેશની જેને શિર ચિંતા છે તેને હણે, ૨૯ કાંઈ દેખતો ન
 હોય તો પણ કપટે કરી કહે કે હું જ્ઞાનમાં દેવતાદિકને પ્રત્યક્ષ દેખું છું,
 ૩૦ દેવને અવગણે કે દેવ આવો કેવો કે મને કાંઈ આપે નહિ, એ ત્રીશ
 પ્રકારનું કામ કરે તો મહામોહનીય કર્મ આંધે. એગતીસાએસિદ્ધાઈ-
 ગુણોદિત્ર એકત્રીશ સિદ્ધ ભગવાનનાં ગુણ કહે છે-પાંચ સંઠાણ-૧ પરિમંડળ,
 ૨ વાટકો (નક્કર ગોળ.) ૨ ત્રિકોણ, ૪ ચોખ્ખણ, ૫ લાંબું પાંચ
 વર્ણ-૬ કાળો, ૭ લીલો, ૮ રાતો, ૯ પીળો, ૧૦ ઘોળો, પાંચ રસ
 ૧૧ ખટો, ૧૨ મીઠો, ૧૩ દડવો, ૧૪ કસાયલો, ૧૫ તીખો.
 એ ગંધ-૧૬ સુગંધ, ૧૭ દુર્ગંધ આઠ સ્પર્શ-૧૮ ખરખરો.
 ૧૯ સુંહાળો, ૨૦ ઊનો, ૨૧ ટાઢો, ૨૨ હળવો, ૨૩ ભારે, ૨૪ લૂખો,
 ૨૫ ચોપડયો, ત્રણ વેદ-૨૬ સ્ત્રી, ૨૭ પુરુષ, ૨૮ નપુંસક, એમાંનું સિદ્ધને
 કાંઈ નથી ૨૯ અશરીરપણું, ૩૦ અસંગપણું, ૩૧ જ્ઞાનાવરણીય

આદિ આઠ કર્મ અપાવ્યાં છે. તે કુલ એકત્રીસ સિદ્ધતાં ગુણ, બત્તી-
સાએ જોગસંગહેડિ—બત્તીસ પ્રકારના જોગનો સંગ્રહ કરવો તે કહે
છે. ૧ શિષ્ય, આચાર્ય જેવો થાય તેને માટે તેને જ્ઞાન દેવું. ૨ પોતાનું,
આચાર્યપણું (જ્ઞાન) તે બીજા આગળ પ્રકાશ કરવું. ૩ કંઠણ વખતે પણ
ધર્મની દૃઢતા મૂકે નહિ. ૪ આ લોક પરલોકને વિષે જ્ઞાની ઇચ્છા રહિત
તપ કરે. ૫ શિક્ષા મળી તે પ્રમાણે વર્તવું ને નવી ગ્રહણ કરતાં જવું.
૬ મમતા ન કરે, ૭ જાનું તપ કરે, ૮ નિર્લોભપણું રાખે, ૯ પરીપક્ષ
[ઉપસર્ગ] જીતે. ૧૦ સરસ ચિત્ત રાખે ૧૧ શુદ્ધ સંજમ પાળે. ૧૨
સમકિત શુદ્ધ રાખે ૧૩ ચિત્તની સમાધિ રાખે, ૧૪ કપટ; રહિત
આચાર પાળે, ૧૫ વિનય બરાબર કરે, ૧૬ સંતોષીપણું, ૧૭ વૈરાગી-
પણું, ૧૮ કપટ રહિતપણું. ૧૯ શુદ્ધ કરણી. ૨૦ સંવર ધરે, [પાપને
રોકે] ૨૧ પોતાના દોષ ટાળે. ૨૨ સર્વ વિષયથી વિરકત હોય. ૨૩
મૂળ ગુણ પચ્ચક્ષુબાણ [પહેલાં પાંચ] મહાવ્રત પાળે; ૨૪ ઉત્તરગુણ,
પચ્ચક્ષુબાણ [એ સિંવાયનાં વ્રત પાળે] ૨૫ ભાવસહિત કાઉત્સવ કરે.
૨૬ પ્રમાદ રહિત વર્તે, ૨૭ હમેશાં ચારિત્રને વિષે સાવધાન રહે.
૨૮ ધ્યાન ધરે ૨૯ મરણાત હઃખ પડ્યેથી પણ ભય ન પામે. ૩૦ શ્રી
આદિના સંગને છાડે, ૩૧ પ્રાયશ્ચિત લે [વિશુદ્ધિ કરે]. ૩૨ મરણકાળે
આરાધના કરે, તેતીસાએ આસાચણાએ—તેત્રીસ પ્રકારની શુરુની
અશાતના તે અવિનયને ટાળવો—૧ શુરુની આગળ આગળ ચાલે તો
અવિનય કર્યો, ૨ શુરુની જોડાજોડ ચાલે. ૩ શુરુને બરાબર ચાલે, ૪
શુરુને પૂંઠ દધી ઊભો રહે, ૫ શુરુની જોડાજોડ ઊભો રહે, ૬ શુરુની
પૂંઠે અડીને ઊભો રહે, ૭ શુરુની આગળ જોડે. ૮ શુરુની જોડાજોડ
જોડે, ૯ શુરુને અડીને જોડે, ૧૦ શુરુ પહેલાં આચમન લે. ૧૧ શુરુની
સાથે નિશાએ ગયો હોય અને આવ્યા પછી તે પહેલાં ઇરિયાવહી
પડિછમે, ૧૨ કોઈ માણસને શુરુ બોલાવવા ચાહે છે તે અગાઉ પોતે
તે માણસ સાથે વાત કરવા મંડી જાય, ૧૩ પોતે સૂતો હોય ને
જાણતો પણ હોય ને શુરુ સાદ કરે તો બોલે નહિ, ૧૪ પોતે આહાર-
પાણી લાવ્યો તે પહેલાં શુરુને દેખાડ્યા વિના બીજાને દેખાડે,
૧૫ પોતે આહાર પાણી લાવ્યો તે પહેલાં પોતાના શિષ્યને દેખાડે
ને પછી પોતાના શુરુને દેખાડે. ૧૬ પોતે જે લાવ્યો છે તે પહેલાં
પોતાના શિષ્યને દધે પછી શુરુને દે, ૧૭ પોતાનો શિષ્ય
આહાર પાણી લાવ્યો છે તે શુરુને પૂછ્યા વિના બીજાને આપે. ૧૮
શુદ્ધાદિ સાથે આહાર કરવા બેઠો ને પોતે ઉતાવળો ઉતાવળો

સારું સાારું ખાઈ જાય, ૧૯ શુરુ બોલાવે ને બોલે નહિ, ૨૦ શુરુએ
 બોલાવ્યા છતાં બેઠો બેઠો હાંકારા કરે પણ આવી ને જવાબ ન દે, ૨૧
 શુરુ બોલાવે ત્યારે જોરથી બોલે કે શું કહો છો ? ૨૨ શુરુ કામ કહે તો
 બિલટું કહે કે તમે કરો, ૨૩ શુરુને આકરે વચને બોલાવે, ૨૪ શુરુને
 તિરસ્કારે બોલાવી વચન ન માને, ૨૫ શુરુ કથા કહે છે તોમાં આડું બોલે કે
 આમ કહો ૨૬ શુરુ કથા કહે છે તોમાં કહે કે, તમે શું, ભૂલી ગયા કે ! ૨૭
 શુરુ ધર્મકથા કહે તોમાં રાજી ન રહે, ૨૮ શુરુનો ધર્મકથામાં ભેદ પાડે,
 ૨૯ શુરુ ધર્મકથા કહેતા હોય તેમાં પોતે આડો પડી જીવું બતાવે, ૩૦
 શુરુનું વાંકું બોલે, ૩૧ શુરુની પથારી ન કરી આપે ૩૨ શુરુની પથારી
 ખૂંદી નાખે, ૩૩ શુરુથી જીવે આસને બેસે, એ તેત્રીશ પ્રકારથી ગાલે તેથી
 શુરુનો અવિનય થાય માટે તેમ કરવું નહિ. અરિહંતાણુંઆસાયણાએ-
 અરિહંત દેવની આશાતના કરી હોય એટલે તેના વિષે કાંઈ ખોટું ચિંતવ્યું
 હોય તેનું નિવારણ કરું છું સિદ્ધાણુંઆસાયણાએ-સિદ્ધભગવાનની
 આશાતના કરી હોય, તે વિષે કાંઈ સંદેહ આણ્યો હોય આચરિયાણું-
 આસાયણાએ-આચાર્યજીની આશાતના કરી હોય. ઉવજ્જાયાણું-
 આસાયણાએ ઉપાધ્યાયની આશાતના કરી હોય. સાહુણુંઆસાયણા-
 એ-સાધુની આશાતના કરી હોય. સાહુણીણુંઆસાયણાએ-સાધ્વી-
 ની અશાતના કરી હોય. સાવયાણુંઆસાયણાએ-શ્રાવકની આશા-
 તના કરી હોય. સાવિયાણુંઆસાયણાએ-શ્રાવિકાની આશાતના કરી
 હોય. દેવાણુંઆસાયણાએ-ચાર જાતના દેવતાની શ્રદ્ધા ન આણી
 હોય. દેવીણુંઆસાયણાએ-દેવતાની દેવીનું ભૂડું બોલી આશાતના કરી
 હોય. ઇલ્લોગસ્સઆસાયણાએ-આ લોક જે મનુષ્ય તિર્યંચના ભવ
 તેની નારિત કહી આશાતના કરી હોય. પરલોગસ્સઆસાયણાએ-
 પરલોક જે દેવતા નારકીના ભવ તેની નારિત કહી, અશાતના કરી હોય.
 કેવલીણુંઆસાયણાએ-કેવળજ્ઞાનને વિષે શંકા આણી તેની અશાતના
 કરી હોય. કેવલીપન્નત્તરસધમ્મસ્સઆસાયણાએ-કેવળી પ્રરૂપેલ
 ધર્મનું માહું બોલી તેની આશાતના કરી હોય. સદેવમાણુઆનુરસ્સ-
 લોગસ્સઆસાયણાએ-દેવતા અને મનુષ્ય સહિત જે લોક તેની શ્રદ્ધા
 ન આણી અશાતના કરી હોય સચ્ચપાણુ, ભૂય, જીવ, સત્તાણું આસાય-
 ણાએ-જીવ, જે પ્રાણુ, શાશ્વતપણું તથા સત્તા સહિત છે તેની શ્રદ્ધા ન આણી
 આશાતના કરી હોય. કાલસ્સઆસાયણાએ-ત્રણ કાળ નથી એમ

કહી આશાતના કરી હોય. સુયસ્સઆસાયણાએ—સૂત્ર સિદ્ધાંત વિષે શંકા લાવી આશાતના કરી હોય. સુયદેવયાએઆસાયણાએ—સૂત્રદેવ ને તીર્થંકર તેની આશાતના કરી હોય વાયણારિયસ્સઆસાયણાએ—વાંચણી આપનાર આચાર્યની આશાતના કરી હોય. જ્ઞં વાઈદ્ધં—સૂત્ર આઘાં પાછાં ભણાયાં હોય. વચ્ચામેલિયં—ઉપયોગ વિના વારંવાર સૂત્ર ભણાયેલ હોય. હીણુફ્ખરં—અક્ષર ઓછો બોલાણો હોય. અચ્ચફ્ખરં—અક્ષર અધિક બોલાણો હોય, પયહીણું—પદ ઓછું બોલાણું હોય. વિણુયહીણું—વિનયરહિત ભણ્યો હોય. ભોગહીણું—ધ્યાન રાખ્યા વિના ભણ્યો હોય ધોસહીણું—શુદ્ધ ઉચ્ચાર વિના ભણ્યો હોય સુદ્ધિન્નં—સાફ જ્ઞાન અવિનીતને ભણાવ્યું હોય. દુદ્ધપહિન્નિચ્ચં—પ્રમાદસહિત આળસે ભણ્યો હોય. અકાલે કચ્ચો સન્નઆઓ—કવખતે સન્નઆય કરી હોય. કાલે ન કચ્ચો સન્નઆઓ—ખરાખર વળતે સન્નઆય ન કરી હોય. અસન્નઆઈએસન્નઆયં—અપવિત્ર સ્થાનકમાં સન્નઆય કરી હોય. સન્નઆઈએ ન સન્નઆયં—સન્નઆય કરવાને યોગ્ય સ્થાન છે તે સ્થાને સન્નઆય ન કરી હોય. તસ્સ મિચ્છા મિ દુક્કંડં—તે સર્વ ખોટું કીધેલું નિષ્ફળ થાતે.

આલોચણા—એક બોલથી ગાંડીને તેત્રીશ બોલ સુધી જે કોઈ જાણુવા ભોગ જાણુતા હશે, આદરવા ભોગ આદરતા હશે. છાંડવા ભોગ છાંડતા હશે, સફળ જન્મ જીવિત કરતા હશે, સુકિતગામી, હણુકમી, સુલભ બોધી, ભવ્ય જીવ, સમતાવંત, ધીરજવંત લજ્જવંત, ધ્યાનવંત, તેને ધન્ય છે, તેને સમય સમયની વંદણા હોતે. મારે જીવે આજના દિવસ સંખંધી જાણુવા ભોગ જાણુયા ન હોય, આદરવા ભોગ આદર્યા ન હોય, છાંડવા ભોગ છાંડ્યા ન હોય, સમકિત સહિત ખાર મન સહેખણા સહિત નવાણું અતિચાર, પાંચ આચાર સંખંધી એકસો ને વીશ દોષ અતિચાર સંખંધી, ૧ દ્રવ્યે. ૨ પ્રમાદે. ૩ અણુભોગે. ૪ આતુરતાએ. ૫ આપદાએ. ૬ શંકાએ. ૭ સહસાદરે. ૮ ભયે ૯ ઉપશમભાવે. ૧૦ વિષમભાવે, એ દશ પહિસેવજુએ દોષ લાગ્યા હોય તે, સમકાએણું, કાસિયં પાલિયં, તીરિયં, કીટ્ટિયં, સોહિયં, ચામાઈય. આરાહિયં, આણાએ અણુપાલિતા, ભવઈ. મન, વચન, કાયાએ, કરણ, દેહિ નાંગે કરી, કરણ કરાવણુ અનુગોદેવે કરી, ખંડન કરાવ્યો હોય, વિરાધના કરી હોય, દેશથી સર્વથી, દ્રવ્યથી, દોષથી, કાળથી, ભાવથી, વિરાધના કરી હોય, ઉન્સૂતે ઉન્સાર્ગે, અકલ્પે, અકરણીએ, દુષ્ટ ધ્યાને, દુષ્ટ ચિંતવણાએ, અચ્ચાચાર અચરવે, અણુપલિક ઇન્દ્રિયે,

સંકલ્પ, વિકલ્પ ક્રીધો હોય. આરંભ, સમારંભ ક્રીધો હોય, હાસ્યે, ભયે, અજ્ઞાને, મિથ્યાત્વે, અમતે, પ્રમાદે, કષાયે, અશુભ જોગે કરી, ગતિચપળ, મતિચપળ, દષ્ટિચપળ, ભાષાચપળ, ભાવચપળપણે, અશુદ્ધ ભાવે કરી આપસ્થાપના, પરઉત્થાપના કરવે, ખગધ્યાને, ગૃહ્ધિપણે, દોહુપતાપણે, દુષ્ટપણે, મૂઢપણે, મંત્રર બુદ્ધિએ, દંભ કદાચક્રપણે, અવિનયપણે, અજોગપણે, કામબુદ્ધિ વિષયવિકારપણે, આળસે, આક્રુદ્ધિએ, અણાક્રુદ્ધિએ, જાણુપણે, અજાણુપણે, જે કાંઈ અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણાચાર, સેવ્યાં હોય, સેવરાવ્યાં હોય, સેવતા પ્રત્યે અનુમોદા હોય, ને આદોવ્યાં ન હોય, નિદા ન હોય, પડિકમ્યા ન હોય, વિશુદ્ધ કર્યાં ન હોય, પ્રાયશ્ચિત લીધું ન હોય, ને નિવારણ સમી રીતે કર્યું ન હોય એવા અવિશુદ્ધ આત્મા, સપાપ જોગે કરી આત્માને અરિહંતની સામે, ધર્માચાર્યની સામે, સિદ્ધાંતપ્રવચનની સામે, આત્માની સામે, મિચ્છા મિ દુષ્ટકં.

પાંચમું સૂત્ર.

નમો-નમસ્કાર હોજો. ચતુર્વીસાએ-ચોવીસ. તિત્થચરાણુ-તીર્થંકર દેવને. ઉસભાઈમહાવીર-ઋષભદેવ સ્વામી આદિ મહાવીર સ્વામી પર્યંત. પન્નજવસણાણુ-સેવા ભક્તિ કરે છું. ઈણુમેવ-એવા. નિગ્ગંથં-નિર્ગંથ (ધન રહિત)નાં. પાવચણુ-પ્રવચન. સચ્ચં-સાચો. આણુત્તરં-સર્વથી ઉત્તમ. કેવલિયં-કેવળજ્ઞાનીનો કહેલ પડિપુન્ન-પ્રતિપૂર્ણ-સંપૂર્ણ. નેયાઉયં-ન્યાયકારક. સંસુદ્ધં-ખરાખર શુદ્ધ. સદ્દસકેતાણુ-શશ્ય-વહેમનો કાપનાર સિદ્ધિમગ્ગ-એવો સિદ્ધ થવાનો માર્ગ. સુત્તિમગ્ગં-(મુક્તિ) કર્મથી મુક્તવાનો માર્ગ. નિજ્જાણુમગ્ગં-કર્મનો છેડો આણુવાનો માર્ગ. નિવ્વાણુમગ્ગં-(નિર્વાણ) કર્મ નિવારીને શીતળ થવાનો માર્ગ. અવિતહ-એના વિષે, મવિસધિં-સદેહ રાખવો નહિ. સવ્વદુક્કંખપહીણુમગ્ગં-પ્રધર્ષા દુઃખ મટાડવાનો માર્ગ છે. ઇત્થં ક્રિયા જીવા-એને વિષે રહેલા જીવ. સિન્નજાતિ-સિદ્ધ થશે. ખુજ્જાતિ-ખૂંજશે, સર્વ જાણશે. સુચ્ચંતિ-કર્મથી મુક્તશે. પરિનિવ્વાયંતિ-કર્મ નિવારીને શીતળભૂત થશે. સવ્વદુક્કંખાણુ મંતંકરંતિ-સર્વ દુઃખનો અંત કરશે. તં-તે. ધમ્મં-ધર્મ. સદ્ધહામિ-શ્રદ્ધા છું. પત્તિયામિ-પ્રતીતિ આણું છું; રોએમિ-રૂચવું છું. ફાસેમિ-સ્પર્શ કરું છું-તે સુજળ ચાલુ છું. પાલેમિ-પાડું છું.

વર્તુ' છું. આણુ'પાલેમિ-વિશેષે પાકું છું. તં-તે ધમ્મ-ધર્મ. સદ્દહંતો-સદ્દહંતો. પત્તિયંતો-પ્રતીતિ કરતો. રોથંતો-રૂથવતો ફાસંતો-સ્પર્શ કરતો. પાલંતો-પારતો. આણુપાલંતો-વિશેષે પારતો. તસ્સ-તે. ધમ્મસ્સ-ધર્મ. કેવલી'પન્નત્તસ્સ-કેવળીનો પ્રરૂપેલ તેને અબ્બુ-હિંઓમિ આરાહણુઓ-આરાધવાને હું ઉલ્લભવંત થયો છું. તત્પર થયો છું. વિરઓમિ-હું નિવર્તુ' છું વિરાહણુઓ-તેની વિરાધના કરવાથી અસંજમ-અસંજમ-પાપ પરિયાણુમિ-છાંડું છું. સંજમ-સંજમને. ઉવસં'પન્નમિ-અંગીકાર કરું છું. અખંભ-અબ્રહ્મચર્યને પરિયાણુમિ-છાંડું છું. ખંભ-બ્રહ્મચર્યને. ઉવસં'પન્નમિ-અંગીકાર કરું છું. અકરૂપ-લેવાનું અયોગ્ય તે પરિયાણુમિ-છાંડું છું. કરૂપ-લેવાનું યોગ્ય તે. ઉવસં'પન્નમિ-અંગીકાર કરું છું. અન્નાણુ-અજ્ઞાન, પરિયાણુમિ-છાંડું છું. નાણુ-જ્ઞાન. ઉવસં'પ-ન્નમિ-અંગીકાર કરું છું. અકિરિયં-અક્રિય (ખોટી કરણી). પરિયાણુમિ-છાંડું છું કિરિયં-સુકૃત. ઉવસં'પન્નમિ-અંગીકાર કરું છું. મિચ્છત્તં-મિથ્યાત્વને. પરિયાણુમિ-છાંડું છું. સમ્મત્તં-સમકિતને. ઉવસં'પન્નમિ-અંગીકાર કરું છું. અખોહિં-દુષોધ. પરિયાણુમિ-છાંડું છું. ખોહિં-સુષોધ ઉવસં'પન્નમિ-અંગીકાર કરું છું. અમગ્ગ-ઉન્માર્ગ. પરિયાણુમિ-છાંડું છું. મગ્ગ-મોક્ષ માર્ગ. ઉવસં'પન્નમિ-અંગીકાર કરું છું. જં સંભરામિ-જે મને સાંભરે છે. જં ચ ન સંભરામિ-જે મને નથી સાંભરતું. જં પડિક્કમામિ-જેનું પ્રાયશ્ચિત લીધું છે. જં ચ ન પડિક્કમામિ-જેનું પ્રાયશ્ચિત ન લીધું હોય. તસ્સ-તે. સવ્વસ્સ-સર્વ. દેવસિયસ્સ-દિવસ સંજ'ધી. કીધેલા-કહેલા. અધ્ધગારસ્સ-અતિચાર પાપનાં. પડિક્કમામિ-પ્રાયશ્ચિત કરું છું. નિવારણુ કરું છું. સમણોહં-શ્રમણ છું. સંજય-સંજતિ છું. વિરય-સંસારથી વિરક્ત થયો છું. પડિહય-હણ્યાં છે. પરચક્ખાય-ખાંધી કરીને. પાવકમ્મો-પાપ કર્મને અનિયાણો-નિયાણા રહિત કરણીનું ક્ષણ માગી લેવું નહિ. દિઠ્ઠિ-સમકિત દિષ્ટિ. સંપન્નો-સહિત છે. માયા-કપટ. મોસો-જૂલપણું. વિવ-વિવઞ્જો-નહી લીધું છે વહં લીધું છે. અરૂદ્ધાઈજેસુ-જે અટ્ટી. દીવસમુદેસુ-દીપ સમુદ્ર છે તેને વિષે પન્નરસ કમ્મભુમીસુ-પંદર કર્મભૂમિ રોત્રને વિષે. જીવંતિ-જેટલા કેટલેકે. સાદુ-સાધુ. રચહરાણુ-રત્નેહરાણુ જેવી રચ કાલી શકાય છે. શુચ્છગ-શુદ્ધો. પડિગગહ-પાત્રના. ધારા-ધરણુધાર છે. રાજનાર છે. પંચમહવચધારા-

પાંચ મહાવ્રતના ધરનાર છે. અઠારસસહસ્ર-અઠાર હજાર, સીલંગ-રથધારા-બ્રહ્મચર્યના શ્લોક રૂપી રથના ધારણ કરનાર છે. અક્રબ્ય-આચારચરિતા-અક્ષય છે જેનાં આચાર અને ચારિત્ર. તે સર્વે-તે સર્વને સિરસા-મસ્તક નમાડીને. માણુસા-મને કરી, મત્યએષુ વંદામિ-મસ્તકે કરી નમું છું. અતિચાર આળોવ્યા, પકિકમ્યા, નિંદા, ગર્હા, નિસદ્ધ થયા, વિશેષે, વિશેષે, અરિહંત, સિદ્ધ, કેવળી, ગણધર, આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, સાધુ, સાધ્વી, ગુર્વાદિકને ભુજે ભુજે કરી ખમાવું છું.

ઈતિ શ્રમણસૂત્ર સમાપ્ત.

પહેલા ખામણા

પહેલા ખામણા પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જયવંતા તીર્થંકરદેવ બિરાજે છે તે જઘન્ય તીર્થંકર ૨૦ અને ઉત્કૃષ્ટા હોય તો ૧૬૦ તે સ્વામીનાં ગુણગ્રામ કરતાં જઘન્ય કમની કોડું ખપે, ઉત્કૃષ્ટો રસ ઉપજે તો આ જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાજે તે વીશ સ્વામીનાં નામ કહું છું. ૧ શ્રીસીમધરસ્વામી, ૨ શ્રીજુગમંધરસ્વામી, ૩ શ્રીગાહુસ્વામી, ૪ શ્રીસુગાહુસ્વામી, ૫ શ્રીસુજાતનાથસ્વામી, ૬ શ્રીમ્મખલાનનસ્વામી, ૮ શ્રીઅનંતવીર્યસ્વામી, ૯ શ્રીસુરપ્રભસ્વામી, ૧૦ શ્રીવિશાળપ્રભસ્વામી, ૧૧ શ્રીવજ્રધરસ્વામી, ૧૨ શ્રીચંદ્રાનનસ્વામી, ૧૩ શ્રીચંદ્રગાહુસ્વામી, ૧૪ શ્રી ભુજંગદેવસ્વામી, ૧૫ શ્રીધૃશ્વરસ્વામી, ૧૬ શ્રીતેમપ્રભસ્વામી, ૧૭ શ્રીવીરસેનસ્વામી, ૧૮ શ્રીમહાભદ્રસ્વામી, ૧૯ શ્રીદેવજશસ્વામી, ૨૦ શ્રી અન્વિતસેનસ્વામી, તેમને મારી તમારી સમય સમયની વંદના હજે. તે સ્વામી કેવા છે? મારા તમારા મનની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ઘટઘટની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, સમય સમયની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ચૌદ રાજ લોક હસ્તામલકવત જાણી દેખી રહ્યા છે, અનંત જ્ઞાન છે, અનંત દર્શન છે, અનંત ચારિત્ર છે, અનંત તપ છે, અનંત ધીરજ છે, અનંત વીર્ય છે, ખટે ગુણે કરી સહિત છે, ચોત્રીશ અતિશયે કરી બિરાજમાન છે, પાંત્રીશ પ્રકારની સત્યવચન વાણી ગુણે કરી સહિત છે, એક હજારને અષ્ટ ઉત્તમ લક્ષણે કરી સહિત છે, અઠાર દોષ સહિત છે, બાર ગુણે કરી સહિત છે, ચાર કર્મ ઘનઘાતીયાં ક્ષય કર્યા છે, બાકીનાં ચાર કર્મ પાતળાં પાડ્યાં છે, મુકિત જવાના કામી થકા વિચરે છે, ભગ્યજીવના સદેહ ભાંગે છે, સન્નેગી, સશરીરી, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની,

યથાખ્યાત ચારિત્રના ધારણકાર છે, ક્ષાયક સમકિત, શુકલધ્યાન, શુકલ-
લેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભનેગ, ચોસઠ ઈંદ્રના પૂજનિક, વંદનિક, અર્ચનિક
છે, પંડિતવાર્ધ આદિ અનંત ગુણે કરી સહિત છે. ધન્ય તે સ્વામી-
નાથ ગામ, નગર, રાયહાણી, પુરપાટણ, એક ગામથી બીજે ગામ વિહાર
કરતા હશે ત્યાં જિનેન્દ્રદેવ રૂપી સૂર્ય આગળ ચાલે તે વાંસે ગણધર
ચાલે, તે વાંસે શેષ સાધુ ચાલે, સ્વામી પગ ધરે ત્યાં લાખ પાંખડીનું
પદ્મ કમળ-કૂલ થઈ આવે, પાછો પગ ઉપાડે ત્યારે વિસરાળ થઈ જાય,
નદી-નાળાં આવે ત્યાં પાજ ખંધાઈ જાય, કાંટા સમે મુખે હોય તે ઉંધે
મુખે થઈ જાય. સ્વામીજી હજારો ગાઉનો વિહાર કરી ખાગ બગીચામાં
વનપાળની આજ્ઞા લઈ સમોસરે, ત્યાંથી પચીશ પચીશ જોજનમાં માર નહિ,
મરકી નહિ, સ્વચક્ર પરચક્રના ભય નહિ, સાત પ્રકારની ભીતિ માત્ર રહે
નહિ, ઝાઝું મિથ્યાત્વ હોય ત્યાં ત્રગડા ગઢની રચના થઈ આવે, રૂપાનો ગઢ ને
સોનાના કાંગરા, સોનાનો ગઢ ને રતનના કાંગરા, રતનો ગઢ અને મણિ-
રતનના કાંગરા, ચાર દિશાએ ચાર ચાર દરવાજા થઈ આવે, એક એક દરવાજે
વીશ વીશ હજાર પગથિયાં થઈ આવે, સમોસરણને મધ્ય ભાગે સ્ફટિક
રતનનું સિંહાસન થઈ આવે, ખારગણુ અશોકવૃક્ષ થઈ આવે, અંબોડાને
ઠેકાણે ભામંડળ થઈ આવે, ઉપર ચોવીસ જોડાં ચામરના થઈ આવે,
વનપાળ જઈ રાત્રિને વધામણી આપે, ખાર પ્રકારની પ્રખદા વખાણુ-
વાણી સાંભળે, સૌ સૌની ભાષામાં સૌ સમજી જાય, કોઇને શંકા ઉપજે
નહિ. ભવનપતિ અને તેની દેવી, વાણુવ્યતર અને તેની દેવી,
જ્યોતિષી અને તેની દેવી, ઔમાનિક અને તેની દેવી, મનુષ્ય અને
મનુષ્યણી, તિર્યંચ અને તિર્યંચણી એ ખાર જાતની પ્રખદા વખાણુવાણી
સાંભળતાં કોઈ કોઈનું વેર ઉલ્લસે નહિ. ધન્ય તે મહારાજ, જ્યાં દેશના
દેતા થકા વિચરતા હશે ત્યાં રાઈસર, તલવર, માડંબિચ, કોડંબિચ,
શેઠ, સેનાપતિ, ગાથાપતિ, સ્વામીની દેશના સાંભળો કણું પવિત્ર કરતા
હશે, દર્શન દેહાર કરી નેત્ર પવિત્ર કરતા હશે, અશનાદિક ઔદ પ્રકારનું
દાન દઈ કર પવિત્ર કરતા હશે, તેને ધન્ય છે. સ્વામીનાથ, તમે પંચ
મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે બિરાજો છો, હું અપરાધી, દીનકિકર, શુશ્રુડીન,
અહીં બેઠો છું. તમારા જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર. તપ સંબંધી અવિનય
આશાતના, અભકિત, અપરાધ કર્યો હોય તો મન વચન કાયાએ કરી
પાંચ જોડી મન્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું. (તિદ્ધુત્તાનો પાક
ત્રણ વાર દહેવો).

બીજા ખામણા.

બીજા ખામણા અનંતા સિદ્ધ ભગવંતને કહું છું. તે ભગવંતના શુણ્યગ્રામ કરતાં જઘન્ય કર્મની ઠોડો ખપે, ઉત્કૃષ્ટો રસ ઉપજે તો આ જીવ તીર્થંકર નામ ગોત્ર ઉપાજે.

આ ચોવીશીનાં નામ કહું છું—૧ શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી, ૨ શ્રી અજિતનાથસ્વામી, ૩ શ્રી સંભવનાથસ્વામી, ૪ શ્રી અભિનંદન સ્વામી, ૫ શ્રી સુમતિનાથસ્વામી, ૬ શ્રી પદ્મપ્રભસ્વામી, ૭ શ્રી સુપાર્શ્વનાથસ્વામી, ૮ શ્રી ચંદ્રપ્રભસ્વામી, ૯ શ્રી સુવિધિનાથસ્વામી, ૧૦ શ્રી શીતળનાથસ્વામી, ૧૧ શ્રી શ્રેયાંસનાથસ્વામી, ૧૨ શ્રી વાસુપૂજ્યસ્વામી, ૧૩ શ્રી વિમળનાથસ્વામી, ૧૪ શ્રી અનંતનાથસ્વામી, ૧૫ શ્રી ધર્મનાથસ્વામી, ૧૬ શ્રી શાંતિનાથસ્વામી, ૧૭ શ્રી કુંથુનાથસ્વામી, ૧૮ શ્રી અરનાથસ્વામી, ૧૯ શ્રી મહિલાનાથસ્વામી, ૨૦ શ્રી મુનિસુવ્રતસ્વામી, ૨૧ શ્રી નમિનાથસ્વામી, ૨૨ શ્રી નેમનાથસ્વામી, ૨૩ શ્રી પાર્શ્વનાથસ્વામી, ૨૪ શ્રી મહાવીરસ્વામી, આ ચોવીશી, અનંત ચોવીશી પદર ભેદે સીઝી, ખૂઝી, આઠ કર્મ ક્ષય કરી મોક્ષ પધાર્યા છે. આઠ કર્મ તે કયા ? ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ્ય, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર, ૮ અંતરાય. એ આઠ કર્મ ક્ષય કરી મુક્તિ-શિલાએ પહોંચ્યા છે. મુક્તિશિલા કયાં છે? સમપૃથ્વીથી સાતસે નેવું જોજન ઊંચપણે તારામંડળ આવે. ત્યાંથી દશ જોજન ઊંચપણે સૂર્યનું વિમાન છે, ત્યાંથી એંશી જોજન ઊંચપણે ચંદ્રમાનું વિમાન છે, તે ઉપર ચાર જોજન ઊંચપણે નક્ષત્રના વિમાન છે, ત્યાંથી ચાર જોજન ઊંચપણે બુધનો તારો છે, તે ઉપર ત્રણ જોજન ઊંચપણે શુક્રનો તારો છે, તે ઉપર ત્રણ જોજન ઊંચપણે બૃહસ્પતિનો તારો છે, ત્યાંથી ત્રણ જોજન ઊંચપણે મંગળનો તારો છે, ત્યાંથી ત્રણ જોજન ઊંચપણે શનિશ્વરનો તારો છે, એમ નવસે જોજન લગી જ્યોતિષચક્ર છે. તે ઉપરાંત અસંખ્યાતા જોજન કોડાકોડી ઊંચપણે પહેલો સુધર્મ નામે અને બીજો ધયાન નામે દેવલોક છે. એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, પહેલામા બાત્રીશ લાખ વિમાન છે, બીજામાં અઠ્ઠાવીશ લાખ વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર ત્રીજો સનત્કુમાર અને ચોથો માહેંદ્ર એ બે દેવલોક છે. એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે. ત્રીજામાં બાર લાખ અને ચોથામાં આઠ લાખ વિમાન છે. તે ઉપર અસંખ્યાતા જોજન ઉપર પાંચમે

બ્રહ્મલોક દેવલોક છે. એકલો પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ચાર લાખ વિમાન છે. તેથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર છઠ્ઠો લાંતક દેવલોક છે. એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં પચાસ હજાર વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર સાતમો મહાશુક દેવલોક છે એકલો પૂર્ણ-ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં ચાલીસ હજાર વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર આઠમો સહસ્માર દેવલોક છે, એકલો પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, તેમાં છ હજાર વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાત જોજન ઉપર નવમો આણત અને દશમો પ્રાણત એ બે દેવલોક જોડાજોડ છે, એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણચંદ્રમાને આકારે છે, બેમાં મળીને ચારસો વિમાન છે, ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર અગ્યારમો આરણ અને બારમો અચ્યુય દેવલોક છે, એ બે જોડાજોડ છે, એકેકો અર્ધ ચંદ્રમાને આકારે છે, બે મળી પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, બેમાં મળીને ત્રણસો વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઉપર નવ વૈવે-યક છે. તેના-નામ ભદ્રે, સુભદ્રે, સુજાએ, સુમાણસે, પિપદંસણે, સુદંસણે, આમોહે, સુપડિણદ્રે, જસોધરે, તેની ત્રણ ત્રિક છે. તેમાં પહેલી ત્રિકમાં એકસો અગિયાર વિમાન છે, બીજી ત્રિકમાં એકસો સાત વિમાન છે, અને ત્રીજી ત્રિકમાં એકસો વિમાન છે. ત્યાંથી અસંખ્યાતા જોજન ઊંચપણે પાંચ અનુત્તર વિમાન છે, તેનાં નામ-વિજય, વિજયંત, જયંત, અપરાજિત, સર્વાર્થસિદ્ધ તે સર્વાર્થસિદ્ધ મહાવિમાનની ધ્વજ થકી બાર જોજન ઊંચપણે મુક્તિશિલા છે. તે મુક્તિશિલા કેવી છે? પિસ્તાલીસ લાખ જોજનની લાંબી પહોળી છે, મધ્યે આઠ જોજનની જડી છે, ઊતરતા છેડે માંખીની પાંખથકી પાતળી છે, ઊજળી, ગોખીર, શંખ, ચંદ્ર, અકરત્ન રૂપાનો પટ, મોતીના હાર, ખીરસાગરના પાણી-થકી પણ અધિક ઊજળી છે. તે સિદ્ધશિલા ઉપર ઉંચપણે એક જોજન તેના છેદા ગાઉના છઠ્ઠા ભાગને વિષે સિદ્ધભગવંતજી બિરાજી રહ્યા છે. તે સ્વામી કેવા છે? અર્ણવે અગંધે, અરસે, અદ્રસે, અમૂર્તિ, અવિ-નાશી, ભૂખ નહિ, દુઃખ નહિ, રોગ નહિ, શોક નહિ, જન્મ નહિ, જરા નહિ, મરણ નહિ, કાયા નહિ, કર્મ નહિ, અનંત અનંત મુખની લહેરમાં બિરાજી રહ્યા છે. તમે સ્વામી ત્યાં બિરાજો છો, હું આટલી બેઠા છું. તમારાં જ્ઞાન, દર્શન સંજોગથી અવિનય, આચારના, અભક્તિ, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, ક્રયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું. (તિક્કમુક્તોને પાંડ તણ વખત કહેવો).

ત્રીજા ખામણા.

ત્રીજા ખામણા પંચમહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે જયવંતા કેવળી ભગવાન બિરાજે છે, તે જઘન્ય બે કોડ કેવળી, ઉત્કૃષ્ટા નવ કોડ કેવળી, તે સ્વામી કેવા છે? મારા તમારા મનની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ઘટઘટની વાત જાણી દેખી રહ્યાં છે, સમય સમયની વાત જાણી દેખી રહ્યા છે, ચૌદ રાજલોક હસ્તામલકવત્ જાણી દેખી રહ્યા છે, અનંત જ્ઞાન છે, અનંત દર્શન છે, અનંત ચારિત્ર છે, અનંત તપ છે, અનંત વીર્ય છે, અનંત ધીરજ છે, પદે ગુણે કરી સહિત છે, ચાર કર્મ ધનદાતી ક્ષય કર્યાં છે, ચાર કર્મ પાતળા પાડ્યાં છે, મુક્તિ જવાના કામી થકા વિચરે છે, લબ્ય જીવના સંદેહ લાગે છે, સંજોગી, સશરીરી, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની છે, યથાગ્યાત ચારિત્રના ધરણહાર છે, ક્ષાયક સમકિત, શુકલધ્યાન, શુકલલેશ્યા, શુભધ્યાન, શુભજોગ, પંડિતવીર્ય એ આદિ અનંત ગુણે કરી સહિત છે. ધન્ય તે સ્વામી, ગામ, નગર રાયહાણી, જ્યાં જ્યાં સ્વામી દેશના રતા થકા વિચરતા હશે ત્યાં રાઇસર, તલવર, માડંબિય, કોડંબિય, શેઠ, સેનાપતિ, ગાથાપતિ, સ્વામીની દેશના સાંભળી કહ્યું પવિત્ર કરતા હશે, અશનાદિક ચૌદ પ્રકારનું દાન દઈ કર પવિત્ર કરતા હશે, તેને ધન્ય છે, સ્વામીનાથ, તમે પંચ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે બિરાજે છો, હું અપરાધી, દીન, કીંકર, ગુણહીન અહીં બેઠો છું. તમારાં જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સંબંધી અવિનય, આશાતના, અભકિત, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ જોડી મસ્તક નમાવી બુજે બુજે કરી ખમાવું છું. (તિક્કપુત્તોના પાઠ ત્રણવાર કહેવો.)

ચોથા ખામણા.

ચોથા ખામણા ગણધરણ, આચાર્યજી, ઉપાધ્યાયજીને કહું છું. ગણધરણ બાવન ગુણે કરી સહિત છે, આચાર્યજી છત્રીસ ગુણે કરી સહિત છે, ઉપાધ્યાયજી પચીસ ગુણે કરી સહિત છે. મારા તમારા ધર્મશુરુ, ધર્મ આચાર્ય, ધર્મ ઉપદેશના દાતાર, મહાપુરુષ, પંડિતરાજ, મુનિરાજ, ગીતાર્ય, બહુસૂત્રી, સૂત્રસિદ્ધાંતના પારગામી, તરણ તારણ, તારણીનાવસમાન, સફરી જહાજ સમાન, કલ્પવૃક્ષ સમાન, જિનસાસનના શણગાર, ધર્મના નાયક, સંઘના મુખી, સંઘના નાયક, એવી અનેક ઉપમાએ કરી બિરાજમાન પૂજ્યજી, સાહેબજી શ્રી (જે હોય તેમનાં નામ બોલવાં.)

.....સ્વામી આદિ દઈને સાધુ-સાધ્વી આલેવી; પડિછમી, નિન્દી, નિ શલ્ય થઈ પ્રાચે, દેવગતિએ પધાર્યા છે, તેમનો ઘણો ઉપકાર છે. આજ વર્તમાનકાળે, તરણ તારણ, તારણી નાવ સમાન, રત્નચિંતામણી સમાન, પાર્શ્વમણિ સમાન, જિનશાસનના શણગાર, સર્વે સાધુજીના ગુણે કરી ખિરાજમાન પૂજ્યજી સાહેબજી શ્રી (જે હોય તેમનાં નામ લેવાં).....

...સ્વામી આદિ દઈ ને સાધુ સાધ્વી વિચરે છે. સ્વામી કેવા છે? પંચ મહાવ્રતના પાલનહાર, પાંચ સમિતિએ અને ત્રણ ગુપ્તિએ સહિત, છકાયના પિયેર. છકાયના નાથ, સાત લયના ટાળણહાર, આઠ મદના ગાળણહાર, નવ વાડ વિશુદ્ધ પ્રહાર્યના પાળણહાર; દશવિધ યતિધર્મના અજવાળિક છે, બાર ભેદે તપાસ્યાના કરણહાર છે, સત્તર ભેદે સંજમના ધરણહાર છે, બાવીસ પરીસહના છતણહાર છે, સત્તાવીશ સાધુના ગુણે કરી સહિત છે, બેતાળીશ, સુડતાળીશ તથા છન્તુ દોષ રહિત આહાર પાણીના લેનાર છે; બાવન અનાચરણના ટાળણહાર છે; સચેતના ત્યાગી, અચેતના ભોગી, કંચનકામિનીના ત્યાગી, માયા મમતાના ત્યાગી, સમતાના સાગર, દયાના આગર આદિ, અનેક ગુણે કરી સહિત છે. ધન્ય મહારાજાં તમે ગામ, નગર, પુરપાટણને વિષે ખિરાજો છો, હું અપરાધી દીનક્રિકર ગુણહીન અહીં બેઠો છું, તમારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપસ બંધી અવિનય આશાતના, અભકિત, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાથ ભેડી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું (તિદ્રષ્ટુત્તોનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો).

.....

પાંચમા ખામણા.

પાંચમા ખામણા પાંચ ભરત, પાંચ ધરવત ને પાંચ મહાવિદેહ, અહીંનીપ ક્ષેત્રને વિષે જે સાધુ સાધ્વી ખિરાજે છે તે જઘન્ય જે હજાર કોડ સાધુ સાધ્વી, ઉત્કૃષ્ટા હોય તો નવ હજાર કોડ સાધુ સાધ્વી, તેમને મારી સમય સમયની વંદણા હોલે. તે સ્વામી કેવા છે? પંચમહાવ્રતના પાળણહાર છે પાંચ સમિતિએ સમિતા, ત્રણ ગુપ્તિએ ગુપ્તા, છ કાયના પિયેર, છ કાયના નાથ. સાત લયના ટાળણહાર, આઠ મદના ગાળણહાર, નવ વાડ વિશુદ્ધ પ્રહાર્યના પાળણહાર છે, દશવિધ યતિધર્મના અજવાળિક છે; બાર ભેદે તપાસ્યાના કરણહાર છે સત્તર ભેદે સંજમના ધરણહાર છે, બાવીશ પરી સહના છતણહાર છે, સત્તાવીશ સાધુજીના ગુણે કરી સહિત છે, બેતાળીશ

સુડતાલીશ તથા છન્નુ દોષ રહિત આહાર પાણીના લેનાર છે, ખાવન અનાચરણના ટાળણહાર છે, સચેતના ત્યાગી, અચેતના ભોગી, કંચન કામિનીના ત્યાગી, માયા મમતાના ત્યાગી, સમતાના સાગર, દયાના આગર, આદિ અનેક ગુણે કરી સહિત છે. ધન્ય મહારાજ ! તમે ગામ, નગર, પુરપાટણને વિષે બિરાજો છો. હું અપરાધી, દીનકંકર, ગુણહીન, અહીં બેઠો છું. તમારા જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ સંબંધી અવિનય, આશાતના, અભકિત, અપરાધ કર્યો હોય તો મન, વચન, કાયાએ કરી હાય 'નેહી મસ્તક નમાવી ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું'. (સાધુને ખમાવવા) (તિક્ષ્ણુત્તોનો પાઠ ત્રણ વાર કહેવો).

છઠ્ઠા ખામણા.

છઠ્ઠા ખામણા અઢીદ્વીપમાંહી સંખ્યાતા, અઢીદ્વીપ બહાર અસંખ્યાતા શ્રાવક, શ્રાવિકાને કરૂં છું તે શ્રાવકજી કેવા છે ! હુથી, તમથી, દાને, શિયળે, તપે, ભાવે, ગુણે કરી અધિક છે. બે વખત આવશ્યક પ્રતિક્રમણના કરનાર છે. મહિનામાં છ પોષાના કરનાર છે, સમકિત સહિત બાર વ્રનધારી, અગિયાર પડિમાના સેવણહાર છે, જીવ અજીવ આદિ નવ તત્ત્વના જાણનાર છે, ત્રણ મનોરથના ચિંતવનાર છે, એકવીશ શ્રાવકને ગુણે કરી સહિત છે, દ્વબળા પાંતળા જીવની દયાના જાણનાર છે, પરધન પથ્થર બરોબર લેખે છે, પરત્રી માતા, બેન બરાબર લેખે છે, દદધર્મી, પ્રિયધર્મી, દેવતાના ડગાબ્યા ડગે નહિ એવા છે, ધર્મનો રંગ હાડહાડની મિજગએ લાગ્યો છે, એવાં શ્રાવક, શ્રાવિકા, સંવર, પોષા, પ્રતિક્રમણમાં બિરાજતાં હશે તેમને આજના દિવસ સંબંધી અવિનય, આશાતના કરી હોય તો ભુજો ભુજો કરી ખમાવું છું.

સાધુ સાધ્વીને વાંદું છું, શ્રાવક, શ્રાવિકાને ખમાવું છું, સમકિતદષ્ટિ જીવને ખમાવું છું, ઉપકારી બાઈ, લાઈને ખમાવું છું, ચોરાશી લક્ષ જીવાન્નેનિના જીવને ખમાવું છું, સાત લાખ પૃથ્વીકાય, સાત લાખ અપકાય, સાત લાખ તેઉકાય, સાત લાખ વાણિકાય, દશ લાખ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાય, ચૌદ લાખ સાધારણ વનસ્પતિકાય, બે લાખ બેઘદ્રિય, બે લાખ તેઘદ્રિય, બે લાખ ચૌદ્રિય, ચાર લાખ નારકી, ચાર લાખ દેવતા, ચાર લાખ તિર્યંચ પંચેદ્રિય ચૌદ લાખ મનુષ્યની જાતિ, એ ચોરાશી લક્ષ જીવાન્નેનિના જીવને, હાલતાં

ક્યારે પરિગ્રહ છાંડીશ. ૨ ક્યારે દીક્ષા લઈશ, ક્યારે સંયાસ કરીશ.

ચાલતાં, ઉઠતાં, ખેસનાં, જાણતાં, અજાણતાં, હણ્યા હોય, હણાવ્યા હોય, છેદ્યા હોય, લેદ્યા હોય, પરિતાપના. કિલામના ઉપજાવી હોય તો અનંતા સિદ્ધ કેવળીની સાથે મિચ્છા મિ દુકકડં

ખામેમિ-ખમાવું છું. સવ્વે જીવ્યા-સર્વ જીવને. સવ્વે જીવા વિ-સર્વ જીવ. ખમંતુ મે-મારો અપરાધ ક્ષમા કરજો મિત્તિ-મિત્રાઈ છે. મે-મારે. સવ્વ ભૂએમુ-સર્વ જીવ સાથે. વેરં-વેર-દુશ્મનાઈ. મજ્જે-મારે. ન કેણુઈ-કોઈ સાથે નથી. એવમહં-એ પ્રકારે હું. આલોધયં-કહું છું. નિંદિયં-નિંદા કરું છું. ખોટું કીધું તેની. ગરહિયં-ગરહા કરું છું. દુગંછિયં-ખોટું કીધું એમ કહું છું. સવં-સર્વ પાપ, તિવિહોણું-ત્રણ પ્રકારે મન વચન કાયાએ કરી. પડિકકંતો-પ્રાયશ્ચિત્ત કરું છું. વંદામિ-નમસ્કાર કરું છું. જિણુ-ચઉવીસં-ચોવીસ જિન-તીર્થ કરને.

ઈતિ અતિચાર આલોખ્યા. પડિક્કમ્યા, નિંદા, નિઃશય થયા, વિશેષે વિશેષે અરિહંત, સિદ્ધ, કેવળી, ગણધર, આચાર્યજી, સાધુ, સાધ્વી, ગુરુ આદિને ભુજે ભુજે કરી ખમાવ્યા છે.

(આ ઠેકાણે “ઈચ્છામિ ખમાસમણો” બે વખત પૂરું કહેવું).

એમ દિવસ, રાત, પગખી, ચીમાસી અને સંવત્સરી સંબંધી, મૂલગુણ, ઉત્તરગુણ, દ્રવ્યે, ભાવે, નિશ્ચયે, વ્યવહારે, સામાન્યપણે વિશેષપણે, રમણપણે, જોણું, અધિક, વિપરીત સ્થાપ્યું હોય, માન્યું હોય, પ્રરૂપ્યું હોય, અજાણપણે, સંશયપણે, અવતીર્ણે, ઓઘસંજાએ ગાડરીઆ પ્રવાહપણે, અણસમજણપણે, આચર્યું હોય, ઇચ્છા, વાંછા, મૂર્છાભાવે જે શુભ અને શુદ્ધ આચરણ-કરણી અસાર કરી હોય, તુચ્છ કરી હોય, ગુમાવી હોય, સંસાર-વૃદ્ધિ કાગળે જીવને ભેડયા હોય, તે મારાં પૂર્વના આકર્ષણ સુદર્શિત, મારાં સર્વે પાપ ફળરૂપ સાવધ મિથ્યા-નિષ્ફળ હોજો, એવી રીતે દિવસ અને રાત સંબંધી અનિચારના દોષ પડિક્કમણ કરીને, આલોચણ, નિંદણ કરીને પૂજનિક, અર્ચનિક, વંદનિક, જીવને ભક્તિસહિત વંદણ કરીને, સર્વ ગ્રાણ, જીવ, ભૂતને ખમત ખામણા કરીને, ચિત્ત ઉપશાંત કરીને, વિરુદ્ધ ભાવ મટાડીને, નિજભાવ યદ્ધિ સંભાળીને, અસત્યપણું, આતિપણું, ડોલપણું, ભેગસંભેગપણું, નિરાકરણ કરીને મૂળગુણ, ઉત્તરગુણના પચ્ચક્ષણાણુની તજવીજ કરીને, તત્ત્વના છિદ્રો રાષ્ટ્રીને, આઘવ રૂંધીને, કપાયપણું ટાળીને, ત્રિશુદ્ધપણું કરવાને હવે શરીરની મગના કાંકડે ત્યાગ કરવારૂપ, કાંઈકે વોસિરાવવારૂપ, ખાચે આવસ્યક

અતિચાર વિશુદ્ધ નિમિત્તો, અશરીરી, અજોગી પદે આત્માનું સંભાળીને
દેહ મૂર્છા ત્યાગ કરવારૂપ, પ્રાયશ્ચિત વ્યવહારરૂપ પાંચમો આવશ્યક કરવો.
સામયિક ૧, ચઉવીસતથો [લોગસ્સ] ૨, વંદણા ૩, પડિક્કમણું
૪ એ ચાર આવશ્યક પૂરા થયા ને પાંચમા આવશ્યકની આજ્ઞા લેવી.

પાંચમો આવશ્યક.

દેવસી-દિવસ-સંખંધી. પાયશ્ચિત-પાપ. વિશુદ્ધનાથ-વિશુદ્ધ
કરવામાટે. કરેમિ-હું કરું છું. કાઉસસગ્ગ-સ્થિર કાયા રાખવાનું
(આ ઠેકાણે નવકાર, કરેમિ ભંતે, ઇચ્છામિઠામિ કાઉસસગ્ગ-તથા
તસ્સઉત્તરિતા પાઠ કહીને ચાર-લોગસ્સનો, અથવા ધર્મધ્યાનનો કાઉસસગ
નિત્ય પ્રત્યે કરવો. પાખી પડિક્કમણે આઠ લોગસ્સનો, ચઉમાસી
પડિક્કમણે બાર લોગસ્સનો અને સંવત્સરી પડિક્કમણે વીશ લોગસ્સનો
કાઉસસગ્ગ કરવો અને એક નવકાર કહી કાઉસસગ્ગ પાડવો. પછી
(લોગસ્સ એક સંપૂર્ણ બોલવો.)

(આ ઠેકાણે ઇચ્છામિ ખમાસમણો બે વખત કહેવું).

સામયિક ૧, ચઉવીસતથો ૨, વંદણા ૩, પડિક્કમણું ૪, કાઉ-
સસગ્ગ ૫, એ પાંચ આવશ્યક પૂરા થયા, એ પાંચ આવશ્યક ચાર
તીર્થને અવશ્યમેવ કરવા રૂપ અતીત કાલનું હૃદય, આલોવી, પડિક્કમી-
નિંદી, ગહણિ કરી, વર્તમાનકાળનો આશ્રવ રૂંધી, સંવર કરીને, હવે
આગામી કાળસંખંધી અનાદિ કાળનો આહાર લેવા રૂપ આત્માને પુરુષાણ
મૂર્છા, સંજ્ઞા, અભિજ્ઞાવા ઘણી છે, તે મોટું કલંક છે અને અણાહારી,
નિરાશી, નિરાલંબી, નિઃકલંકી, નિરાશ્રવી, નિઃસંગીર્વ, નિર્મળ, નિર્વચ્છક
અકળ, અગમ્ય, અગોચર, અગાધ, સુલક્ષણાપણું, આત્માનું આવરણ,
તેને નિવારણ કરવા સાધન કરણરૂપ, પરચક્ષુખાણુ યથાશક્તિ, ચઉવિધ
આહાર ત્યાગરૂપ, પરચક્ષુખાણુ કરણરૂપ, છઠ્ઠો આવશ્યક કરવો.

છઠ્ઠો આવશ્યક.

“ધારણા પ્રમાણે ચઉવિહારનાં પરચક્ષુખાણુ કરવાં, તે નીચે મુજબ
ચઉવિહારપિઆહાર-ચાર પ્રકારના આહાર. અન્નાણું-અન્ન, પાણું-

પાણી. ખાઈમિં-મેવાદિ, સાઈમિં-મુખવાસ અન્નથાણુભોગેણું-
અન્નણુતાં મુખમાં કાંઈ વસ્તુ ઘલાઈ જાય તેની માફી, સહસાગારેણું-
ખળાતકારે મોઢામાં કાંઈ નાખે તેની માફી. વોસિરામિ-તણું છું.

સામાયિક ૧, ચણીવીસતથો ૨, વંદના ૩, પડિચ્છમણું ૪, કાઉ-
સ્સગ્ગ ૫, ને પચ્ચક્ખાણુ ૬, તેને વિષે વીતરાગદેવની આજ્ઞામાં કાનો,
માત્ર, મીંડી, પદ, અક્ષર, ગાથા, સૂત્ર, ઓછું, અધિક વિપરીત કહેવાણું
હોય ને જાણતાં અજાણતાં કાંઈ દોષ લાગ્યો હોય તે મિચ્છા મિ દુક્કડં.

મિચ્છાત્વનું પડિચ્છમણું, અવતનું પડિચ્છમણું, કષાયનું પડિચ્છમણું,
પ્રમાદનું પડિચ્છમણું, અશુભજોગનું પડિક્કમણું, બ્યાશી બોલનું પડિ-
કકમણું એ પ્રતિકમણુ વિષે અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર, અણુચાર,
જાણતાં અજાણતાં કાંઈ દોષ લાગ્યો હોય તે મિચ્છા મિ દુક્કડં.

ગયા કાળનું પડિક્કમણું, વર્તમાનકાળનો સંવર, આવતા કાળનાં
પચ્ચક્ખાણુ, કરેમિ મંગલં, મહામંગલં, થયથૂઈમંગલં, અહીં ત્રણ
નમેત્થુણું કહેવાં.

પ્રતિકમણુમાં લાગતા દોષના ૧૨૪ પ્રકાર.

નવાણું અતિચારમાંથી જ્ઞાનના ૧૪ અતિચાર વર્ણને બાકીના ૮૫
રહ્યા તે તથા જ્ઞાનના ૮ આચાર તે-૧ બત્રીશ અસન્નજાય ટાળી વખતસર
ભણવું, ૨ વિનય સહિત ભણવું, ૩ જ્ઞાનનો સત્કાર કરી ભણવું, ૪ ઉપ-
ધાન સહિત ભણવું, (સૂત્ર ભણવાને માટે જે જે તપ કરવું કહ્યું છે તે તે
કરીને) ૫ ઉપકારીનો શુણુ ભૂલવો નહિ, ૬ શુદ્ધ ઉચ્ચાર સહિત ભણવું
૭ અર્થ સહિત ભણવું, ૮ પાઠ, અર્થ વગેરે શુદ્ધ ભણવું તથા સમક્રિતના
૮ આચાર તે-૧ જૈનમતને વિષે શંકા ન રાખવી, ૨ અન્યમતની વાંચના
ન કરવી, ૩ કરણીના ડૂળનો સંદેહ ન રાખવો. ૪ અન્યમતનો આડંબર દેખી
મુંઝવું નહિ, ૫ ઉપકારીના શુણુ દીપાવવા, ૬ સમક્રિતથી પડતા છવને
સ્થિર કરવા, ૭ ચારે તીર્થનાં વાત્સલ્યતા કરવી, ૮ જૈનમાર્ગનો મહિમા
નિરવધપણે પ્રદર્શવો તથા ચારિત્રના ૮ આચાર, તે ૩ શુદ્ધિ અને ૫ સમિતિ
એટલે ૧૦૯ તથા બાર અવત તે-૫ મહાવ્રત, ૫ ઇદ્રિય, ૧ રાત્રીભોજન,

૨ મન, એ બાર તથા વીર્યના ૩ આચાર તે ૧ ધર્મકાર્યમાં બળ ગોપવવું નહિ. ૨ ધર્મકાર્ય ઉપયોગ સહિત કરવું, ૩ યથાશક્તિ ક્રિયા, અનુષ્ઠાન કરવું એ મળી કુલ ૧૨૪ પ્રકાર થયા.

આવશ્યક (પ્રતિક્રમણ) વિષે બુદ્ધાસો.

ખરી રીતે જોતાં વીતરાગભાષિત ધર્મ, તેનું મૂળ અને તેનો મોટો આધાર આવશ્યક સૂત્ર ઉપર રહેલ છે. આવશ્યક સૂત્ર વિષે અનેક જુદા જુદા મત મતાંતર છે. કોઈ કહે છે કે આવશ્યક મૂળ સંપૂર્ણ છે અને કોઈ કહે છે કે વિચ્છેદ ગયું છે. પણ તેના કરતાં તદ્દન જુદી વાત છે. આજ વીતરાગભાષિત મૂળ આવશ્યક સંપૂર્ણ નથી, કારણ કે ચોરાશી ગચ્છના આવશ્યક જુદા જુદા છે. જો મૂળ સંપૂર્ણ હોત તો બધા ગચ્છનું એક સરખું હોત, તેમ નથી, તેથી નક્કી થાય છે કે મૂળ સંપૂર્ણ નથી પણ થોડું ઘણું હાલ જે પ્રવર્તે છે તે સૂત્રાનુસારે પાંચમા આરાના છઠા સુધી રહેવાનું છે.

સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાને-આવશ્યક-અવશ્યકરીને કરવાનો નિત્ય નિયમ છે તેથી આવશ્યક સૂત્ર વિચ્છેદ ગયાનું જેઓ કહે છે તે કોઈ પણ રીતે ખરું નથી.

જે આવશ્યક સૂત્ર પોતપોતાના ગચ્છમાં જુદી જુદી રીતે પ્રવર્તે તે તેનું કારણ કે આવશ્યક સંપૂર્ણ રહ્યું નથી, તેમ સર્વથા વિચ્છેદ ગયું નથી. પણ ત્રુટક થઈ ગયેલ છે. તેથી સૌ સૌએ પોતાના બુદ્ધિબળથી જોઈએ તેટલું નવું વધારી મિશ્રણ કરેલું છે.

આવશ્યક સૂત્રનું નામ અનુયોગદ્વાર અને નંદીસૂત્રમાં છે અને તે વ્યતિરિક્ત છે. કાલિક કે ઉત્કાલિક નથી. આવશ્યકનું ખીલું નામ પ્રતિક્રમણ છે કારણ કે ચોથા અધ્યયનનું નામ પ્રતિક્રમણ છે અને સૂત્રમાં ઘણે ઠેકાણે અપહિસ્ત્રમાણું ધર્મમં, ઉવસંપન્નિજતાણું, વિહુરઈ આ પાઠ છે. એ રીતે આવશ્યકનું ખીલું નામ પ્રતિક્રમણ છે.

શ્રી પ્રતિક્રમણ સૂત્ર સમાપ્ત.

ધર્મ-ધ્યાનનો કાઉન્સલિંગ.

સેકિત-શું તે, ધર્મજાણે-ધર્મધ્યાન? ધર્મજાણે-ધર્મ-ધ્યાન. ચક્રવિચક્ર-ચાર જાતના. ચક્રપટ્ટીયારે-ચાર ચાર પડેલ છે. પન્ન-પડ્યા. તંજહા-તે આ પ્રમાણે. આણા વિજયે-આજ્ઞાનો વિચાર કરવો. આવાય વિજયે-હુઃખનો વિચાર કરવો. વિવાગ વિજયે-સુખ ને હુઃખ શાથી ભોગવે છે તેનો વિચાર કરવો. સંઠાણુ વિજયે-લોકના આકારનો વિચાર કરવો. ધર્મમસ્સણુ ઓણુસ્સ-ધર્મ ધ્યાનના. ચત્તારિ લક્ષણા-ચાર લક્ષણ, પન્નતા તંજહા-આ પ્રમાણે કહ્યા. આણુરૂઢ-ધર્મ આજ્ઞાની રૂઢિ. નિસગ્ગરૂઢ-વીતરાગ દેવે પડ્યું તેના ઉપર શ્રદ્ધા આણવાની રૂઢિ. ઉચ્ચેસરૂઢ-ઉપદેશની રૂઢિ. સુત્તરૂઢ-સૂત્ર સિદ્ધાંતની રૂઢિ. ધર્મમસ્સણુ ઓણુસ્સ-ધર્મ ધ્યાનના. ચત્તારિ આલંબણા-ચાર પ્રકારના આધાર પન્નતા તંજહા-તે આ પ્રમાણે કહ્યા. વાયાણુ-વાંચવું. પુચ્છણુ-પૂછવું પરિચટ્ટણુ-શીખેલું સંભાળવું. ધર્મમકહા-ધર્મકથા કરવી. ધર્મમસ્સણુ ઓણુસ્સ-ધર્મ ધ્યાનના. ચત્તારિ આણુપેહા-ચાર પ્રકારનો વિચાર. પન્નતા તંજહા-તે આ પ્રમાણે કહ્યા. એગચ્ચાણુપેહા-એકજાપણુનો વિચાર જીવ એકલો આવ્યો ને એકલો જશે તેનો વિચાર કરવો. અણિચ્ચાણુપેહા-અનિત્ય-પણુનો વિચાર કરવો સંસાર અનિત્ય છે. કોઈ કોઈનું નથી એવો વિચાર અસરણુણુપેહા-અશરણુપણુનો વિચાર સંસારમાં કોઈ કોઈને ત્રાણુ-શરણુ નથી. એવો વિચાર કરવો. સંસારાણુપેહા-સંસાર વિષે વિચાર, સંસાર કેવો અસ્થિર છે તે વિષે વિચાર કરવો તે

એ ધર્મધ્યાનનો સૂત્રપાઠ કહ્યો હવે તેનો અર્થ કહે છે.

ધર્મધ્યાનના પહેલા ચાર ભેદ-૧ આણુવિજયે, ૨ આવાયવિજયે, ૩ વિવાગવિજયે, ૪ સંઠાણુવિજયે.

પહેલો ભેદ-આણુવિજયે, કહેતાં વીતરાગ દેવની આજ્ઞાનો વિચાર ચિંતવવો તે. વીતરાગદેવની આજ્ઞા એવી છે કે સમકિત સકિત શ્રાવકનાં બાર વ્રત અને અગિયાર પડિમાં તથા આધુનાં પંચ મહાવ્રત ને બાર બિદ્ધિની પડિમાં, શુભધ્યાન, શુભજોગ, જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, છકાય જીવની રદા એ વીતરાગની આજ્ઞા આગધવી, તેમાં સમય માત્રનો પ્રમાદ ન કરવો, ચતુર્વિધ તીર્થનાં શુભ કીર્તન કરવાં, એ ધર્મ-ધ્યાનનો પહેલો ભેદ કહ્યો.

૫ આભૂષણ પહેરવાં નહીં, ૬ વધારે પડતું ખાવું નહીં. એ ૬ આગલે દિવસે ટાળવા. ૭ અપ્રતીની વૈયાવચ્ચ કરવી નહીં. ૮ શરીરની શુશ્રૂષા કરવી નહીં. ૯ મેલ ઉતારવો નહીં. ૧૦ ઘણી નિદ્રા કરવી નહીં. ૧૧ પૂંજયા વગર ખણવું નહીં. ૧૨ ચાર વિકથા કરવી નહીં. ૧૩ પરનિંદા કરવી નહીં. ૧૪ સંસારી જાળતની ચર્ચા કરવી નહીં. ૧૫ અંગઉપાંગ નીરખવાં નહીં. ૧૬ સંસારની વાતો કરવી નહીં. ૧૭ ખુલ્લે મોઢે જોલવું નહીં. ૧૮ ભય ઉપજાવવો નહીં. ઇતિ.

શ્રાવકેનાં દશ પરચક્ષ્માણુ (પ્રત્યાખ્યાન)

- (૧) નમોઝ્કારસહિય* (સૂર્ય ઉગ્યા પછી જે ઘડી વીતે ત્યાં સુધી) પરચક્ષ્મામિ (પરચક્ષ્માણુ કડું છું.) ચઉવિવહં પિ આહારં (ચાર પ્રકારના અને જીભા આહાર તે) અસાણું (અન્ન) પાણું (પાણી) ખાઈમં (મેવો વગેરે) સાઈમં (મુખવાસ) અન્નતથાણુલોગેણું (અન્નણુપણે લોગવાય તેનો તથા) સહસાગારેણું (ખજાલકારે કોઈ મુખમાં વસ્તુ ઘાલી દે તેનો આગાર રાખીને) વોસિરામિ (પરિત્યાગ કડું છું).
- (૨) પોરિસી (સૂર્ય ઉગ્યા પછી એક પહોર સુધી) પરચક્ષ્મામિ, ચઉવિવહં પિ આહારં અસાણું પાણું ખાઈમં સાઈમં અન્નતથાણુલોગેણું સહસાગારેણું સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણું (સર્વ પ્રકારે અસમાધિ થવાથી આસકરેસક કરવું પડે તેનો આગાર રાખું છું.) પરચ્છન્નકોલેણું (મેઘ અથવા રજથી સૂર્ય ઢંકાઈ જતા વખતની ખબર ન પડે તેનો પણ આગાર રાખી) વોસિરામિ.
- (૩) સાઠ પોરિસી કે પુરિમદ્દ (સૂર્ય ઉગ્યા પછી દોઢ કે જે પહોર સુધી) પરચક્ષ્મામિ ચઉવિવહં પિ આહારં અસાણું પાણું ખાઈમં સાઈમં અન્નતથાણુલોગેણું સહસાગારેણું પરચ્છન્નકોલેણું સવ્વ સમાહિવત્તિયાગારેણું વોસિરામિ.

*જેટલા અક્ષર જાડા છે તે પાઠ તરીકે જોલવાના છે અને કોઈસમાં પાતળા અક્ષર છે તે જાડા અક્ષરનો અર્થ છે. તે માત્ર સમજવા માટે છે

- (૪) એગાસણુ—(દિવસમાં એકવાર જમી રાત્રે ચઉવિહારનાં પચ્ચક્કખાણુ કરવાં તે) એગાસણુ ઉપરાંત દુવિહં પિ આહારં પચ્ચક્કખામિ અસણું ખાઇમં અન્નત્યાણુભોગેણું સહસાગારેણું ગુરુ અખ્ખુટ્ટાણે (ગુરુ પધારે તો ઉભા થવાનો આગાર રાખીને તથા) આઉટણુપસારેણું (અંગ ઉપાંગ લાંબુ દૂંકું કરવું હોય તેનો અને) સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણું (અસમાધિને લીધે ઓસડ વેસડ કરવું પડે તેનો આગાર રાખીને) વોસિરામિ.
- (૫) એગઠાણુ—(એક સ્થાને બેસી અંગ ઉપાંગ હલાવ્યા વગર જ દિવસમાં એક વાર જમી ચઉવિહાર કરી બેઠવું તે). ઉપરાંત ચઉવિહં પિ આહારં પચ્ચક્કખામિ અસણું પાણું ખાઇમં સાઇમં અન્નત્યાણુભોગેણું સહસાગારેણું ગુરુ અખ્ખુટ્ટાણેણું સવ્વ સમાહિવત્તિયાગારેણું વોસિરામિ.
- (૬) નિવિગઇવિહં—(દિવસમાં એક વાર વિગય વિના જમી રાત્રે ચઉવિહારનાં પચ્ચક્કખાણુ કરવાં તે) પચ્ચક્કખામિ તે ઉપરાંત ચઉવિહં પિ આહારં અસણું પાણું ખાઇમં સાઇમં અન્નત્યાણુભોગેણું સહસાગારેણું લેવાલેવેણું—(લેપ રહિત નહિ એવી વસ્તુનો તથા) ઉકિખત્તવિવેગેણું રેટલી વિગેરે ઉપરથી કરેલું ઘી મૂકેલું હોય તો ઉપાડી લીધેલી રેટલી આવી જાય તો તેનો તથા પહુચ્ચમ્મક્કિખએણું (ધૃતાદિકમાં પોળી પ્રમુખ કરેલી હોય અથવા અન્નાદિકમાં ધૃતાદિકના છાંટા પડ્યા હોય તે અનણુતાં આવી જાય તો તેનો આગાર રાખીને) સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણુ વોસિરામિ.
- (૭) આયંખિલ વિહં—(વિગય રહિત—સ્વાદ વિનાનો લૂખો આહાર દિવસમાં એકવાર જમીને રાત્રે ચઉવિહારનાં પચ્ચક્કખાણુ કરવા તે) પચ્ચક્કખામિ ચઉવિહં પિ આહારં અસણું પાણું ખાઇમં સાઇમં અન્નત્યાણુભોગેણું સહસાગારેણું લેવાલેવેણુ ઉકિખત્ત વિવેગેણુ સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણુ વોસિરામિ.
- (૮) દિવસચરિમં—(સૂર્ય ઊગ્યાની તે સૂર્ય આધરે ન્યાં સુધી) પચ્ચક્કખામિ અસણું પાણું ખાઇમં સાઇમં અન્નત્યાણુભોગેણું સહસાગારેણુ સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણુ વોસિરામિ.

- (૯) ચઉત્થભક્તં અથવા અઘભક્તકું (ઉપવાસ-આગલી રાતે ચઉત્થવિહારનાં પરચક્ષ્માણુ કરીને) પરચક્ષ્મામિ તિવિહં ચઉત્થવિહં પરચક્ષ્મામિ અસણું પાણું ખાઇમં સાઇમં અન્નત્યાણુભોગેણું સહસાગારેણું સવ્વસમાહિવત્તિયા-ગારેણું વોસિરામિ.
- (૧૦) અભિગ્રહ-દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, દેશથી, કાળથી, ભાવથી, અભિગ્રહ ધારવો તે સંબંધી) પરચક્ષ્મામિ ચઉત્થવિહં પિ આહારં પરચક્ષ્મામિ અસણું પાણું ખાઇમં સાઇમં અન્નત્યાણુભોગેણું સહસાગારેણું મહત્તરાગારેણું (મોટોના કહેવાથી જન્મવું પડે તેનો આગાર રાખીને સવ્વસમાહિવત્તિયાગારેણું વોસિરામિ.

ઇતિ પરચક્ષ્માણુ સંપૂર્ણ.

પંચ પરમેષ્ઠીના ૧૦૮ ગુણ અર્થ સહિત
અરિહંતના ખાર ગુણ.

૧. જ્યાં જ્યાં ભગવંત સમોસરે ત્યાં ત્યાં ભગવંતના શરીરથી ખાર ગુણો ઉઘે. અથોકવૃક્ષ થઇ આવે તેની નીચે બેસીને પ્રભુ દેશના દે.
૨. ભગવંતના સમોસરણુમાં પાંચે વર્ણનાં અચેત કૂલોની વૃષ્ટિ કરે તે કૂલોનાં ખીટાં નીચે અને મુખ ઉપર રહે.
૩. જ્યારે ભગવંત દેશના દે, ત્યારે ભગવંતનો સ્વર અખંડ પૂરાય.
૪. ભગવંતની ખન્ને ખાળુએ, રત્નજડિત સુવર્ણની ડાંડીવાળાં શ્વેત ચામરો વીંજાય.
૫. ભગવંત હોય ત્યાં આકાશમાં વિસસાપુદ્ગલોનું રત્નજડિત સિંહાસન થઇ આવે.
૬. ભગવંતના મસ્તકના પાછલા ભાગે સૂર્યથી પણ અધિક પ્રકાશવાળું ભામંડળ થઇ આવે.
૭. ભગવંતના સમોસરણુમાં ગર્ભરવ શબ્દવાળી ભેરી વાગે.
૮. ભગવંતના મસ્તક ઉપર અતિશય ઉન્નજવળ એવાં ત્રણ છત્રો થઇ આવે.

૯. જ્યાં જ્યાં ભગવંત વિચરે, ત્યાં ત્યાં 'ભગવંતની ચારે બાજુ પચીશ પચીશ જોજન સુધીમાં પ્રાયઃ રોગ, વૈર, ઉદ્વેગ, મારિ મરકી, અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ દુષ્કાલ, પોતાના તથા પરના સૌન્યનો ભય એટલા વાનાં થાય નહિ. [અવાયાપગમ અતિશય]
૧૦. કેવળજ્ઞાન વડે ભગવંત લોક અને અલોકનું સ્વરૂપ સર્વ પ્રકારે દેખી રહ્યા છે.
૧૧. ભગવંતની રાજા, બળદેવ, વાસુદેવ, ચક્રવર્તી, ભવનપતિ, વાણુ-વ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક પ્રમુખ ભવ્ય જીવો સેવા ભક્તિ કરવાની અભિલાષા રાખે છે. [પરમ પૂજ્યપણનો અતિશય].
૧૨. ભગવંત એવી વાણીથી દેશના દે છે કે, દેવતા મનુષ્ય અને તિર્યંચ, એ સર્વે પોતપોતાની ભાષામાં સમજી જાય. [અનંત વાણી અતિશય].

સિદ્ધભગવંતના આઠ ગુણ.

૧. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ક્ષય થવાથી, સિદ્ધભગવંત લોકાલોકનું સ્વરૂપ કેવળજ્ઞાનથી જાણે છે
૨. દર્શનાવરણીય કર્મ ક્ષય થવાથી, લોકાલોકના સ્વરૂપને દેખે છે. [કેવળદર્શન].
૩. વેદનીય કર્મ ક્ષય થવાથી, અન્યાભાધપણું એટલે સર્વ પ્રકારની પીડારહિત છે. [અનંત આત્મિક સુખ].
૪. મોહનીય કર્મ ક્ષય થવાથી, ક્ષાયિક સમકિતવાન છે.
૫. આયુષ્ય કર્મ ક્ષય થવાથી, અક્ષય સ્થિતિવાન છે.
૬. નામ કર્મ ક્ષય થવાથી, અરૂપી, વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શથી સહિત છે.
૭. ગોત્ર કર્મ ક્ષય થવાથી અગુરુ લઘુ અર્થાત જિંચ ગોત્ર અને નીચ ગોત્રથી રહિત છે.
૮. અંતરાય કર્મ ક્ષય થવાથી, અનંત આત્મિક શક્તિ છે.

સમક્ષિતવંત અને આવા ગુણુજ્ઞ શ્રાવકોએ પ્રથમ તો ગૃહસ્થને ઉપયોગી વિદ્યાનો સંગ્રહ કરવો જોઈએ તેમ જ પોતાની સંતતિ વિદ્યાનુશાય અને તેની વૃત્તિ સ્વધર્મ તરફ વળે તેવા ઉપાયો અને તેવી યોજનાઓ યોજવી જોઈએ. કેમકે વિદ્યાવડે ગૃહસ્થ સર્વસ્વ મેળવી શકે છે અને નિપુણ બને છે. વાસ્તે વિદ્યારૂપ ખેડવડે બુદ્ધિરૂપ પૃથ્વીને અવશ્ય સુધારવી જોઈએ.

અથ શ્રી છ કાવનાં બોલ.

પ્રથમ છ કાવનાં નામ કહે છે :-

૧ પહેલે બોલે ઇંદીયાવરકાય, ૨ ણંબીયાવરકાય, ૩ સપિથા-
વરકાય, ૪ સુમતિયાવરકાય, ૫ પયાવચયાવરકાય, ૬ જંગમકાય. હવે
તેનાં ગોત્ર કહે છે-૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાઉકાય,
૫ વનસ્પતિકાય, ૬ વ્રસકાય.

(૧) પૃથ્વીકાયના બે ભેદ-સૂક્ષ્મ ને બાહર સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ
હણ્યાં હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા
લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તે તો કુક્ત જ્ઞાની જ
જાણે અને દેખે બાહર તે કોને કહીએ ? આપણી નજરે આવે અથવા
ન આવે, હણ્યા હણાય, માર્યા મરે, બાળ્યા બળે, તેને બાહર કહીએ
તેનાં નામ કહે છે- ૧ પહેલે બોલે માટી ને મીઠાનો જાત, ૨ ખડી ને
ખાગની જાત, ૩ કાળમિંઠ મરડીઆ પાણા ને શિલાની જાત. ૪ હિંગળો
ને હરતાલની જાત, ૫ ગેરૂ ને ગે.પીચદનની જાત, ૬ રત્ન પરવાણાની
જાત, ૭ સોળ જાતનાં રત્ન આદિ લઈને તેંતાળીસ જાતની પૃથ્વીકાય છે
તેના એક કકડામાં અસંખ્યાતા છવ શ્રી ભગવતે કહ્યા છે. જુવાર
તથા પીલું જેટલી પૃથ્વીકાય લઈએ, તેમાંથી એકેકે છવ નીકળીને
પારેવાં જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોગનનો જંબુઠીપ છે તેમાં
સમાય નહિ તેનાં કુળ બાર લાખ કોડ છે, તેનું આઉષ્ણું જઘન્ય
અતર્મુહુર્તનું, ઉત્કૃષ્ટ બાવીસ હજાર વર્ષનું તેની દયા પાળીએ તો
મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ

(૨) અપકાય તે પાણી- તેના બે ભેદ-સૂક્ષ્મ ને બાહર, સૂક્ષ્મ તે
કોને કહીએ ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ,
તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ
કહીએ.

હવે બાહર પાણીનાં નામ કહે છે-પહેલે બોલે વરસાદ ને કાનાં
પાણી, ૨ ઝાકળ ને ધુગરનાં પાણી, ૩ કૂવા, નદી ને તળાવના પાણી,

૪ દરિયા ને ઝરણુનાં પાણી, ૫ ખારાં ખાટાં પાણી, ૬ મીઠાં મોળાં પાણી-એ આદિ લઈને ઘણી જાતનાં પાણી છે. તેના એક જિંદુમાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે, તેમાંથી એકેકો જીવ નીકળીને સરસવના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેના કુળ સાત લાખ કોડ છે, તેનું આઉંચુ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટું સાત હજાર વર્ષનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ.

(૩) તેઉકાય તે અગ્નિ-તેના જે લેદ-સૂક્ષ્મ ને બાદર સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ ? હણ્યા હણાય નહિ, મર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાદર અગ્નિનાં નામ કહે છે-૧ પહેલે બોલે ચૂલા ને ભટ્ટીની અગ્નિ, ૨ ધૂમાડી ને તાપણીની અગ્નિ, ૩ ચક્રમક ને વીજળીની અગ્નિ, ૪ દીવા ને ઉમાડાની અગ્નિ, ૫ ધગધગતાં લોઢાં ને અરણીની અગ્નિ, ૬ દાવાનળની અગ્નિ, ૭ નીભાડાની અગ્નિ, એ આદિ લઈને ઘણી જાતની અગ્નિ છે. તેના એક તણખામાં અસંખ્યાતા જીવ શ્રી ભગવંતે કહ્યા છે. તેમાંથી એકેકો જીવ નીકળીને ખસખસના દાણા જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેનાં કુળ ત્રણ લાખ કોડ છે. તેનું આઉંચુ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટું ત્રણ અહોરાત્રિનું તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ

(૪) વાઉકાય તે વાયરો-તેના જે લેદ-સૂક્ષ્મ ને બાદર, સૂક્ષ્મ તે કોને કહીએ ? હણ્યા હણાય નહિ, મર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ, તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાદર વાયરાનાં નામ કહે છે-૧ પહેલે બોલે ઉગમણો ને આથમણો વા, ૨ ઉત્તર ને દક્ષિણનો વા, ૩ ઉંચો નીચો ને તિર્છો વા, ૪ વંદોળીઓ ને મંડળીઓ વા, ૫ શુન્ન વા ને સૂધ વા એ આદિ લઈને ઘણી જાતનો વાયરો થાય છે. તે વાયરો શા થકી હણાય છે ?-ઉઘાડે મોઢે બોલવાથી, ૨ ઝાપટ નાંખવાથી, ૩ સૂપડે સોવાથી, ૪ ઝાટકવાથી, ૫ ફાંતવાથી, ૬ વિંજવાથી ૭ તાલોટા વગાડવાથી, ૮ વિંઝણે વિંઝવાથી,

૯ હીંચોળે હીંચવાથી, એ આદિ લઈને ઘણી જાતનાં શસ્ત્રે કરી હણાય છે. એકવાર ઉઘાડે મોઢે બોલવાથી વાયરાના અસંખ્યાતા જીવ હણાય છે, તેમાંથી એકેકે જીવ નીકળીને વડના બીજ જેવડી કાયા કરે તો એક લાખ જોજનનો જંબુદ્વીપ છે તેમાં સમાય નહિ. તેનાં કુળ સાત લાખ કોડ છે તેનું આઉણું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું; ઉત્કૃષ્ટું ત્રણ હજાર વર્ષનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

(૫) વનસ્પતિકાયના બે ભેદ-સૂક્ષ્મ ને બાહર. સૂક્ષ્મ તે કેને કહીએ ? હણ્યા હણાય નહિ, માર્યા મરે નહિ, બાળ્યા બળે નહિ, તે આખા લોકમાં ભર્યા છે પણ આપણી નજરે આવે નહિ તેને સૂક્ષ્મ કહીએ.

હવે બાહર વનસ્પતિના બે ભેદ-પ્રત્યેક ને સાધારણ. પ્રત્યેક કેને કહીએ ? શરીરે શરીરે એકેકે જીવ હોય તેને પ્રત્યેક કહીએ અને એક શરીરે અનંતા જીવ હોય તેને સાધારણ કહીએ. હવે પ્રત્યેકનાં નામ કહે છે-૧ પહેલે બોલે વૃક્ષ ને વેલાની જાત, ૨ રીંગણી તળસી ને શુલ્કમની જાત, ૩ એરડા આકડા ધતુરાની જાત, ૪ દાડમ સેલડી ને કેળાંની જાત, ૫ ઘો કેવડો દાલડો ને તરણાની જાત, ૬ ફૂલ કમળ ને નાગરવેલની જાત, ૭ બોરડી કેરડો ને કસેલાની જાત, ૮ જુવાર, બાજરા, મઠ, મકાઈની જાત ૯ તાદળજો. સુવા, મોઘરી, વાલોર ફળીનાં જાત, એ આદિ લઈને ઘણી જાતની પ્રત્યેક વનસ્પતિ છે તેમાં ભગવાને ત્રણ પ્રકારના જીવ કહ્યા છે. સંખ્યાતા અસંખ્યાતા અને અનંતા તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

હવે સાધારણ વનસ્પતિના નામ કહે છે-૧ પહેલે બોલે લીલકુળ સેવાળની જાત, ૨ ગાજર ને મૂળાની જાત, ૩ ડુંગળી ને લસણની જાત, ૪ આદુ ને ગરમરની જાત, ૫ રતાળુ ને પીંડાળુની જાત. ૬ કંટાલો ઘોર, ખરસાણી, કુંવાર ને શેલગંતી જાત; ૭ મોથ ને લુણીની જાત, ૮ ઉગતા અંકુશ અને કુશો કાકડીની જાત એ આદિ લઈને ઘણો જાતનો સાધારણ વનસ્પતિ છે એક કદમ્બના દરદામા શ્રી ભગવંતે અનંતા જીવ કહ્યા છે. તેનાં કુળ અકૂલીસ લાખ કોડ છે પ્રત્યેક વનસ્પતિનું અઉણું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું દયા હજાર વર્ષનું અને સાધારણનું જ ૭ અંતર્મુહૂર્તનું તેનાં દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

(૬) ત્રયકાય તેના ચાર ભેદ-૧ બેહંદ્રિય. ૨ તેહંદ્રિય, ૩ ત્રીહંદ્રિય, ૪ પંચેંદ્રિય.

(૧) બે ઇન્દ્રિયના બે લેહ-અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા બે ઇન્દ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા અને જીભ હોય તેને બે ઇન્દ્રિય કહીએ. તેનાં નામ કહે છે-૧ જળો, ૨ ક્રીડા, ૩ પોરા ૪ કરમીઆ, ૫ સરમીયા, ૬ મામણ્ણુકા, ૭ અણ્ણસીયા, ૮ વાંતરાં ૯ શંખ, ૧૦ છીપ, ૧૧ કોડાં, ૧૨ ઇયળ એ આદિ લઈને ઘણી જાતનાં બે ઇન્દ્રિય જીવ છે. તેનાં કુળ સાત લાખ કોડ છે, તેનું આઉણું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું ખાર વર્ષનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

(૨) તે ઇન્દ્રિયના બે લેહ-અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા. તે ઇન્દ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા સુખ અને નાસિકા હોય તેને તે ઇન્દ્રિય કહીએ, તેનાં નામ કહે છે-૧ જૂ, ૨ લીંખ, ૩ ચાંચડ, ૪ માંકડ, ૫ ક્રીડી ૬ કંથવા, ૭ માટલા, ૮ ધનેડાં, ૯ જીવા, ૧૦ ઇતડી, ૧૧ ગીંગોડા, ૧૨ થીમેલ, ૧૩ ગધૈયાં, ૧૪ કાનખજુરા, ૧૫ મંકોડા, ૧૬ ઉદ્દામ, ૧૭ શવા એ આદિ લઈને ઘણી જાતના તે ઇન્દ્રિય જીવ છે. તેમાં કુળ આઠ લાખ કોડ છે. આઉણું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું ઉત્કૃષ્ટું યોગણુ પચાસ દિવસનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષના અનંતા સુખ પામીએ.

(૩) ચૌરેન્દ્રિયના બે લેહ-અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા. ચૌરેન્દ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા સુખ, નાસિકા અને આંખ હોય તેને ચૌરેન્દ્રિય કહીએ. તેનાં નામ કહે છે-૧ માખી, ૨ મસલાં, ૩ ઠાંસ, ૪ મચ્છર, ૫ ભરરા, ૬ તીડ, ૭ પતંગ, ૮ કરોળીઆ, ૯ કંસારી, ૧૦ ખડમાંકડી ૧૧ ઘુડિયાં, ૧૨ વીછી, ૧૩ બગા, ૧૪ કુદાં એ આદિ લઈને ઘણી જાતના ચૌરેન્દ્રિય જીવ છે. તેનાં કુળ નવ લાખ કોડ છે, તેનું આઉણું જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તનું, ઉત્કૃષ્ટું છ માસનું. તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

(૪) પંચેન્દ્રિયના બે લેહ-અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા, પંચેન્દ્રિય તે કોને કહીએ ? જેને કાયા, સુખ, નાસિકા, આંખ અને જ્ઞાન એ પાંચ ઇન્દ્રિય હોય તેને પંચેન્દ્રિય કહીએ. પંચેન્દ્રિયની ચાર જાત ૧ નારકી, ૨ તિર્યચ, ૩ મનુષ્ય અને ૪ દેવતા.

તેમાં ૧૪ લેહ નારકીના, ૪૮ લેહ તિર્યચના, ૩૦૩ લેહ મનુષ્યના અને ૧૯૮ લેહ દેવતાના, કુલ મળી ૫૬૩ લેહ થયા.

દેવતાના ચાર ભેદ-૧ ભવનપતિ, ૨ વાણવ્યંતર, ૩ જ્યોતિષી, ૪ વૈમાનિક મનુષ્યના ચાર ભેદ-૧ પંદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય, ૨ ત્રીસ અકર્મ-ભૂમિના મનુષ્ય ૩ છપ્પન અંતરદ્વીપના મનુષ્ય, ૪ ચૌદ સ્થાનકનાં સમૂર્ષિમ મનુષ્ય નારદી ને દેવતાની સ્થિતિ જઘન્ય દશ હજાર વર્ષની ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીશ સાગરોપમની; તિર્યચ ને મનુષ્યની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્કૃષ્ટી ત્રણ પદ્યની તેની દયા પાળીએ તો મોક્ષનાં અનંતા સુખ પામીએ.

છતિશ્રી છ કાવના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી નવ તત્ત્વ.

વિવેકી સમદષ્ટિ જીવોએ નવ પદાર્થ જેવા છે તેવા તથાગ્રપ બુદ્ધિ પ્રમાણે ગુરુ આમ્નાયથી ધારવા તે નવ તત્ત્વના નામ કહે છે.

૧. જીવતત્ત્વ, ૨. અજીવતત્ત્વ, ૩. પુણ્યતત્ત્વ, ૪. પાપતત્ત્વ, ૫. આશ્રવતત્ત્વ, ૬. સંવરતત્ત્વ, ૭ નિર્ગરાતત્ત્વ, ૮ ધતત્ત્વ, ૯ મોક્ષતત્ત્વ.

વ્યવહારનયે કરી જે શુભાશુભ કર્મોનો કર્તા, હર્તા તથા ભોક્તા છે અને નિશ્ચય નયે કરી જ્ઞાત, દર્શન તથા ચારિત્રરૂપ નિજગુણોનો જ કર્તા તથા ભોક્તા છે અથવા દુઃખ સુખ જ્ઞાનોપયોગ લક્ષણવંત ચેતના સહિત હોય તથા પ્રાણ ધારણ કરે તેને પ્રથમ જીવતત્ત્વ કહીએ, તેથી વિપરીત જે ચેતનારહિત, જડસ્વભાવવાળો હોય તેને બીજું અજીવતત્ત્વ કહીએ, જેણે કરી શુભ કર્મના પુણ્યનો સંચય થવાથી સુખનો અનુભવ ધાય છે તેને ત્રીજું પુણ્યતત્ત્વ કહીએ; તેથી વિપરીત જેણે કરી અશુભ કર્મનાં પાપનો સંચય થવાથી દુઃખનો અનુભવ ધાય છે તેને ચોથું પાપતત્ત્વ કહીએ; જેણે કરી નવાં કર્મ બંધાય છે. શુભાશુભ કર્મોપાદાન હેતુ હિંસાદિક તેને પાંચમું આશ્રવતત્ત્વ કહીએ; જેણે કરી આવનાં કર્મ રોકાય અર્થાત્ પાંચ સમિતિ, અને ત્રણ ગુપ્તિ તેણે કરી જે આશ્રવ રોધ કરે તેને છઠું સંવરતત્ત્વ કહીએ. જેણે કરી આત્મપ્રદેશમાંથી દેશવક્રી કર્મ જુદાં થાય છે. અથવા પૂર્વ દેહકા કર્મો જે ક્ષય ગાય છે એટલે તપ પ્રમુખે કરી કર્મનું પચાવયું થાય છે તેને સાતમું

નિર્જરાતત્ત્વ કહીએ; જે નવાં કર્મોનું અહણુ કરીને તેની સાથે જીવનું અંધન થવું. ક્ષીર નીરની પેઠે મળી જવું તેને આઠમું અંધતત્ત્વ કહીએ; અને જે આત્મપ્રદેશયકી સર્વથા કર્મોનો ક્ષય થવો તેને નવમું મોક્ષતત્ત્વ કહીએ. જે નવ તત્ત્વરૂપ વસ્તુનું યથાસ્થિત સ્વરૂપ જે પ્રમાણે સિદ્ધાંતોને વિષે કહ્યું છે તેમજ સમ્યગ્દષ્ટિ જીવોને એ નવતત્ત્વ તે “સ” પરિજ્ઞાએ કરી જાણવા યોગ્ય છે અને કેટલાએક પ્રત્યાખ્યાન પરિજ્ઞાએ કરી છાંડવા યોગ્ય છે.

એ નવતત્ત્વ માંહેલા જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વ માત્ર જાણવા યોગ્ય છે. પુણ્ય, સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ એ ચાર તત્ત્વ અહણુ કરવા યોગ્ય છે; પરંતુ એમાંનું પુણ્યતત્ત્વ વ્યવહારનયે કરી શ્રાવકને અહણુ કરવું યોગ્ય છે અને નિશ્ચયનયે ત્યાગ કરવું એ યોગ્ય છે, તેમજ મુનિને ઉત્સર્ગે ત્યાગ કરવું યોગ્ય છે અને અપવાદે અહણુ કરવું યોગ્ય છે તથા પાપ, આશ્રવ અને અંધ એ ત્રણ તત્ત્વ તો સર્વથા સર્વને ત્યાગ કરવા યોગ્ય જ છે.

એ નવતત્ત્વનાં નામ કહ્યાં અન્યથા સંક્ષેપથી તો જીવ અજીવ એ બે તત્ત્વ જ શ્રીઠાણુંગમાંહે કહ્યાં છે. કેમકે જીવને પુણ્ય તથા પાપનો સંભવ છે તથા કર્મનો અંધ પણ તાદાત્મિક છે અને કર્મ જે છે તે પુદ્ગલ પરિણામ છે અને પુદ્ગલ તે અજીવ છે તથા આશ્રવ જે છે તે પણ મિથ્યા દર્શનાદિરૂપ ઉપાધિએ કરી જીવનો મલિન સ્વભાવ છે એ પણ આત્માના પ્રદેશ અને પુદ્ગલ વિના બીજો કોઈ નથી તથા સંવર જે છે તે પણ આશ્રવ નિરોધ લક્ષણ દેશ સર્વ લેદ આત્માનો નિવૃત્તિરૂપ સ્વભાવ પરિણામ જ્ઞાનાત્મક છે તથા નિર્જરા જે છે તે પણ જીવ અને કર્મને પૃથક ઉપજવવાને કારણે દધિ મંથન ન્યાયે કરી કર્મનો પરિપાક છે તથા સર્વ શક્તિએ કરી સકલ કર્મ દુઃખનો ક્ષય નવનીતગત દગ્ધ જલ નિર્મળ ધૃત પ્રગટરૂપ દ્રષ્ટાંતે ચિદાનંદમય આત્માનું પ્રગટ થાવું તે મોક્ષ તત્ત્વ છે. તે માટે જીવ અને અજીવ એ બે તત્ત્વ જ કહીએ તથા અન્યત્ર મતાતરે સાત તત્ત્વ પણ છે. કેમકે પુણ્ય અને પાપ એ બે તત્ત્વનો અંતર્ભાવ અંધતત્ત્વમાંહે જ થાય છે. કારણ જે શુભ પ્રકૃતિકર્મ અંધ તે પુણ્ય અને અશુભ પ્રકૃતિકર્મ અંધ તે પાપતત્ત્વ છે. માટે પુણ્ય પાપ રહિત સાત તત્ત્વ કહીએ. તેમ જ વળી પાંચ તત્ત્વ પણ કહ્યાં છે. ઇત્યાદિક ઘણા વિસ્તાર વિશેષાવશ્યક તથા તત્ત્વાર્થ અને લોક પ્રકાશાદિ અંથે થકી જાણવો.

નવ તત્ત્વના રૂપી અરૂપી ભેદોની સંખ્યાનો તથા હેય જ્ઞેયાદિનો યંત્ર નીચે પ્રમાણે :-

અંક	નામ	રૂપી ભેદ	અરૂપી ભેદ	હેય જ્ઞેયાદિ
૧	જીવ	૧૪	સિદ્ધ	જ્ઞેય
૨	અજીવ	૪	૧૦	જ્ઞેય
૩	પુણ્ય	૪૨	૦	ઉપાદેય, હેય
૪	પાપ	૮૨	૦	હેય
૫	આસ્રવ	૪૨	૦	હેય
૬	સંવર	૦	૫૭	ઉપાદેય
૭	નિર્જરા	૦	૧૨	ઉપાદેય
૮	બંધ	૪	૦	હેય
૯	મોક્ષ	૦	૯	ઉપાદેય

૧. જીવ તત્ત્વ

ચૈતન્ય લક્ષણ,* સદા સઉપયોગી, અસંખ્યાત પ્રદેશી, સુખ દુઃખનો ભગ, સુખ દુઃખનો વેદક. અરૂપી હોય તેને જીવ તત્ત્વ કહીએ.

જીવના ભેદો વિસ્તારથી કહે છે.

જીવનો એક ભેદ છે, સકળ જીવોનું ચૈતન્ય લક્ષણ એક જ પ્રકારે છે તે માટે સંગ્રહનયે કરીને એક ભેદે જીવ કહીએ, બે પ્રકારે પણ જીવ કહીએ. ૧ વસ ને ૨ સ્થાવર તથા ૧ સિદ્ધ અને ૨ સંસારી, વળી પ્રકારે જીવ.

* જેમ ગોળનો ગુણ મીઠાશ તેમ જીવનો ગુણ ચૈતન્ય. જેમ ગોળ અને મીઠાશ એક તેમ જીવ અને ચૈતન્ય એક.

૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરુષ વેદ ને ૩ નપુંસક વેદ તથા ૧ ભવ સિદ્ધિયા, ૨ અભવ સિદ્ધિયા, ૩ નોભવ સિદ્ધિયા, નો અભવ સિદ્ધિયા, ચાર પ્રકારે જીવ ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ મનુષ્ય ને, ૪ દેવતા તથા ૧ ચક્ષુદર્શની, ૨ અચક્ષુદર્શની, ૩ અવધિદર્શની, ૪ કેવળદર્શની પાંચ પ્રકારે જીવ. ૧ એકેન્દ્રિય, ૨ બેદ્વિય, ૩ તેદ્વિય, ૪ ચૌરેન્દ્રિય, ૫ પંચેન્દ્રિય તથા ૧ સજ્જેગી, ૨ મન જ્ઞેગી, ૩ વચન જ્ઞેગી, ૪ કાય જ્ઞેગી, ૫ અજ્ઞેગી છ, પ્રકારે જીવ, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેલિકાય, ૪ વાલિકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય, તથા ૧ સકષાયી, ૨ ક્રોધ કષાયી, ૩ માન કષાયી, ૪ માયા કષાયી, ૫ લોભ કષાયી, ૬ અકષાયી, સાત પ્રકારે જીવ ૧ નારકી, ૨ તિર્યંચ, ૩ તિર્યંચણી, ૪ મનુષ્ય, ૫ મનુષ્યણી, ૬ દેવતા, ૭ દેવી. આઠ પ્રકારે જીવ, ૧ સલેશી, ૨ કૃષ્ણલેશી, ૩ નીલલેશી, ૪ કાપોતલેશી, ૫ તેજુલેશી, ૬ પદ્મલેશી, ૭ શુકલલેશી, ૮ અલેશી, નવ પ્રકારે જીવ, ૧ પૃથ્વી, ૨ અપ, ૩ તેલ, ૪ વાલ, ૫ વનસ્પતિ, ૬ બેદ્વિય, ૭ તેદ્વિય, ૮ ચૌરેન્દ્રિય, ૯ પંચેન્દ્રિય, દશ ભેદે જીવ, ૧ એકેન્દ્રિય, ૨ બેદ્વિય, ૩ તેદ્વિય, ૪ ચૌરેન્દ્રિય, ૫ પંચેન્દ્રિય એ પાંચના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા મળી દશ થયા. અગ્યાર ભેદે જીવ ૧ એકેન્દ્રિય, ૨ બેદ્વિય, ૩ તેદ્વિય, ૪ ચૌરેન્દ્રિય, ૫ નારકી, ૬ તિર્યંચ, ૭ મનુષ્ય, ૮ ભવનપતિ, ૯ વાણુવ્યંતર, ૧૦ જ્યોતિષી, ૧૧ ગૈમાનિક બાર ભેદે જીવ, ૧ પૃથ્વી, ૨ અપ, ૩ તેલ, ૪ વાલ, ૫ વનસ્પતિ, ત્રસકાય, એ છના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી બાર થયા. તેર ભેદે જીવ ૧ કૃષ્ણલેશી, ૨ નીલલેશી, ૩ કાપોતલેશી, ૪ તેજુલેશી, ૫ પદ્મલેશી, ૬ શુકલલેશી, એ છના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી બાર ને એક અલેશી મળી કુલ તેર થયા.

જીવના ચૌદ ભેદ કહે છે- ૧ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૨ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૩ બાહર એકેન્દ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૪ બાહર એકેન્દ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૫ બેદ્વિયનો અપર્યાપ્તો, ૬ બેદ્વિયનો પર્યાપ્તો, ૭ તેદ્વિયનો અપર્યાપ્તો, ૮ તેદ્વિયનો પર્યાપ્તો, ૯ ચૌરેન્દ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૦ ચૌરેન્દ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૧૧ અસંજી પંચેન્દ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૨ અસંજી પંચેન્દ્રિયનો પર્યાપ્તો, ૧૩ સંજી પંચેન્દ્રિયનો અપર્યાપ્તો, ૧૪ સંજી પંચેન્દ્રિયનો પર્યાપ્તો એ ચૌદ ભેદ જીવના કહ્યા.

વ્યવહાર વિસ્તાર નથે કરીને પાંચસેં ત્રંસઠ ભેદ જીવના કહે છે-તેમાં ત્રણસેં ને ત્રણ ભેદ મનુષ્યના; એકસો અઠાણુ ભેદ દેવતાના, અડતાલીશ ભેદ

તિર્યાચના, ચૌદ લેહ નારકીના એમ ૫૬૩ લેહ થયા.

મનુષ્યના ૩૦૩ લેહ કહે છે—૧૫ કર્મભૂમિનાં મનુષ્ય, ૩૦ અકર્મ-ભૂમિનાં મનુષ્ય, ૫૬ અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય એમ ૧૦૧ થયા, તે ક્ષેત્રના ગણ જ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એમ ૨૦૨ અને ૧૦૧ ક્ષેત્રના સંમૂર્ચિત મનુષ્યના અપર્યાપ્તા એ સર્વ મળી કુલ ૩૦૩ લેહ મનુષ્યના થયા.

કર્મભૂમિ તે કેને કહીએ ?—૧ અસિ, ૨ મસી, ૩ કૃષિ, એ ત્રણ પ્રકારના વેપારે કરી જીવે તે. તે કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્ર કેટલાં અને ક્યાં છે તે કહે છે—ભરત, ૫ ઇરવત અને ૫ મહાવિદેહ એ ૧૫ તે એક લાખ જોજનનો જંખૂદ્રીપ છે તેમાં ૧ ભરત, ૧ ઇરવત, ૧ મહાવિદેહ એ ત્રણ ક્ષેત્ર કર્મભૂમિનાં જંખૂદ્રીપમાં છે. તેને ફરતો એ લાખ જોજનનો લવણ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો ચાર લાખ જોજનનો ઘાતેકીખંડ દ્વીપ છે, તેમાં ૨ ભરત, ૨ ઇરવત મહાવિદેહ છે. તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો કાળોદધિ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોજનનો અર્ધ-પુષ્કર દ્વીપ છે, તેમાં ૨ ભરત, ૨ ઇરવત, ૨ મહાવિદેહ છે. એમ સઘળાં મળીને પંદર કર્મભૂમિનાં મનુષ્ય કહ્યાં.

હવે અકર્મભૂમિ તે કેને કહીએ ? ત્રણ કર્મરહિત દશ પ્રકારનાં કંપવૃક્ષો કરી જીવે તે કેટલાં અને ક્યાં છે, તે કહે છે. ૫ હેમવય, ૫ હિરણ્યવય, ૫ હરિવાસ. ૫ રમ્યદ્વાસ, ૫ દેવકુરૂ ૫ ઉત્તરકુરૂ એ ત્રીશ અકર્મભૂમિનાં નામ કહ્યાં. ૧ હેમવય, ૧ હિરણ્યવય, ૧ હરિવાસ, ૧ રમ્યદ્વાસ, ૧ દેવકુરૂ, ૧ ઉત્તરકુરૂ, એ છ ક્ષેત્ર જંખૂદ્રીપમાં છે. ૨ હેમવય, ૨ હિરણ્યવય, ૨ હરિવાસ, ૨ રમ્યદ્વાસ, ૨ દેવકુરૂ, ૨ ઉત્તરકુરૂ એ બાર ક્ષેત્ર ઘાતેકી ખંડમાં છે, ૨ હેમવય, ૨ હિરણ્યવય, ૨ હરિવાસ, ૨ રમ્યદ્વાસ, ૨ દેવકુરૂ, ૨ ઉત્તરકુરૂ, એ બાર અર્ધપુષ્કર દ્વીપમાં છે. એ સઘળાં મળી કુલ ૩૦ અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય કહ્યાં.

છાપન લેહ અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય કહે છે.

જંખૂદ્રીપનાં ભરતક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણકાર ચૂલહિમવંત નામે પર્વત છે તે સોના જેવો પીળો છે, સો જોજનનો ઊંચો છે, સો ગાઉનો ઊંડો છે, એક હજાર ગાવન જોજન ને બાર કળાનો પહોળો છે, ચોવીશ હજાર નવસેં બત્રીશ જોજનનો લાંબો છે, તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બંને દાઢા નોકળી છે. એકેકી દાઢા ચોરાસીસેં ચોરાસીસેં જોજનની ઝાઝેરી લાંબી છે. એકેકી દાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે. તે અંતરદ્વીપ ક્યાં છે તે કહે છે.

જગતીના કોટથકી ત્રણસેં જોજન લવણસમુદ્રમાં જઈએ તે વારે પહેલો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૩૦૦ જોજનનો લાંબો પહોળો છે. ત્યાંથી ચારસેં જોજન જઈએ તે વારે બીજો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૪૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી પાંચસેં જોજન જઈએ તેવારે ત્રીજો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૫૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી છસેં જોજન જઈએ તે વારે ચોથો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૬૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી સાતસેં જોજન જઈએ તેવારે પાંચમો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૭૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી આઠસેં જોજન જઈએ તેવારે છઠ્ઠો અંતરદ્વીપ આવે, તે ૮૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ત્યાંથી નવસેં જોજન જઈએ તેવારે સાતમો અંતરદ્વીપ આવે તે ૯૦૦ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. એમ એકેક દાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ આવે. કુલ ચારે દાઢાના મળી ૨૮ અંતરદ્વીપ જાણવા.

આવી જ રીતે ઈર્ષવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરણકાર શિખરી નામે પર્વત છે, ચુલહિમવંત સંરખો જ જાણવો. ત્યાં પણ ૨૮ અંતરદ્વીપ છે એમ સઘળા મળી કુલ ૫૬ અંતરદ્વીપ જાણવા તેને અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય શા માટે કહીએ ? હેઠળ સમુદ્ર છે અને ઉપર-અધર દાઢામાં દ્વીપોમાં રહેનારાં છે માટે અંતરદ્વીપનાં મનુષ્ય કહીએ. સુખ અકર્મ-ભૂમિના જેવું.

એકસો ને એક ક્ષેત્રનાં સંમૂર્ચિત મનુષ્ય
ચોદ સ્થાનકમાં ઊપજે છે તે કહે છે.

૧ ઉચ્ચારેસુ કહેતાં વડીનીતમાં ઊપજે, ૨ પાસવણેસુ કહેતાં લઘુનીતમાં ઊપજે, ૩ ખેલેસુ કહેતાં ઘળખામાં ઊપજે, ૪ સિંધાણેસુ કહેતાં લીંટમાં ઊપજે, ૫ વતેસુ કહેતાં વમનમાં ઊપજે, ૬ પિત્તેસુ કહેતા લીલા પીળા પિત્તમાં ઊપજે, ૭ પૂએસુ કહેતાં પદ્મમાં ઊપજે, ૮ સોણિએસુ કહેતાં રૂધિરમાં ઊપજે, ૯ સુકેસુ કહેતાં વીર્યમાં ઊપજે; ૧૦ સુકક પોગલ પરિસાડેસુ વા કહેતાં વીર્ય-દિકના પુદ્ગળ સુકાણાં તે ફેરી ભીનાં ઘાય તેમાં ઊપજે, ૧૧ વિગય છવ કલેવરેસુ કહેતાં મનુષ્યના કલેવરમાં ઊપજે, ૧૨ ઇત્થીપુરિસ સંજોગેસુ કહેતાં સ્ત્રી પુરુષના સંજોગમાં ઊપજે, ૧૩ નગરનિદ્રમણેસુ કહેતાં નગરની ખાળોમાં ઊપજે, ૧૪ સંવેસુ એવ અસુખ ઠાણેસુ

વા કહેતાં સર્વ મનુષ્ય સંખંધી અશુચિ સ્થાનકોમાં ભિખ્યે; એ ચૌદ સ્થાનકનાં નામ કહ્યાં અને ૧૦૧ ક્ષેત્રનાં સંખૂચિર્મ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા. એ સર્વે મળી કુલ ૩૦૩ ભેદ મનુષ્યના કહ્યા

૧૯૮ ભેદ દેવતાના કહે છે.

દશ ભવનપતિનાં નામ-૧ અસુરકુમાર, ૨ નાગકુમાર, ૩ સુવર્ણકુમાર, ૪ વિજયકુમાર, ૫ અગ્નિકુમાર, ૬ દ્વીપકુમાર, ૭ ઉદધિકુમાર, ૮ દિશાકુમાર, ૯ પવનકુમાર, ૧૦ થણીતકુમાર.

પંદર પરમાધામીનાં નામ-૧ અંબ, ૨ અંબરિસ, ૩ સામ, ૪ સખલ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અસિપત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુ, ૧૩ વેતરણી, ૧૪ ખરસ્વર, ૧૫ મહાઘોષ.

સોળ વાણુવ્યંતરનાં નામ-૧ પિશાચ, ૨ ભૂત, ૩ જક્ષ, ૪ રાક્ષસ, ૫ કિન્નર, ૬ કિંપુરુષ, ૭ મહોરગ, ૮ ગંધર્વ, ૯ આણુપન્ની, ૧૦ પાણુપન્ની, ૧૧ ઇંસીવાઈ, ૧૨ ભુઙ્વાઈ, ૧૩ કંદીય, ૧૪ મહાકંદીય, ૧૫ કોહુંડ, ૧૬ પયંગદેવ.

દશ જુલકાનાં નામ-૧ આણુજુલકા, ૨ પાણુજુલકા, ૩ લયણુજુલકા, ૪ સયણુજુલકા, ૫ વત્યજુલકા, ૭ ક્ષણુજુલકા, ૮ ઘીયજુલકા, ૯ વિજ્યુજુલકા, ૧૦ અવિયતજુલકા

દશ જ્યોતિષીનાં નામ-૧ ચંદ્રમા, ૨ સૂર્ય, ૩ ગ્રહ, ૪ નક્ષત્ર, ૫ તારા, એ પાંચ ગ્રહ તે અઢી દ્વીપમાં છે ને એ જ નામના બીજા સ્થિર તે અઢી દ્વીપ બહાર છે એ મળી દશ

ત્રણુ કિલ્વિષીનાં નામ-૧ ત્રણુ પલીયા, ૨ ત્રણુ સાગરીયા, ૩ તેર સાગરીયા.

નવ લોકાતિકનાં નામ-૧ સારસ્વત, ૨ આદિત્ય, ૩ વિન્દિ, ૪ વરુણ, ૫ ગર્હનોયા ૬ તોપિયા. ૭ અબ્યાળાધા, ૮ અગિન્ચા, ૯ ગિહા.

બાર દેવલોકનાં નામ-૧ સુધર્મા, ૨ મૃશાન, ૩ સનંતકુમાર, ૪ માર્કેન્દ્ર, ૫ પ્રલ્લોક, ૬ લંતક, ૭ મહાશુદ્ધ, ૮ સહસ્ત્રા, ૯ આણુત, ૧૦ પ્રાણુત; ૧૧ આરણુ, ૧૨ અચ્યુત.

નવ ઐવેયકનાં નામ-૧ ભદ્રે ૨ સુભદ્રે; ૩ સુભાએ, ૪ સુમાણસે, ૫ પ્રિયદંસણે, ૬ સુદંસણે, ૭ આમોહિ, ૮ સુપડિબુદ્ધે, ૯ જશોધરે.

પાંચ અનુત્તર વિમાનનાં નામ-૧ વિજય, ૨ વિજયંત, ૩ જયંત, ૪ અપરાજિત, ૫ સર્વાર્થસિદ્ધ.

સઘળા મળી ૯૯ જાતના દેવતા અપર્યાપ્તા ને ૯૯ જાતના પર્યાપ્તા કુલ મળી ૧૯૮ ભેદ દેવતાના કહ્યા.

૪૮ ભેદ તિર્યંચના કહે છે.

૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી. ૩ તેઉ, ૪ વાઉ એ ચાર સૂક્ષ્મ ને ચાર બાહર એ આઠના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી સોળ થાય. વનસ્પતિના ત્રણ ભેદ-૧ સૂક્ષ્મ, ૨ પ્રત્યેક, ને ૩ સાધારણ એ ત્રણના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા મળી ૬. બધા મળી ૨૨ એકેન્દ્રિના, ત્રણ વિકલેન્દ્રિયના, ૧ બેધંદ્રિય, ૨ તેધંદ્રિય, ૩ ચૌરિન્દ્રિય એ ત્રણના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ ૭ મળી ૨૯ થયા.

૧ જળચર, ૨ થળચર, ૩ ઉરપર, ૪ લુજપર, ૪ ખેચર એ પાંચ સંમૂર્ચ્છિમ ને પાંચ ગર્ભજ એ મળી ૧૦ના અપર્યાપ્તા ને ૧૦ પર્યાપ્તા એ મળી ૨૦, કુલ મળી ૪૮ ભેદ તિર્યંચના કહ્યા.

ચૌદ ભેદ નારકીના કહે છે.

સાત નરકનાં નામ-૧ ધમા, ૨ વંશા, ૩ શિલા, ૪ અંબણા, ૫ રિઠા, ૬ મધા, ૭ માઘવર્ધ, એ સાતનાં નામ કહ્યાં. હવે તેનાં ગોત્ર કહે છે-૧ રત્નપ્રભા, ૨ શર્કરાપ્રભા, ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા, ૫ ધૂમપ્રભા, ૬ તમસપ્રભા, ૭ તમસ્તમસપ્રભા એ સાતના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા મળી ચૌદ ભેદ નારકીના કહ્યા.

નારકીનો વિસ્તાર કહે છે.

૧. પહેલી નરકનો પિંડ એક લાખ એન્સીહનર જોજનનો છે, તેમાંથી એક હનર જોજન દળ નીચે મૂકીએ ને એક હનર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ અઠ્યોતર હનર જોજનની ચોક્કાણુ

છે તે પોલાણમાં ૧૩ પાથડા છે ને બાર આંતરાં છે. તે મધ્યે ત્રીસ લાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી નારકીને ઊપજવાની કુંભીઓ છે ને અસંખ્યાતા નારકી છે. તેની નીચે ચાર બોલ છે. (૧) ૨૦૦૦૦ જોજનનો ઘનોદધિ છે. (૨) અસંખ્યાતા જોજનનો ઘનવા છે. (૩) અસંખ્યાતા જોજનનો તનવા છે. (૪) અસંખ્યાતા જોજનનો આકાશ છે. એ ચાર બોલ થયા. તેની નીચે બીજી નરક છે.

બીજી નરકનો પિંડ—એક લાખ બત્રીશ હજાર જોજનનો છે તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એકલાખ ત્રીશ હજાર જોજનની પોલાણ છે તે પોલાણમાં ૧૧ પાથડા ને ૧૦ આંતરાં છે; તે મધ્યે પચીશ લાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી નારકીને ઊપજવાની કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે. તે નીચે પહેલી નરકમાં કહ્યા તે જ ચાર બોલ છે, તેની નીચે ત્રીજી નરક છે.

ત્રીજી નરકનો પિંડ—એક લાખ અઠાવીશ હજાર જોજનનો છે. તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ છવીશ હજાર જોજનની પોલાણ છે તે પોલાણમાં ૯ પાથડા છે ને ૮ આંતરાં છે તે મધ્યે પંદર લાખ નરકાવાસા છે, નારકીને ઊપજવાની અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે, તેની નીચે ચોથી નરક છે.

ચોથી નરકનો પિંડ—એક લાખ વીશ હજાર જોજનનો છે. તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ અઠાર હજાર જોજનની પોલાણ છે. તે પોલાણમાં ૭ પાથડા છે ને ૬ આંતરાં છે તે મધ્યે દશ લાખ નરકાવાસા છે, તે નારકીને ઊપજવાની અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે. તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે. તેની નીચે પાંચમી નરક છે.

પાંચમી નરકનો પિંડ—એક લાખ અઠાર હજાર જોજનનો છે, તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ. તે વચ્ચે એક લાખ સોળ હજાર જોજનની પોલાણ છે તે પોલાણમાં ૫ પાથડા છે ને ૪ આંતરાં છે તેમાં ત્રણ લાખ નરકાવાસા છે. અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે. તેની નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે. તેની નીચે છઠ્ઠી નરક છે.

છઠ્ઠી નરકનો પિંડ—એક લાખ સોળ હજાર જોજનનો છે તેમાંથી એક હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને એક હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે એક લાખ ચૌદ હજાર જોજનની પોલાણુ છે. તે પોલાણુમાં ૩ પાથડા છે ને ૨ આંતરા છે. તેમાં એક લાખમાં પાંચ ઓછા નરકાવાસ છે. અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે અને અસંખ્યાતા નારકી છે, તે નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે. તેની નીચે સાતમી નરક છે.

સાતમી નરકનો પિંડ—એક લાખ આઠ હજાર જોજનનો છે. તેમાંથી સાડી બાવન હજાર જોજન દળ ઉપર મૂકીએ ને સાડી બાવન હજાર જોજન દળ નીચે મૂકીએ તે વચ્ચે ત્રણ હજાર જોજનની પોલાણુ છે. તે પોલાણુમાં પાંચ નરકાવાસ છે. અસંખ્યાતી કુંભીઓ છે ને અસંખ્યાતા નારકી છે એ નીચે ઉપર કહેલા ચાર બોલ છે તેની નીચે અનંતો અલોક છે એ નારકીનો વિસ્તાર સંપૂર્ણ થયો.

જીવનું લક્ષણુ કહે છે.

જ્ઞાન તે મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન, અવધિજ્ઞાન, મનઃપર્યવજ્ઞાન તથા કેવલજ્ઞાન એ પાંચ જ્ઞાન, સમ્યક્ત્વ આશ્રયીને કહ્યાં છે. એની સાથે મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન તથા વિભંગજ્ઞાન એ ત્રણ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વશ્રયી છે, તે લેતાં આઠની સંખ્યા થાય છે એમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક જ્ઞાન જેમાં હોય, વળી દર્શન તે ચક્ષુ, અચક્ષુ, અવધિ તથા કેવલ, એ ચાર પ્રકારનાં દર્શનમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક દર્શન જેમાં હોય તથા ચારિત્ર તે સામાયિક, છેદોપસ્થાપનીય, પરિહાર વિશુદ્ધ, સૂક્ષ્મસંપરાય, યથાખ્યાત, દેશવિરતિ તથા અવિરતિ, એ સાત પ્રકારનાં હિંસાદિક અશુભ પરિણામથી નિવૃત્તિ તથા વ્યવહારથી ક્રિયાનિરોધરૂપ ચારિત્રમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક ચારિત્ર હોય તથા તપ એ પ્રકારનું કહ્યું છે, એક દ્રવ્યથી, એના બાર ભેદ છે. તેનાં નામ નિર્જરા તત્ત્વમાં કહેવાશે. ઇચ્છાનિરોધરૂપ ભાવથી, એમાંનું ગમે તે એક અથવા અધિક તપ જેમાં હોય, તેમજ કરણ તથા લબ્ધિરૂપ અથવા બળપરાક્રમરૂપ એ બે પ્રકારનાં વીર્યમાંનું ગમે તે એક અથવા વધારે જેમાં હોય તથા ઉપયોગ તે પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન તથા ચાર દર્શન એ બાર પ્રકારના સાકાર તથા નિરાકારરૂપ ઉપયોગમાંનો ગમે તે એક અથવા વધારે ઉપયોગ જેમાં હોય, તેને સંસારી અથવા સિદ્ધ જીવ કહીએ. એ ગુણ, જીવ વિના ખીલ કાઈમાં હોય નહિ, એ પ્રકારે જીવનું લક્ષણુ બાણુવું. ઇતિ જીવનત્ત્વ.

૨ અભ્યવતત્ત્વ.

જડ લક્ષણુ ચૈતન્ય રહિત તેને અભ્યવતત્ત્વ કહીએ.

હવે અભ્યવતત્ત્વના ચૈત્ત્વ લેઈ કહે છે. ૧ ધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૨ દેશ, ૩ પ્રદેશ, ૪ અધર્માસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૫ દેશ, ૬ પ્રદેશ, ૭ આકાશાસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૮ દેશ, ૯ પ્રદેશ, ૧૦ અદ્વાસમયકાળ, એ દશ લેઈ અરૂપી અભ્યવના કહ્યા. રૂપી અભ્યવના ચાર લેઈ કહે છે. ૧૧ પુદ્ગલાસ્તિકાયનો સ્કંધ, ૧૨ દેશ, ૧૩ પ્રદેશ ૧૪ પરમાણુપુદ્ગલ એ મળી ૧૪ લેઈ કહ્યા *

*સ્કંધ, દેશ, પ્રદેશની સમજાણ.

પ્રદેશના સમૂહને અસ્તિકાય કહે છે. ધર્માસ્તિકાય અને અધર્માસ્તિકાય લોકવ્યાપક અને આકાશાસ્તિકાય લોકલોક વ્યાપક છે એ ત્રણે સંપૂર્ણ દ્રવ્યોને સ્કંધ કહેવાય છે તેથી કાંઈક ઓછો હોય અથવા સકળ પ્રદેશાનુગત સામાન્ય પરિણામની પેરે અવયવ ધર્માસ્તિકાય આદિના જે બુદ્ધિ પરિકલ્પનાદિ પ્રકૃષ્ટ દેશ અને અતિ નિર્વિભાજ્ય અવિભાજ્ય હોય તે પ્રદેશ કહેવાય છે અથવા દ્રવ્યરૂપ આળા પદાર્થોને અથવા અનંતાદિ પરમાણુના મળેલા સમૂહને સ્કંધ કહે છે. સ્કંધનો કેટલોએક ભાગ જેનો સ્કંધની સાથે સંગંધ હોય તેને દેશ કહે છે જેનો સ્કંધની સાથે નિર્વિભાજ્ય કલ્પના કરી છતાં સ્કંધની સાથે અભિન્ન સંગંધ હોય તેને પ્રદેશ કહે છે અને તે જ પ્રદેશ જો સ્કંધથી ભિન્ન થાય એવો નિર્વિભાજ્ય ભાગ એટલે જેના કેવળીની બુદ્ધિએ એક ભાગના જે ભાગ થઈ શકે નહિ તેને પરમાણુ કહે છે.

ચાર દ્રવ્યોની દૃષ્ટાંતથી સમજાણ.

૧ જેમ માછલાને ગતિ કરતાં પાણીનો આધાર અને પાંગળાને લાટડીનો આધાર તેમ જીવ પુદ્ગળને ગતિ પરિણમ્યાને ધર્માસ્તિકાયનો આધાર. ૨ જેમ ઉષ્ણકાળે તૃષાએ પીડિત પંચોને વૃક્ષની છાંયનો આધાર તેમ સ્થિર પરિણમ્યાં જીવ પુદ્ગળને અધર્માસ્તિકાયનો આધાર. ૩ જેમ ચોરડામાં એક દીવાની ત્યોતિના પરમાણુ સમાય છે અને હજાર દીવાની પ્રકાશ પણ સમાય અથવા ભીતમાં ખીંચો પેસે તેનું કાન આકાશાસ્તિકાયની અવગાહના દાન શક્તિ છે ૪ જેમ કેલ્ક જાળક જન્મ્યો હોય, તે જાત્યા

વ્યવહાર વિસ્તાર નયે કરી ૫૬૦ ભેદ

અણ્વતત્ત્વના કહે છે.

(૧) ધર્માસ્તિકાય—દ્રવ્યથકી એક, ૨ ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે ૩ કાળ થકી અનાદિ અનંત ૪ ભાવથકી અવર્ણુ, અગંધે, અરસે, અક્ષસે, અમૂર્તિ, ૫ ગુણથકી ચલણસહાય, ૬ અધર્માસ્તિકાય—દ્રવ્યથકી એક, ૭ ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે, ૮ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૯ ભાવથકી

વસ્થાવાળો થાય, પછી યુવાન થાય, પછી વૃદ્ધ થાય, જે કે જીવ તો સદાય સરખો છે, પણ બાળ યુવાન તથા વૃદ્ધનો કરનાર કાળ છે.

પુદ્ગલદ્રવ્યનું ઔપાધિક લક્ષણ કહે છે.

શબ્દ, અંધકાર તથા રત્ન પ્રમુખને પ્રભા તથા ચંદ્રમા પ્રમુખની જ્યોતિ તથા છાયા અને સૂર્ય પ્રમુખનો આતાપ, વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ એવા ગુણોવાળો હોય અને જે ચૌદ રાજલોકમાં વ્યાપક, સંખ્યાત પ્રદેશી અસંખ્યાત પ્રદેશી તથા અનંત પ્રદેશીનો પૂરણ, ગલન સ્વભાવ-વાન એવો અખંડ પુદ્ગલાસ્તિકાયરૂપ સ્કંધ તે સ્કંધનો એક ભાગ અથવા કાંઈ પણ ન્યૂન ભાગરૂપ દેશ તથા જે કેવલીની બુદ્ધિએ પણ એક ભાગના જે ભાગ થઈ શકે નહિ, એવો અતિ સૂક્ષ્મ સ્કંધનો અભિન્ન ભાગ નિર્વિભાજ્યરૂપ તે પ્રદેશ, તેની જ જ્યારે સ્કંધથી ભિન્ન કદપના થાય ત્યારે તે પરમાણુ કહેવાય છે એ પુદ્ગલોનું નિશ્ચય-પણે લક્ષણ છે.

કાળદ્રવ્યના ભેદ દર્શાવે છે.

એક કોઠ, સડસડ લાખ, સત્યોતેર હજાર, બસે અને સોલ ઉપર એટલી આવલિકા એક મુહૂર્તમાં થાય છે. એનો ભાવાર્થ કહે છે—આંખના એક ફરણમાં અથવા એક ચપટી વગાડવામાં યા જીર્ણ વસ્ત્ર ફાડવાને વખતે એક તંતુથી બીજે તંતુએ જાય તથા કમળના પાંદડાના સમૂહને યુવાન પુરુષ ભાલાવડે વીંધતાં એક પાંદડાથી બીજે પાંદડે ભાલુ પહોંચે, એટલા વખતમાં અસંખ્યાતા સમય થઈ જાય, એટલે વસ્ત્ર અથવા પત્ર ફાડવાના આરભમાં સૂક્ષ્માત સૂક્ષ્મ ક્ષણરૂપ જે કાળ હોય છે, તેનો

અવર્ણો. અગધે, અરસે, અક્ષસે, અમૂર્તિ, ૧૦ ગુણુથકી સ્થિર રહાય, ૧૧ આદ્યશાસ્તિકાય-દ્રવ્યથકી એક, ૧૨ ક્ષેત્રથકી લોકલોક પ્રમાણે, ૧૩ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૧૪ ભાવથકી અવર્ણો, અગધે, અરસે, અક્ષસે. અમૂર્તિ, ૧૫ ગુણુથકી અવગાહનાદાન, ૧૬ કાળ-દ્રવ્યથકી અનેક. ૧૭ ક્ષેત્રથકી અઢીદ્રીપ પ્રમાણે, ૧૮ કાળથકી અનાદિ અનંત, ૧૯ ભાવથકી અવર્ણો, અગધે, અરસે, અક્ષસે, અમૂર્તિ, ૨૦ ગુણુથકી વર્તના લક્ષણ. એ વીશ અને ઉપર જે અરૂપી અજીવના દશ ભેદ કહ્યા તે મળી કુલ ૩૦ ભેદ અરૂપી અજીવના જાણવા.

વિભાગ થષ શકે નહિ, જેનો ભૂત અને ભવિષ્ય વિષે વિચાર થાય નહિ, એટલે વસ્ત્ર અથવા પત્ર ફાડનાં પ્રથમ વર્તમાનકાળરૂપ આત સૂક્ષ્મ કાળનું ઉલ્લંઘન થમને તે કયારે ભૂતકાળ થયો? કયો વર્તમાન કાળ છે? અને કયો ભવિષ્યકાળ થવા યોગ્ય છે? તેનું અનુમાન થઈ શકે નહિ. તેને સર્વ લઘુકાળરૂપ સમય કહે છે. એવા અસંખ્યાત સમયને આવલિકા કહે છે. એવી ણસેને છપ્પન આવલિકાનો એક ક્ષુલ્લક ભવ હોય છે. એ કરતાં ણાજ કોઈ પણ નાના ભવની કલ્પના થઈ શકે નહિ. એવા કાંઈક અધિક સત્તર ક્ષુલ્લક ભવમાં એક શ્વાસોશ્વાસરૂપ પ્રાણની ઉત્પત્તિ હોય છે, એવા સાત પ્રાણોત્પત્તિ કાળને એક સ્તોક કહે છે. એવા સાત સ્તોક સમયે એક ભવ હોય છે. એવા સત્યોત્તર ભવે જે ઘડીરૂપ એક મુહૂર્ત હોય છે.

ત્રીસ મુહૂર્તે એક અહોરાત્રરૂપ દિવસ થાય છે, પંદર અહોરાત્રિએ પખવાડીયું થાય છે, બે પખવાડિયે એક મહિનો થાય છે, બાર મહિને એક વર્ષ થાય છે. તેમજ અસંખ્યાતા વર્ષે એક પદ્યોપમ થાય, તેવા દશ કોડાકોડી પદ્યોપમે ૧ સાગરોપમ થાય, તેવા કોડાકોડી સાગરોપમે ૧ ઉત્સર્પિણી અને બીજા દશ કોડાકોડી સાગરોપમે ૧ અત્તમર્પિણી થાય, એ બે મળી વીશ કોડાકોડી સાગરોપમે એક કાળચક્ર થાય, એવા અનંત કાળ ચક્રે એક પુરુલ પગવર્તન થાય. એ સર્વ મનુષ્ય લોકમાં વ્યવહારથી કાળ જાણવો.

પૂર્વોક્ત જે કાળના ભેદ કહ્યા, તેટલી વળી બીજા પણ કાળના ભેદ પણ છે જેમ કે બે માસે એક ઋતુ થાય છે, ત્રણ ઋતુએ એક અયન, બે અયન એક વર્ષ, પાંચ વર્ષે એક યુગ, ચોત્તરશી લાખ વર્ષે એક પૂર્વાંગ, તે એક પૂર્વાંગને ચોત્તરશી લાખે ગુણનાં એક પૂર્વ થાય છે

પ૩૦ લેદ્દ રૂપી અણ્વના કહે છે તેમ વર્ણુ પ-૧ કાળો, ૨ લીલો, ૩ રાતો, ૪ પીળો, ૫ ઘોળો, અકેકા વર્ણુમાં વીશ વીશ લેદ્દ લાલે, તે ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૫ સંઠાણુ, ૮ સ્પર્શ એ મળી વીશ ને પાંચેમાં થઈને સો થયા.

બે ગંધ-૧ સુરભિ ગંધ, ૨ દુરભિ ગંધ, અકેકા ગંધમાંથી ત્રેવીશ ત્રેવીશ લેદ્દ લાલે. ૫ વર્ણુ, ૫ રસ, ૫ સંઠાણુ, ૮ સ્પર્શ એ ત્રેવીશ, ગળનેમાં મળી છંતાલીશ લેદ્દ બાણુવા.

પાંચ રસ-૧ તીખો, ૨ કડવો, ૩ કસાયેલો, ૪ ખોટો, ૫ મીઠો, અકેકા રસમાં વીશ વીશ લેદ્દ લાલે. ૫ વર્ણુ, ૨ ગંધ, ૫ સંઠાણુ, ૮ સ્પર્શ, એ મળી વીશ ને પાંચેમાં થઈ સો થયા.

પાંચ સંઠાણુ-૧ પરિમંડળ સંઠાણુ, ૨ વટ સંઠાણુ, ૩ ત્રંસ, ૪ અઉરસ ૫ આયત સંઠાણુ એ પાંચ. અકેકા સંઠાણુમાં વીશ વીશ લેદ્દ લાલે. ૫ વર્ણુ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ એ મળી વીશ ને પાંચેમાં થઈને સો થયા.

આઠ સ્પર્શ-૧ ખરખરો, ૨ સુંહાળો, ૩ ભારે, ૪ હળવો, ૫ ટાઢો ૬ ઉન્હો, ૭ ચોપડયો, ૮ લૂળો, એ આઠ અકેકા સ્પર્શમાં ત્રેવીશ ત્રેવીશ લેદ્દ લાલે. ૫ વર્ણુ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૫ સંઠાણુ, ૬ સ્પર્શ એ ત્રેવીશ લેદ્દ લાલે. ખરખરામાં ખરખરો ને સુંહાળો બે વળવા એમ ગળ્મે સ્પર્શ વળવા. એમ ત્રેવીશને આઠે ગુણતાં ૧૮૪ થયા. એ સર્વે મળીને પ૩૦ લેદ્દ રૂપી અણ્વના રહ્યા. એમ સઘળા મળીને કુલ ૫૬૦ લેદ્દ અણ્વના બાણુવા. ઇતિ અણ્વતત્ત્વ.

૩ પુણ્યતત્ત્વ.

શુભ કર્માણીએ કરી, શુભ કર્મના ઉદયે કરી જેનાં ફળ આત્માને ભોગવતાં મીઠાં લાગે તેને પુણ્યતત્ત્વ કહીએ.

તવ લેદ્દે પુણ્ય ઉપરાજે તે કહે છે. ૧ અન્તપુન્ને, ૨ પાણુપુન્ને, ૩ લયણુપુન્ને^૧, ૪ સયણુપુન્ને^૨, ૫ વત્થપુન્ને^૩, ૬ મનપુન્ને, ૭ વચ્ચનપુન્ને, ૮ કાયપુન્ને, ૯ નમસ્કારપુન્ને, એ તવ લેદ્દ પુણ્ય ઉપરાજે તેનાં શુભ ફળ ૪૨ લેદ્દે ભોગવે તે કહે છે.

૧ સ્થાનક આદિ ૨ શય્યા, પાટ, પાટલા આદિ ૩ વસ્ત્ર.

૧ શાતાવેદનીય-સુખનો અનુભવ કરાવે ૨ ઉચ્ચ ગોત્ર
૩ મનુષ્યાગતિ ૪ મનુષ્યાનુપૂર્વી-મનુષ્યની ગતિમાં દોરી જનાર કર્મ
૫ દેવતાની ગતિ, ૬ દેવાનુપૂર્વી-દેવતાની ગતિમાં દોરી જનાર
કર્મ ૭ પચ્ચેદ્રિયની જાતિ. ૮ ઔદારિક શરીર-ઔદારિક શરીર
યોગ્ય પુદ્ગલ ગ્રહણ કરીને તથા તેને શરીરપણે પરિણમાવીને જીવ પોતાના
પ્રદેશની સાથે મેળવે તે મનુષ્ય તિર્યચનું શરીર. ૯ વૈક્રિય શરીર-એ
પ્રકારનું છે ૧ ઔપપાતિક તે દેવતા તથા નારકીને હોય. ૨ લઘ્વિ
પ્રત્યયી તે તિર્યચ તથા મનુષ્ય લઘ્વિવંત હોય છે, ૧૦ આહારક
શરીર-ચૌદપૂર્વધારી મુનિરાજ તીર્થંકરની ઋદ્ધિ પ્રમુખ ભેવાને અર્થે
એક હાથ પ્રમાણ દેહ કરે છે તે. ૧૧ જૈનસ શરીર-આહારનું પચન
કરનાર તથા તેજુલેશ્યાનો હેતુ આ સર્વ સંસારી જીવને હોય છે. ૧૨
કાર્મણુ શરીર-કર્મનાં પરમાણુ આત્મપ્રદેશની સાથે મળ્યાં છે તે જ
જાણવું. આ શરીર પણ સંસારી સર્વ જીવને હોય છે ૧૩ ઔદારિકતાં
અંગ ઉપાંગ-ઉદારિક શરીરના સઘળા અવયવો પામવાં. ૧૪ વૈક્રિયતાં
અંગ ઉપાંગ-૧૫ આહારકતાં અંગ ઉપાંગ-૧૬ વજ્રકષલ-
નારાચસંઘચણુ-લોહના જેવું ઘણું જ મજબૂત સંઘચણુ. ૧૭ સમ-
ચરિસસંઠાણુ-પલાંઠી વાળી બેસતાં ચારે બાજુ સરખી આકૃતિ થાય
અને પોતાના અંગુલ પ્રમાણે ૧૦૮ અંગુલ પ્રમાણે શરીર ભરાય તે.
૧૮ શુભ વર્ણ. ૧૯ શુભ ગંધ ૨૦ શુભરસ ૨૧ શુભ રુપણ.
૨૨ અગુરુલઘુ નામ-મધ્યમ વર્ગનદાર શરીરની પ્રાપ્તિ થાય એટલે
લોહાની પેઠે અતિ ભારે નહિ અને કપાસની પેઠે અતિ હલકું નહિ અને
મધ્યમ પરિણામી હોય. ૨૩ પરાધાત નામ-ખીજા બળવાન જે
અતિદુઃસનીય છતાં પોતે ગમે તેવા બળીઆને જીતવા સમર્થ થાય
એવા બળની પ્રાપ્તિ થાય તે. ૨૪ ઉચ્છવાસ નામ-સુખેથી વાસો-
ચ્છવાસ લઇ શકાય. ૨૫ આતાપ નામ-સૂર્યના જિંબની પેઠે પરને
તાપ ઉત્પન્ન કરવાના હેતુરૂપ તેજયુક્ત શરીરની પ્રાપ્તિ થાય ૨૬
ઉદ્યોત નામ-અંદ્રજિંબની માફક શીતળતા ઉત્પન્ન કરનાર. ૨૭ શુભ
ચાલવાની ગતિ. ૨૮ નિર્માણુ નામ-પોતાનાં અંગના સર્વ અવયવો
યોગ્ય સ્થળે ગોઠવી શકે તે ૨૯ વ્રસનામ ૩૦ બાદર નામ ૩૧
પર્યાપ્તા નામ. ૩૨ પ્રત્યેક નામ. ૩૩ સ્થિર નામ ૩૪ શુભ
નામ. ૩૫ સોભાગ્ય નામ. ૩૬ સુસ્વર નામ. ૩૭ આદેય નામ
૩૮ જશોદીર્ઘ નામ. ૩૯ દેવતાનું આકૃષ્ટ. ૪૦ મનુષ્યનું
આકૃષ્ટ. ૪૧ તિર્યચનું આકૃષ્ટ જુગલવત. ૪૨ તીર્થંકર નામ
કર્મ; એમ બેતાલીસ ભેદ સુખ્યતા જાણવા ઇતિ પુણ્યતત્ત્વ.

૪ પાપતત્ત્વ.

અશુભ કરણી કરી, અશુભ કર્મના ઉદયે કરી, જેનાં ફળ આત્માને ભોગવતાં કડવાં લાગે તેને પાપતત્ત્વ કહીએ.

અઢાર પ્રકારે પાપ ઉપરાળે તે કહે છે.

૧ પ્રાણાતિપાત, ૨ મૃષાવાદ, ૩ અદત્તાદાન, ૪ મૈથુન, ૫ પરિગ્રહ, ૬ ક્રોધ, ૭ માન, ૮ માયા, ૯ લોભ, ૧૦ રાગ, ૧૧ દ્રેષ, ૧૨ કલહ, ૧૩ અભ્યાખ્યાન, ૧૪ પૈશુન્ય, ૧૫ પર-પરિવાદ, ૧૬ રતિ અરતિ, ૧૭ માયામોસો, ૧૮ મિચ્છાદંસણ-સક્ષ, એ અઢાર પ્રકારે પાપ ઉપરાળે તે જ્યાંથી પ્રકારે ભોગવે. તે નીચે મુજબ-

૧ મતિજ્ઞાનાવરણીય-પાંચ ઇન્દ્રિય તથા મનોદ્વારાએ જે નિયત વસ્તુનું જ્ઞાન થાય એવા મતિજ્ઞાનનું આચ્છાદન એટલે બુદ્ધિ નિર્મળ ન હોય ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય-સૂત્રજ્ઞાન પામે નહિ ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણીય-ઈન્દ્રિયાદિકની અપેક્ષા વિના આત્મદ્રવ્યને સાક્ષાત્ રૂપી દ્રવ્યને જણાવનારું જે જ્ઞાન તે પામે નહિ ૪ મનાપર્યવજ્ઞાનાવરણીય-સંજીવ એન્દ્રિયના મનોગત ભાવ જણાવનારું જ્ઞાન પામે નહિ ૫ કેવળજ્ઞાનાવરણીય-પૂર્વોક્ત ચાર જ્ઞાન રહિત જે એકલું નિરાવરણ જ્ઞાન હોય એવા કેવળ જ્ઞાનનું આચ્છાદન એટલે કેવળજ્ઞાન પામે નહિ. ૬ દાનાંતરાય-છતી શકિતએ દાન આપી શકે નહિ. ૭ લાભાંતરાય-લાભ મેળવી શકે નહિ. ૮ ભોગાંતરાય-ભોગ ભોગવી શકે નહિ. ૯ ઉપભોગાંતરાય-વારંવાર ભોગ ભોગવી શકે નહિ. ૧૦ વીર્યાંતરાય-પોતાનું બળ ફેરવી શકાય નહિ. ૧૧ નિદ્રા-સુષેથી જાગૃત થાય તેવી જાંઘ ૧૨ નિદ્રા નિદ્રા-દુઃખથી જાગૃત થાય તેવી જાંઘ ૧૩ પ્રચક્ષા-ઊઠતાં બેસતાં નિદ્રા આવ્યા કરે ૧૪ પ્રચક્ષા પ્રચક્ષા-હરતાં ફરતાં નિદ્રા આવે ૧૫ થીણુદ્ધિનિદ્રા-દિવસનું ચિંતવેલું કાર્ય રાત્રે જાંઘમાં ને જાંઘમાં ફરી આવે તે, આ નિદ્રાવાળો વાસુદેવના અર્ધ બળયુક્ત હોય છે તે નરકાગામી સમજવો ૧૬ ચક્ષુદર્શનાવરણીય. ૧૭ અચક્ષુદર્શનાવરણીય. ૧૮ અવધિદર્શનાવરણીય. ૧૯ કેવળદર્શનાવરણીય. ૨૦ નીચ ગોત્ર. ૨૧ અશાતાવેદનીય. ૨૨ મિથ્યાત્વ-મોહનીય. ૨૩ સ્થાવરપાણું. ૨૪ સૂક્ષ્મપાણું ૨૫ અપર્યાપ્તપણું.

૨૬ સાધારણપાણું. ૨૭ અસ્થિરનામ-શરીર કંપ્યા કરે. ૨૮ અશુભનામ. ૨૯ દુર્ભાગ્યનામ. ૩૦ દુસ્વરનામ. ૩૧ અનાદેય-નામ-તેના બોલ કોઈ માને નહિ. ૩૨ અજશોકીર્તિનામ. ૩૩ નરકનીગતિ. ૩૪ નરકનું આઉણું. ૩૫ નરકાનુપૂર્વી. ૩૬ અનંતાનુબંધી ક્રોધ-અનંતો સંસાર બંધાય તેવો જીવનાં સુધી ક્રોધ રહે તે. ૩૭ અનંતાનુબંધી માન. ૩૮ અનંતાનુબંધી માયા. ૩૯ અનંતાનુબંધી લોભ ૪૦ અપચ્ચક્ષ્માણાવરણીય ક્રોધ-એક વરસ સુધી રહે તેવો ક્રોધ ૪૧ અપચ્ચક્ષ્માણાવરણીય માન ૪૨ અપચ્ચક્ષ્માણાવરણીય માયા ૪૩ અપચ્ચક્ષ્માણાવરણીય લોભ. ૪૪ પચ્ચક્ષ્માણાવરણીય ક્રોધ-ચાર માસ સુધી રહે તે. ૪૫ પચ્ચક્ષ્માણાવરણીય માન. ૪૬ પચ્ચક્ષ્માણાવરણીય માયા ૪૭ પચ્ચક્ષ્માણાવરણીય લોભ ૪૮ સંજ્વલનનો ક્રોધ-પંદર દિવસ સુધી રહે તે. ૪૯ સંજ્વલનનો માન ૫૦ સંજ્વલનની માયા. ૫૧ સંજ્વલનનો લોભ. ૫૨ હાસ્ય ૫૩ રતિ. ૫૪ અરતિ. ૫૫ ભય. ૫૬ શોક, ૫૭ દુઃખ-આણુગમતો ૫૮ સ્ત્રીવેદ. ૫૯ પુરુષવેદ. ૬૦ નપુંસકવેદ. ૬૧ તિર્યચની ગતિ. ૬૨ તિર્યચની અનુપૂર્વી ૬૩ એકેન્દ્રિયપાણું. ૬૪ બેદ્રિયપાણું ૬૫ તેદ્રિયપાણું. ૬૬ ચૌરેન્દ્રિયપાણું. ૬૭ અશુભ ચાલવાની ગતિ. ૬૮ ઉપધાતે નામ કેમ કોઈનો ઘાત કરવા જતાં પોતાનો જ ઘાત થાય ૬૯ અશુભ વર્ણ ૭૦ અશુભ ગંધ ૭૧ અશુભ રસ, ૭૨ અશુભ સ્પર્શ ૭૩ ઋષભનારાય સંઘયાણુ-બે પાસાં મર્કટબંધ અને ઉપર પાટો એ બે હોય તે. ૭૪ નારાય સંઘયાણુ-મર્કટબંધ જ હોય તે. ૭૫ અર્ધ-નારાય સંઘયાણુ-એક પાસું મર્કટબંધ હોય તે. ૭૬ કીલકુ સંઘયાણુ-માંહોમાંહે હાડકાં અને ખીલીનો બંધ હોય તે ૭૭ છેવટુ સંઘયાણુ-ખીલી ન હોય અને હાડકા માંહોમાંહે અડાડી રાખ્યાં હોય તે ૭૮ નીગોહ પરિમંડળ સંઠાણુ-વડવૃક્ષની પેઠે નાભિની ઉપર સુલક્ષણયુક્ત અને નીચે નિલક્ષણયુક્ત હોય તે. ૭૯ સાદિ સંઠાણુ-નાભિની નીચેનું અંગ સાદું અને ઉપરનું અંગ નરસું હોય તે ૮૦ વામન સંઠાણુ-ઉદર લક્ષણોપેત અને હાથ, પગ, માથું, કટિ, પ્રમાણુ રહિત હોય તે ઠીંગણો ૮૧ કુખજ સંઠાણુ-હાથ, પગ, માથું કટિ, પ્રમાણોપેત અને ઉદર પ્રમુખ હીન હોય તે કુખડો ૮૨ હુંકે સંઠાણુ-સર્વ અવયવ અદ્યુગ હોય તે એ બ્યાડી લેદ પાપ-તત્ત્વનો જાણવા.

૫ આશ્રવતત્ત્વ.

અવ્રત ને અપચ્ચક્ષ્માણુ કરી, વિષય કષાયને સેવવે કરી, આત્મા-
રૂપ તળાવને વિષે ઈદ્રિયાદિક ઘડનાળે છિદ્રે કરી, કર્મપાપરૂપ જળને
પ્રવાહ આવે તેને આશ્રવતત્ત્વ કહીએ

આશ્રવતત્ત્વના સામાન્ય પ્રકારે વીશ ભેદ કહે છે.

૧ મિથ્યાત્ત્વ તે આશ્રવ, ૨ અવ્રત તે આશ્રવ, ૩ પ્રમાદ તે
આશ્રવ, ૪ કષાય તે આશ્રવ ૫ અશુભભોગ તે આશ્રવ, ૬ પ્રાણુતિપાત
તે આશ્રવ, ૭ મૃષાવાદ તે આશ્રવ, ૮ અદત્તાદાન તે આશ્રવ, ૯ મૈથુન
તે આશ્રવ, ૧૦ પરિગ્રહ તે આશ્રવ, ૧૧ શ્રાત્રેન્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ,
૧૨ ચક્ષુષેન્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૩ શ્રોત્રેન્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ,
૧૪ રસેન્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૫ રૂપેન્દ્રિય અસંવરે તે આશ્રવ
૧૬ મન અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૭ વચન અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૮
કાયા અસંવરે તે આશ્રવ, ૧૯ ભાંડ ઉપગરણ ઉપધિ જેમ તેમ લે મૂકે
તે આશ્રવ, ૨૦ શુચિ કુસંગ કરે તે આશ્રવ. ૧

વિશેષ ૪૨ ભેદ કહે છે.

૫ આશ્રવ,, ૫ ઇન્દ્રિય મોકળી મૂકે, ૪ કષાય અને ૩ અશુભ-
ભોગ એ મળી ૧૭ ને ૨૫ ક્રિયા તે નીચે પ્રમાણે—

૧ કાયકી ક્રિયા—કાયાને અજતનાળે પ્રવર્તાવે. ૨ અધિ-
કરણકી ક્રિયા—હથિયારોથી જીવનું દહન થાય તે ૩ પાઉસિઆ—
જીવ અજીવ ઉપર દ્વેષ રાખવાથી. ૪ પારિતાવણીયાં—પોતાને તથા
પરને પરિતાપ ઉપજાવવો તે ૫ પાણુર્ધવાય—જીવ હિંસા, ૬ આરં-
ભિયા—કર્ષણ પ્રમુખ હિંસા થાય એવા કામની ઉત્પત્તિ કરવી અથવા
કરાવવી. ૭ પરિગહિયા—ધનધાન્યાદિ પરિગ્રહ મેળવી મોહ કરવો તે.
૮ માયાવત્તિયા—કપટથી કોઈને ઠગવું તે. ૯ અપચ્ચક્ષ્માણુવત્તિયા—
કોઈ જાતનાં પચ્ચક્ષ્માણુ કર્યા વગર લાગે તે ૧૦ મિચ્છાદસણુવત્તિયા
જિનવચન અણુસદ્ગુણો થકો જે વિપરિત પ્રરૂપણા કરતાં લાગે તે
૧૧ દિહિયા કોતુકે કરી નજરે જોવું તે. ૧૨ પુઠ્ઠિયા—રાગને

૧ કામની અણી ઉપર પાણી રહે તેટલું પાપ કરે તે ૨ પાંચ વ્રતના.

વશે કરીને સ્ત્રી, પુરુષ, ગાય, બળદ, વસ્ત્ર પ્રમુખને સ્પર્શ કરતાં
૧૩ પાદુચ્ચિયા-કોઇને ઘેર મોટી સાહેબી દેખી દ્વેષથી માઠી ચિંત-
વના કરવાથી લાગે તે. ૧૪ સામતોવાણીયા-પોતાના અશ્વ પ્રમુખને
જોવા આવેલ માણસો પ્રશંસા કરે તેથી હર્ષ થાય તથા ઘી, દુધ,
દહીં, તેલ વગેરેનાં વાસણ ઉઘાડાં મૂકવાથી જીવ હિંસા થાય તેથી
લાગે તે. ૧૫ નેસથિયા-રાજાદિકના આદેશથી ચંત્રશસ્ત્રાદિકનું જે
આકર્ષણ કરવું અથવા શસ્ત્ર કરાવવા, વાવ, ફૂવા, ખોદાવવાથી લાગે તે.
૧૬ સાહથિયા-પોતાને હાથે અથવા ખીજથી જીવહિંસા કરાવે તથા
અભિમાનથી પોતાને હાથે કરે તે. ૧૭ આણુવણિયા-કોઇ પાસે વસ્તુ
માગ્યાથી ૧૮ વિદારણિયા-જીવ અજીવને કાપવાથી. ૧૯ અણુ-
ભોગી ઉપયોગવિના શૂન્ય ચિત્તે કાંઇ વસ્તુ લેવી મૂકવી અથવા ઊઠવા
બેસવાથી લાગે તે. ૨૦ અણુવક્રખવતિયા-આ લોક પરલોકથી
વિરુદ્ધ કાર્ય કરવાથી લાગે તે. ૨૧ અનાપઉગી-ઉપયોગ ન રાખવાથી
લાગે તે. ૨૨ સામુદાણી-સમુદાય એટલે ઘણાં જણ મળી કોઇ કાર્ય
કરતાં લાગે તે. ૨૩ પેન્નજવત્તિયા-પ્રાતીને લીધે લાગે તે. ૨૪
દોસવત્તિયા-કોઇ કરવાથી લાગે તે. ૨૫ ઈરિયા વહિયા ક્રિયા-
હાલતાં ચાલતાં લાગે તે. એ પચીસ અને ઉપર સત્તર કહ્યા તે
મળી ૪૨ ભેદ આશ્રવતત્ત્વના જાણુવા.

૬ સંવરતત્ત્વ.

જીવરૂપી તળાવને વિષે કર્મરૂપ જળ આવતાં, પ્રત પચ્ચક્ષ્ણાણ્ઠિક
દ્વારા ધ્રેવે કરી રાકીએ તેને સંવરતત્ત્વ કહીએ

સંવરતત્ત્વના સામાન્ય પ્રકારે વીશ ભેદ કહે છે

૧ સમકિત તે સંવર, ૨ પ્રત પચ્ચક્ષ્ણાણુ તે સંવર, ૩ અપ્રમાદ
તે સંવર, ૪ અકપાય તે સંવર, ૫ શુભજોગ તે સંવર, ૬ જીવ દયા
પાળવી તે સંવર, ૭ સત્ય વચન જોલવું તે સંવર, ૮ દત્તવ્રત ચડણ
કરવું તે સંવર, ૯ શિયળ પાળવું તે સંવર, ૧૦ અપરિગ્રહ તે સંવર,
એ દશ. ૫ ઈન્દ્રિય, ૩ જોગ, એ મળી આઠનું સંવરવું તે સંવર, એ
મળી અદાર. ૧૬ ભંડ ઉપગદાનુ ઉપધિ જતનાએ લે મૂકે તે સંવર.
૨૦ શુભિ કુસંગ ન કરે તે સંવર, એ વીશ ભેદ કહ્યા.

વિશેષે ૫૭ લેદ કહે છે.

૧ ઇરિયાસમિતિ-જયણા રાખી ઉપયોગ સહિત ધુંસરા પ્રમાણે જમીન નજરે જોઈ ચાલવું તે. ૨ ભાષાસમિતિ-સમ્યક્ પ્રકારે નિરવધ ભાષા બોલવી. ૩ એસણાસમિતિ-સમ્યક્ પ્રકારે નિર્દોષ આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર વગેરે ભિક્ષાની ગવેષણા કરવી. ૪ આચારુભંડ મતનિક્ષેપણા-સમિતિ-જતનાએ લેવું મૂકવું તે. ૫ ઉચ્ચાર પાસવાણુ ખેલ જક્ષ સિધાણુ પારિઠાવણિયાસમિતિ-પરઠવવાની વસ્તુ જતનાએ પરઠવવી. તે એ પાંચ સમિતિ તથા ૧ મનગુપ્તિ-મન ગોપવવું ૨ વચન-ગુપ્તિ-વચન ગોપવવું ૩ કાયગુપ્તિ-કાયા ગોપવવી. એ આઠ પ્રવચનમાતા આદરવા તથા ખાવીસ પરીષદ (ઉપસર્ગ) સહન કરવા તે કહે છે.

૧ ક્ષુધાનો-ભૂખનો, ૨ તૃષાનો-તરસનો, ૩ શીતનો-ટાઢનો ૪ ઉષ્ણનો-તડકાનો, ૫ દસમસનો-હાંસ મચ્છર કરડવાનો ૬ અચેલનો-કાટાં તૂટાં વસ્ત્રનો અથવા વસ્ત્ર ન મળે તેનો ૭ અરતિનો - ૮ સ્ત્રીનો-સ્ત્રી જોવાનો ૯ ચર્ચાનો-ચાલવાનો. ૧૦ ખેસવાનો-ખેસી રહેવું પડે ૧૧ સેજનો-રહેવાના સ્થાનકનો. ૧૨ આકોશ-વચનનો-આકરાં વચન સાંભળવાં પડે તેનો. ૧૩ વધનો-માર ખાવો પડે. ૧૪ જાચવાનો-માગવાનો. ૧૫ અલાભનો-કોઈ વસ્તુની ઇચ્છા થતાં તે વસ્તુ ન મળે ૧૬ રોગનો-રોગ આવ્યે થકે આર્તધ્યાન કરવાનો ૧૭ તૃણસ્પર્શના-તણુખલાં વગેરેના સ્પર્શથી દુઃખ થાય તે. ૧૮ રોલનો-મેલને દૂર કરવાની ઇચ્છાથી ન્હાવાનો. ૧૯ સત્કાર-પુરસ્કારનો-આદર સત્કાર મળવાનો. ૨૦ પ્રજ્ઞાનો-જ્ઞાનના ગર્વનો. ૨૧ અજ્ઞાનનો-અભણનો ૨૨ દંસણનો-સમક્રિત, સૂક્ષ્મ વિચાર સાંભળીને ધર્મને વિષે અસહ્યુષ્ણ કરવાનો. એ મળી કુલ ત્રીશ થયા. તથા દસ પ્રકારનો યતિધર્મ આરાધવો તે કહે છે.

૧ ખંતિ-લમા, ક્રોધનો અભાવ ૨ મુત્તિ-નિર્લોભતા, સતોષ ૩ અજવે-કપટ ગહિતપણું. ૪ મદવે-માનનો ત્યાગ ૫ લાઘવે-લઘુતા અદ્યપઉપધિ ૬ સ્વચ્છે-સત્ય ભાષણ કરવું ૭ સંજમે-સત્તર લેદે સંયમ પારવો ૮ તવે-ઇચ્છા નિરોધ-જાર પ્રકારે તપ કરવો.

૯ ચિયાએ અથવા અકિંચાણે-સમસ્ત પરિશ્રુ ત્યાગરૂપ મૂર્છા રહિત થવું ૧૦ બંભચેરવાસે મૈથુનનો ત્યાગ એ દશ

બાર ભાવના ભાવવી તે કહે છે ૧ અનિત્યભાવના સંસારના સર્વ પદાર્થને અનિત્ય, અસ્થિર જાણવા ૨ અશરણ ભાવના-કોઈ કોઈને શરણ નથી, એક ધર્મનું જ શરણ છે. ૩ સંસાર-ભાવના-સંસારમાં ઘણા કાળ થયાં રહ્યાં કરે છે-મા તે સ્ત્રી થાય, સ્ત્રી તે મા થાય, પિતા તે પુત્ર થાય, પુત્ર તે પિતા થાય ઇત્યાદિ ભાવનો અનુભવ કરવો. ૪ એકત્વભાવના-આ જીવ એકલો આગ્યો, એકલો જશે અને એકલો સુખ, દુઃખ ભોગવે છે પણ તેનું કેઈ સાથી નથી એવી ભાવના. ૫ અન્યત્વભાવના-જીવ કાયાથી જુદો છે અને કર્મે કરી જુદી જુદી કાયા ધારણ કરે છે તેમ જ ધન તથા સ્વજનાદિ પણ અન્ય છે એવી ભાવના. ૬ અશુચિભાવના-રસ રૂઘિર, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મળજા, વીર્ય, પડ, તથા આંતરડા પ્રમુખે કરી આ શરીર બનેલું છે અને જેનાં નવ દ્વાર સદા વહેતાં રહે છે. એ શરીર કોઈ કાળે પણ પવિત્ર થવાનું નથી. એવી ભાવના. ૭ આશ્રવભાવના-પાંચ આશ્રવે કરી પાપ બધાય છે અને તેથી જીવ દુઃખ ભોગવે છે તેનો વિચાર. ૮ સ્વપરભાવના-વ્રત પર્યટ્ટખાણોથી આશ્રવ રોકવો અને સંવર આદરવો ૯ નિર્જરાભાવના-બાર પ્રકારના તપે કરી કર્મને પચાવવું અર્થાત્ પૂર્વનાં સંચેલાં કર્મનું તોડવું તે ૧૦ લોકભાવના-લોકનું સ્વરૂપ ચિંતવવું તથા આ જીવે સર્વ લોક સ્પર્શી મૂક્યો છે, ૧૧ બોધભાવના-મયાપ્રવૃત્તિ કન્નને યોગે કરી અકામ નિર્જરા વડે પુણ્યના પ્રયોગે મનુષ્યભવ, આર્ય દેશ, નિરોગીપણ તથા ધર્મશ્રવણાદિ પ્રાપ્તિ થઈ તથાપિ, સમ્યક્ત્વ પ્રાપ્ત થવું દુર્લભ છે એવી ભાવના કરવી તે. ૧૨ ધર્મભાવના-દુસ્તર સંસાર સમુદ્રમાંથી પ્રવહણ સમાન તે શ્રી જિનપ્રણીત દશવિધ દ્વામાદિક શુદ્ધ ધર્મ તથા જ્ઞાન, દર્શન, ચરિત્ર એ રતનત્રયાત્મક ધર્મ પામવો તે દુર્લભ તેમજ તે ધર્મના અષ્ટ અઘિંતાદિ દેવો પામવા તે પણ દુર્લભ છે એવી ભાવના કરવી. એ બાર.

પાંચ પ્રકારનાં ચારિત્ર-૧ સામાયિક, ૨ હેટોપરધાપનીય, ૩ પરિહાર વિશુદ્ધ, ૪ મૃદમસપરાય, ૫ યથાખ્યાત ચારિત્ર.

પહેલું સામાયિક ચારિત્ર કહે છે-સમ અને આયિક એ બે શબ્દોનો એક સામાયિક શબ્દ થયો છે. સમ એટલે રાગ દ્વેષ નિવૃત્તિવાળો

માટે આય એટલે ગમણુ પ્રાપ્ત છે જ્યાં તે સમ કહીએ, તે જ્યાં ઉત્પન્ન થાય તેને સામાયિક કહેવાય છે. વળી સમ તે જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર તેના આયિક તે લાલ જ્યાં થાય છે, એટલે જેણે કરી જ્ઞાન, દર્શન તથા ચારિત્ર એ ત્રણેની પ્રાપ્તિ થાય તેને સર્વ સાવધ યોગ ત્યાગરૂપ અને નિરવધ યોગ સેવનરૂપ સામાયિક કહીએ. એને સમ્યક્ ચારિત્ર પણ કહે છે. એ સામાયિક ચારિત્ર જીવને પ્રાપ્ત થયા વિના બીજાં ચારિત્રના લાલ થાય નહિ માટે એને આદિમાં કહ્યું છે.

બીજું છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર-તે પૂર્વોક્ત સર્વ વિરતિ સામાયિક ચારિત્રને જ છેદાદિ વિશેષપણે વિશેષીએ. એ વારે શબ્દથી તથા અર્થથી નાના પ્રકારપણું ભજે તે વારે છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર થાય છેદ એટલે પૂર્વ પર્યાયનો છેદ કરવો અને ઉપસ્થાપન એટલે ગણાધિપે આપેલું પંચમહાવ્રતરૂપપણું જે મહાવ્રતને વિષે હોય તે છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર કહીએ. જ્યાં નવા પર્યાયોનું સ્થાપન કરવું તથા પંચ મહાવ્રતનો ઉચ્ચાર કરાવવો, તે બે ભેદ, એક સાતિચાર તે મૂળ ગુણુ ઘાતિને પ્રાયાશ્ચિત્તરૂપ અને બીજો નિરતિચાર. તે ઈશ્વર સામાયિકવંત નવ દીક્ષિત શિષ્યને છજીવણીયા અધ્યયન ભણ્યા પછી હોય તથા બીજાં તીર્થ આશ્રયી તે, જેમ પાર્શ્વનાથના તીર્થથી, વર્ધમાન સ્વામીના તીર્થે આવી, ચાર મહાવ્રતરૂપ ધર્મ ત્યાગીને પંચ મહાવ્રતરૂપ ધર્મ આદરે તેને હોય.

ત્રીજું પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર-તપ વિશેષ તણે કરી વિશુદ્ધિ એટલે કર્મના નિર્જરા જે ચારિત્રને વિષે હોય તેને પરિહાર વિશુદ્ધ ચારિત્ર કહીએ તે બે ભેદ છે, તેમાં ખડેલું જે ચાર જણુ વિવક્ષિત ચારિત્રના આ સેવક એ કદમમાં પ્રવર્તતા હોય તેનું ચારિત્ર તે નિર્વિશમાનસિક પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્ર જાણવું અને બીજું, જે ચાર જણુ તેના અનુચારી હોય તેને નિર્વિષ્ટકાર્થિક પરિહાર વિશુદ્ધિક ચારિત્ર જાણવું. તે આ રીતે:- નવ જણુનો ગચ્છ જૂદો નીકળે તે તીર્થંકર પાસે અથવા પૂર્વે જેણે તીર્થંકર પાસેથી એ ચારિત્ર પડિવજ્યું હોય તેની પાસે એ ચારિત્ર પડિવજે. હવે તે નવ સાધુમાં ચાર જણુ પરિહારક એટલે તપના કરનારા થાય તે નિર્વિશમાનસિક જાણવા અને ચાર તેના વૈયાવચ્ચના કરનારા થાય તે નિર્વિષ્ટકાર્થિક જાણવા તથા એકને વાચનાચાર્ય ગુરુસ્થાનકે ઠરાવે પછી તે ચાર પરિહારક છ માસ સુધી તપ કરે, તેમાં ઉજ્જકાર્ય

જઘન્યથી ચોથ, મધ્યમથી છઠ્ઠ અને ઉત્કૃષ્ટથી અઠ્ઠમ એવો તપ કરે અને શીત કાળે જઘન્યથી છઠ્ઠ, મધ્યમથી અઠ્ઠમ અને ઉત્કૃષ્ટથી દશમ તથા વર્ષાકાળે જઘન્યથી અઠ્ઠમ, મધ્યમથી દશમ અને ઉત્કૃષ્ટથી દ્વાદશ કરે, પારણે આયંબીલ કલ્પસ્થિતપણે નિત્ય કરે, એમ છ મહિના તપ કરે, તે પછી ફરી ચાર તપસ્યાના કરનાર તે વૈયાવસ્વીયા ધાય અને વૈયાવસ્થ કરનાર તપિયા થાય તે પણ છ માસ લગે તપ કરે, તે વાર પછી ગુરુ વાચનાચાર્ય છ માસ લગી તપસ્યા કરે તે વારે આઠ મહિના સુધી તપ સંપૂર્ણ કરી પછી જિનકલ્પ આદરે અથવા ગચ્છમાં પણ આવું, એ તપ જે પ્રથમ સંઘચણી, પુર્વધર, લખ્ધિવંત હોય તે પ્રથમ કર્મના પરિપાકને અર્થે અંગીકાર કરે, એ ચારિત્ર પાંચ ભરત, પાંચ ઐરવતમાં પહેલા અને છેલ્લા તીર્થ કરના તીર્થમાં હોય. એ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રનો સંક્ષેપથી વિચાર કહ્યો.

ચોથું સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર - સૂક્ષ્મ છે ક્ષાય ન્યાં તેને સૂક્ષ્મ સંપરાય ચારિત્ર કહીએ. તે ઉપશમશ્રેણીએ કર્મ ઉપશમાવતાં અથવા ક્ષપકશ્રેણીએ કર્મ અપાવતાં હોય ત્યાં નવમે ગુણકાણે લોભના સંજ્યાતા ખંડ કરી તેને ઉપશમશ્રેણીવાળો જે હોય તે ઉપશમાવે તથા ક્ષપકશ્રેણીવાળો હોય તે અપાવે, તે સંજ્યાતા ખંડ માંહેલો જે વારે છેલ્લો એક ખંડ રહે તેના અસંજ્યાતા સૂક્ષ્મ ખંડ કરીને દશમે ગુણકાણે ઉપશમાવે અથવા ક્ષપક હોય તે અપાવે, તે દશમા ગુણકાણાનું નામ સૂક્ષ્મસંપરાય અને ચારિત્રનું નામ પણ સૂક્ષ્મસંપરાય જાણવું. એ ચારિત્ર જે ભેદ છે, એક શ્રેણી ચડતાને વિશુદ્ધ માનસિક હોય, બીજો ઉપશમ શ્રેણીથી પડતાને સંકલિષ્ટમાનસિક જાણવું. ઉપશમિકને એ ચારિત્ર આખા સંસારમાં પાંચ વાર અને એક જવમાં જે વાર આવે

પાંચમું યથાખ્યાત ચારિત્ર - તે ન્યાં તથાવિધે કરીને અક્ષાયપણું અર્થાત્ ન્યાં સંજવલનાદિકે કરી સર્વથા રહિતપણું કહીએ તે યથાખ્યાત ચારિત્ર જાણવું. તેના જે ભેદ છે. એક છદ્મસ્થિક અને બીજો કેવળિક છદ્મસ્થિક તે છદ્મસ્થ ઉપશમિકને અગિયારમે ગુણકાણે હોય, અને ક્ષપકને બારમે ગુણકાણે હોય, બીજો કેવળી તેને તેરમે અને ચૌદમે ગુણકાણે હોય, તે કેવળિક જાણવું. એ ચારિત્ર સમસ્ત જીવલોકને વિષે પ્રસિદ્ધ છે. તે કેવી રીતે પ્રસિદ્ધ છે તે કહે છે. જે ચારિત્ર આચરીને ગુવિદિત સાધુ તે અન્યગર સ્થાનક પામે એટલે જન્મ, જરા અને મરણ રહિત એવું જે મોક્ષરૂપ સ્થાનક તે પામે ઇતિ સંવર તત્ત્વ.

૭ નિર્જરાતત્વ.

આત્માના પ્રદેશથી, બાર ભેદે તપસ્યાએ કરી, દેશથકી કર્મનું નિર્જરાત્વ, ઝરીને દૂર થવું તેને નિર્જરાતત્વ કહીએ.

નિર્જરા બે પ્રકારે છે. ૧ દ્રવ્ય નિર્જરા, ૨ ભાવ નિર્જરા તથા અકામ અને સકામ એવા બે ભેદ પણ છે. પુદ્ગળ કર્મનું જે સહયું તે દ્રવ્ય નિર્જરા અને આત્માનાં શુદ્ધ પરિણામે કરી કર્મની સ્થિતિ જે પોતાની મેળે પાકે અથવા બાર પ્રકારનાં તપે કરી નીરસ કર્યાં એવાં જે કર્મ પરમાણુ તે જેનાથી સહે એવા જે આત્માનાં પરિણામ થાય તે ભાવ નિર્જરા. તિર્યાગાદિકની માફક ઈચ્છા વિના કષ્ટ સહન કરતાં કર્મ પુદ્ગળનું ક્ષપન થાય છે, તે દ્રવ્ય અથવા અકામ નિર્જરા. બાર પ્રકારના તપે કરી સંયમી થકાં કષ્ટ સહન કર્યાથી જે કર્મ પરમાણુનું ક્ષપન કરવું અથવા સાડવું તે ભાવ અથવા સકામ નિર્જરા. આ બન્ને નિર્જરામાં ભાવ અથવા સકામ નિર્જરા શ્રેષ્ઠ છે

તે નિર્જરાતત્વ, બાર પ્રકારના તપના ભેદે કરી કહે છે એટલે બાર પ્રકારનો તપ કરવાથી અનાદિ સંબંધ સર્વ કર્મોનું પરિશાટન થાય છે, તેનેજ નિર્જરાતત્વ કહે છે.

બાર પ્રકારના તપથી કર્મોની નિર્જરા થાય છે. તે તપના બે ભેદ છે. એક બાહ્ય તપ, બીજો અભ્યંતર તપ તેમાં બાહ્ય તપના છ પ્રકાર કહે છે.

૧ અનશન-આહારનો ત્યાગ, ૨ ઉણોદરી-ન્યૂનતા કરવી-ઉપગરણ અથવા આહાર પાણીમાં ઓછું કરવું, ૩ વૃત્તિસંક્ષેપ-દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવથી આણવિકાનો સંક્ષેપ કરવો એટલે અગ્નિગ્રહ તથા નિયમાદિક ધારવા. ૪ રસપરિત્યાગ-વિગયાદિક સારા સારા રસનો ત્યાગ. ૫ કાયકલેશ-તપ, લોચાદિક કષ્ટનું સહન કરવું. કાઉત્સગ્ગ કરવો, ૬ પ્રતિસ્રલીનતા-અંગ ઉપાંગનું સવરવું. ગોપન કરવું. એ છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ તે સર્વથી તથા દેશથી એવા બે ભેદે બાણુવા જે કષ્ટને મિથ્યાત્વીઓ પણ તપ કરી માને છે, જેને લોક પણ દેખી શકે છે જેથી કષ્ટ ઘણું ને લાભ અદ્ય થાય અને બાહ્ય શરીરને તપાવે તેથી એ છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ કહ્યો.

છ પ્રકારનો અભ્યંતર તપ કહે છે.

૧ આયશ્વિત્ત-કરેલા અપરાધની શુદ્ધિ કરવી, કપટ રહિતપણે લાગેલા દોષ ગુરુ આગળ પ્રકાશ કરી તેની આલોચણા લેવી. ૨ વિનય-શુર્વાદિકની ભક્તિ કરવી તથા આશાતના ટાળવી. ૩ વૈયાવચ્ચ-અન્ન, પાણી, વસ્ત્ર તથા ઔષધ પ્રમુખે કરી યથાયોગ્ય સેવા-ભક્તિ કરવી. ૪ સંજ્ઞા-૧ પોતાને ભણવું. શિષ્યાદિકને ભણાવવું તથા વાંચવું. ૨ સંદેહ પડવાથી શુર્વાદિકને પૂછવું. ૩ શિષ્યેલું ફરી સંભારવું. ૪ ધારેલું ચિંતન કરવું, ૫ ધર્મ સંબંધી કથા કહેવી તથા ઉપદેશ કરવો એ પાંચ ભેદ. ૫ ધ્યાન-આર્ત. રૌદ્ર, એ બે ધ્યાન ટાળી ધર્મ અને શુકલ એ બે ધ્યાનથી મનની એકાગ્રતાએ અવલંબન કરવું ૬ કાઉસ્સગ્ગ-કથા હલાવવી નહિ. તે કાઉસ્સગ્ગ દ્રવ્યે તથા ભાવે એ બે ભેદ છે એ છ ભેદને સમ્યક્ દષ્ટિ જીવ તપ કરી માને. એમ બાર પ્રકારના તપે કરી નિર્જરા તત્ત્વ કહ્યો ધતિ

૮ બંધતત્ત્વ.

આત્માના પ્રદેશને કર્મ પુરુષગણના દળ, ખીર નીરની પેઠે લોહપિંડ અગ્નિની પેઠે લોહીભૂત થઈ બંધાય તેને બંધતત્ત્વ કહીએ.

બંધતત્ત્વના ચાર ભેદ કહે છે.

૧ પ્રકૃતિબંધ-કર્મનો સ્વભાવ તથા પરિણામ. ૨ સ્થિતિ બંધ-જે કર્મની જેટલી સ્થિતિ છે તે. ૩ અનુભાગબંધ-કર્મનો તીવ્ર, મંદાદિ રસ પરિણામરૂપ. ૪ પ્રદેશ બંધ-કર્મ પુરુષગણના પ્રદેશ.

ચાર પ્રકારનો બંધ મોદકને દ્રષ્ટાંતે કહે છે.

૧ પ્રકૃતિબંધ

સુંઠ પ્રમુખ પદાર્થ નાખી મોદક કર્યો હોય તે વાયુ રોગનું લક્ષ્ય કરે છે. છૂંદ પ્રમુખ ટાઢી વસ્તુ નાખી મોદક કર્યો હોય તે પિત્તરોગનું લક્ષ્ય કરે છે, ઇલાદિક જે દ્રવ્યના સંયોગે કરી તે મોદક નીપજ્યો હોય દ્રવ્યના શુણ્ણાનુસાર તે મોદક વાત, પિત્ત તથા કફાદિ રોગનું લક્ષ્ય કરે છે તે તેનો સ્વભાવ જાણવો. તેમ જ્ઞાનાવરણીય કર્મનો જ્ઞાન અપકારક સ્વભાવ છે સામાન્ય ઉપયોગરૂપ જે દર્શન તેને નાશ કરવાનો

દર્શનાવરણીય કર્મનો સ્વભાવ છે, અનંત અવ્યાપાધ સુખને ટાળવાનો વેદનીય કર્મનો સ્વભાવ છે. સમ્યક્ત્વ તથા ચારિત્રને ટાળવાનો મોહનીય કર્મનો સ્વભાવ છે. અક્ષય સ્થિતિને ટાળવાનો આયુ કર્મનો સ્વભાવ છે, શુદ્ધ અવગાહનાને ટાળવાનો નામ કર્મનો સ્વભાવ છે. આત્માના અશુરુ લઘુ ગુણને ટાળવાનો ગોત્ર કર્મનો સ્વભાવ છે અને અનંત દાન, અનંત લાભ, અનંત ભોગ, અનંત ઉપભોગ તથા અનંત વીર્યને ટાળવાનો અંતરાય કર્મનો સ્વભાવ છે.

૨ સ્થિતિ-ખંધ

જેમ તે જ મોહકને પક્ષ, માસ, બે માસ, ત્રણ માસ તથા ચાર માસ સુધી રહેવાને કાળનું માન છે, તેમ કોઈક કર્મની જઘન્ય અંત-મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટી સીતેર કોડાકોડી સાગરોપમની સ્થિતિ હોય, તે સ્થિતિની વચ્ચે જો કર્મ જેટલી રહેવાની સ્થિતિએ ખાંધ્યું હોય તે કર્મ જેટલો કાળ રહે તેને કાળનું અવધારણુ એટલે નિશ્ચય કરવારૂપ સ્થિતિ-ખંધ કહીયે.

૩ અનુભાગ-ખંધ.

તે જ મોહક કોઈ મીઠો હોય, કડવો હોય અને કોઈ તીખો હોય તેમ જ કોઈ મોહકનો એકઠાણીઓ રસ હોય, કોઈનો બેઠાણીઓ રસ હોય ઇત્યાદિ અનેક પ્રકારે અલ્પ-વિશેષ હોય છે; તેમ કોઈ કર્મનો શુભ, તીવ્ર, મંદ વિપાક હોય છે, અને કોઈ કર્મનો અશુભ તીવ્ર મંદ વિપાક હોય છે, જેમ સાતા-વેદનીયાદિમાં કોઈકનો અશુભ રસ અલ્પ હોય અને કોઈકનો અશુભ રસ ઘણો હોય, તેને ત્રીજો અનુભાગ ખંધ કહીએ,

૪ પ્રદેશ-ખંધ

તે જ મોહક કોઈ અલ્પદળથી થયો હોય, કોઈ બહુ દળથી થયો હોય અને કોઈ બહુતર દળથી થયો હોય તેમ કોઈ કર્મપુદ્ગળનાં દળ થોડાં હોય છે અને કોઈનાં વધારે હોય છે તેનું પરિણામ તે પ્રદેશખંધ.

આઠ કર્મ ઉપર પ્રકૃતિ તથા સ્થિતિ.

૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મ-આંખના પાત્ર સમાન, તેની પાંચ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતમુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની

- ૨ દર્શનાવરણીયકર્મ-પોળીઆ સમાન, તેની નવ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની.
- ૩ વેદનીયકર્મ-મધે તથા અગ્રીણે ખરડયા ખડગ સમાન તેની બે પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય ૨ સમયની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની.
- ૪ મોહનીયકર્મ-મદિરાના છાક સમાન, તેની અઢાવીશ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી સીતેર કોડાકોડી સાગરોપમની
- ૫ આયુષ્યકર્મ-હોડ સમાન, તેની ચાર પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી તેત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની
- ૬ નામકર્મ-ચિતારા સમાન, તેની એકસો ત્રણ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની.
- ૭ ગોત્રકર્મ-કુંભારના ચાકડા સમાન, તેની બે પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી વીશ કોડાકોડી સાગરોપમની
- ૮ અંતરાય કર્મ-ભંડારી સમાન, તેની પાંચ પ્રકૃતિ, સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્કૃષ્ટી ત્રીસ કોડાકોડી સાગરોપમની.

૩ અનુભાગબધ સંક્ષેપથી બતાવે છે-રાગાદિચરત જીવ, અભવ્ય જીવની રાશિથી અનંત ગુણા અને સિદ્ધના જીવોની રાશિને અનંતમે ભાગે એટલે પરમાણુઓ નિષ્પન્ન કર્મ સંકલ્પ સમય સમય પ્રત્યે ચક્રણ કરે છે તે દળીઆને વિષે પરમાણુ દીઠ કપાયના વશથી સર્વ જીવની રાશિથી અનંત ગુણા રસ વિસાગના પરિચ્છેદ હોય, તે રસ તીવ્ર, તીવ્રતર, તીવ્રતમ તથા મંદ મંદતર, મદતમાદિ અનંક પ્રકારે હોય ત્યાં અશુભ વ્યાપી પાપ પ્રકૃતિનો તીવ્ર સંકલેશ પરિણામે કરી બંધાય અને શુભ બેનાલીમ પુણ્ય પ્રકૃતિનો તીવ્રરસ વિશુદ્ધિએ કરી બંધાય તથા મંદરસાનુબંધ તેથી વિપર્યય હોય તે આવી રીતે-શુભ પ્રકૃતિનો મંદરસ સંકલેશ પરિણામે કરી બંધાય અને અશુભ પ્રકૃતિનો મંદરસ વિશુદ્ધિએ કરી બંધાય.

પ્રદેશબંધ સંક્ષેપથી કહે છે તે-હાકને વિષે ૧ ઔદારિક ૨ વેદિય ૩ આદરક, ૪ તૈજસ, ૫ ભાષા. ૬ ધ્યોમોચ્છવસ ૭ મન અને ૮ કાર્ત્તવ્ય

એ આઠ જાતિની કર્મની વર્ગણા છે. તે એકેકી વર્ગણા જીવને ગ્રહણ યોગ્ય તથા અગ્રહણ યોગ્ય એવા બે પ્રકારે છે. પ્રથમ બે પ્રદેશથી માંડીને અભવ્યથી અનંત ગુણાધિક પ્રદેશ લગી ઔદારિક વર્ગણા તે થોડા પ્રદેશ અને સ્થૂળ માટે જીવને અગ્રહણ યોગ્ય વર્ગણા જાણવી. બીજી ઔદારિક ગ્રહણ કરવા યોગ્ય તે પણ અનંતી વર્ગણા જાણવી. ત્યાર પછી ઘણા પ્રદેશ અને સૂક્ષ્મ પરિણામ માટે ઔદારિકને અગ્રહણ યોગ્ય તથા વૈક્રિયની અપેક્ષાએ થોડા પ્રદેશ અને સ્થૂળ પરિણામ માટે વૈક્રિયને પણ અગ્રહણ યોગ્ય-એમ બેઉને ગ્રહણ કરવાને અયોગ્ય તે પણ અભવ્યથી અનંત ગુણાધિક વર્ગણા જાણવી ત્યાર પછી વૈક્રિયને ગ્રહણ યોગ્ય વર્ગણા જાણવી. એમ સર્વ આઠ જાતિની વર્ગણા તે વિષે ગ્રહણ યોગ્ય અને અગ્રહણ યોગ્ય વર્ગણા જાણવી ઇતિ બંધતત્ત્વ.

૯ મોક્ષતત્ત્વ

સકળ આત્માના પ્રદેશથી, સકળ કર્મનું છૂટવું, સકળ બંધનથી મુકાવું, સકળ કાર્યની સિદ્ધિ થાય તેને મોક્ષતત્ત્વ કહીએ.

પંદર ભેદે સિદ્ધ થાય છે તે કહે છે.

- ૧ તીર્થસિદ્ધા-તીર્થ કરને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યા પછી જે મોક્ષ ગયા તે ગણુધર પ્રમુખ.
- ૨ અતીર્થસિદ્ધા-તીર્થ કરને કેવળજ્ઞાન ઉપજ્યા પહેલાં જે મોક્ષ ગયા તે; માફેવી માતા પ્રમુખ .
- ૩ તીર્થ કરસિદ્ધા-તીર્થ કર પદવી પામીને મોક્ષ ગયા તે, તે જ્ઞપમાદિક અરિહંત ભગવાન.
- ૪ અતીર્થ કરસિદ્ધા-તીર્થ કર પદ પામ્યા વિના સામાન્ય કેવળી થઈ મોક્ષ ગયા તે.
- ૫ ગૃહસ્થલિંગસિદ્ધા-ગૃહસ્થના વેગે રહ્યા થકા મોક્ષ ગયા તે માફેવી માતા પ્રમુખ.

૬ અન્યલિંગસિદ્ધા-યોગી, સંન્યાસી પ્રમુખ તાપસના વેષે મોક્ષ ગયા તે વલ્કલચીરી આદિ.

૭ સ્વલિંગસિદ્ધા-સાધુના વેષે મોક્ષ ગયા તે, શ્રી જંખૂસ્વામી વગેરે સાધુ મુનિરાજો.

૮ સ્ત્રીલિંગસિદ્ધા-સ્ત્રી લિંગે મોક્ષ ગયા તે, અંદનળાળા આદિ.

૯ પુરુષલિંગસિદ્ધા-પુરુષ લિંગે મોક્ષ ગયા તે, ગૌતમમહિક.

૧૦ નપુંસકલિંગસિદ્ધા-નપુંસક લિંગે મોક્ષ ગયા તે, ગાંગેય અણુગાર પ્રમુખ.

૧૧ પ્રત્યેકબુદ્ધસિદ્ધા-કોઈ પદાર્થ દેખીને પ્રતિભોધ પામવાથી પોતાની મેળે ચારિત્ર લઈ મોક્ષ ગયા તે કરકંડુ પ્રમુખ

૧૨ સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધા-શુરુના ઉપદેશ વિના પોતાની મેળે જાતિસ્મરણ આદિ જ્ઞાનથી પ્રતિભોધ પામી મોક્ષ ગયા તે, કપિલ આદિ.

૧૩ બુદ્ધબોહીસિદ્ધા-શુરુનો ઉપદેશ સાંભળી વૈરાગ્ય પામી મોક્ષ ગયા તે.

૧૪ એક સિદ્ધા-એક સમયમાં એક જ જીવ મોક્ષ ગયો તે, મહાવીર સ્વામી.

૧૫ અનેકસિદ્ધા-એક સમયમાં ઘણા જીવ મોક્ષ ગયા તે ઋષભાદિક સ્વામી પ્રમુખ.

એ પંદર લેહ સિદ્ધના જાણવા. યદ્યપિ તીર્થસિદ્ધ અને અતીર્થ-સિદ્ધ એ બે લેહમાં ખીજા તેર લેહ આવી જાય છે, તથાપિ વિશેષ દેખાડવા સારૂ ૧૫ લેહ કહ્યા.

૪ પ્રકારે જીવ મોક્ષ જાય તે કહે છે.

૧ જ્ઞાને કરી, ૨ દર્શને કરી, ૩ ચારિત્રે કરી, ૪ તપે કરી.

• મોક્ષનાં નવ દ્વાર કહે છે.

૧ સત્પદપ્રવૃત્તિદાર ૨ દ્રવ્યદાર. ૩ ક્ષેત્રદાર, ૪ સ્પર્શનાદાર, ૫ કાળદાર, ૬ અંતઃકાર, ૭ બાહ્યદાર. ૮ ગાત્રદાર. ૯ અસ્યગદ્ગતદાર એ

નવનાં નામ કહ્યાં. (૧) સત્પદ્મરૂપણાદ્વાર તે મોક્ષ ગતિ પૂર્વ કાળે હતી, હમણાં પણ છે, આવતા કાળે હશે, તે છતી અસ્તિ છે, પણ આકાશના ફૂલની પરે નાસ્તિ નથી. (૨) દ્રવ્ય પ્રમાણે તે સિદ્ધ અનંતા છે. અભવ્ય જીવથી અનંતગુણા અધિક છે, વનસ્પતિ વર્ણને ૨૩ દંડકથી સિદ્ધના જીવ અનંતગુણા અધિક છે. (૩) ક્ષેત્રદ્વાર તે સિદ્ધ-શિલા પ્રમાણે છે, સિદ્ધશિલા ૪૫ લાખ જોજનની લાંબી પહોળી છે અને ત્રિગુણી ઝાઝેરી પરિધી છે અને ઊંચપણે ૩૩૩ ધનુષ્યને ૩૨ આંગળા પ્રમાણે એટલા ક્ષેત્રમાં સિદ્ધ રહ્યા છે. (૪) સ્પર્શના દ્વાર તે સિદ્ધ ક્ષેત્રથી કાંઈક અધિકી સિદ્ધની સ્પર્શના છે. (૫) કાળદ્વાર તે એક સિદ્ધ આશ્રયી સાદિ અનંત, સર્વ સિદ્ધ આશ્રયી અનાદિ અનંત. (૬) અંતરદ્વાર-તે ફરી સિદ્ધને સંસારમાં અવતરવું નથી અને એક સિદ્ધ ત્યાં અનંત સિદ્ધ છે અને અનંત સિદ્ધ ત્યાં એક સિદ્ધ છે એટલે સિદ્ધ એમાં અંતર નથી. (૭) ભાગદ્વાર તે સઘળા જીવને સિદ્ધના જીવ અનંતમે ભાગે છે, લોકને અસંખ્યાતમે ભાગે છે. (૮) ભાગદ્વાર તે સિદ્ધમાં ક્ષાયિકભાવ, કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન, ક્ષાયિક સમકિત છે અને પારિણામિક ભાવ તે સિદ્ધપણું જાણવું (૯) અદ્યપણદુત્તવદ્વાર તે સર્વથી થોડા નપુંસક સિદ્ધ તેથી સ્ત્રી સંખ્યાતગુણી સિદ્ધ તેથી પુરુષ સંખ્યાતગુણા સિદ્ધ. એક સમયે નપુંસક ૧૦ સિદ્ધ થાય, સ્ત્રી ૨૦ સિદ્ધ થાય, પુરુષ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

ચૌદ બોલ કહે છે.

૧ ત્રસપણે, ૨ બાદરપણે, ૩ સંજીપણે, ૪ વજ્રઋષભનારાય સંઘયણપણે, ૫ શુકલધ્યાનપણે, ૬ મનુષ્યગતિ, ૭ ક્ષાયિક સમકિત, ૮ યથાખ્યાત આરિત્ર, ૯ પડિતીચ ૧૦ કેવળજ્ઞાન, ૧૧ કેવળદર્શન, ૧૨ ભગ્યસિદ્ધિક, ૧૩ પરમશુકલદેશી, ૧૪ ચરમ શરીરી એ ચૌદ બોલનો ધણી મોક્ષ જાય. જઘન્ય બે હાથની અવધેણાવાળો, ઉત્કૃષ્ટી પાંચસે ધનુષની અવધેણાવાળો, જઘન્ય નવ વરસનો, ઉત્કૃષ્ટ પૂર્વકોડીના આયુષ્યવાળો, કર્મભૂગિનો હોય તે મોક્ષમાં જાય. ઇતિ મોક્ષતત્ત્વ ઇતિ નવતત્ત્વ સંપૂર્ણ.

भंगल स्तोत्रो

अर्द्धतो भगवन्तं धृष्टं भडिताः, सिद्धाश्च सिद्धि स्थिताः;

आचार्या निनशासनोन्नतिकराः, पूज्या उपाध्यायकाः ।

श्री सिद्धांत सुपाठका मुनिवरा, रत्नत्रयाराधकाः,

पश्येते परमेष्ठिनः प्रतिदिनं, कुर्वन्तु वो भंगलम् ॥

प्राक्षी चंदनगालिका भगवती, राजमती, द्रौपदी;

दौशल्या च भृगावती च सुलसा, सीता सुभद्रा शिवा,

कुंति शीतलवती नलस्यदयिता, शूला प्रभावत्यपि,

पद्मावत्यपि सुंदरी प्रतिदिनं, कुर्वन्तु वो भंगलम् ॥

वीरः सर्व सुरा सुरेन्द्र भडितो, वीर युधाः संश्रिता;

वीरेणुबिडतः स्वकर्म निययो, वीराय नित्यं नमः ।

वीरात्तोर्धमिदं अवृत्तमतुलं, वीरस्य धोरं तपो,

वीरे श्री धृति कीर्तिं क्षान्तिं नियय, श्री वीरभद्रं दिशः ॥

અથ શ્રી લઘુદંડક.

(આર્યા)

સરીરોગાહણ સંઘયણ, સંઠાણ કસાય તહ હંતિ સન્નાઓ ॥

લેસિંદિય સમુગ્ધાણ, સન્નિ વેદે ય પજ્જતિ ॥ ૧ ॥

દિદ્ધિ દંસણ નાણ અનાણે, જોગુવઓમે તહા કિમાહારે ॥

ઉવવાય ઠિહ સમુહાએ, ચવણ ગહ આગહ ચેવ ॥ ૨ ॥

એ બે ગાથા સૂત્ર પાઠે કહી. તેમાં ચોવીસ દ્વાર કહ્યા.

તે ચોવીસ દ્વાર અર્થ સહિત કહે છે.

(શરીર કેં) શરીર પાંચ. ૧ ઔદારિક, ૨ વૈક્રિય, ૩ આહારક, ૪ તૈજસ અને ૫ કાર્મણ ॥ ૧ ॥

(ઓગાહણ કેં) અવધેણા, ઔદારિકની અવધેણા જઘન્ય આંગળનેા અસંખ્યાતમે ભાગ અને ઉત્કૃષ્ટી એક હલ્લર જોજન ઝાઝેરી, કમળના ડોહાને ન્યાયે જાણવી, વૈક્રિયની ભવધારણી અવધેણા જં આગળનેા અસંખ્યાતમે ભાગ અને ઉં લાખ જોજન ઝાઝેરી જાણવી, ૩ આહારકની અવધેણા જં મુઠા હાથની અને ઉં એક હાથની ૪-૫ તૈજસ અને કાર્મણની અવધેણા જં આંગળનેા અસંખ્યાતમે ભાગ અને ઉં ચૌદ રાજ લોક પ્રમાણે તે કેવળ સમુદ્ધાતની અપેક્ષાએ તથા પોતપોતાના શરીર પ્રમાણે જાણવી ॥ ૨ ॥

(સંઘયણ કેં) સંઘયણ છ ૧ વજ્રઋષભનારાય સંઘયણ, ૨ ઋષભનારાય સંં, ૩ નારાય સંં, ૪ અર્ધનારાય સંં, ૫ કિસિક સંં અને ૬ છેવટું સંઘયણ ॥ ૩ ॥

(સંઠાણ કેં) સંસ્થાન છ,—૧ સમચરિસ સંસ્થાન, ૨ નિગોડ પરિમંડળ સંં ૩ સાદિ સંં, ૪ વામન સંં, ૫ કુખ્જ સંં, અને ૬ હુંડ સંસ્થાન ॥ ૪ ॥

(કષાય કે૦) કષાય ચાર-૧ ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા અને ૪ લોભ ॥ ૫ ॥ (તહહુતિ કે૦) તેમજ આગળ કહેશે, તે પ્રકારે હોય.

(સન્નાઓ કે૦) સંજ્ઞા ચાર-૧ આહાર સંજ્ઞા, ૨ ભય સંજ્ઞા, ૩ મૈથુન સંજ્ઞા અને ૪ પરિચ્છેદ સંજ્ઞા ॥ ૬ ॥

(લેસ કે૦) લેશ્યા છ-૧ કૃષ્ણ લેશ્યા, ૨ નીલ લેશ્યા, ૩ કાપોત લેશ્યા, ૪ તેજુ લેશ્યા ૫ પદ્મ લેશ્યા અને ૬ શુક્લ લેશ્યા ॥ ૭ ॥

ઇન્દ્રિય પાંચ-૧ શ્રોતેન્દ્રિય, ૨ ચક્ષુષેન્દ્રિય, ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય, ૪ રસેન્દ્રિય અને ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય ॥ ૮ ॥

(સમુદ્ધાએ કે૦) સમુદ્ધાત સાત-૧ વેદની સમુદ્ધાત, ૨ કસાય સં, ૩ મારણાંતિક સં, ૫ વૈક્રિય સં, ૫ તૈજસ સં, ૬ આહારક સં અને ૭ કેવળ સમુદ્ધાત ॥ ૯ ॥

(સન્ની કે૦) સંજ્ઞી અને અસંજ્ઞી,-તેમાં જેને મન હોય તે સંજ્ઞી અને મન ન હોય તે અસંજ્ઞી ॥ ૧૦ ॥

(વેદ કે૦) વેદ ત્રણ-૧ સ્ત્રી વેદ, ૨ પુરુષ વેદ અને ૩ નપુંસક વેદ ॥ ૧૧ ॥

(ય કે૦) વળી (પન્નન્તિ કે૦) પર્યાપ્તિ છ તે-૧ આહાર પર્યાપ્તિ, ૨ શરીર પં, ૩ ઇન્દ્રિય પં, ૪ સ્વાસોન્નવાસ પં, ૫ ભાષા પં અને ૬ મન પર્યાપ્તિ ॥ ૧૨ ॥

છ પર્યાપ્તિ સ્વરૂપ દર્શાવે છે.

પુદ્ગલના ઉપયયથી થયો જે પુદ્ગલ પરિણમન હેતુ શક્તિ વિશેષ, તેને પર્યાપ્તિ કહે છે. એના બે ભેદ છે-એક લઘિપર્યાપ્તિ અને બીજી દરણપર્યાપ્તિ, જે કર્મના ઉદયથી આરંભેલી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી થરી નથી, પણ કરશે તેને લઘિપર્યાપ્તિ કહે છે અને જેણે સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી લીધી તેને દરણપર્યાપ્તિ કહે છે.

અપર્યાપ્તિ પણ બે પ્રકારની છે-એક લઘિ અપર્યાપ્તિ, બીજી દરણ અપર્યાપ્તિ. આરંભેલી સ્વયોગ્ય પર્યાપ્તિ પૂરી કરે નહિ તેને લઘિ

અપર્યાપ્તિ કહે છે અને જે સ્વયોચ્ચ પર્યાપ્તિ સર્વ પૂરી કરશે. પણ હજી કીધી નથી, તેને કરાણું અપર્યાપ્તિ કહે છે.

પર્યાપ્તિ છ પ્રકારે છે હરેક જીવને ભવાંતરની ઉત્પત્તિ સમયે જે શક્તિવડે આહાર લઈને તેને રસપણે પરિણુમાવવાનો જે શક્તિ વિશેષ તેને આહારપર્યાપ્તિ કહે છે. પછી તે રસરૂપ પરિણામને રસ, રૂધિર, માંસ, મેદ, અસ્થિ, મજ્જા તથા વીર્ય એ સાત ધાતુપણે પરિણુમાવીને શરીર બાંધવાનો જે શક્તિ વિશેષ તેને શરીરપર્યાપ્તિ કહે છે. પછી તે સાત ધાતુપણે પરિણુમાવ્યો જે રસ, તે જેને જેટલાં દ્રવ્ય ઇંદ્રિય જોઈએ તેને તેટલાં ઇંદ્રિયપણે પરિણુમાવવાનો જે શક્તિવિશેષ તેને ઇંદ્રિયપર્યાપ્તિ કહે છે, પર્યાપ્તિ એ શબ્દ સર્વ સાથે જોડવો. કેમકે એ કહેલી ત્રણ પર્યાપ્તિ પૂરી કર્યા વિના કોઈ જીવ મરણ પામે નહિ, માટે પર્યાપ્તિ શબ્દ વચ્ચમાં કહ્યો છે. એ ત્રણ પર્યાપ્તિ બાંધીને પછી શ્વાસોચ્છવાસપણે યોગ્ય વળગણનાં દલિક લઈ, શ્વાસોચ્છવાસપણે પરિણુમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શક્તિ વિશેષ તેને શ્વાસોચ્છવાસ પર્યાપ્તિ કહે છે. ભાષાયોગ્ય પુદ્ગલ લઈ ભાષાપણે પરિણુમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શક્તિવિશેષ તેને ભાષાપર્યાપ્તિ કહે છે અને મનોવર્ગણા યોગ્ય પુદ્ગલ લઈ મનપણે પરિણુમાવીને અવલંબી મૂકવાનો જે શક્તિવિશેષ તેને મન પર્યાપ્તિ કહે છે. એવી રીતે એ છ પ્રકારે પર્યાપ્તિ કહી છે.

આહાર પર્યાપ્તિ, શરીરપર્યાપ્તિ, ઇંદ્રિયપર્યાપ્તિ, તથા શ્વાસોચ્છવાસ પર્યાપ્તિ એ ચાર પર્યાપ્તિ એકેંદ્રિયને હોય ને તે ચાર પર્યાપ્તિઓની સાથે પાંચમી ભાષા પર્યાપ્તિ જોડીને પાંચ પર્યાપ્તિ તે વિકેંદ્રિય એટલે બેંદ્રિય તેંદ્રિય તથા ચૌરિદ્રિય પ્રત્યેકને હોય, એ જ પાંચ પર્યાપ્તિઓ અસંજી પંચેંદ્રિયને હોય અને છ એ પર્યાપ્તિઓ સંજી પંચેંદ્રિયને હોય.

(દિઠ્ઠ કે૦) દષ્ટિ ત્રણ. ૧ સમકિતદષ્ટિ, ૨ મિથ્યાત્વદષ્ટિ, અને ૩ સમામિથ્યાત્વદષ્ટિ ॥ ૧૩ ॥

(દંસણ કે૦) દર્શન ચાર. ૧ ચક્ષુદર્શન, ૨ અચક્ષુદર્શન, ૩ અવધિ દર્શન, ૪ કેવળદર્શન ॥ ૧૪ ॥

(નાણ કે૦) જ્ઞાન પાંચ. ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતિજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મનઃપર્યાવજ્ઞાન અને ૫ કેવળજ્ઞાન. ॥ ૧૫ ॥

(અન્નાણુ કે૦) અજ્ઞાન ત્રણ. ૧ મતિ અજ્ઞાન ૨ શ્રુત અજ્ઞાન અને ૩ વિભાંગ જ્ઞાન ॥ ૧૬ ॥

(જોગ કે૦) યોગ પંદર. ૪ મનના, ૪ વચનના અને ૭ કાયાના તેમાં ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મં, ૩ મિશ્ર મં અને ૪ વ્યવહાર મં એ ચાર મનના જાણવા તથા ૧ સત્ય વચનયોગ, ૨ અસત્ય, ૩ મિશ્ર ૩, ૪ વ્યવહાર ૪ એ ચાર વચનના જાણવા. તથા ૧ ઔદારિક ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૩ વૈકિય, ૪ વૈકિયનો મિશ્ર, ૫ આહારક, ૬ આહારકનો મિશ્ર. અને ૭ કાર્મણકાય યોગ એ સાત કાયાના જાણવા. સર્વે મળી પંદર યોગ જાણવા ॥ ૧૭ ॥

(ઉપયોગ કે૦) ઉપયોગ બાર, તે પાંચ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ચાર દર્શન એ બાર ઉપયોગ જાણવા ॥ ૧૮ ॥

(તહા કિમાહારે કે૦) તેમ જ અનુક્રમે આહાર લે. જ૦ ત્રણ દિશિનો અને ઉં છ દિશિનો. ત્રણ દિશિ તે ૧ ઊંચી, ૨ નીચી અને ૩ તીરછી, અને દિશિ તે ૧ પૂર્વ ૨ પશ્ચિમ, ૩ ઉત્તર ૪ દક્ષિણ, ૫ ઊંચી અને ૬ નીચી. તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે તે ૧ અચિત ૨ અચિત અને ૩ મિશ્ર. તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે તે ૧ જોન, ૨ રોમ અને ૩ કવળ એ ત્રણ પ્રકારનો આહાર ॥ ૧૯ ॥

(ઉવવાય કે૦) કેટલા ફંડકનો આવીને ઉપરે ? તે આગળ કહેવાશે ॥ ૨૦ ॥

(કિંઈ કે૦) સ્થિતિ. તે જ૦ અતર્મુહિર્ત અને ઉન્નિષ્ઠિ તેત્રીશ સાગરોપમની. તે સ્થિતિ આગળ કહેવાશે ॥ ૨૧ ॥

(અમુકાએ કે૦) ૧ અમોહિયા મરણ, ૨ અમોહિયા મરણ, તેમાં અમોહિયા મરણ તે કીડીની લારની પેઠે જીવતા પ્રદેશ જુદા જુદા નીકળે તે અને અમોહિયા મરણ તે અદૃશ્યતા ભગવતને પેઠે જીવતા પ્રદેશ સામટા નીકળે તે ॥ ૨૨ ॥

(અવણુ કે૦) કેટલા દહકમાં આવીને જાય તે આગળ કહેવાશે ॥ ૨૩ ॥

(ગઈ કે૦) ગતિ પાંચ, તે ૧ નરકની. ૨ નિર્વિગ્નની. ૩ મનુષ્યની, ૪ દેવતાની અને ૫ મિલ્લની. તેના ને જાણ તે ગતિ

(આગઈ કે૦) આવવું તે આગતિ, તે ચાર પ્રકારની. ૧ નરકની
૨ તિર્યંચની ૩ મનુષ્યની અને ૪ દેવતાની (ચેવ કે૦) નિશ્ચે એ બે
ગાથાનો અર્થ કહ્યો ॥ ૨૪ ॥

પ્રાણ દશ, તેમાં પંચેન્દ્રિયા પાંચ પ્રાણ. તે ૧ શ્રોત્રેન્દ્રિય; ૨
ચક્ષુર્દ્રિય, ૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય, ૪ રસેન્દ્રિય, અને ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય ૬ મનબળ,
૭ વચનબળ, ૮ કાયાબળ, ૦ શ્વાસોચ્છવાસ અને ૧૦ આઉખું એ દશ.
એ પચ્ચીશ દ્વાર કહ્યા. ॥ ૨૫ ॥

ચોવીશ દંડકના નામ કહે છે.

પ્રથમ નારકીનો દંડક તે સાત નરકનાં નામ કહે છે. ૧ ધમા,
૨ વંસા, ૩ શીલા, ૪ અંજણા, ૫ રિદ્ધા, ૬ મધા અને ૭ માધમતી,
તેનાં ગોત્ર કહે છે. ૧ રતનપ્રભા, ૨ શર્કરાપ્રભા ૩ વાલુપ્રભા, ૪ પંકપ્રભા,
૫ ધૂમપ્રભા, ૬ તમપ્રભા, અને ૭ તમત્તમાપ્રભા એ સાત મળી એક
દંડક થયો

દશ ભવનપતિના દશ દંડક, ૧ અસુરકુમાર, ૨ નાગ કું ૩
સુવર્ણ કું, ૪ વિદ્યુત કું ૫ અગ્નિ કું, ૬ દ્રિપ કું, ૭ ઉદ્ધિ કું
૮ દિક્ષા કું, ૯ પવન કું અને સ્તનિતકુમાર

પાંચ થાવરના પાંચ દંડક. ૧ ઈન્દ્રિ થાવરકાય, ૨ ખંખી થાં
૩ સપિ થાં, ૪ સુમતિ થાં, અને ૫ પયાવચ થાવરકાય. તેનાં ગોત્ર
કહે છે, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેઉકાય, ૪ વાયુકાય અને
૫ વનસ્પતિકાય.

ત્રણ વિકલેન્દ્રિયના ત્રણ દંડક. ૧ બેઇન્દ્રિય, ૨ તેઇન્દ્રિય અને
૩ ત્રૈન્દ્રિય.

વીશમો તિર્યંચ પચેન્દ્રિયનો દંડક. તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયના પાંચ
લેદ. તે ૧ જળચર, ૨ સ્થળચર, ૩ ઉચર, ૪ ભુજચર, અને ૫
ખેચર, જળચર તે કેને કહીએ? જે જળમાં ચાલે તેને જળચર
કહીએ. તેના અનેક લેદ. મચ્છ, કચ્છ, ગાહા, મગર, સુસુમાર પ્રમુખ
॥ ૧ ॥ જે પૃથ્વી ઉપર ચાલે તેને સ્થળચર કહીએ, તેના ચાર લેદ
૧ એકપુરા, ૨ દોપુરા, ૩ ગંડિપયા અને ૪ સણપયા તેમાં એકપુરા
તે ઘોડા, ખર પ્રમુખ, દોપુરા તે ગાય, લેંસ પ્રમુખ. ગંડિપયા તે
સુંવાળા પગ, સોનીની એરણને ઘાટે પગ તે હાથી, ગેંડા પ્રમુખ.
સણપયા તે નહોરવાળા છવ તે સિંહ, વાઘ, ચિત્તા, ફતરા, ખીલાહ

પ્રમુખ, એ સ્થળચરના ૪ ભેદ જાણવા ॥ ૨ ॥ ઉપર તે હૈયાભર ચાલે તે સર્પની જાત. તેની જે જાત, એક ફેણ માટે તે અને બીજી ફેણ ન માટે તે. ॥ ૩ ॥ ભુજપર સર્પ તે ભુજયે તથા હૈયાભર ચાલે તે ભુજપર સર્પ, તેના અનેક ભેદ નોળ, કોળ, કાકિંડા, ઘોહ, ઉંદર, ખિસ-કોલી પ્રમુખ ॥ ૪ ॥ જેચર તે જે આકાશે ચાલે તે પંખીની જાતિ તે પંખીના ચાર ભેદ, ૧ ચર્મ પંખી ૨ શેમ પંખી, ૩ વિતત પંખી, ૪ સમુગ પંખી, ચર્મ પંખી તે ગ્રામડાની પાંખે તે છાપા, વાણુલ પ્રમુખ ॥ ૧ ॥ શેમ પંખી તે શેમરાયની પાંખ તે સૂડા, ચકલાં, પારેવા પ્રમુખ ॥ ૨ ॥ એ જે પંખી અઢી દ્વીપમાંહી અને અઢી દ્વીપ બહાર છે. વિતત પંખી, તે જેની પાંખ પડોળી જ રહે તે વિતત પંખી કહીએ. ॥ ૩ ॥ સમુગ પંખી, તે જેની પાંખ ડાળડાની પેઠે બીડી રહે તે સમુગ પંખી કહીએ. એ જે પંખી અઢી દ્વીપ બહાર જ છે. એ પાંચ તિર્યચ પંચેદ્રિય, સંમૂર્છીમ અને ગર્ભજ જાણવા. એ વીશમે તિર્યચ પંચેદ્રિયનો દંડક થયો.

એકવીશમે મનુષ્ય પંચેદ્રિયનો દંડક, તે મનુષ્ય પંચેદ્રિયના ૪ ભેદ-૧ પંદર કર્મભૂમિના મનુષ્ય, ૨ ત્રીશ અકર્મ ભૂમિના મનુષ્ય, ૩ છપ્પત અતદ્વીપના મનુષ્ય અને ૪ ચૌદ સ્થાનકના સંમૂર્છીમ મનુષ્ય. કર્મભૂમિ તે કેને કહીએ ? જ્યાં અસિ, મસિ, અને કૃષિ એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર છે. તે ૧ (અસિ કે૦) તરવાર પ્રમુખ હથિયારનું બાંધવું, ૨ (મસિ કે૦) લખવાનો વ્યાપાર કરવો, ૩ (કૃષિ કે૦) ખેતીવાડી પ્રમુખ વ્યાપાર કરવો એ ત્રણ પ્રકારના વ્યાપાર કરીને જે જીવે, તે કર્મભૂમિના મનુષ્ય કહીએ તે કર્મભૂમિનાં ક્ષેત્ર કેટલાં ? પાંચ ભરત, પાંચ ઝરવત, પાંચ મહાવિદેહ, એ પંદર ક્ષેત્ર કર્મભૂમિના છે. તે કયે કયે ઠેકાણે છે ? તે કહે છે એક લાખ જોગનનો જળદ્વીપ છે તેમાં એક ભરત, એક ઝરવત, અને એક મહાવિદેહ, એ ત્રણ કર્મભૂમિનો ક્ષેત્ર, જળદ્વીપ મધ્યે છે. તે જળદ્વીપને ફરતો એ લાખ જોગનનો લવણ સમુદ્ર છે. તેને ફરતો ચાર લાખ જોગનનો ધાતદ્વીપ દ્વીપ છે, તેમાં એ ભરત, એ ઝરવત અને એ મહાવિદેહ, એ છ ક્ષેત્ર ધાતદ્વીપ દ્વીપ મધ્યે છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોગનનો કાળેદધિ સમુદ્ર છે, તેને ફરતો આઠ લાખ જોગનનો પુષ્કર્ણ દ્વીપ છે તેમાં એ ભરત, એ ઝરવત અને એ મહાવિદેહ, એ છ ક્ષેત્ર, પુષ્કર્ણ દ્વીપ મધ્યે છે. એ પંદર કર્મભૂમિના કક્ષાં.

ત્રીશ અકર્મભૂમિ, અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય તે કોને કહીએ ? બ્ધા અસિ, મસિ અને કૃષિ એ ત્રણ વ્યાપાર નથી અને દશ પ્રકારનાં કલ્પ-વૃક્ષ કરીને જીવે, તે અકર્મભૂમિનાં મનુષ્ય કહીએ. તે કયા કયા ? પાંચ હેમવય, પાંચ હિરણ્યવય, પાંચ હરિવાસ, પાંચ રમ્યકવાસ, પાંચ દેવકુરૂ અને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ ત્રીશ તે કયે કયે ઠેકાણે છે ? એક હેમવય, એક હિરણ્યવય, એક હરિવાસ, એક રમ્યકવાસ, એક દેવકુરૂ એક ઉત્તર કુરૂ એ છ જુગલિયાનાં ક્ષેત્ર જંબૂદ્વીપ મધ્યે છે. એથી જમણા એટલે બાર ક્ષેત્ર ધાતકિખંડમાં છે તેમજ બાર ક્ષેત્ર પુષ્કરાર્દ્ધ દ્વીપમાં છે. એ ત્રીશ અકર્મભૂમિ કહ્યાં.

છપ્પન અંતરદ્વીપ, અંતરદ્વીપ તે કોને કહીએ ? લવણ સમુદ્રના પાણી ઉપર, અંતરંગ ડાઢામાં દ્વીપ ઉપર રહેનાર, માટે અંતરદ્વીપના મનુષ્ય કહીએ. તે કયાં છે ? ભરત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર પીળા સુવર્ણનો ચુલહિમવંત નામે પર્વત છે, તે એકસો જોજનનો ઊંચો છે, એકસો ગાઉનો ઊંડો છે તથા એક હજાર બાવન જોજન અને બાર કળાનો પહોળો છે, ચોવીશ હજાર નવસેં બત્રીશ જોજનનો લાંબો છે, તેને પૂર્વ પશ્ચિમને છેડે બંને ડાઢા નીકળી છે, તે એકેકી ડાઢા ચોરાશીસેં ચોરાશીસેં \times જોજનથી ઝાઝેરી લાંબી છે. તે એકેકી ડાઢા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે જગતીથી ડાઢા ઉપર ત્રણસેં જોજન જઈએ ત્યારે ત્રણસેં જોજનનો લાંબો પહોળો પહોલો દ્વીપ આવે ॥ ૧ ॥ ત્યાંથી ચારસેં જોજન જઈએ, ત્યારે ચારસેં જોજનનો લાંબો પહોળો બીજો દ્વીપ આવે ॥ ૨ ॥ ત્યાંથી પાંચસેં જોજન જઈએ ત્યારે પાંચસેં જોજનનો લાંબો પહોળો ત્રીજો દ્વીપ આવે ॥ ૩ ॥ ત્યાંથી છસેં જોજન જઈએ, ત્યારે છસેં જોજનનો લાંબો પહોળો ચોથો દ્વીપ આવે ॥ ૪ ॥ ત્યાંથી સાતસેં જોજન જઈએ, ત્યારે સાતસેં જોજનનો લાંબો પહોળો પાંચમો દ્વીપ આવે ॥ ૫ ॥ ત્યાંથી આઠસેં જોજન જઈએ, ત્યારે આઠસેં જોજનનો લાંબો પહોળો છઠ્ઠો દ્વીપ આવે ॥ ૬ ॥ ત્યાંથી નવસેં જોજન જઈએ, ત્યારે નવસેં જોજનનો લાંબો પહોળો સાતમો દ્વીપ આવે ॥ ૭ ॥ એમ ચારે ડાઢા ઉપર થઈને સાત ચોકું અકૃપીશ થાય. એમજ ઐરવત ક્ષેત્રની મર્યાદાનો કરનાર શિખરીનામા પર્વત છે. તે પણ પીળા સુવર્ણનો છે તે ચુલહિમવંત પર્વતની પેઠે જાણવો તેને પણ પૂર્વ પશ્ચિમને

+ ચોરાશીસોને બદલે કોષ ૧૮૦૦ જોજન પણ કહે છે. અને દરેક અંતરદ્વીપા અનુક્રમે જગતીથી ૩૦૦-૪૦૦-૫૦૦ ચાવત ૬૦૦ જોજન દૂર હોવાનું કહે છે.

છેડે બપ્પે ડાઠા નીકળી છે, તે એકેકી ડાઠા ઉપર સાત સાત અંતરદ્વીપ છે એમ અઠ્ઠાવીશ દુ છપ્પન અંતરદ્વીપ છે તેનું સુખ અકર્મભૂમિની પેઠે જાણવું.

ચૌથ સ્થાનકના સંભૂર્તિર્ગ મનુષ્ય, ૧ (ઉચ્ચારેસુવા કે૦) વહી- નિતમાં ઊપજે, (પાસવણેસુવા કે૦) લઘુનિતમાં ઊપજે, ૩ (ખેણેસુવા- કે૦) બળખામાં ઊપજે, ૪ (સિંધાણેસુવા કે૦) નાસિકાના શ્લેષ્મમાં ઊપજે, ૫ (વતેસુવા કે૦) વમનમાં ઊપજે, ૬ (પિત્તેસુવા કે૦) પિત્તો- ડામાં ઊપજે, ૭ (પુણેસુવા કે૦) પદમાં ઊપજે, ૮ (સોણિએસુવા કે૦) રૂધિરમાં ઊપજે, ૯ (સુકટેસુવા કે૦) વીર્યામાં ઊપજે, ૧૦ (સુક્રપોગલ પરિસાદિએસુવા કે૦) વીર્યાદિના પુદ્ગલ સુકાણા તે ભીના થયા તેમાં ઊપજે, ૧૧ (વિગય જીવ કલેવરેસુવા કે૦) જીવ રહિત મૃતકના કલે- વરમાં ઊપજે, ૧૨ (ધૃતિ પુરિસ સંભેગેસુવા કે૦) સ્ત્રીપુરુષના સયો- ગમાં ઊપજે, ૧૩ (નગરની ધમણેસુવા કે૦) નગરની ખાળ પ્રમુખમાં ઊપજે અને ૧૪ (સખેસુ એવ અસુધ ઠાણેસુવા કે૦) મનુષ્ય સંગ્રાધી પિયા પ્રમુખ અશુચિ સ્થાનકમાં ઊપજે. એ અસંખ્યાતા સંભૂર્તિર્મ મનુષ્ય અંતમુર્દત્માં મનુષ્યના શરીરથી વસ્તુ દૂર થાય, તેમાં ઊપજે, એવા એકસો એક ક્ષેત્રના ગર્ભજ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા અને એકસો એક પર્યાપ્તા તથા એકસો એક સંભૂર્તિર્મ મનુષ્યના અપર્યાપ્તા એમ ત્રણસો ત્રણ ભેદનો એકવીશમા મનુષ્યનો દંડ થયો,

બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દંડક તેની સોળ જાત છે. ૧ પિશાચ, ૨ જૂન, ૩ યક્ષ, ૪ રાક્ષસ, ૫ કિન્નર, ૬ કિપુરુષ, ૭ મહોરગ, ૮ ગધર્વ, ૯ આણુપન્ની, ૧૦ પાણુપન્ની, ૧૧ ઇસિવાઈ, ૧૨ ભૂઈવાઈ, ૧૩ કંદિય, ૧૪ મહાકંઠિય, ૧૫ કોહંડ અને ૧૬ પયંગદેવ. એ સોળ જાતના વાણવ્યંતરનો બાવીશમો દંડક થયો.

ત્રેવીશમો ત્યોતિપીનો દંડક તેની દશ જાત છે. ૧ ચંદ્રમા, ૨ સૂર્ય, ૩ ચંદ્ર, ૪ નક્ષત્ર, ૫ તારા. એ પાંચ ચળ તે અટીદ્રીપમાં છે અને એ પાંચ સ્થિર તે અટીદ્રીપ બહાર છે એ દશ જાત, બે ચંદ્રમા અને બે સૂર્ય જંઝૂદ્રીપમાં છે, ચર ચંદ્રમા અને ચાર સૂર્ય લવાળ સમુદ્રમાં છે, બાર ચંદ્રમા અને બાર સૂર્ય ધાત્રીખંડમાં છે, બેતાલીશ ચંદ્રમા અને બેતાલીશ સૂર્ય કાળોદધિ સમુદ્રમાં છે, બાહો- તેર ચંદ્રમા અને બાહોતેર સૂર્ય પુષ્કરાર્ધદ્રીપમાં છે; એમ સર્વ મળીને મનુષ્યજેવમાં એકસો બાવીશ ચંદ્રમા અને એકસો બાવીશ સૂર્ય મસ્તિશ્વર સહિત ચળ છે પરિવાર તે ત્યાં એક ચંદ્રમા અને એક સૂર્ય હોય ત્યાં

અઠ્ઠાશી ગ્રહ, અઠ્ઠાવીશ નક્ષત્ર, છાસઠ હજાર નવસે ને પચોતેર કોડા-કોડી, તારા એ સર્વ ચંદ્રમા, સૂર્યનો પરિવાર ગણવો. અસંખ્યાતા ચંદ્રમા અને અસંખ્યાતા સૂર્ય, પરિવાર સહિત મનુષ્ય ક્ષેત્ર બહાર, અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રમાં સ્થિત છે, એ દશ જાતનો ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક થયો.

ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક, તેના છવીશ ભેદ છે. બાર દેવલોક, નવ ઔવેયક અને પાંચ અનુત્તર વિમાન, એ છવીસ તેના નામ કહે છે- ૧ સૌધર્મ, ૨ ઈશાન, ૩ સનતકુમાર, ૪ માહેન્દ્ર, ૫ બ્રહ્મલોક, ૬ લાંતક ૭ મહાશુક, ૮ સહસાર, ૯ આણુત, ૧૦ પ્રાણુત, ૧૧ આરણુ અને ૧૨ અચ્યુત. એ બાર દેવલોકનાં નામ કહ્યાં. નવ ઔવેયકનાં નામ કહે છે. ૧ ભદ્રે, ૨ સુભદ્રે, ૩ સુભેએ, ૪ સુમાણુસે, ૫ પ્રિયદંસણુ, ૬ સુદંસણુ, ૭ આમોહે, ૮ સુપડિગ્રહે, અને ૯ જસોધરે પાંચ અનુત્તર વિમાનનાં નામ કહે છે. ૧ વિજય, ૨ વિજયંત, ૩ જયંત, ૪ અપરાજિત, ૫ સર્વાર્થસિદ્ધ, એ ચોવીશમો વૈમાનિકનો દંડક કહ્યો. હવે પંદર પરમાધામીનાં નામ કહે છે. ૧ અંબ, ૨ અંબરીષ, ૩ શામ ૪ સગળ, ૫ રૂદ્ર, ૬ વૈરૂદ્ર, ૭ કાળ, ૮ મહાકાળ, ૯ અશિષત્ર, ૧૦ ધનુષ્ય, ૧૧ કુંભ, ૧૨ વાલુક, ૧૩ વૈતરણી, ૧૪ ખરસ્વર અને ૧૫ મહાધોષ. એ પંદર પરમાધામી તે અસુરકુમારમાં લખ્યા. દશ જાતના જંભકા, તેનાં નામ કહે છે. ૧ આણુજંભકા, ૨ પાણુજંભકા, ૩ લયણુજંભકા, ૪ સયણુજંભકા, ૫ વત્યજંભકા, ૬ પુષ્પજંભકા, ૭ ક્ષણજંભકા, ૮ બીજજંભકા, ૯ વિજળુજંભકા, અને ૧૦ અવિચતજંભકા, એ દશ જાતના જંભકા દેવતા તે વાણુવ્યંતરમાં લખ્યા. ત્રણ કિલ્લિષીનાં નામ. ૧ ત્રણ પલિયા, ૨ ત્રણ સાગરીઆ અને ૩ તેર સાગરીઆ. એ ત્રણ કિલ્લિષી, દેવલોક અંતર નિવાસી માટે વૈમાનિકમાં લખ્યા હવે નવ લોકાંતિકનાં નામ કહે છે. ૧ સારસ્વત, ૨ આદિત્ય, ૩ વહ્નિ, ૪ વરૂણ, ૫ ગર્ભતોયા ૬ તોવિયા, ૭ અવ્યાબાધા, ૮ અગ્નિયા અને ૯ રિદ્ધા એ નવ લોકાંતિક બ્રહ્મલોકવાસી માટે ઉત્તમ વૈમાનિકમાં લખ્યા. ઈતિ ચોવીશ દંડકના નામ કહ્યાં ॥ ૨૪ ॥

હવે સાત કોડ ને બહોતેર લાખ ભવનપતિનાં ભવન છે. ચોરાશી લાખ નરકવાસા છે, વાણુવ્યંતરનાં અસંખ્યાતા નગર છે, જ્યોતિષીનાં અસંખ્યાતા વિમાન છે, અસંખ્યાતા રાજધાની છે, ચોરાશી લાખ સત્તાણું હજાર ત્રેવીશ વૈમાનિકતા વિમાન છે, મનુષ્યના સંખ્યાતા વાસ છે શેષ નવ દંડકના અસંખ્યાતા વાસ છે, તે સર્વનું વર્ણન અન્ય સિદ્ધાંતોથી જાણવું.

સિદ્ધશિલાનાં બાર નામ ૧ ઇસિતિવા, ૨ ઇસિપભારતિવા, ૩ તાણુ-
તિવા, ૪ તાણુ તાણુતિવા, ૫ સિદ્ધિતિવા, ૬ સિદ્ધાલયેતિવા, ૭ મુત્તિતિવા
૮ મુત્તાલયેતિવા, ૯ લોપગેતિવા, ૧૦ લોગથુભિયેતિવા, ૧૧ લોગપદિભો-
હેતિવા, ૧૨ સંવપાણુભૂય જીવસત્તા સુહાવહેતિવા, એ મોક્ષનાં બાર
નામ કહ્યાં.

એ કિંચિત્ માત્ર નામ દ્વાર સંપૂર્ણમ

ચોવીસ દ્વાર તે ચોવીશ દંડક ઉપર ઉતારે છે.

પહેલો નારકીનો દંડક.

નારકીને શરીર ત્રણ:-વૈકિય, તૈજસ અને કાર્મણુ ભવધારણી
શરીરની અવધેણા જન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ઉત્કૃં
પાંચસે ધનુષની અને ઉત્તર વૈકિય શરીરની જાં અંગું સંખ્યાં અને
ઉત્કૃં હજાર ધનુષની. પહેલી નરકે જાં અંગું અસં અને ઉત્કૃં
પોણા આઠ ધનુષ ને છ આંગળની અને ઉત્તર વૈકિય કરે તો જાં
અંગું સંખ્યાં અને ઉત્કૃં સાડાપંદર ધનુષ ને બાર આંગળની ખીજી
નરકે જાં અંગું અસં અને ઉત્કૃં સાડાપંદર ધનુષ ને બાર આંગળની
અને ઉત્તર વૈકિય કરે તો જાં અંગું સંખ્યાં અને ઉત્કૃં સવાએકત્રીસ
ધનુષની અને ઉત્તર વૈકિય કરે તો જાં અંગું અને ઉત્કૃં
સાડીબાસઠ ધનુષની ચોથી નરકે જાં અંગું અસં અને ઉત્કૃં
સાડીબાસઠ ધનુષની અને ઉત્તર વૈકિય કરે તો જાં અંગું સંખ્યાં અને
ઉત્કૃં સવાસો ધનુષની પાંચમી નરકે જાં અંગું અસં અને ઉત્કૃં
સવાસો ધનુષની. અને ઉત્તર વૈકિય કરે તો જાં અંગું સંખ્યાં અને ઉત્કૃં
અઢીસે ધનુષની. છઠી નરકે જાં અંગું અસં અને ઉત્કૃં અઢીસે
ધનુષની અને ઉત્તર વૈકિય કરે તો જાં અંગું સંખ્યાં અને ઉત્કૃં
પાંચસે ધનુષની. સાતમી નરકે જાં અંગું અસં અને ઉત્કૃં પાંચસે
ધનુષની અને ઉત્તર વૈકિય કરે તો જાં અંગું સંખ્યાં અને ઉત્કૃં
હજાર ધનુષની. સંઘયાણુ-નારકી અસંઘયાણીય, નારકીને એક હુંડે સંધ્યાન.
દયાય ચારે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ, પાણુ નારકીને ક્રોધ ઘણો.
સંજ્ઞા ચારે, આહારસંજ્ઞા, જાયરાંજ્ઞા, મૈથુનસંજ્ઞા અને પરિગ્રહસંજ્ઞા
પાણુ નારકીને જાય ઘણો. નારકીને લેશ્યા ત્રણ, પહેલી સમુચ્ચે, પહેલી
ખીજી નરકે એક કપાત લેશ્યા, ત્રીજી નરકે બે લેશ્યા કાપેત ઘણી

પાંચ સ્થાવરના પાંચ દંડક

૧ પૃથ્વી, ૨ પાણી, ૩ તેઉ, ૪ વનસ્પતિ એ ચારને શરીર ત્રણ તે ઔદારિક તૈજસ અને કાર્મણુ અને વાયુને શરીર ચાર, તે ઔદારિક, વૈક્રિય તૈજસ અને કાર્મણુ, પૃથ્વી, પાણી, તેઉ અને વાયુ એ ચારેની અવધેણા જાં ને ઉત્કૃં અંગુલનો અસાં ભાગ અને વનસ્પતિની જાં અંગું અસાંખ્યા ઉત્કૃં હજાર જોજનની ઝાઝેરી, કમળ પ્રમુખની. સંઘયણ એક. છેવટે સંસ્થાન એક હુંડ, પાચેના સંસ્થાન કહે છે, ૧ પૃથ્વીનું સંસ્થાન મસૂરની દાળ તથા ચંદ્રમાને આકારે. ૨ પાણીનું સંસ્થાન પાણીના પરપોટાને આકારે, ૩ તેઉનું સંસ્થાન સોયના ભારાને આકારે, ૪ વાયરાનું સંસ્થાન પ્વજાને આકારે. ૫ વનસ્પતિનું સંસ્થાન નાના પ્રકારનું કષાય ચારે, સંજ્ઞા ચારે લેશ્યા:- પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ત્રણને અપર્યાપ્તા વેળા લેશ્યા ચાર પહેલી, બાકીના અપર્યાપ્તામાં અને પાંચેના પર્યાપ્તામાં લેશ્યા ત્રણ પહેલી. ઈદ્રિય એક કાયાની, સમુદ્ધાત પૃથ્વી, પાણી, તેઉ ને વનસ્પતિ એ ચારને ત્રણ તે વેદની, કષાય ને મારણાતિક અને વાયરાને સમુદ્ધાત ચાર તે વૈક્રિયની વધી સંજ્ઞી તે પાંચે સ્થાવર અસંજ્ઞી વેદ એક નપુંસક, પર્યાય પાંચેને ચાર:-આહાર પર્યાય, શરીર પર્યાય, ઈદ્રિય પર્યાય, શ્વાસોચ્છવાસ પર્યાય દ્રષ્ટિ એક મિથ્યાત્વ, દર્શન એક અચક્ષુદર્શન, જ્ઞાન નથી, અજ્ઞાન છે તે મતિઅજ્ઞાન ને શ્રુતઅજ્ઞાન. પૃથ્વી, પાણી તેઉ અને વનસ્પતિ એ ચારને યોગ ત્રણ તે ૧ ઔદારિક ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર અને ૩ કાર્મણુ કાય યોગ અને વાયરાને યોગ પાંચ તે વૈક્રિય અને વૈક્રિયનો મિશ્ર એ છે વધ્યા ઉપયોગ ત્રણ, પાંચેને છે અજ્ઞાન ને એક અચક્ષુદર્શન, (તહા કેં) તેમજ આહાર લે જઘન્ય ત્રણ દિશિનેા ઉત્કૃં છ દિશિનેા કેવળ વર્ણને છે પ્રકારનો આહાર કરે, ઉવવાય તે આવીને ઊપજે, પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિમાં ત્રેવીશ દંડકના એક નારકી વર્ણને અને તેઉ, વાયુમાં દશ દંડકના આવીને ઊપજે, પાંચ સ્થાવર ત્રણ વિકલેદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યચ. ૧ પૃથ્વીની સ્થિતિ જાં અંતર્મુહૂર્તનાં ઉં બાવીશ હજાર વર્ષની. ૨ પાણીની સ્થિતિ જાં અંતર્મુહૂર્તનાં હજાર વર્ષની. તેઉની સ્થિતિ જાં અંતર્મુહૂર્તની ઉં ત્રણ અહોરાત્રિની. ૪ વાયરાની સ્થિતિ જાં અંતર્મુહૂર્તની, ઉં ત્રણ હજાર વર્ષની, ૫ વનસ્પતિની સ્થિતિ જાં અંતર્મુહૂર્તની ઉં દશ હજાર વર્ષની. સમોદિયા મરણુ અને અસમોદિયા મરણુ એ છે મરણુ છે, ચવણુ તે ચ્યવીને પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિ એ દશ, દંડકમાં જાય, પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યચમાં

નવ દંડકમાં જાય, મનુષ્ય વર્ણ પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેન્દ્રિય ને તિર્યચ (ગર્હ કે) ગતિ તે મરીને પૃથ્વી, પાણી ને વનસ્પતિ, બે ગતિમાં જાય. મનુષ્ય ને તિર્યચમાં અને તેહ, વાયુ એક, તિર્યચગતિમાં જાય. આગળ તે પૃથ્વી પાણી, વનસ્પતિમાં ત્રણ ગતિનો આવે તે દેવતા, મનુષ્ય ને તિર્યચનો. પ્રાણ પાંચેયને ચાર ૧ એકેન્દ્રિયપ્રાણ, ૨ કાયબળ, ૩ શ્વાસોચ્છવાસ, ૪ આહિષ્ઠ. જોગ એક, કાય જોગ.

ષ્ટિ પાંચ સ્થાવરના પાંચ દંડક

ત્રણ વિકલેન્દ્રિયના ત્રણ દંડક.

બે ઇન્દ્રિય, તેષ્ઠિન્દ્રિય, અને ચૌરેન્દ્રિયમાં શરીર ત્રણ ઔદારિક, તૈજસ ને કાર્મણ, બે ઇન્દ્રિયની અવધેણા જ૦ અંગુ ૦ અસં ૦ ગાર જોજનની. તેષ્ઠિન્દ્રિય જ૦ અંગુ ૦ અસં ૦ ૦ ત્રણ ગાઉની. ચૌરેન્દ્રિયની જ૦ અંગુ ૦ અસં ૦ ૦ ચાર ગાઉની. સંઘયણ એક છેવટુ, સંસ્થાન એક હુંડ, કષાય, ચારે, સંજ્ઞા ચારે, લેશ્યા ત્રણ પહેલી, બેષ્ઠિન્દ્રિયને ઇન્દ્રિય બે ૧ કાયા અને ૨ જીભ. તેષ્ઠિન્દ્રિયને ઇન્દ્રિય ત્રણ, તે નાસિકા વધી. ચૌરેન્દ્રિયને ઇન્દ્રિય ચાર, તે આંખો વધી. સમુદ્ધાત ત્રણ, વેદની, કષાય ને મરણાતિક સંજ્ઞી તે અસંજ્ઞી. વેદ ૧ નપુંસક પર્યાય પાંચ, મન નહિ, દષ્ટિ બે, સમકિત દષ્ટિ ને મિથ્યાત્વદષ્ટિ. બેષ્ઠિન્દ્રિય, તેષ્ઠિન્દ્રિય ને એક અચક્ષુદર્શન. ચૌરેન્દ્રિયને બે દર્શન, ચક્ષુદર્શન ને અચક્ષુદર્શન, જ્ઞાન બે મતિજ્ઞાન ને કૃતજ્ઞાન અજ્ઞાન બે, મતિઅજ્ઞાન, શ્રુતઅજ્ઞાન. જોગ ચાર ૧ ઔદારિક, ૨ ઔદારિકનો મિશ્ર, ૩ કાર્મણપ્રાય જોગ ૪ વ્યવહાર વચન બેષ્ઠિન્દ્રિય, તેષ્ઠિન્દ્રિયને ઉપયોગ પાંચ, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને એક અચક્ષુદર્શન. ચૌરેન્દ્રિયને ઉપયોગ છ, બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન (તદ્વા કે) તેમજ આહાર લે, જઘન્ય અને ઉત્કૃષ્ટો છ ગિણિનો આહાર લે તથા ત્રણ પ્રકારનો આહાર લે, ૧ જોજ, ૨ રોમ અને ૩ કવલ. ઉવવાય તે આવીને ઊપજે. દશ દંડકતા પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેન્દ્રિય, મનુષ્ય અને તિર્યચ. બે ઇન્દ્રિયની સ્થિતિ જ૦ અંતર્ગૃહીર્ણની ૦ ગાર વર્ષની તેષ્ઠિન્દ્રિયની જ૦ અંતર્ગૃહીર્ણની ૦ ઓગણપચાસ દિવસની ચૌરેન્દ્રિયની જ૦ અંતર્ગૃહીર્ણની ૦ છ મહિનાની. સમોદિયા મરણ ને અમ્મોદિયા મરણ બે છે. અવજ તે સ્થિતિને દશ દંડકમાં જાય, પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેન્દ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યચમાં આગળ તે પાંચ પ્રાણ બે ગતિના ને મનુષ્ય ને તિર્યચના. બે ઇન્દ્રિયને પ્રાણ

છ, બે ઇન્દ્રિયના છ પ્રાણ, રસેન્દ્રિયબળ, સ્પર્શેન્દ્રિયબળ, કાયબળ, વચન-
બળ, શ્વાસોચ્છવાસ, આઉષ્ણં તેન્દ્રિયને પ્રાણ સાત, તે નાસિકા વધી અને
ચૌરેન્દ્રિયને આઠ પ્રાણ તે આંખ વધી. જોગ બે, વચનજોગ ને કાયજોગ.

ધતિ ત્રણ વિકલેન્દ્રિયના ત્રણ દંડક.

વીશમો તિર્યચ પાંચેન્દ્રિયનો દંડક.

પાંચે સંભૂચ્છિંમને શરીર ત્રણ, ઔદારિક, તૈજસ ને કાર્મણ
અને ગર્ભજને ચાર શરીર તે વૈક્રિય વધ્યું. એ પાંચની અવધેણા કહે
છે. જળચર સંભૂચ્છિંમ ને ગર્ભજની જૉ અંગુઠ અસંઠ ઉઠ હજાર
જોજનની. સ્થળચર સંભૂચ્છિંમની જૉ અંગુઠ અસંઠ ઉઠ પ્રત્યેક
ગાઉની. ગર્ભજની જૉ અંગુઠ અસંઠ ઉઠ છ ગાઉની ઉરપર સંભૂચ્છિંમ
સર્પની જૉ અંગુઠ અસંઠ ઉઠ પ્રત્યેક જોજનની, અને ગર્ભજની જૉ
અંગુઠ અસંઠ ઉઠ હજાર જોજનની, ભુજપર સંભૂચ્છિંમ સર્પની જૉ
અંગુઠ અસંઠ ઉઠ પ્રત્યેક ધનુષની. ગર્ભજની જૉ અંગુઠ અસંઠ ઉઠ
પ્રત્યેક ગાઉની જોચર સંભૂચ્છિંમ ને ગર્ભજની જૉ અંગુઠ અસંઠ
ઉઠ પ્રત્યેક ધનુષની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જૉ અંગુઠ સંખ્યા
ઉઠ નવસે જોજનની, સંભૂચ્છિંમને એક છેવટું સંઘયણ. ગર્ભજને છ
સંઘયણ, સંભૂચ્છિંમને એક હુંડ સ્થાન, ગર્ભજને છ સંસ્થાન,
કધાય ચારે, પણ તિર્યચને માયા ઘણી. સંજ્ઞા ચારે, પણ તિર્યચને
આહાર સંજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા સંભૂચ્છિંમને ત્રણ પહેલી, ગર્ભજને છ
લેશ્યા, ઇન્દ્રિય પાંચે છે. સંભૂચ્છિંમને સમુદ્ધાત ત્રણ, તે વેદની, કધાય,
ને મારણાંતિક, અને ગર્ભજને સમુદ્ધાત પાંચ, તે વેદની, કધાય,
મારણાંતિક, વૈક્રિય અને તૈજસ. સંજ્ઞી, અસંજ્ઞી બે છે સંભૂચ્છિંમને
વેદ એક નપુંસક. ગર્ભજને ત્રણ વેદ સંભૂચ્છિંમને પર્યાય પાંચ, મન
નહિ અને ગર્ભજને છ પર્યાય છે સંભૂચ્છિંમને દષ્ટિ બે, સમકિત ને
મિથ્યાત્વ. ગર્ભજને દષ્ટિ ત્રણ સંભૂચ્છિંમને દર્શન બે, તે ચક્ષુદર્શન
અચક્ષુદર્શન, ગર્ભજને ત્રણ દર્શન, સંભૂચ્છિંમને જ્ઞાન બે મતિજ્ઞાન
ને શ્રુતજ્ઞાન, ગર્ભજને ત્રણ જ્ઞાન. અજ્ઞાન સંભૂચ્છિંમને બે, મતિ
અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન અને ગર્ભજને ત્રણ અજ્ઞાન. સંભૂચ્છિંમને
યોગ ચાર. તે ઔદારિકના બે કાર્મણ કાયજોગ ને વ્યવહાર વચન.
ગર્ભજને તેર યોગ તે આહારકના બે નહિ સંભૂચ્છિંમને ઉપયોગ
છ, તે બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન અને બે દર્શન ગર્ભજને ઉપયોગ
નવ, તે ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન ને ત્રણ દર્શન, તેમજ

આહાર જઘન્ય ઉત્કૃષ્ટો છ દિશિનો લે તથા ત્રણ પ્રકારે આહાર લે તે ઓજ, રોમ ને કેવળ, ઉવવાય તે સંમૂર્ઞિમમાં દશ દંડકના આવીને ઊપજે પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલોદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યંચ. ગર્ભજમાં ચોવીશે દંડકના આવીને ઊપજે. સ્થિતિ જળચર સંમૂર્ઞિમ ને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વ કોડની. સ્થળચર સંમૂર્ઞિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ચોરાશી હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ત્રણ પટ્યો-પમની. ઉરપર સર્પ સંમૂર્ઞિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ત્રેપન હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વકોડની. હુજપર સર્પ સંમૂર્ઞિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ ખેતાલીશ હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પૂર્વકોડની. ખેચર સંમૂર્ઞિમની જ૦ અંત૦ ઉ૦ બહોતેર હજાર વર્ષની અને ગર્ભજની જ૦ અંત૦ ઉ૦ પટ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ. સમોહિયા મરણ ને અસમોહિયા મરણ એ બે મરણ છે અવણુ તે ચ્યવીને સંમૂર્ઞિમ જાય તો ખાવીસ દંડકમાં, જ્યોતિષી ને ગૈમા-નિકમાં જાય નહિ અને ગર્ભજ ચોવીશે દંડકમાં જાય. ગઈ તે સંમૂર્ઞિમ મરીને ચાર ગતિમાં જાય અને ગર્ભજ પણ ચાર ગતિમાં જાય આગાઈ તે સંમૂર્ઞિમમાં બે ગતિનો આવે, મનુષ્ય ને તિર્યંચનો અને ગર્ભજમાં ચાર ગતિનો આવે. સંમૂર્ઞિમને નવ પ્રાણ, એક મન નહિ અને ગર્ભજને દશ પ્રાણ લાલે. સંમૂર્ઞિમને જોગ બે, કાયજોગ ને વચનજોગ અને ગર્ભજને ત્રણ જોગ મન, વચન ને કાયજોગ

ઇતિ વીશમો તિર્યંચ પંચેદ્રિયનો દંડક

એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક

સંમૂર્ઞિમ મનુષ્યમાં ત્રણ શરીર, ઉદારિક, રોજસ ને કાર્મણુ. ભુગલિયામાં પણ તે જ ત્રણ શરીર, પંદર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં પાંચ શરીર લાભે. સંમૂર્ઞિમની અવધેણા ૧૦ ને ઉ૦ અંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ અને ગર્ભજ મનુષ્યની ભરત, ઈરવત એ બેમાં આરાને મેળે જાતુવી. પહેલે આરે બેસતાં ત્રણ ગાઉની અને ઉતરતાં આરે બે ગાઉની. બીજે આરે બેસતાં બે ગાઉની અને ઉતરતાં એક ગાઉની. ત્રીજે આરે બેસતાં એક ગાઉની અને ઉતરતાં પાંચમે ધનુપની ચોથે આરે બેસતાં પાંચમે ધનુપની અને ઉતરતાં સાત હાયની. પાંચમે આરે બેસતાં સાત હાયની અને ઉતરતાં એક હાયની. છઠ્ઠે આરે બેસતાં એક હાયની અને ઉતરતાં મૂઠા હાયની, પછી ચડતાં અવગા

સવળી જાણવી. પાંચ મહાવિદેહમાં પાંચસેં ધનુષની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે
 તો ૪૦ અંગુલ સંખ્યા ૦ લાખ જોજનની ઝાઝેરી. હેમવય, હિરણ્યવયમાં
 ૪૦ અંગુલ અસં ૦ ઉં એક ગાઉની. હરિવાસ, રમ્યકવાસમાં ૪૦
 અંગુલ અસં ૦ ઉં બે ગાઉની દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂમાં ૪૦ અંગુલ અસં ૦
 ઉં ત્રણ ગાઉની. છપ્પન અંતરદ્વીપની ૪૦ અંગુલ અસં ૦ ઉં આઠસેં
 ધનુષની સંમૂર્ચિમને એક છેવટું સંઘયણુ. જુગલિયાને એક વજ્રકષભ-
 નારાય સંઘયણુ. પંદર કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંઘયણુ.
 સંમૂર્ચિમને એક હુંડ સંસ્થાન. જુગલિયાને એક સમચક્રિસ સંસ્થાન.
 કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યને છ સંસ્થાન. કષાય ચારે પણ મનુષ્યને
 માન ઘણું, સંજ્ઞા ચારે પણ મનુષ્યને મૈથુન સંજ્ઞા ઘણી, સંમૂર્ચિમને
 પહેડી ત્રણ લેશ્યા. જુગલિયાને પહેલી ચાર લેશ્યા અને ગર્ભજને છ
 લેશ્યા. ઇંદ્રિયપાત્રે સંમૂર્ચિમને સમુદ્ધાત ત્રણ તે વેદની, કષાય ને
 મારણાતિક જુગલિયાને પણ તે ૪ ત્રણ સમુદ્ધાત. કર્મભૂમિના ગર્ભજ
 મનુષ્યને સાત સમુદ્ધાત, સંજ્ઞી અસંજ્ઞી બે. સંમૂર્ચિમને એક નપુંસક
 વેદ. જુગલિયામાં બે વેદ. સ્ત્રી ને પુરુષ, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં
 સ્ત્રી, પુરુષ ને નપુંસક એ ત્રણ વેદ, સંમૂર્ચિમને પર્યાય ચાર. ભાષાને
 મન નહિ. ગર્ભજને છ પર્યાય, સંમૂર્ચિમને એક મિથ્યાત્વ દષ્ટિ, દશ
 અકર્મભૂમિમાં બે દષ્ટિ, સમકિત અને મિથ્યાત્વ. વીશ અકર્મભૂમિને
 છપ્પન અંતર દ્વીપમાં એક મિથ્યાત્વ દષ્ટિ અને કર્મભૂમિના મનુષ્યમાં
 ત્રણ દષ્ટિ સમકિત, મિથ્યાત્વ અને સમામિથ્યાત્વ, સંમૂર્ચિમ અને
 જુગલિયાને બે દર્શન-ચક્રદર્શન ને અચક્રદર્શન ગર્ભજને ચારે દર્શન
 લાલે. જ્ઞાન, દશ અકર્મભૂમિમાં બે અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન
 અંતરદ્વીપ, અને સંમૂર્ચિમને નથી અને ગર્ભજને પાંચે જ્ઞાન.
 સંમૂર્ચિમ તથા જુગલિયાને અજ્ઞાન બે મતિ અજ્ઞાન ને શ્રુત અજ્ઞાન,
 ગર્ભજને ત્રણ સંમૂર્ચિમને જોગ ત્રણ. ઔદારિકના બે ને ૧ કાર્મણુ
 કાય યોગ. જુગલિયાને જોગ અગીઆર, ૪ મનના, ૪ વચનના. ૨
 ઔદારિકના ૧ કાર્મણુ કાય જોગ. ગર્ભજને પંદર જોગ ઉપયોગ, દશ
 અકર્મભૂમિ તે પાંચ દેવકુરૂ ને પાંચ ઉત્તરકુરૂ એ દશમાં છ, તે બે
 જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન ને બે દર્શન અને વીશ અકર્મભૂમિ, છપ્પન અંતર-
 દ્વીપમાં ને સંમૂર્ચિમને ચાર, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન, ગર્ભજને બાર
 ઉપયોગ. તેમજ આહાર લે તો ૪૦ ને છ દિશિનો તથા ત્રણ પ્રકારે
 આહાર લે, ઓજ, રોમ ને કવળ, ઉવવાય તે સંમૂર્ચિમમાં આઠ
 દંડકના આવીને ઊપજે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, ત્રણ વિદ્વેદ્રિય, મનુષ્ય
 ને તિર્યંચ. જુગલિયામાં બે દંડકના આવીને ઊપજે તે મનુષ્ય અને

તિર્યચના, કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્યમાં બાવીશ દંડકના ઉપજે, તેઉ-વાયુના નહીં. સંમૂર્ચિમની સ્થિતિ જ૦ ને ઉ૦ અંતર્મુદ્દર્તની ગર્ભજની આરાના મેળે જાણવી. ભરત ધરવતમાં પહેલે આરે બેસતાં ત્રણ પદ્યોપમની, ઉતરતાં બે પદ્યોપમની. બીજે આરે બેસતાં બે પદ્યોપમની ઉતરતાં એક પદ્યોપમની. ત્રીજે આરે બેસતાં એક પદ્યોપમની, ઉતરતાં પૂર્વ કોડની ચોથે આરે બેસતાં, પૂર્વ કોડની, ઉતરતાં સવાસો વર્ષની. પાંચમે આરે બેસતાં સવાસો વર્ષની, ઉતરતાં વીશ વયની છઠે આરે બેસતાં વીશ વર્ષની, ઉતરતાં સોળ વર્ષની, એમ ચડતાં અવળા સવળી જાણવી. હિમવય, હિરણ્યવયમાં એક પદ્યોપમની, હરિવાસ રમ્યકવાસમાં બે પદ્યોપમની, દેવકુરુ, ઉત્તરકુરુમાં ત્રણ પદ્યોપમની, છપ્પન અંતરદ્વીપમાં પદ્યોપમનો અસંખ્યાતમો ભાગ, પાંચ મહાવિદેહમાં પૂર્વકોડની સમોહિયા મરણુ ને અસમોહિયા મરણુ એ બે મરણુ છે. ચવણુ તે ચવીને સંમૂર્ચિમ દશ દંડકમાં જાય, પાંચ સ્થાવર, ત્રણ વિકલેદ્રિય, મનુષ્ય ને તિર્યચમાં જાય. જુગલીઆ તેર દંડકમાં જાય, તે દેવતાના તેર દંડકમાં. કર્મભૂમિના ગર્ભજ ચાવીશે દંડકમાં જાય, ગર્ધ તે સંમૂર્ચિમ મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યચમાં જાય. જુગલીઆ મરીને એક દેવગતિમાં જાય કર્મભૂમિના ગર્ભજ મનુષ્ય પાંચે ગતિમાં જાય. આગર્ધ તે સંમૂર્ચિમમાં આવે તો બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યચનો ગર્ભજમાં આરે ગતિનો આવે સંમૂર્ચિમને પ્રાણુ આઠ. ભાપા ને મન નહિ. ગર્ભજને દશ પ્રાણુ સંમૂર્ચિમને એક કાયાનો જોગ. ગર્ભજને ત્રણ જોગ.

(ધતિ એકવીશમો મનુષ્યનો દંડક)

બાવીશમો વાણુવ્યંતરનો દંડક

તેમાં શરીર ત્રણ વૈક્રિય, ત્રીજસ ને કાર્મણુ. અવધેણા જ૦ અંશુ૦ અસં ઉ૦ સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો જ૦ અંશુ૦ સંખ્યા૦ ઉ૦ લાખ જોજનની. સંઘયણુ નથી. સંકાણુ એક સમચઉરસ, કપાય આરે પણ દેવતાને લોભ ઘણો. સંજ્ઞા આરે પણ દેવતાને પરિચક સંજ્ઞા ઘણી. લેશ્યા ચાર પહેલી. ઇદ્રિય પાંચે. સમુદ્ઘાત પાંચ આહારક ને કેવળ નહીં. સંજી અસંજી. વેદ બે, સ્ત્રી ને પુરુષ. પર્યાય છ પણ શાપા અને મન ભેગાં જાંધે. દષ્ટિ ત્રણ, દર્શન ત્રણ. જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન ત્રણ, જોગ અગીઆર, તે ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના. તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો ગિદ્ધ અને કર્મણુ કાય જોગ, એમ અગીઆર ઉપયોગ નવ,

ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન અને ત્રણ દર્શન, તેમજ આહાર હો તો જલ્પ્ય નો ઉં ૯ દિશિનો તથા બે પ્રકારે ઓજ ને રોમ તથા શુભ અને અશિષ્ત આહાર ઉવવાય તે બે દંડકના આવીને ઉપજે તે મનુષ્ય ને તિર્યચના. વાણવ્યંતરની સ્થિતિ જો દશ હજાર વર્ષની, ઉં એક પદ્યોપમાની. તેની દેવીની જો દશ હજાર વર્ષની ઉં અર્ધ પદ્યોપમાની. સમોહિયા મરણ્ય ને અસમોહિયા મરણ્ય એ બે પ્રકારે છે, ચવણ તે ચચવીને પાંચ દંડકમાં જાય તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ મનુષ્ય ને તિર્યચ એ પાંચ. ગર્ભ તે મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યચમાં. આગઈ તે આવે પણ બે ગતિના તે મનુષ્ય ને તિર્યચના, પ્રાણુ દશ. જોગ ત્રણ, મન, વચન ને કાયાના. ઇતિ બાવીશમો વાણવ્યંતરનો દંડક.

ત્રેવીશમો જ્યોતિષીનો દંડક.

તેમાં શરીર ત્રણ વૈક્રિય, તૈજસ ને કાર્મણ અવધેણા જો અંશું અસંં ઉં સાત હાથની અને ઉત્તર વૈક્રિય કરેતો જો અંશું અસંં ઉં લાખ જોજનની, સંઘયણ નથી. સંકાણ એક સમચક્રરસ કષાય ચારે. સંજ્ઞા ચારે. લેશ્યા એક તેણુ ઈંદ્રિય પાંચે સમુદ્ધાત પાંચ, આહારક ને કેવળ નહીં, સંજ્ઞી છ, વેદ બે પર્યાય છ, પણ ભાષા ને મન ભોગાં બાધે. દષ્ટિ ત્રણ દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન ત્રણ, જોગ અગીઆર, ચાર મનના, ચાર વચનના, ત્રણ કાયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર, ને કાર્મણ કાયજોગ. ઉપયોગ નવ, ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન, ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર હો તો, જો ને ઉં ૬ દિશિનો તથા બે પ્રકારે તે ઓજ ને રોમ, તે પણ શુભ ને અશિષ્ત આહાર ઉવવાય તે બે દંડકના આવીને ઉપજે, તે મનુષ્ય ને તિર્યચના. ચંદ્રમાની સ્થિતિ જો પા પદ્યની, ઉં અર્ધ પદ્ય ને પચાસ હજાર વર્ષની સૂર્યની જો પા પદ્યની, ઉં એક પદ્ય ને હજાર વર્ષની. તેની દેવીની જો પા પદ્યની, ઉં અર્ધ પદ્ય ને પાંચસે વર્ષની ગ્રહની જો પા પદ્યની ઉં એક પદ્યની તેની દેવીની જો પા પદ્યની ઉં અર્ધ પદ્યની. નક્ષત્રની જો પા પદ્યની, ઉં અર્ધ પદ્યની, તેની દેવીની જો પા પદ્યની. ઉં પા પદ્યની ઝાઝેરી. તારાની જો પદ્યનો આઠમો ભાગ ઉં પદ્યનો આઠમો ભાગ ઝાઝેરી સમોહિયા મરણ્ય ને અસમોહિયા મરણ્ય એ બે મરણ્ય છે. ચવણ તે ચચવીને પાંચ દંડકમાં જાય, તે પૃથ્વી, પાણી વનસ્પતિ, મનુષ્ય ને તિર્યચ

ગઈ તે મરીને બે ગતિમાં જાય, તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ. આગઈ તે આવે પણ બે ગતિનો તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે. પ્રાણ દશ, જોગ ત્રણ. ઇતિ ત્રેવીશમે જ્યોતિષીના દંડક.

ચોવીશમે વિમાનિકનો દંડક.

વૈમાનિક દેવમાં શરીર ત્રણ, વૈક્રિય, તેજસ ને કાર્મણ. અવધેણા, સૌધર્મ, ઇશાન એ બે દેવલોકે જાં અંગુળ અસંખ્ય ઉં સાત હાથની ત્રીજે, ચોથે દેવલોકે છ હાથની. પાંચમે, છઠ્ઠે દેવલોકે પાંચ હાથની, સાતમે, આઠમે, દેવલોકે ચાર હાથની, નવમે, દશમે, અગ્નિઆરમે અને બારમે દેવલોકે ત્રણ હાથની, નવ ઐવેયકે બે હાથની, ચાર અનુત્તર વિમાનમાં એક હાથની. સર્વાર્થસિદ્ધમાં મૂઠા હાથની, ઉત્તર વૈક્રિય કરે તો બાર દેવલોક સુધી જાં અંગુળ સંખ્યાં ઉં લાખ જોજનની. સંઘયણ નથી. સંસ્થાન એક સમચઉરસ, કપાય ચારે પણ લોભ ઘણો, સંજ્ઞા ચારે પણ પરિચક સંજ્ઞા ઘણી, લેશ્યા પહેલે બીજે દેવલોકે તેજુ લેશ્યા. ત્રીજે, ચોથે, પાંચમે એક પદ્મ લેશ્યા. છઠ્ઠાથી માંડી નવ ઐવેયકમાં એક શુકલ લેશ્યા અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં એક પરમ શુકલ લેશ્યા. ઇન્દ્રિય પાંચે. બાર દેવલોક સુધી સમુદ્ધાત પાંચ, તે આહારક ને કેવળ નહીં, નવ ઐવેયક, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં ત્રણ તે વેદની, કપાય ને મરણતિક. સંજ્ઞી એકલા છે. વેદ પહેલે બીજે દેવલોક બે વેદ ત્રીજીથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક પુરુષ વેદ, પર્યાય છ પણ ભાષા મન લોગાં બાંધે. દષ્ટિ, બાર દેવલોકમાં ત્રણ, નવ ઐવેયકમાં બે દષ્ટિ, પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં એક સમકિત દષ્ટિ. દર્શન ત્રણ, જ્ઞાન ત્રણ, અજ્ઞાન બાર દેવલોકે, નવ ઐવેયકે ત્રણ અને પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં અજ્ઞાન નથી. જોગ અગિયાર ચાર મનતા, ચાર વચનતા, ત્રણ ક્રયાના તે વૈક્રિય, વૈક્રિયનો મિશ્ર ને કાર્મણ કાયયોગ એમ અગિયાર. ઊપયોગ બાર દેવલોક ને નવ ઐવેયકમાં ત્રણ જ્ઞાન, ત્રણ અજ્ઞાન. ત્રણ દર્શન. પાંચ અનુત્તર વિમાનમાં છ ઊપયોગ. ત્રણ જ્ઞાન ત્રણ દર્શન તેમજ આહાર લે તો જાં ને ઉં છ દિશિનો તથા બે પ્રકારે જોજન ને રોગ તે પણ અશિત્ત ને શુભ. ઉવચાય તે ચોવીને ઊપજે, પહેલા દેવલોકથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે દંડકના તે મનુષ્ય ને તિર્યંચના અને નવમેથી તે સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે. પહેલે દેવલોકે સ્થિતિ જાં એક પદ્યની, ઉં બે સાગરની, તેના પશ્ચિમિત દેવીની જાં એક પદ્યની. ઉં જ્ઞાન પદ્યની અને અપશ્ચિમિત દેવીની જાં એક પદ્યની,

ઉં પચાસ પદ્યની, બીજે દેવલોકે ૪૦ એક પદ્યની ઝાઝેરી ઉં બે સાગર ઝાઝેરી, તેની પરિશ્રુતિ દેવીની ૪૦ એક પદ્યની ઝાઝેરી ઉં નવ પદ્યની અને અપરિશ્રુતિ દેવીનો ૪૦ એક પદ્યની ઝાઝેરી, ઉં પંચાવન પદ્યની. ત્રીજે દેવલોકે ૪૦ બે સાગરની ઉં સાત સાં, ત્યાં દેવી નથી પણ તેડાવી જાય. ચોથે દેવલોકે ૪૦ બે સાં ઝાઝેરી ઉં સાત સાં ઝાઝેરી. પાંચમે દેવલોકે ૪૦ સાત સાં, ઉં દશ સા. છઠ્ઠે દેવલોકે ૪૦ દશ સાં, ઉં ચૌદ સાં સાતમે દેવલોકે ૪૦ ચૌદ સાગરની, ઉં સત્તર સા. આઠમે દેવલોકે ૪૦ સત્તર સાં, ઉં અઠાર સાં, નવમે દેવલોકે ૪૦ અઠાર સાં, ઉં ઓગણીશ સાં. દશમે દેવલોકે ૪૦ ઓગણીશ સાં, ઉં વીશ સાં અગીઆરમે દેવલોકે ૪૦ વીશ સાં, ઉં એકવીશ સાં, બારમે દેવલોકે ૪૦ એકવીશ સાં, ઉં બાવીશ સાં, પ્રથમ ઐવેયકે ૪૦ બાવીશ સાં, ઉં ત્રેવીશ સાં, બીજી ઐવેયકે ૪૦ ત્રેવીશ સાં, ઉં ચોવીશ સાં ત્રીજી ઐવેયકે ૪૦ ચોવીશ સાગરોપમની, ઉં પચીસ સાં ચોથી ઐવેયકે જઘન્ય પચીશ સાં ઉં છવીશ સાગરોં, પાંચમી ઐવેયકે ૪૦ છવીશ સાં ઉં સત્તાવીશ સાં; છઠ્ઠી વેયકે ૪. સત્તાવીશ સાં, ઉં અઠાવીશ સાં સાતમી ઐવેયકે ૪૦ અઠાવીશ સાં, ઉં ઓગણત્રીશ સાં, આઠમી ઐવેયકે ૪૦ ઓગણત્રીશ સાં ઉં ત્રીશ સાં નવમી ઐવેયકે ૪૦ ત્રીશ સાં ઉં એકત્રીશ સાં ચાર અનુત્તર વિમાનમાં ૪૦ એકત્રીશ સાં ઉં તેત્રીશ સાં અને સર્વાર્થસિદ્ધમાં ૪૦ ને ઉં ત્રેત્રાશ સાં સમોહિયા મરણુ ને અસમોહિયા મરણુ એ બે મરણુ લાલે. ચવણુ તે ચવીને પહેલા બીજા દેવલોકના દેવતા પાંચ દંડકમાં જાય, તે પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ, મનુષ્ય ને તિર્યંચ. ત્રીજાથી તે આઠમા દેવલોકના દેવતા બે દંડકમાં જાય તે મનુષ્ય ને તિર્યંચ. નવમેથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના દેવતા એક દંડકમાં જાય તે મનુષ્યમાં જાય ગઈ તે પહેલેથી માંડીને આઠમા દેવલોકના દેવતા બે ગતિમાં જાય અને નવમેથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના એક મનુષ્યની ગતિમાં જાય. આગઈ તે પહેલેથી માંડીને આઠમા દેવલોક સુધી બે ગતિનો આવે તે મનુષ્ય ને તિર્યંચનો આવે અને નવમાથી માંડીને સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી એક મનુષ્યનો આવે. પ્રાણુ દશ જોગ ત્રણ.

ઇતિ શ્રી ચોવીશમે વૈમાનિકનો દંડક.

અથ શ્રી ગતાગતના બોલ

- ૧ પહેલી નરકે આગત ૨૫ લેદની, તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજી તિર્યંચ ને ૫ અસંજી તિર્યંચ, એ પચીશના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ લેદની તે કર્મભૂમિ ને ૫ સંજી તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૪૦ ની.
- ૨ બીજી નરકે આગત ૨૦ લેદની, તે ઉપર ૨૫ કહ્યા તેમાંથી ૫ અસંજી તિર્યંચના પર્યાપ્તા વળ્યા: ગત ૪૦ લેદની પૂર્વવત્.
- ૩ ત્રીજી નરકે આગત ૧૯ લેદની તે ઉપર ૨૦ લેદ કહ્યા તેમાંથી ભુજપરનો એક લેદ વળ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૪ ચોથી નરકે આગત ૧૮ લેદની તે ઉપર ૧૯ કહ્યા તેમાંથી એથરનો એક લેદ વળ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૫ પાંચમી નરકે આગત ૧૭ લેદની તે ઉપર ૧૮ કહ્યા તેમાંથી સ્થળથરનો એક લેદ વળ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૬ છઠી નરકે આગત ૧૬ લેદની તે ઉપર કહ્યા તેમાંથી ઉરપરનો એક લેદ વળ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૭ સાતમી નરકે આગત ૧૬ લેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ને ૧ મન્થ જળચરના પર્યાપ્તાની સ્ત્રી વર્ણ. ગત ૧૦ લેદની ૫ સંજી તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.
- ૮ એકાવન જાતના દેવતા. (૧૦ જાવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુવ્યંતર અને ૧૦ જંભકા) માં આગત ૧૧૧ લેદની તે ૧૦૧ દ્વેષના સંજી મનુષ્ય, ૫ સંજી તિર્યંચ અને ૫ અસંજી તિર્યંચ એ ૧૧૧ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૬ ની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજી તિર્યંચ, ૩ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ૨૩ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.
- ૯ જ્યોતિષી અને પહેલા દેવલોકમાં આગત ૫૦ લેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજી તિર્યંચ અને ૩૦ અકર્મભૂમિ એ ૫૦ ના પર્યાપ્તાની, ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્.

- ૧૦ બીજા દેવલોકમાં આગત ૪૦ લેહની તે ઉપર ૫૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવય એ ૧૦ ના પર્યાપ્તા વળ્યા. ગત ૪૬ ની પૂર્વવત.
- ૧૧ પહેલા કિલ્લિધીમાં આગત ૩૦ લેહની તે ઉપર ૪૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હિરિવાસ અને ૫ રમ્યકવાસ એ ૧૦ લેહ વળ્યા ગત ૪૬ની પૂર્વવત.
- ૧૨ ત્રીજા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધી (૬ દેવલોક, ૯ લોકાતિક અને ૨ કિલ્લિધી એ ૧૭) માં આગત ૨૦ લેહની તે ૧૫ કર્મ-ભૂમિ અને ૫ સંસી તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ લેહની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંસી તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.
- ૧૩ નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી (૪ દેવલોક ૯ ક્ષેત્રેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮) માં આગત ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તાની. ગત ૩૦ લેહની તે કર્મભૂમિના પ્રયાપ્તા તથા અપર્યાપ્તાની.
- ૧૪ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ત્રણમાં આગત ૨૪૩ લેહની, ૧૦૧ સંમૂર્ચિત મનુષ્યના અપર્યાપ્તા, ૧૫ કર્મભૂમિના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૩૧ અને ૪૮ લેહ તિર્યંચના એવં ૧૭૬ ની લટની, x ૬૪ લેહ દેવતાના (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યંતર, ૧૦ જંભકા, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક અને ૧ કિલ્લિધી) પર્યાપ્તા કુલ ૨૪૩ થયા. ગત ૧૭૬ની લટની.
- ૧૫ તેઉ અને વાયુ એ બેમાં આગત ૧૭૬ ની લટની. ગત ૪૮ લેહ તિર્યંચની.
- ૧૬ ત્રણ વિક્ષેપદ્રિય (ભેદદ્રિય, તેષદ્રિય અને ચૌદ્રિય) માં આગત ૧૭૬ ની લટની, ગત પણ ૧૭૬ ની લટની
- ૧૭ અસંસી તિર્યંચમાં આગત ૧૭૬ની લટની ગત ૩૬૫ લેહની તે ૫૬ અંતરદ્વીપા, ૫૧ જાતના દેવતા (ઉપર પ્રમાણે) ૧ પકેત્રી નરક એ ૧૦૮ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૨૧૬ અને ૧૭૬ની લટ સર્વ મળીને ૩૯૨ લેહ થયા.
- x ન્યાં લટ આવે ત્યાં આ ગતાગતના પ્રમાણે ૧૭૬ લેહ સમજવા.

અથ શ્રી ગતાગતના બોલ

- ૧ પહેલી નરકે આગત ૨૫ લેદની, તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજી તિર્યંચ ને ૫ અસંજી તિર્યંચ, એ પચીશના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ લેદની તે કર્મભૂમિ ને ૫ સંજી તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૪૦ ની.
- ૨ બીજી નરકે આગત ૨૦ લેદની, તે ઉપર ૨૫ કહ્યા તેમાંથી ૫ અસંજી તિર્યંચના પર્યાપ્તા વળ્યો. ગત ૪૦ લેદની પૂર્વવત્.
- ૩ ત્રીજી નરકે આગત ૧૯ લેદની તે ઉપર ૨૦ લેદ કહ્યા તેમાંથી ભુજપરનો એક લેદ વળ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૪ ચોથી નરકે આગત ૧૮ લેદની તે ઉપર ૧૯ કહ્યા તેમાંથી જોગરનો એક લેદ વળ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૫ પાંચમી નરકે આગત ૧૭ લેદની તે ઉપર ૧૮ કહ્યા તેમાંથી સ્થળગરનો એક લેદ વળ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૬ છઠી નરકે આગત ૧૬ લેદની તે ઉપર કહ્યા તેમાંથી ઉરપરનો એક લેદ વળ્યો. ગત ૪૦ ની પૂર્વવત્.
- ૭ સાતમી નરકે આગત ૧૬ લેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ ને ૧ મરછ જગગરના પર્યાપ્તાની સ્ત્રી વર્ણ. ગત ૧૦ લેદની ૫ સંજી તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.
- ૮ એકાવન જાતના દેવતા. (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યંતર અને ૧૦ જંબકા) માં આગત ૧૧૧ લેદની તે ૧૦૧ ક્ષેત્રના સંજી મનુષ્ય, ૫ સંજી તિર્યંચ અને ૫ અસંજી તિર્યંચ એ ૧૧૧ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૬ ની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજી તિર્યંચ, ૩ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ૨૩ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.
- ૯ જ્યોતિષી અને પહેલા દેવલોકમાં આગત ૫૦ લેદની તે ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજી તિર્યંચ અને ૩૦ અકર્મભૂમિ એ ૫૦ ના પર્યાપ્તાની, ગત ૪૬ ની પૂર્વવત્.

- ૧૦ બીજા દેવલોકમાં આગત ૪૦ લેહની તે ઉપર ૫૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હેમવય અને ૫ હિરણ્યવય એ ૧૦ ના પર્યાપ્તા વજ્ર્યાં. ગત ૪૬ ની પૂર્વવત.
- ૧૧ પહેલા કિલ્લિવધીમાં આગત ૩૦ લેહની તે ઉપર ૪૦ કહ્યા તેમાંથી ૫ હસ્તિવાસ અને ૫ રમ્યકવાસ એ ૧૦ લેહ વજ્ર્યાં ગત ૪૬ની પૂર્વવત.
- ૧૨ ત્રીજા દેવલોકથી આઠમા દેવલોક સુધી (૬ દેવલોક, ૯ લોકાતિક અને ૨ કિલ્લિવધી એ ૧૭) માં આગત ૨૦ લેહની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજી તિર્યંચ એ ૨૦ ના પર્યાપ્તાની. ગત ૪૦ લેહની તે ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજી તિર્યંચના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તાની.
- ૧૩ નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધી (૪ દેવલોક ૯ ઐવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮) માં આગત ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તાની. ગત ૩૦ લેહની તે કર્મભૂમિના પ્રયાપ્તા તથા અપર્યાપ્તાની.
- ૧૪ પૃથ્વી, પાણી અને વનસ્પતિ એ ત્રણમાં આગત ૨૪૩ લેહની, ૧૦૧ સંમૂર્ચિત મનુષ્યના અપર્યાપ્તા, ૧૫ કર્મભૂમિના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૩૧ અને ૪૮ લેહ તિર્યંચના એવં ૧૭૬ ની લટની, x ૬૪ લેહ દેવતાના (૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યંતર, ૧૦ જંલકા, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક અને ૧ કિલ્લિવધી) પર્યાપ્તા કુલ ૨૪૩ થયા. ગત ૧૭૬ની લટની.
- ૧૫ તેહ અને વાયુ એ બેમાં આગત ૧૭૬ ની લટની. ગત ૪૮ લેહ તિર્યંચની.
- ૧૬ ત્રણ વિકલેદ્રિય (ભેદદ્રિય, તેષદ્રિય અને ચૌરેદ્રિય) માં આગત ૧૭૬ ની લટની, ગત પણ ૧૭૬ ની લટની.
- ૧૭ અસંજી તિર્યંચમાં આગત ૧૭૬ની લટની ગત ૩૬૫ લેહની તે ૫૬ અંતરદ્વીપા, ૫૧ જાતના દેવતા (ઉપર પ્રમાણે) ૧ પહેલી નરક એ ૧૦૮ ના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એટલે ૨૧૬ અને ૧૭૬ની લટ સર્વ મળીને ૩૬૫ લેહ થયા.

x ત્યાં લટ આવે ત્યાં આ ગતાવ્યા પ્રમાણે ૧૭૬ લેહ સમજવા.

૧૮ સંજી તિર્થંચમાં આગત ૨૬૭ લેહની તે ૮૧ લેહ દેવતાના (૯૯ લેહમાંથી ઉપરના ૪ દેવલોક, ૯ ગ્રેવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૧૮ લેહ વળ્યા. ખાકી રહ્યા તે) ૧૭૯ ની લટ અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ ૨૬૭ ની. ગત પાંચેની જુદી જુદી કહે છે. જળચરની પર ૭ લેહની તે ૫૬૩ માંથી નવમા દેવલોકથી સર્વાર્થસિદ્ધ સુધીના અઠાર જાતના દેવતા અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૨૬ લેહ વળ્યા શેષ પર ૭ રહ્યા તે. ઉપરની ગત પર ૩ લેહની તે પર ૭ માંથી છઠી તથા સાતમી એ બે નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૪ લેહ વળ્યા. સ્થળચરની ગત પર ૧ ની તે પર ૩ માંથી પાંચમી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે લેહ વળ્યા. એચરની ગત ૫૧૬ ની તે પર ૧ માંથી ચોથી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે લેહ વળ્યા. ભુજપરની ગત ૫૧૭ ની તે ૫૧૬ માંથી ત્રીજી નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ બે લેહ વળ્યા.

૧૯ સંમૂર્ષિર્મ મનુષ્યમાં આગત ૧૭૧ લેહની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી તેહ, વાહિના આઠ લેહ વળ્યા, શેષ ૧૭૧ રહ્યા તે, ગત ૧૭૯ ની લટની.

૨૦ સંજી મનુષ્યમાં આગત ૨૭૬ લેહની તે ૧૭૯ ની લટમાંથી તેહ, વાહિના આઠ લેહ વળ્યા. શેષ ૧૭૧ તથા ૯૯ જાતના દેવતા અને ૬ નરકના પર્યાપ્તા સર્વ મળી ૨૭૬ લેહ થયા. ગત ૫૬૩ લેહની.

૨૧ અકર્મભૂમિમાં આગત ૨૦ લેહની. ૧૫ કર્મભૂમિ અને ૫ સંજી તિર્થંચ એમ ૨૦ ની. ગત જુદી જુદી કહે છે. ૫ દેવકુરુ અને ૫ ઉત્તરકુરુની ગત ૧૨૮ લેહની તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણવ્યંતર, ૧૦ જંભકા, ૧૦ જ્યોતિષી, ૨ દેવલોક પહેલું, બીજું અને ૧ કિલ્તિષી, એ ૬૪ જાતના દેવતાના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૨૮. ૫ હિરિવાસ અને ૫ રમ્યકવાસની ગત ૧૨૬ ની તે પૂર્વે ૧૨૮ કહ્યા, તેમાંથી પહેલા કિલ્તિષીના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે લેહ વળ્યા. ૫ હિમવય અને ૫ હિરણ્યવયની ગત ૧૨૪ લેહની તે પૂર્વે ૧૨૬ કહ્યા તેમાંથી બીજા દેવલોકના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા એ બે લેહ વળ્યા.

૨૨ દીપન અંતરદીપમાં આગત ૨૫ લેહની તે, ૧૫ કર્મભૂમિ ૫ સંજીતિર્થંચ અને ૫ અસંજીતિર્થંચ એ ૨૫ ના પર્યાપ્તાની.

તે ૧૦ ભવનપતિ, ૧૫ પરમાધામી, ૧૬ વાણુબ્યંતર, ૧૦ જંભકા એમ ૫૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૧૦૨.

ઇતિ ચોવીશ દંડકનો ગતાગત સંપૂર્ણ.

૨૩ તીર્થંકરદેવમાં આગત ૩૮ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક, ૬ ઐવેયક, ૫ અનુત્તર, વિમાન અને ૩ પહેલી, બીજી, ત્રીજી નરક એમ ૩૮ ની ગત મોક્ષની

૨૪ ચક્રવર્તીમાં આગત ૮૨ ભેદની, તે ૬૬ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્લિપી એ ૧૮ વર્ગ્યા. શેષ ૮૧ રહ્યા તે અને ૧ પહેલી નરક એમ ૮૨ ભેદની. ગત ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૫ બળદેવમાં આગત ૮૩ ભેદની, તે પૂર્વે ૮૨ કહ્યા તે અને એક બીજી નરક એમ ૮૩ ભેદ. ગત ૭૦ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક ૬ ઐવેયક, ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૬ વાસુદેવમાં આગત ૩૨ ભેદની તે. ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક, ૬ ઐવેયક અને ૨ નરક પહેલી અને બીજી, એમ ૩૨ ની. ગત ૧૪ ભેદની તે ૭ નરકના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૭ કૈવળીમાં આગત ૧૦૮ ભેદની તે ૬૬ જાતના દેવતામાંથી ૧૫ પરમાધામી, ૩ કિલ્લિપી એ અઠાર વર્ગ્યા, શેષ ૮૧ રહ્યા તે. ૧૫ કર્મભૂમિ. ૫ સંસીતિર્થંચ, ૪ નરક પહેલી અને પૃથ્વી, પાણી, વનસ્પતિ એ ૩ એમ સર્વ મળી ૧૦૮ ભેદ થયા તે. ગત મોક્ષની.

૨૮ સાધુમાં આગત ૨૭૫ ની તે ૧૭૬ ની લટમાંથી તેઉં-વાઉના ૮ વર્ગ્યા. શેષ ૧૭૧, ૬૬ જાતના દેવતા અને ૫ નરક એમ ૨૭૫ ની. ગત ૭૦ ભેદની તે ૧૨ દેવલોક, ૬ લોકાંતિક. ૬ ઐવેયક અને ૫ અનુત્તર વિમાન એ ૩૫ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૨૯ શ્રાવકમાં આગત ૨૭૬ ભેદની તે પૂર્વે ૨૭૫ કહ્યા તે અને ૧ છટ્ટી નરક વધી ગત ૪૨ ભેદની, તે ૧૨ દેવલોક અને ૬ લોકાંતિક એ ૨૧ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તાની.

૩૦ સમદષ્ટિમાં આગત ૩૬૩ ભેદની તે ૧૭૬ ની લટમાંથી ૧૫ કર્મભૂમિના પર્યાપ્તા તથા તેઉં વાઉના ૮ એ ૨૩ વર્ગ્યા. શેષ ૧૫૬ તથા ૧૦૧

સંજીમનુષ્ય, ૯૯ જાતના દેવતા અને ૭ નરકના પર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૩૬૩ લેહ થયા. ગત ૨૨૨ ની તે ૮૧ જાતના દેવતા, ૯૯ લેહમાંથી ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્લિવધી એ ૧૮ વજ્ર્યાં ને ૧૫ કર્મભૂમિ, ૫ સંજીતિયના, ૬ નરક એમ ૧૦૭ ના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એટલે ૨૧૪. ત્રણ વિકલેન્દ્રિયના અપર્યાપ્તા અને ૫ અસંજીતિયના અપર્યાપ્તા એમ સર્વ મળી ૨૨૨ થયા તે ૧૫ પરમાધામી અને ૩ કિલ્લિવધીના પર્યાપ્તા અને અપર્યાપ્તા એ ૩૬ લેહ લેખવતાં ૨૫૮ લેહની ગત પણ હેટલાકો કહે છે.

૩૧ મિથ્યાત્વીમાં આગત ૩૭૧ લેહની તે પૂર્વે ૩૬૩ કહ્યા તેમાં તેહ વાઉના ૮ લેહ વધ્યા. ગત ૫૫૩ લેહની તે ૫૬૩ માંથી ૫ અનુ-ત્તર વિમાનના અપર્યાપ્તા અને પર્યાપ્તા એ ૧૦ લેહ વજ્ર્યાં.

૩૨ સ્ત્રીવેદ અને પુરુષવેદમાં આગત ૩૭૧ લેહની મિથ્યાત્વીની પેઠે ગત પુરુષવેદની ૫૬૩ ની, સ્ત્રીવેદની, ૫૬૧ ની સાતમી નરકના એ લેહ વજ્ર્યાં.

૩૩ નપુંસકવેદમાં આગત ૨૮૫ લેહની, તે ૯૯ જાતના દેવતા, ૧૭૯ ની લટ અને, નારકી એમ ૨૮૫ ની. ગત ૫૬૩ લેહની.

ઇતિ ગતાગતના જોણ સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી કર્મ પ્રકૃતિના બોલ.

૧ પહેલું જ્ઞાનાવરણીય કર્મ તે આખના પાટા સમાન. ૨ બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ તે રાજના પોળીઆ સમાન. ૩ ત્રીજું વેદનીય કર્મ તે મધ તથા અકીલો ખરડયા ખડગ સમાન. ૪ ચોથું મોહનીય કર્મ તે મહિરાપાન સમાન, ૫ પાંચમું આયુષ્ય કર્મ તે હેડ સમાન. ૬ છઠું નામ કર્મ તે ચિતારા સમાન. ૭ સાતમું ગોત્ર કર્મ તે કુંભારના ચકડા સમાન. ૮ આઠમું અંતરાય કર્મ તે રાજના બંડારી સમાન. ૧ જ્ઞાનાવરણીય કર્મે અનંત જ્ઞાન ગુણ ઠાંકયો છે. ૨ દર્શનાવરણીય કર્મે અનંત દર્શનગુણ ઠાંકયો છે, ૩ વેદનીય કર્મે અનંત અવ્યાખ્યા આત્મિક સુખ રોક્યું છે. ૪ મોહનીય કર્મે ક્ષાયક સમકિત ગુણ રોક્યો છે. ૫ આયુષ્ય કર્મે અક્ષય સ્થિતિ ગુણ રોક્યો છે ૬ નામ કર્મે અમૂર્તિ ગુણ રોક્યો છે. ૭ ગોત્ર કર્મે અગુરુ લઘુ ગુણ રોક્યો છે. ૮ અંતરાય કર્મે અનંત આત્મિક શક્તિ ગુણ રોક્યો છે

૧. જ્ઞાનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાંધે. પહેલે બોલે નાણુપરિણીયાએ તે જ્ઞાનીના છુંડા બોલે, બીજે બોલે નાણુનિન્હવણુયાએ તે જ્ઞાનીનો ઉપકાર બોલવે, ત્રીજે બોલે નાણુઆસાયણુએ તે જ્ઞાનીની આશાતના કરે, ચોથે બોલે નાણુઅંતરાએણું તે જ્ઞાનની અંતરાય પડાવે, પાંચમે બોલે નાણુપ-ઉસેણું તે જ્ઞાની ઉપર દ્વેષ કરે, છઠે બોલે નાણુવિસંનાયણુભેગેણું તે જ્ઞાની સાથે ખોટા ઝગડા, વિખવાદ કરે, એ છ પ્રકારે બાંધે, તે પાંચ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે; તે પાંચ કયા તે કહે છે. ૧ મનિજ્ઞાનાવરણીય, ૨ શ્રુતજ્ઞાનાવરણીય, ૩ અવધિજ્ઞાનાવરણીય, ૪ મનઃપર્વજ્ઞાનાવરણીય, ૫ કેવલજ્ઞાનાવરણીય એ ૫ જ્ઞાન પ્રગટ થવા દીએ નહિ તથા ૧૦ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે. ૧ સોયાવરણે, ૨ સોયવિનાણાવરણે, નેત્તારણે ૪ નેત્તવિનાણાવરણે, ૫ દ્રાણુવરણે ૬ દ્રાણુવિનાણાવરણે. ૭ રસાવરણે ૮ રસવિનાણાવરણે. ૯ કાસાવરણે, ૧૦ કાસવિનાણાવરણે એ ૧૦ પ્રકારે ભોગવે જ્ઞાનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ, જ્યંમ અંતમુદૂર્નની ઉત્તમ ત્રીશ કારકેદી રાગદોષમની અને અખ્યા કાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો.

૨ બીજું દર્શનાવરણીય કર્મ ૬ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે ૧ પહેલે બોલે દંસણુપરિણીયાએ. ૨ દંસણુનિન્હવણુયાએ, ૩ દંસણુઆસાયણુએ,

૪ દંસણુઅંતરાએણું, ૫ દંસણુપરિસેણું, ૬ દંસણુવિસંવાયણુભોગેણું એ ૭ પ્રકારે બાંધે, તે ૯ પ્રકારે ભોગવે તે કહે છે. ૧ ચક્ષુદર્શનાવરણીય. ૨ અચક્ષુદર્શનાવરણીય, ૩ અવધિદર્શનાવરણીય. ૪ કેવળદર્શનાવરણીય, ૫ નિદ્રા, ૬ નિદ્રાનિદ્રા, ૭ પ્રચલા, ૮ પ્રચલાપ્રચલા, ૯ થીણુદ્ધિનિદ્રા. ૯ પ્રકારે ભોગવે. દર્શનાવરણીય કર્મની સ્થિતિ જ્ઞાન અંતર્મુહૂર્તની, ઉત્તમ ૩૦ કોડાકોડી સાગરોપમની અને અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વર્ષનો.

૩ ત્રીણું વેદનીય કર્મ તેના બે ભેદ. ૧ સાતા વેદનીય, ૨ અસાતા વેદનીય, તેમાં સાતા વેદનીય દશ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે ૧ પાણાણુકંપયાએ, ૨ ભુયાણુકંપયાએ ૩ જીવાણુકંપયાએ, ૪ સત્તાણુકંપયાએ, ૫ બહુણું પાણાણું ભુયાણું જીવાણું સત્તાણું અદુખણુયાએ, ૬ અસોયણુયાએ, ૭ અજુરયણુયાએ, ૮ અટિપણુયાએ, ૯ અપીટ્ટણુયાએ, ૧૦ અપરિયાવણુયાએ, એ ૧૦ પ્રકારે બાંધે, તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ મણુણુસદા, ૨ મણુણુરૂપા, ૩ મણુણુગંધા, ૪ મણુણુરસા, ૫ મણુણુક્ષાસા, ૬ મણુણુહુકયા, ૭ વયસુહુકયા, ૮ કાયસુહુકયા એ ૮ તેની સ્થિતિ જ્ઞાન ૨ સમયની ઉત્તમ ૧૫ કોડાકોડી સાગરોપમની, અબાધાકાળ દોઢ હજાર વર્ષનો, આસાતાવેદનીય ૧૨ પ્રકારે બાંધે તે કહે છે ૧ પરદુઃખણુયાએ, ૨ પરસોયણુયાએ, ૩ પરજુરણુયાએ, ૪ પરટિપણુયાએ. ૫ પરપિટ્ટણુયાએ, ૬ પરપરિયાવણુયાએ, ૭ બહુણું પાણાણું ભુયાણું જીવાણું સત્તાણું, દુખણુયાએ, ૮ સોયણુયાએ, ૯ જુરણુયાએ, ૧૦ ટિપણુયાએ, ૧૧ પિટ્ટણુયાએ, ૧૨ પરિયાવણુયાએ, એ ૧૨ પ્રકારે બાંધે. તે આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ અમણુણુસદા, ૨ અમણુણુરૂપા, ૩ અમણુણુગંધા, ૪ અમણુણુરસા, ૫ અમણુણુક્ષાસા, ૬ મણુહુકયા, ૭ વયહુકયા, કાયહુકયા તેની સ્થિતિ જ્ઞાન એક સાગરના સાત ભાગ દરીએ એવા ૩ ભાગ, એક પદ્યને અસંજ્યાતમે ભાગ ઉણાની, ઉત્તમ ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની. એનો અબાધા કાળ ત્રણ હજાર વરસનો.

૪. ચોથું મોહનીય કર્મ ૭ પ્રકારે બાંધે. ૧ તિવ્વકોહિ, ૨ તિવ્વમાણુ, ૩ તિવ્વમાયાએ, ૪ તિવ્વલોહિ, ૫ તિવ્વદંસણુમોહણિએ, ૬ તિવ્વચરિત્તમોહણિએ. એ પ્રકારે બાંધે તે ૨૮ પ્રકારે ભોગવે. ૧ અનંતાનુગંધી કોષ તે પર્વતની રાઈ (કાટ) સમાન, ૨ અનંતાનુગંધી માન તે પથ્થરના સ્તંભ સમાન ૩ અનંતાનુગંધી માયા તે વાંસની ગાંઠ સમાન, ૪ અનંતાનુગંધી લોભ તે કિરમચના રંગ સમાન. એ ચારે ગતિ નરકની દરે, સ્થિતિ જાવણુવની દરે,

ઘાત સમકિતની કરે. ૧ અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ તે તળાવના ખોટ (સુકેલ ભાગમાં તડ) સમાન, ૨ અપ્રત્યાખ્યાની માન તે હાડકાના સ્તંભ સમાન, ૩ અપ્રત્યાખ્યાની માયા તે ઘેરાના શૃંગ સમાન, ૪ અપ્રત્યાખ્યાની લોભ તે નગરની ખારના કર્મ સમાન. એ ચારે ગતિ તિર્યચની કરે, સ્થિતિ વરસ એકની કરે, ઘાત દેશવતની કરે. ૮. ૧ પચ્ચક્ષ્ણાણાવરણીય ક્રોધ તે વેળુની લીંટી સમાન, ૨ પચ્ચક્ષ્ણાણાવરણીય માન તે લાકડાના સ્તંભ સમાન, ૩ પચ્ચક્ષ્ણાણાવરણીય માયા તે ગોમૂત્રિકા સમાન, ૪ પચ્ચક્ષ્ણાણાવરણીય લોભ તે ગાડાના ખંજન સમાન એ ચારે ગતિ મનુષ્યની કરે, સ્થિતિ ચાર માસની કરે, ઘાત સર્વ મતની કરે. ૧૨. ૧ સંજવલનો ક્રોધ તે પાણીની લીંટી સમાન, ૨ સંજવલનું માન તે નેતરના સ્તંભ સમાન, ૩ સંજવલની માયા તે વાંસની છેલ્લું સમાન, ૪ સંજવલનો લોભ તે પતંગ તથા હરિદ્રાના રંગ સમાન, એ ચારે ગતિ દેવતાની કરે, સ્થિતિ પદર દિનની કરે, ઘાત કેવળજ્ઞાનની કરે. ૧૬ એ સોળ કષાય. હવે ૯ નોકષાય કહે છે. ૧૭ હાસ્ય. ૧૮ રતિ. ૧૯ અરતિ. ૨૦ ભય. ૨૧ શોક. ૨૨ દુર્ગંધા. ૨૩ સ્ત્રીવેદ ૨૪ પુરુષવેદ ૨૫ નપુંસકવેદ, એ ચારિત્ર મોહનીયની, ૨૫ પ્રકૃતિ. હવે ૬ સંજ મોહનીયની ૩ પ્રકૃતિ કહે છે, ૧ સમકિત મોહનીય, ૨ મિથ્યાત્વ મોહનીય, ૩ સમામિથ્યાત્વ મોહનીય, એવં સર્વ મળી ૨૮ પ્રકૃતિ. તેની સ્થિતિ જઘ. અંતર્મુહૂર્તની ઉન. મિથ્યાત્વ આશ્રી ૭૦ દોડાકોડી સાગરોપમની, અળાધા કાલ ૭ હજાર વર્ષનો.

૫ પાંચમું આયુષ્ય કર્મ સોળ પ્રકારે જાધે, તેમાં નારકીનું આયુષ્ય ૪ પ્રકારે જાધે, તે ૧ મહાઆરંભિયાએ, મહાપરિગ્ગહિયાએ, ૩ કૃણિમ + આદ્યારેણું, ૪ પંચિદિયવહેણું. તિર્યચનું આયુષ્ય ૪ પ્રકારે જાધે, ૧ માર્મલયાએ, ૨ નિયરિલયાએ, ૩ અલિયવલેણું, ૪ કુડતોલે કુડમાલે મનુષ્યનું આયુષ્ય ૪ પ્રકારે જાધે. ૧ પગપલંદિયાએ, ૨ પગ-ધવિલયાએ, ૩ સાણુ કેસયાએ, ૪ અમરંઠરિયાએ, દેવતાનું આયુષ્ય ૪ પ્રકારે જાધે, ૧ સરાગસંજમેણું, ૨ સંજમાસંજમેણું. ૩ જાલતવોડ-મેણું. ૪ અકામનિર્જગએ, એ સોળ પ્રકારે જાધે. તે ૪ પ્રકારે ભોગવે, નારકી અને દેવતાનું આયુષ્ય જઘ ૧૦ હજાર વર્ષને અંતર્મુહૂર્ત અધિકનું ઉન ૩૩ સાગર તે પૂર્વકોરિનો ત્રીનો ભાગ અધિક.

મનુષ્ય અને તિર્યચનું આયુષ્ય જથ્થાં અંતર્મુદ્ધર્ત, ઉત્તમ ૩ પથ્ય મેં પૂર્વકેડનો ત્રીજો ભાગ અધિક.

૬ છટું નામ કર્મ તેના બે ભેદ. ૧ શુભનામ ૨ અશુભનામ; શુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ કાયુજુયાએ, ૨ ભાસુજુયાએ ૩ ભાજુયાએ, ૪ અવિસંવાયણુભેગેણું, તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૧ ઇકાસદા x ઇકાસદા, ૩ ઇકાગધા, ૪ ઇકારસા, ૫ ઇકાકાસા, ૬ ઇકાગધ, ૭ ઇકાકાધ, ૮ ઇકાવણુ, ૯ ઇકાજસોકિત્તી, ૧૦ ઇકેઉઠાણુ કર્મભલવિરિય પુરિસાકાર પરછમ્મે, ૧૧ ઇકસરયા, + ૧૨ કંતસરયા, ૧૩ પિચસરયા, ૧૪ મણુસરયા. એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે. અશુભનામ કર્મ ૪ પ્રકારે બાંધે, ૧ કાયઅણુજુયાએ, ૨ ભાસાણુજુયાએ; ૩ ભાવાણુજુયાએ, ૪ વિસંવાયણુભેગેણું, તે ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, ૧ અણિઠામદા, ૨ અણિઠા-રૂવા ૩ અણિઠાગધા ૪ અણિઠારસા, ૫ અણિઠાકાસા, ૬ અણિઠાગધ, ૭ અણિઠાકાધ, ૮ અણિઠેલાવણુ, ૯ અણિઠાજસોકિત્તી, ૧૦ અણિઠે-ઉઠાણુ કર્મભલ વીરિયપુરિસાકાર પરછમે, ૧૧ હિણુસરયા, ૧૨ દિણુસરયા, ૧૩ અણિઠસરયા, ૧૪ અકંતસરયા, એ ૧૪ પ્રકારે ભોગવે, હવે નામ કર્મની ૯૩ પ્રકૃતિ કહે છ. ૧ નરકગતિ, ૨ તિર્યચગતિ, ૩ મનુષ્યગતિ, ૪ દેવગતિ, ૫ એકેન્દ્રિય જાતિ, ૬ બેષ્ટ્રિય જાતિ, ૭ તેષ્ટ્રિય જાતિ, ૮ ત્રીષ્ટ્રિય જાતિ, ૯ ચત્વેન્દ્રિય જાતિ, ૧૦ ઉદરિકશરીર, ૧૧ વૈક્રિય શરીર ૧૨ આહારક શરીર, ૧૩ તૈજસ શરીર, ૧૪ કાર્મણુ શરીર ૧૫ ઉદારિક અંગોપાંગ, ૧૬ વૈક્રિયઅંગોપાંગ, ૧૭ આહારકઅંગોપાંગ, ૧૮ ઉદારિકખંધન, ૧૯ વૈક્રિયખંધન, ૨૦ આહારકખંધન, ૨૧ તૈજસ-ખંધન, ૨૨ કાર્મણખંધન, ૨૩ ઉદારિકસંઘાતન, ૨૪ વૈક્રિયસંઘાતન, ૨૫ આહારક સંઘાતન, ૨૬ તૈજસ સંઘાતન, ૨૭ કાર્મણસંઘાતન, ૨૮ વજ્રઋષભનારાયસંઘયણુ, ૨૯ ઋષભનારાયસંઘયણુ, ૩૦ નારાય-સંઘયણુ; ૩૧ અર્ધનાગયસંઘયણુ, ૩૨ કિલકુસંઘયણુ ૩૩ છેવટુસંઘયણુ, ૩૪ સમચઉરંસસંઠાણુ, ૩૫ નિગોહપરીમંડળસંઠાણુ, ૬૩ સાદિસંઠાણુ, ૩૭ વામનસંઠાણુ, ૩૮ કુખ્જસંઠાણુ, ૩૯ હુંડસંઠાણુ. ૪૦ કાળોવર્ણ, ૪૧ નીલોવર્ણ, ૪૨ રતોવર્ણ, ૪૩ પીળોવર્ણ. ૪૪ ધોળોવર્ણ, ૪૫ સુરભિ-અંધ ૪૬ દુરભિગંધ ૪૭ તીખોરસ, ૪૮ કડવોરસ, ૪૯ કસાયેલોરસ, ૫૦ ખાટોરસ, ૫૧ મીઠોરસ, ૫૨ ખરખરોરસપર્થ, (દ્રસ), ૫૩ સુવાળો દ્રસ, ૫૪ ભારે દ્રસ, ૫૫ હળવો દ્રસ, ૫૬ ટાઢો દ્રસ, ૫૭ ઊનો દ્રસ,

x ઇકા-મુદ્ધ x ઇકસરહા-મુદ્ધ સ્વર.

૫૮ ચોપડયો ફરસ, ૫૯ લૂખો ફરસ, ૬૦ નરકાનુપૂર્વી, ૬૧ તિય'આનુ-
પૂર્વી, ૬૨ મનુષ્યાનુપૂર્વી, ૬૩ દેવતાનુપૂર્વી, ૬૪ શુભવિહાયગતિ, ૬૫
અશુભવિહાયગતિ, એ ૬૫ પિંડપ્રકૃતિ ઘઈ, ૬૬ પરાધાતનામ ૬૭
ઉત્વાસનામ, ૬૮ અશુરુલધુનામ, ૬૯ આતાપનામ, ૭૦ ઉદ્યોતનામ,
૭૧ ઉપધાતનામ, ૭૨ તીર્થ'કરનામ, ૭૩ નિર્માણનામ, ૭૪ ત્રસનામ,
૭૫ ખાદરનામ, ૭૬ પ્રત્યેકનામ, ૭૭ પર્યાપ્તનામ, ૭૮ સ્થિરનામ,
૭૯ શુભનામ, ૮૦ સૌભાગ્યનામ, ૮૧ સુસ્વરનામ, ૮૨ આદેયનામ,
૮૩ જ્યોત્સીર્તિનામ, ૮૪ સ્થાવરનામ, ૮૫ સૂક્ષ્મનામ, ૮૬ સાધારણ-
નામ, ૮૭ અપર્યાપ્તનામ, ૮૮ અસ્થિરનામ, ૮૯ અશુભનામ, ૯૦
દુર્ભાગ્યનામ, ૯૧ દુઃસ્વરનામ, ૯૨ અનાદેયનામ, ૯૩ અજ્યોત્સીર્તિનામ,
એ ૯૩ પ્રકૃતિ યઈ તેમાં ૧૦ બંધનની અધિક લેખવતાં ૧૦૩ પ્રકૃતિ
પણુ અથવાળા કહે છે; અથવા નામકર્મની ૪૨ પણુ ખરી. ૧ ગતિ,
૨ જાતિ, ૩ શરીર, ૪ અંગોપાંગ, ૫ બંધન, ૬ સંધાતન, ૭ વર્ણુ,
૮ ગંધ, ૯ રસ, ૧૦ ફરસ, ૧૧ સંધયણુ. ૧૨ સંઠાણુ, ૧૩ અનુપૂર્વી,
૧૪ વિહાયગતિ, એ ૧૪ અને પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮ ત્રશનો દશકો ૧૦
સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવં ૪૨ થઈ તથા વિસ્તારે ચૌદની ૬૫ તથા
પ્રત્યેક પ્રકૃતિ ૮, ત્રશનો દશકો ૧૦ સ્થાવરનો દશકો ૧૦, એવં
વિસ્તારે ૬૦ પ્રકૃતિ થઈ, નામકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય આઠ મુહૂર્તની
ઉત્તમ વીશ કોણકોડી સાગરોપમની, અળાધા કાળ ૨ હંતર વરસનો

૭ હવે ગોત્રકર્મના ૨ ભેદ ૧ ઊંચ ગોત્ર, ૨ નીચ ગોત્ર, તેમાં
જાંચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે, ૧ જાઈઅમહેણું, ૨ કુલઅમહેણું, ૩ બળ-
અમહેણું, ૪ રૂવઅમહેણું, ૫ તવઅમહેણું, ૬ સુયઅમહેણું, ૭ લાભ-
અમહેણું, ૮ ઇન્દ્રસરિયઅમહેણું, એ આઠ મહ આણુકરવે કરી જાંચગોત્ર
બાંધે તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. ૧ જાઈ વીસીહીઆ, ૨ કુલવીસીહીઆ, ૩
બળવીસીહીઆ, ૪ રૂવવીસીહીઆ, ૫ તવવીસીહીઆ, ૬ સુયવીસીહીઆ,
૭ લાભવીસીહીઆ, ૮ ઇન્દ્રસરિયવીસીહીઆ, એ આઠ પ્રકારે ભોગવે ૧ હવે
નીચગોત્ર ૮ પ્રકારે બાંધે તે ૧ જાઈઅમહેણું, ૨ કુલઅમહેણું, તવ
ઇન્દ્રસરિયઅમહેણું, એ વગેરે ઉપર કહ્યા તે ૮ મહ કરી નીચગોત્ર બાંધે,
તે આઠ પ્રકારે ભોગવે. જાઈવીસીહીઆથી જવ ઇન્દ્રસરિયવીસીહીઆ સુધી
ઉપર કહ્યા તે ગોત્રકર્મની સ્થિતિ જઘન ૮ મુહૂર્તની ઉત્તમ વીશ કોણ-
કોડી સાગરોપમની, અળાધા કાળ એ હંતર વરસનો.

૮ આઠમું અંતર્યામી, પાંચ પ્રકારે બાંધે. ૧ દાનાંતર્યા, ૨ લાભાં-
તર્યા, ૩ ભોગાંતર્યા, ૪ ઉવભોગાંતર્યા, ૫ વીર્યાંતર્યા, એ પાંચ અંતર્યા

પાડવે કરી અંતરાયકર્મ બાંધે તે પાંચ પ્રકારે ભોગવે. ૧ દાનાંતરાય, ૨ લાભાંતરાય, ૩ ભોગાંતરાય, ૪ ઉવભોગાંતરાય, ૫ વીર્યાંતરાય, એ પાંચ પામે નહિ. એ અંતરાયકર્મની સ્થિતિ જઘન્ય અંતર્મુહૂર્તની ઉત્તર ત્રીશ કોડાકોડી સાગરોપમની, અબાધા કાળ ૩ હજાર વર્ષનો.

આઠ કર્મ બાંધ્યાની ૮૫ પ્રકૃતિ, ૬ જ્ઞાનાવરણીયની ૬ દર્શનાવરણીયની ૨૨ વેદનીયની ૬ મોહનીયની, ૧૬ આયુષની ૮ નામની, ૧૬ ગોત્રની, ૫ અંતરાયની, એવં સર્વ મળી ૮૫ પ્રકૃતિ બાંધ્યાની જાણવી અને ભોગવ્યાની ૯૩ પ્રકૃતિ. તે ૧૦ જ્ઞાનાવરણીયની, ૬ દર્શનાવરણીયની, ૧૬ વેદનીયની, ૫ મોહનીયની, તે ૧ સમ્મત્તવેયણિએ, ૧ મિછત્તવેયણિએ, ૩ સમ્મામિછત્તવેયણિએ, ૪ કસાયવેયણિએ, ૫ નોકસાયવેયણિએ, એ ૫, આયુષની ૪, નામની ૨૮, ગોત્રની ૧૬, અંતરાયની ૫, એ સર્વ મળી ૯૩ પ્રકૃતિ ભોગવ્યાની જાણવી. અથવા ૧૪૮ પ્રકારે પણ ભોગવે જ્ઞાનાવરણીયની ૫, દર્શનાવરણીયની ૬, વેદનીયની ૨ મોહનીયની ૨૮, આયુષની ૪, નામકર્મની ૯૩ ગોત્રકર્મની ૨, અંતરાયની ૫, એવં સર્વ મળીને ૧૪૮ પ્રકૃતિ જાણવી. તથા બાંધન નામકર્મની ૧૦ પ્રકૃતિ અંધાતરે કહી છે તે મેળવતાં ૧૫૮ પ્રકૃતિ પણ થાય અથવા મૂળ પ્રકૃતિ ૮ તેની ઉત્તર પ્રકૃતિ ૩૧. જ્ઞાનાવરણીયની ૫. દર્શનાવરણીયની ૬, વેદનીયની ૨, મોહનીયનો ૨, આયુષની ૪ નામની ૨, ગોત્રની ૨, અંતરાયની ૫, એવં ૩૧ પ્રકૃતિ થાય, તેનો વિસ્તાર ૧૪૮ કર્મપ્રકૃતિ જાણવી. એ બોલ સિદ્ધાંત પ્રમાણ છે.

ઇતિ કર્મપ્રકૃતિના બોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ગુણુરુથાનદ્વાર.

[અનુષ્ટુપવૃત્ત]

નામ ૧ લક્ષણગુણ ૨ ઠિઠ્ઠ ૩ ।
 કિરિઆ ૪ સત્તા ૫ વંધ ૬ વેદેય ૭ ॥
 ઉદય ૮ ઉદિરણા ૯ ચૈવ ॥
 નિજ્જરા ૧૦ માત્ર ૧૧ કારણા ૧૨ ॥૧॥
 પરિષદ્ ૧૩ મગ્ગ ૧૪ આયાય ૧૫ ।
 જીવાય મેદે ૧૬ જોગ ૧૭ ઉત્તિઓગ ૧૮ ॥
 લેસ્સા ૧૯ ચરણ ૨૦ સમ્મત્તમ્ ૨૧ ।
 અપ્પાવહુચ્ચ ૨૨ ગુણઠાણેત્તિ ॥ ૨ ॥

એ બે ગાથામાં ૨૨ દ્વાર કલા.

પહેલો નામદ્વાર કહે છે.

પહેલું મિથ્યાત્વ ગુણુકાણુ, બીજું સાન્નિવાદન ગું, ત્રીજું સમા-
 મિચ્છત ગું, ચોથું અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગું, પાંચમું દેશવિરતિ
 ગું છઠું પ્રમત્તસંજતિ ગું સાતમું અપ્રમત્તસંજતિ ગું, આઠમું
 નિયદ્વિઆદર ગું, નવમું અનિયદ્વિઆદર ગું દશમું સૂક્ષ્મસંપરાય ગું
 અગીઆરમું ઉપશાંતમોદ ગું બારમું ક્ષીણુમોદ ગું, તેરમું સન્નેગી
 દેવળી ગું ચૌદમું અન્નેગી દેવળી ગુણુકાણુ.

બીજો લક્ષણ ગુણુદ્વાર કહે છે.

પહેલા મિથ્યાત્વ ગુણુકાણુનાં લક્ષણ કહે છે. શ્રી વીતરાગની
 વાણીથી ચોણું, અધિક વિપરીત, સરદહે, પડપે, ફરસે, તેડને મિથ્યાત્વ
 કહીએ. ચોણી પડપણા તે કોને કહીએ; જેમ કોણ કહે જે જીવ
 અંશુકા માત્ર છે, તંદુલ માત્ર છે, શામા માત્ર છે, દીપક માત્ર છે
 તેડને ચોણી પડપણા કહીએ. બીજી અધિક પડપણા તે કોને કહીએ ?
 એક જીવ સર્વ લોક પ્રજાંક માત્રમાં વ્યાપી રહ્યો છે તેડને અધિક
 પડપણા કહીએ. ત્રીજી વિપરીત પડપણા તે કોને કહીએ !

કોઇ કહે જે પાંચ ભૂત પૈકી આત્મા ઉપજ્યો છે અને એકને વિનાશે જીવ વીણ્યો છે. તે જડ છે, તે થકી ચૈતન્ય ઉપજે, વીણ્યો એમ કહે તેહને વિપરીત પડપણા કહીએ. એમ નવ પદાર્થનું વિપરીતપણું સરદહે, પડપે, ફરસે તેહને મિથ્યાત્વ કહીએ પણ જૈન માર્ગ આત્મા અકૃત્રિમ, અખંડ, અવિનાશી, નિત્ય છે. શરીર માત્ર વ્યાપક છે તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી, માન મોડી વંદણા, નમસ્કાર કરીને શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું શું નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું જે, જીવરૂપ દડી તે કર્મરૂપ ગોડીએ કરી ૪ ગતિ, ૨૪ દંડક, ૮૪ લાખ જીવાંજોનીમાં વાર વાર પરિભ્રમણ કરે પણ સંસારનો પાર પામે નહિ.

ખીજા ગુણધાણનાં લક્ષણ કહે છે. જેમ કોઇ પુરુષ ખીરખાંડનું ભોજન જમ્યો, પછી વમન કર્યું, ત્યારે કોઇક પુરુષે પૂછ્યું, ભાઈ ! કાંઈ સ્વાદ રહ્યો ? એટલે કહે જે થોડો સ્વાદ રહ્યો, તે સમાન સમકિત રહ્યું અને વમ્યો તેટલું સમકિત ગયું. ૧ ખીજું દષ્ટાંત કહે છે. જેવો ઘંટાનો નાદ પહેલો ગહેર ગંભીર, પછી રણકો રહી ગયો ગહેરગભીર સમાન સમકિત ગયું અને રણકો રહી ગયો, તેટલું સાસ્વાદન. ૨. ત્રીજું દષ્ટાંત આંખાનું. જીવરૂપ આંખો તેના પરિણામરૂપ ડાળથી સમકિતરૂપ ફળ મોહરૂપ વાયરે કરી તૂટ્યું, મિથ્યાત્વરૂપ ધરતીએ આવી પડ્યું નથી, વચમાં છે ત્યાં સુધી સાસ્વાદન કહીએ અને ધરતીએ આવી પડ્યું ત્યારે મિથ્યાત્વ તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા. સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું શું નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંતે કહે, કૃષ્ણપક્ષી હતો તે શુકલપક્ષી થયો, અર્ધ પુદ્ગલ સંસાર ભોગવવો રહ્યો, જેમ કોઈ પુરુષને માથે લાખ કોઠવ હેણું હતું તે પરદેશ જઈને કમાઈ આવ્યો. હેણું દેતાં એક અધેલીનું હેણું રહ્યું તેનું વ્યાજ થયું; અર્ધ પુદ્ગલ સંસાર ભોગવવો રહ્યો. સાસ્વાદન સમકિત પાંચવાર આવે.

ત્રીજા ગુણધાણનાં લક્ષણ કહે છે. ત્રીજું મિશ્રગુણધાણું તે જે વસ્તુ મળીને મિશ્ર શીખંડને દ્રષ્ટાંતે. જેમ શીખંડ ખાટો ને મીઠો, તેમ મીઠાશ સમાન સમકિત ને ખટાશ સમાન મિથ્યાત્વ. ત જિન-માર્ગ પણ રૂડો જાણે તથા અન્ય માર્ગ પણ રૂડો જાણે. જેમકે નગર ખડાર સાધુ મહાપુરુષ પધાર્યા છે, તેહને શ્રાવક વાંદવા જાય છે, એવામાં મિશ્રદષ્ટિવાળો મિત્ર મળ્યો તેણે પૂછ્યું, ક્યાં જાઓ છો ? શ્રાવક કહે, સાધુ મહાપુરુષને વાંદવા જઈએ છીએ. એટલે મિશ્રદષ્ટિવાળો કહે, એકને વાંદે શું થાય ? શ્રાવક કહે જે મહા લાલ થાય તેથી ત કહે,

હું પણ આવું છું. એમ કહીને મિશ્રગુણઠાણવાળે વાંદવાને પગ ઉપાડ્યો, એટલામાં બીજો મહા મિથ્યાત્વી મિત્ર મળ્યો, તેણે પૂછ્યું કે શા બાણી જાઓ છો ? મિશ્રગુણઠાણવાળો કહે છે, સાધુ મહાપુરુષને વાંદવા જઈએ છીએ. ત્યારે મહામિથ્યાત્વી કહે છે, એકને વાંદે શું થાય ? એ તો મેલા, ઘેલા છે. એમ કહીને ભોગવી નાખ્યો, એથી પાછો ગયો. સાધુજ્ઞાનીને શ્રાવણે પૂછ્યું, સ્વામી ! વાદવા પગ ઉપાડ્યો તેકને શું ગુણ નીપજ્યો ? જ્ઞાની ગુરુ કહે છે કાળા અડદ સરખો હતો તે છડીદાળ સરખો થયો, કૃષ્ણપક્ષી ટળીને શુકલપક્ષી થયો, અનાદિ કાળનો ઊત્તરો હતો તે સુલટો થયો, સમકિત સન્મુખ થયો પણ પગ ભરવા સમર્થ નહીં, તે વિષે ગૌતમ સ્વામી હાથ ભેડી માન મોડી વાંજણા, નગસ્કાર દરીને શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંત કહે, તે જીવ ૪ ગતિ, ૨૪ દડકમાં ભરીને પણ દેશે ઉણું અર્ધ પુદ્ગળ પરાવર્તનમાં ઉત્કૃષ્ટો સંસારનો પાર પામશે

ચોથું અવિરતિ સમ્યક્ત્વદષ્ટિ ગુણઠાણુ તેનું શું લક્ષણ ? ૭ પ્રકૃતિને દાયોપશમાવે તે. ૧ અનંતાનુગંધી ક્રોધ, ૨ માન, ૩ માયા, ૪ લોભ, ૫ સમ્યક્ત્વ મોહનીય, ૬ મિથ્યાત્વ મોહનીય ૭ મિશ્ર મોહનીય એ ૭ પ્રકૃતિ ધર્મક ઉદય આવે તેહને દાય કરે અને સૂતામાં દળ છે તેહને ઉપશમાવે, તેને દાયોપશમ સમ્યક્ત્વ કહીએ તે સમ્યક્ત્વ અસંજયાતીવાર આવે અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા ઉપશમાવે, ઠાંકે તેને ઉપશમસમકિત કહીએ. તે સમકિત પાંચવાર આવે, અને ૭ પ્રકૃતિના દળને સર્વથા દાય કરે તેને દાયિક સમકિત કહીએ તે સમ્યક્ત્વ ૧ વાર આવે. ચોથે ગુણઠાણુ આજ્યો ધકો જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી ૧, ક્ષેત્રથી ૨, કાળથી ૩, ભાવથી ૪, નોકારશીઆર્દિ છમાસી તપ ભજો, સરદહે, પડપે પણ ફરસી શકે નહિ તે વિષે ગાનમરવામી હાથ ભેડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંત કહે, તે ગૌતમ ! તે જીવ સમકિત વ્યવહારપત્તે ગુરુ પ્રવર્તિતો જલન્ય ત્રીજો મોહ જાય, ઉત્કૃષ્ટો પંદર ભવે મોહ જાય, વેદ સમકિત એક વાર આવે. એક સમ્યક્તી દિયતિ છે. પૂર્વ જો આયુષ્યનો બંધ પડ્યા ન હોય તો ૭ બોલમા બંધ પાડે નહિ. ૧ નરનું આયુષ્ય, ૨ ભરતપતિનું આયુષ્ય ૩ તિર્યગ્નું આયુષ્ય, ૪ વાનુવ્યંતરનું આયુષ્ય, ૫ જ્યોતિર્ગ્નું આયુષ્ય. ૬ રત્ના વેદ, ૭ નપુંસક વેદ, એ જ્ઞાન બોલમાં આયુષ્યનો બંધ પાડે નહિ, ને ૮ વ, ૯ આચાર, સમકિતના આગથી ચતુર્ધિ સંધના વસ્ત્રવા

પરમહર્ષ અને ભકિતભર કરતો થકો જઘન્ય પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્તમ ખારમે દેવલોકે ઉપજે, પન્નવણાની સામે, પૂર્વ કર્મને ઉદ્યે કરીને વ્રત પચ્ચદ્રખાણુ કરી ન શકે, પણ અનેક વરસની શ્રમણા-પાસકની પ્રવળ્યાનો પાળક કહીએ, દશાશ્રુત સ્કંધે શ્રાવક કહ્યા છે તે માટે દર્શન શ્રાવકને અવિરય મમદીડી કહીએ.

પાંચમું દેશવિરતિ ગુણકાણું તેનું શું લક્ષણ ? અહીં ચોથા ગુણ સ્થાનની રીતે ૭ પ્રકૃતિ (દર્શક સપ્તક)નો ક્ષય કે ઉપશમ કે ક્ષયોપ-શમ હોય અને અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ ચારનો ક્ષયોપશમ હોય. પાંચમે ગુણકાણે આવ્યો થકો જીવાદિક પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી. નોકારસી આદિ દષ્ટને છમાસી તપ જાણે સરદહે, પડપે, શક્તિ પ્રમાણે સ્પર્શે. એક પચ્ચદ્રખાણુથી માંડીને ૧૨ વ્રત, ૧૨ શ્રાવકની પડિમા આદરે, યાવત સંલેખણા સુધી અનશન કરી આરાધે, તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? ત્યારે શ્રી ભગવંતે કહ્યું, જન ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય. ઉત્તમ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય જન પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્તમ ૧૨મે દેવલોકે ઉપજે. તે સાધુના વ્રતની અપેક્ષાએ દેશવિરતિ કહીએ, પણ પરિણામથી અવ્રતની ક્રિયા ઉતરી ગઈ છે અદ્યપદ્યજા, અદ્યપારંભ, અદ્યપાંચહી સુશીલ, સુવ્રતી, ધર્મિષ્ઠ, ધર્મવ્રતી, કદ્યઉગ્રવિકારી મહાસંવેગવિકારી, ઉદાસી, વૈરાગ્યવંત, એકાંતઆર્થ, સ્વયંભૂત, સુસાધુ, સુપાત્ર, ઉત્તમ ક્રિયાવાદી, આસ્તિક, આરાધક, જૈનમાર્ગપ્રભાવક, અરિહંતના શિષ્ય વર્ણવ્યા છે, ગીતાર્થ જાણે છે. સિદ્ધાંતની શાખ છે શ્રાવકપણું એક ભવમાં પ્રત્યેક હંતરવાર આવે.

છઠું પ્રમત્ત સંજ્ઞતિ ગુણકાણું, તેહનું શું લક્ષણ ? અહીં દર્શન સપ્તકનો ક્ષય, ઉપશમ કે ક્ષયોપશમ કરે અને પ્રત્યાખ્યાની તથા અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ આઠ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ કરે. તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો ? શ્રી ભગવંતે કહ્યું :— તે જીવ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી જીવાદિક તપ પદાર્થને તથા નોકારસી આદિ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પડપે, કરસે. સાધુપણું એક ભવમાં નવસેવાર આવે. તે જીવ જઘન્ય ત્રીજે ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્તમ ૧૫ ભવે મોક્ષ જાય. આરાધક જીવ જઘન્ય પહેલે દેવલોકે ઉપજે, ઉત્તમ અનુત્તર વિમાને ઉપજે. ૧૭ ભેદે સ્વયંભૂત નિર્મળ પાળે.

૧૨ ભેદે તપસ્યા કરે પણ યોગ ચપળ, કપાય ચપળ, વચન ચપળ, દષ્ટિમાં ચપળતાને અંશ છે; તેણે કરીને યદ્યપિ ઉત્તમ અપ્રમાદીથકા રહે છે તો પણ પ્રમાદ રહે છે માટે પ્રમાદપણે કરી તથા કૃષ્ણાદિ લેશ્યા, અશુભ ભોગ કોષક કાળે પ્રણિત પરિણમે છે, માટે કપાય પ્રકૃષ્ટમત્ત થઈ જાય તેને પ્રમત્ત સંજિત ગુણકાણું કહીએ.

સાતમું અપ્રમત્ત સંજિત ગુણકાણું, તેહનું શું લક્ષણુ? પાંચ પ્રમાદ છોડે ત્યારે સાતમે ગુણકાણે આવે. તે ૫ પ્રમાદનાં નામ (ગાથા) ૧ મદ, ૨ વિધય, ૩ કપાય, ૪ નિંદા ૫ વિકૃત્ય પંચમા ભણિયા; એ એ પંચ પમાયા, જીવા પડતિ સંસારે ૧ એ ૫ પ્રમાદ છોડે અને ૧૬ પ્રકૃતિનો ક્ષયોપશમ કરે ને ૧૫ પૂર્વે કહી તે અને સંજલનો કોષ, એમ ૧૬ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તેને શું ગુણ નીપળ્યો? જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી તથા નોકારસી આદિ દેષને છમાસી તપ, ધ્યાન જુગતપણે જાણે સરદહે, પચ્ચે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભાવે મોક્ષ જાય ઉત્કૃષ્ટો ત્રીજે ભાવે મોક્ષ જાય. ગતિ તો પ્રાયઃ કલ્પાતીતની યામ ધ્યાનને વિષે, અનુષ્ઠાનને વિષે અપ્રમત્ત ઉદ્યત થકા રહે છે, તથા શુભ લેશ્યાપણે જ કરીને નથી પ્રમત્ત કપાય જેને તેને અપ્રમત્ત સંજિત ગુણકાણું કહીએ. ક્ષપક અથવા ઉપશમ શ્રેણી જેને માંડવાની હોય તે અહીં યથાપ્રવૃત્તિકરણ કરે

આઠમું નિયતિ બાદર ગુણકાણું તેનું શું લક્ષણુ? ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે. તે સોળ પૂર્વે કહી તે, સંજલનું માન મળી ૧૭ પ્રકૃતિને ક્ષયોપશમાવે તે વિષે ગીતમસ્વામી હાથ ભેડી, રાન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપળ્યો? શ્રી ભગવતે કહ્યું, પનિગ્મામધારા, અપૂર્વકરણ જે કોઈ કાળે જીવને કોઈ દિને આવ્યું નથી તે શ્રેણી જુગત જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દેષ છમાસી તપ જાણે, સરદહે, પચ્ચે, ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભાવે મોક્ષ જાય, ઉત્તમ ત્રીજે ભાવે મોક્ષ જાય. અહીંથી શ્રેણી ૨ કરે. ૧ ઉપશમશ્રેણી. ને ૨ ક્ષપકશ્રેણી. ઉપશમ શ્રેણીવાળો જીવ મોક્ષનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને ઉપશમાવતો અગિયારમા ગુણકાણું સુધી જાય, પરિવાષ પણ યાય, હાયમાન પરિવાષપણે પનિગ્મને. અને ક્ષપકશ્રેણીવાળો જીવ તે મોક્ષનીય કર્મની પ્રકૃતિના દળને અપાવતા, કાદ મૂળમારી નિર્જગ દસ્તો, નવને દશમે ગુણકાણે યાને બારમે ગુણકાણે જાય, અપરિવાષ જ હોય. વર્ધમાન પનિગ્મ પનિગ્મને.

હવે નીયદ્વિ બાહરનો અર્થ તે નિવર્ત્યો છે બાહર કષાયથી. બાહર સંપ-
રાય ક્રિયાથી શ્રેણી કરવે, અભ્યંતર પરિણામે, અધ્યવસાય સ્થિર થતે,
બાહર અપગતાથી નિવર્ત્યો છે માટે નીયદ્વિ બાહર ગુણુઠાણું કહીએ, તથા
ખીજું નામ અપૂર્વ કરણ ગુણુઠાણું પણ કહીએ; શા માટે જે કોઈ કાળે
જીવે પૂર્વ શ્રેણી કરી નહોતી અને એ ગુણુઠાણે પહેલું જ કરણ તે
પંડિતવીર્યનું આવરણ ક્ષયકરણરૂપ કરણ પરિણામધારા વર્ધનરૂપ શ્રેણી
કરે તેહને અપૂર્વકરણ ગુણુઠાણું કહીએ

નવમું અનીયદ્વિબાહર ગુણુઠાણું, તેનું શું લક્ષણ? સતાવીશ
પ્રકૃતિને ઉપશમાવે અથવા ક્ષય કરે તે ૧૭ પ્રકૃતિ પૂર્વે કહી તે અને
સંજલની ૧ માયા, ૨ સ્ત્રીવેદ, ૩ પુરુષવેદ, ૪ નપુંસકવેદ તથા હાસ્ય,
રતિ, અરતિ, ભય, શોક, દુર્ગંધન એ ૨૭ પ્રકૃતિને ક્ષય કે ઉપશમ
કરે તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ જોડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા
લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવંતે કહ્યું,
તે જીવને જીવાદિક પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દર્દને છમાસી તપ,
દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી નિર્વિકાર અમાથી વિષય નિરવાંચના-
પણે જાણે, સરદહો, પરપે ફરસે, તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ
જાય. અનીયદ્વિબાહર તે સર્વથા પ્રકારે નિવર્ત્યો નથી, અંશ 'માત્ર હજી
બાહરસંપરાય ક્રિયા રહી છે, તે માટે અનીયદ્વિબાહર ગુણુઠાણું કહીએ.
“આઠમા, નવમા ગુણુઠાણાના શબ્દાર્થ x ઘણા ગંભીર છે તે અન્ય
પંચસંશ્લેષિક ગ્રંથ તથા સિદ્ધાંતથી સમજવા.”

x નિયદ્વિ (નવૃત્તિ) એટલે પરિણામોની ભિન્નતા, અને અનિ-
વૃત્તિ એટલે અભિન્નતા આઠમા ગુણુધ્યાને ભિન્ન કિન્ન જીવે આશ્રયી
પ્રતિસમય અનુક્રમે વધતા અસંખ્ય લોકાકાશ પ્રદેશ પ્રમાણ અધ્યવ-
સાયસ્થાનકો હોય છે. જેઓ આ ગુણુધ્યાનના પ્રથમ સમયને પ્રાપ્ત થયા
થાય છે અને ઘણે તે સર્વ જીવોની અપેક્ષાએ જઘન્યથી માંડી ઉત્કૃષ્ટ
સુધી અસંખ્ય લોકાકાશના પ્રદેશ જેટલા અધ્યવસાય સ્થાન હોય છે.
અસંખ્યાતા અસંખ્ય પ્રકાર હોવાથી પ્રથમ સમયવર્તી સર્વ જીવોના
અને સર્વ સમયોમાં વર્તતા જીવોના અધ્યવસાયો અસંખ્યાના કલા છે.
આ ગુણુધ્યાનના પ્રથમ સમયના જઘન્ય અધ્યવસાય સ્થાનથી પ્રથમ
સમયનું ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાયસ્થાનક અનંત ગુણુ વિશુદ્ધ છે પ્રથમ સમ-
યના ઉત્કૃષ્ટ અધ્યવસાય સ્થાનકથી બીજા સમયનું જઘન્ય અધ્યવસાય
સ્થાનક અનંતગુણુ વિશુદ્ધ છે. એમ છેલા સમય સુધી જાણવું.

દશમું સૂક્ષ્મ સંપરાય ગુણઠાણું, તેને શું લક્ષણ? તે ઉપશમ કે ક્ષય થયેલી હોય છે, અહીં સૂક્ષ્મ લક્ષ્મી છેવટનો હિસ્સો બાકી હતો તે ખપાવતાં ખપાવતાં છેલ્લે સમયે સર્વથા લોભનો ક્ષય કે ઉપશમ થાય છે. તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ ભેડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવંતે કહ્યું, તે જીવ દ્રવ્યથી, શ્વેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, જીવાદિ પદાર્થ તથા નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ, નિરભિલાપ, નિર્વાચ્છના, નિર્વેદકતાપણે, નિરાશી, અવ્યામોહ, અવિભ્રમપણે જાણે, સરદહે, પડપે, ફરસે. તે જીવ જઘન્ય તે જ ભવે મોક્ષ જાય, ઉત્તરીને અવે મોક્ષ જાય. સૂક્ષ્મ-થોડીક-લગારેક પાતળી શી સંપરાય ક્રિયા હોવાને લીધે તેને સૂક્ષ્મસંપરાય ગુણઠાણું કહીએ.

અગિયારમું ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું, તેનું શું લક્ષણ? ૨૮ મોહનીય કર્મની પ્રકૃતિને ઉપશમાવે સર્વથા ઢાંકે, (ભસ્મભારી પ્રછલ્લ અધિવત) તે વિષે ગૌતમસ્વામી હાથ ભેડી માન મોડી શ્રી ભગવંતને પૂછવા લાગ્યા, સ્વામીનાથ! તે જીવને શું ગુણ નીપજ્યો? શ્રી ભગવંતે કહ્યું, તે જીવ જીવાદિ પદાર્થ દ્રવ્યથી, શ્વેત્રથી, કાળથી, ભાવથી, નોકારસી આદિ દઇને છમાસી તપ વીતરાગ ભાવે, યથાખ્યાત ચારિત્ર પણે જાણે, સરદહે, પડપે, ફરસે, એવામાં જો કાળ કરે તો અનુત્તર

ગ્યા ગુણસ્થાનકેના કોઈ એક સમયને પ્રાપ્ત થયેલા જીવોમાં પરસ્પર અધ્યવસાયોની નિવૃત્તિ-ભિન્નતા-હોય છે. તેથી તે નિયતિ કહેવાય છે, તેમજ આ ગુણસ્થાને ૨૭ પ્રકૃતિ ઉપશમ કે ક્ષય કર્યા વગર નિવૃત્તિ પામે નહિ.

નવમા ગુણસ્થાનને એક સાથે પ્રાપ્ત થયેલા જીવોમાં અધ્યવસાયની નિવૃત્તિ એટલે ભિન્નતા હોતી નથી તેથી તે અનિયતિ કહેવાય છે. વળી દશમા ગુણસ્થાનના સૂક્ષ્મ લોભ રૂપ કપાયની અપેક્ષાએ અહીં બાદર (સ્થુલ) સંપરાય (કપાય) નો ઉદય હોવાથી તેને અનિયતિ-બાદરસંપરાય ગુણસ્થાનક પણ કહે છે. તેનો કાળ અંતર્મુદૂર્તનો છે. તેના પ્રથમ સમયથી માંડી પ્રતિસમય ઉત્તરોત્તર અનંતગુણ વિશુદ્ધ અધ્યવસાય સ્થાનક હોય છે. તેની અંતર્મુદૂર્તની સ્થિતિના, જેટલા સમયો તેટલા તેના અધ્યવસાય સ્થાનકો હોય છે. જેમકે આ ગુણસ્થાનમાં પ્રવેશ કરનારને એક સમયે એક જ અધ્યવસાય સ્થાનક હોય છે. એટલે નવમા સ્થાનકના જેટલા સમય તેટલાં તેના અધ્યવસાય સ્થાનકો સમજવાં.

વિમાનમાં જાય, પછી મનુષ્ય થઈ મોક્ષ જાય અને જો સૂક્ષ્મ લોભનો ઉદય થાય તો કષાય અગ્નિ પ્રગટે, પછી પડે, દશમાથી સર્વથા પડે તો પહેલે ગુણઠાણે જાય, પણ અગિયારમેથી ચઢવું તો નથી. ઉપશાંત તે ઉપશમ્યો છે મોહ સર્વથા જળે કરી અગ્નિ ઓલાવ્યાની પેઠે. ટાળ્યો નહિ, ઠાંક્યો છે માટે ઉપશાંતમોહ ગુણઠાણું કહીએ.

બારમું ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું, તેને શું લક્ષણ? ૨૮ પ્રકૃતિને સર્વથા ખપાવેલી હોય છે તેથી ક્ષીણમોહ કહેવાય ક્ષપકચ્છેણી, ક્ષાપિક ભાવ, ક્ષાયિકસમકિત, ક્ષાયિક યથાખ્યાત ચારિત્ર, કરણસત્ય, જ્ઞેયસત્ય, ભાવસત્ય, અમારી, અકષાયી, વીતરાણી ભાવનિર્ઘંથ, સંપૂર્ણ સંવુઠ, સંપૂર્ણ ભાવિતાત્મા, મહાતપસ્વી, મહાસુશીલ, અમોહી, અવિકારી, મહાજ્ઞાની, મહાધ્યાની, વર્ધમાન પરિણામી, અપડીવાઈ થઈ, અંતર્મુહૂર્ત રહે. એ ગુણઠાણે કાળ કરવો નથી, પુનર્ભવ છે નહિ, છેલ્લે સમયે પાત્ર જ્ઞાનાવરણીય, નવ દર્શનાવરણીય, પંચવિધ અંતરાય ક્ષય કરણોદયમ કરી, તેરમા ગુણઠાણાને પહેલે સમયે કેવળ જ્યોતિ પ્રકટે તે માટે ક્ષીણમોહ ગુણઠાણું કહીએ.

તેરમું સંજોગી કેવળી ગુણઠાણું, તેનું શું લક્ષણ? દશ બોલ સહિત તેરમે ગુણઠાણે વિચરે ૧ સંજોગી, ૨ સશરીરી. ૩ સલેશી, ૪ શુક્લલેશી, ૫ યથાખ્યાતચારિત્ર, ૬ ક્ષાયિકસમકિત, ૭ પંડિતવીર્ય, ૮ શુક્લધ્યાન, ૯ કેવળજ્ઞાન, ૧૦ કેવળ દર્શન. એ દશ બોલ સહિત જઘન્ય અંતર્મુહૂર્ત ઉત્તમ દેશેઉણું પૂર્વ કોડી સુધી વિચરે, ઘણા જીવને તારી, પ્રતિબોધી. ન્યાસ કરીને ખીજ, ત્રીજ શુક્લધ્યાનના પાયાને ધ્યાનને ઔદમે જાય, સંજોગી તે શુભ મન, વચન, કાયાના જ્ઞેય સહિત છે બાહ્યચલોપકરણ છે, ગમનાગમનાદિક ચેષ્ઠા શુભ સહિત છે. કેવળજ્ઞાન, કેવળ દર્શન, ઉપયોગ સમયાંતર અવિચિન્નપણુ શુદ્ધ પરિણમે તે માટે સંજોગી કેવળી ગુણઠાણું કહીએ. આ ગુણુસ્થાનના છેવટના ભાગમાં શેલેશીકરણથી અત્યંત આત્મવીર્ય પ્રગટ થવાથી જોગોનું રૂંધન થવા માંડે અને જોગો રૂંધાઈ જાય ત્યારે ઔદમું અજોગી કેવળી ગુણઠાણું પ્રાપ્ત થાય તેનું શું લક્ષણ? શુક્લધ્યાનનો ચોથો પાયો, સમુચ્છિન્નક્રિય. અનંતર અપ્રતિપાતી અનિવૃત્તિધ્યાતા મતજ્ઞેય રૂંધી, વચનજ્ઞેય રૂંધી, કાયજ્ઞેય રૂંધી અને પ્રાણનિરોધ કરી રૂપાતીત, પરમ શુક્લધ્યાન પાતા ૭ બોલ સહિત વિચરે. તેરમે ૧૦ બોલ કહ્યા તેમાંથી ૧ સંજોગી, ૨ સલેશી, ૩ શુક્લલેશી, એ ત્રણ વર્ણને રૂપ ૭ બોલ સહિત સકલ ગિરિનો રાજા મેરુ તેની પેઠે અડોલ, અચલ, નિઘર અવસ્થાને પામે. શેલેશીપણે રહી પંચ લઘુ

અક્ષર ઉચ્ચારપ્રમાણ કાળ રહી શેષ ૧ વેદનીય, ૨ આયુષ્ય ૩ નામ ૪ ગોત્ર એ ચાર કર્મ ક્ષીણ કરીને મુક્તિપદ પામે શરીર ઔદારિક, તેજસ, કાર્મણ સર્વથી છાંડીને સમશ્રેણી, ઋજુગતિ, અન્ય આકાશ પ્રદેશ અણુઅવગાહતો, અણુક્રસતો, એક સમય માત્રમાં ઊર્ધ્વગતિ, અવિચ્છેદગતિએ તીકાં જાય, “એરંડળીજ બંધન મુક્તવત્, નિર્લેપ તુંળીવત્, કોદંડમુક્તબાણવત્, ઈધનવહ્નિનમુક્ત, લૂપ્તવત્ ” તીકાં સિદ્ધ હોયે જઈ સાકારોપયોગે સિદ્ધિ થાય, બુદ્ધ થાય, પારંગત થાય, પરંપરાગત થાય, સકલકાર્ય અર્થ સાધી. કૃતકૃતાર્થ, નિષ્ઠિતાર્થ, અતુલ્ય સુખ-સાગર નિમગ્ન સાદિ અનંત ભાગે સિદ્ધ થાય એ સિદ્ધ પદનો ભાવ-સ્મરણ ચિંતન મનન કદીકાળે મુજને હોશે ? સો ઘડી, પળ, ધન્ય સકૃણ હોશે. અજોગી તે જોગ રહિત કેવળ સહિત વિચરે તેને અજોગી કેવળી ગુણકાણું કહીએ.

ત્રીજો સ્થિતિદ્વાર કહે છે.

પહેલા ગુણકાણાની સ્થિતિ ૩ પ્રકારની છે, અણાદીઆ અપન્નજ-વસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ નથી ને અંત પણ નથી તે અભવ્ય-હવના આશ્રી મિથ્યાત્વ. ૧. અણાદીઆ સપન્નજવસીઆ તે જે મિથ્યા-ત્વની આદિ નથી પણ અંત છે તે ભવ્ય હવના મિથ્યાત્વ આશ્રી ૨. સાદીઆસપન્નજવસીઆ તે જે મિથ્યાત્વની આદિ પણ છે ને અંત પણ છે તે પડીવાઈ સમદ્વિહીના મિથ્યાત્વ આશ્રી તેની ઘિનિ જઘન્ય અંત-મુહૂર્ત ઉત્તમ અર્ધ પુદ્ગલ પરાવર્તન દેશે ઉણી. પછી અવશ્ય સમકિત પામીને મોક્ષ જાય ૩. ૧. બીજા ગુણકાણાની સ્થિતિ જાં ૧ સમય ઉં ૬ આવલીકા ને ૭ સમયની ૨, ત્રીજા ગુણકાણાની સ્થિતિ જાં ઉં અંતમુહૂર્તની ૩, ચોથા ગુણકાણાની સ્થિતિ જાં અંતં, ઉં ૬૬ સાગરોપમ અજેશની તે ૨૨ સાગરોપમની સ્થિતિએ ગણુવાર બારમે દેવલોકે ઉપજે, ત્રણ પૂર્વકોડી અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રી જાણુવી. તથા બે વાર અનુત્તર વિમાનમાં ૩૩ સાગરોપમની સ્થિતિએ ઉપજે. ૩૩ હુ છાસક સાગરોપમ અને ૩ પૂર્વકોડી અધિક મનુષ્યના ભવ આશ્રી જાણુવી ૫ પાગમા, છઠ્ઠા. તેરમા ગુણકાણાની સ્થિતિ જાં અંતં ઉં દેશે લગી તે ત્રણ આઠ વર્ષ ઉણી પૂર્વ કોડીની, સાતમાંગી અગિયારમા ગું સુધી જાં ૧ સમયં ઉં અંતં બારમા ગું ની મિતિ જઘન્ય ઉં અંતં ગહેકમા ગુણકાણાની મિતિ પાંચ દુગ્ધ અઢાર આ ૬૨ ઉં ત્રણ દુગ્ધ બોલવા પ્રમાણે જાણુવી.

ચોથો ક્રિયાદાર કહે છે

પહેલે ને ત્રીજે ગુણુઠાણુ ૨૪ ક્રિયા લાલે, ઇરિયાવહી ક્રિયા વર્ણને બીજે ચોથે ગું ૨૩ ક્રિયા લાલે, ઇરિયાવહી ૧ ને મિથ્યાત્વની ૨, એ બે વર્ણને પાંચમે ગું ૨૨ ક્રિયા લાલે, મિથ્યાત્વ ૧, અવિરતિ ૨, ઇરિયાવહી ૩ એ ૩ વર્ણને છઠ્ઠે ગું ૨ ક્રિયા-અ.રંભીઆ ૧, માયાવત્તિયા ૨ લાલે સાતમેથી દશમા સુધી માયાવત્તિયા ક્રિયા લાલે. અગિયારમે, બારમે, તેરમે ગું ૧ ઇરિયાવહી ક્રિયા લાલે ચૌદમે ગું કોઈ ક્રિયા લાલે નહિ.

પાંચમે સત્તાદાર કહે છે.

પહેલા ગુણુઠાણુથી તે અગિયારમા ગું સુધી આઠ કર્મની સત્તા, બારમે સાત કર્મની સત્તા-૧ મોહનીય કર્મ વર્ણને, તેરમે ચઉદમે ગું ૪ કર્મની સત્તા-વેદનીય ૧, આયુષ ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

છઠ્ઠો બંધદાર કહે છે.

પહેલા ગુણુઠાણુથી તે સાતમા ગું સુધી ત્રીજું ગું વર્ણને ૮ કર્મ બાંધે અને જો ૭ બાંધે તો આયુષ્ય વર્ણને ત્રીજે, આઠમે, નવમે ગું ૭ કર્મ બાંધે આયુષ્ય વર્ણને દશમે ગું ૬ કર્મ બાંધ. આયુષ્ય ૧ ને મોહનીય એ ૨ વર્ણને અગિયારમે, બારમે, તેરમે ગું ૧ સાતા વેદનીય બાંધે ચૌદમે ગું અબંધ.

સાતમે વેદ ને આઠમે ઉદયદાર લેળો કહે છે.

પહેલા ગુણુઠાણુથી તે દશમા ગું સુધી ૮ કર્મ વેદે ને ૮ નો ઉદય, અગિયારમે, બારમે ૭ કર્મ વેદે ને ૭ નો ઉદય, મોહનીય વર્ણને તેરમે, ચૌદમે ૪ કર્મ વેદે ને ૪ નો ઉદય વેદનીય ૧, આયુષ ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

નવમે ઉદીરણાદાર કહે છે.

પહેલા ગુણુઠાણુથી માંડીને સાતમા ગું સુધી ૮ કર્મની ઉદીરણા તથા ૭ ની કરે તો આયુષ્ય વર્ણને. આઠમે નવમે ગું સાત કર્મની ઉદીરણા તે આયુષ્ય વર્ણને તથા ૬ ની કરે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨ એ ૨ વર્ણને દશમે ૬ ની ઉદીરણા કરે આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, એ ૨ વર્ણને અને

૫ ની ક્રમે તો આયુષ્ય ૧, મોહનીય ૨, વેદનીય ૩ એ ૩ વર્ષને. અગિયારમે ભારમે ૫ ની ઉદીરણા આયુષ્ય ૧, મોહનીય, ૨ વેદનીય ૩ એ ૩ વર્ષને તથા ૨ ની ક્રમે તો નામ, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની. તેરમે શુભ ૨ કર્મની ઉદીરણા નામ ૧, ગોત્ર ૨ એ ૨ ની ક્રમે. ચૌદમે શુભ ઉદીરણા ક્રમે નહિ. (એવ કે) નિશ્ચયે.

દશમેા નિર્જરાદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે અગિયારમા શુભકાળા સુધી ૮ કર્મની નિર્જરા ભારમે ૭ કર્મની નિર્જરા, મોહનીય વર્ષને. તેરમે ચૌદમે ૪ કર્મની નિર્જરા-વેદનીય ૧, આયુષ્ય ૨, નામ ૩, ગોત્ર ૪.

અગિયારમેા ભાવદ્વાર કહે છે.

૧ ઉદયભાવ ૨ ઉપશમભાવ, ૩ ક્ષાયિકભાવ, ૪ ક્ષયોપશમભાવ, ૫ પારિણામિકભાવ, ૬ સંનીવાસભાવ, પહેલે ને ત્રીજે શુભકાળે ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ પારિણામિક, બીજે શુભકાળે તથા ચોથાથી તે અગિયારમાં શુભકાળા સુધી ઉપશમ શ્રેણીવાળાને, ૪, ભાવ ૧ ઉદય, ૨ ઉપશમ, ૩ ક્ષયોપશમ ૪ પારિણામિક તથા ૪ થી ૮ શુભ માં જેને ક્ષાયિક સમકિત આપ્યું હોય તેને ઉપશમને બદલે ક્ષાયિક ભાવ હોય અને ૯ થી ૧૧ શુભ સુધી પાંચ ભાવ હોય ૮ માંથી માંડીને ભારમા સુધી ક્ષાયિક શ્રેણીવાળાને ૪ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષયોપશમ, ૩ ક્ષાયિક, ૪ પારિણામિક તેરમે, ચૌદમે શુભ ૩ ભાવ-૧ ઉદય, ૨ ક્ષાયિક, ૩ પારિણામિક. સિદ્ધમા ૨ ભાવ ક્ષાયિક અને પારિણામિક.

બારમેા કારણદ્વાર કહે છે.

કર્મબંધના કારણ ૫-૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિગ્નિ, ૩ પ્રમાદ, ૪ કપાય, ૫ ભ્રમ. પહેલે ત્રીજે શુભ ૫ કારણ લાભે. બીજે ચોથે, ૪ કારણ લાભે મિથ્યાત્વ વર્ષને પાંચમે છઠ્ઠે શુભ ૩ કારણ લાભે ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અવિગ્નિ વર્ષને સાતમેથી તે દશમા શુભકાળા સુધી. ૨ કારણ લાભે ૧ કપાય. ૨ ભ્રમ અગિયારમે ભારમે તેરમે, ૧ કારણ લાભે તે ભ્રમ ચૌદમે કોષ કારણ નથી.

તેરમે પરિષદદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે ચોથા શુભ્રાણાં સુધી યદ્યપિ પરિષદ ૨૨ લાભે પશ્યુ તે દુઃખરૂપ છે, નિર્જરારૂપ પરિણામે નહિ. પાંચમાથી તે ૯ મા શુભ્રાણાં સુધી ૨૨ પરિષદ લાભે, એક સમયે ૨૦ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ. ચાલવાનો ત્યાં બેસવાનો નહિ, બેસવાનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ. દશમે, અગિયારમે, બારમે ૧૪ પરિષદ લાભે. આઠ જે મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે વળ્યા તે કહે છે, ૧ અચેલનો ૨ અર-તિનો ૩ સ્ત્રીનો, ૪ બેસવાનો, ૫ આક્રોશનો, ૬ યાચનાનો, ૭ સત્કાર-પુરસ્કાર, એ ૭ ચારિત્ર મોહનીય કર્મને ઉદયે હતા તે અને ૮ મોહંસણુ પરિષદ દર્શન મોહનીયને ઉદયે હતા તે, એ વર્ણને શેષ ૧૪ રહ્યા, તે માંહેલા ૧ સમયે ૧૨ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ ચાલવાનો ત્યાં સ્થાનકનો નહિ સ્થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ તેરમે ચૌદમે શુભ્રાણુ ૧૧ પરિષદ લાભે પૂર્વે ૧૪ કહ્યા તેમાંથી એક પ્રજ્ઞાનો, ૨ અજ્ઞાનનો, એ ૨ જ્ઞાનાવરણીય કર્મને ઉદયે હતા તે અને એક અલાભનો, અંતરાય કર્મને ઉદયે હતા તે એ ૩ વર્ણને શેષ ૧૧ રહ્યા. તે માંહેલા ૧ સમયે ૯ વેદે. ટાઢનો ત્યાં તાપનો નહિ, તાપનો ત્યાં ટાઢનો નહિ, ચાલવાનો ત્યાં સ્થાનકનો નહિ, સ્થાનકનો ત્યાં ચાલવાનો નહિ.

ચૌદમે માર્ગણાદ્વાર કહે છે.

પહેલે શુભ્રાણુ માર્ગણા ૪. ત્રીજે ચોથે, પાંચમે, સાતમે જ્ઞય. બીજે શુભ્રા ૧, પડે અને પહેલે આવે, પશ્યુ ચક્રવું નથી. ત્રીજે માર્ગણા ૪, પડે તો પહેલે આવે અને ચડે તો ચોથે, પાંચમે અને સાતમે જ્ઞય. ચોથે માર્ગણા ૫, પડે તો પહેલે, બીજે આવે અને ચડે તો પાંચમે, સાતમે જ્ઞય. પાંચમે માર્ગણા ૫, પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે આવે અને ચડે તો સાતમે જ્ઞય છઠ્ઠે માર્ગણા ૬, પડે તો પહેલે, બીજે, ત્રીજે, ચોથે પાંચમે આવે અને ચડે તો સાતમે જ્ઞય. સાતમે માર્ગણા ૩, પડે તો છઠ્ઠે ચોથે આવે અને ચડે તો આઠમે જ્ઞય. આઠમે માર્ગણા ૩, પડે તો સાતમે, ચોથે આવે ચડે તો નવમે જ્ઞય. નવમે માર્ગણા ૩, પડે તો આઠમે, ચોથે આવે, અને ચડે તો દશમે જ્ઞય. દશમે માર્ગણા ૪, પડે તો નવમે, ચોથે આવે, ચડે તો અગિયારમે, બારમે જ્ઞય. અગિયારમે માર્ગણા ૨, કાળ કદે તો અનુત્તર વિમાન જ્ઞય, પડે તો દશમે

તથા પહેલે આવે. ચડવું નથી. બારમે માર્ગણા ૧, તેરમે જાય, પડવું નથી. તેરમે માર્ગણા ૧, ચૌદમે જાય, પડવું નથી. ચૌદમે માર્ગણા એકે નથી, મોક્ષ જાય.

પંદરમે આત્માદ્વાર કહે છે.

આત્મા ૮, દ્રવ્ય આત્મા ૧, કષાય આત્મા ૨, યોગ આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪, જ્ઞાન આત્મા ૫, દર્શન આત્મા ૬, ચારિત્ર આત્મા ૭, વીર્ય આત્મા ૮, પહેલે, ત્રીજે ગુણ ૦ ૬ આત્મા, જ્ઞાન ૧, ચારિત્ર ૨ એ ૨ વર્ણને. બીજે, ચોથે ગુણ ૦ ૭ આત્મા, ચારિત્ર વર્ણને પાંચમે ગુણકાણે પણ ૭ આત્મા, દેશથી ચારિત્ર છે. છઠ્ઠાથી દશમા ગુણકાણે સુધી આઠ આત્મા. અગિયારમે, બારમે, તેરમે ૭ આત્મા, કષાય વર્ણને. ચૌદમે ૬ આત્મા કષાય ને જોગ વર્ણને. સિદ્ધમાં ૪ આત્મા, જ્ઞાન આત્મા ૧, દર્શન આત્મા ૨, દ્રવ્ય આત્મા ૩, ઉપયોગ આત્મા ૪

સોળમે જીવલેદદ્વાર કહે છે.

પહેલે ગુણકાણે ૧૪ લેદ લાલે. બીજે ગુણ ૦ ૬ લેદ લાલે બેઈ દ્રિય ૧, તેઈ દ્રિય ૨, ચૌરે દ્રિય ૩, અસંજીતિર્યંચ પંચે દ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા, ને સંજી પંચે દ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એ ૬. ત્રીજે ગુણ ૦ ૧ સંજી પંચે દ્રિયનો પર્યાપ્તો લાલે ચોથે ગુણકાણે ૨ લેદ લાલે, સંજી પંચે દ્રિયનો ૧ અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો. પાંચમેથી તે ૧૪ મા ગુણકાણે સુધી ૧ સંજી પંચે દ્રિયનો પર્યાપ્તો લાલે.

સત્તરમે જોગદ્વાર કહે છે.

પહેલે, બીજે ને ચોથે ગુણકાણે જોગ ૧૩ લાલે, બે આકારકતા વર્ણને. ત્રીજે ગુણ ૦ ૧૦ જોગ લાલે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો, ૧ વૈકલ્યનો એ ૧૦ લાલે. પાંચમે ગુણકાણે ૧૨ જોગ. ૨ આકારકતા ને એક કાર્મણનો એ ૩ વર્ણને. છઠ્ઠે ગુણ ૦ ૧૪ જોગ લાલે. ૧ કાર્મણનો વર્ણને. સાતમે ગુણ ૦ ૧૧ જોગ ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો, ૧ વૈકલ્યનો, ૧ આકારકનો એવં ૧૧. આઠમેથી ગાંડીને ૧૨મા ગુણકાણે સુધી જોગ ૯ લાલે, ૪ મનના, ૪ વચનના ને ૧ ઔદારિકનો તેરમે ગુણકાણે ૭ જોગ લાલે, બે મનના, બે વચનના. ઔદારિકનો ૧ ઔદારિકનો મિદ્ધ ૨, કાર્મણકાય જોગ ૩ એવં ૭ ચૌદમે ગુણકાણે જોગ નથી.

અદારમો ઉપયોગદ્વાર કહે છે.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણુઠાણે ૬ ઉપયોગ લાલે, ૩ અજ્ઞાન ને ૩ દર્શન. બીજે, ચોથે, પાંચમે ગુણુ ૬ ઉપયોગ લાલે, ૩ જ્ઞાન, ૩ દર્શન. છઠ્ઠાથી તે બારમા ગુણુઠાણા સુધી ઉપયોગ ૭ લાલે, ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન. તેરમે, ચૌદમે ગુણુઠાણે તથા સિદ્ધમાં ૨ ઉપયોગ. કેવળજ્ઞાન ૧ ને કેવળદર્શન ૨.

ઓગણીશમો લેશ્યાદ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે છઠ્ઠા ગુણુઠાણા સુધી ૬ લેશ્યા લાલે, સાતમે ગુણુ ૭ ઉપલી ૩ લેશ્યા લાલે. આઠમેથી માંડીને બારમા ગુણુઠાણા સુધી શુકલ-લેશ્યા લાલે. તેરમે ગુણુઠાણે ૧ પરમ શુકલ લેશ્યા લાલે ચૌદમે ગુણુઠાણે લેશ્યા નથી.

વીશમો ચારિત્ર દ્વાર કહે છે.

પહેલાથી તે ચોથા ગુણુઠાણા સુધી કોષ ચારિત્ર નથી. પાંચમે ગુણુઠાણે દેશથી સામાયિક ચારિત્ર છે. છઠ્ઠે, સાતમે ગુણુઠાણે ૩ ચારિત્ર લાલે, સામાયિક ચારિત્ર ૧, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર ૨. પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર ૩ એ ૩ લાલે આઠમે, નવમે ગુણુઠાણે ૨ ચારિત્ર લાલે, સામાયિક ૧, છેદોપસ્થાપનીય ૨. દશમે ગુણુ ૭ સૂક્ષ્મસંપ્રસાય ચારિત્ર લાલે. અગિયારમેથી તે ચૌદમા ગુણુઠાણા સુધી ૧ યથાખ્યાત ચારિત્ર લાલે.

એકવીશમો સમકિતદ્વાર કહે છે.

પહેલે ને ત્રીજે ગુણુઠાણે સમકિત નથી. બીજે ગુણુ ૭ ૧ સાર્વા-દાન સમકિત લાલે ચોથેથી તે સાતમા ગુણુઠાણા સુધી ૪ સમકિત લાલે ઉપશમ ૧, ક્ષયોપશમ ૨. વેદિક ૩ ક્ષાયિક સમકિત ૪ આઠમે ગુણુઠાણે ૩ સમકિત લાલે, ઉપશમ ૧, ક્ષયોપશમ ૨, ક્ષાયિક ૩. નવમે, દશમે, અગિયારમે ગુણુઠાણે ૨ સમકિત લાલે. ઉપશમ ૧. ક્ષાયિક ૨. બારમે, તેરમે, ચૌદમે ગુણુઠાણે તથા સિદ્ધમાં ૧ ક્ષાયિક સમકિત લાલે.

બાવીશમો આદ્યખલુત્તરદ્વાર કહે છે.

સર્વથી થોડા અગિયારમા ગુણુઠાણાવાળા, એક સમયે ઉપશમ શ્રેષ્ઠી વાળા ઉત્કૃષ્ટ ૫૪ જીવ લાલે ૧ તેથી બારમા ગુણુઠાણાવાળા સંખ્યેજગુણુ-

એક સમયે ક્ષપકશ્રેણીવાળા એકસો ને આઠ જીવ લાભે ૨. તેથી આઠમા, નવમા, દશમા ગુણુઠાણાવાળા સંખેજ ગુણુાં ૪૦ થસેં ઉં નવસેં લાભે ૩. તેથી તેરમા ગુણુઠાણાવાળા સંખેજગુણુ, ૪૦ થે કોડી, ઉત્તં નવ કોડી લાભે ચાર તેથી સાતમા ગુણુઠાણાવાળા સંખેજગુણુ, ૪૦ થસેં કોડી ઉત્તં નવસેં કોડી લાભે ૫ તેથી છઠ્ઠા ગુણુઠાણાવાળા સંખેજગુણુ ૪૦ થે હજાર કોડી ઉત્તં નવ હજાર કોડી લાભે ૬. તેથી પાંચમા ગુણુઠાણાવાળા અસંખેજગુણુ, તિર્યંચ શ્રાવક ભજ્યા ૭ તેથી ખીન્ન ગુણુઠાણાવાળા અસંખેજગુણુ, ૪ ગતિમાં લાભે ૮. તેથી ત્રીજા ગુણુઠાણાવાળા અસંખેજગુણુ ૪ ગતિમાં વિશેષ છે ૯. તેથી ચોથા ગુણુઠાણાવાળા અસંખેજગુણુ, ઘણી સ્થિતિવાળા ઘણા દેવતા નારકી વગેરે છે. માટે ૧૦. તેથી ચૌદમા ગુણુઠાણાવાળા ને ચિદ્દભગવંતજી અનંતગુણુ ૧૧ તેથી પહેલા ગુણુઠાણાવાળા અનંતગુણુ, એકેન્દ્રિય પ્રમુખ સર્વ મિથ્યાદષ્ટિ છે તે માટે ૧૨.

ધૃતિ ગુણુઠાણાના ૨૨ દ્વાર સમાપ્ત.

હવે છ ભાવ કહે છે.

૧ ઉદય ભાવ, ૨ ઉપશમ ભાવ, ૩ ક્ષાયિક ભાવ, ૪ ક્ષયોપશમ ભાવ, ૫ પારિણામિક ભાવ, ૬ સન્નિવાય ભાવ. ઉદયભાવના ૨ ભેદ, ૧ જીવ ઉદયનિષ્પન્ન, ને ૨ અજીવ ઉદયનિષ્પન્ન જીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૩ ભોલ પામે. ૪ ગતિ, ૬ કાય, ૬ લેશ્યા, ૪ કપાય, ૩ વેદ એવં ૨૩ ને ૧ મિથ્યાત્વ, ૨ અજ્ઞાન, ૩ અવિરતિ, ૪ અસંજીપણું, ૫ આહારકપણું, ૬ છન્નસ્થપણું, ૭ સંજોગીપણું, ૮ સંસાર પરિચક્ષણું, ૯ અસિદ્ધ, ૧૦ અકેવળી. એવં ૩૩ અજીવ ઉદયનિષ્પન્નના ૩૦ ભોલ પામે, ૫ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૫ રસ, ૮ સ્પર્શ, ૫ શરીર, ૫ શરીરના વ્યાપાર. એવં ૩૦. ઉભય મળીને ૩૩ ને ૩૦ ત્રેસઠ ભેદ ઉદયભાવના કહ્યા.

ઉપશમભાવે ૧૧ ભોલે છે, ૪ ચાર કપાયનો ઉપશમ, ૫ રાગનો ઉપશમ. ૬ દ્વેષનો ઉપશમ, ૭ દર્શન મોહનીયનો ઉપશમ, ૮ ચારિત્ર-મોહનીયનો ઉપશમ. એવ ૮ મોહનીયની પ્રકૃતિ અને ૯ ઉવસમિય દંસણુલદિ તે સમકિત, ૧૦ ઉવસમિયાચરીત્તલદિ, ૧૧ ઉવસમિયા આક્રમણુહિમત્ય વિતરાગલદિ એવં ૧૧.

ક્ષાયિક ભાવે ૩૭ ભોલ છે. ૫ જ્ઞાનાવસ્થીયની, ૬ દર્શનાવસ્થીયની, ૨ વેદનીયની, ૧ રાગની, ૧ દ્વેષની, ૪ કપાયની, ૧ દર્શનમોહનીયની, ૧

ચારિત્રમોહનીયની, ૪ આયુષની, ૨ નામની, ૨ ગોત્રની, ૫ અંતરાયની, એવં ૩૭ પ્રકૃતિનો ક્ષય કરે તેહને ક્ષાયિક ભાવ કહીએ; તે ૯ મોલ પામે, ૧ ક્ષાયિક સમકિત, ૨ ક્ષાયિક ચથાખ્યાત ચારિત્ર, ૩ કેવળજ્ઞાન ૪ કેવળદર્શન અને ક્ષાયિક દાનાદિ, લબ્ધિના ૫ લેદ એમ ૬.

ક્ષયોપશમભાવે ૩૦ મોલ છે. ૪ જ્ઞાન પ્રથમ, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, ૩ દષ્ટિ, ૪ ચારિત્ર પ્રથમ, ૧ ચરિતાચરિતો તે શ્રાવકપણું પામે. ૧ આચાર્યની પદવી, ૧ ઔદ પૂર્વ જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ, ૫ ઇન્દ્રિયની ૫ લબ્ધિ, ૫ દાનાદિલબ્ધિ. એવં સર્વ મળી ૩૦ મોલ.

પારિણામિક ભાવના ૨ લેદ, ૧ સાદિપારિણામિક, ૨ અનાદિ-પારિણામિક. સાદિ વિણુશે, અનાદિ વિણુશે નહિ. સાદિપારિણામિકના અનેક લેદ છે. જૂનો સુરા મદિરા, જૂનો ગોળ, તંદુલ એ આદિ ૭૩ મોલ ભગવતીની સામે છે અનાદિપારિણામિકભાવના ૧૦ મોલ, ૧ ધર્માસ્તિકાય, ૨ અધર્માસ્તિકાય, ૩ આકાશાસ્તિકાય, ૪ પુદ્ગલાસ્તિકાય ૫ જીવાસ્તિકાય, ૬ કાળ, ૭ લોક, ૮ અલોક, ૯ ભવ્ય, ૧૦ અભવ્ય, એવં ૧૦.

સન્નિવાર્ધ ભાવના ૨૬ ભાંગા, ૧૦ દ્વિકસંજોગીના, ૧૦ ત્રિક-સંજોગીના, ૫ ચૌકસંજોગીના, ૧ પચસંજોગીનો એવં ૨૬ ભાંગા એહનો વિચાર શ્રી અનુયોગદ્વાર સિદ્ધાંતથી જાણવો ૬ ઇતિ.

૧૪ ગુણુઠાણાં ઉપર ૧૦ ક્ષેપકદ્વાર ઉતારે છે.

૧ હેતુદ્વાર, ૨૫ ક્ષાય, ૧૫ જોગ. એવં ૪૦ ને ૬ કાય, ૫ ઇન્દ્રિય, ૧ મન એ ૧૨ અન્નત, અવં પર ને ૫ મિથ્યાત્વ, એવં ૫૭ હેતુ. પહેલે ગુણુઠાણે ૫૫ હેતુ તે આહારકના ૨ વર્જને ૧. બીજે ગું ૫૦ હેતુ તે ૫૫ માંથી ૫ મિથ્યાત્વ ટળ્યા ૨. ત્રીજે ગું ૪૩ હેતુ તે ૫૭માંથી ચાર અનતાનુંબંધીના, ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર. ૧ વૈક્રિયનો મિશ્ર. ૨ આહારકના. ૧ કાર્મણુનો, ૫ મિથ્યાત્વના એવં ૧૪ વન્ત્યા. શેષ ૪૩. ૩ ચોથે ગું ૪૬ હેતુ તે પૂર્વે ૪૩ કલા તે અને ૧ ઔદારિકનો મિશ્ર. વૈક્રિયનો મિશ્ર, ૩ કાર્મણુકાય જોગ, એ ૩ વંધ્યા. સર્વ મળીને ૪૬. ૪ પાંચમે ગું ૪૦ હેતુ તે પૂર્વે ૪૬ કલા તેમાંથી ૪ અપ્રત્યાખ્યાનીની ચોકડી, ૧ ત્રસકાયનો અન્નત, ૧ કાર્મણુકાયજોગ, એવં ૬ ઘટયા, શેષ ૪૦ હેતુ. ૫ છઠ્ઠે ગું ૨૭ હેતુ, પૂર્વે ૪૦ કલા તેમાંથી

૪ પ્રત્યાખ્યાનાવરણીયની ચોકડી, ૫ સ્થાવરનો અમત, ૫ ઇદ્રિયનો અમત ને એક મનનો અમત, એવં ૧૫ વર્ત્યા, શેષ ૨૫ રહ્યા ને ૨ આહારકના વધ્યા, એવં સર્વ મળી ૨૭ હેતુ ૬, સાતમે ગું ૨૪ હેતુ તે પૂર્વે ૨૭ કહ્યા તેમાંથી એક ઔદારિક મિશ્ર, ૨ વૈક્રિય મિશ્ર, ૩ આહારક મિશ્ર, એ ૩ વર્ત્યા, શેષ ૨૪ હેતુ ૭ આઠમે ગું ૨૨ હેતુ તે પૂર્વે ૨૪ કહ્યા તેમાંથી ૧ વૈક્રિયનો, ૧ આહારકનો, એ બે વર્ત્યા, શેષ ૨૨ હેતુ ૮ નવમે ગું ૧૬ હેતુ તે પૂર્વે ૨૨ કહ્યા તેમાંથી ૧ હાસ્ય, ૨ રતિ, ૩ અરતિ, ૪ ભય, ૫ શોક ૬ દુઃખા એ ૬ વર્ત્યા. શેષ ૧૬ હેતુ, ૯. દશમે ગું ૧૦ હેતુ તે ૯ ભોગ ને ૧ સંજવલનો લોભ એવં ૧૦ હેતુ. ૧૦. અગિયારમે ખારમે ગું ૯ હેતુ તે ૯ ભોગ જાણવા. તેરમે ગું ૭ હેતુ તે ૭ ભોગ જાણવા. ચૌદમે ગું હેતુ નથી.

૨ દંડકદ્વાર, પહેલે ગું ૨૪ દંડક, બીજે ગું ૧૬ દંડક તે ૫ સ્થાવરના વર્ત્યા, ત્રીજે ચોથે ગું ૧૬ દંડક તે ૩ વિકલેદ્રિય વર્ત્યા, પાંચમે ગું ૨ દંડક, ૧ સંસીમનુષ્ય, ૨ સંસીતિયંચ. છઠ્ઠી તે ચૌદમા ગુણકાણાં સુધી ૧ મનુષ્યનો દંડક.

૩ જીવાલેનીદ્વાર, પહેલે ગું ૮૪ લાખ જીવાલેની. બીજે ગું ૩૨ લાખ તે એકેદ્રિયની વર્ત્યા, ત્રીજે ચોથે ગું ૨૬ લાખ જીવાલેની પાંચમે ગું ૧૮ લાખ જીવાલેની છઠ્ઠી તે ૧૪મા ગુણકાણાં સુધી ૧૪ લાખ જીવાલેની

૪ અંતરદ્વાર, પહેલે ગું જઘં અંતર્મુહૂર્ત ઉત્તં ૬૬ સાગર ઝાઝેરાનું. બીજાથી માંડીને અગિયારમા ગુણકાણાં સુધી જઘં અંતં અથવા પતનો અસંખ્યાતમો ભાગ એટલા કાલ વિના ઉપશમ શ્રેણી કરીને પડે નહિ ઉં અર્ધ પુદ્ગલ દેશે ઉણું, ખારમે, તેરમે ને ચૌદમે ગુણં અંતડં નથી એ એક જીવ આશ્રી.

૫ ધ્યાનદ્વાર, પહેલે બીજે ત્રીજે ગું ૨ ધ્યાન પહેલાં, ચોથે પાંચમે ગુણં ૩ ધ્યાન પહેલાં. છઠ્ઠે ગુણં ૨ ધ્યાન, ૧ આર્ત ને ૨ ધર્મ. સાતમે ગુણ ૧ ધર્મધ્યાન. આઠમેથી માંડીને ચૌદમા ગુણકાણાં સુધી ૧ શુદ્ધધ્યાન.

૬ સ્પર્શનાદ્વાર, પહેલું ગુણકાણું ૧૪ રાજલોક સ્પર્શે બીજું ગુણં અધોગામ વિજયથી લેવું ને ૯ પ્રવેયંક સુધી સ્પર્શે. ત્રીજું ગુણં લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે. ચોથું ગુણં અધોગામ વિજયથી ૧૨મા દેવલોક

સુધી સ્પર્શે. પાંચમું ગુણુ ૦ પણ એમ જ સ્પર્શે. છઠ્ઠાથી તે અગિયારમા ગુણુઠાણાવાળા અધોગામ વિજયથી ૫ અનુત્તર વિમાન સુધી સ્પર્શે. બારમું ગુણુ ૦ લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે, તેરમું ગુણુ સર્વે લોક સ્પર્શે, ચૌદમું ગુણુઠાણું લોકનો અસંખ્યાતમો ભાગ સ્પર્શે.

૭ તીર્થંકર ગોત્ર, ૪ ગુણુઠાણે બાંધે, ચોથે, પાંચમે, છઠ્ઠે ને સાતમે શેષ ગુણુઠાણે ન બાંધે તીર્થંકર દેવ ૯ ગુણુઠાણા સ્પર્શે તે ૪, ૬, ૭, ૮, ૯, ૧૦, ૧૨, ૧૩, ૧૪, એ ૯.

૮ ગુણુઠાણા ૧૪માં, ૧, ૪, ૫, ૬, ૧૩, એ પાંચ શાશ્વતા, શેષ ૯ ગુણુઠાણા અશાશ્વતા.

૯ ગુણુઠાણા ૧૪માં, ૧, ૨, ૩, ૪, ૫, ૬, ૭, એ ૭ ગુણુઠાણે ૬ સંઘયણુ, આઠમાંથી તે ૧૪મા ગુણુઠાણા સુધી એક વજ્રઋષભ નારાય સંઘયણુ.

૧ આર્યાણ, ૨ અવેદિ, ૪ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રવંત ૪ પુલાક-લખિવંત, ૫ અપ્રમાદી સાધુ, ૬ ચૌદપૂર્વી સાધુ, ૭ આહારક શરીરી, એનું કોઈ દેવતા સાહારણુ કરી શકે નહિ.

ધતિ ક્ષયકદાર અને ગુણુઠાણાદાર સમાપ્ત.

અથ શ્રી મહોદેવ બાસઠીઓ.

[અનુષ્ટુપવૃત્ત]

જીવ ૧ ગદ્ ૧ ઇંદિય ૩ કાણ ૪ । જોગ ૫ વેદ ૬
કસાય ૭ લેસ્સા ૮ ॥ સમ્મત ૯ નાળ ૧૦ દંસળ ૧૧ ।
સંજય ૧૨ ઉવઆગ ૧૩ આહારે ૧૪ ॥૧॥ માસગ ૧૫ પરિત
૧૬ પજ્જતિ ૧૭ । સુહુમ ૧૮ સન્નિ ૧૯ ભવત્થિ ૨૦ ચરિ-
મેય ૨૧ ॥ જીવેયલેત્તવંથે । પુગલણમહાદંડણવેવ ॥ ૨ ॥

એ બે ગાથાનો વિસ્તાર કહે છે.

૧ જીવદ્વાર

૧ સમુચ્ચય જીવમાં, જીવના લેદ ૧૪. ગુણદાણા ૧૪, જોગ ૧૫,
ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ ગતિદ્વાર.

૧ નરક ગતિમાં જીવના લેદ ૩; ૧ સંજીનો અપર્યાપ્તો ૨ પ્રર્યાપ્તો
ને ૩ અસંજીનો અપર્યાપ્તો ગુણદાણા ૪ પ્રથમ, જોગ ૧૧; ૪
મનના, ૪ વચનના. ૧ વૈકિય, ૧ વૈકિયનો મિશ્ર, ૧ કાર્મણ-
કાયજોગ, એવં ૧૧ ઉપયોગ ૬; ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન-
લેશ્યા. ૩ પ્રથમ.

૨ તિર્યંગની ગતિમાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુ. ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩
આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપ. ૬, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન-
લેશ્યા. ૬.

૩ તિર્યંગાણીમાં, જીવના લેદ ૨. સંજીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો
ગુ. ૫ પ્રથમ, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬. ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન,
૩ દર્શન, લેશ્યા ૬

૪ મનુષ્યની ગતિમાં, જીવના લેદ ૩; ૧ સંજીનો અપર્યાપ્તો,
૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજીનો અપર્યાપ્તો, ગુ. ૧૪, જોગ ૧૫,
ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૫ મનુષ્યણીમાં, જીવના લેદ ૨, સંજીના. ગુ ૧૪, જોગ ૧૩
આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૬ દેવતાની ગતિમાં, જીવના લેદ ૩, ૧ સંજીનો અપર્યાપ્તો, ૨
પર્યાપ્તો, ૩ અસંજીનો અપર્યાપ્તો, ગુ ૪ પહેલા, જોગ ૧૧, ૪
મનના, ૪ વચનના, ૨ વૈકિયના, ૧ કાર્મણનો. ઉપયોગ ૬ લેશ્યા ૬.

૭ દેવાંગનામાં જીવના લેદ ૨, ૧ સંજીનો અપર્યાપ્તો ને ૨ પર્યાપ્તો
ગુ ૪ પ્રથમ; જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ વૈકિયના ને
૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૬ લેશ્યા ૪.

૮ સિદ્ધગતિમાં, જીવના લેદ નથી, ગુણકાણું નથી, જોગ નથી, ઉપ-
યોગ ૨; ૧ કેવળજ્ઞાન, ૩ કેવળદર્શન, લેશ્યા નથી.

એ આઠ લેદને અદ્યણહૃત્વ, સર્વથી થોડી મનુષ્યણી ૧. તેથી
મનુષ્ય સંમૂર્ધિમ જાણતાં અસંખેજગુણા ૨, તેથી નારકી અસંખેજ-
ગુણા ૩. તેથી તિર્યચણી અસંખેજગુણી ૪ તેથી દેવતા અસંખેજ-
ગુણા ૫ તેથી દેવી સંખેજગુણી ૬ તેથી સિદ્ધભગવંત અનંતગુણા
૭. તેથી તિર્યચ અનંતગુણા ૮

૩ ઇન્દ્રિયદ્વાર.

૧ સર્વદ્રિયામાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણકાણા ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૫,
ઉપયોગ ૧૦ તે ૧ કેવળજ્ઞાન ૨ કેવળદર્શન એ ૨ વર્ણને લેશ્યા ૬.

૨ એકેન્દ્રિયમાં, જીવના લેદ ૪, ૧ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને
૨ પર્યાપ્તો, ૩ બાહર એકેન્દ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો ગુ ૦
૧. પ્રથમ જોગ ૫, ઔદારિક ૧, ઔદારિકનો મિશ્ર ૨, વૈકિય ૩,
વૈકિયનો મિશ્ર ૪, કાર્મણ કાયજોગ ૫. ઉપયોગ ૩, ૨ અજ્ઞાન ને
૧ અચક્ષુર્દર્શન, લેશ્યા ૪.

૫ એકેન્દ્રિય ૧, તે ઇન્દ્રિય ૨, ઔદેન્દ્રિય એ ૩ મા, જીવના લેદ ૨
પોતપોતાનો અપર્યાપ્તો ૧ ને પર્યાપ્તો ૨, ગુ ૨ પહેલા. જોગ
૪, ૨ ઔદારિકનો, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો ઉપયોગ
એકેન્દ્રિય, તેકેન્દ્રિયમાં, ૫. ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન ને ૧ અચક્ષુર્દર્શન
અને ઔદેન્દ્રિયમાં ૬ તે ૧ ચક્ષુર્દર્શન વધું, લેશ્યા ૩

૬ પંચેન્દ્રિયામાં, જીવના ભેદ ૪, ૧ સંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો, ૨ પર્યાપ્તો, ૩ અસંજ્ઞીનો અપર્યાપ્તો ને ૪ પર્યાપ્તો, ગુણ ૧૨ પ્રથમ, ભોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ એ ૨ વર્ત્યા. લેશ્યા ૬.

૭ અણિદિયામાં, જીવનો ભેદ ૧ સંજ્ઞીનો પર્યાપ્તો, ગુણ ૦ ૨ તેરમું ને ઔદમું, ભોગ ૭; ૨ મનના તે સત્ય મન ૧, વ્યવહાર મન ૨, બે વચનના તે સત્ય વચન ૧, વ્યવહાર વચન ૨ અને ઔદારિકનો ૫, ઔદારિકનો મિશ્ર ૬, કાર્મણકાયભોગ ૭, ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨. લેશ્યા ૧ શુકલ.

એનો અદ્યપખડત્વ, સર્વથી થોડા પંચેન્દ્રિયા ૧, તેથી ચૌદેન્દ્રિયા વિશેષાહિયા ૨, તેથી તેઈદ્રિયા વિશેષાહિયા ૩. તેથી ભેઈદ્રિયા વિશેષાહિયા ૪, તેથી અણિદિયા અનંતગુણ ૫, તેથી એકેન્દ્રિયા અનંતગુણ ૬, તેથી સ્પર્શદ્રિયા વિશેષાહિયા ૭.

૪ કાયદ્વાર,

૧ સકાયામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણકાણા ૧૪, ભોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૪ પૃથ્વીકાય ૧, અપકાય ૨, વનસ્પતિકાય ૩ એ ૩ માં, જીવના ભેદ ૪ ગુણ ૦ ૧. ભોગ ૩, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૪.

૬ તેઉકાય ૧, વાઉકાય ૨ એ ૨ માં, જીવના ભેદ ૪, ગુણ ૦ ૧, ભોગ, તેઉમાં ૩ ને વાઉમાં ૫ તે ૨ વૈકિયના વધ્યા, ઉપયોગ ૩, લેશ્યા ૩.

૭ ત્રસકાયમાં, જીવના ભેદ ૧૦ તે ૪ એકેન્દ્રિયના વર્ત્યા. ગુણકાણા ૧૪, ભોગ ૧૫. ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૮ અકાયામાં જીવના ભેદ નથી, ગુણકાણા નથી, ભોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અદ્યપખડત્વ, સર્વથી થોડા ત્રસકાયા ૧, તેથી તેઉકાયા અસંખેતજગુણ ૨, તેથી પૃથ્વીકાય વિશેષાહિયા ૩ તેથી અપકાયા વિશેષાહિયા ૪,

× વિશેષાહિયા=વિશેષ અધિકા ;

તેથી વાઉકાય વિશેષાહિયા ૫, તેથી અકાયા અનંતશુણ ૬, તેથી વનસ્પતિકાયા અનંતશુણ ૭, તેથી સકાયા વિશેષાહિયા ૮.

૫ જોગદ્વાર.

૧ સંજોગીમાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણઠાણ ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.

૨ મનજોગીમાં, જીવનો લેદ ૧, સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુ ૧૩, જોગ ૧૪ એક કાર્મણનો વર્ણને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૩ વચનજોગીમાં, જીવના લેદ ૫, ભેદદ્રિય ૧, તેજદ્રિય ૨, ચૌદદ્રિય ૩, અસંજીપચેદ્રિય ૪, સંજીપચેદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્યાપ્તો, ગુણઠાણ ૧૩, જોગ ૧૪, કાર્મણ વર્ણને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૪ કાયજોગીમાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણઠાણ ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૫ અજોગીમાં, જીવનો લેદ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુણઠાણ ૧ ચૌદમું, જોગ નહિ, ઉપયોગ ૨ કેવળજ્ઞાન ને કેવળદર્શન, લેશ્યા નથી.

એકનો અત્પળહૃત્વ, સર્વથી થોડા મનજોગી ૧ તેથી વચનજોગી અસંખેજનશ્રુષ્ઠા ૨, તેથી અજોગી (ગુ ૧૪ અને સિદ્ધ) અનંતશુણ ૩, તેથી કાયજોગી અનંતશુણ ૪, તેથી સંજોગી વિશેષાહિયા ૫.

૬ વેદદ્વાર.

૧ સવેદીમાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણ ૯ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧. કેવળદર્શન ૨ વર્ણને લેશ્યા ૬.

૩ સ્ત્રી વેદ ૧, પુરુષવેદ ૨, એ ૨ માં, જીવના લેદ ૨ સંજીના ગુણ ૯, જોગ પુરુષવેદમાં ૧૫, અને સ્ત્રીવેદમાં ૧૩ તે ૨ આદારકના વર્ણને, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૪ નપુંસકવેદમાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણ ૯, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વર્ણને લેશ્યા ૬.

૫ અવેદીમાં જીવનો લેઠ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુણ ૬, નવમાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧. ઉપયોગ ૯, ૩ અજ્ઞાન વર્જને, લેશ્યા ૧, શુકલ.

એનો અદ્યખહુત્વ, સર્વથી થોડા પુરુષવેદી ૧, તેથી સ્ત્રીવેદી સંજોજગુણ ૨, તેથી અવેદી (સિદ્ધ સહિત) અનંતગુણ ૩. તેથી નયુંસકવેદી અનંતગુણ ૪, તેથી સવેદી વિશેષાહિયા ૫.

૭ કષાયદ્વાર.

૧ સ્કષાયીમાં, જીવના લેઠ ૧૪ ગુણ ૧૦ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, કેવળજ્ઞાન ૧, કેવળદર્શન ૨ વર્જને, લેશ્યા ૬.

૪ ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, એ ૩ માં; જીવના લેઠ ૧૪; ગુણ-ઠાણા ૯, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૫ લોલકષાયીમાં, જીવના લેઠ ૧૪ ગુણઠાણા ૧૦ પહેલાં, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.

૬ અકષાયીમાં, જીવનો લેઠ ૧. સંજીનો પર્યાપ્તો. ગુણ ૪ ઉપરના, જોગ ૧૧, ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપયોગ ૯, ૫ જ્ઞાન, ૪ દર્શન એવં ૯, લેશ્યા ૧.

એનો અદ્યખહુત્વ, સર્વથી થોડા અકષાયી ૧, તેથી ક્રોધકષાયી અનંતગુણ ૨, તેથી માનકષાયી વિશેષાહિયા ૩, તેથી માયાકષાયી વિશેષાહિયા ૪, તેથી લોલકષાયી વિશેષાહિયા ૫, તેથી સ્કષાયી વિશેષાહિયા ૬.

૮ લેશ્યાદ્વાર.

૧ સલેશીમાં, જીવના લેઠ ૧૪, ગુણઠાણા ૧૩, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૪ કૃષ્ણ ૧, નીલ ૨, કાપુત ૩, એ ૩ લેશ્યામાં જીવના લેઠ ૧૪ ગુણઠાણા ૬ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, એ કેવળના વર્ત્યા, લેશ્યા પોતપોતાની.

૫ તેજુલેશીમાં, જીવના લેઠ ૩, સંજીનો અપર્વાસો ૧, પ્રર્વાસો ૨, બાદર એટ્ટેન્ડિયનો અપર્વાસો ૩, ગુણ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫ ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૧. તેજુ.

૬ પદ્મલેશીમાં, જીવના લેહ ૨ સંજીના, ગુણ ૭ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૧ પદ્મ.

૭ શુકલલેશીમાં, જીવના લેહ ૨ સંજીના, ગુણ ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૧ શુકલ.

૮ અલેશીમાં, જીવનો લેહ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો. ગુણ ૧ ચૌદમું, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, કેવળજ્ઞાન ૧ કેવળદર્શન ૨, લેશ્યા નથી.

એહુનો અદ્યખહુત્વ સર્વથી થોડા શુકલલેશી ૧, તેથી પદ્મલેશી સંખેજગુણા ૨, તેથી તેજુલેશી સંખેજગુણા ૩, તેથી અલેશી સિદ્ધ સહિત અનંતગુણા ૪, તેથી કાપુતલેશી અનંતગુણા ૫ તેથી નીલલેશી વિશેષાહિયા ૬, તેથી કૃષ્ણલેશી વિશેષાહિયા, તેથી સલેશી વિશેષાહિયા ૮.

૯. સમકિતદ્વાર.

૧ સમુચ્ચય સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં, જીવના લેહ ૬, ઊર્ધ્વદ્રિય ૧, તેર્ધદ્રિય ૨, ચૌરદ્રિય ૩, અસંજીપચેદ્રિય ૪, એ ૪ ના અપર્યાપ્તા અને સંજીપચેદ્રિયનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવં ૬, ગુણ ૧૨ પહેલું, ત્રીજું વર્જને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન વર્જને લેશ્યા ૬.

૨ સાસ્વાદાન સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં, જીવના લેહ ૬, ગુણ ૧૧, જોગ ૧૩. આહારકના ૨ વર્જને, ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૩ ઉપશમ સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં, જીવના લેહ ૨ સંજીના ગુણ ૮, ચોથાથી ૧૧મા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૭, ૪ જ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૪ ક્ષયોપશમ ને વેદક સમ્યક્ત્વદષ્ટિમાં જીવના લેહ ૨ સંજીના ગુણ ૪ થી આઠમા સુધી, જોગ, ૧૫, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬.

૫ ક્ષાયિક સમ્યક જીવના લેહ ૨ સંજીના, ગુણ ૧૧, ચોથાથી તે ચૌદમા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન વર્જને. લેશ્યા ૬.

૬ મિથ્યાત્વદષ્ટિમાં જીવના લેહ ૧૪. ગુણ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩, આહારકના ૨ વર્જને, ઉપયોગ ૬; ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૭ સમામિથ્યાત્વ દષ્ટિમાં, જીવનો લેદ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુણ-
કાણું ૧ ત્રીજું, જોગ ૧૦; ૪ મનના, ૪ વચનના, ૧ ઔદારિકનો
૧ વૈક્રિયનો એવં ૧૦, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

એનો અસ્પષ્ટત્વ, સર્વથી થોડા સાસ્વાદાન સમકિતી ૧, તેથી
ઉપશમ સમકિતી સંખેજગુણા ૨. તેથી મિશ્રદષ્ટિ સંખેજગુણા ૩,
તેથી ક્ષયોપશમ અને વેદક સમકિતી માહોમાંહે તુલ્ય અને અસંખે-
જગુણા ૫ તેથી ક્ષાયિક સમકિતી અનંતગુણા ૫, તેથી સમુચ્ચય
સમકિતી વિશેષાહિયા ૭, તેથી મિથ્યાત્વ દષ્ટિ અનંતગુણા ૮.

૧૦ જ્ઞાનદ્વાર.

૧ સમુચ્ચયજ્ઞાનીમાં, જીવના લેદ ૬, યેઈદ્રિય ૧, તેઈદ્રિય ૨,
ચૌરેદ્રિય ૩, અસંજીપચેદ્રિય ૪. એ ૪ ના અપર્યાપ્તા ને
સંજીનો અપર્યાપ્તો ને પર્યાપ્તો એવં ૬, ગુણકાણું ૧૨ પહેલું ત્રીજું
વર્ણને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૬; ૫ જ્ઞાન ને ૪ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૩ મતિજ્ઞાની ૧, શ્રુતજ્ઞાની ૨ એ બેમાં, જીવના લેદ ૬. ગુણકાણું
૧૦, પહેલું, ત્રીજું તેરમું, ચૌદમું વર્ણને, જોગ ૧૫, ઉપયોગ
૭ લેશ્યા ૬.

૪ અવધિજ્ઞાનીમાં, જીવના લેદ ૨ સંજીના, ગુણકાણું ૧૦, જોગ ૧૫,
ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૬.

૫ મનપર્યાવજ્ઞાનીમાં, જીવનો લેદ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુણકાણું
૭ છઠ્ઠાથી બારમા સુધી, જોગ કાર્મણનો વર્ણને, ઉપયોગ ૭,
લેશ્યા ૬.

૬ દેવજ્ઞાનીમાં, જીવનો લેદ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુણ ૨, તેરમું
ને ચૌદમું જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧ પરમશ્રુત.

૭ અજ્ઞાનીમાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણકાણું ૨, પહેલું ને ત્રીજું,
જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન,
લેશ્યા ૬.

૮ મતિશુન અજ્ઞાનીમાં. જીવના લેદ ૧૪, ગુણકાણું ૨, પહેલું ત્રીજું.
જોગ ૧૩. ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

૧૦ વિભંજજ્ઞાનીમાં, જીવના લેદ ૨ સંજીના, ગુણકાણું ૨ પહેલું ને
ત્રીજું, જોગ ૧૩, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા મનપર્યાં જ્ઞાની ૧, તેથી અવધિજ્ઞાની અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી મતિજ્ઞાની ને શ્રુતજ્ઞાની મહિમા માંહી તુલ્ય વિશેષાહિયા ૪, તેથી વિભંગ જ્ઞાની અસંખ્યાગુણા ૫, તેથી કેવળજ્ઞાની અનંતગુણા ૬, તેથી જ્ઞાની વિશેષાહિયા ૭, તેથી મતિ-શ્રુતઅજ્ઞાની માંહોમાહી તુલ્ય ને અનંતગુણા ૮, તેથી અજ્ઞાની વિશેષાહિયા ૧૦

૧૧ દર્શનદ્વાર.

- ૧ અક્ષુદ્દર્શનીમાં, જીવના લેદ ૬. ચૌરેન્દ્રિય ૧, અસંજીપચેન્દ્રિય ૨, સંજીપચેન્દ્રિય ૩, એ ૩ ના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા, ગુણકાણા ૧૨ પ્રથમ, જોગ ૧૪ કાર્મણુનો વર્ણને, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વળ્યા, લેશ્યા ૬.
- ૨ અઅક્ષુદ્દર્શનીમાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણકાણા ૧૨, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦, લેશ્યા ૬.
- ૩ અવધિદર્શનીમાં, જીવના લેદ ૨, ગુણકાણા ૧૨ જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ લેશ્યા ૬.
- ૪ કેવળદર્શનીમાં, જીવનો લેદ ૧, ગુણકાણા ૩, તેરમું, ચૌરું, જોગ ૭, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા ૧.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અવધિદર્શની ૧, તેથી અક્ષુદ્દર્શની અસંખ્યાતગુણા ૨, તેથી કેવળદર્શની અનંતગુણા ૩, તેથી અઅક્ષુદ્દર્શની અનંતગુણા ૪.

૧૨ સંજયદ્વાર.

- ૧ સંજયિમાં, જીવનો લેદ ૧, સંજ્ઞાનો પર્યાપ્તો, ગુણકાણા ૮, છઠ્ઠાથી તે ૧૪ મા સુધી, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૮, ૩ અજ્ઞાન વર્ણને લેશ્યા ૬.
- ૩ સામાયિક ૧, છેદોપસ્થાપનીય ૨ એ બે ચારિત્રમાં, જીવનો લેદ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુણકાણા ૪, છઠ્ઠાથી ૮ મા સુધી, જોગ ૧૪, કાર્મણુનો વર્ણને ઉપયોગ ૭, ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.
- ૪ પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રમાં જીવનો લેદ ૧. ગુણકાણા ૨ છઠ્ઠું ને સાતમું, જોગ ૮, ૪ મનના, ૪ વચનના, ને ૧ ઔદારિકનો, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૩ ઉપદ્રી.

- ૫ સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રમાં, જીવનો ભેદ ૧ ગુણકાણું ૧ દશમું, ભેગ ૬, ઉપયોગ ૭, લેશ્યા ૧ શુકલ.
- ૬ યથાખ્યાત ચારિત્રમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણકાણું ૪ ઉપલા, ભેગ ૧૧, ૪ સનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણુનો, ઉપયોગ ૬, ૩ અજ્ઞાન વર્ણને, લેશ્યા ૧.
- ૭ સંજતાસંજતિમાં, જીવનો ભેદ ૧, ગુણકાણું ૧ પાંચમું, ભેગ ૧૨, આહારકના ૨ ને ૧ કાર્મણુનો વર્ણને ઉપયોગ ૬, ૩ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન લેશ્યા, ૬.
- ૮ અસંજતિમાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણકાણું ૪ પ્રથમ ભેગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપયોગ ૬. ૩ જ્ઞાન ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન લેશ્યા ૬.
- ૯ નો સંજતિ, નો અસંજતિ, નો સંજતાસંજતિમાં, જીવનો ભેદ ૦, ગુણ ૦, ભેગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અદ્યખદુત્વ, સર્વથી ઘોડા સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્રિયા ૧, તેથી પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્રિયા સંખેનજગુણા ૨, તેથી યથાખ્યાત ચારિત્રિયા સંખેનજગુણા ૩, તેથી છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્રિયા સંખેનજગુણા ૪, તેથી સામાયિક ચારિત્રિયા સંખેનજગુણા ૫ તેથી સંજતિ વિશેષાદિયા ૬. તેથી સંજતાસંજતિ અસંખ્યાતગુણા ૭, તેથી નોસંજતિ, નોઅસંજતિ, નોસંજતાસંજતિ અનંતગુણા ૮, તેથી અસંજતિ અનંતગુણા ૯.

૧૩ ઉવઓગદાર.

- ૧ સાગરોવત્તામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણકાણું ૧૪, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.
- ૨ અણુગારોવત્તામાં જીવના ભેદ ૧૪, ગુણકાણું ૧૩ દશમું વર્ણને, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

એનો અદ્યખદુત્વ સર્વથી ઘોડા અણુગારોવત્તા ૧, તેથી સાગરોવત્તા સંખેનજગુણા ૨.

૧૪ આહારદ્વાર.

૧ , આહારક્રમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુઠાણા ૧૩ પહેલાં, જોગ ૧૪, કાર્મણુનો વર્જને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અણુઆહારક્રમાં, જીવના ભેદ ૮, સાત અપર્યાપ્તા ને ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુણુ ૫ પહેલું, બીજું ચોથું, તેરમું ને ચૌદમું એ ૫ જોગ ૧ કાર્મણુનો. ઉપયોગ ૧૦ મનઃપર્યાવજ્ઞાન ૧ ને ચક્ષુદર્શન ૨ એ વર્જને, લેશ્યા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા અણુઆહારક ૧, તેથી આહારક અસંખ્યગણુ ૨.

૧૫ લાષગદ્વાર.

૧ લાષગામાં, જીવના ભેદ ૫. બેઈદ્રિય ૧ તેઈદ્રિય ૨, ચૌરેદ્રિય ૩. અસંજીપચેદ્રિય ૪, સંજીપચેદ્રિય ૫, એ ૫ ના પર્યાપ્તા, ગુણુ ઠાણાં ૧૩ પ્રથમ, જોગ ૧૪ કાર્મણુનો વર્જને, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અલાષગામાં, જીવના ભેદ ૧૦, તે ૧૪ માંથી બેઈદ્રિય ૧ તેઈદ્રિય ૨, ચૌરેદ્રિય ૩. અસંજીપચેદ્રિય ૪, એ ૪ વર્જ્યા ગુણુ ૫ તે પહેલું ૧, બીજું ૨, ચોથું ૩, તેરમું ૪, ચૌદમું ૫, જોગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈક્રિયના ને કાર્મણુનો; ઉપયોગ ૧૧ તે મનઃપર્યાવજ્ઞાન નહિ, લેશ્યા ૬.

એનો અલ્પબહુત્વ, સર્વથી થોડા લાષગા ૧, તેથી અલાષગા અતંતગણુ ૨.

૧૬ પરિત્તદ્વાર

૧ પરિત્તસંસારીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુ ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અપરિત્તસંસારીમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણુ ૧ પહેલું, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્જને, ઉપયોગ ૬, અજ્ઞાન ૩, દર્શન ૩, લેશ્યા ૬.

૩ નોપરિત્ત નોઅપરિત્તમાં જીવના ભેદ ૦, ગુણુ ૦, જોગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી

એનો અદ્યપણહુત્વ સર્વથી થોડા પરિત ૧, તેથી નોપરિત નોઅપરિત અનંતગુણ ૨, તેથી અપરિત અનંતગુણ ૩.

૧૭ પર્યાપ્તાદ્વાર.

૧ પર્યાપ્તામાં, છવના ભેદ ૭, ગુણઠાણ ૧૪, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અપર્યાપ્તામાં, છવના ભેદ ૭, ગુણ ૩ તે પહેલું બીજું ને ચોથું ભેગ ૫ તે ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈક્રિયના ને ૧ કાર્મણુનો, ઉપ ૬, ૩ જ્ઞાન, ૩ અજ્ઞાન, ૩ દર્શન એવં લેશ્યા ૬.

૩ નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તામાં, છવના ભેદ ૦; ગુણ ૦; ભેગ નથી, ઉપ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અદ્યપણહુત્વ, સર્વથી થોડા નોપર્યાપ્તા નોઅપર્યાપ્તા ૧, તેથી અપર્યાપ્તા અનંતગુણ ૨, તેથી પર્યાપ્તા સંખેત્યગુણ ૩.

૧૮ સૂક્ષ્મદ્વાર.

૧ સૂક્ષ્મમાં, છવના ભેદ ૨, સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિયનો અપર્યાપ્તો ૧ ને પર્યાપ્તો ૨, ગુણ ૧ પ્રથમ, ભેગ ૩; બે ઔદારિકના, ૧ કાર્મણુનો, ઉપ ૩, બે અજ્ઞાન ને ૧ અગ્રજુદર્શન, લેશ્યા ૩.

૨ બાહરમાં, છવના ભેદ ૧૨ તે ૨ સૂક્ષ્મના વર્ત્યા, ગુણ ૧૪, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૩ નોસૂક્ષ્મ, નોબાહરમાં, છવના ભેદ ૦ ગુણ ૦, ભેગ નથી, ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અદ્યપણહુત્વ, સર્વથી થોડા નોસૂક્ષ્મ નોબાહર ૧, તેથી બાહર અનંતગુણ ૨, તેથી સૂક્ષ્મ અસંખેત્યગુણ ૩.

૧૯ સંજ્ઞીદાર.

૧ સંજ્ઞીમાં છવના ભેદ ૨. ગુણઠાણ ૧૨ પહેલા. ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૦ કેવળના ૨ વર્ત્યા, લેશ્યા ૬.

૨ અસંજીમાં, જીવના ભેદ ૧૨ તે ૨ સંજીનાં વર્ણ્યાં, ગુણ ૨ પ્રથમ, જોગ ૬; ૨ ઔદારિકના, ૨ વૈક્રિયના, ૧ કાર્મણનો. ૧ વ્યવહાર વચનનો એવં ૬, ઉપ ૬, ૨ જ્ઞાન, ૨ અજ્ઞાન, ૨ દર્શન એવં ૬, લેશ્યા ૪ પ્રથમ.

૩ નોસંજી નોઅસંજીમાં જીવનો ભેદ ૧ સંજીનો પર્યાપ્તો, ગુ ૨ તેરમું, ઔદમું, જોગ ૭. ઉપ ૨, લેશ્યા ૧ પરમ શુદ્ધ.

એનો અદ્યખડુત્વ, સર્વથી થોડા સંજી ૧, તથા નોસંજી નોઅસંજી અનંતગુણ ૨, તેથી અસંજી અનંતગુણ ૩.

૨૦ ભવ્યઅભવ્યદ્વાર.

૧ ભવ્યમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણકાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અભવ્યમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩, આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૬.

૩ નોભવ્ય નોઅભવ્યમાં, જીવના ભેદ ૦, ગુણ ૦, જોગ ૦ નથી; ઉપયોગ ૨, લેશ્યા નથી.

એનો અદ્યખડુત્વ સર્વથી થોડા અભવ્ય ૧, તેથી નોભવ્ય નોઅભવ્ય અનંતગુણ ૨ તેથી ભવ્ય અનંતગુણ ૩.

૨૧ અચરમદ્વાર.

૧ અચરમમાં, જીવના ભેદ ૧૪, ગુણકાણા ૧૪, જોગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

૨ અઅચરમમાં^x જીવના ભેદ ૧૪, ગુણ ૧ પ્રથમ, જોગ ૧૩ આહારકના ૨ વર્ણને, ઉપયોગ ૮ ત્રણ અજ્ઞાન ત્રણ દર્શન (અભવ્યને) તથા કેવળજ્ઞાન કેવળદર્શન (સિદ્ધને) લેશ્યા ૬.

^x અઅચરમ એટલે જેનો છેડો નહીં તે. અભવી તથા સિદ્ધ ભગવંતને અઅચરમ લાગુવા.

એનો અદ્વયબુદ્ધિ, સર્વથા થોડા અચરમ ૧, તેથી ચરમ અનંતગુણ ૨.

- ૧ સમુચ્ચય કેવલીમાં, જીવના ભેદ ૨ સંજોના શુ ૧૧ ઉપજા, ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૬; ૩ અજ્ઞાન વર્ણને, લેશ્યા ૬.
- ૨ વીતરાગીમાં, જીવનો ભેદ ૧, શુ ૪, તે અગિયારમાંથી ચૌદમાં સુધી, ભેગ ૧૧, ઉપયોગ ૬, લેશ્યા ૧.
- ૩ જુગલિયામાં, જીવના ભેદ ૨, સંજોના શુ ૨ પહેલું, ને ચોથું, ભેગ ૧૧ તે ૪ મનના, ૪ વચનના, ૨ ઔદારિકના ૧ કાર્મણનો એવં ૧૧, ઉપ ૬; બે જ્ઞાન, બે અજ્ઞાન, બે દર્શન એવં ૬ લેશ્યા ૪ પ્રથમ.
- ૪ અસંજી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિયમાં જીવના ભેદ ૨, શુ ૨ પ્રથમ ભેગ ૪ તે ૨ ઔદારિકના, ૧ કાર્મણનો ને ૧ વ્યવહાર વચનનો એવં ૪, ઉપયોગ ૬, ૨ જ્ઞાન ૨ અજ્ઞાન દર્શન, લેશ્યા ૩ પ્રથમ.
- ૫ સંભૂચ્છિમ મનુષ્યમાં, જીવનો ભેદ ૧, શુ ૧ પહેલું, ભેગ ૩ તે ૨ ઔદારિકના ને ૧ કાર્મણનો, ઉપયોગ ૪, ૨ અજ્ઞાન ને ૨ દર્શન. લેશ્યા ૩.

એનો અદ્વયબુદ્ધિ, સર્વથી થોડા જુગલિયા ૧, તેથી સંભૂચ્છિમ મનુષ્ય અસંખ્યગુણ ૨, તેથી અસંજી તિર્યંચ અસંખ્યગુણ ૩ તેથી વીતરાગી અનંતગુણ ૪, તેથી સમુચ્ચય કેવલી વિશેષાક્રિયા ૫.

- ૧ ઔદારિક શરીરમાં, જીવના ભેદ ૧૪, શુ ૧૪. ભેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨ લેશ્યા ૬.
- ૨ વૈદિય શરીરમાં, જીવના ભેદ ૪; ૨ સંજોના ને ૧ અસંજીનો+ અપર્યાપ્તો અને ૧ બાહર વાઉકાયનો પર્યાપ્તો એવં ૪, શુ ૩ પ્રથમ ભેગ ૧૨; ૨ આહારકના ને ૧ કાર્મણનો એ ૩ વસ્ત્યા, ઉપયોગ ૧૦ તે ૨ કેવળના વસ્ત્યા, લેશ્યા, ૬.

+ અસંજી તિર્યંચ પંચેન્દ્રિય મરીને પહેલી નરકે તથા ૫૧ ભૂતના જેવતામાં ઉપર છે ત્યાં આપર્યાપ્તવસ્ત્યામાં અસંજી ૪ લેશ્યા છે. એ અપેક્ષાનો વૈદિય શરીરમાં અસંજીના અપર્યાપ્તનો ભેદ મરેલ છે.

૩ આહારક શરીરમાં, જીવનો લેદ ૧ સંજીનો પચાપ્તો, ગુ ૨ છૂં ને સાતમું, નેગ ૧૨; ૨ વૈક્રિયના ને કાર્મણનો એ ૩ વજ્યા, ઉપ ૭; ૪ જ્ઞાન ને ૩ દર્શન, લેશ્યા ૬.

૫ તૈજસ, કાર્મણ શરીરમાં, જીવના લેદ ૧૪, ગુણકાણાં ૧૪ નેગ ૧૫, ઉપયોગ ૧૨, લેશ્યા ૬.

એનો અદ્યખહુત્વ, સર્વથી થોડા આહારક શરીરી ૧, તેથી વૈક્રિય શરીરી અસંખ્યાતગુણ ૨, તેથી ઔદારિક શરીરી અસંખ્યાતગુણ ૩, તેથી તૈજસ કાર્મણ શરીરી માંહોમાંહી તુલ્ય ને અનંતગુણ ૫.

ઇતિ મહોટો બાસઠીઓ સમાપ્ત.

અથ શ્રી ચાર કષાયનો થોકડો

શ્રી પન્નવણ્ણ સૂત્ર પદ ચૌદમે કષાયનો વર્ણવ ચાલ્યો છે કષાય ૧૬ પ્રકારે કહી તે: ૧. પોતાને માટે, ૨. પરને માટે, ૩ તદુભય કહેતાં બન્ને માટે, ૪ એત કહેતાં ઉઘાડી જમીનને માટે, ૫ વધ્યુ કહેતાં લાંકી જમીનને માટે. ૬ શરીર માટે, ૭. ઉપાધિને માટે, ૮. નિરર્થકપણે, ૯ જાણતાં, ૧૦ અજાણતાં, ૧૧. ઉપશાંતપણે, ૧૨. અણ-શાંતપણે, ૧૩. અનંતાનુબંધી ક્રોધ, ૧૪. અપ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૫. પ્રત્યાખ્યાની ક્રોધ, ૧૬. સંજલનો ક્રોધ, એવં ૧૬. તે ૧૬ સમુચ્ચય જીવઆશ્રી અને ચોવીશ દંડક આશ્રી એમ ૨૫ ને સોળે ગુણતાં ૪૦૦ થયા. હવે કષાયના દળીઆ કહે છે, ચણીઆ, ઉપચણીઆ, બાંખ્યા, વેણા, ઉદીરીઆ, નિર્જ્યા એવં ૪ તે ભૂતકાળ, વર્તમાનકાળ અને ભવિષ્ય-કાળ આશ્રી એમ ૬ ને ૩ ત્રણે ગુણતાં ૧૮ થાય. તે એક જીવ આશ્રી અને ૧૮ બહુ જીવ આશ્રી એવં ૩૬ થાય. તે સમુચ્ચય જીવ આશ્રી અને ચોવીશ દંડક આશ્રી, એમ ૩૬ ને ૨૫ થી ગુણતાં ૯૦૦ થાય અને ૪૦૦ ઉપર કહ્યા તે મળી કુલ ૧૩૦૦ ક્રોધના, ૧૩૦૦ માનના, ૧૩૦૦ માયાના અને ૧૩૦૦ લોભના, એવં સર્વ મળી ૫૨૦૦ થાય.

શ્રી અઠાણું ખોલનો અદ્ય બહુત્વદ્વાર.

૧	સર્વથી થોડા ગર્ભજ મનુષ્ય.	૨૭	પહેલા દેવલોકના દેવતા સં
૨	મનુષ્યાણી સંખેજજશુણી.	૨૮	પહેલા દેવલોકની દેવી સં
૩	બાદર તેલકાયના પર્યાપ્તા અસંખેજજશુણા.	૨૯	ભવનપતિ દેવતા અસં
૪	અનુત્તર વિમાનના દેવતા અં	૩૦	ભવનપતિની દેવી સં
૫	ઉપલી ત્રિકના દેવતા સં	૩૧	પહેલી નરકના નારકી અસં
૬	મધ્યમ ત્રિકના દેવતા સં	૩૨	ખેચરની પુરુષ અસં
૭	હઠલી ત્રિકના દેવતા સં	૩૩	ખેચરની સ્ત્રી સં
૮	બારમા દેવલોકના દેવતા સં	૩૪	થળચર પુરુષ સં
૯	અગિયારમા દેવ દેવતા સં	૩૫	થળચર સ્ત્રી સં
૧૦	દશમા દેવલોકના દેવતા સં	૩૬	જળચર પુરુષ સં
૧૧	નવમા દેવલોકના દેવતા સં	૩૭	જળચર સ્ત્રી સં
૧૨	સાતમી નરકના નારકી અસં	૩૮	બ્યંતર દેવતા સં
૧૩	છઠ્ઠી નરકના નારકી અસં	૩૯	બ્યંતર દેવી સં
૧૪	આઠમા દેવ દેવતા અસં	૪૦	જ્યોતિષી દેવતા સં
૧૫	સાતમા દેવ દેવતા અસં	૪૧	જ્યોતિષીની દેવી સં
૧૬	પાંચમી નરકના નારકી અસં	૪૨	ખેચર નપુંસક સં
૧૭	છઠ્ઠા દેવલોકના દેવતા અસં	૪૩	થળચર નપુંસક સં
૧૮	ચોથી નરકના નારકી અસં	૪૪	જળચર નપુંસક સં
૧૯	પાંચમા દેવ દેવતા અસં	૪૫	ચૌરંદ્રિય પર્યાપ્તા સં
૨૦	ત્રીજી નરકના નારકી અસં	૪૬	પંચેંદ્રિય પર્યાં વિશેષાહિયા
૨૧	ચોથા દેવ દેવતા અસં	૪૭	બેઈંદ્રિય પર્યાં વિશેષાહિયા
૨૨	ત્રીજા દેવ દેવતા અસં	૪૮	તેઈંદ્રિય પર્યાં વિં
૨૩	બીજી નરકના નારકી અસં	૪૯	પંચેંદ્રિય અપં અસં
૨૪	સંમૂર્જિમ મનુષ્ય અસં	૫૦	ચૌરંદ્રિય અપં વિં
૨૫	બીજા દેવ દેવતા અસં	૫૧	તેઈંદ્રિય અપં વિં
૨૬	બીજા દેવલોકની દેવી સં	૫૨	બેઈંદ્રિય અપં વિં
		૫૩	પ્રત્યેક શરીર બાદર વનસ્પતિ-

૫૦ અસં		૭૫ પડિવાઈ સમદિહી અનં	
૫૪ બાદર નિગોદિયા	૫૦ ના શરીર	૭૬ સિદ્ધ લગવંતજી	અનં
	અસં	૭૭ બાદર વનસ્પતિ	૫૦ અનં
૫૫ પુઠવિકાયા	૫૦ અસં	૭૮ બાદર	૫૦ વિં
૫૬ બાદર અપકાયા	૫૦ , અસં	૭૯ બાં વનસ્પતિ	અપં અસં
૫૭ બાદર વાઉકાયા	૫૦ અસં	૮૦ બાદર અપં	વિં
૫૮ બાદર તેઉકાયા	અપં અસં	૮૧ સમુચ્ચ બાદર	વિં
૫૯ બાદર પ્રત્યેક શરીરી વનસ્પતિ	અપં અસં	૮૨ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ	અપં અસં
	અપં અસં	૮૩ સૂક્ષ્મ અપં	વિં
૬૦ બાં નિગોદિયા અપં નાં શરીર	અસં	૮૪ સૂક્ષ્મ વનસ્પતિ	૫૦ સં
	અસં	૮૫ સૂક્ષ્મ	૫૦ વિં
૬૧ બાદર પુઠવી અપં અસં		૮૬ સમુચ્ચ સૂક્ષ્મ	૫૦ વિં
૬૨ બાં અપકાયા અપં અસં		૮૭ લંચ સિદ્ધિઆ	વિં
૬૩ બાદર વાઉં અપં અસં		૮૮ નિગોદિયા જીવ	વિં
૬૪ સૂક્ષ્મ તેઉં અપં અસં		૮૯ વનસ્પતિ જીવ	વિં
૬૫ સૂક્ષ્મ પુઠવીં અપં વિં		૯૦ જોડેદ્રિયા જીવ	વિં
૬૬ સૂક્ષ્મ અપં અપં વિં		૯૧ તિર્થંચ જીવ	વિં
૬૭ સૂક્ષ્મ વાઉં અપં વિં		૯૨ મિથ્યાદષ્ટિ જીવ	વિં
૬૮ સૂક્ષ્મ તેઉ ૫૦ સં		૯૩ અવિરતિ જીવ	વિં
૬૯ સૂક્ષ્મ પુઠવીં ૫૦ વિં		૯૪ સકપાયા જીવ	વિં
૭૦ સૂક્ષ્મ અપં ૫૦ વિં		૯૫ છઉમત્યા જીવ	વિં
૭૧ સૂક્ષ્મ વાઉં ૫૦ વિં		૯૬ મજોગી જીવ	વિં
૭૨ સૂક્ષ્મ નિગોદિયા અપ. ના શરીર અસં	૯૭ સંસારસ્થા	જીવ	વિં
૭૩ સૂક્ષ્મ નિગોદિયા ૫૦ના શરીર સં	૯૮ સંચ	જીવ	વિં
૭૪ અભવ્ય અનંતગુણ			

હતિ શ્રી પન્નવાણસૂત્રપદ ત્રીજેથી અક્ષાણું ગોલનો
અપ્યબહુત્વ સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી ચોવીશ જિનાંતરાં.

૧. અઢાર કોડાકોડ સાગરને આંતરે પહેલા શ્રી આદિનાથ તીર્થ-
કર વનિતા નગરીને વિષે થયા નાલિરાળ પિતા, મરૂદેવી રાણી માતા,
હેમવર્ણે, વૃષભ લાંછન, પાંચસેં ધનુષ દેહીમાન, ચોરાશી લાખ પૂર્વનું
આયુષ, વીશ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ત્રેસઠ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું,
એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી એક હજાર
વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ
સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને, ત્રીજા આરાના
ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે મહા વદ તેરશને
દહાડે, દશ હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨. પહેલા શ્રી આદિનાથ તીર્થકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહેાંચ્યા પછી
પચાસ લાખ કોડ સાગરને આંતરે બીજા અજિતનાથ તીર્થકર
અયોધ્યા નગરીને વિષે થયા. જિતશત્રુ રાજા પિતા, વિજ્યાદેવી રાણી
માતા, હેમવર્ણે, ગજ કહેતાં હસ્તીનુ લાંછન, સાડા ચારસે ધનુષનું
દેહીમાન, બોતેર લાખ પૂર્વનું આયુષ, અઢાર લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા,
ત્રેપન લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યા પાળી,
પ્રવળ્યા લીધા પછી બાર વર્ષે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક,
શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી
આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૩ બીજા અજિતનાથ તીર્થકર મોક્ષ પહેાંચ્યા પછી ત્રીશ લાખ
કોડ સાગરને આંતરે ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થકર સાવથી નગરીને વિષે
થયા. જિતાર્થ રાજા પિતા, સૈન્યાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, અશ્વ
કહેતાં ઘોડાનું લાંછન, ચારસેં ધનુષનું દેહીમાન, સાઠ લાખ પૂર્વનું આયુષ,
પંદર લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ચુમાલીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું,
એક લાખ પૂર્વ પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી ચૌદ વર્ષે કેવળ
જ્ઞાન ઊપજ્યું સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ
સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે
સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૪. ત્રીજા સંભવનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી દશ લાખ ક્રોડ સાગરોપમને આંતરે ચોથા અલિનંદન તીર્થંકર, વનિતા નગરીને વિશે થયા. સંવર રાજા પિતા, સિદ્ધાર્થ રાણી માતા, હેમવર્ણ, વાનરનું લાંછન, સાડાત્રણસેં ધનુષનું દેહીમાન, પચાસ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં સાડાબાર લાખ પૂર્વ કુંવર પણે રહ્યા, સાડીછત્રીસ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યાર્યા પાળી, પ્રવળ્યાર્યા લીધા પછી અઢાર વર્ષે દેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૫. ચોથા અલિનંદન તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ લાખ ક્રોડ સાગરને આંતરે પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર કુશલપુરી નગરીને વિશે થયા, મેઘરથ રાજા પિતા, સુમંગલા દેવી રાણી માતા, હેમવર્ણ, કૌંચ પંખીનું લાંછન, ત્રણસેં ધનુષનું દેહીમાન, આલીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં દશ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, યોગણત્રીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યાર્યા પાળી, પ્રવળ્યાર્યા લીધા પછી વીશ વર્ષે દેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, સંઘતીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૬. પાંચમા સુમતિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નેવું હજાર ક્રોડ સાગરને આંતરે છઠ્ઠા પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર કૌસળી નગરીને વિશે થયા. શ્રીધર રાજા પિતા, સુસિમા દેવી રાણી માતા, રાતે વર્ણ, પદ્મકમળનું લાંછન, અઢીસો ધનુષનું દેહીમાન, ત્રીશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, સાડાસાત લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, સાડીએકવીશ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યાર્યા પાળી, પ્રવળ્યાર્યા લીધા પછી છઠ્ઠે મહિને દેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘતીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને તેતેર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૭. છઠ્ઠા શ્રી પદ્મપ્રભુ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ હજાર ક્રોડ સાગરને આંતરે સાતમા સુપાર્થનાથ તીર્થંકર વાણુરસી નગરીને વિશે થયા. પ્રતિષ્ઠ રાજા પિતા, પૃથ્વી દેવી રાણી માતા,

હેમવર્ણે, સાથીઆનું લાંછન, ખસેં ધનુષનું દેહીમાન, વીસ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં પાંચ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, ચૌદ લાખ પૂર્વ, રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યા પાળી. પ્રવળ્યા લીધા પછી નવ માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને, દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૮. સાતમા શ્રી સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવસેં કોઠ સાગરને આંતરે આઠમા ચંદ્રપ્રભ તીર્થંકર ચંદનપુરી નગરીને વિશે થયા મહાસેન રાજા પિતા, લક્ષ્મણુદેવી રાણી માતા, ઉન્નવલ વર્ણે ચંદ્રમાનું લાંછન, દોઢસો ધનુષનું દેહીમાન, દશ લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં અઢીલાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, સાડા છ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વ પ્રવળ્યા પાળી. પ્રવળ્યા લીધા પછી છઠ્ઠે મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૯. આઠમા શ્રી ચંદ્રપ્રભ તીર્થંકર નિર્વાણ મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નેવું કોઠ સાગરને આંતરે નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થંકર કાકંદી નગરીને વિશે થયા. સુગ્રીવ રાજા પિતા, રમાદેવી રાણી માતા, ઉન્નવલ વર્ણે, મગરમચ્છનું લાંછન, સો ધનુષનું દેહીમાન, બે લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં અર્ધ લાખ પૂર્વ કુંવરપણે રહ્યા, અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, એક લાખ પૂર્વ પ્રવળ્યા પાળી. પ્રવળ્યા લીધા પછી ચાર મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૦. નવમા શ્રીસુવિધિનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ કોઠ સાગરને આંતરે દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થંકર લદીલપુર નગરીને વિશે થયા. દશરથ રાજા પિતા, નંદાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, શ્રીવત્સ સાધિયાનું લાંછન, નેવું ધનુષનું દેહીમાન, એક લાખ પૂર્વનું આયુષ, તેમાં પા લાખ પૂર્વ કુંવર પણે રહ્યા, અર્ધ લાખ પૂર્વ રાજ પાળ્યું, પા લાખ પૂર્વની પ્રવળ્યા પાળી. પ્રવળ્યા લીધા પછી ત્રણ

માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૧. દશમા શ્રી શીતળનાથ તીર્થ કર નિર્વાણ પહોંચ્યા પછી એક ક્રોડ સાગરમાં એકસો સાગર, છાસઠ લાખ, છવીસ હજાર વરસને ઉભે આંતરે, અગિયારમા શ્રેયાંસનાથ તીર્થ કર સિંહપુરી નગરીને વિશે થયા. વિષ્ણુ રાજા પિતા અને વિષ્ણુ દેવી રાણી માતા, હેમવણે, ગેંડાનું લાંછન. એંસી ધનુષનું દેહીમાન, ચોરાસી લાખ વર્ષનું આયુષ, તેમાં ૨૧ લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ૪૨ લાખ વર્ષનું આયુષ, તેમાં ૨૧ લાખ વર્ષની પ્રવળ્યાર્થી પાળી, પ્રવળ્યાર્થી લીધા પછી જે માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૨. અગિયારમા શ્રી શ્રેયાંસનાથ તીર્થ કર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ૫૪ સાગરને આંતરે, બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થ કર ચંપાપુરી નગરીને વિશે થયા. વાસુપૂજ્ય રાજા પિતા, જ્યાદેવી રાણી માતા, રાતેવણે ભેંસનું લાંછન, સિત્તેર ધનુષનું દેહીમાન, ગોંતેર લાખ વર્ષનું આયુષ તેમાં અઠાર લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ચોપન લાખ વર્ષની પ્રવળ્યાર્થી લીધા પછી એક માસે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને છસેં સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૩. બારમા શ્રી વાસુપૂજ્ય તીર્થ કર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રીશ સાગરને આંતરે તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થ કર કપીલપુર નગરીને વિશે થયા. કૃતવર્મા રાજા પિતા, ર્યામાદેવી રાણી માતા, હેમવણે, સૂવરનું લાંછન સાડ ધનુષનું દેહીમાન, સાઠ લાખ વરસનું આયુષ, તેમાં પંદર લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ત્રીશ લાખ વર્ષ રાજ પાજ્યું. ૧૫ લાખ વર્ષની પ્રવળ્યાર્થી પાળી પ્રવળ્યાર્થી લીધા પછી જે મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી. દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને ૬૦૦ સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૪. તેરમા શ્રી વિમળનાથ તીર્થ કર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી નવ સાગરને આંતરે ત્રીદશા અનંતનાથ તીર્થ કર અયોધ્યા નગરીને વિશે

થયા. સિંહસેન રાજા પિતા, સુચશાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, શકરાનુ લાંછન, પચાસ ધનુષનું દેહીમાન, ૩૦ લાખ વર્ષનું આયુષ તેમાં સાડા-સાત લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, પંદર લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું, સાડાસાત લાખ વર્ષની પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી ૩ મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યુ. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને સાતસે સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૫. ચૌદમા શ્રી અનંતનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ચાર સાગરને આંતરે પંદરમાં ધર્મનાથ તીર્થંકર રત્નપુરી નગરીને વિશે થયા. ભાનુ રાજા પિતા, સુવ્રતાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, વજ્રનું લાંછન, પિસ્તાલીશ ધનુષનું દેહીમાન દશ લાખ વર્ષનું આયુષ, તેમાં અઢી લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાડા છ લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું, એક લાખ વર્ષની પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી એ મહિને કેવળજ્ઞાન પામ્યા. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને આઠસે સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૬. પંદરમા શ્રી ધર્મનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ત્રણ સાગર તેમાં પોણાપદ્યને ઉણે આંતરે સોળમા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર હસ્તીનાપુર નગરીને વિશે થયા, વિશ્વસેન રાજા પિતા, અગ્નિ-રાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણે, મૃગનું લાંછન, આળીશ ધનુષનું દેહીમાન, એક લાખ વરસનું આયુષ, તેમાં પા લાખ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા; અર્ધ લાખ વર્ષ રાજ પાળ્યું પા લાખ વર્ષની પ્રવળ્યા પાળી, પ્રવળ્યા લીધા પછી એક મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને નવસે સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૧૭. સોળમા શ્રી શાંતિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી અર્ધ પદ્યને આંતરે સત્તરમા શ્રી કુંથુનાથ તીર્થંકર ગજપુર નગરીને વિશે થયા. સુરરાજા પિતા, સુરાદેવી રાણીમાતા, હેમવર્ણે, છાગલ કહેતાં બોઢડાનું લાંછન, પાંચીશ ધનુષનું દેહીમાન. પંચાણું હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યું, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષ ચક્રવર્તીની

પદ્મી ભોગવી, પોણી ચોવીશ હજાર વર્ષની પ્રવત્ત્યા પાળી, પ્રવત્ત્યા લીધા પછી સોળ મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ પધાર્યા.

૧૯. સત્તરમા શ્રી કુંથુનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પા પદ્યમાંથી એક ક્રોડ ૧ હજાર વર્ષને ઉણે આંતરે ૧૮મા શ્રી અરનાથ તીર્થંકર નાગપુર નગરીને વિશે થયા. સુદર્શન રાજા પિતા, દેવકીદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણ, નંદાવર્ત સાથિયાનું લાંછન, ત્રીશ ધનુષનું દેહીમાન, ચોરાશી હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં ૨૧ હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, ૨૧ હજાર વર્ષ રાજ્ય પાળ્યું. ૨૧ હજાર વર્ષ ચક્રવર્તીની પદ્મી ભોગવી, ૨૧ હજાર વર્ષ પ્રવત્ત્યા પાળી, પ્રવત્ત્યા લીધા પછી ત્રણ મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

૧૯. અઢારમાં અરનાથ તીર્થંકર નિર્વાણ, મોક્ષ પહોંચ્યા પછી એક ક્રોડ ને એક હજાર વરસને આંતરે ૧૯ મા મલ્લિનાથ તીર્થંકર મિથિલા નગરીને વિશે થયા. કુંભ રાજા પિતા, પ્રભાવતી રાણી માતા, નીલવર્ણ, કળશનું લાંછન, પચ્ચીશ ધનુષનું દેહીમાન, પંચાવન હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં સો વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, બાકી પ્રવત્ત્યા પાળી, પ્રવત્ત્યા લીધા પછી ત્રીજે પહોરે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસે સાધુ અને પાંચસે સાધ્વી સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૦ ઓગણીસમાં મલ્લિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી ચોપન લાખ વરસને આંતરે વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર રાજગ્રહી નગરીને વિશે થયા. મુનિર રાજા પિતા, પદ્માવતી રાણી માતા, શ્યામ વર્ણ, દાન્યાનું લાંછન, વીશ ધનુષનું દેહીમાન, ત્રીસ હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં સાડાસાત હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, પંદર હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યું, સાડાસાત હજાર વર્ષ પ્રવત્ત્યા પાળી, પ્રવત્ત્યા લીધા પછી અગિયાર મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચતુર્વિધ સંઘ તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૧ વીશમા શ્રી મુનિસુવ્રત તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી છ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૧મા નમિનાથ તીર્થંકર મથુરા નગરીને વિશે થયા. વિજય રાજ પિતા, વિપુલાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણ, નીલોત્પલ કમળનું લાંછન; પદર ધનુષનું દેહીમાન, દશ હજાર વર્ષનું આયુષ, અઢી હજાર વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાડા છ હજાર વર્ષ રાજ પાળ્યું, એક હજાર વર્ષ પ્રવળ્ય્યા પાળી, પ્રવળ્ય્યા લીધા પછી નવ મહિને કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ, ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપી એક હજાર સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૨. એકવીશમા શ્રી નમિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પાંચ લાખ વર્ષને આંતરે ૨૨ મા નેમિનાથ તીર્થંકર સોરીપુર નગરીને વિશે થયા. સમુદ્રવિજય રાજ પિતા, શીવાદેવી રાણી માતા, રથામવર્ણ, શંખનું લાંછન, દશ ધનુષનું દેહીમાન, એક હજાર વર્ષનું આયુષ, તેમાં ત્રણસેં વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સાતસેં વર્ષ પ્રવળ્ય્યા પાળી, પ્રવળ્ય્યા લીધા પછી ચોપન દહાડે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને પાંચસેં ને છત્રીશ સાધુ સંઘાતે સ્વામી નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૩. બાશીશમા શ્રી નેમિનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી પોણી ચોર્યાસી હજાર વર્ષને આંતરે ૨૩ મા પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર વાણવરસી નગરીને વિશે થયા. અશ્વસેન રાજ પિતા, વામાદેવી રાણી માતા, નીલવર્ણ, સર્પનું લાંછન, નવ હાથનું દેહીમાન, સો વર્ષનું આયુષ, તેમાં ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા, સિત્તેર વર્ષ પ્રવળ્ય્યા પાળી, પ્રવળ્ય્યા લીધા પછી ચોર્યાસી દહાડે કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું, સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ ચાર તીર્થ સ્થાપી દ્વાદશાંગી ગણીની પેટી આપીને એક હજાર સાધુ સંઘાતે નિર્વાણ, મોક્ષ પધાર્યા.

૨૪. ત્રેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ તીર્થંકર મોક્ષ પહોંચ્યા પછી અઢીસે વર્ષને આંતરે ચોવીશમા શ્રી મહાવીર તીર્થંકર ક્ષત્રિયકુંડગ્રામ નગરીને વિશે થયા. સેદ્ધાર્થ રાજ પિતા, ત્રિશલાદેવી રાણી માતા, હેમવર્ણ, સ્ત્રિહનું લાંછન, ત્રણ હાથનું દેહીમાન, બેતેર વર્ષનું આયુષ, તેમાં ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહ્યા. ૪૨ વર્ષની પ્રવળ્ય્યા પાળી, પ્રવળ્ય્યા લીધા પછી સાડા બાર વર્ષને એક ખખવાડીએ કેવળજ્ઞાન ઊપજ્યું. સાધુ, સાધ્વી,

શ્રાવક, શ્રાવિકારૂપ અનુવિધ નંધ તીર્થ સ્થાપીને દ્વાદશાંગી ગણીની પેઠી આપીને આસો વદ અમાવાસ્યાની રાત્રે પાવાપુરી નગરીને વિશે ચોથા આરાના ત્રણ વર્ષ ને સાડા આઠ મહિના બાકી રહ્યા ત્યારે સ્વામીનાથ એકાકીપણે, બે દિવસનું અનશન કરી નિર્વાણ મોક્ષ પધાર્યા.

પહેલા તીર્થ કર શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી અને ચોવીશમા તીર્થ કર શ્રી મહાવીર સ્વામી એ બેઉ વચ્ચે એક કોડાકોડ સાગરોપમનું આંજેરું તેમાં ૪૨ હજાર વર્ષ ઉણાનું આંતરું બાણું.

ઇતિ શ્રી ચોવીશ તીર્થ કરનાં આંતરં સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી શ્વાસોચ્છવાસનો થોડોડો

શ્રી પન્નવણાજી સૂત્ર પદ સાતમે શ્વાસોચ્છવાસનો અધિકાર આલ્યો છે, તેમાં નારકી અને દેવતા કેવી રીતે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે ? વીર પ્રભુએ કહ્યું કે હે ગૌતમ ! નારકીના જીવ નિરંતર ધમણની પેરે શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે. અસુરકુમારના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉત્કૃષ્ટા એક પદ્મ આંજેરો શ્વાસોચ્છવાસ લીએ છે. વાણવ્યંતર ને નવીનકાયના દેવતા જઘન્ય સાત થોક, ઉત્કૃષ્ટા પ્રત્યેક મહૂર્તે, ન્યોતિષી ૪૦ અને ઉં પ્રત્યેક મહૂર્તે, પહેલે દેવલોક ૪૦ પ્રત્યેક મહૂર્તે અને ઉં બે પદ્મ. બીજે દેવલોકે ૪૦ પ્રત્યેક મહૂર્ત આંજેરો. ઉં બે પદ્મ આંજેરો. ત્રીજે દેવલોકે ૪૦ બે પદ્મ, અને ઉં સાત પદ્મ. ચોથે દેવલોકે ૪૦ બે પદ્મ આંજેરો. અને ઉં સાત પદ્મ આંજેરો. પાંચમે દેવલોકે ૪૦ સાત પદ્મ. ઉં દશ પદ્મ. છઠે દેવલોકે ૪૦ દશ પદ્મ ઉં ચૌદ પદ્મ. સાતમે દેવલોકે ૪૦ ચૌદ પદ્મ. ઉં સત્તર પદ્મ. આઠમે દેવલોકે ૪૦ સત્તર પદ્મ. ઉં અઠાર પદ્મ. નવમે દેવલોકે ૪૦ અઠાર પદ્મ, ઉં યોગણીસ પદ્મ દશમે દેવલોકે ૪૦ યોગણીસ પદ્મ, ઉં વીશ પદ્મ. અગિયારમે દેવલોકે ૪૦ વીશ પદ્મ, ઉં એકવીસ પદ્મ. બારમે દેવલોકે ૪૦ એકવીસ પદ્મ, ઉં બાવીસ પદ્મ. પહેલી ત્રિકના ૪૦ બાવીસ પદ્મ, ઉં પચીસ પદ્મ, બીજી ત્રિકના ૪૦ પચીસ પદ્મ. ઉં અઠાવીસ પદ્મ ત્રીજી ત્રિકના ૪૦ અઠાવીસ પદ્મ ઉં એકત્રીસ પદ્મ. ચાર ગુણતર વિમાનનાં ૪૦ એકત્રીસ પદ્મ, ઉં તેત્રીસ પદ્મ સર્વાર્થ-સિદ્ધિના ૪૦ અને ઉં તેત્રીસ પદ્મ. નામ તેત્રીસ પદ્મનાં આસ આંજેરો છે અને તેત્રીસ પદ્મનાં આંજેરો આંજેરો મૂકે.

નંબર	તીર્થંકરના નામ	પિતાનું નામ	માતાનું નામ	લાંછન.
૧	શ્રી ઋષભદેવ	નાભીકુલકર	મરૂદેવી	વૃષભ
૨	શ્રી અણ્ણતનાથ	જિતશત્રુ	વિજયા	હસ્તિ
૩	શ્રી સંભવનાથ	જિતાર્થ	સેનાદેવી	અશ્વ
૪	શ્રી અભિનંદન	સવરરાજા	સિદ્ધાર્થ	વાંદર
૫	શ્રી સુમતિનાથ	મેઘરાજા	મંગળા	કૌંચપક્ષી
૬	શ્રી પદ્મપ્રભ	શ્રીધરરાજા	સુશીમા	પદ્મ.
૭	શ્રી સુપાર્શ્વનાથ	પ્રતિષ્ઠરાજા	પૃથ્વી	સાથીઓ
૮	શ્રી ચંદ્રપ્રભ	મહાસેનરાજા	લક્ષ્મણા	ચંદ્ર
૯	શ્રી સુવિધિનાથ	સુગ્રીવરાજા	રામારાણી	મગરમચ્છ
૧૦	શ્રી શીતળનાથ	દશરથ	નંદા	શ્રીવત્સ
૧૧	શ્રી શ્રેયાંસનાથ	વિષ્ણુ	વિષ્ણુ	ગેંડા.
૧૨	શ્રી વાસુપૂજ્ય	વસુપૂજ્ય	જયા	પાડો.
૧૩	શ્રી વિમળનાથ	કૃતવર્મા	શ્યામા	વરાહ
૧૪	શ્રી અનંતનાથ	સિંહસેન	સુયશા	સીયાણો
૧૫	શ્રી ધર્મનાથ	ભાનુ	સુમતા	વજ્ર
૧૬	શ્રી શાંતિનાથ	વિશ્વસેન	અગ્નિરા	હરિણ
૧૭	શ્રી કુંથુનાથ	સૂર	સુરાદેવી	ખકરો
૧૮	શ્રી અરનાથ	સુદર્શન	દેવકીરાણી	નંદાવત્
૧૯	શ્રી મદ્વિનાથ	કુંભ	પ્રભાવતી	દળશ
૨૦	શ્રી સુનિસુમત	સુમિત્ર	પદ્માવતી	કાચ્યો
૨૧	શ્રી નમિનાથ	વિજય	વિપુલા	કમળ
૨૨	શ્રી નેમિનાથ	રુમુદ્રવિજય	શિવાદેવી	શંખ
૨૩	શ્રી પાર્શ્વનાથ	અર્ધસેન	વામાદેવી	સર્પ
૨૪	શ્રી મહાવીર	સિદ્ધાર્થ	ત્રિશલાદેવી	સિંહ

ધનુષ શરીરમાન.	આયુમાન	યક્ષનાં નામ.	યક્ષણીનાં નામ.
૫૦૦	૮૪ લાખ પૂર્વ,	ગૌમુખ.	ચક્રેશ્વરી.
૪૫૦	૭૨ " "	મહાયક્ષ.	અજીતબાળા.
૪૦૦	૬૦ " "	ત્રિમુખ.	રૂરીતારી.
૩૫૦	૫૦ " "	નાયક.	કાલીકા.
૩૦૦	૪૦ " "	તુંબરૂં.	મહાકાલી.
૨૫૦	૩૦ " "	કુસમય.	સ્થામા.
૨૦૦	૨૦ " "	માતંગ.	શાન્તા.
૧૫૦	૧૦ " "	વિજય.	ભૂકીટી.
૧૦૦	૨ " "	અજીત.	સુતારિકા.
૬૦	૧ " "	પ્રદ્યા.	અશોકા.
૮૦	૮૪ લાખ વર્ષ.	જક્ષેત.	માનવી.
૭૦	૭૧ " "	કુમાર.	ચંડા.
૬૦	૬૦ " "	પદ્મુખ.	વિહિતા.
૫૦	૩૦ " "	પાતાળ.	અંકુશા.
૪૫	૧૦ " "	દિન્નર.	કંઠર્પ.
૪૦	૧ " "	ગરૂય.	નિર્વાણા.
૩૫	૬૫ હજાર વર્ષ.	ગંધર્વ.	બલા.
૩૦	૮૪ " "	ચક્ષેદ.	ધણા.
૨૫	૫૫ " "	કુબેર.	ધરણપ્રિયા.
૨૦	૩૦ " "	વરૂણ.	નરદત્તા.
૧૫	૧૦ " "	ભૂકુટી.	ગંધારી.
૧૦	૧ " "	ગોમેધ.	અંબિકા.
૬ હાથ.	૧૦૦ વર્ષ.	પર્યં.	પદ્માવતી.
૭ હાથ.	૭૨ વર્ષ.	માતંગ.	ત્રિધ્યાપિકા.

અથ શ્રી છ આરાનાં યોલ.

(૧) પહેલો આરો, ૪ ક્રોડાકોડી સાગરોપમનો, સુસમ સુસમ એટલે એકલું સુખમાં સુખ; ૩ ગાઉનું દેહીમાન, ૩ પદ્યોપમનું આઉખું; ૨૫૬ પાંસળી; ધરતીની સરસાઈ સાકર સરખી; (દરેક આરો ઉતરતાનું દેહમાન, આઉખું, પાંસળી તથા ધરતીની સરસાઈ. તે પછીનો આરો ખેસતાં જે હોય તે જાણવી), વજ્રપલ નારાય સંઘયણુ. સમગ્રઉરસ સંઠાણુ, ત્રણ દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે; અને તેમાં ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાંચિત સુખ પહોંચાડે; ત્રણ આરા સુધી જુગલિયાં (એક પ્રકારનાં મનુષ્ય યુગલ) હોય છે, તેનાં આઉખાં આડા છ માસ રહે ત્યારે પરલવનું આઉખું ખાંધે, ત્યારે જુગલણી એક જોડલું પ્રસવે, તે છોડનું પ્રતિ પાલન ૪૯ દિવસ કરે. સ્ત્રીપુરુષને ક્ષણ માત્રનો વિયોગ ન પડે, એકને છીંક ને એકને બગાસું આવે એટલે મરીને દેવતાની ગતિમાં જાય. તેમનાં શરીરનું નિહરણુ દેવતા કરે. તેમને ગૈર વિરોધ, ઇર્ષ્યા, ઝેર હોતાં નથી.

(૨) બીજો આરો ખેસતાં વર્ણુ, ગંધ, રસ, સ્પર્શના પર્યવ અનંતા હીણા થયા; ૩ ક્રોડા સાં નો, સુસમ એટલે એકલું સુખ; ૩ ગાઉનું દેહીમાન, ૩ પદ્યોપમનું આં; ૧૨૮ પાંસળી, ૩ દિવસને આંતરે આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ખાંડ સરખી, ૧૦ પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ મનવાંચિત સુખ પહોંચાડે; સંઘયણુ, સંઠાણુ અને બાકીના યોલ પહેલા પ્રમાણે; પરંતુ છોડની પ્રતિપાલણુ ૬૪ દિવસ કરે.

(૩) ત્રીજો આરો ખેસતાં વર્ણુ ના પર્યવ અનંતા હીણા થયા; આરો ૨ ક્રોડા સાં નો, સુસમ હસમ એટલે સુખ ઘણું ને દુઃખ થોડું; ૧ ગાઉનું દેં ને ૧ પદ્યોપમનું આં; ૬૪ પાંસળી, એકાંતર આહારની ઇચ્છા ઉપજે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની સરસાઈ ગોળ સરખી; બાકીના યોલ બીજા આરા પ્રમાણે, પરંતુ છોડનું પ્રતિ પાલન ૭૯ દિવસ કરે.

એ ત્રણ આરામાં જરા, રોગ, કુરૂપ હોય નહીં. સંપૂર્ણ અંગોપાંગ, વિષય સુખ પામે તે દાનપુણ્યનાં ફળ જાણવાં. ત્રીજા આરાનાં ૮૪ લાખ પૂર્વ ૩ વર્ષને ૮૧ માસ બાકી રહ્યા ત્યારે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન થકી ૩૩ આગરનું

આં લોગવીને વનિતા નગરી, નાલીકુલકર રાજ પિતા, મરૂદેવી માતાની કુળે શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી ઊપજ્યા, હા માસે જન્મ્યા. પ્રથમ ઋષભનું સ્વપ્ન દેખીને ઋષભદેવ નામ લીધું. તેમણે જુગલિયા-ધર્મ નિવારીને અસિ, મસિ, કૃષિ આદિ ૭૨ કળા શીખવી; અનુકંપા નિમિત્તે ૨૦ લાખ પૂર્વ સુધી કુંવરપણે રહ્યા ને ૬૩ લાખ પૂર્વ રાજ્ય પાળ્યું. ભરતને રાજ્ય આપીને ૪૦૦ સાધુ સાથે સંયમ લીધો તે એક લાખ પૂર્વ પાળ્યો. દેવળ પામીને અષ્ટાપદ પર્વત ઉપર પન્નાસને એસીને ૧૦૦૦૦ સાધુ સાથે મોક્ષ પધાર્યા, ત્રીજા આરામાં ગતિ પ લાણવી.

(૪) ચોથો આરો ખેડતાં અનંતા પર્યવ-વર્ણ વગેરેના હીણા થયા. એ આરો ૫ કો. સાં માં ૪૨૦૦૦ વર્ષ ઉણાં (ઓછા) નો લાણવો. દુસર્ગ-સુખગ એટલે દુઃખ ધણું ને સુખ થોડું; ૫૦૦ ધનુષનું દેહીમાન, ઠોડ પૂર્વનું આઉણું. છ સંઘયણ ને છ સંદાણ, ૩૨ પાંચળી, દિન દિન પ્રત્યે (રાજને રાજ) આહારની ઇચ્છા ઉપરે ત્યારે પુરુષ ૩૨ કવળ, સ્ત્રી ૨૮ ને નપુંસક ૨૪ કવળનો આહાર કરે; ધરતીની સરસાઈ સારેરી, ઉતરતે આરે થોડેરી; એ આરાનાં છેવટ ૭૫ વર્ષ ને ૮૧ માસ બાકી રહ્યા, ત્યારે ૧૦ મા દેવલોકે ૨૦ સાગરોપમનું આં લોગવીને માહણકુંડ નગર (પ્રાહણકુંડ)માં ઋષભદત્ત પ્રાહ્મણને ઘેર દેવાનંદાની કુળે શ્રી મહાવીર સ્વામી ઊપજ્યા, ત્યાં ૮૨૧ રાત્રી રહ્યા; ૮૩ મી રાત્રે શકેન્દ્રનું આસન અળ્યું. એટલે હરણુગમેથી દેવને ગર્ભ સાહજળની આજ્ઞા આપી તેણે ગર્ભપ્રાહારીને કુડીઆમતા સિદ્ધાર્થ રાજની ત્રિશદાદેવી રાણીના ગર્ભસ્થાનમાં મૂક્યા, ત્યાં ગર્ભકાળ પૂર્ણ કરી જન્મ પામ્યા અને ૩૦ વર્ષ કુંવરપણે રહી દીદા લીધી પછી સાગળાર વર્ષને એક પળવારીએ કેવળ પામ્યા. કુલ ૪૨ વર્ષ દીદા પાળી ચોથા આરાના ૩ વર્ષ અને ૮૧ માસ બાકી રહ્યા ત્યારે મોક્ષ પધાર્યા.

(૫) પાંચમો આરો ખેડતાં વર્ણ ૫૦ ના અકંના પર્યવ હીણા થયા; આ આરો દુસર્ગ એટલે એટલું દુઃખ, ૨૧૦૦૦ વર્ષનો, ૭ સંઘનું દેવ. ૧૨૫ વર્ષનું આં ૬ સંઘયણનું ૬ સંદાણ, ઉતરતે આરે ૧ છેવટું સંઘયણ ૧ હુંડ સંદાણ; ૧૬ પાંચળી દિનદિન પ્રત્યે આહારની ઇચ્છા ઉપરે, ત્યારે શરીર પ્રમાણે આહાર કરે, ધરતીની

સરસાઈ કાંઈક સારેરી ઉતરતે આરે કુંભારના નીંભાડાની ક્ષાર સરખી; એ આરે ગતિ ૪, મોક્ષ અટકી.

પાંચમા આરાનાં લક્ષણ; ૧ મોટાં નગર તે ગામડાં સરખા થશે, ૨. ગામ તે મસાણુ સરીખાં; ૩ લલા કુળના છોડ તે દાસ-દાસીપણુ કરશે. ૪ પ્રધાન તે લાલચુ થાશે, ૫ રાજ તે જમદંડ સરખા ૬. લલાકુળની સ્ત્રી તે લજ્જારહિત થશે, ૭ રૂડા કુળની સ્ત્રી વેશ્યા સરખી થશે, ૮. પુત્રો સ્વચ્છંદી થશે, ૯. શિષ્ય ગુરુના અપવાદ બોલશે, ૧૦ દુર્જન સુખી થશે, ૧૧ સજ્જન દુઃખી થશે, ૧૨ દુર્લક્ષ ને દુકાળ ઘણાં પડશે, ૧૩ ઉંદર, સર્પાદિકની દાઢ ઘણી થશે, ૧૪ પ્રાણુ અર્થના લોભી થશે, ૧૫ હિંસાધર્મના પ્રરૂપક ઘણાં થશે, ૧૬ એક ધર્મનાં ઘણા લેદ થશે, ૧૭. મિથ્યાત્વી દેવતા ઘણા પૂજશે, ૧૮ મિથ્યાત્વી લોક ઘણા થશે; ૧૯ માણુસને દેવદર્શન દુર્લભ થશે, ૨૦ વિદ્યાધરના વિદ્યાના પ્રભાવ થોડા હશે, ૨૧. ગોરસ, દૂધ, દહીંમાં સરસાઈ થોડી હશે; ૨૨ બળદ પ્રસુખનાં બળ, આઉખાં થોડાં હશે, ૨૩ સાધુ સાધ્વીને માસકલ્પ તથા ચાતુર્માસ કર્યા જેવાં ક્ષેત્ર થોડાં હશે, ૨૪ શ્રાવકની ૧૧ પડિમા ને સાધુની ૧૨ પડિમા વિચ્છેદ જશે, ૨૫ ગુરુ શિષ્યને ભણાવશે નહીં, ૨૬ શિષ્ય અવિનીત, કલેશકારી હશે, ૨૭ અધર્મી ઝંઘડા કરનારાં કુમાણુસ ઘણાં હશે; ૨૮. સુમાણુસ થોડાં; ૨૯ આચાર્ય પોતપોતાના ગચ્છની પરંપરા, સમાચારી જુદી જુદી પ્રવર્તાવશે તથા મૂઠ મૂર્ખ જનને મોહ પમાડીને મિથ્યાત્વ પાસમાં પાડશે, ઉત્સૂત્ર ભાંખશે; પોતપોતાની પ્રશંસામાં રાગશે; નિંદક કુખુદ્ધિ હશે; ૩૦ સરલ, ભદ્રિક, ન્યાયી, પ્રામાણિક માણુસ થોડા; ૩૧ મ્લેચ્છનાં રાજ્ય ઘણાં, હિંદુ રાજ અલ્પ ત્રદિવાળા ને થોડા; ૩૨ મોટા કુળના રાજ નીચ કામ કરશે; અન્યાયઅધર્મ, કુવ્યસનમાં ઘણા રાગશે.

આ આરામાં ધાતુ સર્વે વિચ્છેદ જશે, લોઠાની ધાતુ રહેશે; ચામડાની મહોરો ચાલશે; એવી મહોરો જેની પાસે હશે તે ધનવંત કહેવાશે; ૧ ઉપવાસ કરશે તે માસખમણુ સરખો થશે; જ્ઞાન તથા મૃત્ત સર્વે વિચ્છેદ જશે; તેમાં દર્શવકાલિકનાં પહેલાં ૪ અધ્યયન રહેશે, તે ઉપર ૪ છવ એકાવતારી થશે. તેનાં નામ; ૧. 'હુ' ગહ' નામે સાધુ,

૨; 'કાલ્પણી' નામનાં સાધ્વી; ૩ નાગિલ શ્રાવક; ૪. નાગશ્રી શ્રાવિકા; અષાઠ શુદ્ધ ૧૫ ને દિને શકેન્દ્રનું આસન ચળશે, ત્યારે શકેન્દ્ર ઉપયોગ મૂકી જશે કે આજ પાંચમો આરો ઉતરી કાલે છઠ્ઠો આરો ખેસશે, ત્યારે શકેન્દ્ર આવી ઉપર કહ્યા ૪ જીવને કહેશે કે કાલે છઠ્ઠો આરો ખેસશે, માટે આજોવો, પડિશ્કમો ને નિઃસલ્ય થાઓ; એટલે તે જીવ સર્વ જીવને ખમાવીને સંધારો કરશે, ત્યારે મહા સંવર્તક વાયરો થશે તેણે કરીને પહાડ, પર્વત, ગઢ, ખેટ, કોઠા, વાવ, ફૂવા, સરોવર, સર્વે વિસરાલ થશે; વૈતાલ્ય પર્વત; ગંગા; સિંધુ; ઋષભકુટ ને લવણની ખાડી એ ૫ વર્ણને સર્વ સ્થાનક તૂટી પડશે; તે ૪ જીવ સમાધિ પ્રમાણે કાળ કરીને દેવલોકમાં જશે ત્યારે ૪ ખોલ વિચ્છેદ જશે; ૧ પહેલે પહોરે જૈન ધર્મ, ૨ ખીજે પહોરે ૩૬૩ પાખંડીના મિથ્યાત્વી ધર્મ, ૩ ત્રીજે પહોરે રાજનીતિ, ૪ ચોથે પહોરે બાહર અગ્નિ વિચ્છેદ જશે.

(૬) છઠ્ઠો આરો ખેસતાં વર્ણ વગેરેના અનંતા પર્યંત હીણા થયા; ૨૧૦૦૦ વર્ષનો; 'દુસમ દુસમ' એટલે એકલું દુઃખમાં દુઃખ; ૧ હાથનું દેવ ૨૦ વર્ષનું આઠ ઉતરતે આરે મૂંઠાહાથની કાયા; ૧૬ વર્ષનું આઠ, ૧ છેવટું સંઘયણ ને હુંડ સંઘણ; ૮ પાંસળી, ઉતરતે આરે ૪ પાંસળી; છ વર્ષની સ્ત્રી ગર્ભ ધરશે; તે કાળાં, કુદર્શની, રાગી ને રીસાળ, નખ ને મોંવાળા ઘણાં એવા છોકરાં પ્રસવશે; તે કૂતરીની પેઠે પરિવાળ લેજો. ફેરવશે, ગંગા સિંધુ નદીઓ રહેશે; તેમાં ૭૨ ખીલ છે, ૩-૩ માળ છે, તેમાં મનુષ્ય, તિર્યંચ, પંખી ખીજ માત્ર રહેશે; ગંગાસિંધુ નદીનો દરમીયાનનો મહોટો પટ છે. તેમાં રથના ચીલા પ્રમાણે પહોળું અને ગાડાની ધરી ખૂટે એટલું ઊંડું પાણી રહેશે. તેમાં મચ્છ, કચ્છ ઘણાં ધશે. તે ૭૨ ખીલના મનુષ્યો જાંજ ને સવાર મચ્છ, કચ્છ કાઢીને વેળુમાં ભારશે, તે સૂર્ય ઘણો તપશે, ટાઢ ઘણી પડશે. તેણે કરી સીઝવાઈ રહેશે. તેનો આહાર કરશે. તેનાં હાડકાં, આમડાં, નિર્યાંચ, ચાટીને રહેશે. માનવીના માથાની તુંબડીમાં પાણી કાપીને પીશે; એ આરામાં નવકાર, ચમકિત, મત, પરચક્રબાજુ સ્થિત હશે તે જીવો અવતરશે. એવું જ્ઞાતી ને જીવ જૈન ધર્મ પાળશે તે સુખી થશે.

અથ શ્રી ત્રેવીસ પદવીના ખેલ

તેનાં નામ કહે છે. પ્રથમ ૭ એકેન્દ્રિય રત્ન, ૭ પંચેન્દ્રિય રત્ન ૯ મહોટી પદવી. તેમાં ૭ એકેન્દ્રિય રત્નનાં નામ કહે છે. ચક્ર રત્ન ૧, છત્ર રત્ન ૨, ચર્મ રત્ન ૩, દંડ રત્ન ૪, અસિ રત્ન ૫, મણિ રત્ન ૬, કાંગણિ રત્ન ૭, એ ૭ એકેન્દ્રિય રત્નનાં નામ કહ્યાં. હવે પંચેન્દ્રિય રત્નનાં નામ કહે છે. સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્હિષ્ઠ ૩, પુરોહિત ૪, સ્ત્રી ૫, અશ્વ ૬, ગજ ૭, એ પંચેન્દ્રિય રત્નનાં નામ કહ્યાં. હવે ૯ મહોટી પદવીનાં નામ કહે છે. અરિહંતની ૧, ચક્રવર્તીની ૨, બલદેવની ૩, વાસુદેવની ૪, કેવલીની ૫, સાધુની ૬, શ્રાવકની ૭, સમ્યગ્દષ્ટિની ૮, મંડલિક રાજાની ૯, એ ૯ મહોટી પદવી કહી. એવં સર્વ મળી ૨૩ પદવી. હવે ૧૪ રત્ન શું શું કામ કરે તે, ચક્ર રત્ન, પદ્મ ખંડ સાધતા માર્ગે બતાવે ૧, છત્ર રત્ન તે ૪૮ કોશ પ્રમાણે છાયા કરે ૨, ચર્મ રત્ન તે નદિ આદિ પાર ઉતારે ૩, દંડ રત્ન તે તમસૂ શુક્રાનાં બાર ઉઘાડે ૪, અસિરત્ન તે શત્રુને હણે ૫. મણિરત્ન તે ઉઘોત કરે ૬, કાંગણિ રત્ન તે ૪૯ માંડલા આલેખે તથા તોલાં માપ વધારે ૭, સેનાપતિ તે દેશ સાથે ૮, ગાથાપતિ તે ધાન, રસવતી નિપજાવે ૯, વાર્હિષ્ઠ તે આવાસ, ઘર નિપજાવે ૧૦, પુરોહિત તે ધાવ સાબ કરે તથા શાન્તિકર્મ કરે, વિઘ્ન ટાળે ૧૧. સ્ત્રીરત્ન તે ભોગ સાધનને કામ આવે ૧૨, અશ્વ ને ગજ બેઉ ચડવાને કામ આવે ૧૪. હવે ૧૪ રત્ન ક્યાંક્યાં બિખરે તે કહે છે. ચક્ર ૧, છત્ર ૨, અસિ ૩, દંડ ૪, એ આયુધશાળામાં બિખરે. ચર્મ, મણિ ને કાંગણિ એ ૩ લક્ષ્મીના લાંડામાં બિખરે. સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્હિષ્ઠ ૩, પુરોહિત ૪. એ ૪ પોતાનાં નગરમાં બિખરે. સ્ત્રી વિદ્યાધરની શ્રેણીમાં બિખરે. અશ્વ ને ગજ એ ૨ ભૈતાલ્યને મૂલે બિખરે, હવે ૧૪ રત્નની કાયાનું પરિમાણ કહે છે; ચક્ર, છત્ર ને દંડ એ ૩ વામ પ્રમાણે, વામ તે ૪ હાથ પ્રમાણે, ચર્મરત્ન તે ૨ હાથ પ્રમાણે, બડગરત્ન તે ૫૦ અંગુલનું લાંબું, ૧૬ અંગુલનું પહોળું, ને અર્ધ અંગુલનું જાડું, મણિરત્ન ૪ અંગુલનું લાંબું ને ૨ અંગુલનું પહોળું,

કાંગણિરત્નને છ તળાં, આઠ ખુણાં, બાર હાંસો, સોનીની એરણુને સંઠાણે, ૧ અંગુલનું લાંબુ, પહોળું ને જાંચું. સેનાપતિ ૧ ગાથાપતિ ૨. વાદ્ધિક ૩, પુરોહિત ૪, એ ૪ની અવગાહના ચક્રવર્તી પ્રમાણે જાંચી બાણવી. સ્ત્રીરત્ન ચક્રવર્તીથી ૪ અંગુલ નીચી હોય. અશ્વરત્ન ૧૦૮ અંગુલનો લાંબો-કાનના મૂળથી તે પૂંછના મૂળ લગે અને ૮૦ અંગુલનો જાંચો ગજરત્ન ચક્રવર્તીથી બમણો જાંચો હોય. એ ૨૩ પદવી. હવે જે ગતિમાંથી નીકળ્યો તે કેટલી પદવી પામે તે કહે છે. પહેલી નરકના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે. તે ૨૩ માંહેથી ૭ એકેન્દ્રિય રત્ન વળ્યાં ૧, બીજી નરકના નીકળ્યા ૧૫ પદવી પામે પૂરે ૧૬ કહી તેહમાંથી ૧ ચક્રવર્તીની વળી ૨, ત્રીજી નરકના નીકળ્યા તેર પદવી પામે. તે ૧૫ માંથી બલદેવ ને વાસુદેવ એ બે વળ્યાં ૩, ચોથી નરકના નીકળ્યા ૧૨ પદવી પામે. તે તેરમાંથી ૧ તીર્થંકર વળ્યાં ૪, પાંચમી નરકના નીકળ્યા અગિયાર પદવી પામે. તે ૧૨ માંહેથી ૧ કેવલી વળ્યાં ૫, છઠ્ઠી નરકના નીકળ્યા દશ પદવી પામે તે સાધુજી વળ્યાં ૬ સાતમી નરકના નીકળ્યા ૩ પદવી પામે. અશ્વ ૧, ગજ ૨, સમ્યક્ત્વ દષ્ટિ ૩, એ ૩ પદવી પામે. ૭ લવનપતિ, વાણુબ્યંતર, જ્યોતિષી એ ૩ ના નીકળ્યા એકવીશ પદવી પામે. તે વાસુદેવ ૧, ને તીર્થંકર એ ૨, વળ્યાં. પૃથ્વી, પાણી, વનરૂપિ, ગર્ભજ મનુષ્ય ને ગર્ભજ તિર્થંચ એટલાના નીકળ્યા ૧૯ પદવી પામે. ૨૩માંથી તીર્થંકર ૧, ચક્રવર્તી ૨, બલદેવ ૩, વાસુદેવ ૪. એ ૪ વળ્યાં. બેકેન્દ્રિય તેકેન્દ્રિય, ત્રીકેન્દ્રિય, સંમૂર્ચિત્તમ તિર્થંચને સંમૂર્ચિત્તમ મનુષ્ય એ પાંચના નીકળ્યા ૧૮ પદવી પામે ૧૯ માંથી ૧ કેવલી વળ્યાં, તેહવાહના નીકળ્યા ૯ પદવી પામે તે એકેન્દ્રિયરત્ન ને હાથી ૧. ઘોડા ૨, એ ૯ પદવી પામે. પંદર પરનાધારી ને પહેલા કિલ્લાની નીકળ્યા ૧૮ પદવી પામે. તે ૨૩ માંથી ૪ ઉત્તમ પુરુષ ને કેવલી વળ્યાં. કપલા ૨ કિલ્લાની નીકળ્યા ૧૧ પદવી પામે. ને ૧૮ માંથી ૭ એકેન્દ્રિય વળ્યાં, શેષ ૧૧ પામે. સુપર્ય ૧. ઇશાન ૨, એ બે દેવકોટના નીકળ્યા ૨૨ પદવી પામે. ત્રીજાથી ને આઠમા દેવકોટ સુધીના નવ દેવકોટના નીકળ્યા ૧૬ પદવી પામે. તે ૨૩ માંથી ૭ એકેન્દ્રિય રત્ન વળ્યાં શેષ ૧૬ પામે. નવમા દેવકોટથી નવ કૌતલ સુધીના નીકળ્યા

ચૌદ પદવી પામે. તે ૧૬ માંથી અર્ધ ૧ ને ગજ ૨ એ ૨ વજ્યાં શેષ ૧૪ પામે પાંચ અનુત્તર વિમાનના નીચળ્યા ૮ પદવી પામે. તે ૨૪ માંથી ૧૪ રત્ન, ૧ બલદેવ ને ૧ વાસુદેવ વજ્યાં. શેષ ૮ પામે. સંજીમાંડી ૧૫ પદવી લાલે તે ૨૩ માંથી ૭ એકેન્દ્રિય ને ૧ કેવલીની એ ૮ વજ્યાં, શેષ ૧૫ લાલે. અસંજીમાંડી ૮ પદવી લાલે ૭ એકેન્દ્રિય ને ૧ સમકિતની એ લાલે. તીર્થંકર તથા ચક્રવર્તીમાં ૬ પદવી લાલે તે તીર્થંકરની ૧, ચક્રવર્તીની ૨, મંડલિકની ૩. સમકિતની ૪, સાધુની ૫ કેવલીની એ ૬ લાલે. વાસુદેવમાં ૩ પદવી લાલે, વાસુદેવની ૧. સમકિતની ૨, મંડલિકની ૩, એ ૩ લાલે. બલદેવમાં પાંચ પદવી લાલે, બલદેવની ૧ માંડલિકની ૨, સાધુની ૩, કેવલીની ૪, સમકિત દૃષ્ટિની ૫, એ પાંચ લાલે. મનુષ્યમાંડી પદવી ૧૩ લાલે, નવ મહોટી પદવી ને સેનાપતિ ૧, ગાથાપતિ ૨, વાર્ધિક ૨, પુરોહિત ૪, એવં સર્વ મળી ૧૩ પદવી લાલે. મનુષ્યણીમાંડી પદવી ૫ લાલે સમકિતની ૧, શ્રાવિકાની ૨, સાધવીની ૩, કેવલીની ૪, સ્ત્રી રત્નની ૫, એ ૫.

ધતિ ૨૩ પદવીના જોલ સમાપ્ત.

અથ શ્રી વિરહ દ્વાર

—

અમુચ્ચય ચાર ગતિનો વિરહકાલ, જઘન્ય ૧ સમયનો ઉત્કૃષ્ટો ૧૨ મુહૂર્તનો. હવે પહેલી નરકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૨૪ મુહૂર્તનો ૧ બીજી નરકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૭ દિનનો ૨, ત્રીજી નરકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૧૫ દિનનો ૩, ચોથી નરકે ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં ૧ માસનો ૪, પાંચમી નરકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૨ માસનો ૫, છઠ્ઠી નરકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૪ માસનો ૬, સાતમી નરકે ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં ૬ માસનો ૭ ઉપજવાનો તથા ચવવાનો વિરહ પડે. હવે દશ લવનપતિનો ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં ૨૪ મુહૂર્તનો. પાંચ

એકેન્દ્રિય અવિરહિયા, સંજ્યાતાને ઠામે સંજ્યાતા ઊપજે, અસંજ્યાતાને ઠામે અસંજ્યાતા ઊપજે; અનંતાને ઠામે અનંતા ઊપજે. સમય સમય ઊપજે. સમય સમય થવે. ત્રણુ વિગલેન્દ્રિયનો ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં અંત-મુહૂર્તનો સંમૂર્ઞિમ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયનો ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં અંત-મુહૂર્તનો ગર્ભજ તિર્યચ પંચેન્દ્રિયનો ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૧૨ મુહૂર્તનો. સંમૂર્ઞિમ મનુષ્યનો ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૨૪ મુહૂર્તનો. ગર્ભજ મનુષ્યનો ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૧૨ મુહૂર્તનો. વાણુવ્યંતરે, જ્યોતિષી અને જૈમાનિકમાં પહેલા, બીજા દેવલોકે સુધીનો ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૨૪ મુહૂર્તનો વિરહ કાલ. ત્રીજે દેવલોકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૮ દિન ને વીશ મુહૂર્તનો. ચોથે દેવલોકે ૪૦ ૧ સમય ઉં ૧૨ દિન ને ૧૦ મુહૂર્તનો. પાંચમે દેવલોકે ૪૦ ૧ સમય ઉં સાંડા બાવીશ દિનનો. છઠ્ઠે દેવલોકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૪૫ દિનનો. સાતમે દેવલોકે ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં ૮૦ દિનનો વિરહકાલ. આઠમે દેવલોકે ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં ૧૦૦ દિનનો. નવમે, દશમે દેવલોકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં સંજ્યાતા માસનો, જ્યાં લગે ૧ વરસ ન હોય. અગિયારમે, બારમે દેવલોકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં સંજ્યાતા વરસનો, જ્યાં લગે એ વરસ ન હોય. પહેલી ત્રીકે ૪૦ ૧ સમયનો ઉં સંજ્યાતા વર્ષના સેંકડા, જ્યાં લગે હજાર વરસ ન હોય. બીજી ત્રીકે ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં સંજ્યાતા હજાર વરસ, જ્યાં લગે લાખ વરસ ન હોય. ત્રીજી ત્રીકે ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં સંજ્યાતા લાખ વરસનો, જ્યાં લગે ક્રોડ વરસ ન હોય. ચાર અનુત્તર વિમાનમાં ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં પદ્યના અસંજ્યાતમા લાગનો વિરહકાલ, સર્વાર્થસિદ્ધમાં ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં પદ્યના સંજ્યાતમા લાગનો વિરહકાલ. સિદ્ધનો વિરહ ૪૦ ૧ સમયનો, ઉં છ માસનો વિરહ કાલ ચાર ગતિમાં પંચેન્દ્રિય આપ્રી વિરહ કાલ ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૧૨ મુહૂર્તનો. સર્વ ઈદ્રિ સ્થાનકનો વિરહ ૪૦ ૧ સમયનો ઉં ૬ માસનો.

ઇતિ શ્રી વિરહ દ્વાર સમાપ્ત.

અથ શ્રી પ્રમાણ બોધનો થોડો.

લઘ્ય જીવના બોધને અર્થે ત્રણ પ્રકારના અંગુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પદ્યોપમનું માન, સૂત્ર અનુયોગદ્વારથી કહે છે, તેમાં પ્રથમ ત્રણ પ્રકારના અંગુલનાં નામ, આત્મ અંગુલ ૧, ઉત્સેધાંગુલ ૨, પ્રમાણાંગુલ ૩, આત્મ અંગુલનું માન કહે છે, ભરતાદિ ૧૫ ક્ષેત્ર છે, તિકાં જે કાળે જે આરે જે મનુષ્ય હોય તે મનુષ્ય પોતપોતાને ૧૨ અંગુલે ૧ મુખ થાય, અને ૯ મુખે એક પુરુષનું ઉંચપણાનું માન થાય; એટલે ૧૨ નવા ૧૦૮ આત્મ અંગુલનો પુરુષ ઊંચો હોય. તે પુરુષને પ્રમાણ પેત કહીએ. ૧ માનયુક્ત પુરુષ કેને કહીએ ? પુરુષ પ્રમાણે ઊંડી કુંડી હોય તેને જળે કરી પરિપૂર્ણ ભરીએ. તેમાં પુરુષ બેસે. તે વારે એક દ્રોણ પ્રમાણે જળ કુંડી માંડીથી બાર નીકળે તથા એક દ્રોણ પ્રમાણે જળે કરી કુંડી ઉણી હોય, તે કુંડીમાં તે પુરુષ બેસે તો પરિપૂર્ણ જળે ભરાય તેને માનોપેત પુરુષ કહીએ. દ્રોણ તે કેવડો હોય તે કહે છે. બે અસલીએ ૧ પસલી થાય, બે પસલીએ ૧ સઘ થાય; ચાર સઘએ ૧ કુડવ થાય, ચાર કુડવે ૧ પાયો થાય, ચાર પાયે ૧ આઠો થાય, ચાર આઠે ૧ દ્રોણ થાય. એ દ્રોણનું માન કહ્યું. એ રીતે માનોપેત પુરુષ કહીએ. ૨. ઉન્માનયુક્ત પુરુષ કેને કહીએ ? જે પુરુષ તોળ્યો થકો અર્ધ ભાર થાય તેને ઉન્માનયુક્ત પુરુષ કહીએ. અર્ધ ભારનું માન કહે છે. એક હજાર ને પચાશ પલે અર્ધ ભાર થાય. એ અર્ધ ભારનું માન કહ્યું. ૩ પ્રમાણ માન ઉન્માનયુક્ત લક્ષણ, સાથિયાદિક વ્યંજન, મસ તીલાદિક ગુણ, ક્ષમા, દાનાદિક સહિત જે પુરુષ હોય તે ઉત્તમ પુરુષ જાણવો. ઉત્તમ પુરુષ ૧૦૮ આત્મ અંગુલનો ઊંચો હોય. ૧ મધ્યમ પુરુષ ૧૦૪ આત્મ અંગુલનો ઊંચો હોય ૨. જે પુરુષ ૧૦૮ આત્મ અંગુલથી ન્યૂનાધિક હોય, સ્વર આદેય વચન ૧, સત્ત્વધીર્ય ૨ સાર તે રૂપાદિ એ ૩ ગુણે વર્જિત હોય તે પરનો દાસ ક્રિકર થાય. એહવા ૬ આત્મ-અંગુલે ૧ પગના મધ્ય ભાગનું પહોળપણું થાય. બે પગે ૧ વેંત થાય. બે વેંતે ૧ હાથ, બે હાથે ૧ કુક્ષિ થાય, બે કુક્ષિએ ૧ ધનુષ થાય. બે ધનુષે ૧ ગાઉ થાય. ચાર ગાઉએ ૧ જોગન થાય. જે કાળે મનુષ્યનું આત્મ અંગુલ હોય તે આત્મ અંગુલે તે

વખતના નગર, ગામ, વન, કૂવા, તળાવ, વાવ, ગઢ, પોળ, કોઠા, યાન, રથ, ગાડાદિક ૭૩ જોલનાં નામ કહ્યાં છે. ૧ ઉત્સેધાંશુલનું માન કહે છે, અનંતા સૂક્ષ્મ પરમાણુ લેખા કરીએ ત્યારે ૧ વ્યવહારી પરમાણુ થાય તથા જાળીને વિષે સૂર્યના દિરણુ તેમાં ૨૪ ઊડતી દેખાય, તે ૨૪નો અનંતમો લાગ તેને વ્યવહારી પરમાણુ કહીએ, અન્યમતિવાળા ૨૪ના તેત્રીસમા લાગને પરમાણુ કહે છે. તે વ્યવહારી પરમાણુ, શસ્ત્રાદિ કોઈ પ્રકારે છેદાય નહિ, અગ્નિમાં બળે નહિ, પાણીમાં આલ્યો જાય પણ લીંજાય નહિ. ગંગા મહાનદીનો પ્રવાહ જોયો ચુલ્હિમવંત પર્વતથી પડે છે તે પ્રવાહ સામે આલ્યો જાય પણ ખળાય નહિ, ઘાત પામે નહિ, પાણીના ઝિંદુમાં રહે પણ પાણી ન થાય. તે અતિ તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર કરી દેવતાની શક્તિએ છેદતા એક ખંડનો બીજો ખંડ ન થાય. તેને તત્ત્વજ્ઞાતા પરમાણુ કહે છે. એવા અનંતા વ્યવહારી પરમાણુ એકઠા મળે તેવારે ૧ ઉષ્ણસન્નિઓ થાય. આઠ ઉષ્ણસન્નિએ ૧ સણસન્નિઓ થાય. આઠ સણસન્નિએ ૧ ઉર્દ્ધરેણુ થાય. આઠ ઉર્દ્ધરેણુએ ૧ ત્રસરેણુ, બેઈંદ્રિયાદિક ત્રસ જીવને આલતા ૨૪ ઉડે તે ત્રસરેણુ કહેવાય, આઠ ત્રસરેણુ એ ૧ રથરેણુ, રથાદિક હિંડતા ૨૪ ઉડે તે રથરેણુ થાય. આઠ રથરેણુ એ ૧ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયા મનુષ્યના વાળામ્રતું જડપણું થાય. આઠ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના વાળાએ ૧ હરિવાસ, રમ્યકુવાસ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળામ્રતું જડપણું થાય. આઠ હરિવાસ; રમ્યકુવાસના વાળાએ ૧ હેમવય; હિરણ્યવય ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાળામ્રતું જડપણું થાય; આઠ હેમવય; હિરણ્યવયના વાળાએ ૧ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના મનુષ્યના વાળામ્રતું જડપણું થાય. આઠ પૂર્વ પશ્ચિમ મહાવિદેહના વાળાએ ૧ ભરત, ઐરવતના મનુષ્યના વાળામ્રતું જડપણું થાય. એવા ૮ વાળાએ ૧ સિખ થાય આઠ સિખે ૧ જૂ થાય; આઠ જૂએ ૧ જવમધ્ય થાય; આઠ જવમધ્યે ૧ અંશુલ થાય; ૭ અંશુલે ૧ પગ થાય. ૧૨ અંશુલે ૧ વંત થાય. ૨૪ અંશુલે ૧ હાથ થાય; ૪૮ અંશુલે ૧ કુણ્ઠિ થાય; ૯૬ અંશુલ ૧ ધનુષ થાય, ૨ હજાર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય. ૮ ગાઉએ ૧ જોજન થાય, એ ઉત્સેધાંશુલે ૨૪ કંડકની અવશેષ વાળું વી છે. પ્રમાણાંશુલનું નામ કહે છે. જરતાદિક ચક્રવર્તીનું કાંગડિ રત્ન હોય તે ૮ સોનેયા ભાર છે. સોનેયાનો

તોલ કહે છે. ૪ મધુર ત્રિફલે ૧ શ્વેત સરસવ થાય, ૧૬ સરસવે ૧ અડદ થાય, ૨ અડદે ૧ ગુંળ થાય, ૫ ગુંળએ ૧ માસો થાય, ૧૬ માસે ૧ સોનૈયો થાય, એવા ૮ સોનૈયા ભારેનું કાંગણિ રત્ન હોય, તેને ૭ તળા, ૮ ખુણા, ૧૨ હાંસ છે સોનીની અહિરણુંને સંકાણું છે. તે કાંગણિ રત્નની એકેકી હાંસ ઉત્સેધાંગુલની પહોળી છે. અને જે ઉત્સેધાંગુલ તે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરનું અર્ધઅંગુલ થાય, તેને હળરગણુ કરીએ ત્યારે ૧ પ્રમાણાંગુલ થાય. એટલે મહાવીર સ્વામીના પાંચસે આત્મઅંગુલે ૧ પ્રમાણાંગુલ થાય એવા ૬ પ્રમાણાંગુલે ૧ પગ થાય, ૧૨ અંગુલે ૧ વેંત થાય, ૨૪ અંગુલે ૧ હાથ થાય. ૪૮ અંગુલે ૧ કુક્ષિ થાય. ૯૬ અંગુલે ૧ ધનુષ થાય, ૨ હળર ધનુષે ૧ ગાઉ થાય. ૪ ગાઉએ ૧ જોજન થાય. એ પ્રમાણાંગુલે પૃથ્વી, પર્વત, વિમાન, નરકાવાસા, દ્વીપ, સમુદ્ર, નરક, દેવલોક, લોક, અલોક, શાશ્વતી જમીન, રત્નપ્રભાદિક ૨૮ બોલનું તથા દ્વીપસમુદ્રાદિ ૨૮ બોલનું લાંબાપણું, પહોળાપણું, ઊંચાપણું, ઊંડાપણું, પરિધિ પ્રમુખતાં માન વર્ણવ્યા છે. ૩. એ ૩ પ્રકારના અંગુલ કહ્યા, તે પ્રત્યેક પ્રત્યેકના ત્રણ ત્રણ લેદ, શ્રેણિઅંગુલ ૧, પ્રતરાંગુલ ૨, ધનાંગુલ ૩. તિહાં અસત્કલ્પનાએ શ્રેણી તે અસંખ્યાતા જોજન કોડાકોડી પ્રમાણે લાંબી, અને એક આકાશ-પ્રદેશની પહોળી, જડપણે લોકાંત સુધી હોય તે શ્રેણીને શ્રેણી ગુણે કરીએ તેને પ્રતર કહીએ ૨. તે પ્રતરને શ્રેણી ગુણે કરીએ તેને ધન કહીએ. ૩. તે ધનીકૃત લોકને સંખ્યાંતગુણે કરીએ ત્યારે સંખ્યાતા લોક અલોકમાં થાય, તે સંખ્યાતા લોકને અસંખ્યાતા ગુણે કરીએ ત્યારે અસંખ્યાતા લોક અલોકમાં થાય. તે અસંખ્યાતા લોકને અનંતગુણે કરીએ ત્યારે અનંતા લોક અલોકમાં થાય. અને તે અનંતા લોકના જેટલા આકાશ પ્રદેશ છે તેટલા નિગોદના એક શરીરમાંથી નિગોદીઆ છવ છે. અસંખ્યાતા સૂક્ષ્મ નિગોદે ૧ બાહર નિગોદ થાય, એક નિગોદમાં અનંતા છવ બાહર. એ ૩ પ્રકારના અંગુલ કહ્યા. ૩ પ્રકારના પદ્યોપમનું માન કહે છે. તેમાં પદ્યોપમના ૩-લેદ. ઉદ્ધાર પદ્યોપમનું ૧, અદ્વાપદ્યોપમનું ૨, દ્વેત્રપદ્યોપમ ૩, એક એકના બળે લેદ, સૂક્ષ્મ ને બાહર, પ્રથમ બાહર ઉદ્ધાર પદ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે. એક જોજનનો ઉત્સેધાંગુલે લાંબો, પહોળો ને

ઊઠા એવો ૧ પાલો (કૂવો) કલ્પીએ. તેની ત્રિગુણી ઝાઝેરી પરિધિ હોય, તે પાલો દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયાના મસ્તકના કેશ તે એક દિનથી માંડીને ૭ દિનના ઉગ્યા વાલાએ કરી ભરીએ, એવો તો ઠાંસી-ઠાંસીને ભરીએ કે અગ્નિમાંથી બળે નહિ. વાયરે કરી ઊઠે નહિ, પાણીએ કરી સડે નહિ, પોલારનાં અલાવથી વિધ્વંસે નહિ, દુર્ગંધ થાય નહીં, ચક્રવર્તીનું સૈન્ય ઉપર ચાલે તો પણ નમે કે ડાલે નહિ, ગંગાનદીનો પ્રવાહ ઉપર ચાલે તો પણ પાણીમાંથી ભેદાય નહિ. પાલામાંથી સો સો વર્ષે એક એક વાળાએ કાઢીએ; એમ કાઢતાં જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય, ખાલી એકે રજ રહે તેટલા કાળને બાહર ઉદ્ધાર-પદ્યોપમ કહીએ. તે પદ્યોપમ સંખ્યાત વર્ષનો જાણવો. એવા દશ કોડકોડી પદ્યોપમે બાહર ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય. કેવળ પરૂપણા માત્ર છે, એ બાહર ઉદ્ધાર પદ્યોપમ ૧, સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પદ્યોપમનું માન કહે છે. જેમ એક જોજનનો પાલો કલ્પીએ તે પૂર્વવત તે પાલામાંથી દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના જુગલિયાના માથાના કેશ એક દિનથી સાત દિનના ઉગ્યા વાલાએ લઈએ. એકેકા વાલાએના અસંખ્યાતા ખંડ કરીએ, તે ખંડ કેવડા નાના થાય? અહુ ઈંદ્રિયની અવશેષાથી અસંખ્યાતમે લાગે અને નાના સૂક્ષ્મ વનરૂપિત જીવના શરીરની અવશેષાથી અસંખ્યાતગુણ મહોટો અને જેવડું એક બાહર પૃથ્વીકાયના જીવનું શરીર તેવડા વાલાએના ખંડ નાના થાય. તે વાલાએના ખંડ, અગ્નિએ બળે નહિ, વાયરે ઊઠે નહિ, તે વાલાએને ખંડે કરી પાલો ઠાંસી ઠાંસીને ભરીએ, તે પાલામાંથીથી સો સો વર્ષે એકેકો વાલાએનો ખંડ કાઢીએ, એમ કાઢતાં જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર-પદ્યોપમ કહીએ. એ પદ્યોપમ અસંખ્યાતા કાળનો થાય. એવા દશ કોડકોડી પદ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર સાગરોપમ થાય. એ સાગરોપમે દ્વીપ સમુદ્રનું માન વર્ણવ્યું છે. અદી ઉદ્ધાર સાગરોપમના જેટલા સમય થાય તેટલા દ્વીપ સમુદ્ર તીરછા લોકમાં છે. જંબુદ્વીપ એક લાખ જોજનનો લાંબો ને પહોળો એનાથી બમણા લવણ સમુદ્ર એ લાખ જોજનનો, ધાતકી ખંડ ૪ લાખ જોજનનો, એમ હામ બમણા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર જાણવા, એ સૂક્ષ્મ ઉદ્ધાર પદ્યોપમ ૧, અદા પદ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે. તેના એ ગિર, સૂક્ષ્મ ને બાહર, તેમાં બાહર અદા પદ્યોપમ કહેને કહીએ, એક જોજનનો લાંબો, પહોળો ને

ઊંડો ચારે હાંસે સરખો પૂર્વવત પાલો કલ્પીએ. દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ જુગ-
લિયા મનુષ્યના વાળાએ કરી પાલો ઠાંસી ઠાંસીને ભરીએ પછી સો સો વરસે
એકેકો વાલાએ કાઢીએ એમ કાઢતાં જેલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય,
તેટલા કાળને, બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ કહીએ. એ પલ્ય સંખ્યાતા કોડી
વરસે થાય. એવા દશ કોડીકોડી બાદર અદ્ધા પલ્યોપમે ૧ બાદર અદ્ધા
સાગરોપમ થાય. કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે. ૧ સૂક્ષ્મ અદ્ધા પલ્યોપમનું
સ્વરૂપ કહે છે, એક જોજનનો લાંબો પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત કલ્પીએ.
તેમાં પૂર્વવત દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાલાએને અસંખ્યાતા
ખંડ કરી ભરીએ, પાલામાંથી સો સો વરસે એકેકો ખંડ કાઢીએ,
જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ અદ્ધા પલ્યોપમ
કહીએ. એવા દશ કોડીકોડી પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ અદ્ધા સાગરોપમ થાય,
એ સાગરોપમ નારકી, તિર્યાચ મનુષ્ય અને દેવતા એ ૪ ગતિના
આયુષ વર્ણવ્યા છે, ૨. ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહે છે ક્ષેત્ર પલ્યોપમના ૨ લેદ
સૂક્ષ્મ ને બાદર. તેમાં બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કેહને કહીએ ? એક જોજનનો
લાંબો, પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત પાલો કલ્પીએ, તેમાં પૂર્વવત દેવકુરૂ,
ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના માથાના વાળાએ ભરીએ, તે પાલા
માંહીલા વાળાએના દરરૂયા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમય અપહરતા
જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય તેટલા કાળને બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ
કહીએ. એ પાલો ખાલી થતાં અસંખ્યાતી અવસંખ્યિણી, ઉત્સંખ્યિણી
વહી જાય, એવા દશ કોડીકોડી પલ્યોપમે ૧ બાદર ક્ષેત્ર સાગરોપમ
થાય, કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે. મતાંતરે છવ દ્રવ્યનાં પરિણામ દાખવ્યા
છે. ૧. સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે. એક જોજનનો લાંબો,
પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત પાલો કલ્પીએ, તેમાં દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના
જુગલિયાના વાળાએના અસંખ્યાતા ખંડ કરી ભરીએ, તે પાલા
માંહીલા વાળાએના દરરૂયા આકાશ પ્રદેશ તથા અણુદરરૂયા આકાશ
પ્રદેશ છે, તે દરરૂયા અણુદરરૂયા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમયે અપ-
હરીએ. જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર
પલ્યોપમ કહીએ. એવા દશ કોડીકોડી સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ
ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય. એ સાગરોપમના લાવ, દષ્ટિવાદ સૂત્રે વર્ણવ્યા છે.
૨ એ ત્રણ પ્રકારના અંગુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન કહ્યું. ઇતિ.

અથ શ્રી પચીસ ખોલનો થોડો.

૧ પહેલે જોલે મહાવીર પ્રભુએ એકાએક દીક્ષા લીધી અને મોક્ષ પણ એકાએક ગયા. ઊર્ધ્વલોકે સર્વાર્થસિદ્ધ વિમાન એક લાખ લેજનનું છે, તીરછા લોકે જંબૂદ્વીપ એક લાખ લેજનનો છે. અધો લોકે સાતમી નરકે અપર્ધકાણુ નરકાવાસો એક લાખ લેજનનો છે, ચિત્રા નક્ષત્ર, શાંતિ નક્ષત્ર, આર્દ્રા નક્ષત્ર એ ત્રણ નક્ષત્રનો એકેકો તારો કહ્યો છે. ૨ બીજે જોલે ધર્મકરણી કરતી વખતે બે દિશા સન્મુખ બેસી કરવી તે પૂર્વ અને ઉત્તર. બે પ્રકારે ધર્મ કહ્યો છે; ગૃહસ્થ ધર્મ અને સાધુ ધર્મ. બે પ્રકારે જીવ કહ્યા છે, સિદ્ધના જીવ અને સંસારી જીવ. બે પ્રકારે દુઃખ કહ્યું છે, તે શારીરિક દુઃખ અને માનસિક દુઃખ. પૂર્વાક્ષાદ્યુણી નક્ષત્ર, ઉત્તરાક્ષાદ્યુણી નક્ષત્ર, પૂર્વા ભાદ્રપદ અને ઉત્તરાભાદ્રપદ એ ચાર નક્ષત્રના બળે તારા કહ્યા છે. ૩ ત્રીજે જોલે શ્રાવક ત્રણ મનોરથ ચિંતવે તે એવી રીતે કે હે ભગવાન ! હું આરંભ અને પરિબ્રહ્મ કયારે છાંડીશ ? હે ભગવાન ! હું પંચ મહાવ્રતધારી કયારે થઈશ ? હે ભગવાન ! હું આલોચણા કરી સંધારો કયારે કરીશ ? તે વખતને ધન્ય છે. ત્રણ પ્રકારના જિન કહ્યા; ૧ અવધિજ્ઞાની જિન. ૨. મનપર્યાવજ્ઞાની જિન. ૩ દેવજ્ઞાની જિન, ત્રણ પ્રકારના પાત્ર સાધુને બપે તે ૧. માટીનું, ૨. તુંગડાનું ૩. કાષ્ઠનું. સાત નક્ષત્રના ત્રણ ત્રણ તારા કહ્યા છે. અભિગ, શ્રવણ, અધ્ધની, ભરણી, મૃગશર. પુષ્પ, જ્યેષ્ઠા એ સાત નક્ષત્ર ૪ ચોથે જોલે શ્રાવકને ચાર વિસામા કહ્યા છે. બાર વહેનારને દ્રવ્યંતે. એવી રીતે કે બાર એક જલેથી બીજે બળે લે તે એક વિસામો ૧, દોઢ જગ્યાએ ઘોરલે કે ચોતરે જોલે મૂકીને પેશાબ કરવા વતય કે ઝાડે કરવા વતય તે બીજો વિસામો ૨. ગાય દૂધ હોય, રક્તમાં ધર્મશાળા કે ચક્રનું દેવળ આવે ત્યાં રાત રહે તે ત્રીજો વિસામો. ૩. પોતાને કે ધન્યને ત્યાં બાર મૂકે તે ચોથો વિસામો, ૪. દવે એ દ્રવ્યંત શ્રાવકના ઉપર ઉતારે છે તે જેમ બાર લીધે તેમ પાવકને જોલે તે તારા પાપ રૂપ. તેના ચાર વિસામા નીચે પ્રમાણે; શ્રાવક આરમ્ભ, પાણી

ઊંડો ચારે હાંસે સરખો પૂર્વવત પાલો કલ્પીએ. દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ જુગ-
 લિયા મનુષ્યના વાળાએ કરી પાલો ઠાંસી ઠાંસીને ભરીએ પછી સો સો વરસે
 એકેકો વાલાએ કાઢીએ એમ કાઢતાં જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય,
 તેટલા કાળને, બાદર અદ્ધા પલ્યોપમ કહીએ. એ પલ્ય સંખ્યાતા કોડી
 વરસે થાય. એવા દશ કોડોકોડી બાદર અદ્ધા પલ્યોપમે ૧ બાદર અદ્ધા
 સાગરોપમ થાય. કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે. ૧ સૂક્ષ્મ અદ્ધા પલ્યોપમનું
 સ્વરૂપ કહે છે, એક જોજનનો લાંબો પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત કલ્પીએ.
 તેમાં પૂર્વવત દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના વાલાએ અસંખ્યાતા
 ખંડ કરી ભરીએ, પાલામાંથી સો સો વરસે એકેકો ખંડ કાઢીએ,
 જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને સૂક્ષ્મ અદ્ધા પલ્યોપમ
 કહીએ. એવા દશ કોડોકોડી પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ અદ્ધા સાગરોપમ થાય,
 એ સાગરોપમ નારકી, તિર્યંચ મનુષ્ય અને દેવતા એ ૪ ગતિના
 આયુષ વર્ણવ્યા છે, ૨. ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કહે છે ક્ષેત્ર પલ્યોપમના ૨ ભેદ
 સૂક્ષ્મ ને બાદર. તેમાં બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ કેહને કહીએ ? એક જોજનનો
 લાંબો, પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત પાલો કલ્પીએ, તેમાં પૂર્વવત દેવકુરૂ,
 ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના જુગલિયાના માથાના વાળાએ ભરીએ, તે પાલા
 માંહીલા વાળાએના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમય અપહરતા
 જેટલે કાળે તે પાલો ખાલી થાય તેટલા કાળને બાદર ક્ષેત્ર પલ્યોપમ
 કહીએ. એ પાલો ખાલી થતાં અસંખ્યાતી અવસર્ગિયણી, ઉત્સર્ગિયણી
 વહી જાય, એવા દશ કોડોકોડી પલ્યોપમે ૧ બાદર ક્ષેત્ર સાગરોપમ
 થાય, કેવલ પ્રરૂપણા માત્ર છે. મતાંતરે ૭૫ દ્રવ્યનાં પરિણામ દાખવ્યા
 છે. ૧, સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમનું સ્વરૂપ કહે છે. એક જોજનનો લાંબો,
 પહોળો ને ઊંડો પૂર્વવત પાલો કલ્પીએ, તેમાં દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂ ક્ષેત્રના
 જુગલિયાના વાળાએના અસંખ્યાતા ખંડ કરી ભરીએ, તે પાલા
 માંહીલા વાળાએના ફરસ્યા આકાશ પ્રદેશ તથા અણુફરસ્યા આકાશ
 પ્રદેશ છે, તે ફરસ્યા અણુફરસ્યા આકાશ પ્રદેશને સમયે સમયે અપ-
 હરીએ. જેટલે કાળે પાલો ખાલી થાય, તેટલા કાળને ૧ સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર
 પલ્યોપમ કહીએ. એવા દશ કોડોકોડી સૂક્ષ્મ ક્ષેત્ર પલ્યોપમે ૧ સૂક્ષ્મ
 ક્ષેત્ર સાગરોપમ થાય. એ સાગરોપમના ભાવ, દષ્ટિવાદ સૂત્રે વર્ણવ્યા છે.
 ૨ એ ત્રણ પ્રકારના અંગુલ તથા ત્રણ પ્રકારના પલ્યોપમનું માન કહ્યું. ઇતિ.

૩, પ્રમાદી ૪, આળસુ ૫, પાંચ નક્ષત્રના પાંચ પાંચ તારા કહ્યા છે તે રોહિણી ૧. પુનર્વસુ ૨, ધનિષ્ઠા ૩, વિશાખા ૪, હસ્ત ૫. ૬ છઠ્ઠે બોલે છ પ્રકારે સાધુ આહાર કરે તે કહે છે. કુધાવેદની સમાવવાને માટે, ગૈયાવચ્ચ કંપવાને માટે, ધર્યાસમિતિ શોધવાને માટે ૩, સંયમના નિર્વાહને માટે. ૪, આયુષ્ય નિભાવવાને માટે ૫, રાત્રીએ ધર્મ જાગરણ કરવાને માટે ૬. છ ધર્મના દેવ ગુરુના નામ કહે છે. જૈન ધર્મમાં દેવ અરિહંત, ગુરુનિર્જય. ૧, જૌદ મતમાં દેવ જુદા ગુરુ કુંગી. ૨, શીવ મતમાં દેવ રૂદ્ર, ગુરુ યોગી, ૩. દેવી મતમાં દેવી ધર્મ, ગુરુ વૈરાગી. ૪. ન્યાય મતમાં દેવ જગતકર્તા, ગુરુ સંન્યાસી. ૫. મીમાંસક-મતમાં દેવ અલખ, ગુરુ દરવેશ, ૬. સમકિતની છ જતના કહે છે. અન્યતીર્થીનાં ગુણગ્રામ ન કરે, ૧, અન્યતીર્થીને માને વાંદે ને પૂજે નહિ. ૨, અન્યતીર્થીના બોલાવ્યા વિના પોતે બોલે નહિ, ૩, પારંવાર એ સાથે અલાપ સલાપ કરે નહિ. ૪, અન્યતીર્થીને તરણતારણ માની અન્ન પાણી આપે નહિ. (દયા, બુદ્ધિ, અનુકંપાનો આગાર) ૫, અન્યતીર્થીને ધર્મબુદ્ધિએ વસ, પાત્ર આપે નહિ. જ્ઞાતા નિમિત્તે આપે. ૬, છ લેશ્યાના વિચાર કહે છે કૃષ્ણ લેશ્યાવાળાને ભવ હિંસા કરવાની ઇચ્છા હોય. ૧, નીલ લેશ્યાવાળાને ચોરીની ઇચ્છા હોય. ૨. કાપુત લેશ્યાવાળાને મૈથુનની ઇચ્છા હોય. ૩ તેજુ લેશ્યાવાળાને તપશ્ચર્યાકરવાની ઇચ્છા હોય. ૪, પદ્મ લેશ્યાવાળાને દાન દેવાની ઇચ્છા હોય. ૫. શુકલ લેશ્યાવાળા મોક્ષની ઇચ્છા હોય. ૬, કૃતિકા, અશ્વિના એ બે નક્ષત્રના છ છ તારા છે, સાતમે બોલે સાત કારણે જગત જાણવો. પ્રાણાનિષાત લગાડે. ૧, મૃધાવાદ લગાડે. ૨, અદ્વૈતાદાન લગાડે ૩. રાજા. ૩૫. ગંધ, રત્ન, સ્પર્શ તેનો સ્વાદ, સે. ૪, પૂજા સત્કાર વાંછે. ૫. નિર્વાચ પડપે પલ્લુ સાવધ લાગે. ૬, જેવું પડપે તેવું કરી શકે નહિ ૭, એ સાત વાતાં જેનામાં હોય તે જગત જાણવો સાત પ્રકારે ગાડણું મટે તે કહે છે. પ્રાકંડો પડવાથી મરે ૧, શસ્ત્રથી મરે ૨. સંયમહૂની મરે. ૩. ઘણું આપારે આપણી મરે. ૪, ગુણવિક્રમી વેદનાથી મરે ૫ સર્પાક્રિં કચેથી મરે. ૬ સ્વામીસ્વરામ સંધ્યાવાળી મરે, ૭, એ સાત પ્રકારે ગાડણું મટે. ૭, બંધે રાત નય કહે છે, ગિરગનય, ૧ સંમદ નય, ૨, બવદાર

નય, ૩, ઋજુ સૂત્ર નય, ૪, શબ્દ નય, ૫, સમભિરૂઢ નય, ૬, એવંભૂત નય, ૭, એ સાત પ્રકારે નય કહ્યા. મઘા નક્ષત્રના સાત તારા કહ્યા છે. ૮ આઠમે જોલે આચાર્યની આઠ સંપદા, આચાર સંપદા, ૧, શરીર સંપદા ૨, સૂત્ર સંપદા, ૩, વચન સંપદા, ૪, પ્રયોગ સંપદા, ૫, મતિ સંપદા, ૬, સંગ્રહ સંપદા, ૭, વાચના સંપદા, ૮, એકલવિહારી સાધુસાધ્વીનાં આઠ અવગુણ કહ્યાં છે તેનાં નામઃ ક્રોધી હોય તે એકલો રહે, ૧, અહંકારી હોય તે એકલો રહે. ૨, કપટી હોય તે એકલો રહે, ૩, લોભી હોય તે એકલો રહે. ૪, પાપ કરવામાં આસક્ત હોય તે એકલો રહે. ૫, કુતૂહલી-મરકરો હોય તે એકલો રહે. ૬, ધુતારો હોય તે એકલો રહે. ૭, માઠા આચારનો ધણી હોય તે એકલો રહે ૮, આઠ ગુણનો ધણી એકલો હોય તેનાં નામઃ સંયમને દઢ પ્રમાણનો ધણી ગુરુની આજ્ઞા લઈ એકલો રહે. ૧, ધણા સૂત્રનો જાણુ એકલો રહે. ૨, જઘન્ય દશ પૂર્વનો લણુલો, ઉત્કૃષ્ટ ચઉદ પૂર્વનો લણુલો એકલો રહે, ૩; ચાર જ્ઞાનનો ધણી એકલો રહે ૪, મહાજ્ઞાનનો ધણી એકલો રહે, ૫, કલેશ રહિત હોય તે એકલો રહે, ૬, સંતોષી હોય તે એકલો રહે, ૭, ધૈર્વવંત હોય તે એકલો રહે, ૮, આઠ ઠેકાણે મનુષ્યને ઘેલાપણું ઉત્પન્ન થાય તે કહે છેઃ નર-નારી પરસ્પર વાતો કરે ત્યારે ઘેલા, ૧, જાળકને રમાડે ત્યારે ઘેલા, ૨ કલેશ કરે ત્યારે ઘેલા, ૩, દારૂ, લાંગ; કેરી પદાર્થ પીએ ત્યારે ઘેલા, ૪, પેચળાંધ પાઘડી ખાંધીને ફેરે ત્યારે ઘેલા, ૫, અરીસામાં મુખ જુએ ત્યારે ઘેલા; ૬, શયન સમય ઘેલા, ૭, હોળીમાં પુરુષો અને અયાઠી પૂનમે સ્ત્રીઓ, ૮ દેવતા આઠ પ્રકારે આંધ કહ્યા તે કહે છે, કામાંધ ૧; કોધાંધ ૨, કૃપણાંધ ૩, માનાંધ, ૪, મઘાંધ, ૫, ચોરાંધ ૬, જુગટ્યાંધ ૭, ચુગટ્યાંધ ૮, એ આઠ આંધળા જાણુવા. આઠ મહાપાપી કહે છે. આત્મઘાતી મહા પાપી ૧, વિશ્વાસઘાતી મહા પાપી; ૨ ગુણ ઓળવનાર મહા પાપી ૩, ગુરુ દ્રોહી મહા પાપી, ૪, કુડી સાક્ષી પૂરે તે મહા પાપી ૫, જોડી સલાહ આપે તે મહા પાપી, ૬ પચ્ચદ્રખાણ વારંવાર લાંગે તે મહા પાપી; ૭, હિંસામય ધર્મ પડે તે મહા પાપી ૮. નવમે જોલે નવ પ્રકારે શરીરમાં રોગ જીપને તે કહે છે. ઘણુ ખાય તો રોગ ઉપને. ૧ અદ્યરણુમાં ખાય તથા ઘણું જોસી રહે તો રોગ

ઉપજે, ૨; ઘણું ઉઘે તો રોગ ઉપજે, ૩, ઘણું જાગે તો રોગ ઉપજે; ૪, દિશા રોકે તો રોગ ઉપજે, ૫, પેશાબ રોકે તો રોગ ઉપજે; ૬ ઘણું ચાલે તો રોગ ઉપજે; ૭; અણુગમતી વસ્તુ ભોગવે તો રોગ ઉપજે. ૮. વારંવાર વિષય સેવે તો રોગ ઉપજે. ૯ નવ બોલ સમજવાના કહ્યા તે કહે છે. રજપૂતને ક્રોધ ઘણો. ૧ ક્ષત્રિયને માન ઘણું. ૨ શુણ્કાને માયા ઘણી; ૩, બ્રાહ્મણને લોભ ઘણો. ૪ મિત્રને રાગ ઘણો. ૫, શૌકને દ્રેષ ઘણો. ૬, બુગારીને શોચ ઘણો. ૭; ચોરની માતાને ચિંતા ઘણી ૮, કાયરને લય ઘણો. ૯; દશમે બોલે નારકીના જીવને દશ પ્રકારની વેદના કહે છે. અનંતી ભૂખ. ૧; અનંતી તરસ, ૨, અનંતી ટાઢ; ૩; અનંતી ગરમી ૪; અનંતો દાઘ. ૫, અનંતો લય. ૬, અનંતો જ્વર ૭, અનંતી ખરજ. ૮, અનંતું પરવશપણ. ૯ અનંતો શોક ૧૦. દશ પ્રકારે શ્રાવકને પસ્તાવું પડે તે કહે છે. સાધુની ભોગવાઈ હોય અને પ્રશ્નાદિક પૂછે નાહ તો સાધુ વિહાર કર્યા પછી પસ્તાવું પડે ૧, વખાણ વાણી સાંભળે નહિ તો પસ્તાવું પડે. સામાયિક-પ્રતિકંભણ કરે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૩, આહાર પાણી અશુભતો હોય તો પસ્તાવું પડે, ૪, લણવાની ભોગવાઈ હોય અને લણે નહિ તો પસ્તાવું પડે, ૫, સ્વધર્મીની ખબર લે નહિ તો પસ્તાવું પડે, ૬ ધર્મ જાગરણ જાગે નહિ તો પસ્તાવું પડે, ૭, સાધુની વિનયભક્તિ કરે નહિ તો પસ્તાવું પડે, ૮, સાધુની સાર સંભાળ લે નહિ તો પસ્તાવું પડે. ૯, સાધુ વિહાર કરી જાય ને ખબર ન પડે તો પસ્તાવું પડે. ૧૦ દશ કારણે દેવતાનું આયુષ્ય ખંધાય. દશ પ્રકારે જ્ઞાનમાં વૃદ્ધિ કરનાર નક્ષત્રના નામ મૃગશર. ૧, આર્દ્રા ૨, પુષ્ય. ૩; પૂર્વા ભાદ્રપદ. ૪; પૂર્વા-ષાઠા ૫; પૂર્વાશ્લેષુની. ૬; મૂળ. ૭, અશ્લેષા ૮ હસ્ત ૯ ચિત્રા ૧૦ એ દશ નક્ષત્રમાં જ્ઞાન લણે તો વૃદ્ધિ થાય ને વિપ્ન જાય ૧૧ અગિયારમે બોલે મહાવીરનાં ૧૧ ગર્વધરના નામ કહે છે ઇંદ્રભૂતિ ૧ અગ્નિભૂતિ ૨; વાયુભૂતિ. ૩; વ્યક્ત ૪, સુધર્મા સ્વામી. ૫, મંડિત પુત્ર ૬, મૌરીપુત્ર. ૭, અંકુષિન. ૮, અગળ બ્રાતા. ૯. મહેનાર્થ. ૧૦ પ્રભાશ. ૧૧. અગિયાર બોલે જ્ઞાન વધે તે કહે છે. ઉચ્ચ કરતાં જ્ઞાન વધે. ૧; નિદ્રા તજે તો જ્ઞાન વધે. ૨, ઉલ્લાસી કરે તો જ્ઞાન વધે. ૩, થોડું બોલે તો જ્ઞાન વધે. ૪, પંડિતની સોબત કરે તો જ્ઞાન વધે. ૫,

વિનય કરે તો જ્ઞાન વધે. ૬, કપટરહિત તપ કરે તો જ્ઞાન વધે. ૭, સંસાર અસાર બાણે તો જ્ઞાન વધે. ૮, માંહોમાંહી ચર્ચા-વાર્તા કરે તો જ્ઞાન વધે. ૯, જ્ઞાની પાસે લાણે તો જ્ઞાન વધે. ૧૦, ઈંદ્રિયોના વિષયનો ત્યાગ કરે તો જ્ઞાન વધે. ૧૧, મૂળ નક્ષત્રના અગિયાર તારા છે. ૧૨ બારમે બોલે બાર કારણે આત્માનું પરમ કલ્યાણ થાય તે કહે છે. સમકિત નિર્મળ, પાળે તો આત્માનું પરમ કલ્યાણ થાય. શ્રેણિક રાજની પેરે ૧, નિયાણુરહિત કરણી કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-તામલી તાપ-સની પેરે. ૨, મન વચન કાયાના જોગ કળજે રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય. ગજસુકુમાર મુનિની પેરે. ૩, છતી શકિતએ ક્ષમા કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-પરદેશી રાજની પેરે. જે, પાંચ ઈંદ્રિયનું દમન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય-ધર્મરૂચી અણુગારની પેરે. ૫, સાધુનો શુદ્ધ આચાર પાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય-ધન્ના અણુગારની પેરે. ૬, ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા-પ્રતિત રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય-વરૂણ નાગ નતુયાના મિત્રની પેરે. ૭, માયા કપટ છાંડે તો પરમ કલ્યાણ થાય-મલ્લિનાથના છ મિત્રની પેરે. ૮, આશ્રવમાં સવર નીપજાવે તો પરમ કલ્યાણ થાય-સંજતિ રાજની પેરે. ૯, રોગ આવે હાય વોય ન કરે તો પરમ કલ્યાણ થાય અનાથી નિર્ઝયની પેરે. ૧૦ પરિપક્વ આવ્યે સમસાવ રાખે તો પરમ કલ્યાણ થાય-મેતારજ મુનિની પેરે. ૧૧ તૃષ્ણા ઉત્પન્ન થઈ તેને પાછી પાળે તો પરમ કલ્યાણ થાય-કપીલ કેવળીની પેરે. ૧૨ ૧૩-તેરમે બોલે તેર તણુખા કહે છે-જન્મરૂપી ૩ અને મરણરૂપી તણુખો. ૧. સંજોગરૂપી ૩ અને વિજોગરૂપી તણુખો. ૨, શાતારૂપી ૩ અને અશાતા-રૂપી તણુખો. ૩. સંપદારૂપી ૩ અને આપદારૂપી તણુખો. ૪, હરખરૂપી ૩ અને શોકરૂપી તણુખો. ૫, શીલરૂપી ૩ અને કુશીલરૂપી તણુખો. ૬, જ્ઞાનરૂપી ૩ અને અજ્ઞાનરૂપી તણુખો. ૭, સમકિત રૂપી ૩ અને મિથ્યાત્વ-રૂપી તણુખો. ૮, સંજમરૂપી ૩ અને અસંજમરૂપી તણુખો. ૯, તપસ્વી-રૂપી ૩ અને કૌઘરૂપી તણુખો. ૧૦, વિવેકરૂપી ૩ અને અભિમાનરૂપી તણુખો. ૧૧, સ્નેહરૂપી ૩ અને માયારૂપી તણુખો. ૧૨, સંતોષરૂપી ૩ અને લોભરૂપી તણુખો. ૧૩, એ તેર તણુખા. હવે તેર કાઠીઆ કહે છે. જુગાર ૧. આળસ ૨, શોક ૩. લય ૪, વિકલ ૫, દૌતુક ૬, કૌઘ ૭, દૃપલુ ૮, અજ્ઞાન ૯, વહેમ ૧૦, નિદ્રા ૧૧, મદ ૧૨,

મોહ ૧૩, એ તેર કાઠીઆ. ૧૪, ચૌદમે બોલે બ્યાબ્યાન સાંભળનારનાં ૧૪ ગુણુ કહે છે. ભકિતવંત હોય. ૧, મીઠા બોલો હોય ૨ ગર્વરહિત હોય ૩, સાંભળ્યા ઉપર રૂચિ હોય ૪, અપળતારહિત એકાગ્ર ચિત્તે સાંભળનાર હોય ૫, જેવું સાંભળે તેવું પૂછનારને ખરાબર કહે ૬, વાણીને પ્રકાશમાં લાવનાર હોય ૭, ઘણાં શાસ્ત્ર સાંભળીને તેના રહસ્યનો બાણુ હોય ૮, ધર્મકાર્યમાં આળસ ન કરનાર હોય ૯, ધર્મ સાંભળતાં નિદ્રા ન કરનાર હોય ૧૦, બુદ્ધિવંત હોય ૧૧, દાતાર ગુણુ હોય, ૧૨, જેની પાસે ધર્મ સાંભળે તેના ગુણનો ફેલાવો કરનાર હોય ૧૩, કોઈની નિંદા ન કરે તેમજ તેમનો વાદવિવાદ ન કરે ૧૪, ૧૫ પંદરમે બોલે વિનીત શિષ્યના પંદર ગુણુ કહે છે. ગુરુથી નીચા આસને બેસવાવાળો હોય ૧, અપળપણુ રહિત હોય ૨, માયા રહિત હોય ૩, કુતૂહલરહિત હોય ૪, કર્કશ વચનરહિત હોય ૫, લાંબો પહોંચે તેવો ક્રોધ ન કરનાર હોય ૬, મિત્ર સાથે મિત્રતા રાખે ૭ સૂત્ર ભણી મદ ન કરે ૮, આચાર્યાદિની નિંદા ન કરે. ૯ શિષ્યામણુ દેનાર ઉપર ક્રોધ ન કરે ૧૦ પૂંઠ પાછળ વાલેસરીના ગુણુ બોલે ૧૧, કલેશ, મમતા, રહિત હોય ૧૨, તત્ત્વનો બાણુ હોય ૧૩, વિનયવંત હોય ૧૪, લજ્જવંત તથા ઇન્દ્રિયનો દમનાર હોય ૧૫, સોળમે બોલે સોળ પ્રકારનાં વચન બાણુવા તે કહે છે. એક વચન ઘટ, પટ, વૃક્ષ ૧, દિવચન ઘટૌ, પટૌ, વૃક્ષૌ ૨, બહુવચન ઘટા :, પટા :, વૃક્ષા : ૩, સ્ત્રીલિંગે વચન : કુમારી નગરી, નદી. ૪, પુરુષલિંગે વચન : દેવ નર, અરિહંત, સાધુ. ૫. નપુંસકલિંગે વચન : કપટ, કમળાં, નેત્રાં. ૬, અતીતકાળ વચન (ગયો કાળ) : કરેયું. થએલું, ૭ અનાગતકાળ વચન (આવતો કાળ) કરશે, થશે, ભાંગશે, ૮ વર્તમાન કાળ વચન : કરે છે થાય છે, લાણુ છે. ૯ પરોક્ષ વચન : એ કાર્ય તેણે કર્યું ૧૦ પ્રત્યક્ષ વચન એમજ છે ૧૧, ઉપનીત વચન : એ પુરુષ રૂપવંત છે ૧૨, અપનીત વચન : જેમ એ પુરુષ કુરૂપવંત છે ૧૩, ઉપનીત અપનીત વચન : જેમ એ રૂપવંત પણ કુશીલીઓ છે ૧૪, અપનીત ઉપનીત વચન : જેમ એ પુરુષ કુશીલીઓ પણ રૂપ વંત છે ૧૫, અધ્યાત્મ વચન : ભગ્ન બોલે (તુદેયું વચન). ૩ વાણીગાની પેરે રૂ. પા. ૧૬ ચત્તરમે બોલે ચત્તર પ્રકારનો સંયમ

કહે છે: પૃથ્વીકાયની દયા પાળવી તે સંયમ ૧, અપકાયની દયા પાળવી તે સંયમ ૨, તેઉકાયની ૩, વાયુકાયની ૪, વનરૂપતિકાયની ૫, બેઈંદ્રિયની ૬, તે ઇંદ્રિયની ૭, ચૌરેંદ્રિયની ૮, પંચેંદ્રિયની ૯ અજીવકાયની ૧૦, પેહાની ૧૧, ઉપેહાની ૧૨, પમજણાંની ૧૩, પરીઠાવણીઆ ૧૪, મન ૧૫, વચન ૧૬, કાયા ૧૭, એ સત્તર પ્રકારનો સંયમ ૧૭ અઢારમે બોલે અઢાર દ્રવ્ય દિશા કહે છે. પૂર્વ ૧, પશ્ચિમ ૨, ઉત્તર ૩, દક્ષિણ ૪; ઇશાન ખુણો ૫, અગ્નિખુણો ૬, ૬, નૈઋત્ય ખુણો ૭. વાયવ્ય ખુણો ૮ વિદિશાના આઠ આંતરા એ બધા થઈને સોળ ઊંચી સત્તર અને નીચી અઢાર, એ અઢાર. અઢાર ભાવ દિશા કહે છે ; પૃથ્વી ૧, અપ ૨, તેઉ ૩, વાયુ ૪, અબ્રખીઆ ૫, મૂળખીઆ ૬, પોરખીઆ ૭, બંધખીઆ ૮, બેઈંદ્રિય ૯, તેઈંદ્રિય ૧૦. ચૌરેંદ્રિય ૧૧, પંચેંદ્રિય ૧૨, તિર્યંચ ૧૩, કર્મભૂમિ ૧૪, અકર્મભૂમિ ૧૫, છપ્પન આંતરદ્વીપા ૧૬, દેવતા ૧૭ નારકી ૧૮, એ અઢાર, ઓગણીસમે બોલે કાઉસગ્ગના ઓગણીસ દોષ કહે છે. ઠીંચણ ઉપર એક પગ રાખીને કાઉસગ્ગ કરે તો દોષ ૧; કાયા આધીપાછી હલાવે તો દોષ ૨, ઓઠીંગણુ દે તો દોષ ૩, માથું નમાવી ઊભો રહે તો દોષ ૪, બે હાથ ઊંચા રાખે તો દોષ ૫, મોઢે, માથે ઓઢે તો દોષ ૬, પગ ઉપર પગ રાખે તો દોષ ૭, શરીર વાકું રાખે તો દોષ ૮, સાધુની બરાબર રહે તો દોષ ૯, ગાડાની ઊંધની પેરે ઊભો રહે તો દોષ ૧૦, કેડેથી વાંકો ઊભો રહે તો દોષ ૧૧, રજ-હરણુ ઊંચો રાખે તો દોષ ૧૨, એક આસને ન રહે તો દોષ ૧૩, આંખ ઠેકાણે ન રાખે તો દોષ ૧૪, માથું હલાવે તો દોષ ૧૫, ખોંખારો કરે તો દોષ ૧૬, ડીલ હલાવે તો દોષ, ૧૭, ડીલ મરડે તો દોષ ૧૮, શૂન્ય ચિત્ત રાખે તો દોષ ૧૯, ૨૦ વીસમે બોલે વીસ પ્રકારે ૯૫ તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે તે કહે છે. અરિહંતનાં શુભગ્રામ કરે તો કર્મની કોડ ખપાવે, ઉત્કૃષ્ટ રત્ન આવે તો તીર્થંકર ગોત્ર બાંધે ૧, સિદ્ધનાં શુભગ્રામ કરે તો ૨, સિદ્ધાંતનાં શુભગ્રામ કરે તો ૩, શુરુનાં શુભગ્રામ કરે તો ૪, સ્થિવરનાં શુભગ્રામ કરે તો ૫, બહુસૂત્રીનાં શુભગ્રામ કરે તો ૬, તપસ્વીનાં શુભગ્રામ કરે તો ૭, જ્ઞાન ઉપર ઉપયોગ વારંવાર રાખે તો ૮, શુદ્ધ સમક્રિત પાળે તો ૯,

વિનય કરે તો ૧૦, બે વખત પ્રતિક્રમણ કરે તો ૧૧, મત
પચ્ચક્ષ્ણાણુ ચોખ્ખાં પાળે તો ૧૨, ધર્મધ્યાન, શુકલધ્યાન ધ્યાવે
તો ૧૩, બાર ભેદે તપ કરે તો ૧૪, સુપાત્રને દાન દે તો ૧૫,
ગૈયાવચ્ચ કરે તો ૧૬, સર્વ જીવને સુખ ઉપજાવે તો ૧૭, અપૂર્વ
જ્ઞાન લાભે તો ૧૮ સૂત્રની લકિત કરે તો ૧૯, તીર્થ કરનો માર્ગ દીપાવે
તો ૨૦, એ વીસ. ૨૧, એકવીશમે બોલે શ્રાવકના એકવીશ ગુણ કહે
છે. અક્ષુદ્ર ૧, જશવંત ૨, સૌમ્ય પ્રકૃતિ ૩. લોકપ્રિય ૪, સ્વભાવ
આકરો નહિ ૫, પાપથી ડરે ૬, શ્રદ્ધાવંત ૭, લખ્ધલક્ષ ૮, લક્ષ્મણવંત
૯, દયાવંત ૧૦, મધ્યસ્થ ૧૧, ગંભીર ૧૨, સૌમ્યદષ્ટિ ૧૩. ગુણરાગી
૧૪, ધર્મકથક ૧૫, સાચાનો પક્ષ કરનાર ૧૬, શુદ્ધ વિચારી ૧૭,
ઘરડાની રીતે ચાલનાર ૧૮, વિનયવંત ૧૯, કીધેલા ગુણને ભૂલે નહીં
૨૦, પરહિતકારી ૨૧, એ એકવીશ. ૨૨ બાવીસમે બોલે બાવીસ જણ
સાથે વાદ ન કરવો તે કહે છે; ધનવંત સાથે ૧ બળવંત સાથે ૨,
ઘણો પરિવાર સાથે ૩. તપસ્વી સાથે ૪, હલકા માણસ સાથે ૫
અહંકારી સાથે ૬, ગુરુ સાથે ૭, સ્થિર સાથે ૮, ચોર સાથે ૯,
જુગારી સાથે ૧૦, રોગી સાથે ૧૧, ક્રોધી સાથે ૧૨, જુડાબોલા સાથે
૧૩, કુસંગી ૧૪, રાજા સાથે ૧૫ શીતળ લેશ્યાવાળા સાથે ૧૭, મોઢે
મીઠાબોલા સાથે ૧૮, દાનેશ્રી સાથે ૧૯. જ્ઞાની સાથે ૨૦, ગુણકા સાથે
૨૧, બાળક સાથે ૨૨, એ બાવીસ ૨૩, ત્રેવીસ મે બોલે પાંચ ઇન્દ્રિયના
ત્રેવીશ વિષય કહે છે; શ્રોતેન્દ્રિયના ત્રણ વિષય, જીવ શબ્દ ૧. અજીવ
શબ્દ ૨ મિશ્ર શબ્દ ૩, અજીવ ઇન્દ્રિયના પાંચ વિષય, કાળો ૧, પીળો
૨, લીલો ૩, રાતો ૪, ઘોળો ૫, ઘાણેન્દ્રિયના બે વિષય, સુખી ગંધ
૧, દુખી ગંધ ૨, કુલ દશ. દ્રવ્ય ઇન્દ્રિયના આઠ વિષય, તે ખરબચો
૧૧, સુંઠાળો ૧૨. હલકો ૧૩, ભારે ૧૪. ટાટો ૧૫, ઉનો ૧૬, લુખો
૧૭, ચીકળો ૧૮, રસાન્દ્રિયના પાંચ વિષય ત્રીજો ૧૯, કડવો ૨૦,
ક્યાયલો ૨૧, ખાટો ૨૨, મીઠો ૨૩. ૨૪ ચોવીસમે બોલે ચોવીસ
ટોટા કહે છે; લાજુવા ગજુવાની આગ્રસ કરે તો જ્ઞાનનો ટોટો, બહુમત્રીની
આખ ૧, સાધુ સાધ્વીનાં દર્શન ન કરે તો જનકિતનો ટોટો. આગિલ
પ્રાણાનુની આખ ૨, વખતગર પ્રતિક્રમણ ન કરે તો વન પચ્ચક્ષ્ણાણુનો
ટોટો; ઉત્તરાધ્યયન અધ્યયન ૨૫ ની આખ ૩, સાધુ-સાધ્વી મારોવાંદી

વૈયાવચ્ચ ન કરે તો તીર્થનો ટોટો; ઠાણાંગની શાખ ૪; તપસ્યાનીને
 આચારની ચોરી કરે તો દેવતામાં ઊંચી પદવીનો ટોટો દશગૈકલિક
 લગવતીની શાખ ૫, કઠણ કલુપ-ભાવ રાખે તો શીતળાનો ટોટો, સમા-
 વાયગની શાખ ૬; અજતનાથી ચાલે તો જીવદયાનો ટોટો; દશગૈક
 લિકની શાખ ૭, રૂપનો ને ચૌવનનો મદ કરે તો શુભ કર્મનો ટોટો,
 પન્નવણાની શાખ ૮, મોટાનો વિનય ન કરે તો તીર્થકરની આજ્ઞાનો
 ટોટો, વ્યવાહાર સૂત્રની શાખ ૯, માયા કપટ કરે તો જશ-કીર્તિનો
 ટોટો, આચારાંગની શાખ ૧૦ પાછલી રાત્રે ધર્મ જાગ્રિકા ન જાગે તો
 ધર્મધ્યાનનો ટોટો, નિશીથની શાખ ૧૧, કોષ કલેશ કરે તો સ્નેહ-
 ભાવનો ટોટો, ચેડા કુણિકની શાખ ૧૨, મન ઊંચું નીચું કરે તો
 અક્ષલનો ટોટો, ભૂશુ પુરોહિતની શાખ ૧૩, સ્ત્રીના લાલચુને પ્ર -
 ચર્યનો ટોટો, ઉત્તરાધ્યનની શાખ ૧૪, સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકા
 માંહોમાંહી હેત મેળાપ ન રાખે તો જૈન ધર્મનો ટોટો, શંખ પોખ-
 લીલની શાખ ૧૫, સુપાત્રને ઉલ્લાસ ભાવે દાન ન આપે તો પુણ્ય
 પ્રકૃતિનો ટોટો, કપિલા દાસીની શાખ ૧૬, સાધુ ગામ, નગરવિહાર
 ન કરે તો ધર્મ કથાનો ટોટો, શેલક રાજકપિની શાખ ૧૭, લણે
 નહિ તો જિનશાસનનો ટોટો, સમાચારીની શાખ ૧૮, વ્રત પચ્ચક્ષ-
 ખાણની આલોચણ કરે નહિ તો મોક્ષના સુખનો ટોટો, પાર્શ્વનાથની
 ણસેં છપ્પન સાધ્વીની શાખ ૧૯, અરિહંત; ધર્મ ને ચાર તીર્થના
 અવર્ણવાદ બોલે તો સત્ ધર્મનો ટોટો, ઠાણાંગની શાખ ૨૦ સાધુનું
 વચન માને નહીં તો ઊંચી ગતિનો ટોટો, પ્રહ્લદત્તની શાખ ૨૧,
 સાધુ-સાધ્વી, ગુરુ-ગુરુણીની આજ્ઞા ઉલ્લેખે તો આરાધકપણનો ટોટો,
 સુકુમાલિકાની શાખ તથા ખંધકલની શાખ ૨૨, લગવાનનાં વચન
 ઉપર શ્રદ્ધા ન રાખે તો શુદ્ધ માર્ગનો ટોટો, જમાલીની શાખ ૨૩,
 લણેલું વારંવાર સંભાળે નહિ તો મેળવેલી વિદ્યાનો ટોટો, જવકપિની
 શાખ ૨૪. ૨૫ પચ્ચીસમે બોલે સાડાપચ્ચીશ આર્યદેશ તથા તેની
 નગરીનાં નામ કહે છે, મગધ દેશ-રાજગૃહિ નગરી ૧, અંગ દેશ,
 અંબાનગરી ૨, અંગદેશ-તામલિક નગરી ૩ કલ્લીંગ દેશ-કંચનપુર
 નગરી ૪, કાશ્મીરદેશ-ત્રાણારસી નગરી, ૫, કોશાળદેશ-અયોધ્યાનગરી
 ૬; કુરુદેશ-ગજપુર નગરી ૭, દ્રુપદનંદદેશ-સોરીપુર નગરી ૮, પંચાળ

દેશ-કંપિલપુર નગરી ૯, જંગલ દેશ-આહીછત્રા નગરી ૧૦, કચ્છ દેશ-
કૌસાંબી નગરી ૧૧, સાંડીલ દેશ-નંદીપુર નગરી ૧૨, માળવ દેશ-
ભદ્રિલપુર નગરી ૧૩, વચ્છ દેશ-વૈરાટનગરી ૧૪, દશારણ્ય દેશ-મૃગાવતી
નગરી ૧૫, વરણદેશ-ધર્યાપુરી નગરી ૧૬, વિદેહ દેશ-શિવાવતી
નગરી ૧૭, સિંધદેશ-વિતીલય પાટણ નગરી ૧૮, સૌવીર દેશ-મથુરા
નગરી ૧૯, વિદેહ દેશ-મિથિલા નગરી ૨૦, સુરસેન દેશ-પાવાપુર
નગરી ૨૧, ભંગ દેશ-માંસપુર નગરી ૨૨, પાટણ દેશ-કાંડવતી નગરી
૨૩, કુણ્ડાલ દેશ-સાવર્થી નગરી ૨૪, સોરઠ દેશ-દ્વારકા નગરી ૨૫,
કેકાઈ દેશ-શ્વેતાંબિકા નગરી ૨૬, એ સાડીપચીસ આર્ય દેશ.

છંતિ શ્રી પચીસ બોલ

અથ શ્રી શ્રોતા અધિકાર

શ્રી મંદિસૂત્રમાં શ્રોતા અધિકાર નીચે મુજબ છે :

ગાથા-૧ સેલ ઘણુ, ૨ કુડગ, ૩, ચાલણી, ૪ પરિપુલ્લુગ, ૫ હંસ,
૬ મહિસ, ૭ એસે યઃ ૮ મમગ, ૯ જલુગ, ૧૦ ગિરાલી, ૧૧ બહુગ,
૧૨ ગો, ૧૩ લેરિ, ૧૪ આલીરી સા. ૧

ચૌદ પ્રકારના શ્રોતા છે. તેમાં

૧. સેલ ઘણુ-તે પથ્થર ઉપર જેમ મેઘ વરસે પણ પથ્થર
ખાલીથી ભીંજાય નહિ, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે પણ
સમ્યક્જ્ઞાન પામે નહિ, બુદ્ધ ધાય નહિ

દ્રષ્ટાંત-કુશિખ્ય રૂપી પથ્થર; સદ્ગુરુ રૂપી મેઘ અને બોધ
રૂપ ખાલી, મુંગશેલીઆ તથા પુષ્કરાવર્ત મેઘનું દ્રષ્ટાંત : જેમ પુષ્ક-
રાવર્ત મેઘથી મુંગશેલીઆ પડાયો નહિ તેમ એકેક કુશિખ્ય મહાન્
સંવેગાદિક બુદ્ધબુદ્ધત વાચાર્યના પ્રતિબોધ્યા પણ સંગતે નહિ, વિરાગ્ય
રંગ પામે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે. એ અભિનીતનું
દ્રષ્ટાંત જાણ્યું.

જેમ કાળી ભૂમિને વિષે મેઘ વરસે તો તે ઘણી ભીંજે તથા પાણી પણ રાખે. તથા ગોધૂમાદિક (ઘઉં પ્રમુખ) ની ઘણી નિષ્પત્તિ કરે તેમ વિનીત સુશિષ્ય પણ ગુરુની ઉપદેશરૂપ વાણી સાંભળી હૃદયમાં ધારી રાખે, ગૈરાગ્યે કરી ભીંજાય અને અનેક બીજાં લબ્ય જીવને વિનય ધર્મ વિષે પ્રવર્તાવે, માટે તે શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે. ૧

૨ કુંડગ-કુંભનું દ્રષ્ટાંત. તે કુંભના આઠ ભેદ છે, તેમાં પ્રથમ ઘડો સંપૂર્ણ ઘડાના ગુણે કરી વ્યાપ્ત છે તેના ત્રણ ગુણ. ૧ તે મધ્યે પાણી ભર્યા થકાં કિંચિત્ બહાર જાય નહિ. ૨ પોતે શીતળ છે માટે બીજાની પણ તૃષા ઉપશમાવે, શીતલ કરે. ૩ પરની મલિનતા પણ પાણીથી દૂર કરે. તેમ એકેક શ્રોતા વિનયાદિ ગુણે કરી સંપૂર્ણ ભર્યા છે તે ત્રણ ગુણ કરે ૧ ગુર્વાદિકનો ઉપદેશ સર્વ ધારી રાખે, કિંચિત્ વિસારે નહિ. ૨ પોતે જ્ઞાન પાત્રી શીતલ દશા પામ્યા છે અને લબ્ય જીવને ત્રિવિધ તાપ સમાવી શીતળ કરે. ૩ લબ્ય જીવની સંદેહ રૂપી મલિનતા ટાળે. એ શ્રોતા આદરવાયોગ્ય છે.

૨ એક ઘડો પડખે કાણો છે તેમાં ભરે તો અડધું પાણી રહે ને અડધું પાણી વહી જાય. તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો અડધું ધારી રાખે, અડધું વિસરી જાય.

૩ એક ઘડો હેઠે કાણો છે તેમાં પાણી ભરે તો સર્વ પાણી વહી જાય પણ રહે નહિ તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળે તો સર્વ વિસારે પણ ધારે નહિ.

૪ એક ઘડો નવો છે તેમાં પાણી ભરે તો થોડો થોડો ઝમીને ખાલી થાય, તેમ એકેક શ્રોતા જ્ઞાનાદિ અભ્યાસ કરે પણ થોડે થોડે જ્ઞાન વિસારે.

૫ એક ઘડો દુર્ગંધ વાસિત છે, તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણ બગાડે, તેમ એકેક શ્રોતા મિથ્યાત્વાદિક દુર્ગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક લઘ્યાવતાં જ્ઞાનના ગુણને વણસાડે.

૬ એક ઘડો મુગંધે કરી વાસિત છે તેમાં પાણી ભરે તો પાણીના ગુણને વધારે, તેમ એકેક શ્રોતા સમક્રિતાદિક મુગંધે કરી વાસિત છે તેમને સૂત્રાદિક લઘ્યાવતાં જ્ઞાનના ગુણને દીપાવે.

૭ એક ઘડો કાચો છે તેમાં પાણી ભરે તો ઘડો ભીંજાઈને વિણસી જાય, તેમ એકેક શ્રોતા અદ્યપશુદ્ધિવાળાને સૂત્રાદિકનું જ્ઞાન આપતાં તે નયપ્રમુખને નહિ જાણવાથી તે જ્ઞાનથી તથા માર્ગથી ભ્રષ્ટ થાય.

૮ એક ઘડો ખાલી છે તે ઉપરથી ખુઆડું ઢાંકી વર્ષાકાળે નેવાં હેઠે પાણી ઝીલવા મૂક્યું, પણ પાણી અંદર આવે નહિ ને તળે પાણી ઘણું થવાથી ઉપર તરે ને વાયરાદિકે કરી ભીંત પ્રમુખે અથડાઈને ફૂટી જાય; તેમ એકેક શ્રોતા સદ્ગુરુની સલામાં વ્યાખ્યાન સાંભળવા બેસે પણ ઊંઘ પ્રમુખના યોગે કરી જ્ઞાનરૂપ પાણી હૃદયમાં આવે નહિ ને ઘણી ઊંઘના પ્રભાવે કરી ખોટા ડોળરૂપ વાયરે કરી અથડાય છે, તો સલાથી અપમાન પ્રમુખ પામે તથા ઊંઘમાં પડવાથી પોતાના શરીરને નુકસાન થાય.

૩ ચાલણી-એકેક શ્રોતા ચાલણી સમાન છે, ચાલણીના બે પ્રકાર: ૧. એવો છે કે ચાલણી પાણીમાં મૂકે ત્યારે પાણીથી સંપૂર્ણ ભરી દેખાય અને ઉપાડી લઈએ ત્યારે ખાલી દેખાય, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સલામાં સાંભળવા બેસે ત્યારે વૈરાગ્યાદિ ભાવનાએ કરી સંપૂર્ણ ભર્યા દેખાય અને સલાથી ઉઠી જાડાર જાય ત્યારે વૈરાગ્યરૂપ પાણી કિંચિત્ પણ દેખાય નહિ એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૨. ચાલણીએ ઘઉં પ્રમુખનો આટો (લોટ) ચાળવા માંડ્યો, ત્યારે આટો નીકળી જાય ને કાંકરા પ્રમુખ કચરો ઝડી રાખે, તેમ એકેક શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિ સાંભળતાં ઉપદેશક તથા સૂત્રના શુણ્ણ શુણ્ણ જતા હો, અને રજાલના પ્રમુખ અવશુણ્ણ રૂપ કચરો ઝડી રાખે, માટે તે છાંડવા યોગ્ય છે.

૪ પરિપુણ્ણ-તે સુધરી પક્ષીના માળાનું દષ્ટાંત. સુધરી પક્ષીના માળાથી ઘૃત (ધી) ગાળતાં ઘૃત ઘૃત નીકળી જાય અને છીટી પ્રમુખ કચરો ઝડી રાખે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્ય પ્રમુખના શુણ્ણ ત્યાગ કરી અવશુણ્ણ ઝડાણ કરે એ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૫ હંચ-રંચને દૂધ, પાણી એકઠાં કરી પીવા માટે આખ્યા હોય, તો તે પાણીના ચાંચમાં ખટાચના શુણ્ણ કરી દૂધ પીએ ને પાણી ને પીએ, તેમ વિનીત શ્રોતા શુર્વાદિકના શુણ્ણ ઝાંટે ને અવશુણ્ણ ન હો, એ આદરણીય છે.

૬ મહિષ-લેસો જેમ પાણી પીવા માટે જલાશયમાં જાય, પાણી પીવા જલમાં પ્રથમ પ્રવેશ કરે; પછી મસ્તક પ્રમુખે કરી પાણી ડહોળે ને મલમૂત્ર કરી પછી પોતે પીવે, પણ શુદ્ધ જલ પોતે ન પીએ, અન્ય યૂથને પણ પીવા ન દે, તેમ કુશિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિકમાં કલેશરૂપ પ્રશ્નાદિકે કરી વ્યાખ્યાન ડહોળે, પોતે શાંતપણે સાંભળે નહિ ને અન્ય સલાજનોને શાંત રસથી સાંભળવા ન દે, એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૭ મેષ-બકરાં જેમ પાણી પીવા જલસ્થાનકે નદી પ્રમુખમાં જાય, ત્યારે કાંઈ રહી પગ નીચા નમાવી પાણી પીએ, ડહોળે નહિ ને અગ્ય યૂથને પણ નિર્માળ પીવા દે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા વ્યાખ્યાનાદિક નમ્રતા તથા શાંત રસથી સાંભળે, અન્ય સલાજનોને સાંભળવા દે, એ આદરણીય છે.

૮ મસગ-તેના બે પ્રકાર: ૧ મસગ તે ચામડાની કોથલી તેમાં વાયરો ભરાય ત્યારે અત્યંત કૂલેલી દેખાય પણ તૃષા શમાવે નહિ, પણ વાયરો નીકળી જાય ત્યારે ખાલી થાય, તેમ એકેક શ્રોતા અભિમાનરૂપ વાયરો કરી શુષ્ક જ્ઞાનીવત્ તડાકા મારે પણ પોતાના તથા અન્યના આત્માને શાંત રસ પમાડે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૨. મસગ તે મચ્છર નામે; જંતુ, અન્યને ચટકા મારી પરિતાપ ઉપજાવે પણ શુણ ન કરે અને બહુજ ઉત્પન્ન કરે, તેમ એકેક કુશ્રોતા શુર્વાદિકને જ્ઞાન-અભ્યાસ કરાવતાં ઘણું પરિશ્રમ આપે તથા કુવચનરૂપ ચટકા મારે પણ શુણ તે વૈયાવચ્ચ પ્રમુખ કાંઈપણ ન કરે અને ચિત્તમાં અસમાધિ ઉપજાવે એ છાંડવા યોગ્ય છે.

૯ જલુગ-તેના બે પ્રકાર ૧. જલો નામે જંતુ ગાય પ્રમુખના સ્તનમાં વળગે ત્યારે લોહી પીએ પણ દુધ ન પીએ, તેમ એકેક અવિનીત કુશિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિકની સાથે રહ્યા થકા તેમનાં છિદ્રો ગવેપે પણ દ્વિમાદિક શુણ ન અડણ કરે, માટે છાંડવા યોગ્ય છે.

૨. જળો નામે જંતુ શુમરા ઉપર મૂકીએ ત્યારે ચટકો મારે ને દુઃખ ઉપજાવે અને મુરઠાલ (બગડેલું) લોહી પીએ ને પછી શાંતિ કરે; તેમ એકેક વિનીત શિષ્ય શ્રોતા આચાર્યાદિક સાથે રહ્યા થકા પ્રથમ વચનરૂપ ચટકો ભરે-કાલે અઢાલે બહુ અભ્યાસ કરતાં મહેનત

કરાવે-પછી સંદેહરૂપી બિગાડકાઠી ગુર્વાદિકને. શાંતિ ઉપજાવે-પરદેશી સંભવતઃ એ આદરવા યોગ્ય છે.

૧૦ બિરાલી-બિલાડી દૂધનું લાજન સીકાથી લોંચપર નીચું નાંખીને રજકણ સહિત દૂધ પીએ, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરતાં અવિનય બહુ કરે, તથા પર પાસે પ્રશ્ન પૂછાવી સૂત્રાર્થ ધારે પણ પોતે વિનય કરી ધારે નહિ, માટે તે શ્રોતા છાંડવા યોગ્ય છે.

૧૧. બહુગ-સહુલો તે તિર્યંચની જાત વિશેષ-તે પ્રથમ પોતાની માતાનું દૂધ થોડે થોડે પીએ ને તે પાચન થાય. પછી વળી થોડું પીએ એમ થોડે થોડે દૂધથી પોતાના શરીરને પુષ્ટ કરે પછી મોટો ભુજંગનાં માન મર્દન કરે, તેમ એકેક શ્રોતા આચાર્યાદિક પાસેથી પોતાની બુદ્ધિ પ્રમાણે કાળે કાળે થોડે થોડે સૂત્રાદિક અભ્યાસ કરે; અભ્યાસ કરતાં ગુર્વાદિકને અત્યંત સંતોષ ઉપજાવે, કેમકે આપેલો પાઠ બરાબર અસ્ખલિત કરે ને તે કર્યા પછી વળી બીજીવાર અને ત્રીજીવાર એમ થોડે થોડે લે ને પછી બહુશ્રુત થઈ મિથ્યાત્વી લોકોનાં માન મર્દન કરે. એ આદરવા યોગ્ય છે.

૧૨. ગો-ગો તે 'ગાય' નાં એ પ્રકાર : ૧ જેમ દૂધવતી ગાયને કોઈ એક શેઠ પાડોશીને ત્યાં આપી ગાય જાય, પણ તે પાડોશી ઘાસ પાણી પ્રમુખ બરાબર ગાયને નહિ આપવાથી ગાય ભૂખે તૃપાએ પીડાતી થઈ દૂધમાં ચુકાય, ને દુઃખી થાય તેમ એકેક અવિનિત શ્રોતાએ ગુર્વાદિકની આદાર પાણી પ્રમુખ વૈયામત્ય નહિ કરવાથી તેમનો દેહ જ્ઞાનિ પામે ને શ્રુતાદિકમાં ઘટાડો થાય ને અપયશ પામે.

૨, એક શેઠ પાડોશીને દૂધણી ગાય દોંપી ગયો. પાડોશીએ ઘાસ, પાણી પ્રમુખ રૂઠે પ્રકારે આપવાથી દૂધમાં વધારો થયો ને તે દીનિને પામ્યો. તેમ એકેક વિનિત શ્રોતા (શિષ્ય) ગુર્વાદિકની આદાર પાણી પ્રમુખ વૈયામત્યની વિધિએ કરી ગુર્વાદિકને શ્રાતા ઉપજાવે તો તેમને જ્ઞાનમાં વધારો થાય ને તે દીનિને પામે. એ શ્રોતા આદરવા યોગ્ય છે.

૧૩. ભેરી-તેના એ પ્રકાર : ૧ એ જે ભેરીનો વગારનાર પુરુષ સભવતા દુકન પ્રમાણે ભેરી વગાડે તો ગજા ખુશી થઈ તેને

પુષ્કળ દ્રવ્ય આપે, તેમ વિનીત શિષ્ય તીર્થંકર તથા શુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય તથા ધ્યાન પ્રમુખ અંગીકાર કરે તો કર્મ રૂપ રોગ મટે અને સિદ્ધ ગતિમાં અનંત લક્ષ્મી પામે; એ આદરવાયોગ્ય છે.

૨, જેમ ભેરીનો વગાડનાર પુરુષ રાજના હુકમ પ્રમાણે ભેરી વગાડે નહિ, તો રાજા કોપાયમાન થઈ દ્રવ્ય આપે, નહિ, તેમ અવિનીત શિષ્ય તીર્થંકરની તથા શુર્વાદિકની આજ્ઞા પ્રમાણે સૂત્રાદિકની સ્વાધ્યાય, ધ્યાન કરે નહિ તો તેમનો કર્મરૂપ રોગ મટે નહિ અને સિદ્ધ ગતિનું સુખ પામે નહિ, એ છાંડવાયોગ્ય છે.

૧૪ આભીરી-તેના બે પ્રકાર-૧. આભીર સ્ત્રી-પુરુષ એક આમથી પાસેના શહેરમાં ચાલતાં ગાડામાં ઘૂત ભરી વેચવા ગયાં. ત્યાં બજારમાં ઉતારતાં ઘૂતનું લાજન, વાસણ કૂટી ગયું. ઘૂત ઢળી ગયું પુરુષે સ્ત્રીને ઘણા ઠપકાવાળા કુવચનો કહ્યાં, ત્યારે સ્ત્રીએ પણ તે ભર્તારને સામાં કુવચનો કહ્યાં, આખરે ઘૂત ઢાળાઈ ગયું ને બન્ને બહુ શોક કરવા લાગ્યાં. જમીન પરનું ઘૂત પાછળથી લુછી લીધું ને વેચ્યું, કીમત મળી, તે લઈ સાંજે ગામ જતાં, ચોરોએ લુટી લીધી. બહુ નિરાશ થયા. લોકોએ પૂછવાથી સર્વ વૃતાંત કહ્યો. લોકોએ ઠપકો દીધો. તેમ ગુરુએ વ્યાખ્યાન ઉપદેશમાં આપેલ સાર-ઘૂતને લડાઈ-ઝઘડો કરી ઢાળી નાંખે ને છેવટે કલેશ કરી દુર્ગતિ પામે. આ શ્રોતા છાંડવાયોગ્ય છે.

૨. ઘૂત ભરી શહેરમાં જતાં બજારમાં ઉતારતાં વાસણ કૂટ્યું કે તરત જ એકદમ મળી લેગા થઈ તે ઘૂત ભરી લીધું પણ, બહુ નુકસાન થવા દીધું નહિ. તે ઘૂતને વેચી પૈસા મેળવી સારા સંઘાત સાથે ગામમાં સુખે સુખે જેમ અન્ય સુખ પુરુષો પહોંચે, તેમ વિનીત શિષ્ય શ્રોતા ગુરુ પાસેથી વાણી સાંભળી શુદ્ધ લાનપૂર્વક તે અર્થ સૂત્રને ધારી રાખે, સાચવે, અસ્ખલિત કરે, વિસ્મૃતિ થાય તો ગુરુ પાસે ફરી ફરી માફી માગી ધારે, પૂછે; પણ કકલાટ ઝઘડો કરે નહિ, જે ઉપર ગુરુ પ્રસન્ન થાય, સંયમ, જ્ઞાનની શુદ્ધિ થાય, પરિણામે સદ્ગતિ મળે આવા શ્રોતા આદરીયલુ છે.

પાંત્રીસ બોલ.

પહેલે બોલે-ગતિ ચાર, ૧ નારકી, ૨ તિર્યચ, ૩ મનુષ્ય, ૪ દેવતા.

બીજે બોલે-જાતિ પાંચ. ૧ એકેન્દ્રિય, ૨ બેઇન્દ્રિય, ૩ તેઇન્દ્રિય, ૪ ચૌદેન્દ્રિય, ૫ પંચેન્દ્રિય.

ત્રીજે બોલે-કાય છ, ૧ પૃથ્વીકાય, ૨ અપકાય, ૩ તેજકાય, ૪ વાયુકાય, ૫ વનસ્પતિકાય, ૬ ત્રસકાય.

ચોથે બોલે-ઇન્દ્રિય પાંચ ૧ શ્રોતેન્દ્રિય, ૨ ચક્ષુરિન્દ્રિય, ૩ શ્રોતેન્દ્રિય, ૪ રસેન્દ્રિય, ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય.

પાંચમે બોલે-પર્યાપ્ત છ. ૧ આહાર, ૨ શરીર, ૩ ઇન્દ્રિય, ૪ શ્વાસોચ્છવાસ, ૫ લાષા, ૬ મન.

છઠે બોલે-પ્રાણ દશ. પાંચ ઇન્દ્રિયના ૫ પ્રાણ, ૬ મનબળ. ૭ વચનબળ. ૮ કાયબળ, ૯ શ્વાસોચ્છવાસ, ૧૦ આયુષ્ય.

સાતમે બોલે-શરીર પાંચ, ૧ ઔદારિક, ૨ ગૌઠિય, ૩ આહારક, ૪ તૈજસ. ૫ કાર્મણુ.

આઠમે બોલે-યોગ પંદર. ૧ સત્ય મનયોગ, ૨ અસત્ય મનયોગ ૩ મિશ્ર મનયોગ. ૪ વ્યવહાર મનયોગ, ૫ સત્ય વચનયોગ, ૬ અસત્ય વચનયોગ, ૭ મિશ્ર વચનયોગ, ૮ વ્યવહાર વચનયોગ, ૯ ઔદારિક કાયયોગ, ૧૦ ઔદારિક મિશ્ર કાયયોગ, ૧૧ ગૌઠિય કાયયોગ. ૧૨ ગૌઠિય મિશ્ર કાયયોગ, ૧૩ આહારક કાયયોગ, ૧૪ આહારક મિશ્ર કાયયોગ, ૧૫ કાર્મણુ કાયયોગ.

નવમે બોલે-ઉપયોગ બાર. ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિજ્ઞાન, ૪ મનઃપર્યાવજ્ઞાન, ૫ કેવળજ્ઞાન. ૬ મતિ અજ્ઞાન ૭ શ્રુત અજ્ઞાન, ૮ વિભંગ જ્ઞાન, ૯ અવ્યક્તદર્શન ૧૦ અવ્યક્તદર્શન, ૧૧ અવધિ દર્શન, ૧૨ કેવળ દર્શન.

દશમે બોલે-કર્મ આઠ. ૧ જ્ઞાનાવરણીય, ૨ દર્શનાવરણીય, ૩ વેદનીય, ૪ મોહનીય, ૫ આયુષ, ૬ નામ, ૭ ગોત્ર ૮ અંતરાય.

અગિયારમે બોલે-શુભકાણું ચૌદ. ૧ નિશ્યાત્વ, ૨ સારવાદાન. ૩ મિત્ર. ૪ અવિરતિ, સમ્યગ્ દષ્ટિ; ૫ દેશવિરતિ; (શ્રાવક) ૬ પ્રમત્ત

સંજતિ, ૭ અપ્રમત્ત સંજતિ, ૮ નિવૃત્તિ ખાદર, ૯ અનિવૃત્તિ ખાદર, ૧૦ સૂક્ષ્મ સંપરાય, ૧૧ ઉપશાંત મોહનીય. ૧૨ ક્ષીણ મોહનીય, ૧૩ સંયોગી કેવળી ૧૪, અયોગી કેવળી.

ખારમે ખોલે-પાંચ ઇન્દ્રિયોના વિષય ૨૩ શ્રૌતેન્દ્રિયના ત્રણ વિષય. ૧ જીવ શબ્દ, ૨ અજીવ શબ્દ, ૩ મિશ્ર શબ્દ, ચક્ષુરિન્દ્રિયના પાંચ વિષય ૧ કાળો, ૨ નીલો, ૩ લાલ, ૪ પીળો, ૫ ઘેળો, ૬ ઘ્રાણેન્દ્રિયના બે વિષય ૧ સુરલિગંધ, ૨ દુરલિગંધ, રસેન્દ્રિયના પાંચ વિષય. ૧ કડવો, ૨ કસાયલો, ૩ ખાટો, ૪ મીઠો, ૫ તીખો. સ્પર્શેન્દ્રિયના આઠ વિષય. ૧ સુંવાળો, ૨ ખરખરો, ૩ હલેકો, ૪ ભારે, ૫ ઉબ્જ, ૬ ટાઢો, ૭ લૂખો ૮ ચોપડયો.

તેરમે ખોલે-પચીસ પ્રકારનું મિથ્યાત્વ. ૧ અભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, ૨ અનાભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ, ૩ અભિનિવેશિક મિથ્યાત્વ, ૪ સાંશયિક મિથ્યાત્વ. ૫ અણુભોગ મિથ્યાત્વ, ૬ લૌકિક મિથ્યાત્વ; ૭ લોકોત્તર મિથ્યાત્વ, ૮ કુપ્રાવચન મિથ્યાત્વ, ૯ જિન માર્ગથી ઓછું પડ્યે તે મિથ્યાત્વ, ૧૦ જિન માર્ગથી અધિક પડ્યે તે મિથ્યાત્વ, ૧૧ જિન માર્ગથી વિપરીત પડ્યે તે મિથ્યાત્વ, ૧૨ ધર્મને અધર્મ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૩ અધર્મને ધર્મ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૪ જીવને અજીવ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૫ અજીવને જીવ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૬ જિન-માર્ગને અન્યમાર્ગ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૭ અન્યમાર્ગને જિનમાર્ગ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૮ સાધુને કુસાધુ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૧૯ કુસાધુને સાધુ કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૦ આઠ કર્મથી મુકાણા તેને નથી મુકાણા કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૧ આઠ કર્મથી નથી મુકાણા તેને મુકાણા કહે તે મિથ્યાત્વ, ૨૨ અવિનય મિથ્યાત્વ, ૨૩ અક્રિયા મિથ્યાત્વ, ૨૪ અજ્ઞાન મિથ્યાત્વ, ૨૫ આશાતના મિથ્યાત્વ.

ચૌદમે ખોલે-નવતત્ત્વના જાણુપણાના ૧૧૫ ખોલ. ચૌદ ભેદ જીવના ૧ સૂક્ષ્મ એકેન્દ્રિય, ૨ ખાદર એકેન્દ્રિય, ૩ બેઈન્દ્રિય, ૪ તેઈન્દ્રિય, ૫ ચૌરેન્દ્રિય, ૬ અસંજી પંચેન્દ્રિય, ૭ સંજી પંચેન્દ્રિય તે દરેકના અપર્યાપ્તા ને પર્યાપ્તા. ચૌદ ભેદ અજીવના ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય આકાશાસ્તિકાય અને દરેના દકંધ, દેશ પ્રદેશ એમ નવ, અને કાળ

મળી દશલેહ અરૂપી અભવના તથા પુદ્ગલાસ્તિકાય (રૂપી અભવ)ના ચાર લેહ. સ્કંધ, દેશ પ્રદેશ, પરમાણુ. નવ લેહ પુણ્યનાં. અન્નપુન્ને, પાણિપુન્ને લયણપુન્ને શયનપુન્ને વચ્ચપુન્ને મનપુન્ને વચનપુન્ને કલ્પપુન્ને નમસ્કારપુન્ને એ ૯ અઢાર લેહ પાપના તે, અઢાર પાપસ્થાનક. વીશ લેહ આશ્રવના : મિથ્યાત્વ, અમત, પ્રમાદ, કષાય, અશુભયોગ, પ્રાણાતિપાત, મૃધાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન, પરિગ્રહ, શ્રોતેન્દ્રિય, ચક્ષુરિન્દ્રિય, શ્રાણેન્દ્રિય, રસેન્દ્રિય સ્પર્શેન્દ્રિય એ પાંચને મોકળી મૂકવી તે મન, વચન, કાયાને મોકળી મૂકવા તે ભડોપગરણુની અર્થના કરે તે; શુચિ કુસંગ કરે તે વીશ લેહ સંવરના; સમકિત, મત પચ્ચક્ષુઆણુ, અપ્રમાદ, અકષાય, શુભયોગ, જીવદયા સત્યવચન, અદત્તાદાન ત્યાગ, મૈથુનત્યાગ અપરિગ્રહ એ દશ તથા પાંચ ઇન્દ્રિયને ત્રણ ભેગનું સંવરવું તે, ભંડ ઉપકરણ, ઉપધિ ચત્તાએ લીએ મૂકે તે, શુચિ કુસંગ ન કરે તે. બાર લેહ નિર્જરાના; અણુસણુ, ઉણોદરી, વૃત્તિસંક્ષેપ, રસપરિત્યાગ, કાયકલેશ, પ્રતિસંલીનતા, પ્રાયશ્ચિત્ત, વિનય, વૈયાવચ્ચ, સત્ત્વજાય, ધ્યાન, કાઉસંગ ચાર લેહ બંધના; પ્રકૃતિબંધ, સ્થિતિબંધ, અનુભાગબંધ, પ્રદેશબંધ. ચાર લેહ મોક્ષના; જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, એમ ૧૬૫ બોલ થયા.

પંદરમે બોલે-આત્મા આઠ પ્રકારના છે: દ્રવ્યાત્મા, કષાયાત્મા, યોગાત્મા, ઉપયોગાત્મા, જ્ઞાનાત્મા, દર્શનાત્મા, ચારિત્રાત્મા, વીર્યાત્મા.

સોળમે બોલે-દંડક ચોવીસ છે. સાત નરકનો એક દંડક, દશ ભવનપતિના; અસુર કુમાર, સોવનકુમાર, વિદ્યુતકુમાર, અગ્નિકુમાર. દ્વીપકુમાર, ઉદધિકુમાર, દિશાકુમાર, વાયુકુમાર, સ્તનનિકુમાર. પાંચ સ્થાવરના; પૃથ્વીરાય, અપકાય, તેડકાય, વાયુકાય, વનરૂપનિકાય, ત્રણ વિકલેન્દ્રિયના. બેઈન્દ્રિય તેઈન્દ્રિય, ચૌરેન્દ્રિય, એક નિર્ચંચ પંચેન્દ્રિય, એક મનુષ્યનો, એક વાણવ્યંતર દેવતાનો, એક જ્યોતિષી દેવતાનો, એક ભૌગાનિક દેવતાનો એમ ચોવીસ દંડક થયા.

સત્તરમે બોલે-લેશ્યા છ. કૃત્યુ, નીલ, કાપૂત, તેજ. પદા, શુકલ.

અઢારમે બોલે-દષ્ટિ ત્રણ. મિથ્યાત્વદષ્ટિ, ગમામિથ્યાત્વ દષ્ટિ, સમ્યગ્દષ્ટિ.

ઝોગણીસમે ખોલે-ધ્યાન ચાર. આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મ-ધ્યાન, શુકલધ્યાન.

વીસમે ખોલે-છ દ્રવ્યના ત્રીશ ખોલ. તેમાં પાંચ ખોલ ધર્માસ્તિકાયના; દ્રવ્યથકી એક, ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી, ગુણથકી ચલણ સહાય. પાંચ ખોલ અધર્માસ્તિકાયના; દ્રવ્ય થકી એક, ક્ષેત્રથકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત ભાવથકી અરૂપી, ગુણથકી સ્થિરસહાય. પાંચ ખોલ આકાશાસ્તિકાયના; દ્રવ્યથકી એક, ક્ષેત્રથકી લોકલોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી, ગુણથકી ભાજનગુણ. (અવકાશ) પાંચ ખોલ કાળના. દ્રવ્યથકી અનંત, ક્ષેત્રથકી અઢીઢીપ પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી અરૂપી. ગુણથકી વર્તવાનો ગુણ. પાંચ ખોલ પુદ્ગલના; દ્રવ્યથકી અનંત, ક્ષેત્રથકી લોક પ્રમાણે, કાળથકી અનાદિ અનંત, ભાવથકી રૂપી. ગુણથકી ગળે ને મળે. પાંચ ખોલ જીવના; દ્રવ્યથકી અનંત, ક્ષેત્રથકી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથકી આદિ અંતરહિત, ભાવથકી અરૂપી. ગુણથકી ચૈતન્ય ગુણ.

એકવીશમે ખોલે-રાશિ બે. જીવરાશિ, અજીવરાશિ.

બાવીશમે ખોલે-શ્રાવકના મત બાર, તેના ભાંગા ૪૯

ત્રેવીશમે ખોલે-સાધુનાં પાંચમહાવ્રત, તેના ભાંગા ૨૫૨.

ચોવીશમે ખોલે-પ્રમાણ ચાર. પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, આગમ, ઉપમાન.

પચીશમે ખોલે-ચારિત્ર પાંચ. સામાયિક ચારિત્ર, છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર, પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર, સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર, યથાખ્યાત ચારિત્ર.

છવીશમે ખોલે-સાત નય. નૌગમનય, સંબ્રહ્મનય. વ્યવહારનય, ઋણસૂત્રનય, શબ્દનય, સમસિદ્ધનય, એવંભૂતનય.

સતાવીશમે ખોલે-નિરોધા ચાર. નામનિરોધ, સ્થાપના નિરોધ, દ્રવ્યનિરોધ, ભાવનિરોધ.

અઠ્ઠાવીશમે ખોલે-સમકિત પાંચ. ઉપશસમકિત, ક્ષયોપશ્રમ સમકિત, ક્ષાયિક સમકિત, સાર્વાદાનસમકિત, વેદકસમકિત.

ઐગણત્રીશમે ખોલે-રસ નવ. શંગારરસ, વીરરસ, કરુણારસ, હાસ્યરસ, રૌદ્રરસ, લયાનકરસ, અદ્ભુત રસ, ખિલત્સરસ, શાંતરસ.

ત્રીશમે ખોલે-લાવના ખાર. અનિત્યલાવના, અશરણુલાવના, સંસારલાવના. એકત્વલાવના, અન્યત્વલાવના, અશુચિલાવના આશ્રવ-લાવના, સંવરલાવના, નિર્જરાલાવના, લોકસ્વરૂપ લાવના, યોધિલાવના ધર્મલાવના.

એકત્રીશમે ખોલે-અનુયોગ ચાર છે; દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુ-યોગ, ચરણકરણાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ.

ખત્રીશમે ખોલે-દેવતત્ત્વ, ગુરુતત્ત્વ, ધર્મતત્ત્વ. એ ત્રણ તત્ત્વ.

તેત્રીશમે ખોલે-સમવાય પાંચ કાળ, સ્વભાવ, નિયત, પૂર્વ-કૃત (કર્મ), પુરુષાકાર (ઉદયમ).

ચોત્રીશમે ખોલે-પાખંડીના ત્રણસે ત્રેસઠ ભેદ, ક્રિયાવાદીના ૧૮૦; અક્રિયાવાદીના ૮૪, વિનયવાદીના ૩૨, અજ્ઞાનવાદીના ૬૭.

પાંત્રીશમે ખોલે-શ્રાવકના ગુણ એકવીશ; ૧ અલ્પ, ૨ રૂપ-વંત, ૩ સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળો, ૪ લોકપ્રિય, ૫ અકૂર, ૬ પાપભીરૂ. ૭ શાઠ્યરહિત, ૮ ચતુરાઈવાળો, ૯ લજ્જાવંત, ૧૦ દયાળુ, ૧૧ મધ્યસ્થ પરિણામી. ૧૨ સુદૃઢિવાળો, ૧૩ ગુણાનુરાગી, ૧૪ સારો પક્ષ ધારણ કરનાર, ૧૫ દીર્ઘદૃઢિવંત, ૧૬ વિશેષજ્ઞ, ૧૭ અદ્વપારંભી, ૧૮ વિનીત. ૧૯ કૃતજ્ઞ, ૨૦ પરહિતકારી ૨૧ લબ્ધલક્ષી.

પાંત્રીશ જોલ સમાપ્ત

સિદ્ધ દ્વાર.

૧ પહેલી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જાન્ય, એક સિદ્ધ ધાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ ધાય.

૨ બીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જાન્ય, એક સિદ્ધ ધાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ ધાય.

ઝોગણીસમે ખોલે-ધ્યાન ચાર. આત્મધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, ધર્મ-ધ્યાન, શુકલધ્યાન.

વીસમે ખોલે-છ દ્રવ્યના ત્રીશ ખોલ. તેમાં પાંચ ખોલ ધર્મ-સ્તિકાયના; દ્રવ્યથી એક, ક્ષેત્ર થકી લોક પ્રમાણે, કાળથી અનાદિ અનંત, લાવથી અરૂપી, શુણ્ણથી ચલણ સહાય. પાંચ ખોલ અધર્મ-સ્તિકાયના; દ્રવ્ય થકી એક, ક્ષેત્રથી લોક પ્રમાણે, કાળથી અનાદિ અનંત લાવથી અરૂપી, શુણ્ણથી સ્થિરસહાય. પાંચ ખોલ આકાશ-સ્તિકાયના; દ્રવ્યથી એક, ક્ષેત્રથી લોકલોક પ્રમાણે; કાળથી અનાદિ અનંત; લાવથી અરૂપી, શુણ્ણથી લાજનશુણ્ણ. (અવકાશ) પાંચ ખોલ કાળના. દ્રવ્યથી અનંત, ક્ષેત્રથી અઢીદ્વીપ પ્રમાણે, કાળથી અનાદિ અનંત, લાવથી અરૂપી. શુણ્ણથી વર્તવાનો શુણ્ણ. પાંચ ખોલ પુદ્ગલના; દ્રવ્યથી અનંત, ક્ષેત્રથી લોક પ્રમાણે, કાળથી અનાદિ અનંત, લાવ-થી રૂપી. શુણ્ણથી ગળે ને મળે. પાંચ ખોલ જીવના; દ્રવ્યથી અનંત, ક્ષેત્રથી આખા લોક પ્રમાણે, કાળથી આદિ અંતરહિત, લાવથી અરૂપી. શુણ્ણથી ચૈતન્ય શુણ્ણ.

એકવીશમે ખોલે-રાશિ બે. જીવરાશિ, અજીવરાશિ.

બાવીશમે ખોલે-શ્રાવકના વ્રત બાર, તેના લાંગા ૪૯

ત્રેવીશમે ખોલે-સાધુનાં પાંચમહાવ્રત, તેના લાંગા ૨૫૨.

ચોવીશમે ખોલે-પ્રમાણ ચાર. પ્રત્યક્ષ, અનુમાન, આગમ, ઉપમાન.

પચીશમે ખોલે-ચારિત્ર પાંચ. સામાયિક ચારિત્ર, છેદોપસ્થા-પનીય ચારિત્ર, પરિહારવિશુદ્ધ ચારિત્ર, સૂક્ષ્મસંપરાય ચારિત્ર, યથા-ખ્યાત ચારિત્ર.

છવીશમે ખોલે-સાત નય. નૈગમનય, સંઘ્રહનય. વ્યવહાર-નય, ઋણસૂત્રનય, શબ્દનય, સમલિરૂઢનય, એવંભૂતનય.

સતાવીશમે ખોલે-નિરોપા ચાર. નામનિરોપ, સ્થાપના નિરોપ, દ્રવ્યનિરોપ, લાવનિરોપ.

અઠ્ઠાવીશમે ખોલે-સમકિત પાંચ. ઉપશસમકિત, કથોપશમ સમકિત, ક્ષાયિક સમકિત, સાત્ત્વાદાનસમકિત, વેદકસમકિત.

ઐગણત્રીશમે બોલે-રસ નવ. શૃંગારરસ, વીરરસ, કરુણારસ, હાસ્યરસ, રૌદ્રારસ, લયાનકરસ, અદ્રુત રસ, બિભત્સરસ, શાંતરસ.

ત્રીશમે બોલે-ભાવના બાર. અનિત્યભાવના, અશરણુભાવના, સંસારભાવના. એકત્વભાવના, અન્યત્વભાવના, અશુચિભાવના આશ્રવ-ભાવના, સંવરભાવના, નિર્જરાભાવના, લોકસ્વરૂપ ભાવના, બોધિભાવના ધર્મભાવના.

એકત્રીશમે બોલે-અનુયોગ ચાર છે; દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુ-યોગ, ચરણકરણાનુયોગ, ધર્મકથાનુયોગ.

બત્રીશમે બોલે-દેવતત્ત્વ, ગુરુતત્ત્વ, ધર્મતત્ત્વ. એ ત્રણ તત્ત્વ.

તેત્રીશમે બોલે-સમવાય પાંચ કાળ, સ્વભાવ, નિયત, પૂર્વ-કૃત (કર્મ), પુરુષાકાર (ઉદ્યમ).

ચોત્રીશમે બોલે-પાખંડીના ત્રણસે ત્રેસઠ ભેદ, ક્રિયાવાદીના ૧૮૦; અક્રિયાવાદીના ૮૪, વિનયવાદીના ૩૨, અજ્ઞાનવાદીના ૬૭.

પાંત્રીશમે બોલે-શ્રાવકના ગુણ એકવીશ; ૧ અક્ષુદ્ર, ૨ રૂપ-વંત, ૩ સૌમ્ય પ્રકૃતિવાળો, ૪ લોકપ્રિય, ૫ અકૂર, ૬ પાપભીરુ. ૭ શાઠ્યરહિત, ૮ ચતુરાઈવાળો, ૯ લજ્જતવંત, ૧૦ દયાળુ, ૧૧ મધ્યસ્થ પરિણામી. ૧૨ સુદૃષ્ટિવાળો, ૧૩ ગુણાનુરાગી, ૧૪ સારો પક્ષ ધારણ કરનાર, ૧૫ દીર્ઘદૃષ્ટિવંત, ૧૬ વિશેષજ્ઞ, ૧૭ અલપારંભી, ૧૮ વિનીત. ૧૯ કૃતજ્ઞ, ૨૦ પરહિતકારી ૨૧ લબ્ધલક્ષી.

પાંત્રીશ બોલ સમાપ્ત

સિદ્ધ દ્વાર.

૧ પહેલી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જયન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૨ બીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જયન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૩ ત્રીજી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૪ ચોથી નરકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૫ લવનપતિના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૬ લવનપતિની દેવીના નીકળેલ; એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૭ પૃથ્વીકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ચાર સિદ્ધ થાય.

૮ અપકાયના નીકળેલ, એક સમયે; જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૯ વનસ્પતિકાયના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, છ સિદ્ધ થાય.

૧૦ તિર્યંચ ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૧ તિર્યંચણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૨ મનુષ્ય ગર્ભજના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ; દશ સિદ્ધ થાય.

૧૩ મનુષ્યણીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૪ વાણવ્યંતરના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૧૫ વાણવ્યંતરની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, પાંચ સિદ્ધ થાય.

૧૬ જ્યોતિષીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૧૭ જ્યોતિષીની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૧૮ ગૈમાનિકના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૧૯ ગૈમાનિકની દેવીના નીકળેલ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૦ સ્વલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય, ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૧ અન્યલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૨૨ ગૃહસ્થલિંગી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૩ સ્ત્રીલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૪ પુરુષલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૫ નપુસંકલિંગી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૨૬ બ્રહ્મ લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૨૭ અધો લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૨૮ તિર્યક્ (તીછી) લોકમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨૯ જઘન્ય અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૩૦ મધ્યમ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૧ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહનાના, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, બે સિદ્ધ થાય.

૩૨ સમુદ્રમાંહી, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, બે સિદ્ધ થાય.

૨૩ નદી પ્રમુખ જલમાંહી, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ત્રણ સિદ્ધ થાય.

૩૪ તીર્થ સિદ્ધ થાય તો એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૫ અતીર્થ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૩૬ તીર્થકર સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ વીશ સિદ્ધ થાય.

૩૭ અતીર્થકર સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૮ સ્વયંબોધ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૩૯ પ્રતિબોધ સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૪૦ બુધબોહી સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૪૧ એક સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, એક સિદ્ધ થાય.

૪૨ અનેક સિદ્ધ થાય તો, એક સમયે, જઘન્ય, બે સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૪૩ વિજય વિજય પ્રતિ, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, વીશ સિદ્ધ થાય.

૪૪ ભદ્રશાલ વનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય
ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૫ નંદન વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય,
ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૬ સોમનસ વનમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ, ચાર સિદ્ધ થાય.

૪૭ પંડગવનમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ,
બે સિદ્ધ થાય.

૪૮ અકર્મભૂમિમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ, દશ સિદ્ધ થાય.

૪૯ કર્મભૂમિમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૦ પહેલે આરે, એક સમયે, જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ
દશ સિદ્ધ થાય.

૫૧ બીજે આરે, એક સમયે; જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ,
દશ સિદ્ધ થાય.

૫૨ ત્રીજે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૩ ચોથે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૪ પાંચમે આરે, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ દશ સિદ્ધ થાય.

૫૫ છઠ્ઠે આરે, એક સમયે, જઘન્ય. એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ
દશ સિદ્ધ થાય.

૫૬ અવસર્પિત્રીમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૭ ઉત્સર્પિત્રીમાં, એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય;
ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૫૮ નોઉત્સર્પિણી, નોઅવસર્પિણીમાં એક સમયે, જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ, ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

એ ૫૮ યોલ અંતર સહિત, એક સમયે, જઘન્ય, ઉત્કૃષ્ટ, સિદ્ધ થાય તે કહ્યા.

હવે અંતર રહિત, આઠ સમય સુધી, સિદ્ધ થાય તો કેટલા સિદ્ધ થાય તે.

૧ પહેલા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૮ સિદ્ધ થાય.

૨ બીજા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૧૦૨ સિદ્ધ થાય.

૩ ત્રીજા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૯૬ સિદ્ધ થાય.

૪ ચોથા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૮૪ સિદ્ધ થાય.

૫ પાંચમા સમયે જઘન્ય એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૭૨ સિદ્ધ થાય.

૬ છઠ્ઠા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૬૦ સિદ્ધ થાય.

૭ સાતમા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૪૮ સિદ્ધ થાય.

૮ આઠમા સમયે જઘન્ય, એક સિદ્ધ થાય; ઉત્કૃષ્ટ ૩૬ સિદ્ધ થાય.

આઠ સમય પછી અંતર પડ્યા વિના સિદ્ધ થાય નહિ.

ઇતિ સિદ્ધ દ્વાર સંપૂર્ણ.

જંબૂદ્વીપ વિચાર

જંબૂદ્વીપ-૧ લાખ યોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. તે વર્તુળ, તેલના પુડલાને આકારે છે. ૧. વર્તુળ રથના પૌડાને આકારે છે, ૨. વર્તુળ કમળની કળિંકાને આકારે છે. ૩. વર્તુળ પૂર્ણ ચંદ્રમાને આકારે છે, ૪, તેની પરિધી ૩ લાખ, ૧૬ હજાર, ૨૨૭ યોજન, ૩ કોશ, ૧૨૮ ધનુષ ને ૧૩૧ આંગુલ અધિક છે, જંબૂદ્વીપના ૧૦ દ્વારની

ગાથા

૧	૨	૩	૪	૫	૬
ખંડા	જોયણ	વાસા	પંચય	કુડા	ચ તિત્ય
૭	૮	૯	૧૦		
સેદિઓ;	વિજય	દહ	સલિલાઓ.	પિંડઓ	હોઈ સંઘહણી.

એ દશ દ્વાર છે, તેમાં પ્રથમ ખંડ દ્વાર છે. જંબૂદ્વીપના ભરત સરખા ૧૬૦ ખંડ છે. ભરત ક્ષેત્રનો ૧, ચુલહિમવંત પર્વતના ૨, હિમવંતક્ષેત્રના ૪, મહાહિમવંત પર્વતના ૮. હરિવર્ષ ક્ષેત્રના ૧૬, નિષધ પર્વતના ૩૨, મહાવિદેહ ક્ષેત્રના ૬૪, નીલવંત પર્વતના ૩૨, રમ્યદ્રવર્ષ ક્ષેત્રના ૧૬, રૂપી પર્વતના ૮, હિરણ્યવંત ક્ષેત્રના ૪, શિખરી પર્વતના ૨, ધરવત ક્ષેત્રનો ૧, એ પ્રમાણે સર્વ મળીને પહોળાપણે દક્ષિણ ઉત્તરે થઈને ભરત જેવડા પહોળાપણે ૧૬૦ ખંડ છે. ઇતિ પહેલો ખંડદ્વાર સમાપ્ત ૧.

૨ ને યોજનદ્વાર :-જંબૂદ્વીપના ચારે હાંસે યોજન-યોજનાના ખંડ કરીએ ત્યારે સાતસે નેવું કોડ, છપન લાખ ચોરાણું હજાર, એકસો ને પચાસ ચતુરસ્ર થાય. ઉપર ૧ કોશ ને પંદરસે પંદર ધનુષ્ય વધે. ઉપર ૬૦ અંગુલ વધે. ઇતિ ૨ ને યોજન-દ્વાર સમાપ્ત. ૨.

૩ ને વર્ષદ્વાર-જંબૂદ્વીપને વિષે છ વર્ષ-ક્ષેત્ર છે. તે ભરત ૧ હિમવંત ૨, હરિવર્ષ ૩, મહાવિદેહ ૪, રમ્યદ્રવર્ષ ૫, હિરણ્યવંત ૬, ધરવત ૭. એ ૭ ક્ષેત્ર તથા એક મહાવિદેહના ૪ ભાગ ગણીએ તો પૂર્વ મહાવિદેહ પશ્ચિમ મહાવિદેહ ૮, દેવકુરૂ ૯, ઉત્તરકુરૂ ૧૦, એ પ્રમાણે ૧૦ ક્ષેત્ર થાય. તેનું વિષ્કંભપણું ૧, ખાંડા ૨, હવા, ૩, ધનુષ્યપીઠ ૪ એ ૪ કહે છે :-ભરતક્ષેત્રના ૨ ભેદ : દક્ષિણ ભરત ૧, ઉત્તર ભરત ૨; દક્ષિણભરતનું વિષ્કંભપણું ૨૩૮ જોજન ને ૩ કલાનું. એની ખાંડા નથી. તેની હવા ૯૭૪૮ જોજન ને ૧૨ કલા તેની ધનુષ્યપીઠ ૯૭૬૬ જોજન ને ૬લાઅધિક (૧) ઉત્તરભરતનું વિષ્કંભપણું ૨૩૮ જોજન ને ૩ કલાનું. તેની ખાંડા ૧૮૯૨ જોજન ને સાડીસાત કલાની. તેની હવા ૧૪૪૭૧ જોજન ને ૬ કલામાં કાંઈક ન્યૂન, તેની ધનુષ્યપીઠ ૧૪૫૨૮ જોજન ને ૧૧ કલાની. (૨) જોજ પ્રમાણે ધરવત ક્ષેત્રનું પણ વ્તાણું (૩) હિમવંત ૧. હિરણ્યવંત ૨ એ ૨ ક્ષેત્રનું પહોળાપણું. ૨૧૦૫ જોજન ને ૫ કલાનું, તેની ખાંડા ૬૭૫૫ જોજન ને ૩ કલા. તેની હવા ૩૭૬૭૪ જોજન ને ૧૬ કલા. તેની ધનુષ્યપીઠ ૩૮૭૪૦ જોજન ને ૧૦ કલા (૪). હરિવર્ષ ૧, રમ્યદ્રવર્ષ ૨, એ ૨ ક્ષેત્રનું વિષ્કંભપણું ૮૪૨૧ જોજન

ને ૧ કલા. તેની બાંહા ૧૩૩૬૧ જોજનને ૬ કલા. તેની જીવા ૭૩૬૦૧ જોજન ને ૧૭ કલા. તેની ધનુષપીઠ ૮૪૦૧૬ જોજન ને ૪ કલા. (૫) મહાવિદેહ ક્ષેત્રનું વિષ્કંભપણું ૩૩૬૮૪ જોજન ને ૪ કલા. તેની બાંહા ૩૩૭૬૭ જોજન ને ૭ કલા. તેની જીવા ૧ લાખ જોજનની. તેની ધનુષપીઠ ૧૫૮૧૧૩ જોજન ને ૧૬ કલા અધિક. (૬) દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂ એ ૨ ક્ષેત્રનું વિષ્કંભપણું ૧૧૮૪૨ જોજન ને ૨ કલાનું. તેની બાંહા નથી. તેની જીવા ૫૩૦૦૦ જોજનની. તેની ધનુષપીઠ ૬૦૪૧૮ જોજન ને ૧૨ કલા. (૭) ઇતિ ૩ જો વર્ષદ્વાર સમાપ્ત ૩.

૪ થો પર્વતદ્વાર-જંબૂદ્વીપને વિષે ૨૬૬ પર્વત છે. વર્ષધર પર્વત ૬, મેરૂ ૧, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૧, યમક ૨, કંચનગિરિ ૨૦૦, વખાર ગજદંતા ૪, વખારા ૧૬, લાંબા ગૈતાદ્ય ૩૪, વર્તુળ ગૈતાદ્ય ૪, એ સર્વ મળીને ૨૬૬ પર્વત છે, તેનું જાંચપણું જાંડાપણું, વિષ્કંભપણું, બાંહા, જીવા, ધનુષપીઠ આ પ્રમાણે ચુલહિમવંત ૧, શિખરી ૨, એ બે પર્વત સો સો જોજનના જાંચા છે. અને પચીસ પચીસ જોજનના ધરતીમાં જાંડા છે. તેમનું પહોળપણું ૧૦૫૨ જોજનનું ને ૧૨ કલાનું છે. તેમની બાંહા ૫૩૫૦ જોજન ને ૧૫ કલા. તેમની જીવા ૨૪૬૩૨ જોજન ને અર્ધ કલામાં થોડી ન્યૂન, તેમની ધનુષપીઠ ૨૫૨૩૦ જોજન ને ૪ કલા. (૨) મહાહિમવંતને રૂપી એ બે પર્વત બસે બસે જોજનના જાંચા અને પચાસ પચાસ જોજનના ધરતીમાં જાંડા છે. તેમનું વિષ્કંભપણું ૪૨૧૦ જોજન ને ૧૦ કલાનું, તેમની બાંહા ૬૨૭૬ જોજન ને ૬ કલા; તેમની જીવા ૫૩૬૩૧, જોજન ને ૬ કલા અધિક. તેમની ધનુષપીઠ ૫૭૨૬૩ જોજન ને ૧૦ કલા. (૪) નિષધ ૧ નીલવંત ૨, એ બે પર્વત ચારસો ચારસો જોજનના જાંચા છે. અને સો સો જોજનના ધરતીમાં જાંડા છે. તેમનું વિષ્કંભપણું ૧૬૮૪૨ જોજન ને ૨ કલાનું તેમની બાંહા ૨૦૧૬૫ જોજન ને ૨ કલા, તેમની જીવા ૬૪૧૫૬ જોજન ને ૨ કલા. તેમની ધનુષપીઠ ૧૨૩૪૬ જોજન ને ૬ કલા. એ ૬ પર્વત થયા (૬) મેરૂ પર્વત એક લાખ જોજનનો છે, તેમાં ૧ હજાર જોજન ધરતીમાં જાંડા છે, તેમાં પ્રથમ ૨૫૦ જોજન પૃથ્વીમય છે, ૨૫૦ જોજન પાપાણુમય છે ૨૫૦ જોજન વજ્ર દ્વીપમય છે, ૨૫૦

જેજન શર્કર પૃથ્વીમય છે, એમ ૧ હજાર જેજનનો ઊંડો છે. એ પ્રથમ કાંડ. તે ઉપર નવાળું હજાર જેજનનો મેરુ ઊંચો છે, તેમાં પોણાસોળ હજાર જેજન અકરત્નમય છે, પોણાસોળ હજાર જેજન સ્ફટિક રત્નમય છે, પોણાસોળ હજાર જેજન પીળા સુવર્ણમય છે, પોણા સોળ હજાર જેજન રૂપામય છે; એ ૬૩ હજાર જેજનનો બીજો કાંડ, તે ઉપર ત્રીજો કાંડ. છત્રીસ હજાર જેજનનો જાળૂનદ રાતા સુવર્ણમય છે. એ સર્વ મળીને ૧ લાખ જેજનનો મેરુ પર્વત છે. તે મૂળે ૧૦૦૬૦ જેજન ને એક જેજનના ૧૧ લાગ કરીએ તેવા ૧૦ લાગ એટલો ધરતીને મૂળે પહોળો છે, દશ હજાર જેજનનો ધરતીને સમભૂતજો લાંબો પહોળો છે. ધરતીથી અગિયાર હજાર જેજન ઊંચા જઈએ ત્યાં નવ હજાર જેજનનો લાંબો ને પહોળો છે, એમ અગિયાર અગિયાર હજારે ૧ હજાર ઘટાડતાં શિખરે ૧ હજાર જેજનનો લાંબો પહોળો છે. તેની ત્રિગુણી અધિક પરિધી છે. મેરુને ૪ વન છે; ભદ્રશાલ વન ૧, નદન વન ૨, સૌમનસ વન ૩ પાંડગ વન ૪, ભદ્રશાલ વન તે મેરુને ચારે બાજુ ધરતી ઉપર છે. તે પૂર્વ પશ્ચિમે બાવીશ હજાર જેજન લાંબુ છે, અને અહીંસો જેજન ઉત્તર દક્ષિણે પહોળું છે. તેને એક પદ્મવર-વેદિકા ને એક વન ખંડ સઘળે, ચારે બાજુએ છે. મેરુ પર્વત થકી પૂર્વ દિશાએ ૫૦ જેજન વનમાં જાય ત્યાં એક સિદ્ધાયતન છે. તે ૫૦ જેજનનું લાંબુ ને ૨૫ જેજનનું પહોળું છે અને ૩૧ જેજનનું ઊંચું છે. અનેક સ્તંભ છે. તે સિદ્ધાયતનને ૩ બારણાં છે. પૂર્વ ૧, દક્ષિણે ૨, ઉત્તરે ૩, તેના દરવાજા આઠ આઠ જેજનના ઊંચા છે ને ૪ જેજનના પહોળા છે. તે સિદ્ધાયતનના મધ્ય દિશ વિભાગને વિષે એક મણિમય પીડિકા છે, તે ૮ જાજેનની લાંબી ને પહોળી છે. ૪ જેજનની જડપણે છે, ને સર્વ રત્નમય છે. તે ઉપર ૧ દેવછંદો (ગલાદો) છે તે ૮ જેજનનો લાંબો ને પહોળો છે, અને ૮ જેજનનો અધિક ઊંચો છે. ત્યાં જિનપ્રતિમા છે તેનું વર્ણન આ પ્રમાણે છે. દેવછંદોનાથ ધુપના કડુછા છે. એમ એક સિદ્ધાયતનનું વર્ણુ કળુ તેમ ચાર દિશે ૪ સિદ્ધાયતન છે. ચાર દિશે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જેજન ઇશાન કોણુ વનમાં જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જેજન અગ્નિકોણુ વનમાં જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ

છે. મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન નૈઋત્યકોણે વનમાં જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ છે મેરુ પર્વતથી ૫૦ જોજન વાયવ્યકોણે વનમાં જાય ત્યાં ૪ વાવડીઓ છે. તે એકેકી વાવડી ૫૦ જોજનની લાંબી અને ૨૫ જોજનની પહોળી છે, અને દશ દશ જોજનની ઊંડી છે. તેઓ ચારે દિશા તોરણ સહિત છે. તે ચારચાર વાવડીઓના મધ્યમાં એક એક મહેલ છે ને તે દક્ષિણની બે બાજુમાં (અગ્નિ ને નૈઋત્યકોણમાં) શકેન્દ્રના ને ઉત્તરની બે બાજુમાં (ઇશાન ને વાયવ્યમાં) ઇશાનેન્દ્રના મહેલ છે. તે ચારે પાંચસો પાંચસો જોજનના ઊંચા છે, અને અઢીસો અઢીસો જોજનના લાંબા ને પહોળા છે તથા ઊંચા શિખરબાંધ છે, લદ્રશાલ વનમાં ૮ દિગહસ્તિ કુટ છે. લદ્રશાલ વનથી પાંચસે જોજન મેરુ ઉપર જઈએ ત્યાં નંદનવન આવે. તે નંદનવન ૫૦૦ જોજન ચક્રવાલ વિષ્કંભપણે ફરતું વર્તુળ વલયને આકારે છે. તે મેરુપર્વતની નજીક છે, ત્યાં ઘણું દેવ-દેવાંગના હાસ્યરતિ ખેલે છે. ત્યાં પણ ૪ સિદ્ધાયતન છે, ૧૧ વાવડીઓ છે. ૪ મહેલ છે, પહેલાના પેઠે છે, પણ ત્યાં ૯ કુટ છે. વળી નંદનવનથી સાડીબાસઠ હજાર જોજન ઊંચા જઈએ ત્યાં સૌમનસ વન આવે, તે ૫૦૦ જોજન ચક્રવાલ વિષ્કંભ-પણે ફરતું વર્તુળ-વલયને આકારે છે. મેરુને વીંટી રહ્યું છે સિદ્ધાય-તન છે. ૧૬ વાવડીઓ છે, ૪ મહેલ છે. ત્યાંથી ૩૬ હજાર જોજન મેરુને શિખરે જઈએ ત્યાં પંડગવન આવે, તે ૪૯૪ જોજન ચક્રવાલ વિષ્કંભપણે ફરતું વર્તુળ-વલયને આકારે છે. મેરુની ચુલિકાને વીંટી રહ્યું છે. પંડગ વનને વિષે એક ચુલિકા છે, તે ૪૦ જોજનની ઊંચી છે. ૧૨ જોજનની મૂળે પહોળી છે, અને ૪ જોજનની મથાળે પહોળી છે. આઠ જોજનની વચમાં પહોળી છે. ગાયના પૂંછને આકારે છે. સર્વ ગૈરૂચ રત્નમય છે. તેની એક પદ્મવર વેદિકા છે. ઉપર ઘણી સમ-રમણિક ભૂમિકા છે. તે ચુલિકા ઉપર એક સિદ્ધાયતન છે. તે ૧ કોશનું લાંબુ ને અર્ધ કોશનું પહોળું છે અને દેશ ઉણું કોશ ઊંચું છે, અનેક સ્તંભો છે, જાવ ધુપના કડુછા છે. તે પંડગ વનમાં ૪ સિદ્ધાયતન છે. ૧૬ વાવડીઓ છે, ૪ મહેલ છે, તે પહેલાંની પેઠે જાણવું. પંડગ વનમાં ૪ અલિપેક શિલા છે, તેનાં નામ : પાંડુ શિલા ૧, પાંડુ કંબલ શિલા ૨, રક્ત શિલા ૩, રક્તકંબલ શિલા ૪, એ ચાર

શિલા અર્ધ અંદ્રમાને આકારે છે. પૂર્વ પશ્ચિમની શિલા ઉત્તર, દક્ષિણે પાંચસો પાંચસો લેજનની લાંબી છે. અને પૂર્વ, પશ્ચિમે અઢીસો અઢીસો લેજનની પહોળી છે. ઉત્તર દક્ષિણની શિલા પૂર્વ પશ્ચિમે પાંચસો પાંચસો લેજનની લાંબી છે અને ઉત્તર દક્ષિણે અઢીસો અઢીસો લેજનની પહોળી છે, ૪ લેજનની જડપણે છે, સર્વ કનકમય છે. એ ૪ ને ત્રણ દિશે પગથીઆં છે. પૂર્વ પશ્ચિમની શિલા ઉપર બે બે સિંહાસન છે, અને ઉત્તર દક્ષિણની શિલા ઉપર એકેકું સિંહાસન છે, તે પાંચસો પાંચસો ધનુષના લાંબા ને પહોળા છે. અને ૨૫૦ ધનુષના ઊંચા છે ત્યાં તીર્થ કર દેવનો જન્મ મહોત્સવ કરે છે. જંબૂદ્વીપમાં જઘન્ય ૨ તીર્થ કરનો ઉત્કૃષ્ટ ૪ તીર્થ કરનો જન્મ મહોત્સવ એકી વખતે થાય છે, મેરુનાં ૧૬ નામ; મંદર ૧, મેરુ ૨, મંતોરમ ૩, સુદર્શન ૪, સ્વયંબ્રલ ૫, ગિરિરાજ ૬, રત્નોચ્ચય ૭, તિલકોપમ ૮, લોકમધ્ય ૯, લોકનાભિ ૧૦, રત્ન ૧૧, સૂર્યાવર્ત ૧૨, સૂર્યાવરણ ૧૩ ઉત્તમ ૧૪, દિશાદિ ૧૫, અવતંશ ૧૬, ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૨, એ બે પર્વત દેવકુરૂક્ષેત્રમાં છે. નિપથ પર્વતથી ઉત્તરે ૮૩૪ લેજનને એક લેજનના ૭ લાગ કરીએ તેવા ૪ લાગ જઈએ ત્યાં સિતોદા નદીને પૂર્વ પશ્ચિમને કાંઠે છે. ૨ ચમક પર્વત ઉત્તર કુરૂક્ષેત્રમાં છે. નીલવંત પર્વતથી દક્ષિણે ૪૩૪ લેજન ને એક લેજનના ૭ લાગ કરીએ તેવા ૪ લાગ જઈએ ત્યાં સિતા નદીને પૂર્વ પશ્ચિમને કાંઠે છે. ચિત્ર ૧, વિચિત્ત ૧ ચમક ૨. એ ૪ પર્વત ૧ હજાર લેજનના ઊંચા છે અને અઢીસો લેજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. એક હજાર લેજનના મૂળે લાંબા પહોળા છે. સાડા સાતસે લેજનના વચમાં લાંબા પહોળા છે. ઉપર પાંચસો લેજનના લાંબા પહોળા છે. તેની ત્રિશુભી અધિક પરિધી છે. બસે કંચનગિરિ પર્વત સિતા સિતોદા નદીની વચ્ચે પાંચ પાંચ દ્રહ્મની બે બાલુએ છે તે એકેક દ્રહ્મ પાસે એકેકી કારે દશ પર્વત છે એમ બીજી પાસે પણ દશ દશ પર્વત છે, એ ૧૦ દ્રહ્મને બેડ કાંઠે બસે કંચનગિરિ પર્વત છે. તે સો લેજનના ઊંચા છે. પચીસ પચીસ લેજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. મૂળે સો લેજનના લાંબા અને પહોળા છે. વચ્ચે પોતોસો લેજનના લાંબા ને પહોળા છે, ઉપર પચાસ લેજનના લાંબા ને પહોળા છે.

તેમની ત્રિશુભી અધિક પરિધી છે (૨૧૧) ૪ ગજદંતા કહે છે; ગંધ-
માદન ૧. માલવંત ૨, વિદ્યુતપ્રલ ૩, સૌમનસપ્રલ ૪. નિષધથી
બે, નીલવંતથી બે ગજદંતા નીકળીને મેરુ પાસે ચારે આવીને અડકી
રહ્યા છે. તે ૩૦૨૦૯ જોજન ને ૬ કલાના લાંબા છે, નિષધ ને નીલ-
વંતને અડતાં ચારસો ચારસો જોજનના ઊંચા છે, અને સો સો જોજનના
ધરતીમાં ઊંડા છે, અને પાંચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે. મેરુ
પાસે જઈએ ત્યાં પાંચસો પાંચસો જોજનના ઊંચા છે, અને સવાસો
સવાસો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. ઘટતાં અંગુલને અસંગ્યાતમે ભાગે
પહોળા છે. એ હસ્તીના દાંતને આકારે છે. (૨૧૫) સોલ વખારા પર્વતઃ
ચિત્ત ૧, વિચિત્ત ૨, નલીન ૩, એકશૈલ ૪, ત્રિકુટ ૫, ગૈશ્રમણ ૬,
અંજન ૭, માયંજન ૮, અંકાવતી ૯, પદ્માવતી ૧૦, આશિવિષ ૧૧,
સુખાવહ ૧૨, ચંદ્ર ૧૩, સૂર્ય ૧૪, નાગ ૧૫, દેવ ૧૬, એ ૧૬ તે
૧૬૫૯૨ જોજન ને ૨ કલાના લાંબા છે, પાંચસો પાંચસો જોજનના
પહોળા છે. નિષધ નીલવંતથી નીકળતાં ચારસો ચારસો જોજનના ઊંચા
છે, અને સો સો જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. સિતા સિતોદા નદીની
પાસે પાંચસો પાંચસો જોજનના ઊંચા છે. અને સવાસો સવાસો જોજનના
ધરતીમાં ઊંડા છે. પાંચસો પાંચસો જોજનના પહોળા છે. વખારા પર્વત
ઘોડાના ખાધને આકારે છે. (૨૩૧) ચોત્રીશ લાંબા ગૈતાઢયઃ તેમાં ૧
ભરતનો ગૈતાઢય ૧ ધરવતનો ગૈતાઢય અને ૩૨ વિજયના, એ ૩૪
ગૈતાઢય. તે પચીસ પચીસ જોજનના ઊંચા છે અને સવા છ જોજનના ધર-
તીમાં ઊંડા છે. પચાશ પચાશ જોજનના પહોળા છે. તેમની ખાંડા
૪૮૮ જોજન ને ૧૬ કલા ઝાઝેરી છે. તેમની છવા ૧૦૭૨૦ જોજનને
૧૨ કલાની તેમની ધનુષપીઠ ૧૦૭૪૩ જોજન ને ૫૫ કલા એકેક
ગૈતાઢયે બે બે શુક્ર છે તમિઞ્ચશુક્ર ૧. ખંડપ્રપાતશુક્ર ૨ એ ૨. શુક્રઓ
પચાશ પચાશ જોજનની લાંબી છે અને ૧૨ જોજનની પહોળી છે,
અને માઠ જોજનની ઊંચી છે. તેમાં બે બે નદી છે, તેના નામ ઉમગ-
જલા ૧ નિમગજલા ૨. એકવીશ જોજન જઈએ ત્યાં ઉમગજલા નદી
આવે. તે ત્રણ જોજન પટમાં છે. તેમાં હાથી, ઘોડા, ગળદ, મનુષ્યનું
કલેવર, ક્યારે પડે તેને ત્રાણવાર ભમાડી ઉછાળી ગહાર નાખે તે દારણે
ઉમગજલા કહેવાય છે. ત્યાંથી ૨ જોજન આઘા જઈએ ત્યાં નિમગજલા

નદી છે, તે ૩ જોજનના પટમાં છે. તેમાં હાથી, ઘોડા, મનુષ્ય, બળદનુ કલેવર અનેડું પુદગલ પહે તેને ત્રણ વાર લમાડીને હેઠું ખેસાડે તે કારણે નિમગ્નલા કહીએ. શેષ ૩૨ દ્વીર્ધ ગૈતાલય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે, તે પણ એ સરખા છે, પણ બાંહા, જીવા, ધનુષપીઠ નથી. તે પલંગને આકારે છે. (૨૬૫) ૪ વર્તુલ ગૈતાલય. શબ્દાપતિ ૧, વિકટાપાતિ ૨, ગંધાપાતિ ૩, માલવંત, ૪. એ ૪ વર્તુલ ગૈતાલય : જુગલિયાના ક્ષેત્રમાં છે. તે ૧ હજાર જોજનના ઊંચા છે ૨૫૦ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. મૂળ ૧ હજાર જોજનના લાંબા ને પહોળા છે. ધાન્યના કોઠારને આકારે છે, તેની ૩૧૬૨ જોજન અધિક પરિધી છે. શ્વેત વર્ણ છે. એવં સર્વ મળીને ૨૬૯ પર્વત થયા.

ઇતિ ૪ થો પર્વત દ્વાર સમાપ્ત ૪.

૫ મો કુટદ્વાર : જંબૂદ્વીપમાં ૫૨૫ કુટ છે. તેમાં ૪૬૭ કુટ પર્વત ઉપર છે. તેનું વિવરણ કહે છે : ૩૪ દ્વીર્ધ ગૈતાલય. નિપથ ૧, નીલવંત ૨, મેડુ ૩, એ પર્વત અને વિદ્યુતપ્રલ ૧, માલવંત ૨, એ ૨ વખાર ગજદંત. એ ૩૯ પર્વત ઉપર નવ નવ કુટ છે. ૩૯ ને નવે ગુણતાં ૩૫૧ કુટ થાય. ત્રુલહિમવંત ને શિળરી એ બે પર્વત ઉપર અગિયાર અગિયાર કુટ છે. એ ૨૨ થયા. મહાહિમવંત ને રૂપી એ ૨ પર્વત ઉપર આઠ આઠ કુટ છે. એ ૧૬ કુટ, સોલ વખારા પર્વત ઉપર ચાર ચાર કુટ છે, એ ૬૪ કુટ સૌમનસ ૧, ગંધમાદન ૨, એ ૨ વખાર ગજદંત ઉપર સાત સાત કુટ છે, એ ૧૪ કુટ, એ સર્વ મળીને ૪૬૭ કુટ પર્વત ઉપરના થયા; અને શેષ ૫૮ કુટ ભૂમિ ઉપરના છે, તે કહે છે, ૩૪ ત્રપભકુટ તે ૧ ભરતનો. ૧ ઇરવતનો, અને ૩૨ વિજયના એ ૩૪, અને લદ્રશાલ વનના ૮, દેવકુરુના ૮, ઉત્તરકુરુના ૮, એ સર્વ મળીને ૫૮ કુટ ભૂમિ ઉપરના થયા, એ સર્વ મળીને ૫૨૫ કુટ થયા.

ઇતિ ૫ મો કુટદ્વાર સમાપ્ત ૫.

૬ હો તીર્થદ્વાર : જંબૂદ્વીપ મધ્યે ૧૦૨ તીર્થ છે, તે ૩૨ વિજય ૧ ભગ્ન, ૧ ઇરવત; એ ૩૪ તેમાં દરેકમાં ત્રણ ત્રણ તીર્થ છે, માગધ ૧ વન્દાગ ૨, પ્રભાસ ૩. એ ૩ તે અગ્નિકોણે ૧, નૈરુત્યકોણે

૨, વાયવ્યકોણે ૩, એ ૩૪ ત્રિ ૧૦૨ તીર્થ થાય,

ધતિ ૬ ઠો તીર્થદ્વાર સમાપ્ત ૬.

૭ મો શ્રેણીદ્વાર : જંબૂદ્વીપમાં ૧૩૬ શ્રેણીઓ છે, તે ગૌતાલય પર્વત ઉપર દશ દશ જોગન ઊંચા ચઢીએ ત્યાં ૧ દક્ષિણે ને ૧ ઉત્તરે એ બે વિદ્યાધરની શ્રેણીઓ છે, તેમાં ભરતના ગૌતાલય ઉપર ગગન વલ્લભાદિક ૫૦ નગર દક્ષિણની શ્રેણીએ છે, અને રથ ચક્રવાલાદિક ૬૦ નગર ઉત્તરની શ્રેણીએ છે, એમજ ધરવતના ગૌતાલય ઉપર ૬૦ નગર દક્ષિણની શ્રેણીએ છે, અને ૫૦ નગર ઉત્તરની શ્રેણીએ છે, મહાવિદેહના ૩૨ ગૌતાલય ઉપર દક્ષિણ ઉત્તરની શ્રેણીએ પંચાવન પંચાવન નગર છે, સર્વ મળીને ૩૭૪૦ નગર વિદ્યાધરની શ્રેણીએ છે, એ ૩૪ હુ ૬૮ વિદ્યાધરની શ્રેણી, વળી વિદ્યાધરની શ્રેણીથી ૧૦ જોગન ઊંચા ચઢીએ ત્યાં અલિયોગ દેવની બે શ્રેણી આવે; દક્ષિણ ૧ ને ૧ ઉત્તરે એ પ્રમાણે ૩૪ હુ ૬૮ શ્રેણી અલિયોગ દેવની છે, એ સર્વ મળીને ૬૮ વિદ્યાધરની ને ૬૮ દેવની એ ૧૩૬ શ્રેણીઓ છે.

ધતિ ૭ મો શ્રેણીદ્વાર સમાપ્ત ૭

૮ મો વિજયદ્વાર : વિજય કહેતાં જંબૂદ્વીપમાં ૩૪ વિજયરૂપ સ્થાનક છે, તેનાં નામ કચ્છા ૧, સુકચ્છા ૨, મહાકચ્છા ૩, કચ્છાગાવતી ૪ આવર્ણી ૫, મંગલા ૬, પુષ્કલા ૭, પુષ્કલાવતી ૮, એ વિજય, સીતા મહાનદીને ઉત્તર દિશે પૂર્વ મહાવિદેહને વિશે શ્રી મેરુપર્વતથી માંડીને સિતામુખવનસુધી પ્રથમ ખાંડવું બાણવું. (૧). વત્સા ૯, સુવત્સા ૧૦, મહાવત્સા ૧૧, વત્સાગાવતી ૧૨, રમ્યા ૧૩, રમ્યકા ૧૪, રમણિકા ૧૫, મંગલાવતી ૧૬, એ ૮ વિજય, સીતા નદીને દક્ષિણ પાસે સીતામુખવનથી માંડીને મેરુ સુધી માયંજન વખારા પર્વતસુધી બીજું ખાંડવું બાણવું (૨) પદ્મા ૧૭, સુપદ્મા ૧૮, મહાપદ્મા ૧૯, પદ્માગાવતી ૨૦, શંખા ૨૧, કુમુદા ૨૨, નલીના ૨૩, નલીનાવતી ૨૪, એ ૮ વિજય, સીતાદા નદીને દક્ષિણને કાંઠે વિદ્યુત પ્રભ ગજદંત પછી અંદાવતી વખારા પર્વતથી ને સીતાદામુખ વનસુધી ત્રીજું ખાંડવું બાણવું (૩) વદ્મા ૨૫, સુવદ્મા ૨૬, મહાવદ્મા ૨૭,

પ્રગાવતી ૨૮, વલ્ગુ ૨૯, સુવલ્ગુ ૩૦, ગંધિલા ૩૧, ગંધિલાવતી ૩૨, એ ૮ વિજય, તે સીતોદા સુખવનથીમાંડીને સીતોદા નદીને કાંઠે દેવ વખારા પર્વત સુધી ચોથું ખાંડવું જાણવું. (૪). એ ૩૨ વિજય મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે. તે સઘળી વિજય ૧૬૫૯૨ જોજન ને ૨ કલાની ઉત્તર દક્ષિણે લાંબી છે. અને ૨૨૧૩ જોજનમાં કાંઈક ન્યૂનની પૂર્વ પશ્ચિમે પહોળી છે. ૧ ભરત, ૧ ઇરવત, એ ૩૪. ત્યાં ૩૨ વિજયની, ૧ ભરતની, ૧ ઇરવતની, એ ૩૪ રાજધાની છે તે, ને ૩૪ તમિસ્ત્રગુફા, ૩૪ ખંડપ્રપાતગુફા, ૩૪ રૂપભદ્રુટ, એટલા શાશ્વત છે,

ઇતિ ૮ મો વિજયદ્વાર સમાપ્ત ૮.

૯ મો દ્રહદ્વાર : જંબૂદ્વીપમાં ૧૬ દ્રહ છે. તેનાં નામ : પદ્મદ્રહ ૧, મહાપદ્મ દ્રહ ૨, પુંડરિકદ્રહ ૩, મહાપુંડરિકદ્રહ ૪, તિગિહદ્રહ ૫, કેશરીદ્રહ ૬. એ ૬ દ્રહ વર્ષાધર પર્વતના ૫ દ્રહ દેવકુરૂને વિષે છે; નિપદ્મદ્રહ ૧, દેવકુરૂદ્રહ ૨, સૂર્યદ્રહ ૩, સુલસદ્રહ ૪, વિદ્યુતપ્રભદ્રહ ૫, એ પાંચ દ્રહ દેવકુરૂક્ષેત્રમાં સીતોદા નદીની વચ્ચે છે. એમજ ઉત્તર કુરૂક્ષેત્રને વિષે સીતા નદીને મધ્ય ભાગે ૫ દ્રહ છે, તેનાં નામ : નીલવંતદ્રહ ૧, ઉત્તરકુરૂદ્રહ ૨, ચંદ્રદ્રહ ૩, ઐશવત દ્રહ ૪, માલવંતદ્રહ ૫, એ ૧૦ ને ૬ ઉપરના એ પ્રમાણે ૧૬ દ્રહ થયા. ૧ પદ્મ દ્રહ અને ૨ પુંડરિકદ્રહ એ ૨ દ્રહ ૧ હજાર જોજન લાંબા અને ૫૦૦ જોજનના પહોળા છે, ૧૦ જોજનના ધરતીમાં ઊંડા છે. એ પ્રમાણે જ દેવકુરૂ, ઉત્તરકુરૂના ૧૦ દ્રહ જાણવા. એદેકા દ્રહમાં ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલ છે. સઘળાં રત્નમય છે. પદ્મદ્રહ માંખે ૧ મોટું કમલ છે, તે શ્રીદેવીનું છે, અને ૧૦૮ કમલ શ્રીદેવીના લાંડા રીનાં છે ૪ કમલ મહાત્તરિકાનાં છે. ૭ કમલ અભિકાના અધિપતિનાં છે. ૧૬ હજાર કમલ આત્મરક્ષક દેવનાં છે. ૪ હજાર કમલ આમા નિક દેવનાં છે. ૫ હજાર કમલ માંદેહી પરિપાનાં છે. ૧૦ હજાર કમલ વગલી પરિપાનાં છે. ૧૨ હજાર કમલ બહારની પરિપાનાં છે. તેને કરતા ૩ કોટ કમલના છે, તેમાં ૩૨ લાખ કમલ પહેલા કોટનાં છે. ૪૦ લાખ કમલ વચ્ચા કોટનાં છે. ૪૮ લાખ કમલ બહારના કોટનાં છે. એ સર્વ મળીને ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલ થયાં. તેમાં મોટું કમલ ૧ જોજનનું લાંબુ ને

પહોળું છે, અર્ધ જોજનનું જાડું છે, ૧૦ જોજનનું પાણીમાં ઊંડું છે, ૨ કોશ પાણીથી ઊંચું છે, ૧૦ જોજન અધિક સર્વાંગે છે. તે કમલનું વજ્ર રત્નમય મૂળ છે, શિષ્ટ રત્નમય કંદ છે, ગૌરુડય રત્નમય નીલવર્ણી બહારનાં પાંદડાં છે, જંબુનંદ રાતા રત્ન સુવર્ણમય માંહેલાં પાંદડાં છે, તપાવ્યા સોનામય કેશરા છે, નાના પ્રકારની મણિમય જે ઉપર પાંખડિયો છે સોનાની કણ્ઠિકા લાંબી ને પહોળી છે, એક કોશનો જાડપણે ડોડો છે, તે ઉપર ઘણું રમણિક છે, ઘણું જ મધ્યદેશ ભાગે શ્રીદેવીનું ઘર છે, તે ૧ કોશનું લાંબુ ને અર્ધ કોશનું પહોળું છે, અને દેશે ઉણું કોશ ઊંચું છે અનેક સ્તંભા છે, ઘઠાર્યો સુવર્ણ કરી તે જોવાયોગ્ય છે. તે ભુવનને ૩ આરણ્યાં છે: પૂર્વે ૧, દક્ષિણે ૨, ઉત્તરે ૩. તે આરણ્યાં ૫૦૦ ધનુષનાં ઊંચાં છે, અઢીસે ધનુષનાં પહોળાં છે, તે ભુવનમાં એક મણિપીઠિકા છે તે ૫૦૦ ધનુષની લાંબી ને પહોળી છે, ૨૫૦ ધનુષની ઊંચી છે, તે મણિપીઠિકા ઉપર ૧ દેવશય્યા રહેવાનો પલંગ છે. મહાપદ્મદ્રહ ૧. મહાપુંડરિકદ્રહ ૨. એ ૨ દ્રહ એકેકો ૨ હજાર જોજનનો લાંબો ને ૧ હજાર જોજનનો પહોળો છે, અને ૧૦ જોજનનો ધરતીમાં ઊંડો છે મહાપદ્મદ્રહમાં હીરેવી રહે છે. મહાપુંડરિકદ્રહમાં યુદ્ધિદેવી રહે છે. એનાં કમલ શ્રીદેવીની પેઠે જાણવાં, પણ કમલનું માન જમણું જાણવું તેમાં મોટું કમલ ૨ જોજનનું લાંબુ ને પહોળું છે અને ૧ જોજનનું જાડું છે. તિગિછદ્રહ ૧, કેશરીદ્રહ ૨, એ બે દ્રહ એકેકો ૪ હજાર જોજનનો લાંબો ને ૨ હજાર જોજનનો પહોળો છે, ૧૦ જોજનનો ધરતીમાં ઊંડો છે. તિગિછદ્રહમાં ધૃતિદેવી રહે છે, કેશરી દ્રહમાં કીર્તિદેવી છે. અને મોટું કમલ ૪ જોજનનું લાંબુ ને પહોળું છે અને ૨ જોજનનું જાડું છે. કમલ શ્રીદેવીની પેઠે જાણવા. એમ એલે દ્રહના ૧૨૦૫૦૧૨૦ કમલને ૧૬ ગુણા કરતા શાશ્વતા ૧૬૨૬૦૧૬૨૦ કમલ થાય. ૫ દ્રહ દેવકુડમાં, ૫, ઉત્તરકુડમાં એ ૧૦ દ્રહ ધરતી ઉપર છે. તેને નામે દેવનાં નામ છે. એક પદ્મનું આયુષ્ય છે, અને ચુલહિમવંત પર્વત ઉપર પદ્મદ્રહ છે. ત્યાં શ્રી દેવીનો વામ છે શિખરીપર્વત ઉપર પુંડરિકદ્રહ છે, ત્યાં લક્ષ્મીદેવીનો વાય છે. મહાહિમવંત પર્વત ઉપર મહાપદ્મદ્રહ છે ત્યાં હીરેવીનો વાય છે. રૂપીપર્વત ઉપર

મહાપુંડરિક દ્રહ છે, ત્યાં બુદ્ધિદેવીનો વાસ છે. નિષધ પર્વત ઉપર તિગિછદ્રહ છે. ત્યાં ધૃતિદેવીનો વાસ છે. નીલવંતપર્વત ઉપર કેશરીદ્રહ છે, ત્યાં કીર્તિદેવીનો વાસ છે, એ છ દેવીઓ લવનપતિની જાતિની જાણવી, તેનું આયુષ્ય ૧ પદ્યનું છે. ઇતિ ૯ મો દ્રહદ્વાર સમાપ્ત ૯.

૧૦ મો સલિલા દ્વાર-જંબુદ્વીપ મધ્યે ૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ છે. તેમાં પદ્મદ્રહને પૂર્વદિશિને તોરણથી ગંગા નીકળી ૫૦૦ જોજન પૂર્વ સામી ગઈ ત્યાં ગંગાવર્તન કુટ છે ત્યાં અક્ષણાણી, ત્યાંથી દક્ષિણ દિશે ચાલી, તે પરંત જોજન ને ૩ કલા દક્ષિણ દિશે પર્વત ઉપર ગઈ. ત્યાં મોટા ઘડાના મુખમાંથી પાણી પડે તેમ મોતીના હાર સરખું મહામગરમચના મુખને આકારે પરનાલી જલિકામાંથી કાંઈક અધિક ૧૦૦ જોજન ઉચ્ચથી પાણી પડે છે, તે જલિકા અર્ધ જોજન લાંબી છે અને સવા છ જોજનની પહોળી છે પ્રનાલી મગરમચના મુખ વિકસ્યા તેને સ્વધાને છે. સર્વ વજ્રમય છે. આછો તેજવંત છે. તેમાંથી પાણી પડે છે. ત્યાં મોટો ગંગાપ્રપાત નામે કુંડ છે. તે કુંડ ૬૦ જોજન લાંબો ને પહોળો છે. ૧૦ જોજનનો ઊંડો છે. તે કુંડની રૂપામય ઉપકંઠ પાલી છે. વજ્ર પાપાણુ તથા છે. સુખે માંહે ઉતરીએ તેવું છે. નાના મગિરતને કરી તેનો કાંઠો ખાંચ્યો છે. સુવર્ણ રજત ને મણિમય વેળુ છે. ગંભીર શીતલ જળ છે અને તે કમલને પાંદડે છાયું છે. ઘણા ઉત્પલ કમલ છે. કુમુદ, નલીન, પુંડરિક શતપત્ર કમલ ઘણાં છે, ગંગા કુંડને બારણાં ૩ છે, ત્રણ દિશે પંગથિયાનું વર્ણન છે, પૂર્વ દિશે ૧, દક્ષિણ દિશે ૨. પશ્ચિમ દિશે ૩, પંગથિયાં છે. જેમ પાપાણુ તેનો ઉપરનો ભાગ સ્પિટ રત્નમય છે, વૈરૂડયરત્નમય ક્તંભા છે, સોના રૂપાનાં પાટિયાં છે. લોહિતાક્ષ રત્નમય ખીલા છે. વજ્રમય સાથો જડી છે, મગિના આલંબન પકડવાને પંગથિયાં આગળ પ્રત્યેક પ્રત્યેક તોરણુ છે, તે નણિ સુવર્ણ સુકતાદળ હારે કરી ચોભે છે, તે ગંગાપ્રપાત કુંડની વચ્ચે ૧ ગંગાદ્વીપ નામે દ્વીપ છે. તે ૮ જોજનનો લાંબો ને પહોળો છે. ૨ કોટા પાણીની ઉચો છે, સર્વ વજ્ર રત્નમય છે, ગંગાદ્વીપની ઉપર ત્રણ અણિક છે, તે ઉપર ૧ ગંગાદેવીનું બસન છે તે ૬ કોટાનું લાંબુ ને અર્ધ કોટાનું પહોળું છે અને દેવો ઉપર કોટા ઉપર છે. અનેક

સ્તંભા છે; તેનું વર્ણન શ્રીદેવીની પેઠે જાણવું; ગંગાનું શાશ્વત નામ છે. તે ગંગાપ્રપાત કુંડના દક્ષિણ દિશાના આરણ્યથી ગંગા નદી નીકળીને ઉત્તર ભરતમધ્યે વહેતી વહેતી ૭ હજાર નદી સાથે અંતપ્રપાત ગુફા ને વૈતાલ્ય પર્વતને હેઠે થઈને દક્ષિણાર્ધ ભરતમાં વહેતી બીજી ૭ હજાર નદી લગતી થકી, સર્વ ૧૪ હજાર નદીને, પરિવાર જગતીને ભેદીને, પૂર્વના લવણસમુદ્રમાં મળી, એમજ સિંધુ પણ પશ્ચિમ દિશે જાણી. જંબૂદ્વીપમાં ૧૪૫૬૦૬૦ નદીઓ છે. તેનું વિવરણ ગંગા ૧; સિંધુ ૨; રકતા ૩; રકતાવતી ૪, એ ૪ નદીઓ મૂળથકી નીકળતાં સપ્તા છ જોજનની પહોળી અને અર્ધ ગાઉની જાડી છે. છેડે સમુદ્રમાં મળતાં સાડીબાસઠ જોજનની પહોળી અને સવા જોજનની જાડી છે. એકેકીનો ઔઠ ઔઠ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણવો. સર્વ મળીને ૧૪ ચોકું ૫૬૦૦૦ નદીઓ થઈ. રોહિતા ૧, રોહિતાંશા ૨, એ ૨ નદીઓ હેમવય ક્ષેત્રમાં છે, અને સુવર્ણકુલા ૧ ને રૂપકુલા ૨ એ ૨ નદીઓ હિરણ્યવય ક્ષેત્રમાં છે. એ ૪ નદી નીકળતાં સાડીબાર જોજનની પહોળી અને ૧ ગાઉની જાડી છે, છેડે સમુદ્રમાં મળતાં સવાસો જોજનની પહોળી અને અઠી જોજનની જાડી છે. એકેકીનો અઠાવીશ અઠાવીશ હજાર નદીઓનો પરિવાર જાણવો. સર્વ મળીને એક લાખ ને ૧૨ હજાર નદીઓ થઈ, હરિકાંતા ૧; હરિસલિલા ૨, એ ૨ નદીઓ હરિવાસ ક્ષેત્રમાં છે. અને નરકંતા ૧, નારીકંતા ૨, એ ૨ નદીઓ રમ્યકુવાસ ક્ષેત્રમાં છે, એ ૪ નદીઓ મૂળે નીકળતાં પચીસ પચીસ જોજનની પહોળી છે અને ૨ ગાઉની જાડી છે, છેડે સમુદ્રમાં મળતાં અઠીસો અઠીસો જોજનની પહોળી છે અને પાંચ પાંચ જોજનની જાડી છે. એકેકી નદીનો પરિવાર ત્રેપન હજાર નદીઓનો જાણવો. એ ૪ થઈને ૨ લાખ ને ૨૪ હજાર નદીઓ થઈ. સીતા ૧, સીતાલા ૨, એ ૨ નદીઓ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં છે. તે મૂળે ૫૦ જોજનની પહોળી છે. ચાર ગાઉની જાડી છે. છેડે સમુદ્રમાં મળતાં પાંચસો પાંચસો જોજનની પહોળી છે, દશ દશ જોજનની જાડી છે, એકેકીનો પાંચલાખ ને મત્રીશ હજારનો પરિવાર છે. એ ૨ નો પરિવાર ૧૦ લાખ ને ૬૪ હજાર નદીઓનો જાણવો. મહાવિદેહ ક્ષેત્રની ૧૬ વિજયમા ગંગા ૧, સિંધુ ૨ છે તે ૧૬ હુ ઝર થઈ, અને ૧૬ વિજયમાં રકતા ૧, રકતાવતી

૨. છે તે પણ ૧૬ હુ ૩૨ થઈ. એમ મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં ૬૪ નદીઓ છે. ૬૪ નું પહોળપણું ભરતની ગંગાની પેઠે બાણુવું. તે એકેકીનો ચૌદ ચૌદ. હળર નદીઓનો પરિવાર બાણુવો. ચોસઠ. ને ૧૪ હળરે ગુણુતાં ૮ લાખ ને ૬૬ હળર નદીઓ થાય, અને દેવકુરૂની ૮૪ હળર અને ઉત્તરકુરૂની ૮૪ હળર એ ૧ લાખ ને ૬૮ અને ૮ લાખ ને ૬૬ હળરમાં મેળવીએ એટલે ૧૦ લાખ ને ૬૪ હળર થાય. એટલો પરિવાર સીતા, સીતાદાનો બાણુવો અને શેષ ૧૨ નદીઓનો પરિવાર ૩ લાખ ને ૬૨ હળર, એ સર્વ મળીને ૧૪ લાખ ૫૬ હળર નદીઓ થાય. અને ૬૦ મોટી નદીઓ બાણુવી. હવે ૧૨ અંતર નદીઓ મહાવિદેહક્ષેત્રમાં છે, તે ૮ વિજયનું ૧ ખાંડવું, તેમાં ૩ નદીઓ પૂર્વ મહાવિદેહને ઉત્તરને ખાંડવે અને દક્ષિણને ખાંડવે ૩, એ ૬, એમજ પશ્ચિમ મહાવિદેહને ઉત્તરને ખાંડવે ૩ અને દક્ષિણને ખાંડવે ૩, એમ ૧૨ અંતર નદીઓ છે. તે એકેકી સવાસો સવાસો યોજનની પહોળી છે, અને અઢી અઢી યોજનની ઊંડી છે. ૧૬૫૬૨ યોજન ને ૨ કલાની લાંબી છે, તે ૧૨ અંતર નદીના નામ કહે છે; આહવતી ૧, દ્રહાવતી ૨, પંકાવતી ૩ તપ્તજલા ૪, મત્તજલા ૫, ઉવમત્તજલા ૬, ક્ષીરેદા ૭, સિંહશ્રોતા ૮, અતોવાહિણી ૯, ઉર્મેમાલની ૧૦ ક્ષેણમાલિની ૧૧, ગંભીરમાલિની ૧૨, એ સર્વ થઈ મોટી નદીઓ થઈને ૧૪, ૬૪, ૧૨ થઈને ૯૦ નદીઓ થઈ. એનો પરિવાર સર્વ નદીઓ થઈને ૧૪૫૬૦૯૦ નદીઓ થાય.

ઇતિ ૧૦ મો સલિલાદ્વાર સમાપ્ત. ૧૦.

ઇતિ જમ્બૂદ્વીપ વિચાર સંપૂર્ણ.

ગર્ભ વિચાર.

ગુરુ-હે શિષ્ય ! પન્નવણા સૂત્રનો તથા ગ્રંથકારનો અભિપ્રાય એવો, સર્વ જન્મ અને મરણનાં દુઃખનો મુખ્યતાએ કરીને, ચોથા મોહનીય કર્મના ઉદયમાં સમાવેશ થાય છે. તે મોહનીયમાં જ્ઞાનાવર્ણીય, દર્શનાવર્ણીય અને અતરંગ કર્મ, એ ત્રણનો સમાવેશ થાય છે. એ ચારે કર્મ એકાંત પાપ ૧. તેને દુઃખ અજ્ઞાતા અને દુઃખ છે. આ ચારે કર્મના આકર્ષણથી આયુષ્ય કર્મ બંધાય છે. તે

આયુષ્ય, શરીરમાં રહીને લોગવાય છે. તે લોગવવાનું નામ વેદનીય કર્મ કહેવાય છે, તે વેદનીયમાં સાતા તથા અસાતા વેદનીયનો સમાવેશ થાય છે. તેની સાથે જ નામ તથા ગોત્ર કર્મ જોડાયેલાં હોય છે, અને તે આયુષ્ય કર્મ સાથે સંબંધ રાખે છે. આ ચાર કર્મ શુભ તથા અશુભ, એવાં બે પરિણામથી બંધાય છે. તેથી તે મિશ્ર કહેવાય છે; તેના ઉદય ઉપરથી પુણ્ય તથા પાપની ગણના કરી શકાય છે; આ પ્રમાણે આઠ કર્મ બંધાય છે અને તે જન્મ મરણરૂપ ક્રિયા કરી લોગવાય છે; તેમાં મોહનીય કર્મ રાજ છે. તેનો દીવાન આયુષ્ય કર્મ છે. મન તેઓનો હજુરી સેવક છે. તે મોહ રાજના આદેશ મુજબ, નિત્ય નવાં કર્મોનો સંચય કરી બંધ બાંધે છે. તે સર્વ પન્નવણાણના કર્મપ્રકૃતિ પદથી સમજવું. મન હમેશાં ચંચળ અને ચપળ છે અને તે કર્મસંચય કરવામાં અપ્રમાદી અને કર્મ છોડવામાં પ્રમાદી છે. તેથી લોકમાં રહેલા જડ ચૈતન્યરૂપ પદાર્થો સાથે, રાગ-દ્વેષની મદદવડે, જોડાય જાય છે. તેથી તેને મનલોગ કહીને બોલાવાય છે, એવા મનલોગથી નવાં કર્મોની આવક આવે છે. તેનો પાંચ ઈન્દ્રિયદ્વારે લોગોપલોગ કરે છે, એમ એક પછી એક વિપાકનો ઉદય થાય છે, તે સર્વનું મૂળ મોહ છે, તે પછી મન, તે પછી ઈન્દ્રિય વિષય, અને તેનાથી પ્રમાદ વધે છે, તેવા પ્રમાદને વશ પડેલો પ્રાણી ઈન્દ્રિયોનું પોષણ કરવાના રસ સિવાય, રત્ન ત્રયાત્મક અલેદાનંદના આનંદની લહેરનો રસીલો થઈ શકતો નથી. તે બદલ જાંચનીય કર્મના ખેંચાણથી નરક વગેરે ચારે ગતિમાં જા-આવ કરે છે. તેમાં વિશેષ કરીને દેવગતિ સિવાય ત્રણ ગતિનાં જન્મ અશુચિથી ભરેલા છે. તેમાં પણ નરકકુંડમાં દેવળ મળમૂત્ર અને માંસ, રૂધિરનો કાદવ ભરેલો છે તેમાં છેદન ભેદન થવાનું ભયંકર દુઃખ છે. તે દુઃખનો ચિતાર સૂચકાંગ સૂત્રથી જાણવો. ત્યાંથી મનુષ્ય, તિર્યંચની ગતિમાં આવે છે. ત્યાં ગર્ભવાસ મળે છે, તે દેવળ અશુદ્ધ અને અશુચિનો ભંડાર છે. પાપખાનાની અપેક્ષાએ જોતાં તે કાયમ અષ્ટ દીવ્યથી ભરેલો છે. તે ગર્ભસ્થાન નરકસ્થાનનું ભાન કરાવે છે, તેમજ ઉપજનારો છવ નારીના નમુનાનું ભાન કરાવે છે, દેર માત્ર આટલો જ દે નરકમાં

છેદન; ભેદન, તાડન; તરજણા, ખાંડણ, પીસણ અને દહન સાથે દશ પ્રકારની શ્રેષ્ઠ વેદના છે. તે ગર્ભમાં નથી, પણ ગતિના પ્રમાણમાં ભયંકર કષ્ટ ને દુઃખ છે.

ઉપજનારાની સ્થિતિનું તથા ગર્ભસ્થાનનું વિવેચન.

શિષ્ય-હે ગુરુ ! ગર્ભસ્થાનમાં આવી ઉપજનારો છવ, ત્યાં કેટલા દિવસ, કેટલી રાત્રિ; કેટલી મુહૂર્ત રહે ? અને તેટલા વખતમાં કેટલા શ્વાસોચ્છવાસ લે છે ?

ગુરુ-હે શિષ્ય ! ઉપજનારો છવ ગએ ને સાડી સતોતેર અહો-રાત્રિ રહે છે. વાસ્તવિક રીતે જોતાં એટલો જ ગર્ભનો કાળ છે. તે છવ આઠ હજાર ત્રણસે ને પચાસ મુહૂર્ત ગર્ભસ્થાનમાં રહે છે. ચૌદ લાખ દશ હજાર ગએંહ ને પચીસ શ્વાસોચ્છવાસ લે છે. તેમ છતાં વધઘટ થતી જણાય છે. તે સર્વ કર્મવિપાકનો વ્યાઘાત સમજવો. ગર્ભસ્થાનને માટે સમજવાનું કે માતાના નાભિમડળ નીચે ફૂલને આકારે બે નાડી છે. તે બેની નીચે ઉધા ફૂલને આકારે એક ત્રીજી નાડી છે. તે ચોત્રી નાડી કહેવાય છે. તે ચોત્રી છવને ઉપજવાનું ઠેકાણું છે. તે ઠેકાણામાં પિતા તથા માતાના પુદ્ગલનું મિશ્રણ થાય છે. ને ચોત્રીનું ફૂલની નીચે આંખાની માંજરને આકારે, એક માંસની પેશી હોય છે, તે પેશી દરેક મહિને પ્રવાહિત થવાથી સ્ત્રી ઋતુધર્મમાં આવે છે, તે રૂધિર ઉપરની ચોત્રી નાડીમાં જ આવ કહે છે, કેમકે તે નાડી ખુલેલી જ હોય છે, ગોચ્રે દિવસે ઋતુઆવ બંધ પડે છે, પણ અવ્યંતરમાં સૂકન આવ રહે છે, ત્યારે સ્નાન કરી યુગ્મિ થવાય છે, પાંચમે દિવસે ચોત્રી નાડીમાં ચૂદન રૂધિરનો જોગ હોય છે, તે જ વખતે ત્રિગુંદિની પ્રાપ્તિ થઈ હોય, તો તેટલા વખતને મિશ્ર ચોત્રી કહેવાય છે, અને તે રૂજ પ્રાપ્ત થવા રોગ્ય ગણાય છે. તેનું મિશ્રણનું ગાર મુહૂર્ત પડેલું છે. તેટલી દદસુખીમાં છવ ઉપજી શકે છે, તેમાં એક બે અને ત્રણ વગેરે નવ લાખ મુધી ઉપજે છે, તેઓનું આઉણ જઘન્ય આંતરુંમુહૂર્ત. અને ઉન્નૃપ્ત, ત્રણ પચોપચ મુધીનું હોય છે, તે છવનો પિતા ચોક્કસ હોય જ છે, પણ બીજી અપેક્ષાએ જોતાં, કેમકે નવમે પિતા મુધી શૂન્ય કહે છે, તે સંજોગથી નહિ પણ

નદીના પ્રવાહ સામે ખેંચી; સ્નાન કરવા વખતે; ઊપરવાટેથી ખેંચાઈ આવતાં પુરુષનાં ખિંદુનાં સેંકડો રજકણો, સ્ત્રીના શરીરમાં પિત્તકારીના આકર્ષણની રીતે આવી ભરાય છે. કર્મજોગે તેનો કવચિત્ ગર્ભ જામી જાય છે. તેમાં જેટલાં રજકણો આવેલાં હોય તે સર્વ તેનાં પિતા સ્વરૂપે ગણાય છે. એકી સાથે દશ હજાર સુધી ગર્ભ પાકે છે. તે મચ્છી તથા સર્પની માતાનો ન્યાય છે. મનુષ્યને ત્રણ સુધી પાકે છે. બાકી મરણ પામે છે. એક જ વખતે નવ લાખ ઉપજી મરણ પામ્યા હોય તો તે સ્ત્રી, જન્મ વાંઝણી રહે છે. બીજી રીતે સ્ત્રી કામાંધ થઈને અનિયમિત રીતે વિષય સેવે અથવા વ્યભિચારિણી બનીને હદ ઉપરાંત પરપુરુષ સેવે તો સ્ત્રી વાંઝણી થાય છે. તેનાં બીજકને નાશ થાય છે. તેનાં શરીરમાં ઝેરી છવો ઊપજે છે. તેના કંપથી વિકાર વધે છે. તેથી તે સ્ત્રી દેવ, ગુરુ, ધર્મ કૂળની મર્યાદા તથા શિયળ વ્રતને લાયક રહી શકતી નથી. તેવી બીજકલાંગ સ્ત્રીનો સ્વભાવ નિર્દય અને અસત્યવાદી હોય, છે જે સ્ત્રી દયાળુ અને સત્યવાદી હોય, તે સ્ત્રી પોતાના શરીરનું જતન કરે છે. કામવાસનાને કળજે રાખે છે. પોતાની પ્રજાનું રક્ષણ કરવા અર્થે, સંસારી સુખના પ્યારની હદ મર્યાદા કરે છે. તેથી તેણી સ્ત્રીઓ પુત્રપુત્રીનું સાઈ કળ પામે છે. એકલા રૂધિરથી કે એકલા ખિંદુથી પ્રજા પ્રાપ્ત થતી નથી તેમજ ઋતુના રૂધિર સિવાય બીજા રૂધિર, પ્રજાપ્રાપ્તિને કામે આવતાં નથી. એક અંથકાર કહે છે, કે સૂક્ષ્મ રીતે સોળ દિવસ સુધી રૂતુસ્થાવ રહે છે. તે રાગીને નહિ, પણ નિરાગી શરીરવાળી સ્ત્રીને તેમ થાય છે, અને તે પ્રજાપ્રાપ્તિને લાયક કહેવાય છે. તે સોળમાંથી પહેલા ત્રણ દિવસને અંથકારો નિષેધે છે. તેઓ નીતિમાર્ગનો ન્યાય છે. અને તે ન્યાય પુણ્યાત્મા છવો કળૂલ રાખે છે. બીજે ભતે પ્યાર દિવસનો નિષેધ છે, કારણ કે તોથે દિવસે ઉપજેલો છવ, થોડા જ વખતમાં મરે છે તે છવે તો શક્તિહીણ થાય, ને માળાપને યોગ્ય રૂપ નીવડે છે. પાંચમાંથી સોળમાં સુધીના દિવસો નીતિશાસ્ત્રના ન્યાય મુજબ ગર્ભાધાન સંસ્કારના ગણાય છે. તેમાંનું એક બાળ-બીજક ચડતા ચડતું બળિયાવર, રૂપમાં તેજમાં, બુદ્ધિમાં અને એ વગેરે સર્વ સંસ્કારોમાં શ્રેષ્ઠ તથા હીર્વાયુષ્યવાળું અને કુટુંબપાલક નીવડે છે. પાંચથી સોળમી સુધીની અગિયાર રાત્રી છે, તેમાંથી છઠ્ઠી, આઠમી, દશમી, બારમી,

ને ચૌદમી એ પાંચ બેકીની રાત્રીનું બીજક બહુવચને પુત્રીરૂપ ફળ આપે છે. તેમાં વિશેષ એ છે કે પાંચમી રાત્રીમાં, ઉપજેલી પુત્રી જન્મવા પછી ઘણી પુત્રીઓની માતા થાય છે, પાંચમી, સાતમી, નવમી, અગિયારમી, તેરમી, અને પંદરમી એ એકીની રાત્રીનું બીજક પુત્રરૂપે જન્મી બહાર આવે છે. અને તે ઉપર કહેલા ગુણવાળું નીવડે છે. દિવસનું બીજક શાસ્ત્રથી નિષેધ છે, તેમ છતાં થાય તો કુટુંબની અને વ્યવહારિક સુખની તથા ધર્મની હાનિ કરનાર નીવડે છે.

બીજકની રીત-ગિંદના રજકણો વધારે અને રૂધિરનાં થોડાં હોય તો પુત્રરૂપ ફળ નીપજે છે. રૂધિર વધારે ને ગિંદુ થોડું હોય તો પુત્રીરૂપ ફળ નીપજે છે. બે સરખાં હોય તો નપુંસકરૂપ ફળ નીપજે છે. (હવે તેનું ઠેકાણું કહે છે.) માતાની જમણી કૂખે પુત્ર, ડાબી કૂખે પુત્રી અને બે કૂખની વચ્ચે નપુંસક પાડે છે, (હવે તે ગર્ભની સ્થિતિ કહે છે.) મનુષ્ય ઉત્કૃષ્ટો બાર વરસ ગર્ભમાં જીવતો રહી શકે છે. તે પછી મરે છે; પણ શરીર રહે છે, તે શરીર ચોવીસ વરસ સુધી રહી શકે છે. તે સૂકા શરીરમાં ચોવીસમે વરસે નવો જીવ ઉપજે તો મહા મુશીબતે જન્મે. ન જન્મે તો માતા મરે. સંસી તિથિના આઠ વરસ સુધી ગર્ભમાં જીવતો રહી શકે છે (હવે આહારની રીત કહે છે). યોનિ કમળમાં આવી ઉપજનારો જીવ, પ્રથમ માતાપિતાનાં મળેલાં મિશ્ર પુદ્ગલનો આહાર કરીને પછી ઉપજે છે. તેનો અર્થ પ્રવ્રત્તદારથી જાણવો. વિશેષ એટલું જ કે અહીંના આહારમાં માતા-પિતાનાં પુદ્ગલ કહેવાય છે. તે આહારથી સાત ધાતુ નીપજે છે. તેમાં પડેલું રક્તી, બીજું લોહી, ત્રીજું માંસ. ચોથું હાડ, પાંચમું હાડની મજબત, છઠું ચર્મ, સાતમું વીર્ય ને નશા લગ્ન, એ સાતે મળીને બીજી શરીર પર્યાય અર્થાત્ સૂક્ષ્મ પૂતળું કહેવાય છે. છ પર્યાય બંધાય પછી તે બીજક સાત દિવસમાં ચોખાના પ્રોવાળ જેવો તોલદાર થાય છે. ચૌદના દિવસ સુધીમાં પાણીના પરપોટા જેવા વ્યાદારમાં આવે છે, એકવીસમા દિવસ સુધીમાં નાકના સ્લેખા જેવો અને અઠ્ઠાવીસમાં દિવસ સુધીમાં અડત ખીશ માસા જેટલો વચનદાર થાય છે, પૂરે મહિને યોરતા રાત્રીઆ જેવો. અગર છોટી

કેરીની ગોટલી જેવો થાય છે, તેનું વજન એક કરખણુ ઊણું એક પળનું થાય છે તે પળ એને કહેવાય છે; કે સોળ માસનું એક કરખણુ તેવા ચાર કરખણુના તોલને પળ કહેવાય છે, બીજે માસે કાચી કેરી જેવો, ને ત્રીજે માસે પાકી કેરી જેવો થાય છે. તે વખતથી ગર્ભ પ્રમાણે માતાને ડહોળા (દોહદ-લાવ) થાય છે, અર્થાત્ સારે ગર્ભે ઊંચા અને નરસે ગર્ભે નીચા મનોરથ થાય છે અને તે કર્મ પ્રમાણે ફળે છે, તે ઉપરથી સારા નરસા ગર્ભની પરીક્ષા થાય છે. ચોથે માસે કણકના પીંડા જેવો થાય, તેથી માતાનું શરીર પુષ્ટિ પામે છે. પાંચમે માસે પાંચ અંકુરા કૂટે છે. તેમાં બે હાથ, બે પગ, પાંચમું મસ્તક, છઠે માસે રૂધિર તથા રોમ, નખ ને કેશની વૃદ્ધિ થાય છે, તેમાં સાડાત્રણ કોડ રોમ છે. તેમાંથી બે કોડ ને એકાવન લાખ ગળા ઉપર અને નવાણું લાખ ગળા નીચે છે, બીજે મતે તેટલી સંખ્યાનાં રોમ ગાડરનાં કહેવાય છે તે વિચારી જોતાં જાજળી લાગે છે, એકેકા રોમને ઊગવા જેટલી જગામાં પોણાબેથી કોઠક વધારે રોગ લરેલા છે તેનો સરવાળો ગણતાં પોણા છ કોડ ઉપરાંત રોગ થાય છે અને તે પુણ્યના ઉદયથી ઢંકાયેલા રહે છે. અહીંથી રોમ આહારની શરૂઆત થવાનો સંલવ છે તત્ત્વ તું સર્વજ્ઞ ગમ્ય. તે આહાર, માતાના રૂધિરનો સમે સમે લેવામાં આવે છે ને સમે સમે પ્રગમે છે, સાતમે માસે સાતસે શીરા એટલે રસહરણી નાડીઓ બંધાય છે તે દ્વારે શરીરનું પોષણ થાય છે, તેથી ગર્ભને પુષ્ટિ મળે છે. તેમાંથી સ્ત્રીને છશેને સિત્તર, નપુંસકને છસે ને એંશી. અને પુરુષને સાતસે પુરી હોય છે. પાંચસે માંસની પેશીયો બંધાય છે. તેમાંથી સ્ત્રીને ત્રીસ ને નપુંસકને વીસ એાછી હોય છે, તે પેશીવડે હાડ ઢંકાયેલા હોય છે, તે હાડમાં સર્વ મળીને ત્રણસે ને સાઠ સાંધો છે એકેકી સાંધ ઉપર આઠ આઠ મર્મનાં ઠેકાણાં છે, તે મર્મસ્થાન ઉપર એક ટકોર વાગતાં મરણ પામે છે બીજે મતે એકસોને સાઠ સાંધ; અને એકસોને સિત્તર મર્મનાં સ્થાનક કહેવાય છે, ઉપરાંત સર્વજગમ્ય. તે શરીરનાં છ અંગ હોય છે, તેમાંથી માંસ, લોહી અને મસ્તકની મંત્રણ (મેલું) એ ત્રણ અંગ માતાનાં છે, તેમજ હાડ હાડની મંત્રણ અને નખ, કેશ, રોમ, એ ત્રણ અંગ પિતાનાં છે. આઠમે માસે સર્વ અંગ ઉપાંગ પૂર્ણ નીપજી રહે છે, ગર્ભને લઘુ નીત, વડી નીત,

શ્લેષ્મ, ઉધરસ, છીંક ખગાસું, ઓડકાર, વગેરે કાંઈ હોતું નથી, તે જે જે આહાર ખેંચે છે, તે આહારના રસવડે ઈંદ્રિયોને પુષ્ટિ મળે છે. હાડ, હાડની મજ્જા, ચરબી, નખ, કેશની વૃદ્ધિ થાય છે. તે આહાર લેવાની ણીજી રીત એ છે, કે માતાની તથા ગર્ભની નાભી ઉપરની રસહરણી નાડી એ બે પરસ્પરમાં વાળાના આંટાની જેમ વીંટાઈ રહી છે. તેમાં ગર્ભની નાડીનું મોઢું માતાની નાભીમાં જોડાયેલું છે. માતાના કોઠામાં આહારનો પેલો કવલ પડે છે, તે નાભી પાસે અટકે છે. તેનો રસ બને છે, તે રસ, ગર્ભ પોતાની જોડાયેલી રસરહરણી નાડીથી ખેંચી પુષ્ટ થાય છે તે શરીરનાં જોતેર કોઠા છે, તેમાં પાંચ કોઠા મોટા છે. તેમાંથી ત્રિયાળામાં બે કોઠા આહારના એક કોઠો પાણીને ઉનાળામાં બે કોઠા પાણીના. એક કોઠો આહારનો, ચોમાસામાં બે કે. આહારના અને તે કોઠા પાણીનાં કહેવાય છે. એક કોઠો સદાકાળ આહારના અને બે કોઠા પાણીનાં કહેવાય છે. એક એક કોઠો સદાકાળ ખાલી રહે છે. સ્ત્રીને એક છઠ્ઠો કોઠો વધારે છે, તેમાં ગર્ભ રહે છે. પુરુષને બે કાન. બે ત્રણ, બે નાસિકા, સુખ લઘુ નીત અને વડી નીત એ નવ દ્વાર અપવિત્ર અને સદા કાળ વહેતાં રહે છે. સ્ત્રીને બે સ્તન અને ગર્ભદ્વાર એ ત્રણ મળીને બાર દ્વાર સદા કાળ વહેતાં રહે છે. તે શરીરમાં અઢાર પૃષ્ઠકંઠક નાગની પાંસળીઓ છે. તે વાંસાન કરોડ સાથે જોડાયેલી છે. તે સિવાય બે પાંસાની બાર કંઠક પાંસળીઓ છે, તે ઉપર ત્રાત પડ ચામડીનાં મઢાયલાં છે. છાતીના પડદામાં બે કાળ છે, તેમાં એક પડદા ગાયે જડાયેલા ને બીજો કાંઈક લટકતો છે. પેટના પડદામાં બે અંતસ (નળ) કહ્યા છે, તેમાં પહેલો સ્પૂળ છે તે મળસ્થાન અને બીજો સુક્ષ્મ છે તે લઘુનીત સ્થાન કહેવાય છે. વળી બે પ્રણવસ્થાન એટલે ભોજન, પાન પ્રગમવાની જગા છે. દક્ષિણ (જમણે પાસે) પ્રગમે તો હુઃખ ઉપજે છે, વામ (ડાબે પાસે) પ્રગમે તો સુખ ઉપજે છે. સોળ આંતરા છે. ચાર આંગળની શ્રીવા (ડાક) છે. ચાર પગની જુલ છે. બે પગની આંખો છે. ચાર પગનું મસ્તક છે. નવ આંગળની જુલ છે. બીજે મતે ત્રાત ત્રાત આંગળની કહેવાય છે. આઠ પગનું હૃદય છે. પચીસ પગનું કાળડું છે. (હવે ત્રાત પ્રાનુદાં પ્રનાલુ-માપ કહે છે.) તે શરીરમાં

એક આઠો રૂધિરનો અને અરધો આઠો માંસનો હોય છે. એક પાથો માથાનો લેબે એક આઠો લઘુનીત, એક પાથો વડી નીતનો છે. કફ, પિત્ત, ને શ્લેષ્મ એ ત્રણનો એકેકો કલવ અને અડધો કલવ વીર્યનો હોય છે. એ સર્વને મૂળ ધાતુ કહેવાય છે, એ ધાતુ ઉપર શરીરનો ટકાવ છે. એ સાતે ધાતુ પોતાના વજન પ્રમાણે રહે ત્યાં સુધી શરીર નિરોગી અને પ્રકાશવાળું રહે છે, તેમાં વધઘટ થવાથી શરીર રોગને આધિન થાય છે.

નાડીનું વિવેચન :- તે શરીરમાં યોગશાસ્ત્રને ન્યાયે બોતેર હજાર નાડી છે. તેમાંથી નવસેં નાડી મોટી છે, તેમાંથી નવ નાડી ધમણી ને મોટી છે. તેના થડકારા ઉપરથી રોગની તથા સ્વચેત શરીરની પરીક્ષા થાય છે. તે બે પગની ઘુંટી નીચે બે, એક નાભીની એક હૃદયની, એક તાળવાની, બે લમણાની અને બે હાથની, એ નવ, એ સર્વ નાડીઓની મૂળ રાજ્યધાની 'નાભી' છે. તેની વિગત એ છે કે નાભીની એકસો ને સાઠ નાડી, પેટ તથા હૃદય ઉપર પથરાઈને ઠેઠ બંધે મસ્તક સુધી પહોંચી છે. તેનાં બધનથી મસ્તક સ્થિર રહે છે. તે નાડીઓ મસ્તકને નિયમ મુજબ રસ પહોંચાડે છે, તેથી મસ્તક સતેજ, આરોગ્ય ને તર રહે છે. તે નાડીઓમાં તુકસાન હોય ત્યારે આંખ, નાક, કાન અને જીભ એ સર્વ કમજોર થાય છે, રોગિષ્ઠ બને છે, શૂળ, અમર વગેરે વ્યાધિઓનો પ્રકોપ થાય છે.

નાભીથી ખીજ એકસો ને સાઠ નાડી નીચી ચાલે છે, તે પગનાં તળીઆં સુધી પહોંચી છે. તેનાં આકર્ષણથી ગમનાગમન કરવાનું, બિભુ રહેવાનું તથા બેસવાનું બને છે. તે નાડીઓ ત્યાં સુધી રસ પહોંચાડી આરોગ્ય રાખે છે. તે નાડીમાં તુકસાન થવાથી સંધિવા, પક્ષવાત સાથલતા વ્યસકા, કળતર, તોડ, ફાટ, માથાના લેબનો દુઃખાવો અને આધાશીશી વગેરે રોગનો પ્રકોપ થાય છે.

નાભીથી ત્રીજી એકસો ને સાઠ નાડી તીરછી ચાલીને બે હાથની આંગળીઓ સુધી પહોંચી છે. તેટલો લાગ તેનાની ગજબૂત

રહે છે. તેને નુકસાન થવાથી પાસાશૂળ, પેટનાં અનેક દરદો, મુખપાકનાં, હાંતનાં વર્દો વગેરે અનેક રોગનો પ્રકોપ થાય છે.

નાભીથી ચોથી એકસો ને સાઠ નાડી નીચી સમસ્થાન ઉપર પથરાઈને, અપાન દ્વાર સુધી પહોંચી છે. તેની શક્તિવડે બધે જ રહી શકે છે. તેને નુકસાન થવાથી લઘુનીત, વડીનીતની કબજાઆત અથવા અનિયમિત છૂટ થઈ પડે છે. તેમજ વાયુ, કૃમિપ્રકોપ, ઉદરવિકાર, હરસ, ચાંદી, પ્રમેહ, પવનરોધ, પાંડુરોગ, જળોદર, ઠંઠોદર, સ્વગંદર, સંગહણી વગેરેનો પ્રકોપ થાય છે, નાભીથી પચીસ નાડી ઊપડીને જોઈ શ્લેષ્મ દ્વાર સુધી પહોંચી છે, તે શ્લેષ્મની ધાતુને પુષ્ટિ આપે છે, તેની નુકસાનીથી શ્લેષ્મ, ખીનસનો રોગ થાય છે. તેમજ ખીલ પચીસ નાડી તે તરફ આવીને પિત્ત ધાતુને પુષ્ટિ આપે છે. તેની નુકસાનીથી પિત્તનો પ્રકોપ અને જવરાદિક રોગ થાય છે. તેમજ ત્રીજી દસ નાડી વીર્ય ધારણ કરનારી છે, તે વીર્યને પુષ્ટિ આપે છે. તેમાં નુકસાન થવાથી સ્વપ્નધાતુ, મુખલાળ, ખરાબ પેસાળ વગેરેથી નળનાઈમાં વધારો થાય છે. એ સર્વે મળીને સાતસો નાડી રસ ખેંચી પુષ્ટિ આપે છે અને તે શરીરને ટકાવી રાખનારી છે. તે નિયમિત રીતે ચાલવાથી નિરોગ, અને નિયમભંગ થવાથી રોગ થાય છે. તે સિવાયની બસે નાડી ગુપ્ત ને જાહેર રીતે શરીરનું પોષણ કરે છે, તેથી નવસો નાડી કહેવાય છે.

ઉપરની રીતે નવમા માસની હદ સુધીમાં, સર્વ અવયવ સાથે શરીર મજબૂત થઈ જાય છે. ત્યારથી ગર્ભનું ખીજક રોપાયાની ખબર પડે, ત્યારથી જે શ્રી બ્રહ્મચરિણી રહે છે તેનો ગર્ભ ઘણો ભાગ્યશાળી, મજબૂત ખાંધાનો, જળીઆવર અને સ્વરૂપવાન થાય છે. તથા ન્યાય નીતિવાળો અને ધર્મી નીવડે છે. તે ઉભયના મુળનો ઉદ્ધાર કરી, માતા પિતાને યશ અપાવે છે, અને તે પાંચે ઇંદ્રિયો વાકાખી પામે છે. જે શ્રી ગર્ભ રજો જાણે છે, તેમ છતાં જન્મવાના દેહલા દિવસ સુધી. નિર્દય બુદ્ધિ રાખી મુશીલ સેવ્યા કરે. તેમા જો પુત્રી જન્મમાં હોય તો. તેના માતા પિતા દુષ્ટમાં દુષ્ટ, પાપીનમાં પાપી, રી રી નજ્જનાં અધિકારી થાય છે, તેમજ તેનો ગર્ભ

મરણ પામે છે; તેમ છતાં જીવતાં રહે તો કાણા, કુખડા, કોઢીઆ, લુલા, પાંગળા, બોખડા, મૂંગા, ઇન્દ્રિયહીણ, કુરૂપ, દુબળા, શક્તિહીણ બાંધાના તથા ઘાટ વગરના થઇ જાય છે, કોધી, રીસાળ, કલેશી, પ્રપંચી અને ખોટી ચાલે ચાલનાગં નીવડે છે, એમ સમજી પોતાની પ્રજ્ઞનું ભલું ઇચ્છનારી જે માતાઓ ગર્ભકાળથી શિયળવંતી બને છે. તેઓને ધન્ય છે.

વિશેષમાં ઉપર બતાવેલા ગર્ભવાસના સ્થાનકમાં, મહા કષ્ટ ને પીડા ભોગવવી પડે છે. તેનું દ્રષ્ટાંત એ છે, કે જેમ કોઈ પુરુષનું શરીર કોઠ તથા પતના રોગથી નીગળતું હોય તેને સાડાત્રણ કોઠ સોય, અગ્નિમાં ધખાવીને તેનાં સાડાત્રણ કોઠ રૂંવાડાંમાં પરોવે, તેના ઉપર ખાર ને ચુનાનું પાણી છાંટે, તે પછી આળા ચોમડાંથી મઢીને તડકે નાખે અને દડાની જેમ અથડાવે તે વખતની પીડાનું વજન કેટલું ભયંકર છે? તે તે ભોગવનારો વા સર્વજ્ઞ પરમાત્મા જાણે દેખે છે. એવી ગર્ભ વેદના પહેલે જીવિને ભોગવવી પડે છે. તેથી ખીજે મહિને ખમણી, ત્રીજે મહિને ત્રમણી, ચોથ ચડતાં ચડતાં નવમે મહિને નવગણી પીડા થાય છે, અથાત્ દરેક રૂંવાડે નવ નવ સૂઈ પરોવવા ન્યાયની પીડા સમજવી. ગર્ભવાસની જગા નાની છે, અને ગર્ભનું સ્થૂળ મોટું છે. તેથી સજ્જડ ભીંસાઈને, કેરીની માફક ઊંધે માથે લટકીને રહેવું પડે છે. તે વખતે બે ઢીંચણ છાતીમાં ભરાવેલા, અને બે હાથની મુઠી આંખો આડી દીધેલી હોય છે. કર્મજોગે ખીજે ને ત્રીજે ગર્ભ જોડે હોય તો તે વખતની સંકડાશનું અને મુંઝવણનું તોલ કરી શકાતું નથી. માતા જંગલ જાય ત્યારે ગર્ભના નાકની દાંડી : થઈ નીકાલ થાય છે. ખાંખમાં ખરાબ માદળામાં પડેલો હોય છે.

ખંઠલી માતા ઊભી ધાય, તે વખતે ગર્ભ જાણે છે, કે હું આસમાનમાં ફેંકાઈ ગયો છું. હેઠે ખેસતી વખતે જાણે કે હું પાતાળમાં પટકાઈ ગયો છું. ચાલતી વખતે જાણે છે કે હું મચ્છકમાં ભરેલા દહીંની માફક ડબો-જાઉં છું. રસોઈ કરવા વખતે જાણે છે કે હું ઈંટની લકીમાં ભરાઈ બગીંધું થઈએ ખેસતી વખતે જાણે છે કે હું કુંભારના ચાકડે ચડ્યો છું માતા ચત્તી સૂવે ત્યારે ગર્ભ જાણે કે મારી છાતી ઉપર સવામણની ગિલા પડી

છે. કુશીલ સમયમાં ગર્ભને ઉબળ મુશળનો ન્યાય મળે છે. એવી રીતે માતા પિતાના કરેલા તથા ગર્ભસ્થાનથી મળેલા એવા બે જન્મનાં દુઃખોથી પીડાયેલા, ફૂટાયેલા, ખંડાયેલા અને અશુદ્ધિથી તરબોળ થયેલા દુઃખી પ્રાણીની દયા, શિયળવંતા ધર્માત્મા માતા-પિતા વિના કોણ રાખી શકે ? અર્થાત્ પાપી સ્ત્રી-પુરુષોમાંથી કોઈ નહિ. ગર્ભનો છવ-માતાને સુખે સુખી અને માતાને દુઃખે દુઃખી હોય છે. જેવા સ્વભાવવાળી માતા હોય તેવા સ્વભાવની છાયા, ગર્ભમાં પડે છે. ગર્ભમાંથી બહાર આવવા પછી, તે પુત્ર-પુત્રીના આચાર, વિચાર, આહાર, વ્યવહાર વગેરે સર્વ માતાના સ્વભાવ મુજબ નીવડે છે, તે ઉપરથી માતા-પિતાના ઉચ્ચ, નીચ બીજકની તથા જશ-અપજશ વગેરેની પરીક્ષા, પ્રભરૂપ ફેટોબ્રાફ ઉપરથી વિવેકી સ્ત્રી-પુરુષો કરી શકે છે, કેમકે તે ચિત્ર માતા-પિતાની પ્રકૃતિને આધારે ચિત્રાયેલું છે. માતા ધર્મ ધ્યાનમાં, ઉપદેશ શ્રવણ કરવામાં, તથા દાન પુણ્ય કરવામાં અને ભડી ભાવના ભાવવામાં જોડાઈ હોય તો ગર્ભ પણ તેવા વિચારમાં હોય છે. તે વખતે ગર્ભનું મરણ થાય તો દેવલોકમાં જઈ શકે છે, તેમજ માતા આર્ત ને રૌદ્ર ધ્યાનમાં હોય, તો ગર્ભ પણ આર્ત, રૌદ્ર ધ્યાની હોય છે, તે વખતે તે ગર્ભનું મરણ થાય તો તે નરકમાં જાય છે, માતા મહા કપટમાં જોડાઈ હોય તે વખતે તે ગર્ભનું મરણ થાય તો તે નિર્યંચમાં જાય છે. માતા મહા ભદ્રિક અને પ્રપંચ વગરના વિચારમાં જોડાઈ હોય, તે વખતે ગર્ભ મરે તો તે મનુષ્યમાં જાય છે. એમ ગર્ભમાંથી ચારે ગતિમાં જઈ શકે છે. ગર્ભકાળ પૂરો થાય, ત્યારે માતા તથા ગર્ભની નાભીની વિંટાયલી રક્તહરણી નાડી ઊઘડી જાય છે, ત્યારે જન્મ થવાની તૈયારી થાય છે. તેમાં માતા તથા ગર્ભના પુણ્યનું તથા આયુષ્યનું બળ હોય, તો સ્ત્રી ઋતુ જન્મ થઈ શકે છે, તે વખતે કેટલાક માથા તરફથી, તો કેટલાક, પણ તરફથી જન્મે છે, પણ જો બન્ને ત્યારે કર્મી હોય તો ગર્ભ આડો પડી જાય છે. તેથી જોડ મરણ પામે છે, અથવા માતાના જન્મવાની ખાતર પાપી ગર્ભના છવપર એક કરીને કરીના સ્ત્રીથી ખંડોખંડ કરી જિંદગી પારની શિવરાત્રી મોકળાકે છે. તેના કોઈને કોઈ જન્મના પતો નથી. સ્ત્રી ઋતુ જન્મ લેનારનો

સોના-રૂપાના તાર જેવા છે. માતાનું શરીર જંતરડો છે. જેમ સોની તાર ખેચે, તેમ ગર્ભ ખેંચાઈ કોટી કબ્બે બહાર આવે છે, અર્થાત્ નવમે મહિને-કહેલી પીડાને કોઠ ગણી કરતાં જે દુઃખ થાય છે, તે દુઃખ જન્મ વખતે થાય છે અને મરતી વખતે તે દુઃખને કોઠાકોઠ ગણું કરતાં જે દુઃખ થાય છે, તે સર્વ દુઃખ ખેલદ છે. તે સર્વ પોતાનાં કરેલા પુણ્ય-પાપનાં ફળ છે અને તે. ઉદય કાળમાં લોગવાય છે, એ સર્વ મોહનીય કર્મના સંતાપ છે.

ઉપર મુજબ ગર્ભકાળ, તથા ગર્ભસ્થાન, અને ગર્ભમાં ઉપજનારા છવની સ્થિતિનું વિવેચન એ સર્વ, 'તંદુલ વિચાલીઆ પચન્ના' તથા 'ભગવતીજી' અને અન્ય ગ્રંથાંતરના ન્યાય-મુજબ ગુરુએ શિષ્યને ઉપદેશમાં કહી બતાવ્યું. છેવટમાં કહ્યું કે જન્મવા પછી લંગીઆણીનો દરજ્જો લઈ માતાએ ઘણી સાંભાળથી ઉછેરી પુખ્ત ઉંમરનો કીધો છે, તે પ્રજની આશામાં માતાનું ચૌવન-હુટાયું છે, વ્યાવહારિક સુખમર તિલાંજલિ કરી છે, તે સર્વને તથા ગર્ભવાસના અને જન્મવા વખતના દુઃખોને ભૂલી જઈ ચૌવન-મદમાં છહેલાં પુત્રપુત્રીઓ, મહા ઉપકારી માતાને તિરસ્કારની દૃષ્ટિવડે ધિષ્ઠાર આપી અનાદર કરે છે, વસ્ત્રાલંકારથી શોભિતાં બને છે, તેલ, કુલેલ, ચુવા, ચંદન, ચંપા, ચમેલી, અગર તગર, અમર અને અંતર વગેરેમાં ગરકાવ બની કુલહાર ને ગજરા ધારણ કરે છે, તેની સુગંધના અભિમાનની આંધીમાં એમ માનતા હશે, કે આ સર્વ શોભા અને સુગંધ મારા ગ્રામડાથી વિંટાયલાં શરીરમાંથી બહાર આવતી હશે. તેવી શોભા અને સુગંધ માતા-પિતા વગેરે કોઈના ગ્રામડામાં નથી, એવા મિથ્યાભિમાની આંધીમાં પડેલ ખેલાન અજાન પ્રાણીને માટે ગર્ભવાસનાં તથા નરક-નિગોદનાં અનંત દુઃખ તૈયાર છે પણ એટલું તો સિદ્ધ છે કે સર્વ બગાડો પાપી માતાની ગેરસમજણના સ્વભાવનો અને કમલાગ્ય ઉપજનારા પાપી ગર્ભના વક્રકર્મનો છે. હવે બીજા પદમાં વિવેકી અને ધર્માત્મા તથા શિયળવ્રત ધારણ કરનારી સગર્ભા માતાઓનાં પુત્રપુત્રીઓ જન્મી ઉછેરે છે, તેઓની જન્મક્રિયા પણ તેની જ છે; પણ માત્ર સ્વભાવની છાયા પાડવાનો ફેર છે. તેવી માતાઓનાં સ્વભાવનું ક્ષતનપાન કરી, પુખ્ત ઉંમરે પહેંચેલાં પુત્રપુત્રીઓ પણ પોતાપોતાનાં પુણ્યના ઉદય મુજબ સર્વ વેળવનો ઉપભોગ કરે છે,

તેમ છતાં પોતાનાં માતા-પિતા સાથે વિનયપૂર્વક વતી શકે છે, શુરુ જનોમાં લકિતપરાયણ નીવડે છે, લગ્ન, દયા, ક્ષમાદિ શુભોમાં અને પ્રભુપ્રાર્થનામાં આગળ વધે છે, અભિમાનથી વિમુખ રહી મૈત્રીલાવની સન્મુખ થાય છે. જિન્દગીના સાર્થક યોગ્ય સત્સંગ કરી જ્ઞાન મેળવે છે અને શરીરસંપત્તિ વગેરેથી ઉદ્ધાસ રહી આત્મ-સ્મરણમાં જિન્દગી પૂર્ણ કરે છે. તેમજ સર્વ કોઈ વિવેકદષ્ટિવાળા સ્ત્રી-પુરુષોએ આ અશુચિથી પ્રાપ્ત થયેલા ગંદા શરીરની નિપજ ઉપર ધ્યાન રાખી મમતા ઘટાડવી જોઈએ, મિથ્યાભિમાનથી પાછા હઠવું જોઈએ, મળેલી જિન્દગીનું સાર્થક કરવા માટે, શુભ કાર્યો કરવામાં ઉદ્યોગ કરવો જોઈએ, જેથી કરીને ઉપર કહેલાં ગર્લવાસનાં દુઃખને અધીન થવું ન પડે.

ઇતિ ગર્લવિચાર સંપૂર્ણ.

અથ શ્રી બત્રીસ અસજ્જાય.

(આ બત્રીસ પ્રકારની અસજ્જાય વખતે સૂત્ર સિદ્ધાંત વાંચવા નહીં)

૧ નજીકમાં હાડકાં પડ્યાં હોય.	૧૩ અકાળે ગાજવીજ થાય.
૨ માંસ પડ્યું હોય.	૧૪ અકાળે વીજળી થાય.
૩ લોહી પડ્યું હોય.	૧૫ અકાળે કડાકા થાય.
૪ વિપ્ત પડી હોય.	૧૬ બાળ ચંદ્રમા વખતે.
૫ સ્મશાન હોય.	(ખીજના ચંદ્રને રોજ ચાર ઘડી)
૬ ચંદ્રમહલ્લ હોય.	૧૭ આકાશમાં નવીન ચિન્હ થાય.
૭ સૂર્યમહલ્લ હોય.	૧૮ ધુમસ પડતી હોય.
૮ મોટું (પ્રખ્યાત) માણસ	૧૯ કાંઈ તથા કાકળ પડતો હોય.
શુજરી ગયું હોય	૨૦ ઘણો તોફાની પવન વાતો હોય.
૯ રાત્રીમાં વિપ્ત હોય.	૨૧ અશાક શુદ્ધ ૧૫ ને રોજ.
૧૦ નજીકમાં પેન્દ્રિયનું કલેવર હોય.	૨૨ અશાક વદ ૧.
૧૧ તારા ખર્ચા હોય.	૨૩ ભાદરા શુદ્ધ ૧૫.
૧૨ દશે દિશા રાત્રી ધઈ હોય.	૨૪ ભાદરવા વદ ૧.
(દિશાઓ પડી હોય)	૨૫ કારતિક શુદ્ધ ૧૫.

૨૬ કારતક વદ ૧.

૩૦ મધ્યાહ્ને જે ઘડી સુધી.

૨૭ ચૈત્ર શુદ્ધ ૧૫.

૩૧ સાંજે જે ઘડી સુધી (સૂર્યઅસ્ત

૨૮ ચૈત્ર વદ ૧.

થયા પછી).

૨૯ પ્રભાતે ૨ ઘડી સુધી

૩૨ મધ્ય રાત્રે જે ઘડી સુધી.

(સૂર્ય ઉગ્યા પહેલાં)

સૂત્ર લાણુનારાઓએ આ અસંજઝાચ અવશ્ય જાણી તે પ્રમાણે વર્તવું જોઈએ, અર્થાત્ સૂત્રની શૂળ ગાથાઓ (પાઠ) નો સ્વાધ્યાય, અસંજઝાચ વખતે કરવો જોઈએ નહીં.

અધ્યયનો (અર્થ સાથે)

૧ શ્રી મહાવીર સ્તુતિ. (પુચ્છિસ્સુ ણું).

પુચ્છિસ્સુ ણું સમણા માહણાય,	આંગારિણો યા પરિતિથિઆ ચ;	
સે કેઈ ભોગંતહિયં ધમ્મમાહુ,	અણેલિસં સાહુસમિકખયાએ.	૧
કહં ચણાણું કહ દંસણું સે,	સીલં કહં નાયમુચસ્સ આસિ ?	
જાણાસિ ણું લિકખુ જહાતહેણું,	અહાસુયં ખૂહિ જહા હિસંતં.	૨
ખેયન્નએ સે કુસલે-મહેસી,	અણુતનાણી ચ અણુંતદસી;	
જસંમિણો ચકખુપહે ઠિયસ્સ,	જાણાહિ ધમ્મં ચ ધિઈ ચ પેહિ.	૩
ઉઠ્ઠ અહે યતિરિયં દિસાસુ,	તસા ચ જે થાવર જે ચ પાણા;	
સેણિચ્ચણિચ્ચેહિ સમિકખ પન્ને,	દીવે વ ધમ્મ સમિયં ઉદાહુ.	૪
સે સંવદંસિ અલિભૂયનાણી,	ણિરામગંધે ધિઈમં ઠિયખા,	
અણુત્તરે સંવજગંસિ વિજજ,	ગંથા અઈએ અભયે અણાજિ.	૫
સે ભૂઈપિણ્યે અણિયે અગ્રાદી,	ઓહંતરે ધીરે અણુંતચકખૂ;	
અણુત્તરં તપ્પઈ સૂરિએ વા,	વઈરેયણિન્દે વ તમં પગાસે.	૬
અણુત્તરં ધમ્મમિણું જિણાણું,	ણેયા સુણી કાસવ આયુપન્ને;	
ઇદેવ દેવાણુ મહાણુભાવે,	સહસ્સણેયા દિવિ ણું વિસિઠ્ઠે.	૭
સે પન્નયા અદ્રજયસાગરે વા,	મહોદ્દલી વા વિ અણુંતપારે;	
અણાવિદે વા અકસાઈ બિદ્રખુ,	અકકે વ દેવાહિવઈ જુલંમં	૮

સે વીરિયોણું પડિપુન્નવીરિયો,	સુદંસણે વા ભુગસંવસેકે;	
સુરાલયો વા સિ મુદાગરે સે,	વિરાયયો ભુગણુણાવવેયો.	૬
સયં સહસ્સાણુ ઉ ભેયણાણું,	તિકંડગે પંડગવેજ્યતે;	
સે ભેયણે ભુવણુવધંસહસ્સે,	ઉડદુસ્સિતો હેકું સહસ્સમેગં.	૧૦
પુકે ભુલે ચિદ્દંધ ભૂગિવાઈયો,	જં સૂરિયા આણુપરિવદ્ધંતિ;	
સે હેમવન્ને યાહુનંદણે ચ,	જંસી રતિં વેદ્યતી મહિંદા.	૧૧
સે પંવયે સદ્મહાપગાસે,	વિરાયતી કંચણુવન્ને;	
આણુત્તરે ગિરિયુ ચ પંવદુગે,	ગિરીવરે સે જલિયેવ ભોમે.	૧૨
મહીયે મજાંગિ હિયે ભુગિંદે,	પન્નાયતે સૂરિયે સુદ્ધલેસે;	
એવં સિરીયે ઉ સ ભૂરિવન્ને	મણારમે ભેયઈ અગ્નિમાલી.	૧૩
સુદંસણુસેવ જસો ગિરિસ્સ,	પણુચ્ચઈ મહતો પંવયસ્સ;	
એતોવમે સમણે નાયપુત્તે,	જતીજસોદંસણુનાણુમીલે.	૧૪
ગિરીવરે વા નિસાહાડડયાણું,	રૂપયે વ સેઈ વલયાયનાણું;	
તયોવમે સે જગભૂઈપન્ને,	મુણીણુ મજાં તમુદાહુ પન્ને.	૧૫
આણુત્તરં ધમ્મમુછરત્તા,	આણુત્તરં આણુવરં ઝિયાઈ;	
મુમુક્કમુક્કં અપગંડમુક્કં,	સંખિંદુએગતવદાતમુક્કં.	૧૬
આણુત્તરગ્ગં પરમં મહેસી,	અસેસકમ્મં સ વિસોહઈત્તાં;	
સિદ્ધિં ગયે સાઈમાણુંતપ્પે,	નાણેણુ સીલેણુ ચ દંસણેણુ.	૧૭
રૂપેયેણુ ભાએ જહ સામસી વા,	જમિં રઈ વેદ્યઈ સુવન્તા;	
વળેણુ વા ભંદણુમાહુ સેઈ,	નાણેણુ સીલેણુ ચ ભૂનિપન્ને.	૧૮
યણિયં વ અદાણુ આણુત્તરે ઉ,	ચ દો વ તારાણુ મહાણુભાવે;	
ગંધેયુ વા મદણુમાહુ સેઈ,	એવં સુણીણું અપરિન્નમાહુ.	૧૯
જહા સયંજા ઉડીણુ સેઈ,	નાણેયુ વા ધરણિંદમાહુ સેઈ,	
ખેચ્ચાદયે વા રસ વેજ્યતે,	તયોવહાણે સુણિવેજ્યતે.	૨૦
હનીસુ દોસવણુમાહુ નાણે,	સીરો ગિગાણુ મલિલાણુ ગંધા;	
પકળીસુ વા ગરુલે મહુદેવો,	નિંવાણુવાટીણિહ નાયપુત્તે.	૨૧

જોહેસુ નાએ જહ વીસસેણે, પુષ્કેસુ વા જહ અરવિંદમાહુ,
 ખત્તીણુ સેટું જહ દંતવકકે, ઇસીણુ સેટું તહ વદ્ધમાણે. ૨૨
 દાણાણુ સેટું અલયપ્પયાણું, સચ્ચેસુ વા અણુવજ્જવયંતિ;
 તવેસુ વા ઉત્તમ ખંભચેરં, લોગુત્તમે સમણે નાયપુત્તે. ૨૩
 ઠિંઈણુ સેટું લેવસત્તમા વા, સલા સુહમ્મા વ સલાણુ સેટું;
 નિવ્વાણુસેટું જહ સંવધમ્મા, ન નાયપુત્તા પરમત્થિ નાણી. ૨૪
 પુઠાવમે ધુણુમં વિગયગેહિ, ન સણિણુહિં કુન્વઈ આસુપન્ને;
 તરિઉં સમુદ્ધં ચ મહાલવોઘં, અલયંકરે વીર અણુંતચક્ખૂ. ૨૫
 કોહં ચ માણું ચ તહેવ માયં, લોભં ચઉત્થં અજ્ઞત્યદોસા,
 એયાણિ વંતા અરહા મહેસી, ણુ કુન્વઈ પાવ ણુ કારવેઈ. ૨૬
 કિરિયાકિરિયં વેણુઈયાણુવાયં, અણુણાણિયાણું પડિયચ્ચ ઠાણું;
 સે સંવવાયં ઇઈ વેયઈત્તા, ઉવદ્ધિએ સંજમદીહરાયં. ૨૭
 સે વારિયા ઇત્થી સરાઈભત્તં, ઉવહાણુવં દુક્ખખયઈયાએ;
 લોગં વિદિત્તા આરં પારં ચ, સંવં પભૂ વારિય સંવવારં. ૨૮
 સોચ્ચા ચ ધમ્મં અરહંતભાસિયં, સમાહિયં અદ્ધપદોવસુદ્ધં;
 તં સદ્દહાણુ ચ જણુ અણુગિ, ઇદિ વ દેવાહિ વ આગમિચ્ચંતિ. ૨૯

અર્થ-૧ શ્રી સુધર્મા સ્વામી પ્રત્યે જંબૂસ્વામીએ પૂછયું કે.
 ભગવાન ! શ્રમણો, બ્રાહ્મણો, ગૃહસ્થો અને પરતીર્થીઓ મને પૂછે
 છે કે, એકાંત હિતકારી અને એના જેવો ખીજો કોઈ છે નહિ એવા
 ધર્મ યથાસ્થિત કોણે કહ્યો છે ? ૨ તે જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર દેવતું
 જ્ઞાન કેવું હતું ? તેનો શીલાચાર કેવો હતો ? તે હે ભિક્ષુ ! તમે
 જાણો છો, તે જેમ તમે સાંભળ્યું હોય અને ધાર્યું હોય તેમ કહો !
 ૩ તે (ભગવાન) સંસારી જીવોનાં દુઃખના જાણ, કર્મકાપવામાં કુશળ,
 અનંત-જ્ઞાની, અનંતદર્શી, મોટા યશસ્વી અને લોકના ચક્ષુભૂત એવા
 શ્રી મહાવીર દેવના પ્રરૂપેલા ધર્મને તથા તેમની ધીરજને જાણ અને
 દેખ ૪ ઊંચી, નીચી અને તીરછી એ ત્રણે દિશાઓને વિષે જે, ત્રસ
 અને સ્થાવર જીવો છે તેને, પ્રજાવંત મહાવીરદેવે, નિત્યાનિત્ય જોડે

સમ્યક્ પ્રકારે જાણીને સંસાર સમુદ્રમાં છુટતા જીવોને રાખવા સારુ દીપ્યમાન અને સમલાવી એવો ધર્મ કહ્યો છે. ૫ તે ભગવાન લોકા-લોકને દેખનારા બાવીશ પરિપક્વ જીતીને કેવળજ્ઞાન પામ્યા છે એવા મૂળ તથા ઉત્તરગુણે સંયમના પાળનારા ધૈર્યવાન, સર્વ કર્મ નાશ થવાથી સ્થિત આત્મવંત સર્વ જગતને વિષે પ્રધાન જ્ઞાનવાન, બાહ્ય અને અભ્યંતર પરિગ્રહ રહિત, સાત ભય રહિત અને ચાર ગતિના આયુષ્ય રહિત શ્રી મહાવીરદેવ હતા, ૬ એ ભગવંત અનંત જ્ઞાન-વાળા અપ્રતિબંધ વિહારી, સંસાર-સમુદ્રને તારનાર, ધીરજવાન, અનંતજ્ઞાન રૂપ ચક્ષુવાળા તથા સૂર્ય જેમ સર્વથી અધિક તપે છે તેમ જ્ઞાને કરી સર્વોત્તમ છે. વિરોચન અગ્નિ જેમ સળગવાથી ઇંદ્રની પેઠે અંધકારને દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ પણ અજ્ઞાન રૂપ અંધકાર દૂર કરી પ્રકાશ કરે છે. ૭ દેવલોકને વિષે ઈંદ્ર જેમ દેવોમાં મહાપ્રભાવાન, હજારો દેવોનો નાયક અને સર્વોત્તમ છે તેમ સર્વ તીર્થંકારોએ પ્રરૂપેલો આ જે સર્વોત્તમ ધર્મ તેને પ્રકાશ કરનાર દાશ્યથ ગોત્રી કેવળજ્ઞાની શ્રી મહાવીરદેવ સર્વથી ઉત્તમ છે, ૮ તે ભગવાન પ્રજાઓ કરી અક્ષય તથા જેમ સ્વયંભૂરમણુ નામે મોટો સમુદ્ર અનંત, અપાર અને નિર્મળ જળવાળો છે તેમ ભગવાનનું જ્ઞાન નિર્મળ છે. વળી તે ભગવંત કપાયરહિત તથા લિદ્ધાએ આજી-વિકા કરનાર અને દેવતાના અધિપતિ શકેન્દ્રની પેઠે તેજસ્વી છે, ૯ તે ભગવાન બળે કરી પ્રતિપૂર્ણ બળવાન છે. સર્વ પર્વતોમાં મેરુ પર્વત જેમ શ્રેષ્ઠ છે તેણે ભગવાન પણ વીર્યાદિક ગુણે કરી સર્વોત્તમ છે. મેરુ પર્વત જેમ સ્વર્ગવાસી દેવોને હર્ષ ઉત્પન્ન કરે છે. તથા અનેક ગુણોએ કરી શોભે છે તેમ ભગવંત પણ અનેક ગુણોએ કરી શોભે છે. ૧૦ તે મેરુ પર્વત એક લાખ જોજનનો છે. તેના એક-ભૂમિમય, બીજો સુવર્ણમય અને ત્રીજો વૃદુર્ય રત્નમય એવા ત્રણ કાન્ડ છે, તથા તે મેરુ પર્વતની ટોચ ઉપર પંડગવન દ્યવતની નાકે શોભી રહ્યું છે. તે મેરુ પર્વત નવાણું હનાર જોજન ઊંચો અને એક હજાર જોજન નીચે જમીનમાં છે. ૧૧ તે મેરુ પર્વત આઠાસને સ્પર્શી રહ્યો છે. બુદ્ધિને અવગાધી રહ્યો છે. એટલે જિંચા, નીચા અને તીરછા લોકને સ્પર્શી રહ્યો છે. જે મેરુ પર્વતની આસપાસ સૂર્ય

પ્રમુખ જ્યોતિષી દેવો પ્રદક્ષિણા કરી રહ્યા છે, ને મેરુ પર્વત સુવર્ણના જેવી કાંતિવાળો છે. તેના ઉપર ઘણાં એટલે ચાર નંદનવન છે, જેને વિષે મોટા ઈંદ્રો પણ આવીને રતિસુખ લોગવે છે. ૧૨ વળી તે મેરુ પર્વત-૧ મંદિર, ૨ મેરુ, ૩ મનોરમા, ૪ સુદર્શન, ૫ સ્વયંપ્રભ, ૬ ગિરિરાજ, ૭ રત્નોચ્ચય, ૮ તિલકાપ્રભ, ૯ લોકમધ્ય ૧૦ લોકનાભિ, ૧૧ રત્ન, ૧૨ સૂર્યાવર્ત ૧૩ સૂર્યાવરણ, ૧૪ ઉત્તમ ૧૫ દિશાદિ અને ૧૬ અવતંસએ સોળ નામે કરી મહા પ્રકાશવાન શોભે છે તથા સુવર્ણની પેઠે શુદ્ધ વર્ણવાળો, સર્વ પર્વતોમાં પ્રધાન, મેખલાએ કરી વિષમ અને વળી તે ગિરિરાજ મણિ અને ઔષધિઓએ કરી દેહીપ્રયમાન છે, તેથી જમીનની પેઠે ઝળહળાયમાન થઈ રહે છે. ૧૩ પૃથ્વીના મધ્ય ભાગમાં રહેલો સર્વ પર્વતોનો ઈંદ્ર મેરુ પર્વત સૂર્યની પેઠે શુદ્ધ લેશ્યાવંત પ્રકર્ષે કરીને જણાય છે. ઉપર કહી એવી શોભાએ કરી તથા અનેક પ્રકારના રત્નોના વર્ણોએ કરી મનને કરે છે અને સૂર્યની પેઠે સર્વ દિશાઓને દીપાવે છે. ૧૪ આ જશ મેરુ ગિરિરાજ પર્વતના કહેવાય છે. એ પૂર્વોક્ત ઉપમાએ શ્રમણ ભગવાન જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ બલિએ, યશે, દર્શને, જ્ઞાને એવં આચારે સર્વોત્તમ છે. ૧૫ લાંબા પર્વતોમાં નિપદ પર્વત મોટો છે, ગોળાકાર પર્વતોમાં રૂચક પર્વત શ્રેષ્ઠ છે, તે ઉપમાએ શ્રી મહાવીરદેવ જગતમાં પ્રજ્ઞાએ કરી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે તથા સર્વ મુનિઓને વિષે પ્રજ્ઞાવંત કહ્યા છે. ૧૬ તે ભગવાન પ્રધાન ધર્મ પ્રકાશિત પ્રધાન, ઉન્નવવળમાં ઉન્નવવળ, દોપરહિત ઉન્નવવળ, શંખ અને ચંદ્રમાની પેઠે એકાંત ઉન્નવવળ, સર્વ ધ્યાનમાં સર્વોત્તમ એવું શુકલ ધ્યાન ધ્યાય છે, ૧૮ તે મોટા ઋષીશ્વર (મહાવીરદેવ) સમસ્ત કર્મ ખપાવીને જ્ઞાને કરી, ચારિત્રે કરી દર્શને કરી, સર્વોત્તમ કોકોને અબલાવે ઉત્કૃષ્ટી સાંકિ અનંત ભાગે સિદ્ધિગતિને પામ્યા, ૧૮ જેમ વૃદ્ધોને વિષે શામલી વૃદ્ધ પ્રચિદ્ધ છે, જે વૃદ્ધને વિષે સુવર્ણકુમાર દેવતાઓ રતિસુખ વેદે છે. વનને વિષે જેમ નંદનવન શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ જ્ઞાને અને ચારિત્રે કરી પ્રજ્ઞાવંત છે. ૧૯ શબ્દોમાં જેમ મેઘની ગર્જનાનો શબ્દ, તારાઓને વિશે જેમ ચંદ્રમા અને સુગંધીઓમાં જેમ ચંદન શ્રેષ્ઠ છે તેમ મુનિઓમાં આકાંક્ષારહિત એટલે આલોક પરલોકની વાંછના રહિત શ્રી મહાવીરદેવ

શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે. ૨૦ જેમ સર્વ સમુદ્રોમાં સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર, નાગકુમાર દેવતાઓમાં ધરણેન્દ્ર અને રમમાં શેરડીનો રસ શ્રેષ્ઠ છે તેમ તપોપદ્યાને કરી મુનિઓમાં શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ છે ૨૧ હાથીઓને વિષે જેમ ઐરાવત હાથી, મૃગાદિક જનાવરોમાં સિંહ, પાણીમાં ગંગા નદીનું પાણી, પક્ષીઓને વિષે ગરુડ પક્ષી (વિભુદેવ) પ્રધાન છે, તેમ નિર્વાણવાદીઓમાં જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ પ્રધાન કહ્યા છે ૨૨ યોદ્ધાઓમાં જેમ વિશ્વ-સેન (ચક્રવર્તી.) કુલોમાં જેમ અરવિંદ કમળ, ૧ સત્રીઓમાં જેમ દાતા-વાક્ય (વચન) પાળનારો એવો જે ચક્રવર્તી તે શ્રેષ્ઠ છે તેમ ઋષિઓને વિષે શ્રી વર્ધમાન સ્વામી શ્રેષ્ઠ કહ્યા છે. ૨૩ દાનમાં અભયદાન, સત્ય વચનમાં અનવધ વચન અને તપને વિષે બ્રહ્મચર્ય શ્રેષ્ઠ કહ્યું છે, તેમ સર્વ લોકમાં ઉત્તમ શ્રમણ જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવ શ્રેષ્ઠ છે. ૨૪ સ્થિતિવાળા લોકોમાં જેમ લવ સસમ દેવે. (પાંચ અનુત્તર વિમાન-વાસી દેવતા) સભાઓમાં સૌધર્મ સભા, અને સર્વ ધર્મોમાં જેમ મોક્ષધર્મ શ્રેષ્ઠ છે તેમ જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીરદેવથી કોઈ ઉત્કૃષ્ટ જ્ઞાની નથી એટલે શ્રી મહાવીરદેવ સર્વથી શ્રેષ્ઠ જ્ઞાની છે. ૨૫ જેમ પૃથ્વી સર્વ વસ્તુને આધારભૂત છે તેમ શ્રી મહાવીરદેવ પણ પૃથ્વી સમાન તથા આડ પ્રકારનાં કર્મ ખપાવીને અભિલાપારહિત, દ્રવ્યસંનિધિ તે ધન, ધાન્ય, દુપદ અને ચતુષ્પદાદિ અને ભાવસંનિધિ તે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભ એ બે પ્રકારની સંનિધિ ન કરનાર, એવા પ્રજ્ઞાવાન આર ગનિરૂપ મોટા સમુદ્રને તરીકે મોક્ષ પામ્યા છે. અભય કરનાર શુન્દરી તથા અનંત ચક્ત્રવાળા છે. ૨૬ ક્રોધ, માન, માયા તેમજ ચોથો લોભ એ ચાર આધ્યાત્મ દોષોને ત્યાગીને અરિહંત અને મોટા ઋષિ થયા તેથી પાપકર્મ કરે નહિ અને કરાવે પણ નહિ ૨૭ ક્રિયા-વાદીના ૧૮૦, ચક્રિયાવાદીના ૮૪, વિનયવાદીના ૩૨ તથા અજ્ઞાનવાદીના ૬૭ એ સર્વ ૩૬૩ પાળંડીઓના ભેદ જાણના. શ્રી મહાવીરદેવ તે સર્વ ભેદને (દુર્ગંતિ જવાનાં કારણ) જાણીને નેનો ત્યાગ કરી આરિરૂપ ધર્મને વિષે અવચ્છેદ મુખી સાધવાનપણે રહ્યા ૨૮ તે ભગવાન શત્રિ-ભોજનચરિત, શ્વી ભોજનું નિવારણ કરીને નાષ્ટ કર્મરૂપ દુઃખનો દાય કરવાને

અર્થે ઉપધ્યાનવાન (તપસ્યાવડે દેહ સુકાવી નાંખ્યો એવા) થયા. વળી તે પ્રભુએ આ લોક અને પરલોકનાં સ્વરૂપ જાણીને સર્વ પ્રકારનાં પાપનાં સ્થાનકોને ઘણીવાર નિવારણ કર્યાં રહ હે જંખૂ ! સમ્યક્ પ્રકારે અર્થ અને પદવડે શુદ્ધ એવા અરિહંત ભાષિત ધર્મને સાંભળીને તથા સરદૂહીને ઘણા લોકો અનાયુષ સિદ્ધ થયા અને જે લોકોને કર્મ બાકી રહ્યાં હતાં તે લોકો દેવોના અધિપતિ તથા ઇંદ્રાદિક થઈ આગમિક કાળે સિદ્ધ થશે. (ત્તિ બેમિ)

પરચુરણ ગાથાઓ (મૂળ)

પંચ-મહોવચ-સુવચ-મૂલં, સમણ-મણાઈલ સાહુ સુચીત્તં ;
 વેરવિરામણપજ્જવસાણું, સંવસમુદ્ધમહોદધી તિત્થં. ૧
 તિત્થંકરેહિં સુદેસિયમગ્ગં. નરગ-તિરિય વિવન્નિયમગ્ગં :
 સંવં પવિત્તં સુનિમ્મિયસારં, સિદ્ધિવિમાણું, અવંશુચ-દારં. ૨
 દેવ મરિંદ નમંસિય-પૂછયં, સંવજ્જુત્તમ-મંગલ-મગ્ગં ;
 હુદ્ધરિસં શુણ-નાયગમેકં, મોક્ષપપહસ્સ-વડિંસગભૂયં. ૩
 ધમ્મારામે ચરે લિક્ખમ્, ધિમમ ધમ્મ-સારહી ;
 ધમ્મારામેરયા-દંતે, બંલચેર-સમાહિએ. ૪
 દેવ-દાણુવ-ગંધંવા, જક્ખ-રક્ખસ્સ-કિન્નરા ;
 બંલચારિ નમંસંતિ, દુક્કરં જે કરંતિ તં ૫
 એસ ધમ્મે ધુવે નિચ્ચે, સાસમે નિણુદેસિએ ;
 સિદ્ધા સિન્નંતિ આણેણું, સિન્નિજસ્સંતિ તહાવ રે. ૬
 અરહંત સિદ્ધ પવયણ, ગુરુ થેર ગાહુસ્સુએ તવસ્સીસુ,
 વચ્છસ્સયા ય તેસિં, અલિક્ખનાણોવઓગે ય. ૭
 હંસણ વિણુય આવસ્સએ ય, સીલંવએ નિરધયારે ;
 બણુલવ તવ ચિચ્યાએ, વેયાવચ્ચે સમાહીએ. ૮
 અપુંવનાણગહણે સુચલત્તી, પંવચણે બલાવણુયા ;
 એએહિં કારણેહિં, નિત્થરત્તં લહયં છઓ ૯

નિણુવયણેઅણુરતા,	નિણુવયણું જે કરંતિ ભાવેણું;	
અમલા અસંકિલિટ્ઠા,	તે હુંતિ ચ પરિત્તસંસારિ. ૧૦	
એવંજીય નાણીણે સારં,	જં ન હિંસઇ કિંચણું;	
અહિંસા-સમયં એવ,	એતાવત્તં વિચાણિયા. ૧૧	
જાઈય વુરિંદ ચ ઇજ્જ-પાસં,	ભૂતેહિં જાણે પડિલેહ સાયં;	
તમ્હાપિવિજ્જે-પરમંતિ જુચ્યા.	સરમત્તદંસી જુ કરેઈ પાવં. ૧૨	
ઉમ્મુચ્ચપાસં ઇહમચ્ચિએહિં,	આરંભજીવીઉજ્જપયાણુપરસી;	
કામેસુ ગિદ્ધ જિચયં કરતિ,	સંસિચમાણા પુણુરેતિગમં. ૧૩	
સાવણેનાણેવિન્નાણે,	પચ્ચમેક્કખાણેયસંજઓ;	
અણુએહએ તવે એવ,	વોદાણે અકિરિયાસિદ્ધિ. ૧૪	
સારં દંસણુ નાણું,	સારં તવ નિયમ સંજમ સીલં;	
સારં નિણુવર ધમ્મં,	સારં સંલેહણા પંડિયમરણું. ૧૫	
કલ્લાણકોડીકારિણિ,	દુગધદુહનિઠવણી;	
સંસારજલતારણી,	એગંતહોધણુવદ્યા. ૧૬	
આરભે નત્થિ દયા,	મહિલએસંગનાસાઈખંભં;	
સકાએનાસઈસમ્મત્તં,	એવ્વજ્જાઆત્થગ્ગહણું ચ. ૧૭	
મજ્જંવિસયકસાયા,	નિદાવિક્કહાયપંચમીલણિયા;	
એએપંચપ્પમાયા,	હવા પાડંતિસ સારે. ૧૮	
લખ્ખંતિ વિમલાભોએ	લખ્ખંતિ સુરસંપયા;	
લભંતિ પુત્તમિત્તં ચ,	એગોધમ્મો ન લખ્ખાઈ. ૧૯	
એગોહં નદિથ મે ઠોઈ,	નાહ મન્નસસ કન્ઠસઈ;	
એવં અદીણુમણુસા,	અપ્પાણુમણુ સાસઈ. ૨૦	
એગો મે સાસઓ અપ્પા,	નાણુદંચણુસંજઓ;	
એમા મે બાદિસા ભાવા,	જન્નં સંજ્ઞેમ લખ્ખણા. ૨૧	
નવિસુદ્ધીદેવતાદેવલોએ.	નવિસુદ્ધીપુત્તીપરસાયા;	
નવિસુદ્ધીએતિએણુવદ્ધ ય.	મેઝંતનુ પિસુદ્ધીવીયસગી. ૨૨	

અર્થ-૧ કેવા વિચારથી સાધુ ચારિત્ર પાળે? જે કોઈ કામ લોગની ભૂંડી વાંચ્છના નિવારે નહિ તે પગલે પગલે વિખવાદ પામતો થકો માઠા અધ્યવસાયને વશ થાય. જેને વસ્ત્ર, સુગંધી વસ્તુ, અલંકાર, આભરણ, સ્ત્રીઓની જાતિ, શય્યા, આસન એટલાં વાનાં પોતાને નથી અને લોગવતો પણ નથી પણ લોગવવાનાં પરચક્રખાણ કયાં નથી તેને ત્યાગી કહીએ નહિ. ૩ જે કોઈ વહાલામાં વહાલા લોગ પામ્યા છે, એવા લોગ પોતાને વશ છતાં, છાંડે, વેગળા કરે અર્થાત્ પરચક્રખાણ કરે તેને નિશ્ચે ત્યાગી કહીએ. ૪ સમતા પરિણામના વિચારમાં વિચરતા સાધુનું મન કદાચિત્ સંયમથી બહાર (પ્રથમનું સંસારસુખ સાંભળવાથી) નીકળે ત્યારે વિચારે કે, સ્ત્રી ભારી નથી તેમ તે સ્ત્રીનો હું નથી, એમ વિચારીને મન વશ કરવા નિમિત્તે તે સ્ત્રી ઉપરથી સ્નેહ રાગ નિવારે. ૫ તડકાની આતાપના લીએ, સુકોમળપણું છાંડે, નિશ્ચે સર્વ દુઃખને ઉદલંઘવાને અર્થે કામલોગને છાંડે, દેવને છેદે અને રાગને ટાળે; એમ કરવાથી સંસારને વિષે સુખી થાય. ૬ રાજેમતી રહનેમિતું દ્રષ્ટાંત કહે છે. અગંધન કુળમાં ઉપજેલા નાગ, ઝળહળતી, તીક્ષ્ણ ધુમાડાવાળી અને સહન ન થાય તેવી અગ્નિમાં પેસી, બળી મરવું કબૂલ કરશે, પણ પોતાના વમેલા ઝેરને કદી પણ પાછું લેવા ઇચ્છા કરશે નહિ. ૭ ધિક્કાર છે તુજને હે અપજ્ઞાના કામી! જે તું અસંયમ જીવિતજ્યને કારણે વમેલા લોગને પાછા લેવાની ઇચ્છા કરે છે? તેથી તુજને મરવું ભડું છે. ૮ હું ભોજક રાજાની પૌત્રી અને ઉગ્રસેન રાજાની પુત્રી છું; અને તું અંધકવિસ્તુનો પૌત્ર અને સમુદ્રવિજય રાજાનો પુત્ર છે; મોટે જો ગંધનકુળના સર્પ સરજો થા ! અર્થાત્ વચ્ચા લોગને પાછા લેવાની ઇચ્છા કરીશ નહિ પણ સંયમ નિશ્ચય મનથી પાળ. ૯ જો તું સ્ત્રીઓને દેખીને મનને વિષે લોગની ઇચ્છા કરીશ તો જેમ વાયરે કરી હડ નામે વૃદ્ધનાં મૂળ અસ્થિર થાય છે તેમ સ્ત્રીઓને દેખીને કામ લોગની ઇચ્છાથી તારો આત્મા અસ્થિર થશે. ૧૦ જેમ અંકુશે કરી હાથી ઠેકાણે આવે તેમ સાધ્વી રાજેમતિનાં રૂડાં વચન સાંભળીને રહનેમિ ધર્મને વિષે સમ્યક્ પ્રકારે સ્થિર થયા. ૧૧ જેમ પુરુષમાંહે ઉત્તમ રહનેમિ લોગથી નિવર્ત્યા તેમ તત્ત્વના જાણ, પંડિત

અતિશય ડાહ્યા, તે પ્રમાણે કરે (લોગથી નિવર્તે) એમ હું કહું
હું. ઇતિ.

દશવૈકાલિક સૂત્રનું ત્રીજું અધ્યયન

સંજમે	સુકૃતિઅપ્પાણું,	વિષ્પમુક્કાણું	તાઈણું;	
તેસિમેયમણાઈણું,		નિગ્ગંત્યાણું,	મહેસિણું.	૧
ઉદેસિયં	ક્રીયગડં	નિયાગં	અલિહડાણિ	ય;
રાઈભત્તે	સિણાણે	ય,	ગંધ	મદ્દે ચવીયણે;
સંનિહી	ગીહિમત્તે	ય,	રાયપિંડ	કિમિચ્છએ;
સંવાહણા	દંતપહોયણા	ય,	સંપુચ્છણા	દેહપલોયણાય.
અટ્ટાવએ	ય	નાલીએ,	છત્તચ્ચ	ય ધારણદુઆએ;
તેગિચ્છં	પાણુહા	પાએ,	સમારંભં	ચ નેધણો.
સિત્તજયરપિંડં	ય,	આત્રંદીપલિયંકએ;		
ગિહંતરનિસેજ્જ	ય,	ગાયસ્સુવવટ્ટણાણિ	ય.	૫
ગિહિણો	વેઆવડિયં,	ભ	ય આજીવવત્તિયા;	
તત્તાનિવ્વુડલોઈત્તં,		આઉરસરણાણિ	ય.	૬
મૂલએ	સિંગએરે	ય,	ઉચ્છ્રખંડે	અનિવ્વુડે;
કંદે	મૂલે	ય સચ્ચિત્તે,	કૂલે ખીએ	ય આમએ.
સોવચ્ચલે	સિધવે	લોણે,	રેમાલોણે	ય આમએ;
સામુદ્ધે	પંચુળારે	ય,	કાલાલોણે	ય આમએ.
પૂવણેત્તિ	વમણે	ય,	વત્થીકમ્મવિરેયણે:	
અંજણે	દંતવણે	ય,	ગાયખલંગવિમૂસણે.	૮
સંવપેયમણાઈતં		નિગ્ગંધાણું	મહેસિણું;	
સંજનમ્મિ	ચ	હુત્તાણું,	લહુમૂયવિહારિણું.	૧૦
પંચાસવપરિણુયાયા,		નિશુત્તા	છમ્મ	સંજયા;
પંચનિગ્ગહણા	ધીરા,	નિગ્ગમ્મયા	દત્તપુદંસિણો.	૧૧

આયાવયંતિ	ગિમ્હેસુ,	હેમંતેસુ	અષાઢિઠા;
વાસાસુ	પડિસંલીણા,	સંજયા	સુસમાહિયા. ૧૨
પરિસહરિજિદંતા		ધૂઅમોહા	જિધંદિયા;
સંવદુક્ષપહીણુઠા,		પક્કમતિ	મહેસિણો. ૧૩
દુકકરાઈ	કરિત્તાણું,	દુસ્સહાઈ	સહિતુ ય;
કેઇડત્થ	દેવલોએસુ,	કેઇ સિજ્ઞંતિ	નીરયા. ૧૪
ખવિત્તા	પુન્વકમ્માઈ,	સંજમેણુ	તવેણુ ય;
સિદ્ધિમગ્ગમણુખપ્પતા,		તાઇણો	પરિણિવુડા. ૧૫
(ત્તિ ઝેમિ)			

અર્થ :—સંયમને વિષે જેણે ભલી રીતે આત્માને સ્થાપ્યો છે, જે વિવિધ પ્રકારના પરિશ્રુતી સુકાણા છે અને છકાયના રખવાળ છે એવા, તથા ચારિત્રના પાળનારા નિર્ઘંથ, મોટા ઋષીશ્વરને આગળ કહેશું તે અનાચરણુ આચરવાં યોગ્ય નથી તે જાવન અનાચરણુનાં નામ કહે છે. ૧ આધાકમી આહાર લેવો તે, ૨ ખૈસા આપી લાવેલી વસ્તુ લેવી તે, ૩ નિત્ય ચાર પ્રકારનો આહાર લે તે, ૪ સામી મંગાવીને વસ્તુ લેવી તે, ૫ રાત્રિ ભોજન કરે તે, ૬ નાહવું તે, ૭ સુગંધી, શરીરે લગાવે તે, ૮ કુલ પ્રમુખની માળા પહેરે તે, ૯ પળાથી વાચરો લે તે ૧૦ રાતવાત્રી આહાર રાખે તે, ૧૧ ગૃહસ્થનાં વાસણમાં જમે તે, ૧૨ રાયપિંડ (રાજને વાસ્તે ઘણા વિગયથી અને બલિષ્ઠ આહાર જનાવેલો હોય તે.) લોગવે તે, ૧૩ દાન દેવાને વાસ્તે કાઢેલો આહાર લે તે, ૧૪ શરીરે મર્દન કરવું તે ૧૫ દાંત સાફ કરવા તે, ૧૬ ગૃહસ્થને ખુશ ખળર પૂછવા તે, ૧૭ દર્પણુ આદિમાં મોહું જોવું તે, ૧૮ અર્થ ઉપાજનને કારણે ઓપાટ, ગંછપા અને શેત્રંજ આદિ રમત રમવી તે તથા જુગટે રમે તે, ૧૯ છત્રકળલ આદિ માથે રાખે, રખાવે તે, ૨૦ ગૈદું કરવું, કરાવવું તે, ૨૧ પગમાં પગરખાં પહેરવા તે, (કપડાંના અથવા આમડાનાં). ૨૨ આરંભ કરે તે, ૨૩ અગ્નિનો આરંભ કરે તે, ૨૪ સ્થાનકના ઘણીનો આહારાદિક લે તે, ૨૫ ઢોલીઆ, પલંગ અને ખુશ્શી-પર જોડે તે, ૨૬ ગૃહસ્થીને ઘેર જોડે તે, ૨૭ શરીરના જાત્રને વિલેપન

કરવાં તે (ખીઠી પ્રમુખનાં) ૨૮ ગૃહસ્થની ગૈયાવચ્ચ કરે તે ૨૯ પોતાની
 વતિ જણાવી આજીવિકા કરવી તે, ૩૦ મિશ્ર એટલે કાંઈક જીવના
 પ્રદેશ રહી ગયા હોય તેવાં કાચાં, પાકાં આહાર પાણી લોગવવાં તે, ૩૧
 ભૂખ તૃપાદિક અથવા રોગાદિક ખીટા ઊપજવાથી ગૃહસ્થનું શરણ લેતે, ૩૨
 કાચા મૂળા; ૩૩ કાચું આદુ, ૩૪ શેરડીના કટકા ભોગવે તે, ૩૫
 સુરણ આદિ કંદ ભોગવે તે, ૩૬ વૃક્ષનાં મૂળ મચિન ભોગવે તે ૩૭
 કાચાં ફળ, ૩૮ કાચાં ખીજ લેવાં તે, ૩૯ સચળ. સિંધવ, ૪૦ મીઠું,
 ૪૧ અગરનું કાચું મીઠું ભોગવવું તે, ૪૨ અમુદ્રનું મીઠું, ૪૩ ખારી
 ધળથી નીપજેલું મીઠું ૪૪ કાણું મીઠું કાચું ભોગવવું તે ૪૫ વસ્ત્રા-
 દિકને ધુપ દેવો અથવા ધોવાં તે. ૪૬ ઔષધથી વમન કરવું તે; ૪૭
 ગળાથી નીચેના વાળ સમારવા તે, ૪૮ જીલાળ લેવો તે, ૪૯ આંખમાં
 અંજન કરવું તે, ૫૦ દાતણ કરવું તે. ૫૧ શરીરે તૈલાદિક વિલેપન
 કરવું તે, ૫૨ શરીરની સુઘ્રાણ કરવી તે અનાચાર હોય. એ સર્વ અના-
 ચરણ હોય નિર્ગંધ મોટા ઋષિવર, સંયમને વિષે જોડાયેલા અપ્રતિ-
 બંધપણે વિચરનારને આચરવા યોગ્ય નહિ. ૧૧ પાંચ આશ્રવ માઠા
 વાણી છોડનાર. ત્રણ ગુપ્તિ ગોપવનાર, છકાય જીવની સમ્યક્ પ્રકારે
 ચત્તા કરનાર, પાંચ ઇન્દ્રિયનો નિગ્રહ કરનાર, ધૈર્યવંત, નિર્ગંધ, સરલ
 દષ્ટિએ સંયમ પાળનાર ૧૨ ઉનાળાની ઋતુને વિષે આતાપના લીએ,
 શિયાળાની ઋતુને વિષે વસ્ત્ર દૂર મૂકી ટાઢ સહન કરે વર્ષાકાળે આ ગો-
 પાંગને સંવરી એક હાથ ભેમે. સમ્યક્ પ્રકારે ચત્તાના કરણદાર ભટ્ટી
 સમાધિવત. માનાદિકના ધરણદાર. ૧૩ જેણે પચ્ચિદ્વપ દેરીને દ્રમ્યા,
 મોહને દૂર કર્યા, ઇન્દ્રિયને જીત્યા એવા મોટા ઋષીવર. શારીરિક અને
 માનસિક દુઃખ ટાળવાને અર્થે ઉદ્યમ કરે છે. ૧૪ દુષ્કર કનંચ દેરીને
 દુષ્કર-સહી ન કાઢાય તેવા પચ્ચિદ્વ સહીને તે માંહેલા કેટલાક સુનિ-
 રાગે દેવલોકને વિષે ઊપજે અને કેટલાક િઠ થાય. ૧૫ પાછલા
 જીવનાં કર્મને. સુચમે કરી. નષ્ટ કરી. ખખડીને મોઢા માર્યા પામ્યા
 યદ્યપ્ત કાચા જીવને નારનાર અને અતિશય રીતજ થયા. જેવા હું
 કહું છું.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સુત્રનું ત્રીજું અધ્યયન

અત્તારિ	પરમંગાણિ,	દુલ્લહાણીહ	જન્તુણો;
માણુસત્તં	સુધં	સદ્ધો	સંજમ્મિ ય વીરિયં. ૧
સમાવન્ના	ણં	સંસારે,	નાણુગોત્તાસુ જાઈસુ,
કમ્મા	નાણુવિહા	કદ્દુ,	પુઠો વિરસંભયા પયા. ૨
એગયા	દેવલોએસુ,	નરએસુવિ	એગયા,
એગયા	આસુરં	કાંય,	આહાકમ્મેહિં ગચ્છઈ. ૩
એગયા	ખત્તિઓ	હોઈ,	તઓ અણ્ણાલખુછસો ;
તઓ	કીડપયંગો	ય,	તઓ કુન્થુપિપીલિયા. ૪
એવમાવટ્ટોણીસુ;		પાણિણો	કમ્મકિંવિસા,
ન	નિવિજ્જન્તિ	સંસારે,	સન્વક્રેસુ વ ખત્તિયા. ૫
કમ્મસંગેહિં	સમ્મૂહા,	દુકિખયા	ખહુવેયણા ;
અમાણુસાસુ	જોણીસુ,	વિણિહમ્મન્તિ	પાણિણો. ૬
કમ્માણું	તુ	પહણાએ,	આણુપુન્વી કયાઈ ઉ;
જીવા	સોહિમણુપ્પત્તા,	આયયન્તિ	મણુસ્સયં, ૭
માણુસ્સં	વિગ્ગહં	લધ્ધુ,	સુધં ધમ્મસ્સ દુલ્લહા ;
જં	સોચ્ચા	પડિવજ્જન્તિ,	તવં ખન્તિમહિસયં ૮
આહચ્ચ	સવણું	લધ્ધું,	સદ્ધા પરથદુલ્લહા,
સોચ્ચા	નેઆઉયં	મગ્ગં,	ખહુવે પરિભસ્સઈ. ૯
સુધં	અ	લધ્ધું	સદ્ધં અ, વીચ્યં પુણુ દુલ્લહં;
ખહુવે	રોયમાણુવિ,	નો ય ણું	પડિવજ્જન્તો. ૧૦
માણુસત્તમિ	આયાગો,	જો	ધમ્મં સોચ્ચ સદ્ધે;
તવસ્સી	વીરિયં	લધ્ધું,	સંવુડે નિધ્ધુણે રયં. ૧૧
સોહી	ઉજ્જુય	ભૂયસ્સ,	ધમ્મો સુદ્ધસ્સ ત્રિધ્ધં ;
નિવ્વાણું	પરમં	જાઈ,	ધયસિત્ત વ્વ પાવઓ. ૧૨
વિગિંચ	કમ્મુણો	હેઉ,	જમં સ ત્રિણુ ખ તિઓ,
સરીરં	પાદવં	હિચ્ચા,	ઉદ્ધં પકકમઈ દિમં. ૧૩

વિસાલિએહિં સીલેહિં, જકખા ઉત્તરઉત્તરા,
 મહાસુકકા વ દિપ્પન્તા, મન્નંતા અપુણ્ણચ્ચવં. ૧૪
 અપ્પિયા દેવકામાણું, કામરૂવવિઉવિણ્ણો;
 ઉદ્ધં કપ્પેસુ ત્રિપ્પન્તિ, પુન્ના વાસસયા ખહુ. ૧૫
 તત્થ ઈચ્છા જહાઠાણું, જકખા આઉકખએ ચુયા;
 ઉવેન્તિ માણુસં જોણિં, સે દસ ગેડલિજયઇ. ૧૬
 ખેત્તં વત્થું હિરણ્ણં ચ, પસસો દાસપોરસં;
 ચત્તારિ કામખન્ધાણિ, તત્થ સે ઉવવજ્જઇ. ૧૭
 મિતવં જ્ઞયવં હોઇ, ઉચ્ચાગોગે ચ વણ્ણુવં;
 અપ્પાયકે મહાપન્ને, અલિજ્ઞએ જસોળલે ૧૮
 લોચ્છા મણ્ણુસએ લોએ, અપ્પડિરૂવે અહાઉયં;
 પુવ્વિં વિસુદ્ધસદ્ધમ્મે, કેવલં ખોહિ ખુજ્જિયા. ૧૯
 ચઉરંગં દુલ્લહં નચ્છા, સંજમં પડિવલ્લિજયા;
 તવસા ધુયકમ્મસે, સિદ્ધે હવઇ સાસએ. ૨૦
 (તિ ખેમિ.)

અર્થ :—૧ મોક્ષ પામવાનાં ઉત્કૃષ્ટાં ચાર અંગ તે. ૧ મનુષ્ય-
 પાણું ૨ મૂત્રનું માંભળવું; ૩ ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા અને ૪ સંયમને વિષે
 બળનું ફેરવવું. એ ચાર મોટાં કારણ આ સંસારમાં જીવને બળવાં
 દુર્લભ છે. ૨ સંસારમાં રહેલા જીવોએ નાનાં (અનેક) પ્રકારનાં ગોત્ર
 તથા જાતિને વિશે જાતાવણાદિક અનેક પ્રકારનાં કર્મો કરી જુની જુદી
 ગેટ્ટેન્દ્રિયાદિક જાતિથી ચર્વ લોક ભર્યો છે. ૩ એકલા શુભ કર્મો કરી
 જીવ દેવલોકમાં જાય એકલા પાપકર્મો કરી નરકગણિમાં જાય અને
 એકલા અમુરની જાતિમાં જાય, એ પ્રમાણે જેવાં કર્મો કરે તેવી જાતિએ
 જાય છે. ૪ એકલા દાત્રી (નાન) થાય છે. આર્યપત્રી વંદાળ થાય,
 શુક્રકસ થાય. ક્રીડા થાય, ખનંગીંગો થાય અને ક્રીડી થાય છે. ૫ એ
 પ્રમાણે જીવો ગોરાશીલક જીવોએનિનાં પરિવ્રજાનું કરે છે. કર્મરૂપ મેલથી
 ગલિન થયેલા જીવો રમ્યાર મમુદથી નિવર્તે નહિ. જેમ મર્વે મર્વને

૧ માનવ પ્રાણી. વિના વંદાળ દોષ તેને શુદ્ધ કરીને.

વિષે રાજા પાછો હોઈ નહિ તેમ કર્મ કરવામાં જીવ પાછો હોઈ નહિ. ૬ કર્મને યોગે જીવ મૂઠ થાય, દુઃખીઓ થાય, ઘણી વેદના લોગવવા વાળો થાય અને મનુષ્યથી ઊતરતી યોનિમાં વિશેષ હણાય છે ૭ અનેક લવ પરિભ્રમણ કરી કેટલેક કાળે જીવ અશુભકર્મને હણી વિશુદ્ધકર્મને પામવાથી મનુષ્યપણું અંગીકાર કરે છે. ૮ મનુષ્યનું શરીર પામીને ધર્મ સાંભળવાનું મળવું હોય છે, જે ધર્મ સાંભળવાથી જીવ ખાર પ્રકારે તપ, ક્ષમા અને દયા અંગીકાર કરે છે. ૯ કદાચ ધર્મનું સાંભળવું પામે તો ધર્મમાં શુદ્ધ શ્રદ્ધા થવી અતિ દુર્લભ છે, કેમકે ન્યાયમાર્ગ (મોક્ષમાર્ગ) સાંભળીને પણ જમાલી પ્રમુખ ઘણા લોકો ભ્રષ્ટ થાય છે. ૧૦ વળી ધર્મનું સાંભળવું અને શ્રદ્ધા પામે પણ સંયમને વિષે બળ દ્રોણવતું દુર્લભ છે, કેમકે શ્રેણિકાદિ ઘણા લોકો ધર્મને ચાહતા થકા પણ ચારિત્રધર્મ અંગીકાર કરી શકતા નથી. ૧૧ મનુષ્ય લવ પામીને જે કોઈ ધર્મ સાંભળીને સરદહે અને તપસ્વી થઈ સંયમને વિષે બળ દ્રેરવે તે પુરુષ આશ્રવ રૂંધી કર્મરૂપ રંજને ટાળે. ૧૨ વળી કષાયરૂપ મેલ ટાળીને નિર્મળ થાય, જિનભાષિત શુદ્ધધર્મને વિષે નિશ્ચળ પછે રહે અને ઉત્કૃષ્ટી મોક્ષગતિને પામે ધીએ સીંચેલ અગ્નિની પેઠે તપ તેજે કરી દીપે. ૧૩ મિથ્યાત્વાદિ કર્મના હેતુને ટાળે. દશ પ્રકારે ક્ષમા આદરીને સંયમનો સંચય કરે તે, માટીના કાચા ભાજન જેવું (ઔદારિક શરીર છાંડીને મોક્ષ, દેવલોક આદિ ઉચ્ચ ગતિએ જાય. ૧૪ અનેક પ્રકારની આકરી ક્રિયાઓ કરીને સાધુ ઊંચામાં ઊંચા દેવતાઓ થાય છે. ચંદ્રમા, સૂર્યની માફક અતિ તેજે દીપતા થકા, મરવું નથી એવું માની સુખે રહે છે. ૧૫ દેવતાનાં કામલોગ બન્યા છે તેમાં આસકત થઈ, ચિંતવે. તેવાં રૂપ વિકૃત્વતા થકા અસજ્યાતા પૂર્વ મુખી ઊંચા દેવલોકમાં રહે છે ૧૬ દેવતા પોતાના સ્થાનકને વિષે રહેતા થકા આઉખું ક્ષય થયેથી ચવીને મનુષ્યની યોનિપ્રત્યે દશ અંગે અંખૂર્ણ જન્મે છે ૧૭ ઉઘાડી જમીન તે ખેતર, વાડી તથા ઢાંકી જમીન તે ઘર પ્રમુખ, સોનુંરૂપું, ઘોરાહાથી દાસદાસી, પાયદળ એ ચાર પ્રકારના સ્વંધ ત્યાં હોય ત્યાં તેઓ ઊપજે છે ૧૮ તેઓ મિત્રવંત, સ્વજનવંત, ઉચ્ચગોત્રના ઘણી, રૂપવંત, નિરાંગી. મહા પ્રજાવત વિનયવંત, યશવંત, બળવંત અને કાર્ય કરવામાં સમર્થ હોય છે ૧૯ પૂર્વજન્મને વિષે નિર્મળ ધર્મને સેવવાથી તેઓ અનુપમ રૂપવાળા થઈ મનુષ્ય સંબંધી ભોગ

ભોગવીને હવતાં સુધી ચોક્ષુ સમ્યક્ત્વ પામે ૨૦ મનુષ્યાદિ ચાર અંગ મળવાં હુર્લભ જાણીને સંયમ અગીકાર કરી, તપે કરી કર્મરૂપ મેલને ટાળીને શાશ્વતા સિદ્ધ થાય છે એમ હું કહું છું.

શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સુત્રનું ચોથું અધ્યયન.

અસંગયં હવિય મા પમાયએ, જરેવણીયસ્સ હુ નત્થિ તાણું:
એવં વિચાણુહિ જણે પમત્તે કિણ્ણુવિહિંસા અજ્ઞપા ગહિન્તિ. ૧

જે પાવકમ્મેહિ ધણું મણુસા, સમાયયન્તી અમર્થ ગહાય;
પહાય તે પાસપયદ્વિએ નરે, વેરાણુબદ્ધા નરયં ઉવેન્તિ. ૨

તેણે જહા સન્ધિમુદે ગહીએ. સકમ્મણા કિચ્ચઈ પાવકારી;
એવં પયા પેચ્ચ ઇહં ચ લોએ, કહાણુ કમ્માણુ ન મુક્ષણ અત્થિ. ૩

સંસારમાવન્ન પરસ્સ અટ્ટા, આહારણું જં ચ કરેઈ કમ્મં;
કમ્મસ્સ તે તસ્સ ઉ વેયકાલે, ન બન્ધવા બન્ધવયં ઉવેન્તિ. ૪

વિત્તેણુ તાણું ન લભે પમત્તો, ઇમમ્મિ લોએ અદુવા પરત્યા;
દીવખ્ખણેહુવ અણુન્તમોહે, નંયાઉય દુર્કુમ્હુમેવ. ૫

સુત્તેસુ યાવી પડિણુદ્ધણવી, ન વીગસે પડિડએ આસુપન્ને;
ધોરા મુહુત્તા અણલં સરીર, લારડપક્કળી વ ચરેડપ્પમત્તો. ૬

ચરે પયાઈ પરિસકમાણો, જ કિંચિ પાસે ઇહ મણુમાણો:
લાભત્તરે હવિયા બૂહુત્તા, ખચ્છા પરિન્નાય મલાવધંગી. ૭

છન્દંનિરોહેણુ ઉવેઈ મોક્કળં. આસે જહા સિક્કિણયવમ્મધારી;
પુન્નાઈ વાચાઈ ચરેપ્પમત્તો, તમ્હા મુગ્ગી ખિપ્પમુવેઈ મોક્કળં ૮

ન પુન્નમેવં ન લભેન્નજ ખચ્છા. એઆડવમા સાસયવાઈયાણું.
વિગ્રીયઈ સિહિલે આઉયમ્મિ, કાલોવળીએ સરીરસ્સ ભેએ. ૯

ખિપ્પં ન સકકેઈ વિવેગમેહં. તમ્હા સમુદ્દાય પહાય કામે;
સગિન્ન્ય લોયં નગયાનહેસી, અપ્પાણુરક્કળી ચરેડપ્પમત્તો. ૧૦

સુહું સુહુ ચોદણુએ જયન્તં, અણેગરૂવા સમાયં ચરન્તં,
ધમ્મા કુસન્તિ અગ્ગનંજજં ચ. ન તેસિ ખિક્કપ્પ મણુસા પડેન્ને ૧૧

મન્ના ચ કસ્સા બહુલોદ્ધમિત્તમ્. નદપ્પમારેસુ નાઈ ન કુન્નત્ત;
રુકિણન્નરકાલ વિપુલેન્નજ નાણું. માયં ન સુરેન્નજ પહેન્નજ લોકં ૧૨

જેડસંખ્યા તુચ્છપરખવાઈ, તે પિન્નજ્ઞોસાણુગયા પરજા;
એએ અહમ્મેતિ દુગંધમાણો, કંજો ગુણે જીવ સરીરલેઉ. ૧૩
(ન્તિ ખેમિ)

અર્થ—૧ આઉણું સંધાય તેમ નથી માટે હે જીવ! ધર્મને વિષે પ્રમાદ ન કર જરાવત જીવને નિશ્ચે કોઈ ત્રાણ શરણુ નથી માટે એવું જાણ કે હિંસક, અજિતેન્દ્રિય અને પ્રમાદી જીવો કોને શરણુ જશે? ૨ જે મનુષ્ય પાપકર્મ કરીને ધન મેળવે છે અને એ ધન માફે દુઃખ ટાળશે એમ જાણી અમૃતની પેઠે ગ્રહી રાખે છે, તેઓ તે ધન છોડીને સ્ત્રીપુત્રાદિના પાશમાં રહ્યા થકા વેર—બંધ બાંધીને નરકે જાય છે. ૩ જેમ ખાતર પડતાં ખાતરને મોઢે પકડાએલો પાપી ચાર પોતાનાં કર્મ કરી પીડા પામે છે તેમ જીવ આલોક અને પરલોકમાં પીડા પામે છે. કારણ કે કરેલાં કર્મ લોગવ્યા સિવાય છૂટે નહિ ૪ સંસારી જીવ પરને તથા પોતાને માટે જે સાધારણ કર્મ કરે છે તે કર્મ લોગવવાને વખતે તે પર જીવો બાંધવપણે રહેતા નથી એટલે દુઃખમાં લાગ લેતા નથી. ૫ પ્રમાદી જીવ ધને કરીને આલોક અને પરલોકને વિષે ત્રાણ-શરણુ પામે નહિ. સમકિતરૂપ દીવો બુઝાણથી મોહનો ઉદય થાય છે તેથી મોક્ષ માર્ગને દીઠો, આણુદીઠો કરે છે ૬ પંડિત, શીઘ્ર પ્રજ્ઞાવત પુરુષ, દ્રવ્ય નિદ્રાએ સૂતો થકો પણ લાવથી જાગતો થકો સંયમ જીવિતવ્યે જીવે અને પ્રમાદનો વિશ્વાસ ન કરે કારણ કે લયંકર કાળ જાય છે અને શરીર જળરહિત થતું જાય છે, માટે ભારંડ પખીની પેઠે પ્રમાદરહિત ચાલે છે. ૭ જે કોઈ મૂળ ગુણ તથા ઉત્તરગુણને વિષે દોષ ન લાગે તેમ શંકાતો ચાલે અને સંસારને પાપ સરખો માને તથા જ્ઞાન, દર્શન અને આશિષાદિક કોઈ જાતનો લાભ મળે ત્યાં સુધી સંયમ જીવિતવ્યને વધારીને પછી મરણને અવસરે કર્મરૂપ મળ તથા શરીરને ટાળે ૮ શીખવેલા અને કવચ ધરનાર ઘોડાની પેઠે સાધુ પોતાની મરજી અટકાવીને મોક્ષને પામે. ઘણા પૂર્વ સુધી પ્રમાદરહિત વીતરાગને માર્ગે ચાલે તે સુનિ શીઘ્ર મોક્ષ જાય છે. ૯ જે પુરુષ પ્રથમ ધર્મ ન કરે અને એમ માને કે અંતકાળે ધર્મ કરીશ, તે પુરુષ પછી પણ ધર્મ કરી શકતો નથી. એ ઉપમા દેવળીને છાંવે પણ બીજા પુરુષોને છાંવે નહિ. ૧૦ હે જીવ! તું શીઘ્ર વિવેકે (ધર્મ) પામી શકતો નથી માટે રાવધાન

થઇ કામલોગને છાંડીને મોટા ઋષીશ્વરની પેઠે સઘળાં પ્રાણીઓને સમલાવે ધરાધર જાણીને આત્માની રક્ષા કરતો થકો અપ્રમાદી થકો વિચર. ૧૧ મોહના ગુણોને છૂતતાં સંયમને વિષે વિચરતા સાધુને અનેક પ્રકારના આકરા કે સુંવાળા શબ્દાદિ વિષયો વારંવાર હરકત કરે છે પણ તે ઉપર સાધુ મને કરીને પણ દ્વેષ ન કરે. ૧૨ શબ્દાદિ વિષયોનો સ્પર્શ ઘણા જીવોને મંદ પાડે છે અને લોભ ઉપજાવે છે. માટે તેવા વિષયોમાં મન ન રાખવું તથા ક્રોધ ન રાખવો, માનને ટાળવું. માયા ન સેવવી અને લોભને છાંડવો. ૧૩ જે કોઈ તત્ત્વજ્ઞાન વિના સંસ્કૃત ભાષા બોલવાના ડોળ ઘાલનાર અને પારકાં શાસ્ત્રના પડપણુહાર, રાગદ્વેષસહિત પરવશ પડયા છે. તેને મિથ્યાત્વી ગણી તેમનાથી દૂર રહી જવજીવ સુધી જ્ઞાનાદિક ગુણની વાંછના કરવી. ॥ ઈતિ ॥

શ્રી નમિપ્રજ્ઞયાનું નવમું અધ્યયન (ઉત્તરાધ્યયન)

અઘજિણુ	દેવલોગાઓ,	ઉવવન્તો માણુસમ્મિ લોગમ્મિ;	
ઉવસન્તમોહણિજ્જો,		સરઘં પોરાણિયં	નર્ધ. ૧
જાઇ	સરિત્તુ	લયવં,	સહસંબુદ્ધ અણુત્તરે ધમ્મે;
પુત્તં	કવેત્તુ	રજ્જો,	અલિણિદ્ધખમઘં નમી રાયા. ૨
સો	દેવલોગસરિસે,		અન્તેઉરવરગઓ વરે ભોએ;
ભુજિત્તુ	નમી	રાયા,	બુદ્ધો ભોગે પરિચ્ચયઘં. ૩
મિહિલં	સપુરજણુવય,		બલભોરોહં અ પરિયણું સંવં;
ચિચ્ચા	અલિનિદ્ધખન્તો.		એગન્તમહિહંઓ લયવં ૪
કોલાહલગભૂયં,			આસી મિહિલાએ પંવયન્તમ્મિ;
તઘયા	રાયરિસિમ્મિ,		નગિમ્મિ અલિણિકખમન્તમ્મિ. ૫
અખ્ખુહિયં	રાયરિસિં,		પંવજ્જનકાણુમુત્તમં;
સકુદો	મહાણુસુવેણુ,		ઈમં વયણુનખ્ખવી ૬
કિણુભો	અન્ન	મિહિલાએ,	કોલાહલગમંકુલા
સુવન્તિ	દાણુ	સદા.	પાત્તાએસુ મિદેસુ ચ. ૭
એગમ્મં	નિસામિત્તા,		હંકેકારજ્જોમન્થા;
તન્થા	નમી	રાયરિસી,	દેવિન્દ દાણુનખ્ખવી. ૮

- મહિલાએ એકએ વચ્છે, સીયચ્છાએ મણોરમે;
પત્ત-પુત્ર-દ્વેષ-વેએ, બહુણું બહુ-ગુણે સયા. ૯
- વાંએણ હીરમાણુન્નિમ, એકયન્નિમ મણોરમે;
દુહિયા અસરણા અત્તા, એએ કંદન્તિ ભો બગા. ૧૦
- એયમદું નિસામિત્તા, હેજી-કારણુ-ચોઈઓ;
તઓ નમિં રાયરિસિં, દેવિન્દો ઇણમખ્ખવી. ૧૧
- એસ અગ્ગી ચ વાજી ચ, એયં ડજ્જઇ મન્દિરં;
લયવં અન્તેઉરં તેણું, કીસ ણુ નાવપેક્ખંહ. ૧૨
- એયમદું નિસામિત્તા, હેજી-કારણુ-ચોઈઓ;
તમે નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમખ્ખવી. ૧૩
- સુહં વસામે જીવામે, જેસિં મો નત્થિ કિંચાણું;
મિહિલાએ ડજ્જમાણીએ, ન મે ડજ્જઇ કિંચાણુ. ૧૪
- અત્ત-પુત્ત-કલત્તસ્સ, નિન્વાવારસ્સ લિક્ખુણો;
પિયં ન વિજ્જઇ, કિંચિ, અપ્પિયંપિ ન વિજ્જઇ. ૧૫
- બહું કુણુ મુણિણો ભદં, અણુગારસ્સ લિક્ખુણો;
સન્વઓ વિપ્પમુકકસ્સ, એગન્તમાણુપસ્સઓ. ૧૬
- એયમદું નિસામિત્તા, હેજી-કારણુ-ચોઈઓ;
તઓ નમી રાયરિસિ, દેવિન્દો ઇણમખ્ખવી. ૧૭
- પાગારં કારઇત્તાણું, ગોપુરકૂલગાણિ ચ;
ઉક્કસૂલરગસયગ્ધીઓ, તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૧૮
- એયમદું નિસામિત્તા, હેજી-કારણુ-ચોઈઓ;
તઓ નમી રાયરિસી, દેવિન્દં ઇણમખ્ખવી. ૧૯
- સદ્ધં નગરં કિચ્ચા, તવ-સંવર-મગ્ગલં;
અન્તિ નિહણુ-પાગારં તિશુત્તં દુપ્પધંચયં. ૨૦
- ધણુ પરક્કમં કિચ્ચા, છવ ચ ઇરિયં સયા;
ધિઈ ચ કેયણું કિચ્ચા, સચ્ચેણુ પલિમન્યઓ. ૨૧
- તવ-નારાયણુત્તેણુ, ભિત્તાણું કમ્મ-કંચુયં;
મુણી વિગય-સંગામે, લવાઓ પરિમુચ્ચઓ. ૨૨

એયમદું	નિસામિત્તા.	હેજી-કારણ-ચોઈઓ ;	
તઓ	નમિ રાયરિસિં,	દેવિન્દો	ધણમખીવી. ૨૩
પાસાઓ	કારઈત્તાણું,	વદ્ધ-માણ-ગિહાણિ	ય;
વાલગ-પોઈયાઓ	ય.	તઓ ગચ્છસિ	ખતિયા. ૨૪
એયમદું	નિસામિત્તા,	હેજી-કારણ-ચોઈઓ;	
તઓ	નમી રાયરિસી,	દેવિન્દ	ધણમખીવી. ૨૫
સંસયં	ખલુ સો કુણુઈ,	જો મજો કુણુઈ	ધરં;
જલ્થેવ	ગન્તુમિચ્છેજ્જત,	તત્થ કુવેજ્જ	સાસયં. ૨૬
એયમદું	નિસામિત્તા,	હેજી-કારણ-ચોઈઓ;	
તઓ	નમિં રાયરિસિ,	દેવિન્દો	ધણમખીવી. ૨૭
આમેસે	લોમહારે ય,	ગઠિભેજો ય	તક્રદે ;
નગરસ	ખેમં કાગિણ,	તઓ ગચ્છસિ	ખતિયા. ૨૮
એયમદું	નિસામિત્તા.	હેજી-કારણ-ચોઈઓ;	
તઓ	નમી રાયરિસી,	દેવિન્દં	ધણમખીવી. ૨૯
અસઈ	તુ મણ્ઠસેહિ,	મિચ્છા દંડો	પણ્ઠનઈ;
અકારિણોડત્થ	ખજ્જન્તિ.	મુચ્ચઈ કારઓ	જણો. ૩૦
એયમદું	નિસામિત્તા.	હેજી-કારણ-ચોઈઓ;	
તઓ	નમિ રાયરિસિં,	દેવિન્દો	ધણમખીવી. ૩૧
જં કેઈ	પતિયા તુલ્લં.	નાનમન્તિ	નરાલિવા;
વસે	તે કાવઈત્તાણું.	તઓ ગચ્છસિ	ખતિયા. ૩૨
એયમદું	નિ. મિત્તા.	હેજી-કારણ-ચોઈઓ ;	
તઓ	નમી રાયરિસી.	દેવિન્દં	ધણમખીવી. ૩૩
જો સદ્દસં	સદ્દસાણ.	સંગામે કુલ્લજો	જિણિ;
જોગં	જિણિજ્જ અપ્પાણું.	જોગં સે પદ્ધમા	જઓ. ૩૪
અપ્પાણમેવ	સુજ્જાણિ.	કિં ને જુલ્લેણ	ખજ્જઓ;
અપ્પાણમેવમપ્પાણું,		ચઈત્તા	સુદમ્મદઓ. ૩૫
પરિન્દિયાણિ	કોલં.	સાણં માયં તદ્દેવ કોલ	અ;
દુસન્નય	સેવ અપ્પાણું.	મચ્ચં મપ્પો	જિણે જિણં. ૩૬

એયમદ્દં	નિસામિત્તા,	હેઊકારણુયોઇઓ;
તઓ	નમિં રાયરિસિં,	દેવિન્દો ઇણુમખ્ખવી. ૩૭
જઇત્તા	વિઉલે જન્ને,	લોઇત્તા સમણુમાહણે;
દુચ્ચા લોચ્ચા ય જિદ્ધા ય,	તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૩૮	
એયમદ્દં	નિસામિત્તા,	હેઊકારણુયોઇઓ;
તઓ	નમી રાયરિસી,	દેવિન્દં ઇણુમખ્ખવી. ૩૯
જો સહસ્સં સહસ્સાણં,	માસે માસે ગવં દુએ;	
તસ્સવિ સંજમે સેઓ,	અદિન્તસ્સડવિ કિંચણુ. ૪૦	
એયમદ્દં	નિસામિત્તા,	હેઊકારણુયોઇઓ;
તમે	નમિં રાયરિસિં,	દેવિન્દો ઇણુમખ્ખવી. ૪૧
ધોરાસમં ચઇત્તાણુ;	અન્નં પત્થેસિ આસમં;	
ઇહેવ પોસહરઓ,	ભવાહિ મણુયાહિવા. ૪૨	
એયમદ્દં	નિસામિત્તા,	હેઊકારણુયોઇઓ;
તઓ	નમી રાયરિસી,	દેવિન્દં ઇણુમખ્ખવી. ૪૩
માસે માસે તુ જો ખાલે,	કુસગ્ગેણું તુ ભુંજએ;	
ન સો સુયક્ખાયધમ્મસ્સ,	કલં અગ્ગઇ સોલસિં, ૪૪	
એયમદ્દં	નિસામિત્તા,	હેઊકારણુયોઇઓ;
તઓ	નમિં રાયરિસિં,	દેવિન્દો ઇણુમખ્ખવી. ૪૫
હિરણ્ણં સુવણ્ણં મણિસુત્તં,	કંસં દ્દંસં ચ વાહણં;	
કોસં વઠ્ઠાવાઇત્તાણં,	તઓ ગચ્છસિ ખત્તિયા. ૪૬	
એયમદ્દં	નિસામિત્તા,	હેઊકારણુયોઇઓ;
તઓ	નમી રાયરિસી,	દેવિન્દં ઇણુમખ્ખવી. ૪૭
સુવણ્ણુરુપ્પસ્સ ઉ પવ્વયાભવે,	સિયા હુ કેલાસસમા અસંખયા;	
નરસ્સણ્ણદ્ધસ્સ ન તેહિં કિચિં,	ઇચ્છા હુ આગાસસમા આણ્ણતિયા. ૪૮	
પુઠ્ઠવી સાલી જવા એવ,	હિરણ્ણં પસુભિસ્સહ;	
પહિપુણ્ણ નાલમેગસ્સ,	ઇઇં વિજ્ઞા તવં ચરે. ૪૯	
એયમદ્	નિસામિત્તા,	હેઊકારણુયોઇઓ;
તઓ	નમિં રાયરિસિં,	દેવિન્દો ઇણુમખ્ખવી. ૫૦

અચ્છેરગમખલુદ્યો,	લોચો અયસિ પત્થિવા ;
અસન્તે કામે પત્થેન્નિ,	સંકપ્પેણુ વિહન્નમ્મસિ. ૫૧
એયમકું નિસામિત્તા,	હેઊઝરણુચોઇઓ ;
તઓ નમી રાયરિસી,	દેવિન્દં ઇણુમખ્ખવી. ૫૨
સદ્દલં કામા વિસં કામા,	કામા આસીવિસોવમા ;
કામે ય પત્થેમાણુ,	અકામા જન્તિ દોગ્ગઇં. ૫૩
અહે વયન્તિ કોહેણું,	માણેણું અહમા ગઇં ;
માયા ગઇપડિગ્ધાઓ,	લોલાઓ દુહઓ લયં. ૫૪
અવઉજિઝજિણુ માહણુરૂવં,	વિઉવ્વિજિણુ ઇન્દતં ;
વન્દઇ અલિત્થુણુન્તો,	ઇમાહિ મહુરાર્હિ વગ્ગૂર્હિ. ૫૫
અહો તે નિન્નિજઓ કોહો,	અહો માણો પરાજિઓ ;
અહો તે નિર ઇચિયા માયા,	અહો લોલો વસીકઓ. ૫૬
અહો તે અન્નજવં સાહુ,	અહો તે સાહુ મદ્દવં ;
અહો તે ઉત્તમા ખન્તી,	અહો તે મુત્તિ ઉત્તમા. ૫૭
ઇહં સિ ઉત્તમો લન્તે,	પચ્છા હોહિસિ ઉત્તમો ;
લોશુત્તમુત્તમં હાણું,	સિદ્ધિં ગચ્છસિ નીરઓ. ૫૮
એવં અલિત્થુણુન્તો,	રાયરિસિ ઉત્તમાએ સદ્દાએ ;
પયાહિણું કરેન્તો,	પુણો પુણો વન્દઇ સદ્ધો. ૫૯
તો વન્દિજિણુ પાઓ,	અક્કંકુમ્મલક્કણ્ણે મુણિવચ્ચન્ન ;
આગાસેણુપ્પમઓ,	લલિયચ્ચવલ્લકુલ્લનિરીડી. ૬૦
નમી નમેઇ અપ્પાણું,	સક્કણં સક્કેણુ ચોઇઓ ;
અઇજિણુ ગેહં ચ વેદેહી,	સામણ્ણે પન્નરુવટ્ઠિઓ. ૬૧
એવં કરેન્તિ સંખુદ્ધા,	પંડિયા પવિયક્કણ્ણા ;
વિહ્વિયદ્દન્તિ લોગેસુ,	જડા સે નમી રાયરિસિ. ૬૨

(ત્તિ ઐમિ)

અર્થ :-૧ નમી રાયરિસિનો હવ પાંચ પ્રકાર દેવલોકથી ચર્ચાને મનુષ્ય લોકને વિષે ઉત્પન્ન થયો, દર્શન મોહનીય કર્મ ઉપશમારીને

પાછલા-લવની-જાતિ સંભારવાથી જાતિસ્મરણ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થયું. ૨ જાતિસ્મરણ જ્ઞાને કરી પાછલા લવ સંભારીને લગવંત જ્ઞાતવંત પોતાની મેળે ઉત્કૃષ્ટ પ્રધાન ધર્મને પામીને તે નમી રાજ પોતાના પુત્રને રાજ્ય સોંપીને ઘરથી દ્વીક્ષા લેવાને નીકળ્યા. ૩ તે નમી રાજ અતેઉરને વિષે રહી દેવલોકના જેવા ઉત્તમ લોગ લોગવીને, તત્વના જાણુ નમી રાજ્યએ લોગને છાંડ્યા. ૪ તે નમી રાજ મિથિલાનગરી, ખીજાં શહેરો, ચતુરંગીસેના, અંતેઉર, સ્વજનાદિક સર્વ છોડીને એકાંત રાગદ્વેષરહિત, નિસ્પૃહીપણે મોટા ક્ષત્રિના અમે મોટા જ્ઞાનના ધણી નમી રાજ ધરથી ખડાર નીકળ્યા. ૫ રાજર્ષિ નમી રાજ દ્વીક્ષા લેવાને ધરથી ખડાર નીકળ્યા ત્યારે મિથિલામગરીમાં લોકો નિદાંપ્રાદિક શબ્દોથી કોલાહલ કરવા લાગ્યા. ૬ તે નમી રાજર્ષિ દ્વીક્ષા લેવાને ઉત્તમ સ્થાનકને વિષે સાવધાન થયા. તે અવસરે શેકેંદ્ર પ્રાધાણ્યુરૂપે આવીને આ પ્રમાણે વચન કહેવા લાગ્યા. ૭ અહો નમી રાજ! આજે મિથિલાનગરી રાજ્યગૃહમાં અને સામાન્ય ગૃહને વિષે હૃદયને અને મનને ઉદ્વેગ કરે એવા દારૂણ શબ્દોથી કોલાહલે કરી કેમ વ્યાસ થઈ? ૮ ઘણા લોકોને દુઃખનું કારણ તે તારી દ્વીક્ષા છે અને પર જીવને જેથી દુઃખ જીવે તે પરિભ્રમણનું કારણ છે. એ અર્થ સાંભળીને તથા વિચારીને ત્યારપછી નમી રાજર્ષિ દેવેંદ્ર પ્રત્યે આ (નીચે) પ્રમાણે વચન કહે છે. ૯ મિથિલા-નગરીને વિષે, ઉદ્યાનમાં એક શીતળ છાયાવાળું, મનને રમણિક પંત્રે, ફૂલે ઝળે કરી સહિત પક્ષી આદિક ઘણા જીવોને સદા શુભમું કરનાર એવું એક વૃક્ષ છે. ૧૦ અહો વિપ્ર! વનમાંહે તે મનોરમ વૃક્ષ વાયરે કરી હાલવાથી દુઃખીઆં અને શરણુરહિત થયેલાં પંખીઓ દુઃખથી પીડા પામીને આકંઠ કરે છે, તેમાં-ઝાડનો-દોષ નથી ૧૧ એ અર્થ સાંભળીને, વિચારીને હેતુ પાર પાડવા નિમિત્તે નમી રાજર્ષિ પ્રત્યે દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે વચન કહે છે. ૧૨ હે નમી રાજ! તાહરાં ઘર અને અંતઃપુર વગેરે અગ્નિ અને વાયરે કરી પ્રત્યક્ષ ળળતાં દેખાય છે-તે તું શા માટે નથી જોતો? ૧૩ એ અર્થ સાંભળીને હેતુ પાર પાડવા નિમિત્તે નમી રાજર્ષિ દેવેંદ્ર પ્રત્યે આ પ્રમાણે કહે છે. હે વિપ્ર! મને જેમ શુભ જીવે છે તેમ હું વસું છું અને જીવું છું. તે જળતા ઘરમાં દિગ્વિનમાત્ર પણ માફ નથી, તેથી મિથિલાનગરી જળવાથી માફ કરાઈ

પણ બળતું નથી. ૧૫ જેણે પુત્ર, સ્ત્રી આદિ તથા સર્વ જાતના વ્યાપાર છાંડ્યા છે એવા સાધુને લોકમાં 'કોઈ' પણ વસ્તુ પ્રિય કે અપ્રિય નથી. ૧૬ અણુગાર (સાધુ) જે સર્વથા પ્રકારે આરંભ પરિગ્રહથી વિશેષે મુકાણા છે અને હું એકલો છું એમ એકત્વપણાને વિચારે છે તે સાધુને નિશ્ચે ઘણું કલ્યાણ થાય છે. ૧૭ એ અર્થ સાંભળીને હેતુ કારણ પ્રેર્યો થકો નમી રાજર્ષિ પ્રત્યે દેવેન્દ્ર આ પ્રમાણે કહે છે, ૧૮ હે ક્ષત્રી! તારા ગામને ગઢ, કોટ, કમાડ લોગળ; કોટ ઉપરનાં યુદ્ધ કરવાનાં સ્થાનક, પ્રગટ ખાઈ, શુષ્ક ખાઈ તથા સૌ મનુષ્યનો ઘાત કરે તેવાં શતદ્વન શસ્ત્ર કરાવીને ત્યાર પછી ઘર મૂકીને જાજો. ૧૯. એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે: ૨૦ હે બ્રાહ્મણ! મેં યુદ્ધ શ્રદ્ધા રૂપા નગર કર્યું છે બાર પ્રકારે તમરૂપ કમાડ કર્યા છે, સ્વરૂપ લોગળ કરી છે, કમાડૂપ ગઢ કર્યો છે અને ત્રણ શુભિરૂપ ત્રણ કોટ કર્યા છે, તે કોઈથી જીતી શકાય નહિ. ૨૧ પરાક્રમરૂપ ધનુષ્ય કર્યું છે, ઇર્ષ્યા સમિતિરૂપ તેની પાણી, ધૈર્યરૂપ કમાન અને સત્યરૂપ ચાપડે કરી ધનુષ આંધુ છે. અર્થાત્ મનાદિયોગ સત્યે કરી પાંધ્યા છે. ૨૨ તપરૂપ લોહાનાં બાણે કરી સહિત ધનુષ્ય છે તેણે કરીને સાધુ લોકિક સંપ્રાપ્તિ નહીં પણ લાવણ્યપ્રાપ્તિ કર્મરૂપ વેરીને વિદારે (જીતે) અને સંસાર સમુદ્રથી મુક્તિ ૨૩ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંભળીને ત્યાર પછી દેવતા આ પ્રમાણે કહે છે. ૨૪ હે ક્ષત્રી! મોટાં ઘર કરાવી, તેમાં મોટા ગોખ મેલાવી તથા તળાવમાં કીડા કરવાના મહેલ કરાવીને તે પછી તું જાજો. ૨૫ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ દેવેન્દ્ર પ્રત્યે આ પ્રમાણે કહે છે. ૨૬ જેને પરલવનો સંશય હોય તે જ નિશ્ચય ધર કરે, હું તે જ્યાં જવા ઇચ્છું ત્યાં જ શાન્તિનું ધર કરીશ. ૨૭ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંભળીને દેવેન્દ્ર આ પ્રમાણે કહે છે ૨૮ હે ક્ષત્રી! વાટપાકુ, ડાંસીઆ, ગંડીછાણ એવા ચાર છે. નંને નિવેધીને, નગરને કુશળ કરી પછી જાજો. ૨૯ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજ આ પ્રમાણે કહે છે. અનેક વાર મનુષ્યભવે અજ્ઞાન અને અણુકારણે અપરાધીને અને નિરપરાધીને ખોટી ગિણા થાય એટલે ઘણી વખતે ચારી ન કરનાર મનુષ્યને ખાંધે છે અને ચોરી કરનારને મૂકે છે. પણ દ્વિવિધતા

વિકારરૂપી જે ચોર છે તેને કોઈ મોહવંત ખાંધી શકતો નથી. ૩૧ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંલળીને દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૩૨ હે ક્ષત્રી ! જે કોઈ રાજા તને નમતા નથી તે સર્વને વશ કરીને પછી જાજે. ૩૩ એ પ્રમાણે દેવેંદ્રનું કહેવું સાંલળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે ૩૪ હે વિપ્ર ! દશલાખ યોદ્ધાઓ જીતવા દોઢલા છે, તેને કોઈ સંગ્રામને વિષે જીતી શકશે. પણ પોતાના આત્માને જીતી શકે તે દશલાખ યોદ્ધાના જીતનાર કરતાં ઉત્કૃષ્ટો જીતનાર જાણવો. ૩૫ આપણે પોતાના આત્માથી જ યુદ્ધ કરવું, મનુષ્ય સાથે બાહ્યયુદ્ધ કરવાથી શું થાય ? અર્થાત્ કાંઈ નહિ, પણ આપણે પોતાનો આત્મા જીતવાથી મોક્ષનાં સુખ પામશું. ૩૬ પાંચઘંદ્રિયો, ક્રોધ, માન, માયા તેમજ લોભ એ સર્વ જીતવી બહુ દોઢલા છે. પણ જેણે પોતાના આત્માને જીત્યો છે તેણે સર્વને જીત્યા છે ૩૭ એ પ્રમાણે નમી રાજાનું કહેવું સાંલળી દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૩૮ હે ક્ષત્રી ! મોટા યજ્ઞ કરી, પ્રાદ્ધાણીને જમાડી, ગાય, સુવર્ણાદિ દાન દઈ મનોર ભોગવીને, યજ્ઞ સ્તંભ સ્થાપીને પછી તું જાજે. ૩૯ એ પ્રમાણે દેવેંદ્રનું કહેવું સાંલળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે ૪૦ જે કોઈ મહિને રહિને દશલાખ ગાયોનું દાન કોઈને આપે, તેને જે લાભ થાય તેના કરતાં સંયમ (ચારિત્ર) લેનારને ઘણા જ વધારે લાભ થાય છે. માટે ગાયોનાં દાન દેવાની શક્તિ ન હોય તેણે પણ સંયમ લેવો એ વધારે કલ્યાણનું કારણ છે. ૪૧ એ પ્રમાણે નમી રાજાનું કહેવું સાંલળીને દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૪૨ હે મનુષ્યના અધિપતિ ! ઘોર આશ્રમ છાંડીને ખીજો આશ્રમ શા સારૂ ઇચ્છે છે ? આગૃહસ્થાશ્રમમાં જ રહીને પોષધાદિકને વિષે અનુરક્ત થાઓ. ૪૩ એ પ્રમાણે દેવેંદ્રનું કહેવું સાંલળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે. ૪૪ હે પ્રાદ્ધાણ ! કોઈ અજ્ઞાની મૂર્ખ પ્રાણી માત્ર માત્ર ખમણને પારણે ડાલની અણી ઉપર રહે એટલો આહાર કરે પણ તે પુરુષ નિરવધ ચારિત્રરૂપ ધર્મને સોળમે લાગે પણ પહોંચે નહિ અર્થાત્ અજ્ઞાનપણામાં ગમે તેવી આકરી કરેલી ક્રિયા ખરાં ચારિત્ર ધર્મને કાંઈ અંશે આવી શકે નહિ, માટે મને ગૃહસ્થાશ્રમ છાંડી ચારિત્ર આચરવું શ્રેય છે ૪૫ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંલળીને દેવેંદ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૪૬ હે ક્ષત્રી ! સોનારૂપાના વગર ઘડેલા

અને ઘડેલા અલંકારો મણિ, મોતી, કાંસાનાં વાસણ, વસો, અશ્વાદિક વાહનો અને કોઠાર વધારીને પછી જાળે, ૪૭ એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે. ૪૮ હે બ્રાહ્મણ ! કદાચિત્ સોના રૂપના મેરૂ પર્વત જેવડા અસંખ્યત પર્વતો હોય તો લોભી મનુષ્યને કદાચિત્ માત્ર સંતોષ થાય નહિ કારણ કે તૃષ્ણા અનંત આકાશસરખી છે. ૪૯ સઘળી પૃથ્વી સાળ-જવ આદિ ૪૨ જાતના ધાન્યથી, સોના-રૂપાથી તથા પશુ આદિથી ભરી આપે તો પણ એક લોભી મનુષ્યની ઇચ્છા પૂર્ણ થાય નહિ પણ હું એવું જાણીને લોભીથી નિવર્તી, સંતોષની વૃત્તિરૂપ તપ આચરીશ. ૫૦ એ પ્રમાણે નમી રાજર્ષિનું કહેવું સાંભળીને દેવેન્દ્ર આ પ્રમાણે કહે છે. ૫૧ હે રાજર્ષિ ! મને ઘણું આશ્ચર્ય ઉપજે છે કે પોતાને મળેલા કામલોગને છાંડીને હવે પછીથી (અજ્ઞત) મળવાના લોગની ઇચ્છા રાખે છે ! પણ ઇચ્છા રાખેલા લોગ મળશે કે નહિ એવા સંકલ્પે-વિકલ્પે કરી હણાઈશ, માટે છતાં લોગને છાંડીશ નહિ. ૫૨. એ પ્રમાણે દેવતાનું કહેવું સાંભળીને નમી રાજર્ષિ આ પ્રમાણે કહે છે. ૫૩ હે બ્રાહ્મણ ! એ કામ કામલોગ શલ્યસરખા છે, ઝેરસરખા છે, દષ્ટિવિષવાળા સર્પની ઉપમા સરખા છે. જો કે તે કામલોગ મળી શકે તેમ નથી, લોગવી શકે તેમ નથી, તો પણ આકરી અભિલાષા રાખે છે, એવા જીવ તાંદુલ મચ્છની માફક નરકને વિષે માહી ગતિએ જાપજે છે, ૫૪ કોયે કરી નરકાદિક અધોગતિએ જાય છે, અહંકારે કરી માહી ગતિએ જાય છે, માયાકપટે કરી સદ્ગતિનો વિનાશ થાય છે અને લોભે કરીને આ લોક તથા પરલોકનો ભય થાય છે. ૫૫ દેવેન્દ્ર બ્રાહ્મણનું રૂપ છોડી દેવતાનું રૂપ ધારણ કરી નમી રાજર્ષિને વાંદી, નમસ્કાર કરી નીચે પ્રમાણે મધુરે વચ્ચને સ્તુતિ કરવા લાગ્યા. ૫૬ હે રાજર્ષિ ! ધનિ આશ્ચર્ય ! ભયું તમારું સરલપણું, ધૃતિ આશ્ચર્ય ! ભયું તમારું નિરહંકારપણું ધનિ આશ્ચર્ય ! તમારી ઉત્તમ ક્ષમા, ધૃતિ આશ્ચર્ય ! તમારી ઉત્તમ નિર્દોષતા ૫૮ હે પૂજ્ય ! તમે આ જીવને વિષે ઉત્તમ છો. પરંતુ તમે નિર ઉત્તમ યશો અને કર્મરૂપ રજગદિન ઘઈ લોકમાં અતિ પ્રધાન, ઉત્તમ સ્થાનક ને સુકૃતપદ પામ્યો. ૫૯ દેવતાઓનો ઈંદ્ર તે ગ્રેવેન્દ્ર એ પ્રમાણે સ્તુતિ કરતો રાજર્ષિ પત્યે ઉત્તમ મહા મહિન બદ્ધિત

કરે છે તથા પ્રદક્ષિણા કરીને વારંવાર વંદણા નમસ્કાર કરે છે
 ૬૦ ત્યાર પછી એક એક અંકુશ આદિ લક્ષણો સહિત ઈંદ્ર, નમી
 રાજર્ષિના પગને વાંદીને મનોહર ચયણ કુંડળ તથા મુગટ આદિ
 અલંકારોથી સહિત એવા શકેંદ્ર આકાશને વિષે એટલે દેવલોકમાં
 પોતાને ઠેકાણે ગયા, સાક્ષાત્ શકેંદ્ર નમી રાજર્ષિનો ચારિત્ર ન લેવા
 સંબંધી વાદવિવાદ કરી ચળાવવા માંડ્યા તો પણ તે ચળ્યા નહિ
 અને ધર, દેશ, વિદેશ, સર્વ છાંદીને નમી રાજાએ પોતાના આત્માને
 નમાડી એટલે ગૌરાગ્યમાં લીન કરીને ચારિત્રને વિષે ઉદમત્ત
 થયા. દર જેમ નમી રાજર્ષિ સંસારના લોગથી નિવર્ત્યા તેમ તત્ત્વના
 જાણ પાંડિત્ય અતિ વિચક્ષણ હોય તે કિંયામાં પ્રવીણ થાયા અને
 વિશેષ લોગથી નિવર્તે એમ હું કહું છું

શ્રી મૃગાયુત્તરું ૧૯ મું અધ્યયન (ઉત્તરાધ્યયન)

સુગીવે	નયરે	રમ્મે,	કાણુજુન્નણુસોહિએ;	
રાયા		બલલલિત્તિ,	મિયા	તરસગ્ગમાહિસી. ૧
તેસિં	યુત્તે	બલસિરી,	મિયાયુત્તેતિ	વિસ્તુએ,
અમ્માપિજીણુ		દધએ;	જીવરાયા	દમીસરે. ૨
નન્દણે	સો	ઉ	પાસાએ,	કીલએ
દેવે	દોણુન્દગે	ચેવ,	નિચેયં	મુધય-માણુસો. ૩
મણિ-રયણુ-કોટ્ટિમતલે,			પાસાય-લોયણુટ્ટિઓ;	
આલોએધ		નગરસ્સ,	અઉક્કત્તિયચચરે	૪
અહ	તત્થ	અધચ્છન્તં,	પાસધ	સમણુસંજયં,
તવન્નિયમ-સંજમધરં,			સીલહું	શુણુઆગરં. ૫
તં	દેહધ	મિયાયુત્તે,	દિટ્ઠીએ	અણિમિસાએ ઉ;
દહિ	મન્નેરિસં	સ્વં,	દિઠ્ઠુપુવં	મએ પુરા. ૬
સાહુસ્સ	દરિસણે	તસ્સ,	અનજવસાણુમ્મિ	સોહણે,
મોહ	ગયસ્સ	સન્તસ્સ,	જાધસરણું	સમુપ્પન્નં. ૭
દેવલોગ		ગચ્છાસંતો,	માણુસંલવમાગચ્છો;	
સાન્તનાણે		અમુપ્પન્ને,	જાધસરણું	પુરાયણું. ૮

જાઈસરણે	સમુપ્પન્ને,	મિયાપુત્તે	સંહિટ્ઠિએ;
સરથં	પોરાણિયં	જાઈ,	સામણું ચ પુરા કથં. ૯
વિરઘેહિ	અરજજન્તો,	રજજન્તો	સંજમંભિ ચ;
અમ્મા-પિયર-સુવાગમ્મ,	ઇમં	વયણુમખ્ખવી.	૧૦
સુયાણિ મે	પચ્ચમહંવયાણિ,	નરએસુ દુક્ખં ચ	તિરિક્ખજોણિસુ;
નિવિવણુકામોમિ	મહણુવાઓ	આણુજાણુહ	પવ્વઇસ્સામિ અમ્મે. ૧૧
અમ્મ તાય મએ	લોગા,	ભુત્તા	વિસક્કોવમા;
અચ્છા	કુલ્ય-વિવાગા,	આણુળન્ધદુહાવહા.	૧૨
ઇમં સરીરં	અણિચ્ચ,	અસુઇસંલવં;	
અસાસયા-વાસમિણું,		દુક્ખં કેસાણ	લાયણું. ૧૩
અસાસએ	સરીરમ્મિ	રઇં નો	વલ્લભામહં;
અચ્છા પુરા વ	અઇયવ્વે,	કેણુભુખ્ખુચસન્નિત્તે.	૧૪
માણુસત્તે	અસારમ્મિ,	વાહીરોગાણુ	આલએ;
જરામરણુષ્ઠત્થમ્મિ,		ખણુંપિ ન	રમામહં. ૧૫
જમ્મં દુક્ખં જરા દુક્ખં;		રોગાણિ મરણાણિ	ચ;
અહો દુક્ખો હુ સંસારો,		જત્થ દીક્ષન્તિ	જન્તવો. ૧૬
એત્તં વત્થં કિરણું ચ,		પુત્તહારં ચ	જાન્ધવા;
અઇત્તાણું ઇમં દેહં,		ગન્તઘવ-મવસરસ	મે. ૧૭
જહા	દિમ્પાગ-ફલાણુ,	પરિણામો ન	સુન્દરો;
એવં ભુત્તાણુ લોગાણું.		પરિણામો ન	સુન્દરો. ૧૮
અદ્દાણું નો મહન્તં તુ,		અપ્પાહેઓ	પવજજ્ઞં;
અચ્છન્તો સો દુદ્ધી હેઇ.		હુદા-તણુકાઓ	પીરિઓ. ૧૯
એવં ધમ્મં અકાગિણું,		નો ગન્ધઇ પયં	લવં;
અચ્છન્તો સો દુદ્ધી હેઇ,		વાહીરોજેહિં	પીરિઓ. ૨૦
અદ્દાણું સો મહન્તં તુ,		અપાહેઓ	પવજજ્ઞં;
અચ્છન્તો સો મુદ્ધી હેઇ,		હુદા-તણુકા-વિવન્નિઓ.	૨૧
એવં ધમ્મંકપિ કાગિણું.		નો ગન્ધઇ પયં	લવં;
અચ્છન્તો સો મુદ્ધી હેઇ,		અપ્પાહેઓ	પવજજ્ઞં. ૨૨

જહા ગેહે પલિત્તમ્મિ,	તસ્સ ગેહસ્સ ને પહુ;
સારભણ્ણાણિ નીણેધ,	અસારં અવઉજ્જઘં. ૨૩
એવં લોચે પલિત્તમ્મિ,	જરાચે મરણેણ ય;
અખ્યાણં તારધસ્સામિ,	તુપ્પલેહિ અણુમન્નિઓ. ૨૪
તં ણિન્તમ્માપિયરે,	સામણ્ણં પુત્ત દુચ્ચરં,
શુણ્ણાણં તુ સહસ્સાધં,	ધારેયન્વાધં ભિક્ખુણ્ણો, ૨૫
સમયા સન્વભૂચ્છેસુ,	સત્તુ-મિત્તેસુ વા જગે;
પાણ્ણાધં-વાય-વિરધ,	જાવજજીવાચ્છે દુક્કરં. ૨૬
નિચ્ચકાલપ્પ-મત્તેણું,	મુસા-વાય-વિવજ્જણું;
ભાસિયન્વં હિયં સચ્ચં,	નિચ્ચાઉત્તેણ દુક્કરં. ૨૭
દન્તસોહણુ-માધસ્સ,	અદત્તસ્સ વિવજ્જણું,
અણુવજસણ્ણિજ્જસ્સ,	ગિણ્ણુણા અવિ દુક્કરં. ૨૮
વિરધ અખમ્ભચેરસ્સ,	કામ-ભોગ-રસન્તુણા;
ઉગ્ગં મહન્વયં ખમ્ભં,	ધારેયન્વં સુદુક્કરં. ૨૯
ધણુ-ધન્ન-પેસવગ્ગેસુ,	પરિગ્ગહ-વિવજ્જણું;
સન્વારમ્ભ-પરિચ્ચાઓ,	નિમ્મમત્તં સુદુક્કરં. ૩૦
ચઉવ્વિહેડવિ આહારે,	રાધલોચણુ-વજ્જણા;
સન્નિહી-સંચઓ ચેવ,	વજ્જેયન્વો સુદુક્કરં. ૩૧
છુહાતણ્ણા ય સીઉણ્ણં,	દસમંસગવેયણા;
અક્કોમા દુક્ખસેજ્જા ય,	તણુ-કાસા જલ્લભેવ ય. ૩૨
તાલણા તજ્જણા ચેવ,	વહખન્ધ-પરીસહા;
દુક્ખં ભિક્ખુઆયરિયા,	જાયાણા ય અલાલયા. ૩૩
કાવોયા જા ઇમા વિત્તી,	કેમલોઓ ય દારુણો;
દુક્ખં ખમ્ભન્વયં ઘોરં,	ધારેઉ ય મહપ્પણો. ૩૪
સુહોધઓ તુમં પુત્તા,	સુકુમાલો સુમન્નિઓ;
ન હુ સી પભૂ તુમં પુત્તા.	મામણ્ણુ-મણુપાલિયા. ૩૫
જાવજજીવ-મવિસ્સામો,	શુણ્ણાણું તુ મહપ્પલરો;
ગુરુઓ લોહલાઝ્ વ્વ,	ને પુત્તા હોધ દુન્વહો. ૩૬

આગાસે	ગંગાસોઉ	વ્વ,	પડિસોઉ	વ્વ	હુત્તરો;
ખાહાહિં	સાગરો	ચેવ,	તગિયવ્વો		શુણોદહી. ૩૭
વાલુયાકવલો		ચેવ,	નિસ્સાએ	ઉ	સંજમે;
અમિધારા-ગમણું		ચેવ,	હુકકરં	ચરિઉં	તવો. ૩૮
અહી	વેગન્ત-દિટ્ટીએ;		ચરિત્તે	પુત્ત	હુકકરે;
જવા	લોહમયા	ચેવ,	આવેયવ્વા		મુહુકકરં. ૩૯
જહા	આગિસિહા	દિત્તા,	પાઉ	હોઇ	સહુકકર;
તહા	હુકકરં	કરેઉં	જે,	તાડણ્ણે	સમણતણું. ૪૦
જહા	હુકકરં	લરેઉં	જે,	હોઇ	વાયસ્મ
તહા	હુકકરં	કરેઉં	જે,	કીએણું	સમણતણું. ૪૧
જહા	તુલાએ	તોલેઉં,	હુકકરો	મન્દરો	ગિરી;
તહા	નિહુયં	નીસંકં,	હુકકરં		સમણતણું. ૪૨
જહા	ભૂયાહિં	તરિઉં;	હુકકરં		રથણાયરો;
તહા	આણુવસન્તેણું,		હુકકરં		દમસાગરો. ૪૩
બુજ	માણુસ્સએ	લોગે,	પંચલકૂખણુએ		તુમં;
ભુત્તભોગી	તઓ	જયા,	પચ્છા	ધમ્મં	ચરિસ્સસિ, ૪૪
સો	શિંતડમ્માપિયરો,		એવમેયં	જહા	કુડં;
ઇડ	લોન્મે	નિષ્પિવાસસ્સ,	નત્થિ	ત્રિચિવિ	હુકકરં. ૪૫
સારીરમાણસા		ચેવ,	વેયણુઓ		અનન્તસો;
મએ	સોહાઓ	લીમાઓ,	અરર્ધ	હુકકરં	ય. ૪૬
જસમરણુ-કાન્તારે,			આઉરન્તે		લયાગરે;
મએ	સોહાણિ	લીમાણિ;	જમ્માણિ	મરણુણિ	ય. ૪૭
જહા	ઇડં	અગણી	ઉણ્ણો,		એત્તોડ્ડણુ-નરણો
નરણેણુ	વેયણુ	ઉણ્ણા,			તહિં;
જહા	ઇડં	ચીયં,	એત્તોડ્ડણુ-નરણો		તહિં;
નરણેણુ	વેયણુ	અયા,	અરસાળે	વેયયા	મએ. ૪૮
કન્દન્તો		કન્દુકુમ્મીયુ,	હુકકરો		અયોમિરે;
દુયાગરે		જલન્તન્નિ,	પચ્છણુઓ		અણુન્તસો. ૫૦

મહાદર્શિંગિસંકાસે,	મરુમિમ	વધરવાલુએ;
કલમ્ભવાલુયાએ	ય, દહ્મપુન્વે	અણુન્તસો, ૫૧
રુસુન્તો,	કન્દુકુમ્ભીસુ,	ઉદ્ધં બદ્ધો
કરવત્ત-કરકયાધિ,	છિન્નપુન્વે	અખન્ધવો;
અઈ-તિક્ષખ-કંટગા-ઈણ્ણે,	તુંગે	સિમ્ભલિપાયવે;
ખેવિયં	પાસબદ્ધણં,	કલ્લોકલ્લોહિં
મહાજન્તેસુ	ઉચ્છ્ર વા,	દુકકરં. ૫૩
પીડિઓડમિ	સકમ્મેહિં,	આરસન્તો
કૂવન્તો	કોલસુણ્ણએહિં,	સુભેરવં;
પાડિઓ	કાલિઓ	પાવકમ્મો
અમ્મીહિ	અયસિવણ્ણહિં,	અણુન્તસો. ૫૪
છિન્ને	લિન્ને	સામેહિં
વિલિન્ને	ય,	સંખલેહિ
અવસો	લોહરહે	ય,
ચોઈઓ	તોત્તજ્જુતેહિં,	વિષ્કુરન્તો
હુયાસણે	જલન્તમ્મિ,	અણુગસો. ૫૫
દદ્ધો	પક્કો	લલ્લેહિં
પંદા-સંકાસ-તુણ્ણેહિં,	ય	પટ્ટિસેહિ
વિહુત્તો	વિલવન્તો	ય,
તંણ્ણકલિન્તો	ધાવન્તો,	ઓઈણ્ણો
જલ	પોહિંનિ	પાવ-કમ્મુણા. ૫૬
ઉણ્ણલિતત્તો	સંપત્તો,	જલન્તે
અસિપ્પત્તિહિં	પડન્તેહિ,	સમિલાણુએ;
મુગ્ગરેહિં	મુસંઢીહિં,	રોજ્જો વા
ગયા	સંભગ્ગગત્તેહિં,	જહ પાડિઓ. ૫૭
ખુરેહિં	તિક્ષખધારેહિં,	ચિયાસું
અખિઓ	કાલિઓ	મહિસો
	છિન્ને,	વિવ;
		પાવ-કમ્મેહિ
		પાવિઓ. ૫૮
		લોહતુણ્ણેહિં
		પકિખહિં;
		ઠંકગિદ્ધેહિં
		અણુન્તસો. ૫૯
		પત્તો
		વેયરિણિં
		નદિં;
		ખુરધારાહિ
		વિવાઈઓ. ૬૦
		અસિપત્તં
		મહાવણં;
		છિન્નપુન્વો
		અણુગસો. ૬૧
		સૂલેહિં
		મુસલેહિ
		ય;
		પત્તં
		દુક્ખં
		અણુન્તસો. ૬૨
		છુરિયાહિં
		કમ્પણીહિ
		ય;
		ઉટ્ટિકત્તો
		ય
		અણુગસો. ૬૩

પાસેહિં	કૂડનલલેહિં,	મિઓ વા અવસો અહ;	૧૬
વાહિઓ	બદ્ધરુદ્ધો વા,	બદ્ધ એવ વિવાહઓ.	૧૭
ગલેહિં	મગરનલલેહિં,	મઓ વા અવસો અહ;	૧૮
ઉદિલઓ	દાલિઓ ગહિઓ,	મારિઓ ય અણુન્તસો.	૧૯
વીદંસઓહિં	નલલેહિં,	લેખાહિં સઉલો. વિવ;	૨૦
ગાહિઓ	લગ્ગો બદ્ધો ય,	મારિઓ ય અણુન્તસો.	૨૧
કુહાડ-દરસુ	માઈ હિ,	બદ્ધવેહિં હુમો વિવ;	૨૨
કુટિઓ	દાલિઓ છિન્નો,	તચિઓ ય અણુન્તસો.	૨૩
ચવેડ-મુકિ-માઈ હિં,		કુમારેહિં અયં વિવ;	૨૪
તાહિઓ	કુટિઓ લિન્નો,	ચુણિઓ ય અણુન્તસો.	૨૫
તત્તાઈ	તમ્બ-લોહાઈ,	તઉયાઈ સીસણાણિ ય;	૨૬
પાઈઓ	કલકલન્તાઈ,	આરસન્તો સુભેરવં.	૨૭
તુહં	પિયાઈ મંસાઈ,	બણડાઈ સોદલગાણિ ય;	૨૮
ખાઈઓમિ	સ-મંસાઈ,	અગિવણુપાઈડણુગસો.	૨૯
તુહં	વિયા સુરા સીદ્ધ,	મેરઓ ય મદ્ધણિ ય;	૩૦
પાઈઓમિ	જલન્તીઓ,	વસાઓ રુહિરાણિ ય.	૩૧
નિચ્ચં	લીઓણુ તત્થેણુ.	હુહિઓણુ વહિઓણુ ય;	૩૨
પરમા	હુહસંબદ્ધા,	વેયણુ વેદિતા મઓ.	૩૩
તિવચણુપગાહાઓ,		ધોરાઓ અઈદુરસહા;	૩૪
મહુખયાઓ	લીમાઓ,	નરઓસુ વેદિતા મઓ.	૩૫
મારિસા	માણુસે લોઓ,	તાયા દીસન્તિ વેયણુ;	૩૬
એત્તો	અણુન્તચુણિયા,	નરઓસુ હદ્ધખંવંચણુ.	૩૭
સંબલવેસુ	અન્ત્રાયા,	વેયણુ - વેદિતા મઓ.	૩૮
નિમેસન્તરનિત્ત ડપિ.		જં સાતા નરિય વેયણુ.	૩૯
તં	ખિન્તમ્માપિયરો,	જન્દેણું પુત્ત પંચયા;	૪૦
નવરં	પુત્ત સામણુ.	હદ્ધખં નિપ્પટિકમ્મયા.	૪૧

સો	એઈ	અમ્માપિયરો,	એવમેયં	જહા	કુડં;
પકિમ્મં	કો	કુણ્ણઈ,	અરણ્ણે	મિયપકિખણું.	૭૭
એગખ્ખુએ	અરણ્ણે	વ,	જહા	ઉ	અરૂઈ મિગે,
એવં	ધમ્મં	અરિસામિ,	સંજમેણ	તવેણ	ય. ૭૮
જહા	મિગસસં	આયં કો	મહારણ્ણમ્મિ	જાયંઈ;	
અચ્ચન્તં	રૂઢખમૂલમ્મિ,	કો	ણું	તાહિ	તિગચ્છઈ. ૭૯
કો વા સે	એસહં	દેઈ;	કો વા સે	પુચ્છઈ	સુહં;
કો સે	લત્તં	અ પાણું વા,	આહરિત્તુ	પાણામએ.	૮૦
જયા	સે	સુહી હોઈ,	તયા	ગચ્છઈ	ગોયરં;
લત્તપાણુસ	અઠ્ઠાએ,		વલ્લરાણિ	સરાણિ	ય. ૮૧
ખાઈત્તા	પાણિયં	પાઉં,	વલ્લરેહિં	સરેહિ	ય;
મિગચારિય	અરિત્તાણું,		ગચ્છઈ	મિગચારિયં.	૮૨
એવં	સમુટ્ઠિઓ	લિક્કખૂ.	એવમેવ	અણુગએ;	
મિગચારિયં	અરિત્તાણું,		ઉઠ્ઠં	પક્કમઈ	દિસં. ૮૩
જહા	મિએ એગ	અણુગચારી,	અણુગવાસે	ધુવગોયરે	ય;
એવં	સુણીગોયરિયં	પવિટ્ઠં.	નો હીલએ	નોવિય ખિંસએ	નના ૮૪
મિગચારિયં	અરિસામિ,		એવં	પુત્તા	જહા સુહં;
અમ્માપિગહિંડણુન્નાઓ,			જહાઈ	ઉવહિં	તહા. ૮૫
મિગચારિયં	અરિસામિ,		સંવહુદ્ધખવિમોદ્ધખણિં;		
તુખ્ખેહિં	અખ્ખુણુન્નાઓ,		ગચ્છ	પુત્ત	જહા સુહં. ૮૬
એવં	સો	અમ્માપિયરો,	અણુમાણિત્તાણ	ખહુવિહં;	
મમતં	છિન્દઈ	તાહં,	મહાનાગો	બવ	કચ્ચયં. ૮૭
ધટ્ઠી	વિત્તં	ત મિત્તે	પુત્તદારં	અ	નાયઓ;
રેણુયં	વ	પડે	નિદ્ધુણિત્તાણ	નિગગઓ.	૮૮
પંચમહાવયળ્લત્તો,			પંચહિ સમિઓ	તિગુત્તિત્તો	ય;
સખિલન્તરણાહિરઓ,			તવોકમ્મંમિ	ઉન્નત્તુઓ.	૮૯

નિમ્મમો	નિરહંકારો,	નિસ્સંગો	અત્તગારવો;
સમો	ચ સવભૂએસુ,	તસેસુ	ધાવરેસુ ચ. ૬૦
લાલાલાલે -	બુદ્ધે હંક્રમે,	બ્રુવિએ	મરણે તહા;
સમો	નિન્દાપસંસાસુ,	તહા	માણાવમાણુઓ. ૬૧
ગારવેસુ	કસાએસુ,	દણ્ડસક્કલએસુ	ય;
નિયત્તો	હાસ-સોગાઓ,	અનિયાણો	અળન્ધણો. ૬૨
અણુસ્સિએ	ધંહં લોએ,	પરલોએ	અણુસ્સિએ;
વાસીઅન્દણુકપ્પો	ચ,	અસણે	અણુસણે તહા. ૬૩
અપસત્થેહિં	દારેહિં,	સન્વઓ	પિહિયાસવે;
અનઝપ્પજાણુભેગેહિ,		પસત્થ-દમસાસણે.	૬૪
એવં નાણેણુ	ચરણેણુ,	દંચણેણુ	તવેણુ ચ;
લાવણાહિ	ચ મુદ્ધાહિં,	સમ્મં	લાવેત્તુ અપ્પયં. ૬૫
ખટ્ટયાણિ	ઉ વાસાણિ,	સામણુ-મણુપાલિયા;	
માસિએણુ	ઉ ભત્તેણુ,	સિદ્ધિ પત્તો	આણુત્તરં. ૬૬
એવં કરન્તિ	સંયુદ્ધા,	પણ્ડિયા	પવિદ્રખણુ;
વિનિગ્ધન્તિ	ભોગેસુ,	મિથપુત્તે	જહારિમ્મી. ૬૭
મહાપભાવસ્સ	મહાન્નસસ્સ	મિયાઈ પુત્તસ્સ	નિસમ્મ ભાસિયં,
તવપ્પહાણું	ગરિય ચ ઉત્તમં,	ગઈપ્પહાણું	ચ તિલોગવિસ્સુતં. ૬૮
વિચાણિયા	હુદ્ધખવિવદ્ધણુ ધણું,	ગમત્તળન્ધં	ચ મહાલયાવહ;
મુહાવહ	ધમ્મધુરં	આણુત્તરં,	ધારેન્નજ્જ નિવ્વાણુ શુભાવહં મહં. ૬૯

(ત્તિ બેમિ)

અર્થ-મોહોટાં વૃદ્ધોવાળાં શોભનિક વનથી રમણિક સુગ્રીવ નગરને જિમે બળબદ્ધ નામે રાજા હતો તેને મૃગાવતી નામે પદ્મરાણી હતી. ૨ તે બળબદ્ધ રાજાની મૃગાવતી સાથે તે એક પુત્ર હતો તે બળબદ્ધી નામે તથા અપર નામે મૃગાપુત્ર કોટપ્રતિદ હતો, માતા-પિતાને ધણો જ ચડાકો હતો. ચાટણી કુંવર (મુવરાજ) હતો અને સસાન્માં રહ્યા છતાં ઇદ્રિયોન દબનાર પાંડવે વગર રાજનાર હતો.

૩ તે મૃગાપુત્ર આનંદકારી ઘરને વિષે ત્રાયત્રિંશક દેવતાની પેઠે નિરંતર પ્રમોદવંત રહેતો થકો લોગને વિષે પોતાની સ્ત્રીઓ સાથે હર્ષ સહિત સુખ લોગવે છે. ૪ મણિ-રત્ને જડિત છોખંધ ભોંતળી-આવાળા મહોટા મહેલના ગોખને વિષે જ્યાં ચાર રસ્તા ભેગા થાય છે તેવા ચોક અને ત્રણ રસ્તા ભેગા થાય છે તેવા ત્રિકોને રસ્તા ઉપરના મહેલમાં બેઠાં નગરની ચર્ચા જોયા કરે છે. ૫ તે ગોખને વિષે બેઠા થકા એકદા બાર પ્રકારે તપ કરનાર અભિગ્રહધારી, સત્તર ભેદે સંયમ પાળનાર, અઠાર હજાર શીલાંગરથના ધરનાર તથા જ્ઞાનાદિક અતિ શુણ્ણવાળા સાધુને જોયા. ૬ તે મુનિને દેખી મૃગાપુત્ર એક નજરે જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે 'પૂર્વે' મેં કયાંય આવું સ્વરૂપ દીઠું છે એટલે આવા સાધુને મેં 'પૂર્વે' જોયેલા છે ૭ તે સાધુનાં દર્શન થવાથી મૃગાપુત્રને શુભધ્યાને, શુભ-અધ્યવસાયે મોહ ઉપશમ્યો અને તેથી કરી પૂર્વ ભવોને જણાવનારું જાતિસ્મરણજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું છે. ૮ જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઉત્પન્ન થવાથી એવું દીઠું કે હું દેવલોકથી ચવીને આ મનુષ્ય ભવમાં આવ્યો છું, સંજી પંચેદ્રિય-માંથી આવે તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઊપજે, પૂર્વ ભવોની વાતો સાંભરી આવે તેને જાતિસ્મરણજ્ઞાન કહેવાય છે. ૯ મોટી ઋદ્ધિવાળા મૃગાપુત્રને જાતિસ્મરણજ્ઞાન ઊપજવાથી પોતાની પાછલી જાતિ સંભારતાં દેખાયું કે મેં 'પૂર્વ' ભવે ચારિત્ર પાળ્યું છે. ૧૦ વિષયોને વિષે અપ્રીતિ ધરતા અને સંયમને વિષે પ્રીતિ ધરતા મૃગાપુત્ર માતા-પિતા પાસે આવી આ પ્રમાણે કહે છે. ૧૧ હું માતાપિતા ! મેં 'પૂર્વ' ભવમાં પાંચ મહાવ્રત પાળ્યાં હતાં તે સાંભરી આવ્યાં છે તથા તિર્યચની ચૈનિને વિષે જે દુઃખ લોગવ્યાં છે તે પણ સાંભરી આવ્યાં છે, તેથી કામ-લોગ ઉપરથી મારી ઇચ્છા ઊઠી ગઈ છે અને મારું મન વૈરાગ્યવાન થયું છે, મારે મને દીક્ષા લેવાની રજા આપો. ૧૨ હું માતા-પિતા ! એ લોગ લોગવતાં થકાં વિપદળ (ક્રિપાકદળ) સરખાં છે. જેમ ક્રિપાકદળ ખાધાથી મીઠાં લાગે પણ પ્રગમ્યાથી છવ અને કાચા બુદ્ધાં કરે છે તેમ લોગ કડવા વિપાકવાળા અને નિરંતર દુઃખ દેનાર છે ૧૩ આ શરીર અનિત્ય, અપવિત્ર, અશાશ્વત અને અશુચિમાંથી

ઉત્પન્ન થયેલું છે તેમજ આ શરીરમાં જીવનો વાસ પણ અશાશ્વતો છે એટલે થોડે વખત રહેવાનો છે અને આ શરીર દુઃખ, કલેશ અને વ્યાધિ વગેરેનું ભાજન છે ૧૪ આ અશાશ્વતું શરીર વૃદ્ધપણે અથવા બાળપણે અવશ્ય ત્યાગ કરવા યોગ્ય અને પાણીના પરપોટાની માફક ક્ષણભંગુર છે તેથી હું એવા શરીરને વિષે જરાપણ આનંદ પામતો નથી.

૧૫ મનુષ્યપણું વ્યાધિ-રોગનું ઘર છે અને જરા તથા મરણથી અસ્ત છે એવા અસાર મનુષ્યપણામાં હું ક્ષણ માત્ર સુખ પામતો નથી. ૧૬ અહો ! ઇતિ આશ્ચર્ય ! આ સંસારમાં રહેલા જીવો કેવાં કેવાં દુઃખ ભોગવે છે! જન્મનું દુઃખ, જરાનું દુઃખ, રોગનું દુઃખ, મરણનું દુઃખ તેમજ અનેક દુઃખોથી જીવ ઘણો કલેશ પામે છે. ૧૭ મારે ગામ, નગર, વાડી, રહેવાના મહેલ, સોનું રૂપ તથા પુત્ર, સ્ત્રી, ભાઈ ઇત્યાદિ સગાંવહાલાં તેમજ આ ઔદારિક શરીર છોડીને અવશ્ય જવું પડશે, જેમ કિપાક વૃક્ષનાં ફળ ખાતાં મીઠાં લાગે પણ પરિણામે પ્રાણ લેનાર એટલે મારાં નથી, તેમ ભોગ ભોગવતાં મીઠા લાગે પણ તેનું પરિણામ સાડું નથી. ૧૯ જે પુરુષ મોટા પંથને વિષે ભાતું લીધા વગર જાય છે તે કુધા-તૃપાએ થકો દુઃખી થાય છે.

૨૦ એ પ્રમાણે ધર્મરૂપી ભાતુ લીધા વગર (સત્કર્મ કર્યા વગર) જે જીવ પરભવને વિષે જાય છે તે વ્યાધિ અને રોગથી ખીડાણા થકો દુઃખી થાય છે.

૨૧ જે પુરુષ ભાતું લઈને મોટા પંથને વિષે જાય છે તે કુધા-તૃપા સ્થિત ધર્મને સુખી થાય છે. ૨૨ એ પ્રમાણે જે જીવ ધર્મકરીને પરભવે જાય છે. તે જીવ અદ્યકર્મી અને વેદનારવિત ધર્મ સુખી થાય છે. ૨૩ જેમ ઘરમાં અગ્નિ લાગવાથી તે ઘરનો માલિક સારસાર વસ્તુ એટલે ઘસ્ટી કિમતી અને તોલમાં બઝરી વસ્તુ હોય તે કાઢી લીએ છે અને અસાર એટલે થોડી કિંમતવાળી અને તોલદાર વસ્તુ છોડી દીએ છે તેમ. ૨૪ એ પ્રકારે જન્ન, જરા અને મરણથી બળતા આ લોકમાંથી તમારી આજ્ઞા સર્પ હું મારા આત્માને બહાર કાઢીશ (તારીશ); મારે તમે મને દીક્ષા લેવાની રજા આપો.

૨૫ મૃગાયુત્રનાં આવાં વચન સાંભળીને માતાપિતા કહે છે કે, હે પુત્ર! ચારિત્ર પાળવું અતિ દુષ્કર છે, કારણ કે સાધુને મૂળગુણ અને ઉત્તર ગુણરૂપ હજાર ગુણો ધારણ કરવા પડે છે. ૨૬ વળી સાધુને જવજીવ સુધી જગતમાં સર્વ જીવો ઉપર એટલે શત્રુ મિત્ર ઉપર સમભાવ રાખવો પડે છે, તેમજ પ્રાણાતિપાતની એટલે જીવ હિંસાની વિરતિ કરવી પડે છે, માટે ચારિત્ર પાળવું દુષ્કર છે. ૨૭ હમેશાં અપ્રમાદપણે મૃધાવાદને છાંડવો પડશે. હિતકારક સત્ય વચન બોલવું પડશે માટે આ વ્રત પાળવું પણ દુષ્કર છે. ૨૮ દાંત ખોતરવાની સળી પણ તેના માલિકની રજા સિવાય લેવાય નહિ નિરવદ્ય અને એપણિક એટલે દોષ વિનાનો આહાર લેવો પડશે તે પણ દુષ્કર છે. ૨૯ બ્રહ્મચર્યની વિરતિ કરવી અને પામેલા કામભોગના સ્વાદથી નિવર્તીને ઘણા આકરા બ્રહ્મચર્ય વ્રતને ધારણ કરવું એ સર્વ, ઘણું દુષ્કર છે.

૩૦ ધન, ધાન્ય, દાસદાસી તથા પશુ વગેરે ઉપરથી મોહ ઉતારવો, સર્વ આરંભ છાંડવો અને નિર્મમત્વપણે વિચરવું તે અતિ દુષ્કર છે. ૩૧ અન્ન, પાણી, મેવો અને મુખવાસ વગેરે ચાર પ્રકારનો આહાર રાત્રિએ ન કરવો એટલે રાત્રિભોજનનો ત્યાગ કરવો તથા ઘી, ગોળ, સુખડી વગેરેને કાળ ઉપરાંત રાખવાં તે સ્નિગ્ધ સંચય કહેવાય, તે ન કરવો, એ સર્વ ઘણું દુષ્કર છે. ૩૨ ક્ષુધા, તૃષ્ણા, ટાઢ, તાપ તથા ડાંસ મચ્છરથી થતી વેદના સહન કરવી, આકોશ વચન સહન કરવાં, હઃખમય ઉપાશ્રયમાં રહેવું, તૃણાનો સ્પર્શ તથા મેલનો પરિપહ સહન કરવો એ ઘણું દુષ્કર છે ૩૩ ચપેટાદિકનો પ્રહાર; આંગળી દેખાડી તિરસ્કાર કરી ભય ઉપજાવવો. લાકડીનો માર, દોરડાંનું બંધન તથા ગૃહસ્થને ઘેર ભિક્ષા માટે ફરવું અને ફરતાં છતાં પણ આહારની અપ્રાપ્તિ વગેરે પરિપહ સહન કરવા તે ઘણું દુષ્કર છે ૩૪ કષ્ટતર વગેરે પદ્ધતિઓ જેમ પોતાનો આહાર બ્રહ્મણ કરવા શંકા સહિત વસે છે અને ખાધા પછી કાંઈ પાસે રાખતાં નથી તેમ સાધુઓ પણ આહાર લેવામાં દોષ લાગવાનો ડર પ્રવર્તે છે અને આહાર કર્યા પછી પાસે કાંઈ રાખતા નથી. વળી સાધુઓએ કેસનો લોચ કરવો પડે છે તે ઘણું ભયંકર છે અને મહાત્મા પુરુષો જે બ્રહ્મચર્યવ્રત ધાર કરે છે તે અધિર્યવાન પુરુષને પાળવું અતિ દુષ્કર છે.

૩૫ હે પુત્ર ! તું મુખે ભોગવવા યોગ્ય અને શરીરે મુકોમળ છે તેથી ચારિત્ર પાળવાને નિશ્ચે સમર્થ નથી. ૩૬ ચારિત્રરૂપી મોટો ભાર લોહાના ભારની પેઠે અત્યંત ભાર છે અને સદાકાળ વિશ્રામ લીધા વગર ઉપાડવો પડે છે, ચોટલે ચારિત્ર જવજુવ મુધી પાળવું પડે છે ૩૬ આકાશગંગાના પ્રવાહ સામું જવું ઘણું દુષ્કર છે ચોટલે ચુલહિમચંત પર્વત ઉપરથી પડતા ગંગા નદીના પ્રવાહ સામું જવું, તેમ જ જો હાથે સમુદ્ર તરવો જેમ દુષ્કર છે, તેમ શુભોનો સમુદ્ર જે ચારિત્ર તે તરવો ઘણો દુષ્કર છે. ૩૮ જેમ વેળુના કોળીઆ નીચ્છ હોવાથી ખાયા દુષ્કર છે તથા તસ્વારની ધાર ઉપર ચાલવું દુષ્કર છે તેમ ચારિત્ર, તપ આચરવું ઘણું દુષ્કર છે. ૩૯ સર્પ જેમ આડું અવળું જોયા વગર ચોકાંત દિગ્ધે ચાલે છે તેમ સાધુઓ ચારિત્રને વિષે જ દિષ્ટિ રાખી ધર્મ સમિતિ શોધતા વિચરે છે તથા જેમ લોહાના જવ ગાવવા મુશ્કેલ છે, તેમ ચારિત્ર પાળવું મુશ્કેલ છે.

૪૦ જેમ ધગધગાયમાન અગ્નિ પીવો દુષ્કર છે તેમ યૌવનવયને વિષે ચારિત્ર પાળવું અતિ દુષ્કર છે. ૪૧ જેમ લુગડાનો કોથળો વાયરાથી ભરવો દુષ્કર છે તેમ કાયર પુરુષને સંયમ પાળવો દુષ્કર છે. ૪૨ જેમ મેરું પર્વત ત્રાજવે કડી તોળવો દુષ્કર તેમ નિશ્ચે ને નિઃશંકપણે સંયમ પાળવો અતિ દુષ્કર છે. ૪૩ જેમ ભુજળે કડી ગમુદ્ર તરવો દુષ્કર છે, તેમ જે પુરુષનું મન વિપયથી ઉપશાંત થયું નથી તેને ઇદ્રિયોનો દમ પાડવો સમુદ્ર તરવો દુષ્કર છે. ૪૪ હે પુત્ર ! મનુષ્ય સંખંધી પાંચ પ્રકારનાં પંચેન્દ્રિયનાં વિપયમુખ ભોગવ અને પછી ભુક્ત ભોગ વૃદ્ધપણે ચારિત્ર અંગીકાર કરેજે, આ સાતાપિનાનાં વચન સાલળી મૃગાપુત્ર નીચે પ્રમાણે કહે છે. ૪૫ હે સાતાપિના ! તમે જે ક્યું તે સ્વયં છે પણ આ લોકને વિષે જે પુરુષ નિરુપૃષ્ઠી છે તેને ચારિત્ર પાળવું મુશ્કેલ નથી ૪૬ મેં ગાદીચિહ્ન, ચાતુરિહ્ન અને અતિ દુઃખ ઉપજતે એવી મહાભયંકર પેદના અનંતવાદ ભોગવી છે. ૪૭ દેવતા, મનુષ્ય, નિર્યોગ અને નરક-રૂપ ચાર અનિવાર્યા તથા જરા અને અન્યપુરુષ અટવી જેવા અંતરને વિષયો જન્મ તરસ મનુષ્યી ભેદ જન્મ કોળી છે. ૪૮ આ મનુષ્ય લોકમાં જેવી ઉપવૃત્તિ છે તેવી અનંતવાદ ઉપવૃત્તિ વેદના નરકને

પણ લેખ્યું છે. બીજાં એવી વેદના નરકને વિષે મેં લોગવી છે. ૭૩ મનુષ્ય-લોકમાં જેવી ટાઢ, તાપની વેદના વર્તે છે, તેથી અનંતગણી અશાતા, વેદના નરકને વિષે છે.

૭૫ સર્વ લવને વિષે મેં અશાતા વેદના લોગવી છે. આંખ મીચીને ઉઘાડીએ એટલો સૂક્ષ્મ વળત મણુ શાતા લોગવી નથી, હવે મૃગાપુત્ર પ્રત્યે માતા-પિતા કહે છે. ૭૬ હે પુત્ર ! તારી ઇચ્છા દીક્ષા ગ્રહણ કરવાની છે તો અશીથી દીક્ષા ગ્રહણ કર પરંતુ આટલું વિશેષ કે આરિત્રને વિષે દુઃખ થવાથી દવા કરાવી શકાતી નથી એટલે સાવધ વૈદું કરાવી શકાતું નથી. ૭૭ મૃગાપુત્ર માતા-પિતા પ્રત્યે કહે છે કે આપનું કહેવું-સત્ય છે પણ અરણ્યને વિષે રહેલાં મૃગ વગેરે જાનવરો અને પક્ષીઓને રોગ આવ્યાથી કોણ મટાડી શકે છે ? અર્થાત્ વૈદો આવી-તેની દવા કરતા નથી. ૭૮ જેમ એકલો મૃગ અટવીને વિષે લમ્બ્યાં ઠરે છે તેમ હું પણ સ્વરૂપ લેદે સંયમ અને આર પ્રકારે તપે કરી ધર્મને આચરીશ ૭૯ જેમ મોટા અરણ્યને વિષે કોઈ મૃગને રોગ ઉત્પન્ન થાય ત્યારે તે મૃગ ઝાડ નીચે જાય છે ત્યાં તે મૃગનું વૈદું કોણ કરે છે ?

૮૦ તે રોગથી પીડાયેલા મૃગને કયો વૈદ આવીને ઔષધ આપે છે ? કોણ તેને સુખશાતા પૂછે છે ? અને ખાવાને વાસ્તે આહાર પાણી (ખોરાક) કોણ લાવી આપે છે ? ૮૧ જ્યારે તે મૃગ સુખી હોય ત્યારે તે પોતાની મેળે ખાવા પીવાને માટે ચરવાની જગ્યા-વનમાં, ખેતરમાં તથા સરોવર તરફ જાય છે. ૮૨ તે મૃગ મૃગચર્યા કરીને એટલે ખેતરમાંથી પોતાનો ખોરાક પાછો અને સરોવરમાંથી પાણી પીને પોતાની મરજી મુજબ વનમાં ફરે છે. ૮૩ એમ સંયમને વિષે ઉદ્યમવંત સાધુ, મૃગની જેઠે અનિયત ઠેકાણે રહે અને અનેકવાર નિરોગી અવસ્થાએ અનિયત સ્થાનકને વિષે જોગરીએ વિચરે તે ઉર્ધ્વદિશીએ એટલે દેવલોક મોક્ષને વિષે જાય. ૮૪ જેમ મૃગ એક ઠેકાણે રહેતો નથી અને અનેક ઠેકાણે વસે છે તથા અનેક ઠેકાણે ચારો ચરે છે તેમ સાધુ જોગરીએ કરતાં ઘડા નીરસ આહાર મળે તોપણ ગૃહસ્થને કે પોતાના આત્માને હીલે કે નિંદે નહિ. ૮૫ જ્યારે મૃગાપુત્ર માતા-પિતા પાસે કહ્યું કે આગળ કહ્યા મુજબ મૃગચર્યાની માફક સંયમ આચરીશ ત્યારે માતા-પિતા

૬૬ છે કે પુત્ર ! જેમ સુખ ઊપજે તેમ કરો, એટલે ખુશીથી દીક્ષા અંકુષ કરો. માતા-પિતાએ આજ્ઞા સ્વીકારી મૃગાપુત્રે પરિઅકુનો ત્યાગ કર્યો ૫૬ હે માતા-પિતા ! હું તમારી આજ્ઞાએ કરી સર્વ દુઃખથી મુકાવનારી મૃગચર્યા રૂપ દીક્ષા અંગીકાર કરીશ ત્યારે માતા-પિતાએ કહ્યું કે હે પુત્ર ! ત્યો અને જેમ સુખ ઊપજે તેમ કરો. ૮૭ જેમ મૃગાપુત્રે માતાપિતાની આજ્ઞા લઈને જેમ મોટો નાગ કાંચળી છોડીને નાશે તેમ ઘણે પ્રકારે મમત્વ લાવેને છાંડ્યો. ૮૮ જેમ લુગડે વળગેલી રજા આટકી નાખે તેમ મૃગાપુત્ર રાત્ર્ય ઋદ્ધિ, સુવર્ણાદિ ધન મિત્ર, પુત્ર, સ્ત્રી અને સગાવહાલાં સર્વ છાંડીને નીકળ્યા. ૮૯ મૃગાપુત્ર પંચમહાવ્રત, પાંચ સમિતિ, ત્રણ શુષ્કિત, છ પ્રકારે અભ્યંતર^x અને છ પ્રકારે બાહ્યને એમ બાર પ્રકારે તપ એ સર્વને વિષે ઉદ્યમવંત થયા. ૯૦ તે મૃગાપુત્ર મમતારહિત-અહંકારરહિત, સ્ત્રી આદિના સંગરહિત, ઋદ્ધિ વગેરે ત્રણ ગારવ રહિત અને ત્રસ તથા સ્થાવર જીવો ઉપર સરખો લાવ રાખનાર થયા. ૯૧ તે મૃગાપુત્ર આહાર પાણી મળે અથવા ન મળે સુખ અથવા દુઃખને વિષે, જીવિતવ્ય અને મરણને વિષે, નિંદા તથા પ્રશંસાને વિષે અને માન તથા અપમાનને વિષે, એ સર્વ ઉપર સમભાવ રાખનાર એટલે રાગદ્વેષ રહિત થયા. ૯૨ તે મૃગાપુત્ર ત્રણ ગારવથી ચાર કષાયથી ત્રણ દંડથી, ત્રણ શલ્યથી, સાત લયથી. હાન્નથી, શોદથી, અને રાગદ્વેષથી ગંધત રહિત થયા એટલે તેનાથી નિવર્ત્યા. ૯૩ તે મૃગાપુત્ર આ લોક તથા પરલોકના સુખની દૃષ્ટા નહિ રાખનાર, પોતાના શરીરને ગ્રંથન લગાવનાર અથવા છેદનાર ઉપર અને આહાર કરવામાં અથવા અણુસણ કરવામાં સરખો ભાવ

x ૧ પ્રાયશ્ચિત્ત, ૨ વિનય, ૩ યાવન્ય, ૪ સન્નિધિ, ૫ ધ્યાન ૬ કાઉન્સલ, એ છ અભ્યંતર તપ કહેવાય છે.

+ ૧ અભુગ્રાણ, ૨ ઉત્તેજાગ્નિ, ૩ વૃત્તિસંગ્રેષ ૪ રસપરિત્યાગ. ૫ કાયકલેશ, ૬ ઇન્દ્રિય પ્રતિસંહિનતા, એ છ બાહ્ય તપ.

† ૧ મનોદંડ, ૨ વચનદંડ, ૩ કાયદંડ, એ ત્રણ દંડ.

‡ ૧ ગાયા, ૨ નિદાન, ૩ મિધ્યાદર્શન, એ ત્રણ શલ્ય.

ત્વત્સંતેવેન ભવસંતતિસન્નિબદ્ધં

પાપં ક્ષણાત્ક્ષણમુપૈતિ શરીરલાબ્ધમ્ ।

આકાંતલોકમલિનીલમશેષમાશુ

સૂર્યાશુભિન્નમિવ શાર્વરમધકારમ્ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ :- જેમ સૂર્યના પ્રકાશથી, રાત્રિને વિષે વ્યાપેલું ભ્રમરના જેવું કાળું અઘારું તત્કાળ નાશ પામે છે, તેમ જ તમારી સ્તુતિ કરવાથી, દેહધારીઓનાં, જન્મપરંપરાનાં બાંધેલા તમામ પાપો ક્ષણમાત્રમાં નાશ પામે છે. ૭

મત્વેતિ નાથ તવ સંસ્તવનં મયેદ-

મારાભ્યતે તનુધિયાપિ તવ પ્રભાવાત્ ।

ચેતો હરિષ્યતિ મતાં નલિનીદલેષુ

મુક્તાદ્દલદ્યુતિમુપૈતિનનળિંદુઃ ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ :- અને એ પ્રમાણે સમજીને, જો કે હું અદ્ય બુદ્ધિવાળો છું તોપણ તમારી આ સ્તુતિ કરવાનો આરભ કરું છું; તે જેમ કમળપત્રની અંદર પડેલું પાણીનું ટીપું, કમળપત્રના પ્રભાવથી મોતીના જેવી શોભા પામે છે, તેમ જ આ સ્તોત્ર પણ તમારા પ્રભાવથી સત્જનોના મનનું હરણ કરશે. ૮ (એવા શોભાયમાન-પ્રીતિ ઉપલવનાર-થશે.)

આસ્તાં તવ સ્તવનમસ્તત્રમસ્તદ્દોષં,

ત્વત્સંકથાડપિ જગતાં દુરિતાનિહન્તિ ।

હરે સહસ્રકિન્નરઃ કુરુતે પ્રભૈવ.

પદ્માકરેષુ જલન્તનિ વિકાશભાંજિ ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ :- જેમ સૂર્ય ઘણે છેટે જાય છે. તોપણ તેનાં કિરણો પડે જ સરોવરને વિષે રહેલાં કમળો પ્રકુલિત થાય છે, તેમ જ સર્વ પાપોનો નાશ કરનારું તમારું સ્તવન ભલે દૂર હો, પણ તમારી કથા માત્ર લોકનાં પાપોનો નાશ કરે છે ! ૯

નાત્યદ્બુદ્ધનં બુદ્ધનબુદ્ધાનુબૂત બૂતનાથ !

બૂતેશુભૈર્મુવિ ભવન્તમભિ-દુષન્નાઃ ।

તુલ્યા ભવન્તિ ભવતો નનુ તેન કિંવા,
ભૂત્યાશ્રિતં ય ઇહ નાત્મસમં કરોતિ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ :- હે ભુવનભૂષણ ! હે ભૂતનાથ ! તમારા અનેક સત્ય ગુણો વડે કરીને તમારી સ્તુતિ કરનાર, આ લોકમાં જ તમારા સરખો થાય, એમાં વિશેષ આશ્ચર્ય શું છે ? કેમકે લોકમાં પહોંચે તેનો આશ્રય કરીને રહે છે, તે તેને સંપત્તિવડે પોતાનો સમાન મથી કરતો શું ? કરે છે જ. ૧૦

દૃષ્ટ્વા ભવન્તમનિમેષવિલોકનીયં
નાન્યત્ર તોષમુપયાતિ જનસ્ય ચક્ષુઃ ।
પીત્વા પયઃ શશિકેરદ્યુતિદુઃખસિન્ધોઃ
ક્ષારં જલં જલનિધેરશિતું ક ઇચ્છેત્ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ :- હે સગવાન ! એકી નજરે જોઈ રહેવા મોઝ આપેનું સ્વરૂપ (એકવાર) જોયા પછી, માણસનાં નેત્ર બીજે કંઈક સંતોષ પામતાં-કરતાં-નથી, કેમકે ચંદ્રના કિરણ જેવું ઉજ્જવળ ક્ષિરસાગરનું દૂધ પીધા પછી જળના સમુદ્રના આરાપાણીને પીવાને કોણ ઇચ્છે છે ? કોઈ નહિ ૧૧

યૈઃ શાન્તરાગરુચિભિઃ પરમાણુભિસ્ત્વં
નિર્માપિતસ્તિભુવનૈકલલામભૂત ।
તાવન્ત એવ ખલુ તેડપ્યણુવઃ પૃથિવ્યાં
યત્તે સમાનમપરં નહિરૂપમસ્તિ ॥ ૧૨ ॥

ભાવાર્થ :- હે ત્રણ ભુવનને વિષે એક જ માત્ર આભૂષણરૂપ ! જે શાંતરાગની છાયાના પરમાણુઓ વડે આપ નિર્માણેલા છે, તે પરમાણુઓ પૃથ્વીને વિષે તેટલાં જ હોવાથી, તમારા સમાન બીજાનું રૂપ જ નથી ! ૧૨

વકત્રં ક્વ તે સુરનરોરગનેત્રહારિ,
નિઃશેષનિર્જિતજગત્ત્રિતયોપમાનમ
બિમ્બં કલંકમલિનં ક્વ નિશાકરસ્ય
યદ્વામદે ભવતિ પાણુપદ્માશકલપમ્ ॥ ૨૩ ॥

સાવાર્થ :- દેવતાઓ, મનુષ્યો અને નાગ પ્રમુખતાને ત્રોનું હરણ કરનાર એવું; અને ત્રણે જગતને વિષે રહેલાં ચંદ્ર કમળ આદિક ઉપમાનમે છતનારું એવું તમારું મુખ કયાં ? અને દિવસને વિષે ખાખરાના પાનના જેવું શીકું પડી જનારું એવું; તેમ જ વળી કલંકવાળું, એવું ચંદ્રમાનું ણિંગ; તે કયાં ? ૧૩

સમ્પૂર્ણમણ્ડલશાંકકલાકલાપ-

શુભ્રા શુભ્રાસ્ત્રિભુવનં તવ લંઘયન્તિ ।

ચે સંશ્રિતાસ્ત્રિજગદીશ્વર ! નાથમેકં,

હસ્તાન્નિવારયતિ સંચરતો યથેષ્ટમ્ ॥ ૧૪ ॥

સાવાર્થ :- સંપૂર્ણ ચંદ્રની કાન્તિ જેવા તમારા ઉત્તજવળ શુભ્રા, ત્રણે જગતને ઉલ્લંઘન કરીને વ્યાપી રહ્યા છે, કેમકે ત્રણે જગતના આપ એકલા જ સ્વામી છો, તેથી તમારા આશ્રય કરીને રહેલા તે શુભ્રાને, ઇચ્છા પ્રમાણે વર્તતાં કોણ અટકાવી શકે એમ છે ? ૧૪

ચિત્રં કિમત્ર ચદિ તે ત્રિદશાંગનાલિ-

ર્મિતં મનાગપિ મનો ન વિકારમાર્ગમ્ ।

કલ્પાન્તકાલમરુતા ચલિતાચલેન,

કિં મન્દરાદ્રિશિખરં ચલિતં કદાચિત્ ? ॥ ૧૫ ॥

સાવાર્થ :- હે પ્રભુ ! દેવાંગનાઓ તમારા મનમાં કિંન્નિત માત્ર પશુ-વિકાર (કામવિકાર) લાવી શકી નહિ, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ? કેમકે સંહારકાળના પવનથી તમામ પર્વતો ડાલે છે, તોપણ મેરુ પર્વતનું શિખર કદાપિ ડાલે છે શું ? (નહીં જ) ૧૫

નિર્મુખવર્તિરપવન્નિર્નતૈલપૂરઃ

કૃત્સ્નં જગત્ત્રયમિદં પ્રકટીકરોપિ ।

ગમ્યો ન જતુ મરુતાં ચલિતાચલાનાં

દીપોડપરસ્તવમસિ નાથ ! જગત્પ્રમુખ : ॥ ૧૬ ॥

સાવાર્થ :- હે નાથ ! જેની અંદરથી ધુમાડો નીકળતો નથી, જેને દીપેટની જરૂર નથી, અને તેલની પણ જરૂર નથી, જે આ સમગ્ર ત્રણે જગતને પ્રકાશિત કરે છે અને પર્વતોને પણ ટેલાવી

ત્વામનન્તિ મુનયઃ પરમં પુમાંસ-
 માદિત્યવર્ણમમલં તમસઃ મુરસ્તાત્ ।
 ત્વામેવ સમ્યગુપલક્ષ્ય જયન્તિ મૃત્યુ-
 નાન્યઃ શિવઃ શિવપદસ્ય મુનીન્દ્ર ! પન્થાઃ ॥ ૨૩ ॥

ભાવાર્થઃ—હે મુનીન્દ્ર ! તમને મુનિઓ પરમ પુરુષ માને છે, અને તમે અંધકાર આગળ નિર્મેળ સૂર્ય જેવા છો, વળી તમને રૂઝે પ્રકાશે મામત્રાથી (જાણવાથી) મૃત્યુને પણ જીતી શકાય છે, અને (એ કારણથી) તમારા સ્થિતિ ધીને (કોઈપણ) મોક્ષ (મુક્તિ) મામત્રાને કલ્યાણકારક-માર્ગ નથી જ ! ૨૩

ત્વામવ્યયં વિભુમચિન્ત્યમસંખ્યમાર્ધ-
 પ્રજ્ઞાણમીશ્વરમનન્તમનંગકેતુમ્ ।
 યોગીશ્વરં વિદિતયોગમનેકમેકં
 જ્ઞાનસ્વરૂપમેમલં પ્રવદન્તિ સન્તઃ ॥ ૨૪ ॥

ભાવાર્થઃ—હે પ્રભુ ! તમને અવ્યય, વિભુ, અચિન્ત્ય, અસંખ્ય, આર્ધ, પ્રજ્ઞા, ઈશ્વર, અનંત, અનંગ-કેતુ, યોગીશ્વર, યોગને જાણનાર, અનિક, અને એક, એવી રીતે સત્પુરુષો અનેક વિશેષણોથી જ્ઞાનના સાક્ષાત્ સ્વરૂપ રૂપે અને વળી નિર્મળ પણ કહે છે ! ૨૪

બુદ્ધસ્ત્વમેવ વિબુધાર્જિતબુદ્ધિબોધાત્
 ત્વં શંકરોડસિં ભુવનપ્રથશંકરત્વાત્
 ધાતાડસિધીર ! શિવમાર્ગવિધેર્વિધામાત્
 વ્યક્તં ત્વમેવ ભગવન્ પુરુષોત્તમોડસિ ॥ ૨૫ ॥

ભાવાર્થઃ—હે વિબુધાર્જિત ! તમે બુદ્ધિનો બોધ કરો છો તેથી બુદ્ધ જ છો. તમે પ્રભુ જગતનું કલ્યાણ કરનાર છો તેથી શંકર રૂપે જ છો અને કલ્યાણકારક માર્ગના વિધિને ધારણ કરનારા-જાણનારા છો તેથી તેમ જ ધાતા છો અને હે ભગવન્ તમે સ્વયં પુરુષોત્તમ એટલે નારાયણ રૂપ છો. ૨૫

તુભ્યં નમઃસ્ત્રિભુવનાર્તિહરાય નાથ,
 તુભ્યં નમઃ સિતતલામલભૂપણાય ।

તુલ્યં નમસ્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વરાય,
તુલ્યં નમો જિન ! ભવોદ્ધિશોષણાય ॥ ૨૬ ॥

ભાવાર્થ :- હે નાથ ! ત્રણે જગતની પીડાને હરણ કરનાર આપને મારા નમસ્કાર હો ! પૃથ્વીના તળ ઉપર અમલ-નિર્મળ-ભૂષણ રૂપ આપને મારા નમસ્કાર હો ! વળી ત્રૈલોકના પરમેશ્વર એવા આપને મારા નમસ્કાર હો ! હે જિન ! આ સંસાર રૂપ સાગરનું શોષણ કરનાર-નહીં સરખો કરી દેનાર-આપને મારા નમસ્કાર હો ! ૨૬

કો વિસ્મયોડત્ર યદિ નામ ગુણૈરશ્વૈ-
સ્ત્વં સંશ્રિતો નિરવકાશતયા સુનીશ ! ।
દોષૈરુપાત્તવિવિધાશ્રયજાતગર્વૈઃ,
સ્વપ્નાન્તરેડપિ ન કદાચિદ્ધીક્ષિતોડસિ ॥ ૨૭ ॥

ભાવાર્થ :- હે સુનીદ્ર તમામ ગુણો જ તમારામાં પરિપૂર્ણ રીતે, આશ્રય કરીને રહેલા છે, તેમાં શું આશ્ચર્ય છે ! કેમકે અનેક સ્થળે આશ્રય મળવાથી જેમને ગર્વ ઉત્પન્ન થએલો છે, એવા દોષોએ તો તમને સ્વપ્નાંતરે-સ્વપ્નમાં-પણ જાણેલા જ નથી ! (ભાવાર્થ કે તમારામાં ગુણ સિવાય દોષ જિલકુલ છે જ નહીં.) ૨૭

ઉચ્ચૈરગ્રોક્તરુસંશ્રિતમુન્મયૂખ-
માલાતિ રૂપમમલં ભવતો નિતાન્તમ ।
સ્પષ્ટોદલસત્કિરણમસ્તતમેવિતાનં
જિમ્ખાં રવેરિવ યથોઘરપાર્શ્વવર્તિ ॥ ૨૮ ॥

ભાવાર્થ :- હે જિનેશ્વર ! જેમ ચેષના સમીપમાં રહીને, અંધકારનો નાશ કરીને, અને સ્પષ્ટ જિંઘા કિરણો પ્રસારીને, સૂર્ય શોખી રહે છે; તેમ જ અશોકવૃક્ષની નીચે રહેલું આપનું સ્વરૂપ (પાષરૂપી અંધકારનો નાશ કરીને અને) જિંઘા કિરણ પ્રસારીને, અત્યંત નિર્મળ શોખી રહે છે. ૨૮

સિંહાસને મહિમયૂખગિઆવિરિતે
વિશ્રાન્તે નવ વયુઃ કનકાવદાતમ્ ।

ખિમ્બં. વિચક્ષિતસદંશુલતાવિતાનં.

તુષ્ટગોદયાદ્રિશિરસીવ સહસ્રરશ્મેઃ ॥ ૨૯ ॥

ભાવાર્થ:— જેવી રીતે ઊંચા ઉદયાચળ પર્વતના ઉપર, આકાશને વિષે પ્રકાશમાન કિરણો રૂપી લતાઓના સમૂહવડે, સૂર્યનું ખિંબ શોભે છે; તેવી જ રીતે હે જિનેન્દ્ર ! મણિઓના કિરણોની પ કિતઓવડે કરીને વિચિત્ર દેખાતા સિંહાસનને વિષે, સુવર્ણ જેવું મનોહર આપનું શરીર અત્યંત શોભે છે. ૨૯

કુન્દાવદાતચલયામરચારુશોભં,

વિભ્રાજતે તવ વયુઃ કલધૌતકાન્તમ્ ।

ઉદચ્છશાંકશુચિનિર્જરવારિધાર—

મુચ્ચૈસ્તટં સુરગિરેરિવ શાતકૌમ્ભમ્ ॥ ૩૦ ॥

ભાવાર્થ:— જેમ ઉદય પામેલા ચંદ્રમાના જેવી, નિર્મળ પાણીના ઝરણુની ધારાઓ વડે મેરૂપર્વતનું સુવર્ણમય ઊંચું શિખર શોભી રહે છે, તેમ મોગરાના પુષ્પ જેવા ધોળા વીળતા (ફરતા) આમરો વડે, સોનાના જેવું મનોહર આપનું શરીર શોભી રહે છે. ૩૦

છત્રત્રય તવ વિભાતિ શશાંકકાન્ત—

મુચ્ચૈઃ સ્થિતં સ્થગિતલાનુકરં પ્રતાપમ્ ।

મુકતાફલપ્રકરન્તલવિવૃદ્ધશોભમ્

પ્રખ્યાપયત્ત્રિજગતઃ પરમેશ્વત્વમ્ ॥ ૩૧ ॥

ભાવાર્થ:— હે લગવન્ ! (તારા સહિત) ચંદ્રના જેવાં મનોહર, સૂર્યનાં કિરણના તાપનું નિવારણ કરનાર, અને મોતીઓના સમૂહની રૂચનાથી શોભાયમાન, એવાં તમારા ઉપર રહેલાં તમારાં ત્રણ છત્રો શોભી રહ્યાં છે; તે બાણે તમારું ત્રણે જગતનું અધિપતિપણું જ બહેર કરતાં તેમ શોભે છે. નહીં થું ? ૩૧

ગમ્ભીરતારરવપૂરિતદિગ્વિભાગ—

ઐલોક્યલોકશુલસંગમભૂતિદક્ષઃ ।

સદ્ધર્માજન્યદ્યોપણધોપકઃ સન્ ।

એ દુઃકલિધ્વનનિ તે યથાસઃ પ્રવાદી ॥ ૩૨ ॥

ભાવાર્થ:- ઊંચા અને ગભીર શબ્દવડે જેણે દિશાઓના વિભાગો પૂરી દીધા છે. ત્રણે જગતના લોકોને શુભ સમાગમની સંપત્તિ આપવામાં જે કુશળ છે અને સત્યધર્મના રાજના જયના શબ્દને જે જાહેર કરે છે, એવો તમારો જે હુંદુલિ તે આકાશને વિષે ગર્જના કરી રહ્યો છે ! ૩૨

મંદારસુંદરનમેરુસુપારિજાત-

સન્તાનકાદિક્રુમોત્કરવૃષ્ટિરદ્ધા ।

ગન્ધોદ્ધિગિંદુશુભમન્દમરુત્રપાતા

દિવ્યા દિવઃ પતતિ તે વયસાં તતિર્વા ॥ ૩૩ ॥

ભાવાર્થ:- મંદાર, સુંદર નમેરુ, પારિજાત, અને સન્તાનક ઇત્યાદિ વૃક્ષોનાં ફૂલોની જે દિવ્ય વૃષ્ટિ, સુગંધીદાર પાણીનાં ણિંદુઓ વડે શીતળ અને મંદવાયુએ પ્રેરાયેલી, સ્વર્ગમાંથી ઘણી જ પડે છે, તે જાણે તમારા ભાષણની દિવ્યમાળા જ પડતી હોય, નહીં થું ! ૩૩

શુભ્રત્રલાવલયભૂરિવિભા વિભોસ્તે,

લોકત્રયધૃતિમતાં દ્યુતિમાક્ષિપન્તી ।

પ્રોઘદ્દિવાકરનિરન્તરભૂરિસંખ્યા

દીપ્ત્યા જ્યત્યપિ નિશામપિ સોમસૌમ્યામ્ ॥ ૩૪ ॥

ભાવાર્થ :- હે વિભુ ! શોભાયમાન છે પ્રભામંડળ-જેનું, એવી ઘણી જ તેજસ્વી તમારી કાન્તિ ! ત્રણે જગતના તેજસ્વી પદાર્થોનું તેજ અંખુ પાડે છે-હતે છે-આક્રોષ કરે છે. તે તમારી કાન્તિ, અસંખ્ય સૂર્યના સરખી તેજસ્વી હોવા છતાં, ચંદ્રના જેવી શીતળ પ્રભાથી રાત્રીને પણ હતે છે ! ૩૪

સ્વર્ગાપવર્ગગગમાર્ગવિમાર્ગહિષ્ટ :

સદ્ધર્મતત્ત્વકર્ધનકપટુઞ્ચિલોકયાં ।

દિવ્યધ્વનિર્ભવતિ તે વિશદ્ધર્મ સૂર્વ-

ભાગારવભાવપરિણાનશુભૌપ્રયોજન્ય : ॥ ૩૫ ॥

ભાવાર્થ :- સ્વર્ગ અને ગોદાનો માર્ગ જતાવવામાં ધન્ટ, તેમ જ ત્રણે લોકને વિગે સત્યધર્મનું તત્ત્વ કહેવામાં જે એક જ માત્ર

નિયુજ છે, એવો તમારો જે દિવ્યધ્વનિ તે નિર્મળ અર્થવાળો હોવાથી સર્વ ભાષાના સ્વભાવના ગુણને પામીને (સર્વત્ર) થાય છે. ૩૫

ઉન્નિદ્રદેહમનવપંકજપુંજકાન્તી—

પર્યુદલસન્નખમયૂખશિખાલિરામૌ ।

પાદૌ પદાનિ તવ યત્ર જિનેન્દ્ર ! ખત્ત :

પદ્માનિ તત્ર વિબુધા : પરિકલ્પયન્તિ ॥ ૩૬ ॥

ભાવાર્થ :- હે જિનેન્દ્ર ! સુવર્ણનાં નવાં ખીલેલાં કમળોના સમૂહની કાંતિ જેવા પ્રસરી રહેલા નખોનાં કિરણોની પંકિત વડે જે સુંદર દેખાય છે, એવા તમારા પગો, પૃથ્વી ઉપર જ્યાં જ્યાં ડગલાં ભરે છે, (તમે જ્યાં જ્યાં વિચરો છો) તે ઠેકાણે દેવતાઓ કમળની કલ્પના—રચના—કરે છે. ૩૬

ઇત્યં યથા તવ વિભૂતિરભૂજિજ્જનેન્દ્ર !

ધર્મોપદેશનવિધૌ ન તથા પરસ્ય ।

યાદદ્ પ્રભા દિનકૃત : પ્રહતાન્મકાશ

તાદૃક્કુતો અહગણસ્ય વિકાશિનોડપિ ॥ ૩૭ ॥

ભાવાર્થ :- હે જિનેન્દ્ર ! એ પ્રકારની (પાછળ જણાવેલા અષ્ટ પ્રાતિહાર્યની) તમને જે જે સંપત્તિઓ ધર્મને ઉપદેશ કરતી વખતે (સમવસરણમાં) થઈ, તે પ્રમાણે અન્યને (હરિહરાદિક પર-ધર્મના દેવોને કદી પણ) થઈ, નથી. (તે યોગ્ય જ છે) કેમકે અંધકારનો સમૂળ નાશ કરનાર સૂર્યની જેવી પ્રભા છે તેવી પ્રકાશ પામેલા અહોની પણ ક્યાંથી જ હોય ? ૩૭

શ્ચ્યોતન્મદાવિલવિલોલકપોલમૂલ—

મત્તબ્રમદ્બ્રમરનાદવિવૃદ્ધકોપમ્ ।

ઐરાવતાલમિલમુદતમાપતન્તં

દષ્ટ્વા ભયં ભવતિ નો ભવદાગ્રિતાનામ્ ॥ ૩૮ ॥

ભાવાર્થ :- જેનું ગંડસ્ત્રળ ઝરતા મદવડે ઢરીને ખરડાએલું છે, જૂળી જે માથું ધ્રુણાવ્યા કરે છે અને તેની આંત્રુખાંત્રુ સમતા ઉન્મત્ત સમરાઓના ગુંજારવા વડે, જેના કોપ વૃદ્ધિને પામેલો છે.

બળી જે ઉદ્ધત ઔરાવત જેવો છે, એવો હાથી પણ જો (કદાચ) સામો આવે, તોપણ તેને દેખીને તમારા જે આશ્રિત હોય છે તેને ભય ઊપજતો નથી. ૩૮

ભિન્નેભકુન્નભગલદુન્નવલશોણિતાકત-

મુકતાફલપ્રકરભૂષિતભૂમિભાગઃ ।

અદ્ધકમઃ કમગતં હરિણાધિપોડપિ

નાકામતિ કમચુગાયલસંશ્રિતં તે ॥ ૩૯ ॥

ભાવાર્થ :- જેણે હાથીઓનાં કુંભસ્થળ છેતીને, તેમાંથી ગળતાં ઉન્નવળ અને લોહીથી ખરડાએલાં મોતી વડે પૃથ્વી શોભાવી છે, એવા બળવાન દોડતા સિંહની દોડમાં જે માણસ આવી પડ્યો હોય, તે પણ જો તમારા ચરણ રૂપી પર્વતનો આશ્રય લે, તો તેને તેવો સિંહ પણ (મારી શકતો નથી.) આક્રમણ કરી શકતો નથી-પંજમાં લપ્સ શકતો નથી. ૩૯

કલ્પાન્તકાલપવનોદ્ધતવક્ત્રિકલ્પં

દાવાનલં જ્વલિતમુન્નવલમુત્કુલિગમ્ ।

વિશ્વં જિઘ્રત્સુમિવ સન્મુખમાપતન્તં

ત્વન્નામકીર્ત્તનજલં સમયત્યશેષમ્ ॥ ૪૦ ॥

ભાવાર્થ :- જો પ્રલયકાળના પવનથી ઉદ્ધત થયેલા અગ્નિ જેવો, જેની અંદરથી ઘણા ઓઠા (તણુખા) ઊડે છે એવો, અને ઘણા જ પ્રકાશવાળો એવો દાવાનળ-વનનો અગ્નિ, ત્યજે જગતને બાળી નાખવાની જ ઇચ્છા કરતો હોય નહિ ! તેમ જોરમાં સળગતો સળગતો સન્મુખ આવે, તો તેને પણ તમારા નામનુ કીર્તન રૂપી-તમારું સ્તવન રૂપી-જળ અશેષ સમાવી દે છે, સમગ્ર બુઝાવી નાખે છે.

સ્ફોટકાણું સગદકોદિલકળકનીલં

ક્રોધોદ્ધવં દ્વિગ્નિમુદ્ધલમાપતન્નમ્ ।

આકામતિ કમચુગેન્ નિસ્તશંક-

સ્ત્વન્નામનામમની દ્વિ યત્ય પુનઃ । ૪૧ ॥

ભાવાર્થ :- લાલચોળ આંખોવાળો, મદોન્મત્ત કોયલના ઝંઝ (ગજુ) જેવો કાળો, અને ક્રોધે કરીને ઉદ્ધત, (છંછેકાયેલો) એવો સર્પ ઊંચી દ્રેણુ કરીને સામો ધસી આવતો હોય તેને પણ જે માણસની પાસે તમારા નામરૂપી નાગદમની (સર્પનું દમન કરનાર ઔષધી) હોય છે, તે માણસ નિશઃકપણે ઓળંગી જાય છે ! (ભાવાર્થ કે એવો સાપ પણ તમારા ભક્તને કરડી શકતો નથી.) ૪૧

વદગતુરંગગજગજિતલીમનાદ-

માજૈ બલં બલવતામપિ ભૂપતીનામ્ ।

ઉદદિવાકરમયૂળશિખાપવિદ્ધં

ત્વત્કીર્તનાત્તમ ધ્વજાશુ ભિદ્ધાસુપૈતિ ॥ ૪૨ ॥

ભાવાર્થ :- જેની અંદર ઘોડાઓ ફૂદી રહ્યા છે અને હાથીઓની ગર્જનાના ભયાનક શબ્દો થઈ રહ્યા છે, એવા રણને વિષે રહેલા બળવાન ભૂપતિના સૈન્યને પણ, જેમ ઉદય પામેલા સૂર્યનાં કિરણોની શિખાઓ વડે, અંધકારનો નાશ કરી શકાય છે, તેમ જ તમારા કીર્તિ નથી ભેદી શકાય છે ! (ભાવાર્થ કે તમારી ભક્તિથી એવું સૈન્ય પણ છતી શકાય છે.) ૪૨

કુંતાઅભિન્નગજશોણિતવારિવાહ-

વેગાવતારતરણાતુરયોધલીમે ।

યુદ્ધે જયં વિજિતદુર્જયજેયપદ્મા-

સ્તવત્પાદપંકજવનાશ્રયિણો લલન્તે ॥ ૪૩ ॥

ભાવાર્થ :- લાલાઓની આંખીઓ વડે છેદાઈ ગયેલા હાથીઓના રૂધિરનો પ્રવાહ જ્યાં આગળ વહે છે અને જ્યાં તે પ્રવાહની અંદર યોદ્ધાઓ તરવામાં આતુર થઈ ગયેલા છે. એવા ભયાનક યુદ્ધને વિષે, જેને તમારા ચરણકમળરૂપી વનનો આશ્રય હોય છે, તેઓ અછત શત્રુઓને પણ છતી શકે છે. ૪૩

અમ્ભોનિધૌ મુલિતલીપણનકચક-

પાદી ન પીઠભયદોષવણવારવાગ્નો ।

રંગત્તરંગશિખરસ્થિતયાનપાત્રા—

આસં વિહાય ભવતઃ સ્મરણુદ્વજંતિ ॥ ૪૪ ॥

ભાવાર્થ :— ભયંકર મગરમચ્છ આદિ નકચક જળચર જંતુઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યા છે. અને ભયાનક વાડવાગ્નિ જેની અંદર અતિ-શય પ્રજ્વલિત થઈ રહ્યો છે, તથા મોટાં મોટાં મોજાંઓ જેની અંદર ઊછળી રહ્યાં છે, એવા તોફાની સમુદ્રની અંદર જે વહાણો (વહાણની અંદરના મનુષ્યો) આવી પડેલા હોય છે, તે પણ તમારા સ્મરણથી નિર્ભય-પણે જીવ શકે છે ! (સમુદ્રમાં જોખમાયા સિવાય રહી શકે છે.) ૪૪

ઉદ્ભૂતભીષણજલોદરભારભુગ્નાઃ,

શોચ્યાં દશામુપગતાશ્ચ્યુતભ્રુવિતાશાઃ ।

ત્વત્પાદપંકજરજ્જ્વલમૃતદિગ્ધદેહા

મર્ત્યા ભવન્તિ મકરધ્વજતુલ્યરૂપાઃ ॥ ૪૫ ॥

ભાવાર્થ :— ભયંકર જળોદર રોગના ભારથી નમી ગયેલા અને તેથી કરીને જેમણે ભ્રુવતરની આશા છોડી દીધી છે, એવી મહા દુઃખદ્ અવસ્થાને જેઓ પામેલા હોય છે, તેઓ પણ તમારા ચરણકમળની રજરૂપી અમૃતનું જો પોતાના શરીરને લેપન કરે તો [રોગથી રહિત થઈને] કામદેવ જેવા સુંદર શરીરવાળા થાય છે ! ૪૫

આપાદકંઠગુરુશૃંગલવેષિતાંગાઃ,

ગાઢં બૃહન્નિગડકોટિનિઘૃષ્ટજઘાઃ ।

ત્વન્તાગમન્ત્રગનિશં મનુજાઃ સ્મરન્તઃ,

સઘઃ સ્વયં વિગતળ-ધ્વજયા ભવન્તિ ॥ ૪૬ ॥

ભાવાર્થ :— પગથી તે ગળામુખી જડેલી બેટીઓવડે જેનાં અંગ ચિંટાઈ ગયાં છે, અને—તે મોટી બેટીઓના ગાઢ બંધનથી તેની બેટીઓની ઝીલી અણીઓતળે જેમની જાંઘો ઘસાયા કરે છે, તે માણસો પણ જો તમારા નામનું નિરંતર સ્મરણ કરે છે, તો ઉતાવળા પોતાની મેળે જ બંધનતા મુક્ત થઈ જાય છે. (દેહમાંથી છૂટે છે.) ૪૬

મત્તદ્વિષેન્દ્રમૃગરાજદવાનલાહિ—

સંગ્રામવારિધિમહોદરબન્ધનોત્થમ્ ।

તસ્યાશુ નાશમુપયાતિ ભયં ભિયેવ

યસ્તાવકં સ્તવમિમં મતિમાનધીતે ॥ ૪૭ ॥

ભાવાર્થ :- જે બુદ્ધિમાન માણસ તમારું આ સ્તવન [આ ભકતામાર સ્તોત્ર] ભણે છે :- પાઠ કરે છે, - તેના, મહોન્મત હાથીથી સિંહથી, દાવાનળ અગ્નિથી, યુદ્ધથી, સમુદ્રથી અને જળોદર તથા બંધનથી (પાછલાં કાળોમાં જણાવેલાં) એ સર્વેથી ઉત્પન્ન થએલો ભવ, ભયથી જ જેમ નાશ પામતો હોય તેમ (આ સ્તોત્રના પાઠથી) ઝટ નાશ પામે છે ! ૪૭

સ્તોત્રસ્ત્રજં તવ જિનેન્દ્ર ! શુષૈર્નિબદ્ધાં

ભક્ત્યા મયા રુચિરવર્ણુવિચિત્રપુષ્પામ્ ।

ધત્તે જનો ય ઇહ કણ્ઠગતામજસં

તં માનતુર્જમવશા સમુપૈતિ લક્ષ્મીઃ ॥ ૪૮ ॥

ભાવાર્થ :- હે જિનેન્દ્ર ! આ સ્તોત્રરૂપી માળા મેં તમારા શુભરૂપી દોરાવડે, વિચિત્ર અક્ષરરૂપી રંગવાળાં પુષ્પોથકી ભક્તિવડે ગુંથેલી છે; તેને જે માણસ હૃમેશાં પોતાના કંઠને વિષે ધારણ કરશે, તે (સન્માન થકી ઊંચા થયેલા એવા હોઇને) સ્વતંત્ર લક્ષ્મીને પામશે. ૪૮

શ્રી કલ્યાણુમંદિર સ્તોત્ર (પદ્યાનુવાદ)

[હરિગીત છંદ]

કલ્યાણુનું મંદિર અને ઊદાર ઇચ્છિત આપવે,
દાતા અલય લયસીતને સમર્થ દુરિત કાપવે;
સંસાર દરિયે રૂળતાને નાવરૂપે જે વળી,
નિર્દોષ પ્રભુના પદકમળને પ્રથમ હું પ્રેમે નમી. ૧

સાગર સમા જેના મહિમાની સ્તુતિ કરવા વિષે,
વિશાળ બુદ્ધિ સુરશુરુ તે છેક શક્તિ હીણુ દીસે;
વળી કમઠ કેરા ગર્વને જે બાળવે અગ્નિ અરે,
તીર્થેશની સ્તુતિ કરીશ જ તેમની હું તો ખરે. ૨

સામાન્ય રીતે પણ તમારા રૂપને વિસ્તારવા,
જિનરાજ ! શક્તિમાન હલંલ મૂઠ મુજ સમ છે થવા;
દિન અંધ ધીરજવાન બચ્ચું ઘૂડનું જે તેહધી,
નહિ સૂર્ય દેરા રૂપને વર્ણી શક્યે સ્નેહથી. ૩

અનુભવ કરે તુજ ગુણતણે જન મોહના ટળવા થકી,
નહિ પાર પામે નાથ ! તે પણ આપ ગુણ ગણતાં કદી;
જયમ પ્રલયકાળવડે ખસેલા જળથકી જ સસુદ્રના,
ખુદલા ધયેલા રત્ન હગલા દોંધી માપી શકાય ના. ૪

દેહીપ્યમાન અસંખ્ય ગુણની ખાણ નાથ તમારી હું,
આરંભ તો કરવા સ્તુતિ પણ મંદ બુદ્ધિમાન છું;
શું બાળ પણ કે'તું નથી ? લંબાવી બેઝી હાથને,
નિજ બુદ્ધિના અનુસારથી જ સસુદ્રના વિસ્તારને. ૫

હે ઇશ પોણી પણ તમારા ગુણ જે ન કહી શકે;
શામર્થ્ય માનું ક્યાંથી વર્ણન મુજથી તેનું થઈ શકે;
વિચાર વિણનું કાર્ય આ ગણાય માનું તેહથી,
પણ પછી મું પોતાતણી માળા કહેા જરૂર નથી ! ૬

અર્થિત્ય મહિમાવાન સ્તુતિ આપની હો જિનરે,
તુજ નામ પણ સંસારથી ત્રૈલોક્યનું રક્ષણ કરે;
ન્યમ ગ્રીષ્મકેરા સખત તાપવડે મુસાફર જે દુઃખી,
તે થાય કમળ તળાવ કેરા શીતળ વાયુથી સુખી. ૭

હે સ્વામી આપ હૃદય વિષે આવો તદા પ્રાણીતણા,
ક્ષણમાત્રમાં દૃઢ કર્મબંધન જાય તૂટી જગતણા;
વનમાં મથૂરો મધ્યમાં જેવી રીતે આવ્યા થકી,
અંદનતણાં તરુથી જ સર્પો સઘ છૂટે છે નકી. ૮

દર્શન અહો જિનેન્દ્ર માત્ર મનુષ્યને જો થાય છે,
તો સેંકડો દુઃખ ભય ભરેલાં સહેજમાં ટળી જાય છે;
ગોવાળ કિંવા સૂય તેજસ્વી તણા દીઠાં થકી,
પશુઓ મુકાયે સઘ જેવા નાસતા ચોરો થકી. ૯

તારક તમે જિનરાજ કેવી રીતથી સંસારીનાં ?
તમને હૃદયમાં ધારી ઉલટા તારતા સંસારીઆ;
આશ્ચર્ય છે પણ અર્મકેરી મસકથી સાચું કરે,
અંદર ભરેલા વાયુના આધારથી જળને તરે. !! ૧૦

હરિ,હર અને પ્રાક્ષાદિતા જ પ્રભાવને જેણે હણ્યો
ક્ષણમાત્રમાં તે રતિપતિને સહેજમાં આપે હણ્યો;
જે પાણી અગ્નિ અન્યને ખુઝાવતું પણ વારમાં,
તે પાણીને વડવાનળે ખીધું ન શું ક્ષણવારમાં ? ૧૧

હે સ્વામી ! અતિશય ભારવાળા આપને પામ્યા પછી,
કેવી રીતે પ્રાણી અહો ? નિજ હૃદયમાં ધાર્યા થકી;
અતિ લઘુપણે ભવરૂપ દરિયો સહેજમાં તરી જાય છે,
અથવા મહાન જનોતણા મહિમા અર્થિત્ય ગણાય છે ? ૧૨

હે પ્રભુ ! જ્યારે પ્રથમથી આપે હણ્યો તો ક્રોધને,
આશ્ચર્ય ત્યારે કેમ જાળ્યા કર્મરૂપી ચોરને ?
અથવા નહીં આ અવનિનાં શું દેખવામાં આવતું ?
શીતળ પડે જે હિમ તે લીલાં વનોને જાળવતું !! ૧૩

હે જિન યોગી આપને પરમાત્મ રૂપેથી સદા,
નિજ હૃદય કમળે જ્ઞાનરૂપી ચતુર્થી અવલોકતા;
પુનિત નિર્મળ કાંતિવાળા કમળનું બી સંભવે,
શું કમળકેરી કળિકાને મધ્ય વિષુ બીજે સ્થળે. ૧૪

ક્ષણમાત્રમાં જિનરાજ લવિજન આપકેરા ધ્યાનથી,
પામે દશા પરમાત્મની તણ દેહને પ્રભુ જ્ઞાનથી;
જ્યમ તિવ્ર અગ્નિ તાપથી મિશ્રિત ધાતુ હોય તે,
પથ્થરપણાને ત્યાગીને તત્કાળ મોનું થાય છે. ૧૫

હે જિન હુમેશાં લબ્ય જન જે દેહતા અંતર વિષે,
ધરતાં તમારું ધ્યાન તેનો નાશ કરતા કેમ તે;
અથવા સ્વભાવ મહાન્ જન મધ્યસ્થનો એવો સદા,
વિગ્રહતણો કરી નાશ ને શાંતિ પ્રસારે ઉભયધા. ૧૬

નહીં ભેદ હે પ્રભુ આપને આત્મા વિષે આ બુદ્ધિથી,
ચિંતન કરે પંડિત અહીં તે આપ સમ થાયે નહીં;
જે જળ વિષે શ્રદ્ધાધકી અમૃતતણું ચિંતન કરે,
તે જળ ખરેખર વિષના વિકારને શું ના હરે ? ૧૭

તમને જ અજ્ઞાને રહિત પગધરી પણ નામાંતરે,
વિષુ હરિહરાદિક બુદ્ધિથી નિશ્ચય કરી પામે ખરે;
કમળાતણું રોગેથી જેનાં નેત્ર પ્રભુ પીળાં રહે,
તે સાફ ધોળા શળને શું પીતવણી નહીં કહે ? ૧૮

ધર્મોપદેશતણા સમયમાં આપના સહવાસથી,
તરૂ પણ અશોક જ થાય તો શું મનુજનું કે'લું પછી ?
જ્યમ સૂર્યના ઉગ્યા થકી ના માત્ર માનવ જાતનાં,
પણ વૃક્ષ પદ્મવ પુષ્પ ત્રાયે સહેજનાં પ્રકુલિત થતાં. ૧૯

ચારે દશિએ દેવ જે પુષ્પોત્પન્ની વૃષ્ટિ કરે,
આશ્ચર્ય નીચા મુખવાળા ડીંટથી તે કયમ પહે;
હે સુનીશ અથવા આપનું સામીપ્ય જ્યમ પમાય છે,
પંડિત અને પુષ્પોત્પન્નાં અંધન નાંતરુખ થાય છે. ૨૦

જે આપના ગંભીર હૃદય સમુદ્રમાંથી ઊપજે,
તે વાણીમાં અમૃતપાણું લોકો કહે તે સત્ય છે;
કાંકે કરીને પાન પરમાનંદને લજતાં થકા,
લવિજન અહો એથી કરીને શીઘ્ર અજરામર થતા. ૨૧
દેવો વીંઝે જે પવિત્ર આમર, સ્વામી આપ સમીપ તે,
હું ધારું છું નીચા નમી ઊંચા જતાં એમ જ કહે;
મુનિશ્રેષ્ઠ એવા પાર્શ્વને જે નમન કરશે સ્નેહથી.
તે શુદ્ધ ભાવી ઊર્ધ્વ ગતિને પામશે નિશ્ચયથકી. ૨૨

સુવર્ણ રત્નોથી ઘનેલા ઊજળા સિંહાસને,
ગંભીર વાણીવાન રૂપે શ્યામ સ્વામી આપને;
ઉત્સુક થઈને લબ્ય જનરૂપી મયૂરો નીરખે,
મેરુશિરે અતિ ગાજતા નવ મેઘ સમ પ્રીતિવડે. ૨૩

જિએ જતી તુમ શ્યામ ભામંડળતણી કાંતિવડે,
લોપાય રંગ અશોક કેરા પાનનો સ્વામી ખરે;
પ્રાણી સચેતન તો પછી વીતરોગ આપ સમાગમે,
રે કોણ આ સંસારમાં પામે નહિ વૈરાગ્યને. ૨૪

રે રે પ્રમાદ તને અને આવી ભલે આ નાથને,
જે મોક્ષપુરીમાં જતાં વ્યાપારી પાર્શ્વનાથને;
સુર હુંડલીનો શબ્દ જે આકાશમાં વ્યાપી રહે,
હું માનું છું હે દેવ તે ત્રૈલોક્યને એમ જ કહે. ૨૫

હે નાથ ત્રૈલોક્યમાં પ્રકાશ જળ આપે ક્યો;
તારા સહિત આ અદ્રમા તવ હીણા અધિકારી ક્યો;
મોતી સમૂહે શોભતાં ત્રણ છત્રના મીસે કરી,
તે આલ્યો પ્રભુની પાસ તે, નકી રૂપ ત્રણ બાણે ધરી. ૨૬

કીર્તિ પ્રતાપ જ કાંતિકેરા સમૂહથી ત્રૈલોક્ય આ,
ગોળારૂપે ભગવાન જયમ આપે પૂરેલાં હોય ના;
રૂપું સુવર્ણ અને વળી માણેક્યથી નિર્મિત ખરે,
આપાસથી શોભી રહ્યાં ત્યમ આપ ત્રણ દિલ્લાવડે. ૨૭

પડતી પ્રભુ તુમ પાદમાં દેવેન્દ્ર નમતા તેમની,
રત્ને રચિત મુગટો તજીને દિવ્યમાળા યુષ્પની;
હું માનું છું મનમાં ખરે એ યોગ્ય થાય સર્વથી;
વિભુ ! આપનો સંગમ થતાં સુમનસો ખીજે રમતાં નથી. ૨૮

હે નાથ ! આ સંસારસાગરથી તમે વિમુખ છો,
નિજ આશ્રિતોને તારતા વિશ્વેશ તે તો યોગ્ય છે;
લોકો તરે માટીતણા ઘટ કર્મ પાક સહિતથી,
આશ્ચર્ય વિભુ ! પણ આપ છો રહિત કર્મ વિપાકથી.

વિશ્વેશ, જનપાલક ! છતાં પણ આપ દુર્ગત દીસતા,
હે ઇશ અદ્ધર છો, તથાપિ રહિત લિપિ સર્વથા;
વળી દેવ છે અજ્ઞાનીને પણ તારનાર સદૈવ જે,
વિચિત્ર તે ત્રૈલોક્ય યોધકજ્ઞાન આપ વિષે સ્ફુરે. ૩૦

આકાશ આગ્રહાદિત કરે એવી અતિશય ધૂળ જે,
શઠ કર્મઠ દૈત્યે ક્રોધથી ઉડાડી સ્વામી આપને;
છાયા પરતુ નાથ તેથી આપની ઢકાઇ નથી !
ઉલટો છવાયો દુષ્ટ પોતે કૃત્ય પોતાના થકી !! ૩૧

વિજળી સહિત ધનધોર મુશળધારથી વળી વર્ષતો,
વર્ષાઠ દુસ્તર કર્મઠ દૈત્યે છેડિયો પ્રભુ ! ગાળતો;
તેણે અહો જિનશબ્દ ! ઉલટું રૂપ ત્યાં સહેજે ધર્મ,
તીક્ષ્ણ ભુરી તલવારકેરું ધામ તે સામું કયું !! ૩૨

વિકાળ ઉઘા દેશ લટકે માળ શળના શિરની,
ભયકારી અગ્નિ મુખ વિષેથી નીકળે જેના વળી;
એવો સમૂહ પિડાવતો જે આપ પ્રત્યે ગ્રેસિયો,
હે દેવ ! પ્રતિલવ દુઃખકારી તેડને તે તો થયો. ! ૩૩

હે ત્રણ લુપનના નાથ ? જેઓ અન્ય કાર્યો છોડીને,
ત્રિકાળ વિધિવત પૂજના તુજ ચરણને ચિત્ત બેડીને;
વળી લલિતના ઉલ્લાસની રામાંચવાળો દેહ છે,
આ પૃથ્વીમાં તે લાન્યનનને હે પ્રભુજી ! ધન્ય છે. ૩૪

હે સુનીશ ! આ સંસાર રૂપ અપાર સાગરને વિષે,
હું માનું છું તુમ નામ નહીં મુજ શ્રવણમાં આવ્યું હશે;
સુશ્યા છતાંય પવિત્ર મંત્રરૂપી તમારા નામને,
આપત્તિ રૂપી સર્પિણી શું સમીપમાં આવી શકે ? ૩૫

હે દેવ ! જન્મોત્તર વિષે પણ આપના જે ચરણ જે,
બળવાન ઇચ્છિત આપવે તે, મેં નહીં પૂજ્યા હશે;
હે સુનીશ તેથી કરી હું, જરૂર આ લવને વિષે,
સ્થળ હૃદય વેધક પરાલવનું તે થયો જાતે દીસે. ૩૬

નિશ્ચય અરે ! મોહાંધકારે વ્યાપ્ત એવાં નેત્રથી,
પૂર્વે કદી મેં એક વેળા પણ પ્રભુ જોયા નથી;
કેવી રીતે થઈ હૃદયલેદક અન્યથા પીડ મને,
બળવાન બંધનની ગતિ વાળા અનર્થો શરીરને. ૩૭

કદી સાંભળ્યા પૂજ્યા ખરેખર આપને નિરખ્યા હશે;
પણ પ્રીતિથી લકિતવડે નહિ હૃદયમાં ધાર્યા હશે;
જનનાંધુ ! તેથી દુઃખપાત્ર થયેલ છું લવને વિષે,
કાંકે ક્રિયા ભાવે રહિત નહીં આપતી રૂળ કાંઈએ. ૩૮

સુખકારી શરણાગત પ્રભુ હિતકારી જન દુઃખિયાતણા,
હે યોગીઓમાં શ્રેષ્ઠ ! સ્થળ કરુણા અને પુણ્ય જ તણા;
લકિતધકી નમતો હું તે મહેશ મારા ઉપરે.
તત્પર થશે દુઃખ અંકુરોને ટાળવા કરુણાવડે. ૩૯

અસંખ્ય બળનું શરણુ ! ને વળી શરણુ કરવા યોગ્ય જે,
અરિનાશથી ઘઈ કીર્તિ એવા આપના પગ કમળને;
શરણે છતાં પણ ભુવનપાવન ! ધ્યાનથી કદી હીણ તો,
હું પ્રથમથી જ હણાયદો હણવા જ માટે યોગ્ય જો. ૪૦

હે અખિલ વસ્તુ જાણનારા ! વંધ હે દેવેન્દ્ર ને,
સંસારના તારક ! અને ભુવનાધિનાથ ! પ્રભુ ! તમે;
ભયકારી દુઃખ દનિયાથકી આવે પવિત્ર કરો અને,
કરુણાનળ હે ત્રિધુ ! તારો દેવ ! દુઃખિયાને મને. ૪૧

હે નાથ ! આપ ચરણ કમળની નિત્ય સંગિત જે કરી,
તે લક્ષિત કરી સંતતિનું હોય ફળ કદી જો જરી;
તો શરણ કરવા યોગ્ય માત્ર જ આપને શરણે રહ્યો,
તે અહીં અને લવ અન્યમાં પોતે જ મુજ સ્વામી થજો. ૪૨

એ રીતથી રૂઝે પ્રકારે સ્થિર ધુલ્લિવાન ને,
અતિ હર્ષથી રોમાંચી જેના 'શરીર કેરા અંગ તે;
તુજ મુખકમળ નિર્માળ વિષે જિનેંદ્ર ! ખાંધી દૃષ્ટિને,
જે લવ્યજન હે પ્રભુ ! રચે છે આપ કેરી સ્તુતિને.

[પુષ્પિતાગ્રા છંદ]

જન નયન કુમુદચંદ્ર સ્વામી,
ચળકતી સંપદ સ્વર્ગની જ પામી;
નિર્માળમય મનના થવા થકી એ,
તુરત જશે જન મોક્ષને વિષે તે. ૪૪

શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર

(શાદ્ધર્મ છંદ)

કિં કર્પૂરનય મુધારસનય કિં ચિંદ્રચોદિર્મયં ।
કિં લાલપ્રમયં મહામણિમયં કારુણ્યકેલિમયં ॥
વિદ્યાનંદમયં ગોપાલમયં યોગામયં ચિન્મયમ્ ।
શુકલધ્યાનમયં વપુર્નિર્નપતેન્મૃયાદલાલામ્બનમ્ ॥ ૧ ॥

તકિં ચળ આશ્રય મૂલ્ય છે. એના અર્થ અણા । જેવા
ચાય છે. તો દરેક વિદ્યારૂપી મહામાત્રનાં વાપરી લેવા.

ભાવાર્થ:- શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાનનું શરીર, અહા ! કપૂર જેવું શ્વેત, અમૃત જેવું સિષ્ટ, ચંદ્રની કાન્તિ જેવું શીતળ અને પ્રકાશિત, સુંદર, મોટા મણિ જેવું પ્રકાશિત, કરુણતાનું ભૂમિકારૂપ, સમગ્ર વિશ્વને આનંદમય, મહા ઉદયવાણું, શોભાવાણું. સચિત્ત સ્વરૂપ, શુકલ ધ્યાનમાં નિમગ્ન, એવા શ્રી જિનેન્દ્ર ભગવાન સંસારના આધાર રૂપે હો ॥ ૧ ॥

પાતાલં કલયન્ ધરાં ધવલયન્નાકાશ મા પૂરયન્ ।
દ્વિદ્રચક્રં કમયન્ સુરાસુરનરશ્રેણિં ચ વિસ્માપયન્ ॥
બ્રહ્માંડં સુખયન્ જલ્લાનિ જલધેઃ દ્રેનચ્છલાલોલયન્ ।
શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વસંભવયશોહંસશ્ચિરં રાજતે ॥ ૨ ॥

ભાવાર્થ:- પાતાળમાં પણ પ્રવેશ કરી રહેલો પૃથ્વીને ઉજ્જવલ કરતો, આકાશમાં સર્વ સ્થળે વ્યાપ્ત થતો, દ્વિશાઓના ચક્રને પણ ઉલ્લાંધી જતો, દેવ દાનવોને વિસ્મય આપતો, ત્રણે જગતને સુખ પમાડતો, સમુદ્રમાં શ્વેત શ્રીગૃથી શોભાયમાન જળને ડહોળી નાંખતો, એવો શ્રી પાર્શ્વનાથ ચિંતામણિનો યશરૂપી હંસ ચિરકાળ શોભે છે. ॥૨॥

પુણ્યાનાં વિપણિસ્તમોદિનમણિઃ કામેભદ્રુંલે સૃષ્ટિ- ।
મોક્ષે નિસ્સરણિઃ સુરેન્દ્રકરિણી જ્યોતિઃ પ્રકાશારણિઃ ॥
દાને દેવમણિર્નાત્તમજનશ્રેણિઃ કૃપાસારિણી ।
વિશ્વાનંદસુધાઘૃણિર્ભવલિદે શ્રી પાર્શ્વચિંતામણિઃ ॥ ૩ ॥

ભાવાર્થ:- પુણ્યના હાટ (ભંડાર) રૂપ, પાપરૂપી અંધકારમાં સૂર્યરૂપ, વિપયરૂપી હાથી વશ કરવામાં અકુશરૂપ, મોક્ષમાં ગમન કરવા માટે નિસ્સરણીરૂપ, આત્મજ્ઞાનરૂપ, જ્યોતિને પ્રકાશ આપવામાં અરણીના વૃક્ષ સમાન, દાન દેવામાં ઈદ્ર સમાન, એમની (શ્રી પાર્શ્વનાથની) આગળ નમન કરી રહેલી સન્નમન પુરુષોની પંકિતને કૃપાની નદી સમાન, વિશ્વમાં આનંદરૂપી અમૃતના તરંગ સમાન શ્રી પાર્શ્વચિંતામણી (ભગવાન) સંસારસમુદ્રનું ઉચ્છેદન કરનાર આપ જ છો. ॥૩॥

શ્રીચિંતામણિપાર્શ્વવિશ્વજનતાસંહવનસ્તવં મયા ।
દ્યુસ્તાત ! તતઃ શ્રિયઃ સમભવન્નાશકમાચકિલુમ્ ॥

મુકિતઃ કીડતિ હસ્તયોર્જહુવિધં સિદ્ધં મનોવાંચિતં ।
દુર્દૈવં દુરિતં ચ દુર્દિનલયં કષ્ટં પ્રણુષ્ટં મમ ॥ ૪ ॥

ભાવાર્થ :- હે તાત ! (હે શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ !)
આખા વિશ્વના જીવનરૂપ, સચ્ચિદાનંદ શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ !
જ્યારથી મને આપના દર્શન થયાં છે, ત્યારથી જ ઈન્દ્ર દેવ તથા
અકલ્પતી પર્યાંતની સમૃદ્ધિ મને પ્રાપ્ત થઈ છે. મારા હસ્તમાં જ
મુકિત રૂપી દેવી કીડા કરી રહી છે. મારી વિવિધ પ્રકારની મનની
અભિલાષાઓ સિદ્ધ થઈ છે. અને મારું દુર્દૈવ, મારું પાપ અને મારું
દુઃખ તથા દરિદ્રતાનો મારો લય સમૂળ નાશ પામ્યો છે. ॥ ૪ ॥

યસ્ય પ્રૌઢતમપ્રતાપતપનઃ પ્રોદામધામા જગ-
જગંધાલઃ કલિકાલકેલિહલનો મોહાન્ધવિધ્વંસકઃ ॥
નિત્યોદ્યોતપદં સમસ્તકમલાકેલિગૃહં રાજતે ।
સ શ્રીપાર્શ્વજિનો જને હિતકરશ્ચિંતામણિઃ પાતુ મામ્ ॥૫॥

ભાવાર્થ :- હે અતિશય પ્રતાપવાન સૂર્યરૂપ, અતિ ઉત્કટ
જગત્રૂપી ધામને તથા કળીકાળના મહિમાને હકન કરનારા, મોહરૂપી
અંધકારનો નાશ કરનારા અને જેનું સમસ્ત પ્રકારની સમૃદ્ધિ ધારણ
કરનાર પદ હમેશાં શોભી રહ્યું છે એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ લગવાન,
જગતના જીવોનું હિત કરનાર ચિંતામણિ મારું રક્ષણ કરો. ॥ ૫ ॥

વિશ્વવ્યાપિતમો હિનસ્તિ તરણિર્નાલોડપિ કલ્પાંકુરો ।
દારિદ્રાણિ ગળવત્તીં હરિગિશુઃ કષ્ટાનિ વન્દેઃ કલુઃ ॥
પીયુષસ્ય લવોડપિ દોગનિવહં ચદ્રત્તથા તે વિભોઃ ।
મૂર્તિઃ સ્ફુર્તિમતીગતી ત્રિજગતીકષ્ટાનિ હર્તું કમા ॥ ૬ ॥

ભાવાર્થ :- સૂર્ય બાહ્યાવસ્થામાં હોવા છતાં પણ વિશ્વમાં વ્યાપી
રહેલા અંધકારનો નાશ કરે છે, કલ્પવૃક્ષનો એક જ અંકુર (ફળુઓ)
દરિદ્રતાનાં નાગ કંવણાં સમર્થ છે. ચિંતનું એક નાનું બાળક જ
હાથીગાના સમૂહનો નાશ કરે છે. અગ્નિનો એક સૂક્ષ્મ કણ કાંટના જગ્ગાને
લસમવત કરી નાખે છે, નામૃતનું એક જ ગિદ્દ દોગને નિર્બળ કરે છે, તે

જ પ્રમાણે હે વિલો ! મનુષ્યની મતિમાં સ્ફુરણા કરનારું શરીર
ત્રણે જગતનાં દુઃખો હણવાને માટે સમર્થ છે. ॥ ૬ ॥

શ્રી ચિંતામણિમંત્રમોકૃતિયુતં હ્રીંકારસારાશ્રિતં ।

શ્રી મહાન્નમિભિષ્ણપાશકલિતં ત્રૈલોક્યવશ્યાવહમ્ ॥

દ્વૈધાભૂતવિપાપહં વિપહરં શ્રેયઃપ્રભાવાશ્રયં ।

સોલ્લાસં વસહાંકિતં જિનકુલિંગાનંદનં દેહિનામ્ ॥ ૭ ॥

ભાવાર્થ:-ૐ શબ્દની આકૃતિવાળો હ્રીંકારથી યુક્ત શ્રી મહાન્નમિભિષ્ણના મંત્રથી યુદ્ધ થયેલો ત્રણે લોકને વશ વર્તાવનાર, વિષયરૂપી ઝેરનો નાશ કરનાર, કલ્યાણકારક, પ્રભાવવાળો, વઃ સઃ હ, ઇત્યાદિ અક્ષરોથી યુક્ત એવા મનુષ્ય માત્રને આનંદરૂપ શ્રી ચિંતામણી નામનો મંત્ર છે. ॥ ૭ ॥

હ્રીં શ્રી કારવરં નમોક્ષરપરં ધ્યાયન્તિ ચે યોગિનો ।

હૃત્યદમે વિનિવેશ્ય પાર્શ્વમધિપં ચિંતામણિસંજકમ્ ॥

લાલે વામભુજે ચ નાલિકરભૂયે ભુજે દક્ષિણે ।

પશ્ચાદ્દષ્ટદલેષુ તે શિવપદં દ્વિત્રલવૈર્યાત્યહો ॥ ૮ ॥

ભાવાર્થ:-હ્રીં, શ્રી, ઇત્યાદિ આકારથી યુક્ત મંત્રનું જે યોગીઓ હૃદયકમળમાં અધિષ્ઠાતા લગવાનતા ચિંતામણિની સંજ્ઞાવાળો જેની પૂર્વમાં 'નમો' મૂકેલા છે એવો હ્રીં શ્રીકારાદિ ઉત્તમ વર્ણયુક્ત મંત્રને હૃદયકમળમાં ધારણ કરીને કપાળને વિષે, ડાબા હાથને વિષે, નાભિમાં અને ઘણે લાગે જમણા હાથમાં અને ત્યાર પછી આઠે દલોને વિષે ધ્યાન ધરે છે તે બે ત્રણ ભવ પછી મોક્ષ પ્રાપ્તિમાં સિધાવે છે, એ શુ' આશ્ચર્યજનક નથી ! ॥ ૮ ॥

(સ્તવધરા છંદ)

નો રોગા નૈવ શોકા ન કલબ્ધલના નારિમારિપ્રચારા ॥
નૈવાધિનારિમાર્ધિનય દરદુરિતે દુષ્ટદારિદ્રતા નો ॥
નો શાકિન્યો પ્રદાનો ન હરિદરિગણા વ્યાલવૈતાલબલ્લા ॥
નયન્તે પાર્શ્વચિંતામણિનતિવશતઃપ્રાણિનાં લક્ષ્મિલાબ્ધામ્ ॥ ૯ ॥

ભાવાર્થ:- જે ભક્તિવાન પ્રાણીઓ શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથમાં પોતની વૃત્તિ જોડે છે, તેઓને રોગ, શોક, કલેશ, અશાન્તિ, ભય, પાપ, હુબટ, દારિદ્રપણું, શત્રુદ્વેશ ભયજતી વ્યાધિ તથા શાકિની, ભૂત વપશાય વગેરે હાથી તથા સિંહના સમૂહો દુઃખરૂપ થઈ શકતાં નથી. ॥ ૯ ॥

(શાદ્દલ છંદ)

ગીર્વાણદ્રુમધેનુકુંભમણ્યસ્તસ્યાંગણે રંગિણો ॥

દેવા દાનવમાનવાઃ સવિનયં તસ્મૈ હિતધ્યાયિનઃ ॥

લક્ષ્મીસ્તસ્ય વશાડવશેવ ગુણિનાં પ્રહ્લાંડસંસ્થાયિનીઃ ।

શ્રી ચિંતામણિપાર્શ્વનાથમનિશં સંસ્તૌતિ યો ધ્યાયતિ ॥ ૧૦ ॥

ભાવાર્થ:- જે પ્રાણી શ્રી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથની હમ્મેશ સ્તુતિ કરે છે તથા ધ્યાન ધરે છે તેનાં આંગણમાં રાગાદિ આનંદ થયા જ કરે છે. તેને કલ્પવૃક્ષ, કામહુગ્ધા ધેનું, પારસમણિ ઇત્યાદિ અલૌકિક પદાર્થ પ્રાપ્ત થાય છે, દેવ, દાનવ અને મનુષ્ય સુદ્ધાં વિનયથી તેનાં હિતનું જ ચિંતવન કર્યા કરે છે, ગુણવાન પુરુષોને આ પ્રાંડમાં પ્રાપ્ત થતી સમસ્ત લક્ષ્મી તેને વશ વર્તે છે. ॥ ૧૦ ॥

ધતિ જિનપતિપાર્શ્વઃ પાર્શ્વપાર્શ્વજ્યયદાઃ ।

પ્રદલિત દુરિતૌઘઃ પ્રીણિતપ્રાણિસાર્થઃ ॥

ત્રિભુવનજનવાંચ્છાદાનચિંતામણિકઃ ।

શિવપદતરુખીજં ગોધિનીજં દદાતુ ॥ ૧૧ ॥

ભાવાર્થ:- આ પ્રમાણે જિનપતિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પાસે રહેનારો પાર્શ્વ નામનો યક્ષ, જેનાં પાપકર્મો નષ્ટ થઈ ગયાં છે, અને તે ભગવાને જનસમુદાયને સંતુષ્ટ કર્યા છે, અને જે ત્રણે ભુવનની વાંચ્છા પૂરવામાં ચિંતામણિ સમાન છે, તે મોક્ષપદરૂપી વૃક્ષનું ખીજરૂપ સમ્મિત મને અર્પણ કરે. ॥ ૧૧ ॥

શ્રી ધર્મસિંહ મુનિ વિરચિત શીખામણના અઠાવીસ બોલ

૧ પહેલે બોલે, જેની શુદ્ધ શ્રદ્ધા હોય તેનો ઉપદેશ સાંભળવો.

૨ બીજે બોલે, જે જે વ્રત-પચ્ચક્ષુખાણુ કરીએ તેનો નિર્વાહ કરવો એટલે બરાબર શુદ્ધ રીતે પાળવાં, પણ દોષ લગાડવો નહિ.

૩ ત્રીજે બોલે, દુર્જન મિત્રથી કામ જોઈને પાડવું, નહિ તો પાછળથી અવશ્ય પસ્તાવું પડે.

૪ ચોથે બોલે, જે માણસ લટપટ કરતો આવે તેની સાથે એકદમ વગર વિચાર્યું લખી જવું નહિ. અર્થાત્ તે માણસની પરીક્ષા કરીને જ મિત્રાઈ કરવી.

૫ પાંચમે બોલે, જે ઘરમાં એકલી સ્ત્રી અથવા એકલો પુરુષ હોય તે ઘરમાં એકદમ ધાઈને પેસવું નહીં. કદાપિ અભણ પેઠા તો ઊભા રહેવું નહીં, અથત્ તરત પાછા વળવું, કારણ કે સામાને સંદેહ પડે માટે.

૬ છઠ્ઠે બોલે, કોઈ રૂડો અથવા વાલેશરી મિત્ર જો શીખામણ દે, તો પ્રમાણુ કરી માનવી.

૭ સાતમે બોલે, જેના બોલવામાં ઢંગ-ધડો ન હોય તેની સાથે મળી જવું નહિ, અર્થાત્ જે પુરુષો બોલ્યું પાળતા હોય તેમનો જ પરિચય કરવો.

૮ આઠમે બોલે, એક સમકિત અને બીજું ગિયણ-તેને દબ કરી રાખીએ. અર્થાત્ સમકિત અને ગિયણમા દોષ નહિ લગાડતાં શુદ્ધ રીતે પાળવું.

૯ નવમે બોલે, વિકલ માણુચથી પ્રીતિ ન કરીએ અર્થાત્ કૃત્તિલીઆની સંગત કરીએ નહિ. તેમ છતાં કરે તો અવશ્ય ખામી લાગે, એટલું જ નહિ, પણ આગર-ઈન્નજત પણ ઘટે.

૧૦ દશમે બોલે, આપણા વાલેશરીને તથા રૂડા મિત્રને દગો ન દઈએ પરંતુ પ્રેમ વધારીએ.

૧૧ અગિયારમે જોલે, કુસંગીની સંગત ન કરીએ, ને કરીએ તો આપણી પ્રતીત ઘટે.

૧૨ બારમે જોલે, પોતાના વડેરામાં ભૂલચૂક પડી હોય તો વારંવાર સંભારીએ નહિ, કારણ કે આપણાથી મોટા છે માટે.

૧૩ તેરમે જોલે, અણુવિવેકી, અણુસમજુને ધર્મની શીખામણ દેતા રહીએ, ને અક્ષલ આવે અથવા ન આવે, પણ ઉપદેશ દેતા જ રહીએ.

૧૪ ચૌદમે જોલે, પોતાના વડેરાનો વિનય કરીએ, કદાપિ વડેરા ઘણું કરી માને અર્થાત્ વડેરા ના કહે તોપણ વિનય ન મૂકીએ

૧૫ પંદરમે જોલે, દોલ (દુઃખ), સોલ (સુખ) ખમીએ તથા રૂડા કુળની અને ખરા ધર્મની મર્યાદા ન મૂકીએ.

૧૬ સોળમે જોલે, પોતાના ગુણ પોતાના મોઢેથી પ્રકાશીએ નહિ, તેમ છતાં પ્રકાશીએ તો અવશ્ય હલકાપણું દેખાય.

૧૭ સત્તરમે જોલે, કોઇને મોઢે હુલીએ નહિ અર્થાત્ કોઇને મોઢે જોડું મનાવીએ નહીં, પરંતુ કામ તો જોઇને જ પાડીએ.

૧૮ અઠારમે જોલે, કોઈપણ માણસની પૂંઠે અવર્ણવાદ ન જોડીએ કારણ કે તેમાંથી અવગુણ નીપળે માટે.

૧૯ જોગણીશમે જોલે, મૂર્ખ માણસને ઉદ્દેશીને શીખાનણ દઇએ નહિ કારણ કે ને કદી અવળી પ્રગમે તો ઉલટી આપણી જ જોડ કાઢે.

૨૦ વીશમે જોલે, એક શિયળ અને બીજું સમકિત, એ એને ચારી રીતે ચત્ન કરી રાખીએ, કારણ કે તેના ચગાવનાર ઘણા મંજે, તોપણ ચળીએ નહીં, કેની પેઠે, તો કે રાત્રેમતી તથા દ્રૌપદી રાત્રીની પેઠે.

૨૧ એકવીશમે જોલે, ખલ (મૂર્ખ) માણસને ટેડીએ નહિ, ને ટેડીએ તો જરૂર પૂંઠે અવર્ણવાદ જોલે.

૨૨ બાવીશમે જોલે, ત્યાં જે જણ છાન્દી વાત કરતા હોય

ત્યાં ઊભા રહીએ નહિ, કારણ કે તે વાત જ્યારે બહાર પડે ત્યારે ખરી-ન ખરી કરવી પડે, એટલે સાહેદી પૂરવી પડે.

૨૩ ત્રેવીશમે બોલે, પોતાના મનની વાત કોઈ જેવા તેવા માણસને મોઢે કરીએ નહિ, જો કરીએ તો જરૂર પાછળ પશ્ચાતાપ થાય.

૨૪ ચોવીશમે બોલે ક્રોધ ચડ્યો હોય તો જેમ તેમ બોલીએ નહિ અર્થાત્ દમ જે ચીને રહીએ, નહિ તો પછી પસ્તાવું પડે.

૨૫ પચીશમે બોલે, વ્યવહાર સાચવવો અને નિશ્ચય ઉપર ભાવ રાખવો. જે નિશ્ચય છે તે સોનાની મહોર છે અને જે વ્યવહાર છે તે ઉદમ છે.

૨૬ છવીશમે બોલે, પોતાના વડેરાથી સામી ન બાંધીએ જો કદાપિ તેઓ તાણી ઝાલે તો આપણે ઢીલું મૂકવું, પરન્તુ સામા થવું નહિ.

૨૭ સત્તાવીશમે બોલે, સંસારનાં કામ કોઈ દિવસ પૂરાં થયાં નથી, થવાનાં નથી અને થશે પણ નહિ માટે પોતાના ધર્મકૃત્યની બે ઘડી અવશ્ય કાઢી લેવી અર્થાત્ છેવટે દિવસની સાઠ ઘડીમાં બે ઘડી પણ ધર્મધ્યાન કરવું.

૨૮ અઠ્ઠાવીશમે બોલે, આગળ પાછળ પરીક્ષા કરીને જે કામ કરીએ તો તે કામ શીઘ્ર પાર પડે અને ચાર લોકમાં ચતુર કહેવાઈએ અને પંચમાં પૂછાઈએ.

વ્યાખ્યાન-આરંભે બોલાતી મહાવીર પ્રભુની સ્તુતિ.

હવે ઈહાં કહે કોણ જે જાણુવા, શ્રી શ્રી શ્રમણ લગવંત, શ્રી શ્રી મહાવીર દેવ, દેવાધિદેવ, પરમતાડ, પરમવાડ, દયાનિધિ, કરુણાગરસાગર, ભાનુભાસ્કર, શુવદયાપ્રતિપાલ, કર્મશત્રુના કાળ, મહામાહણ, મહાગોવાલ પરમનિર્યામિક, પરમવૈદ્ય, પરમગાડ્ડી, પરમસનાતન, અનાથના નાથ, અશરણના મારણ, અગ્રંધવના બંધવ, ભાંગ્યાના ભેડ, સંતઉદ્ધારણ, શિવમુખદારણ, રાગગત્ત્વરપુરુષ, હંસપુરુષ, સુપાત્રપુરુષ, નિર્મલપુરુષ,

નિઃકલંકી પુરુષ, નિર્મોહીપુરુષ, નિર્વિકારીપુરુષ, ઇચ્છાનિરોધ, તપસ્વી,
 ચોત્રીશચતિશયે કરી બિરાજમાન, પાંત્રીસ પ્રકારની સત્ય વચનવાણી-
 ગુણેકરી સહિત, એકહજાર અષ્ટ ઉત્તમ લક્ષણના ધરણુહાર, શ્રી શ્રી
 સિદ્ધાર્થનંદન, ત્રિહુજગવંદન, શીતળચંદન, દીનદયાળ, પરમમાયાલ,
 પરમકૃપાળ, પરમપવિત્ર, પરમસજ્જન, પરમમિત્ર, પરમવાલેશ્વરી,
 પરમહિતવંચક, પરમઆધાર, સદ્ગુણહાસમાન, જગતત્રાતા,
 જગતમાતા, જગતપ્રાતા જગતજીવન, જગતમોહન, જગત-
 સોહન, જગતપાવન, જગતભાવન, જગતઈશ્વર, જગતવીર, જગતધીર,
 જગતગંભીર, જગતઈષ્ટ, જગતમિષ્ટ જગતશ્રેષ્ઠ, જગતમિત્ર, જગતવિભુ,
 જગતપ્રભુ, જગતસુગટ, જગતપ્રગટ, જગતનંદન, જગતવંદન, ચૌદ
 રાજલોકને વિષે ચુકામણી મુકુટસમાન, લવ્યજીવના હૃદયના નવસરહાર,
 શિયલપુંજ, જગતશિરોમણિ, ત્રિભૂવનતિલક, સમવસરણુના સાહેબ,
 સરસ્વતીના તુરંગ, ગણધરના ગુરુરાજ, છકાવના છત્ર, ગરીબના
 નિવાજણુહાર, મોહના ધરંદ્ર, વાણીના પદ્મનરોવર, સાધુના સેહરા,
 લોકના અગ્રેસર, અલોકના સાધણુહાર, ત્રાસિતના શરણુગત, મોક્ષના
 દાનેશ્વરી, લવ્યજીવનાં લોચન, સંતોષના મેરુ, સુજ્ઞાના કમલ, સુખના
 સમુદ્ર, ગુણના હંસ, શબ્દના કેસરી, જમના જિતણુહાર, કાલના
 ભક્ષણુહાર, મનના અંકુશ, મનુજના કંઠપવૃક્ષ, સમદર્શિના માત-પિતા,
 ચતુર્વિધ સંઘના ગોવાલ, ધરતીના ઇંદ્રિયજ, આકાશના સ્થાન,
 મુકિતના વરરાજ, કેવળના દેવણુહાર, ચોસક ઇંદ્રના વંદનિક, પૂજનિક,
 અર્થનિક, સ્મરણુનિક, એવા દીનોદ્ધાર, દીનજંધુ, દીન આધાર, સખદેવકા-
 દેવ, સર્વ મુનિના નાથ, યોગીના કાકુરપુરુષ, તરણુતારણ, દુઃખનિવારણ,
 અધમ ઉદ્ધારણ વગદુઃખલંજન, સમતાના સિંધુ, દયાના સાગર, ગુણના
 આગરરતનમમાન, પાર્થ્યંભણિસમાન. કાનદુધાધેનુસમાન, ચિત્રાવેલસમાન
 મોહનવેલસમાન, અમૃતરસકુંભસમાન, સુખના કરણુહાર, દુઃખના
 હરણુહાર, પાપહલતિભિરના ટાલણુહાર, ચંદ્રમાની પેરે શીતળદયાના
 ધણી, સૂર્યની પેરે ઉદ્યોતના કરણુહાર, ચમુદ્રની પેરે ગંભીર, મેરુની
 પેરે અડોલ, વાયુની પેરે અપ્રતિબંધવિહારી, ગંગાની પેરે

નિરાલંબી, મારવાડી વૃષભધોરીસમાન, પંચાનનકેશરીસિંહસમાન, એવા
લોકોત્તર પુરુષ, અભયદાતા, ચક્ષુદાતા, માર્ગદાતા,

એહવા ચરમ જિનેશ્વર, જગદ્ધણી,

જિન શાસન શણુગાર;

ભાવ ધરીને સમસ્તાં,

પામી જે ભવપાર.

એવા તત્ત્વનાંદી, તત્ત્વવિશ્રામી, અનંતાગુણના ધણી, અલક્ષ-
ગુણના ધણી, અનંતભળના ધણી, અનંતરૂપના ધણી, અનંત તેજના
ધણી, અનંત અવ્યાબાધ આત્મિક સુખના ધરણુદાર, સફલનામ ને
સફલગોત્રના ધરણુદાર, ‘મ હણે મ હણે’ શબ્દના પ્રકાશણુદાર,
અહો ભવ્યજીવો જે કોઈ જીવને હણુશે તો હણાવવાં પડશે, છેદશે
તો છેદાવવાં પડશે, ભેદશે તો ભેદાવવા પડશે, કર્મ બાંધશે તો
ભોગવવા પડશે, એહવા ‘મ હણે મ હણે’ શબ્દના પ્રકાશના
કરણુદાર, શ્રમણુ ભગવંતમહાવીરે, ઉપન્નનાણુદંસણુધરે, અર્હાજિણુ-
કેવલી, અપરિશ્રવી કહેતાં—અનાશ્રવિ પુરુષ, તે પભુજીનાં ગુણ કહ્યામાં
નાવે, મળ્યામાં નાવે, વણુંબ્યામાં નાવે, એવા અકલસ્વરૂપી, જિનેશ્વર-
દેવ, તે પ્રભુએ સાડાબાર વર્ષને પંદર દિવસ સુધી મહા મહેનત
કરી કર્મને ટાળી, કર્મને ગાળી કર્મપ્રભળી, કર્મને દૂર છંડી,
કર્મનાં દેણાં દઈ કરી, કર્મથી નિઃકરણ થઈ કરી, કેવળશ્રી વરી,
આત્મદશા પ્રકટ કરી, જિનેશ્વરદેવ, વીતરાગ દેવ, મોક્ષનગરે પધાર્યા.

પણ જગતવાસી જંતુજીવને ઉપકાર નિમિત્તે, શાતા નિમિત્તે
કલ્યાણ કરવા નિમિત્તે, ભવ્યજીવના દુઃખ મટાડવા વાસ્તે, ચારગતિ,
ચોવીસ દંડક, ચોરાશીલક્ષ જીવાયોનિને વિષે, એક કોડ સાડી
સત્તાણુલાખ કોડ કુલને વિષે, જીવ અટન—પરિભ્રમણુ કરે છે, સંયોગી
શારીરિક, માનસિક વેદનાઓ સહન કરે છે, તે મટાડવા માટે
પરમેશ્વરદેવે સિદ્ધાંતરૂપ વાણી ભાવભેદવૃત્તાંત, વિસ્તારપણે વર્ણવ્યાં.

પાંચ જ્ઞાન

૧ જ્ઞેય. ૨ જ્ઞાન, ૩ જ્ઞાની, તેના અર્થ.

૧ જ્ઞેય, જાણવા યોગ્ય તે સામો પદાર્થ, ૨ જ્ઞાન તે જાણના ઉપયોગ જાણનાં લક્ષણ, જાણપણું તે ૩ જ્ઞાની તે જાણે તે-જાણવાવાળો જાણ-અસંખ્યાત પ્રદેશી આત્મા.

જ્ઞાન શબ્દોનો વિશેષ અર્થ

- ૧ જેણે કરી વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન,
- ૨ જે થકી વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન.
- ૩ જેને વિષે વસ્તુને જાણીએ તે જ્ઞાન,
- ૪ જાણવું તે જ્ઞાન, એ ચાર અર્થ કહ્યા.

જ્ઞાનના ભેદ

જ્ઞાનના પાંચ ભેદ છે ૧ મતિજ્ઞાન, ૨ શ્રુતજ્ઞાન, ૩ અવધિ-જ્ઞાન, ૪ મનઃપર્યાવજ્ઞાન, ૫ કેવળજ્ઞાન.

મતિજ્ઞાનના બે ભેદ

- ૧ સામાન્ય ૨ વિશેષ.
- ૨ સામાન્ય પ્રકારે તે મતિ કહીએ,
- ૩ વિશેષ પ્રકારે તે મતિજ્ઞાન તથા મતિઅજ્ઞાન કહીએ.
- સમ્યક્દષ્ટિ મતિ તે મતિજ્ઞાન.
- મિથ્યાદષ્ટિની મતિ તે મતિઅજ્ઞાન.

શ્રુતજ્ઞાનના બે ભેદ

- ૧ સામાન્ય, ૨ વિશેષ.
- ૧ સામાન્ય પ્રકારે શ્રુત કહીએ.
- ૨ વિશેષ પ્રકારે તે શ્રુત અજ્ઞાન તથા શ્રુત જ્ઞાન કહીએ.
- સમ્યક્દષ્ટિ શ્રુત તે શ્રુત જ્ઞાન.
- મિથ્યાદષ્ટિનું શ્રુત તે શ્રુત અજ્ઞાન.

૧ મતિ જ્ઞાન. ૨ શ્રુત જ્ઞાન એ બે જ્ઞાન અન્યોઅન્ય પરસ્પર માંડોમાંડે ક્ષીરનીરની પેરે મળી રહે છે, જીવ ને અભ્યંતર શરીરની પેરે છે. જ્યારે બે જ્ઞાન સાથે હોય ત્યારે પણ પહેલાં મતિ, શ્રુત હોય છે. અહીં બે જ્ઞાનને વિષે આચાર્ય વિશેષે કરી સમજાવે છે.

જીવ મતિએ કરી જાણે તે મતિજ્ઞાન, શ્રુતે કરી જાણે તે શ્રુતજ્ઞાન.

મતિજ્ઞાનનું વર્ણન,
મતિજ્ઞાનના બે ભેદ.

૧. શ્રુત નિશ્ચિત-તે સાંભળ્યા વચનને અનુસારે મતિ વિસ્તરે.

૨. શ્રુત નિશ્ચિત-તે નહિ સાંભળ્યું, નહિ જોયું તોપણ તેમાં મતિ વિસ્તરે.

અશ્રુત નિશ્ચિતના ચાર ભેદ.

૧. ઔત્પાતિકા, ૨ વૈનયિકા, ૩ કાર્મિક, ૪ પારિણામિકા.

૧. ઔત્પાતિકા બુદ્ધિ-તે પૂર્વે નહિ જોયું, નહિ સાંભળ્યું તેમાં એકદમ વિશુદ્ધ અર્થઆહી બુદ્ધિ જાગે, ને તે બુદ્ધિ, ક્ષણે ઉત્પન્ન કરે તેને ઔત્પાતિકા બુદ્ધિ કહીએ.

૨. વૈનયિકા બુદ્ધિ-તે ગુરુ-વડાંનો વિનય ભક્તિ કરવાથી બુદ્ધિની ઉત્પત્તિ થાય, શાસ્ત્રના અર્થ-રહસ્ય સમજે તેને વૈનયિકા બુદ્ધિ કહીએ.

૩. કાર્મિકા-(કામીયા) બુદ્ધિ-તે જોતાં, લખતાં, ચિતરતાં, ભણતા, સાંભળતાં; દેખતાં, વણતાં, વાવતાં, શીવતાં એ આદિ અનેક શિષ્યકળા વગેરેનો અભ્યાસ કરતાં તેમાં કુશળ થાય તે કાર્મિકા (કામીયા) બુદ્ધિ કહીએ.

૪. પારિણામિકા બુદ્ધિ-તે જેમ જેમ વય પરિણમે તેમ તેમ બુદ્ધિ પરિણમે તથા બહુસૂત્રી, સ્થવિર; પ્રત્યેકબુદ્ધાદિ પ્રમુખને આલોચન કરતાં બુદ્ધિમાં વૃદ્ધિ યર્થ; જનનિન્નરણાદિ જ્ઞાન થાય તેને પારિણામિકા બુદ્ધિ કહીએ.

શ્રુત નિશ્ચિત જ્ઞાનના ચાર ભેદ.

૧ અવગ્રહ, ૨ ઇંડા, ૩ અવાય ૪ ધારણા.

અવગ્રહના બે ભેદ.

૧ અર્થાવગ્રહ, ૨ વ્યંજનાવગ્રહ.

વ્યંજનાવગ્રહના ચાર ભેદ.

૧ શ્રોત્રેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૨ ઘ્રાણેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૩ રસેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ, ૪ સ્પર્શેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ.

વ્યંજનાવગ્રહ-તે જે પુદ્ગલોને ઇન્દ્રિયોને વિષે સામાં આવી પડે. (પુદ્ગલો ઇન્દ્રિયોને સ્પર્શે) ને ઇન્દ્રિયો તે પુદ્ગલોને મહે, સરાવલોને દૃષ્ટાંતે, તેને વ્યંજનાવગ્રહ કહિયે.

ચક્ષુર્ન્દ્રિય ને મન તે રૂપાદિ પુદ્ગલની પ્રત્યક્ષ થઈ સ્પર્શ કર્યા વગર તેમને મહે છે, માટે ચક્ષુર્ન્દ્રિય ને મન એ બેને વ્યંજનાવગ્રહ નથી ને શેષ ચાર ઇન્દ્રિયોને વ્યંજનાવગ્રહ છે.

શ્રોત્રેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે-કાને કરી શબ્દના પુદ્ગલને મહે. ઘ્રાણેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે-નાસિકાથી ગંધના પુદ્ગલને મહે. રસેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે જીહવાએ કરી રસના પુદ્ગલને મહે. સ્પર્શેન્દ્રિય વ્યંજનાવગ્રહ તે-શરીરે કરી સ્પર્શના પુદ્ગલને મહે, વ્યંજનાવગ્રહને સમજવાને—

૧ પડિબોહગ દિઠ્ઠુનેણુ, ૨ મહ્લગ દિઠ્ઠુનેણુ, આ બે દૃષ્ટાંત આપે છે.

પડિબોહગ દિઠ્ઠુનેણુ-પ્રતિબોધક (જગાડવાનું) દૃષ્ટાંત; જેમ કોઈ પુરુષ સૂતો છે, તેને બીજા કોઈ પુરુષે બોલાવ્યો; ‘હે દેવદત્ત’ ત્યારે તેણે સાંભળીને બગીને ‘હું’ ઉત્તર આપ્યો. ત્યારે શિષ્ય સમજવાને શંકાથી પૂછે છે, હે સ્વામિન! તે પુરુષે હુંકારો આપ્યો તે-શું તેણે એક સમયનાં, કે બે સમયનાં, કે ત્રણ સમયનાં, કે ચાર સમયનાં, કે યાવત્ સંખ્યાત સમયનાં, કે અસંખ્યાત સમયનાં પ્રવેશ્યાં શબ્દપુદ્ગલને નહાં?

ગુરુ કહે છે—એક સમયનાં નહિ, બે-ત્રણ-ચાર-ચાવત્ સંખ્યાત સમયનાં નહિ, પણ અસંખ્યાત સમયનાં પ્રવેશ્યાં શબ્દપુદ્ગલને ગ્રહ્યાં.

એમ ગુરુના કહેવાથી પણ શિષ્યને સમજણ પડી નહિ ત્યારે બીજું મહાકે (સરાવલા) નું દષ્ટાંત કહે છે:—

જેમ, કુંભારના નીલાડામાંથી તરતનું લાવેલું કોરું સરાવલું હોય ને તેમાં એક જળખિંદુ મૂકે, પણ જે જળખિંદુ જણાય નહિ; એમ બે, ત્રણ, ચાર, ઘણાં જળખિંદુ મૂકે પણ તે સરાવલું બરાબર ભીંજાય નહિ, પણ ઘણાં જળખિંદુથી ભીંજ્યા પછી જળખિંદુ એક ઠરે ને એમ કરતાં વધતાં વધતાં પા સરાવલું થાય, પછી અર્ધ ને ઘણી વખતે પૂર્ણ ભરાય પછી તે સરાવલું ઊભરાય, તેમ કાનનાં એક સમયનાં પ્રવેશ્યાં (પેઠાં) પુદ્ગલને ગ્રહી શકે નહિ જેમ એક જળખિંદુ સરાવલામાં જણાય નહિ, એમ બે, ત્રણ, ચાર, સંખ્યાત સમયનાં પણ પુદ્ગલને ગ્રહી શકે નહિ. પણ વ્યંજન અવગ્રહમાં અસંખ્યાત સમય જોઈએ ને તે અસંખ્યાત સમયનાં પ્રવેશ્યાં પુદ્ગલ જ્યારે કાનમાં ભરાય અને ઊભરાઈ જાય ત્યારે ‘હું’ એમ કહી શકે, પણ સમજે નહિ એ કોનો શબ્દ, એ વ્યંજનાવગ્રહ.

અર્થાવગ્રહના છ ભેદ.

૧ શ્રોત્રેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૨ ચક્ષુર્દ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૩ શ્રોત્રેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૪ રસેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૫ સ્પર્શેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ, ૬ નોઈન્દ્રિય (મન) અર્થાવગ્રહ.

એ અવગ્રહનાં નામ માત્ર છે. તેના અર્થ સમજાવે છે.

શ્રોત્રેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે કર્ણ કરી શબ્દના અર્થને ગ્રહે.

ચક્ષુર્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે ચક્ષુએ કરી રૂપના અર્થને ગ્રહે.

શ્રોત્રેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે નાસિકાએ કરી ગંધના અર્થને ગ્રહે.

રસેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે જીભાએ કરી રસના અર્થને ગ્રહે.

સ્પર્શેન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે ઝરીરે કરી સ્પર્શના અર્થને ગ્રહે.

નોઈન્દ્રિય અર્થાવગ્રહ—તે મનોદ્વાર દરેક પદાર્થના અર્થને ગ્રહે.

વ્યંજનાવગ્રહના ચાર લેહ અને અર્થાવગ્રહના છ લેહ મળી અવગ્રહના એ દશ લેહ છે. અવગ્રહે કરી સામાન્ય પ્રકારે અર્થને ગ્રહે, પણ જાણે નહીં, જે એ કોના શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે ? પછી ત્યાંથી ઇંડા મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે. ઇંડા તે વિચારે, જે અમુકનો શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે, પણ નિશ્ચય થાય નહીં. પછી અવાય મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે. અવાય તે નિશ્ચય કરવો, જે એ અમુકનો જ શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ છે પછી ધારણા મતિજ્ઞાનમાં પ્રવેશ કરે. ધારણા તે ધારી રાખે, જે અમુક શબ્દ વા ગંધ પ્રમુખ આ પ્રકારે હોતો.

એમ ઇંડાના છલેહ. શ્રોતેન્દ્રિય ઇંડા, યાવત્ નોઈન્દ્રિય ઇંડા. એમ અવાયના છ લેહ. શ્રોત્રેન્દ્રિય અવાય, યાવત્ નોઈન્દ્રિય અવાય. એમ ધારણાના છ લેહ શ્રોત્રેન્દ્રિય ધારણા, યાવત્ નોઈન્દ્રિય ધારણા.

તેમનો કાલ કહે છે. અર્થાવગ્રહનો કાલ, એક સમય અસંખ્યાત સમયથી પ્રવેશ્યાં પુદ્ગલને છેલ્લા સમયે જાણે, જે મને કોઈક જોલાવે છે.

ઇંડાનો કાલ, અંતર્મૂર્તિ, તે વિચાર ચાલ્યા કરે કે જે મને જોલાવે છે તે આ હશે કે એ ?

અવાયનો કાલ, અંતર્મૂર્તિ-નિશ્ચય કરવાનો, જે મને અમુકે જ જોલાવ્યો છે. શબ્દ નિશ્ચય કરે

ધારણાનો કાલ, સંખ્યાતા વર્ણ અથવા અસંખ્યાતા વર્ણ સુધી ધારી રાખે, જે અમુક વેળાએ અમુકનો શબ્દ સાંજાવ્યો હતો તે આ પ્રકારે હતો. એ અવગ્રહના દશ લેહ, ઇંડાના છ લેહ, અવાયના છ લેહ, ધારણાના છ લેહ, સર્વ મળી કુનનિશ્ચિત મતિજ્ઞાનના ૨૮ લેહ.

મતિજ્ઞાન અસુન્યય ચાર પ્રકાર:- ૧ દ્રવ્યથી. ૨ ફેવરથી. ૩ કાલથી. ૪ લાવથી ૫ દ્રવ્યથી મતિજ્ઞાની સામાન્યથી આદિશેઠ કરી સર્વ દ્રવ્ય જાણે, ૫-૧ કેમે નહિ, ૨ ફેવરથી મતિજ્ઞાની સામાન્યથી

આદેશે કરી સર્વક્ષેત્રની વાત બાણે પણ દેખે નહિ. કાલથી મતિજ્ઞાની સામાન્યથી આદેશે કરી સર્વ કાલની વાત બાણે પણ ન દેખે, ૪ ભાવથી સામાન્યથી આદેશે કરી સર્વ ભાવની વાત બાણે પણ દેખે નહિ, નહીં દેખવાનું કારણ મતિજ્ઞાનને દર્શન નથી.

ભગવતી સૂત્રમાં પાસઠ પાઠ છે, તે પણ શ્રદ્ધા વિષે છે; પણ જોવું તેમ નથી, ઈતિ મતિજ્ઞાન સંપૂર્ણ.

સૂત્ર (શ્રુત) જ્ઞાનનું વર્ણન.

શ્રુત જ્ઞાનના ૧૪ ભેદ. ૧ અક્ષર શ્રુત. ૨ અનક્ષર શ્રુત. ૩ સંજ્ઞાશ્રુત. ૪ અસંજ્ઞાશ્રુત. ૫ સમ્યક્ શ્રુત. ૬ મિથ્યા શ્રુત. ૭ સાદિ શ્રુત. ૮ અનાદિ શ્રુત. ૯ સપર્યાવસિત શ્રુત. ૧૦ અપર્યાવસિત શ્રુત ૧૧ ગમિક શ્રુત. ૧૨ આગમિક શ્રુત. ૧૩ અંગપ્રવિષ્ટ શ્રુત ૧૪ અનંગપ્રવિષ્ટ શ્રુત (અંગબાહિર)

૧ અક્ષરશ્રુત તેના ત્રણ ભેદ. ૧ સંજ્ઞા અક્ષર. ૨ વ્યંજનઅક્ષર. ૩ લઙ્ઘિ અક્ષર.

સંજ્ઞા અક્ષર શ્રુત તે અક્ષરના આકારનું જ્ઞાન; જેમકે ક, ખ, ગ, પ્રમુખ સર્વ અક્ષરની સંજ્ઞાનું જ્ઞાન. ક અક્ષરનો ઘાટ દેખી કહે જે એ ખ નહિ, ગ, નહિ. એમ સર્વ અક્ષરની ના કહીને કહે કે એ તો ક જ છે, એમ સંસ્કૃત, પ્રાકૃત, ગોડી, ફારસી, દ્રાવિડી, હિંદી એ આદિ અનેક પ્રકારની લિપિમાં અનેક પ્રકારના અક્ષરના ઘાટ છે તેવું જે જ્ઞાન તે સંજ્ઞા અક્ષર શ્રુત જ્ઞાન.

૨ વ્યંજન અક્ષર શ્રુત. તે હ્રસ્વ, દીર્ઘ, કાનો, માત્રા, અનુસ્વાર પ્રમુખની સંયોજનાએ કરી બોલવું તે વ્યંજનાક્ષર શ્રુત.

૩ લઙ્ઘિ અક્ષર શ્રુત તે ઇન્દ્રિયાર્થના બાણપણની લઙ્ઘિથી અક્ષરનું જ્ઞાન થાય તે તેના છ ભેદ.

૧ શ્રોતેન્દ્રિય લઙ્ઘિ અક્ષરશ્રુત તે કાને ભેરી પ્રમુખનો શબ્દ સાંભળી કહે જે એ ભેરી પ્રમુખનો શબ્દ છે, તો ભેરી પ્રમુખ અક્ષરનું જ્ઞાન શ્રોતેન્દ્રિય લઙ્ઘિથી થયું તે માટે શ્રોતેન્દ્રિય લઙ્ઘિ અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૨ ચક્ષુ ઇન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે આંખે આંખા પ્રમુખનું રૂપ દેખીને કહે જે એ આંખા પ્રમુખનું રૂપ છે, તા આંખા પ્રમુખ અક્ષરનું જ્ઞાન ચક્ષુઇન્દ્રિય લબ્ધિથી થયું, તે માટે ચક્ષુઇન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૩ ઘ્રાણેન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે નાસિકાએ કેતકી પ્રમુખની ગંધ લઇને જાણે જે એ કેતકી પ્રમુખની ગંધ છે, તે ઘ્રાણેન્દ્રિય લબ્ધિથી કેતકી પ્રમુખ અક્ષરનું જ્ઞાન થયું, માટે ઘ્રાણેન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ.

૪ રસેન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે જીહવાએ કરી સાકર પ્રમુખનો જાણીને એ સાકર પ્રમુખનો સ્વાદ છે. એ અક્ષરનું જ્ઞાન રસેન્દ્રિયથી થયું, માટે રસેન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત કહીએ.

૫ સ્પર્શેન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે શીત, ઉષ્ણ, આદિ સ્પર્શ થવાથી જાણે જે એ શીત વા ઉષ્ણ છે, માટે તે અક્ષરનું જ્ઞાન સ્પર્શેન્દ્રિયથી થયું, માટે સ્પર્શેન્દ્રિય લબ્ધિ શ્રુત કહીએ.

૭ નોઃન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષર શ્રુત તે મને કરી ચિંતવતાં, વિચારતાં સ્મરણ થયું જે મેં અમુક ચિંતવ્યું વા વિચાર્યું તો તે સ્મરણના અક્ષરનું જ્ઞાન મનથી-નોઃન્દ્રિયથી થયું, માટે નોઃન્દ્રિય લબ્ધિ અક્ષરશ્રુત કહીએ; એ લબ્ધિ અક્ષરશ્રુતના છ ભેદ સંપૂર્ણ. ઇતિ અક્ષરશ્રુતના ભેદ.

૨ અનક્ષર શ્રુત-તે અનેક પ્રકારે છે. તે અક્ષરના ઉચ્ચાર કર્યા વિના શબ્દ, છીંક ઉધરસ, ઉછ્વાસ, નિઃશ્વાસ; ખગાસાં, નાક નિપીકવું તથા નગારાં પ્રમુખનો શબ્દ, અનક્ષરી વાણી માટે, એને અનક્ષર શ્રુત કહીએ.

૩ સંજ્ઞી શ્રુત-તેના ત્રણ ભેદ, ૧ સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ. ૨ સંજ્ઞી હેતુપદેશ. ૩ સંજ્ઞી દષ્ટિવાદોપદેશ.

૧ સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ-તે શ્રુત સાંભળીને વિચારે તે. ૧ વિચાર્યું. ૨ નિશ્ચય કરવું; ૩ સમુચ્ચય અર્થનું ગચે-વું; ૪ વિશેષ અર્થનું ગચેવું; ૫ ચિંતવવું. ૬ નિશ્ચય કરી વળી વિચારવું. એ ૭ બોલ સંજ્ઞી જીવને હોય તે સંજ્ઞી કાલિકોપદેશ શ્રુત.

૨ સંજી હેતૂપદેશ-તે સંજી ધારી રાખે.

૩ સંજી દષ્ટિવાદોપદેશ તે ક્ષયોપશમ ભાવે સાંભળે એટલે કે સંજી શ્રુત તે શાસ્ત્રને હેતુ સહિત; દ્રવ્ય અર્થ સહિત; કારણ યુક્તિ સહિત ઉપયોગ સહિત; પૂર્વાપર વિચાર સહિત; ભણે; ભણાવે; સાંભળે તે માટે સંજી શ્રુત કહીએ.

૪ અસંજી શ્રુતના ત્રણ ભેદ. ૧ અસંજી કાલિકોપદેશ ૨ અસંજી હેતૂપદેશ. ૩ અસંજી દષ્ટિવાદોપદેશ.

૧ અસંજી કાલિકોપદેશ શ્રુત-તે સાંભળી પણ વિચારે નહિ. સંજીને છ ખોલ છે; તે અસંજીને નથી

૨ અસંજી હેતૂપદેશ શ્રુત-તે સાંભળી ધારી રાખે નહિ.

૩ અસંજી દષ્ટિવાદોપદેશ શ્રુત તે ક્ષયોપશમ ભાવે ન સાંભળે તે ત્રણ ખોલ અસંજી આશ્રી કહ્યા એટલે કે અસંજી શ્રુત, તે ભાવાર્થ રહિત; વિચાર તથા ઉપયોગ શૂન્ય; પૂર્વાપર આલોચ્ય રહિત; નિર્ણય રહિત ઓઘ મંજાએ ભણે તથા ભણાવે, વા સાંભળે તે માટે અસંજી શ્રુત કહીએ.

સમ્યક્ શ્રુત તે અરિહત, તીર્થંકર, કેવળજ્ઞાની, કેવળદર્શની, દ્વાદશ ગુણે કરી સહિત, અઠાર દોષ રહિત, ચોત્રીસ અતિશય પ્રમુખ અનત ગુણના ધારક, તેમનાં પ્રરૂપેલાં બાર અંગ, અર્થરૂપ આગમ, તથા ગણુદ્ધર પુરુષોએ-શ્રુતરૂપ (મૂલરૂપ) બાર આગમ ગૂંથ્યા તે, તથા ચૌદ પૂર્વીએ, તેર પૂર્વીએ, બાર પૂર્વીએ, અગિયાર પૂર્વીએ, તથા દશ પૂર્વીએ જે શ્રુત તથા અર્થરૂપ વાણી પ્રકાશી તે સમ્યક્ શ્રુત. દશ પૂર્વમાં ન્યૂન જેને જ્ઞાન હોય, તેમનાં પ્રકાશેલાં સમશ્રુત હોય વા નિથ્યાશ્રુત હોય.

૬. નિથ્યાશ્રુત-તે જે પૂર્વોક્ત ગુણરહિત, રાગદ્વેષસહિત પુરુષોએ પોતાની મતિ કલ્પનાએ કરી, નિથ્યાત્વ દષ્ટિએ કરી જે શાસ્ત્ર રમ્યાં જેવાં ભારત, રામાયણ, વૈદિક, વ્યોત્તિપ તથા રહ વ્રતનાં પાપશાસ્ત્ર પ્રમુખ પ્રથ તે નિથ્યાશ્રુત. તે નિથ્યાશ્રુત, તે નિથ્યાત્વ દષ્ટિને નિથ્યાશ્રુતપણે પરિણમે (સાચા કરી ભણે માટે.) પણ જો સમ્યક્ તેની સાથે મેળવતાં જુઠાં બાણી ત્યજે તો સમ્યક્

શ્રુતપણે પરિણમે. તે જ મિથ્યાશ્રુત સમ્યક્ત્વવાન્ પુરુષને સમ્યક્ બુદ્ધિએ કરી વાંચતા સમ્યક્ત્વના રસે કરી પરિણમે, તે બુદ્ધિનો પ્રભાવ બાળુવો. વળી આચારાંગાદિક સમ્યક્-શાસ્ત્ર તે પણ સમ્યક્ત્વના પુરુષને સમ્યક્ થઈ પરિણમે ને મિથ્યાત્વ દષ્ટિવાન્ પુરુષને તેજ શાસ્ત્ર મિથ્યાત્વપણે પરિણમે એ રહસ્ય છે.

૭ સાદિ શ્રુત, ૮ અનાદિ શ્રુત, સપર્યવસિત શ્રુત, ૧૦ અપર્યવસિત શ્રુત, એ ચાર પ્રકારના શ્રુતનો ભાવાર્થ સાથે છે. ચાર અંગ વ્યવચ્છેદ થયાં આશ્રી આદિ અંતઃસહિત અને વ્યવચ્છેદ ન થયાં આશ્રી આદિ અંત રહિત તે સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે તે દ્રવ્યથી એક પુરુષે ભણવા માંડ્યું તેને સાદિ સપર્યવસિત કહીએ, ને ઘણા પુરુષ પરંપરા આશ્રી અનાદિ અપર્યવસિત કહીએ. ક્ષેત્રથી ૫ ભરત, ૫ ઇરવત, દશ ક્ષેત્ર આશ્રી સાદિ સપર્યવસિત, ૫ મહાવિદેહ આશ્રી અનાદિ અપર્યવસિત, કાલથી ઉત્સર્પિણી આશ્રી સાદિ સપર્યવસિત નોઉત્સર્પિણિ નોઅવસર્પિણિ આશ્રી અનાદિ અપર્યવસિત. ભાવથી તીર્થકરેએ ભાવ પ્રકાશ્યા તે આશ્રી સાદિ સપર્યવસિત. ક્ષયોપશનભાવ આશ્રી અનાદિ અપર્યવસિત અથવા ભવ્યનું શ્રુત તે આદિ અંતઃસહિત અભવ્યનું શ્રુત તે આદિ અંતરહિત. તે ઉપર દષ્ટાંત છે, સર્વ આકાશના અનંત પ્રદેશ છે તે એકેક આકાશ પ્રદેશમાં અનંત પર્યાય છે. તે સર્વપર્યાયથી અનંત ગુણ અધિક એક અગુરુલઘુ પર્યાય અદ્ધર ધાય. અદ્ધર તે શરે નહીં, અપ્રતિહત, પ્રધાન, જ્ઞાન, દર્શન બાળવું તે. અદ્ધર કેવલ સંપૂર્ણ જ્ઞાન બાળવું તેમાંથી સર્વ છપને સર્વ પ્રદેશે અદ્ધરના અનંતમા ભાગે બાળપણું સદાકાળ ઉઘાડું રહે છે. શિષ્ય પૂછે છે, હે સ્વામિન્ ! જો તેટલું બાળપણું ઢંકાય તો શું થાય ? ત્યારે ગુરુ કહે છે-કે, જો તેટલું બાળપણું ઢંકાય તો છપવણું મટીને અદ્ધર ધાય, અને મૌનન્ય મટીને જડપણું ધાય, માટે હે શિષ્ય ! છપના સર્વ પ્રદેશે અદ્ધરના અનંતમા ભાગે જ્ઞાન સદા ઉઘાડું છે. જેન વર્ણનએ કરી નંદ્ર નામ સૂર્ય કાઝ્યા ધયા. પણ નર્વધા નંદ્ર તયા સૂર્યની પ્રભા કંઠી બાલી નયી. તેમ અનંત જ્ઞાનાવસ્થેય

કર્મના આવરણનો ઉદય થયા છતાં પણ ચૈતન્યપણું સર્વથા અવરાતું (ઢંકાતું) નથી. નિગોદના જીવને પણ અક્ષરના અનંતમા ભાગે સદા જ્ઞાન ઉઘાડું રહે છે.

૧૧ ગમિકે શ્રુત તે બારમું અંગ દષ્ટિવાદ ઘણીવાર સરખા પાઠ આવે તે માટે.

૧૨ આગમિકે શ્રુત તે કાલિકે શ્રુત ૧૧ અંગ આચારાંગ પ્રમુખ ૧૩X અંગપ્રવિષ્ટ-બાર અંગ (આચારાંગાદિથી દષ્ટિવાદ સુધી) સૂત્રમાં તેનો વિસ્તાર ઘણો છે, ત્યાંથી જોવું.

૧૪ અનંગપ્રવિષ્ટ-સમુચ્ચય જે પ્રકારે, ૧ આવશ્યકે ૨ આવશ્યકે વ્યાતારકે ૧ આવશ્યકનાં છ અધ્યયન, સામાયિક પ્રમુખ, ૨ આવશ્યક વ્યાતારકતના જે ભેદ-૧ કાલિકે શ્રુત, ૨ ઉત્કાલિકે શ્રુત.

૧ કાલિકે શ્રુત-તેના અનેક પ્રકાર છે. તે ઉત્તરાધ્યયન, દશાશ્રતસ્કંધ, જૂડતકદ્વય, વ્યવહાર પ્રમુખ એકત્રીશ સૂત્ર કાલિકનાં નામ નંદીસૂત્ર મધ્યે આખ્યાં પઠંન્ના સિદ્ધાંત જાણવાં જેમ ઋષભદેવના ૮૪૦૦૦ પઠંન્ના તથા મધ્ય ૨૨ તીર્થંકરના સંખ્યાતા હવ્વર પઠંન્ના તથા મહાવીર સ્વામીના ૧૪ હવ્વર પઠંન્ના તથા સર્વ ગણધરના કર્યા, તથા પ્રત્યેક બુદ્ધના કર્યા પઠંન્ના તે સર્વ કાલિક જાણવાં, એ કાલિકે શ્રુત.

૨ ઉત્કાલિકે શ્રુત-તે અનેક પ્રકારનાં છે, તે દશવૈકલિક પ્રમુખ ૨૬ પ્રકારનાં શાસ્ત્રનાં નામ નંદિસૂત્રમાં આખ્યાં છે. તે આદિ

Xઅથવા સમુચ્ચય જે પ્રકારે શ્રુત કહ્યાં છે, તે અંગપવિડંચ (અંગ પ્રવિષ્ટ તથા અંગબાહિર (અનંગ પ્રવિષ્ટ). ગામિક તથા આગમિકના ભેદમાં સમાવેશ સૂત્રકારે કર્યો છે. મૂળમાં જૂદાં પણ નામ આખ્યાં છે.

પહેલે પહોર તથા ચોથે પહોર સ્વાધ્યાય થાય તેને કાલિકે શ્રુત કહીયે. નવસ્વાધ્યાયનો વખત વર્જી ચારે પહોર સ્વાધ્યાય થાય માટે ઉત્કાલિકે કહીયો.

દર્શને અનેક પ્રકારનાં શાસ્ત્ર છે. પણ વર્તમાનમાં ઘણાં વ્યવસ્થિત છે.

દ્વાદશાંગ સિદ્ધાંત આચાર્યની પેટી સમાન; અતીત કાલે અનંત જીવો આજ્ઞાએ આરાધીને સંસાર દુઃખથી મુક્ત થયા, વર્તમાનમાં સંખ્યાતા જીવો દુઃખથી મુક્ત થાય છે; અનાગત કાલે આજ્ઞાએ આરાધી અનંત જીવો દુઃખથી મુક્ત થશે એમ સૂત્ર વિરોધીને ત્રણે કાળ આશ્રી સંસારમાં રખડવા વિષે બાણુવું શ્રુતજ્ઞાન (દ્વાદશાંગરૂપ) સદાકાળ લોક આશ્રી છે.

શ્રુતજ્ઞાન—સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે. દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી, ભાવથી.

‘દ્રવ્યથી’—શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ વ્ય બાણે દેખે; તે શ્રદ્ધાએ કરી તથા સ્વરૂપ આલેખવે કરી.

ક્ષેત્રથી—શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી. સર્વ ક્ષેત્રની વાત બાણે દેખે, પૂર્વવત્.

કાલથી—શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ કાલની વાત બાણે, દેખે.

ભાવથી,—શ્રુતજ્ઞાની ઉપયોગે કરી સર્વ ભાવ બાણે, દેખે, ઇતિ શ્રુતજ્ઞાનનું વર્ણન.

અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન

૧ અવધિજ્ઞાનના મુખ્ય બે ભેદઃ ભવપ્રત્યયિક, ક્ષયોપશમિક.

૧ ભવપ્રત્યયિકના બે ભેદ તે, ૧ નારટીને, ૨ દેવ (ચાર પ્રકારના) ને હોય; તે ભવ સંખ્યાથી ત્યારથી ઉત્પન્ન થાય, તે ભવના અંત મુખી હોય.

૨ ક્ષયોપશમિકના બે ભેદ તે. ૧ સંસી મનુષ્યને, ૨ સંસી નિર્યાચ પંચેન્દ્રિયને; ક્ષયોપશમ ભાવથી ઉત્પન્ન થાય તે, અથવા શમાદિક શુભે સહિત અણુગારને ઉત્પન્ન થાય.

અવધિજ્ઞાનના છ પ્રકાર નક્ષેપથી કહ્યા તે તેનાં નામ. ૧ અનુગામિક. ૨ અનાનુગામિક. ૩ વર્ધન, ૪ કાચન, ૫ પ્રતિપાતિ, ૬ અપ્રતિપાતિ.

અનુગામિકે જ્યાં જાય ત્યાં તે સાથે આવે. તે બે પ્રકારનું છે. ૧ અંતઃગત, ૨ મધ્યગત

૧ અંતઃગત અવધિજ્ઞાનના ત્રણ પ્રકાર.

૧ પુરતઃ અંતઃગત-(પુરચ્છો અંતઃગત) તે શરીરના આગલા ભાગના ક્ષેત્રમાં જાણે દેખે.

૨ માર્ગતઃ અંતઃગત-(મગ્ગાચ્છો અંતઃગત) તે શરીરના પૃષ્ઠ ભાગના ક્ષેત્રમાં જાણે દેખે.

૩ પાર્શ્વતઃ અંતઃગત-(પાસાચ્છો અંતઃગત) તે શરીરના બે પાર્શ્વભાગના ક્ષેત્રમાં જાણે દેખે.

અંતઃગત અવધિ ઉપર દૃષ્ટાંત છે, જેમ કોઈ પુરુષ હરકોઈ દીપ પ્રમુખ અગ્નિનું ભાજન તથા મણિપ્રમુખ હાથમાં લઈને આગળ કરી ચાલતો જાય તો આગળ દેખે બે પૂઠે રાખે તો પૂઠેદેખે, તેમ બે પડખે રાખી ચાલે તો બે પડખે દેખે, જે પાસે રાખે તે તરફ દેખે, બીજી બાજુ ન દેખે એ રહસ્ય છે. વળી જે બાજુ તરફ જાણે, દેખે તે બાજુ તરફ સંજ્યાતા, અસંજ્યા યોજન લગી જાણે દેખે.

૨ મધ્યગત-તે સર્વ દિશી તથા વિદિશી તરફ (ચૌતરફ) સંજ્યાતા યોજન લગી જાણે દેખે, પૂર્વોક્ત દીપ પ્રમુખ ભાજન માથે મૂકીને ચાલે તો તે ચૌતરફ દેખે તેમ.

૨ અનાનુગામિકે અવધિજ્ઞાન તે જે સ્થાનમાં અવધિજ્ઞાન ઊપજ્યું હોય તે સ્થાને રહીને જાણે, દેખે, અન્યત્ર તે પુરુષ જાય તો ન જાણે, દેખે. તે ચારે દિશાએ સંજ્યાતા અસંજ્યાતા યોજન સંલક્ષ તથા અસંલક્ષપણે જાણે દેખે. જેમ કોઈ પુરુષે દીવી પ્રમુખ અગ્નિનું ભાજન તથા મણિ પ્રમુખ કોઈ પણ સ્થાન પ્રતિ મૂક્યું હોય તે, તે સ્થાન પ્રતિ ચૌતરફ દેખે પણ અન્યત્ર ન દેખે તેમ અનાનુગામિકે અવધિજ્ઞાન જાણવું.

૩ વર્ધમાન અવધિજ્ઞાન-તે પ્રશસ્ત લેશ્યાના અધ્યવસાયે કરી, તથા વિશુદ્ધ ચારિત્રનાં પરિણામે કરી, સર્વ પ્રકારે અવધિ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ થાય તેને વર્ધમાન અવધિજ્ઞાન કહેશે. જે જનન્યથી, સૂક્ષ્મ નિગોદીઆ યથે વાનુ

સમય ઉત્પન્ન થયામાં શરીરની જે અવગાહના બાંધી હોય એટલું ક્ષેત્ર બાણે, ઉત્કૃષ્ટથી સર્વ અગ્નિના જીવ, સૂક્ષ્મ, ગાદર, પર્યાપ્ત, અપર્યાપ્ત એ ચાર બળિના તે પણ જે સમયે ઉત્કૃષ્ટ હોય તે અગ્નિના જીવ, એકેક આકાશ પ્રદેશે અંતર રહિત મૂકતાં જેટલાં અલોકમા લોક જેવડાં અસંખ્યાતા ખડ (ભાગ વિકલ્પ) ભરાય તેટલું ક્ષેત્ર સર્વ દિશી વિદિશીએ દેખે, અવધિજ્ઞાન રૂપી પદાર્થ દેખે એ રહસ્ય છે. મધ્યમ અનેક ભેદ છે તે કહે છે, વૃદ્ધિ ચાર પ્રકારે થાય. ૧ દ્રવ્યથી ૨ ક્ષેત્રથી. ૩ કાલથી ૪ ભાવથી, તે આ પ્રમાણે.

૧ કાલથી બાણપણું વધે ત્યારે શેષ ત્રણ બોલનું બાણપણું વધે.

૨ ક્ષેત્રથી બાણપણું વધે ત્યારે, કાલની ભજના તથા દ્રવ્ય, ભાવના બાણપણાની વૃદ્ધિ થાય.

૩ દ્રવ્યથી બાણપણું વધે ત્યારે, કાલની તથા ક્ષેત્રની ભજના ભાવના વૃદ્ધિ

૪ ભાવથી બાણપણું વધે શેષ ત્રણ બોલની ભજના.

તે વિસ્તારથી સમજાવે છે :- સર્વ વસ્તુમાં કાલનું બાણપણું સૂક્ષ્મ છે જે કોઈ ચોથા આરાતો જન્મ્યો, નીરાગી બલિષ્ઠ શરીર, ને વજ્રક્ષપલનારાય સહનનવાળો યોગબુધ્ધાસ પાનની બીડી લઈને તે ઉપર સારા લોહની મુઠ્ઠા હોય તેણે કરીને વિધે, એ વિધતાં એક પાનથી બીજા પાનમાં મુઠ્ઠા પહોંચતાં અસંખ્યાતા સમય થઈ જાય છે, એવો કાલ સૂક્ષ્મ છે. ૧. તેથી ક્ષેત્ર અસંખ્યાત ગુણો સૂક્ષ્મ છે. જેમ એક આંગુલ પ્રમાણે ક્ષેત્રમાં અસંખ્યાતી શ્રેણી છે. અંકેડી શ્રેણીમાં અસંખ્યાતા આકાશ પ્રદેશ છે. સમય સમય પ્રતિ અંકેક આકાશ પ્રદેશ જે અપહરાય તો તેટલાના અસંખ્યાતા કાલચક્ર વડી જાય, તો એક શ્રેણી પૂરી થાય નહીં એવું ક્ષેત્ર સૂક્ષ્મ છે. ૨. તેથી દ્રવ્ય અનંતગત્વું સૂક્ષ્મ છે. એક આંગુલ પ્રમાણે ક્ષેત્રમાં અસંખ્યાત શ્રેણી લઈએ. આંગુલ પ્રમાણે લાગી ને એક પ્રદેશ પ્રમાણે પહોંચી તેમાં અસંખ્યાત આકાશ પ્રદેશ છે. અંકેક આકાશ પ્રદેશ ઉપર અનંત પરમાણુઓ તથા દ્વિપ્રદેશી, ત્રિપ્રદેશી, અનંત

પ્રદેશી, યાવત્ સ્કંધ પ્રમુખ દ્રવ્યો છે દ્રવ્યમાંથી સમય સમય પ્રતિ અકેક દ્રવ્ય અપહરતાં અનંત કાલચક્ર થાય, તોપણ ખૂટે નહીં, એવું દ્રવ્ય, ક્ષેત્રથી સૂક્ષ્મ છે. ૩. દ્રવ્યથી ભાવ અનંતગણું સૂક્ષ્મ છે. પૂર્વોક્ત શ્રેણીમાં જે દ્રવ્યો કહ્યાં છે તે દ્રવ્યોમાં અકેક દ્રવ્યમાં અનંત પર્યાવ (ભાવ) છે. તે જેમ એક પરમાણુમાં એક વર્ણ, એક ગંધ એક રસ, બે સ્પર્શ છે. તેમાં એક વર્ણમાં અનંત પર્યાવ છે. તે એકગુણ કાળો, દ્વિગુણ કાળો, ત્રિગુણ કાળો યાવત્ અનંતગુણ કાળો છે. એમ પાંચે બોલમાં અનંત પર્યાવ છે, એમ પાંચે વર્ણમાં બે ગંધમાં, પાંચ રસમાં ને આઠ સ્પર્શમાં અનંત પર્યાવ છે. દ્વિપ્રદેશી સ્કંધમાં ૨ વર્ણ, ૨ ગંધ, ૨ રસ, ૪ સ્પર્શ છે. એ દશ ભેદમાં પણ પૂર્વોક્ત રીતિએ અનંત પર્યાવ છે. એમ સર્વ દ્રવ્યમાં પર્યાવની ભાવના કરવી એમ સર્વ દ્રવ્યના પર્યાવ એકઠા કરીએ. યદી સમય સમય પ્રતિ અકેકપર્યાવને અગહરતાં અનંત કાલચક્ર (ઉત્સર્પિણી, અવસર્પિણી) થાય ત્યારે પરમાણુ દ્રવ્યના પર્યાવ પૂરા થાય. એમ દ્વિપ્રદેશી સ્કંધોના પર્યાવ, ત્રિપ્રદેશી સ્કંધોના પર્યાવ, યાવત્ અનંત પ્રદેશી સ્કંધોના પર્યાવ અપહરતાં અનંત અનંત કાલચક્ર જાય, તોપણ પૂર્ણ થાય નહીં (ખુટે નહીં). એવો દ્રવ્યથી ભાવ સૂક્ષ્મ છે. ૪, ૧ કાલને ચણાની ઉપમા. ૨ ક્ષેત્રને જરની ઉપમા ૩ દ્રવ્યને તલની ઉપમા. ૮ ભાવને યસગસની ઉપમા સમજવાને આપી છે.

પૂર્વે ચાર પ્રકારની વૃદ્ધિની રીત કહી તેમાં ક્ષેત્રથી અને કાલથી કેવી રીતે વર્ધમાન જ્ઞાન થાય તે કહે છે.

૧ ક્ષેત્રથી આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ જાણે, દેખે, તે કાલથી અવલિકાના અસંખ્યાતના ભાગની વાત અતીત, અનાગત જાણે, દેખે.

૨ ક્ષેત્રથી આંગુલનો સંખ્યાતમો ભાગ જાણે, દેખે, તે કાલથી અવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગની વાત અતીત અનાગત જાણે, દેખે.

૩ ક્ષેત્રથી, આંગુલ માત્ર ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી આવલિકામા કહકં ન્યુન જાણે, દેખે.

૪ ક્ષેત્રથી પૃથક્ (બેથી નવ સુધી) આંગુલની વાત જાણે, દેખે તે કાલથી આવલિકા સંપૂર્ણ કાલની વાત અતીત અનાગત જાણે, દેખે.

૫ ક્ષેત્રથી એક હાથ પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી અંતર્મુહૂર્ત (મુહૂર્તમાં ન્યૂન) કાલની વાત અતીત અનાગત જાણે, દેખે.

૬ ક્ષેત્રથી ધનુષ્ય પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી પ્રત્યેક મુહૂર્તની જાણે દેખે.

૭ ક્ષેત્રથી ગાઉ પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે, દેખે, તે કાલથી એક દિવસમાં કાંઈક ન્યૂન વાત જાણે, દેખે.

૮ ક્ષેત્રથી એક યોજન પ્રમાણ ક્ષેત્ર જાણે દેખે, તે કાલથી પ્રત્યેક દિવસની વાત જાણે, દેખે.

૯ ક્ષેત્રથી પચીસ યોજન ક્ષેત્રના ભાવ જાણે, દેખે, તે કાલથી પક્ષમાં ન્યૂનની વાત જાણે, દેખે.

૧૦ ક્ષેત્રથી ભરત ક્ષેત્ર પ્રમાણ ક્ષેત્રના ભાવ જાણે, દેખે, તે કાલથી પક્ષ (અર્ધ માસ) પૂર્ણની વાત જાણે, દેખે.

૧૧ ક્ષેત્રથી જંબુદ્વીપ પ્રમાણ ક્ષેત્રની વાત જાણે, દેખે તે કાલથી માસ એક ઝાઝેરાની વાત જાણે, દેખે.

૧૨ ક્ષેત્રથી અઢી દ્વીપની વાત જાણે, દેખે, તે કાલથી એક વર્ષની વાત જાણે, દેખે.

૧૩ ક્ષેત્રથી પંદરમા રૂચક દ્વીપ સુધી જાણે, દેખે, તે કાલથી પૃથ્વિ વર્ષની વાત જાણે દેખે.

૧૪ ક્ષેત્રથી સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રની વાત જાણે, દેખે તે કાલથી સંખ્યાતા કાલની વાત જાણે દેખે.

૧૫ ક્ષેત્રથી સંખ્યાતા તથા અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્રની વાત જાણે, દેખે. તે કાલથી અસંખ્યાતા કાલની વાત જાણે, દેખે. એ પ્રમાણે લિંબકોક, અધકોક, તિર્યકકોક એ ત્રણ લોકમાં વયતાં વર્ષનાન પરિણામે અકોકમા અસંખ્યાતા લોક પ્રમાણે જાહે જાણવાની શક્તિ પ્રકટ થાય એ વર્ધમાન અવાધિ જ્ઞાન.

૪ હાયમાન અવધિજ્ઞાન. અપ્રશસ્ત લેશ્યાના પરિણામે કરી અશુભ ધ્યાને કરી અવિશુદ્ધ ચારિત્રના પરિણામથી (ચારિત્રના મલિન-પણાથી) વર્ધમાન અવધિજ્ઞાનની હાનિ થાય, થોડે થોડે ઘટતું જાય-તેને હાયમાન અવધિ જ્ઞાન કહીએ. હાયમાન અવધિ જ્ઞાન.

૫ પ્રતિપાતી અવધિજ્ઞાન-જે અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થયું તે એક વખતે જ નાશ પામે તે જઘન્ય, ૧ આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ. ૨ આંગુલનો સંખ્યાત ભાગ. ૩ વાલાઝ્ર. ૪ પૃથક્ વાલાઝ્ર. ૫ લિંખ, ૬ પૃથક્ લિંખ, ૭ ચૂકા (જૂ), ૮ પૃથક્ જૂ, ૯ જવ ૧૦ પૃથક્ જવ, ૧૧ આંગુલ ૧૨ પૃથક્ આંગુલ, ૧૩ પગ, ૧૪ પૃથક્ પગ, ૧૫ વહેંત, ૧૬ પૃથક્ વહેંત, ૧૭ હાથ, ૧૮ પૃથક્ હાથ, ૧૯ કુક્ષિ (ખે હાથ), ૨૦ પૃથક્ કુક્ષિ, ૨૧ ધનુષ્ય, ૨૨ પૃથક્ ધનુષ્ય, ૨૩ ગાઉ, ૨૪ પૃથક્ ગાઉ, ૨૫ યોજન, ૨૬ પૃથક્ યોજન, ૨૭ સો યોજન, ૨૮ પૃથક્ સો યોજન, ૨૯ સહસ્ર યોજન, ૩૦ પૃથક્ સહસ્ર યોજન, ૩૧ લક્ષ યોજન, ૩૨ પૃથક્ લક્ષ યોજન, ૩૩ કોડ યોજન, ૩૪ પૃથક્ કોડ યોજન, ૩૫ કોડાકોડ યોજન, ૩૬ પૃથક્ કોડાકોડ યોજન એ પ્રમાણે ક્ષેત્ર, અવધિજ્ઞાનથી જુએ, પછી નાશ પામે. ઉત્કૃષ્ટ લોક પ્રમાણ ક્ષેત્ર જુએ, પછી નાશ પામે. દ્વીપો જેમ પવનને યોગે કરી હોલવાઈ જાય તેમ. એ પ્રતિપાતી અવધિ જ્ઞાન.

૬ અપ્રતિપાતી (અપડિવાઈ) અવધિ જ્ઞાન-તે આઠ્યું જાય નહિ. તે સંપૂર્ણ ચૌદ રાજલોક જાણે, દેખે, ને અલોકમાં એક આકાશ પ્રદેશ માત્ર ક્ષેત્રની વાત જાણે, દેખે, તોપણ પડે નહિ. એમ જે પ્રદેશ તથા ત્રણ પ્રદેશ, ચાવત્ લોક પ્રમાણ અસંખ્યાત ખંડ જાણવાની શક્તિ થાય; તેને અપ્રતિપાતી અવધિ જ્ઞાન કહીએ અલોકમાં રૂપી પદાર્થ નથી. જે ત્યાં રૂપી પદાર્થ હોત તો દેખત; એટલે એટલી શક્તિ છે. એ જ્ઞાન તીર્થંકર પ્રમુખને બાળપણેથી જ હોય; કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી એ ઉપયોગ ન હોય એ છ ભેદ અવધિ જ્ઞાનના કહ્યા.

સમુચ્ચય અવધિજ્ઞાનના ચાર પ્રકાર છે. ૧ દ્રવ્યથી અવધિ જ્ઞાની જઘન્ય અનંત રૂપી દ્રવ્ય જાણે, દેખે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ રૂપી દ્રવ્ય જાણે, દેખે ૨ ક્ષેત્રથી અવધિજ્ઞાની જઘન્ય આંગુલનો અસંખ્યાતમો ભાગ ક્ષેત્ર

જાણે, દેખે ઉત્કૃષ્ટ લોક જેવડા અસંખ્યાત ખંડો અલોકમાં દેખે. ૩ કાળથી અવધિ જ્ઞાની જઘન્ય આવલિકાના અસંખ્યાતમા ભાગની વાત જાણે, દેખે, ઉત્કૃષ્ટ અસંખ્યાત ઉત્સર્પિણી; અવસર્પિણી; અતીત, અનાગત કાળની વાત જાણે, દેખે, ૪ લવથી જઘન્ય અનંત ભાવને જાણે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ ભાવના અનંતમા ભાગને જાણે, દેખે, (વર્ણાદિક પર્યાયને).

સંસ્થાન અવધિજ્ઞાનનો દેખવાનો આકાર ૧ નારકીને અવધિ, ત્રાપાને આકારે છે. ૨ લવનપતિને પાલાને આકારે છે, ૩ તિર્યંચ તથા મનુષ્યને અનેક પ્રકારે છે. ૪ વ્યંતરને પટહુ-વાજીંત્ર આકારે છે. ૫ જ્યોતિષીને આલરને આકારે છે, ૬ ખાર દેવલોકના દેવને ઉર્ધ્વ મૃદંગને આકારે છે ૭ નવ ઐરેયકને કુલની ગગેરીને આકારે છે. ૮ પાંચ અનુત્તર વિમાનના દેવને અવધિ, કંચુકીને આકારે છે.

નારકી, દેવને-અવધિજ્ઞાન-૧ અનુગામિક. ૨ અપ્રતિપાતી, ૩ અવસ્થિત, એ ત્રણ પ્રકારનું છે.

મનુષ્ય ને તિર્યંચને અવધિજ્ઞાન-૧ અનુગામિક, ૨ અનનુગામિક, ૩ વર્ધમાન, ૪ હાયમાન, ૫ પ્રતિપાતી, ૬ અપ્રતિપાતી, ૭ અવસ્થિત, ૮ અનવસ્થિત છે.

એ વિષયદ્વાર પ્રમુખ પ્રજ્ઞાપના સૂત્રના ૩૩ માં પદ્યથી લખ્યો છે નંદીસૂત્ર મધ્યે નક્ષેપમા છે.

ઈતિ અવધિ જ્ઞાનનું વર્ણન સંપૂર્ણ

અવધિ જ્ઞાનનો વિષય (દેખવાની શકિત.)

વિષય	૧.	૨.	૩.	૪.	૫.	૬.	૭.
નિધન્ય ક્ષેત્ર દેખે તે.	૩૫ ગાઉ.	૩ ગાઉ	૨૫ ગાઉ.	૫૦ પ્રભા.	ધુમ્ર પ્રભા.	તમઃ પ્રભા	તમતમઃ પ્રભા.
ઉત્કૃષ્ટ ક્ષેત્ર દેખે તે.	૪ ગાઉ	૩૫ ગાઉ,	૩ ગાઉ.	૨ ગાઉ.	૧૫ ગાઉ.	૧ ગાઉ.	૦૫ ગાઉ.
				૨૫ ગાઉ.	૨ ગાઉ.	૧૫ ગાઉ.	૧ ગાઉ.

વિષય	અસુર કુમાર.	૯ નિઘાય વ્યંતર.	તિર્યંચ પચે- દ્રિય સંજ્ઞી.	સજ્ઞી મનુષ્ય	જ્યોતિષો.	દેવલોક ૧-૨	દેવલોક ૩-૪
નિધન્ય દેખે.	૨૫ યોજન.	૨૫ યોજન.	આંશુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંશુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	આંશુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંશુલનો અસંખ્યાત ભાગ.
ઉત્કૃષ્ટ દેખે.	અસંખ્યાતા. દ્વીપ સમુદ્ર	સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	અસંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર	અલોકર્મા અસંખ્યાતા ખંડ	સંખ્યાતા દ્વીપ સમુદ્ર ,"	વત્સપ્રભાને હિંદો ચરમાંત.	શર્કરપ્રભાનો હિંદો ચરમાંત

વિષય.	દેવલોક. ૫-૬	દેવલોક. ૭-૮.	દેવલોક. ૯-૧૩-૧૧-૧૨	પહેલેના છઠ્ઠી મેવેપક.	૭-૮-૯ મેવેપક.	૫ અનુસ્તર વિમાન.
જયન્ય દેખે	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	આંગુલનો અસંખ્યાત ભાગ.	ચૌદ રાજ- લોકમાં કોઈક એાણું દેખે.
ઉત્કૃષ્ટ દેખે	ત્રીજી નર- કનો હેઠલો ચરમાંત.	ચોથી નર- કનો હેઠલો ચરમાંત.	પાંચમી નર- કનો હેઠલો ચરમાંત.	છઠ્ઠી નરકનો હેઠલો ચરમાંત.	સાતમી નર- કનો હેઠલો ચરમાંત.	"

દૈશાનિક જાંચો પોતપોતાના વિમાનની ધ્વજ સુધી દેખે. ત્રિજા લોકમાં અસંખ્યાત
દીપ નચુક દેખે મંત્રમાં અધોલોક આવી કહ્યું છે.

ઘટિ વિષયકાર સંપૂર્ણ

૧ અવધિજ્ઞાન	આજ્યતર.	ગાલ	૨ અવધિજ્ઞાન	દેશથી.	સર્વથી.
નારદી-	લાલો.	૦	નારકીદેવતા, તિર્થંચ	લાલો.	૦
દેવતાને,	૦	લાલો.	મનુષ્ય.	લાલો	લાલો.
નિર્ભયમ	લાલો.	લાલો.			

૧. અવધિજ્ઞાન આજ્યંતર ગાદ્ય દ્વારા મંત્રથી બાણુવો.

૨. અવધિજ્ઞાન દેશથી સર્વથી મંત્રથી બાણુવો.

મનઃપર્યાવ જ્ઞાનનો વિસ્તાર.

આ મનઃના ચાર પ્રકાર જાણવા.

- ૧ લબ્ધિમનઃ તે અનુત્તરવાસી દેવોને હોય.
- ૨ સંજ્ઞામનઃ તે સંજ્ઞી મનુષ્ય ને સંજ્ઞી તિર્યંચને હોય.
- ૩ વર્ગણામનઃ તે નારકી ને અનુત્તર વિમાનવાસી વિના ખીબ દેવોને હોય.
- ૪ પર્યાયમનઃ તે મનઃપર્યાવ જ્ઞાનીને હોય.

મનઃપર્યાવ જ્ઞાન કેને ઉત્પન્ન થાય તે.

- ૧ મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અમનુષ્યને ન થાય.
- ૨ સંજ્ઞી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અસંજ્ઞી મનુષ્યને ન થાય.
- ૩ કર્મભૂમિ સંજ્ઞી મનુષ્યને ઉત્પન્ન થાય, અકર્મભૂમિ સંજ્ઞી મનુષ્યને ન થાય.
- ૪ કર્મભૂમિ સંખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન થાય, પણ અસંખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યવાળાને ઉત્પન્ન ન થાય.
- ૫ સંખ્યાતા વર્ષના આયુષ્યમાં પર્યાસને ઉત્પન્ન થાય, અપર્યાસને ન થાય.
- ૬ પર્યાસામાં પણ સમદષ્ટિને ઉત્પન્ન થાય, મિથ્યાદષ્ટિ ને સમમિથ્યાદષ્ટિને ન થાય.
- ૭ સમદષ્ટિમાં પણ સંયતિને ઉત્પન્ન થાય, પણ અત્રતી સમદષ્ટિ ને દેશત્રંતીવાળાને ન ઉત્પન્ન થાય.
- ૮ સંયતિમાં પણ અપ્રમત્ત સંયતિને ઉત્પન્ન થાય. પ્રમત્ત સંયતિને ન થાય.
- ૯ અપ્રમત્ત સંયતિમાં પણ લબ્ધિવાનને ઉત્પન્ન થાય, અલબ્ધિવાનને ન થાય.

મનઃપર્યાવ જ્ઞાન બે પ્રકારે છે:-૧ કશુમતિ મનઃપર્યાવ

જ્ઞાન, ૨ વિપુલમતિ મનઃપર્યાવ જ્ઞાન, ઋજુમતિ તે સામાન્યપણે જાણે; વિપુલમતિ તે વિશેષપણે જાણે.

મનઃપર્યાવ જ્ઞાનના સમુચ્ચય ચાર પ્રકાર છે:-૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી ૪ લાવથી.

૧ દ્રવ્યથી, ઋજુમતિ અનંત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ જાણે;દેખે તે. સામાન્યથી વિપુલમતિ તેથી અધિક સ્પષ્ટપણે નિર્ણય સહિત જાણે,દેખે.

૨ ક્ષેત્રથી, ઋજુમતિ જઘન્ય અંગુલનો અસંખ્યાતમો લાગ, ઉત્કૃષ્ટ નીચે રત્નપ્રભાના પ્રથમ કાંડનો ઉપરનો નાનો પ્રતર તેના હેઠલા તલ સુધી, એટલે સમભૂતળ પૃથ્વીથી ૧૦૦૦ યોજન નીચે દેખે. જીર્ણ-જ્યોતિષીના ઉપરના તળ સુધી દેખે, એટલે સમભૂતળથી ૬૦૦ યોજન જાયું દેખે. ત્રિષ્ટું દેખે તો મનુષ્ય ક્ષેત્રમાં અઢી દ્વીપ તથા બે સમુદ્રને વિષે સંસી પંચેન્દ્રિય પર્યાપ્તના મનોગત લાવ જાણે, દેખે. વિપુલમતિ તે (ઋજુમતિ) થી અઢી અંગુલ અધિક વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત જાણે, દેખે.

૩ કાલથી ઋજુમતિ જઘન્ય પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા લાગની વાત જાણે, દેખે; ઉત્કૃષ્ટ પદ્યોપમના અસંખ્યાતમા લાગની અતીત-અનાગત કાળની વાત જાણે, દેખે. વિપુલમતિ તે (ઋજુમતિ) થી વિશેષ સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત નિર્માળ જાણે, દેખે.

૪ લાવથી ઋજુમતિ તે જઘન્ય અનંત દ્રવ્યના લાવ (વર્ણાન્નિ પર્યાય) ને જાણે દેખે, ઉત્કૃષ્ટ સર્વ લાવોના અનંતમે લાગે જાણે, દેખે. વિપુલમતિ તેથી સ્પષ્ટ નિર્ણય સહિત વિશેષ અધિક જાણે, દેખે.

મનપર્યાવ જ્ઞાની અઢી દ્વીપમાં રહેલા સંસી પંચેન્દ્રિયના મનોગત લાવને જાણે છે. અનુમાનથી જેમ ધૂમાડો દેખી અગ્નિનો નિશ્ચય થાય તેમ મનોગત લાવથી દેખે છે.

ઇતિ મનઃપર્યાવ જ્ઞાન સંપૂર્ણ.

કેવળ જ્ઞાનનું વર્ણન.

કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ લવસ્થા કેવળ જ્ઞાન, ૨ સિદ્ધ કેવળ

જ્ઞાન. ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ. ૧ સંયોગી ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન. ૨ અયોગી ભવસ્થ કેવળ જ્ઞાન વગેરે. તેનો વિસ્તાર સૂત્રથી જાણવો. સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાનના બે ભેદ, ૧ અનંતર સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાન ૨ પરંપર સિદ્ધ કેવળ જ્ઞાન, તેનો વિસ્તાર સૂત્રથી જાણવો. તે કેવળ જ્ઞાન સમુચ્ચય ચાર પ્રકારે છે. ૧ દ્રવ્યથી, ૨ ક્ષેત્રથી, ૩ કાળથી, ૪ ભાવથી.

૧ દ્રવ્યથી કેવળજ્ઞાનની સર્વ રૂપી, અરૂપી દ્રવ્ય જાણે, દેખે.

૨ ક્ષેત્રથી કેવળજ્ઞાનની સર્વ ક્ષેત્ર (લોકાલોક)ની વાત જાણે, દેખે.

૩ કાળથી કેવળજ્ઞાનની સર્વ કાળની ભૂત, ભવિષ્ય, વર્તમાન, એ ત્રણ કાળની વાત જાણે, દેખે.

ભાવથી કેવળજ્ઞાનની સર્વ રૂપી, અરૂપી દ્રવ્યના ભાવને અનંત ભાવે સર્વ પ્રકારે જાણે, દેખે.

કેવળ જ્ઞાન આવરણરહિત વિશુદ્ધ લોકાલોક પ્રકાશક એક જ પ્રકારે સર્વ કેવળીને હોય.

ઇતિ કેવળ જ્ઞાન સંપૂર્ણ

ઇતિ પાંચ જ્ઞાનનું વિવેચન સંપૂર્ણ.

વ્યવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ

આ સડસઠ બોલોના પ્રથમ બાર દ્વાર કહે છે. (૧) સદ્દેહણા ચાર. (૨) લિંગ ત્રણ. (૩) વિનયના દસ પ્રકાર, (૪) શુદ્ધતાના ૩ ભેદ. (૫) લક્ષણ પાંચ. (૬) ભૂષણ પાંચ. (૭) દૂષણના પાંચ ભેદ. (૮) પ્રભાવના ૮. (૯) આગાર છ. (૧૦) જયણા છ. (૧૧) સ્થાનક છ. (૧૨) ભાવના છ. હવે તે દ્વાર વિસ્તારથી કહે છે.

(૧) સદ્દેહણા ચાર પ્રકારની—(૧) પરમત્થ સંધ્યો—નવ તત્ત્વ જાણીને જ્ઞાન, દર્શન, સુખ, વીર્ય સ્વરૂપ આત્માનો અનુભવ કરવો (૨) પરમાર્થના જાણવાવાળા સંવિગ્ન ગીતાર્થની ઉપાસના કરવાથી શુદ્ધ શ્રદ્ધાને ધારણ કરે (૩) પોતાના મતના પાસત્યા ઉમ્મનના અને કુલિંગી આદિકની સોખત ન કરે. એ ત્રણેનો પરિચય કરવાથી શુદ્ધ તત્ત્વની પ્રાપ્તિ થઈ શકે નહિ. (૪) પરતીર્થિનો અધિક પરિચય ન કરે અધર્મ પાખંડીઓની પ્રશંસા ન કરે.

(૨) લિંગના ત્રણ ભેદ—(૧) ધર્મરાગ :—જેમ બુધાન પુરુષ રંગરાગ ઉપર રાચે તેમ લવ્યાત્મા શ્રી જૈનશાસ્ત્ર પર રાચે. (૨) સુદ્યુષા:— જેમ બુધાવાન પુરુષ ખીર-ખાંડના ભોજનને પ્રેમસંકિત આદર કરે તેમ વીતરાગની વાણીનો આદર કરે. જેમ વ્યવહારિક જ્ઞાન શીખવાની તીવ્ર ઇચ્છા હોય, ને શીખવાડનાર મળે ત્યારે શીખીને આ લોકમાં સુખી થાય તેમ વીતરાગનાં કહેલાં સૂત્રોનું હૃદયેશાં સૂક્ષ્માર્થ ન્યાયવાણું જ્ઞાન શીખીને આ લોક ને પરલોકમાં મનોવાંછિત સુખને પ્રાપ્ત કરે. (૩) દેવ ગુરુની વૈયાવચ્ચ:— પંચપરમેષ્ઠીની યથા-યોગ્ય ભક્તિ સુપાત્રદાન.

(૩) વિનયના દશ ભેદ—(અરિહંતનો વિનય કરે. (૨) ત્રિહંતનો વિનય કરે, (આચાર્યનો વિનય કરે. (૪) ઉપાધ્યાયનો વિનય કરે. (૫) સ્વવિરનો વિનય કરે. (૬) મહુ (મહા આચાર્યોનો સમૂહ)નો વિનય કરે. (૭) કુલ (એક આચાર્યોના શિષ્યનો સમૂહ) નો વિનય

કરે. (૮) સ્વધર્મીનો વિનય કરે. (૯) સંઘનો વિનય કરે. (૧૦) સંભોગીનો વિનય કરે એ દશનો માનપૂર્વક વિનય કરે જૈનશાસનમાં વિનય મૂલ્ય ધર્મ કહેવાય છે. વિનય કરવાથી અનેક સદ્ગુણોની પ્રાપ્તિ થાય છે.

(૪) શુદ્ધતાના ત્રણ ભેદ-(૧) મનશુદ્ધતા-મનથી અરિહંત દેવ કે જે ૩૪ અતિશય, ૩૫ વાણી, ૮ મહા પ્રાતિહાર્ય સંહિત, ૧૮ દ્વિષણ સંહિત, ૧૨ ગુણ સંહિત, એવા જે દેવ તે જ અમર દેવ છે, તે જ સાચા દેવ છે એના સિવાય બીજા હજારો કષ્ટ પડે તોપણ સરાગી દેવોને મનથી પણ સ્મરણ ન કરે. (૨) વચન શુદ્ધતા-વચનથી ગુણુર્કીર્તન એવા અરિહંતના કરે, એ સિવાય બીજા સરાગી દેવોનાં ન કરે. (૩) કાયા શુદ્ધતા-કાયાથી અરિહંત સિવાય બીજા સરાગી દેવોને નમસ્કાર ન કરે.

(૪) લક્ષણનાં પાંચ ભેદ-(૧) સમ-શત્રુ મિત્ર ઉપર સમ ભાવ રાખવો. (૨) સંવેગ-વૈરાગ્ય ભાવ અને મોક્ષનું ધ્યેય અને સંસાર અસાર છે; વિષય અને કષાયથી અનંતોકાલ લવબ્રમણ કરે છે, તો આ લવમાં સારી સામગ્રી મળી છે, તો ધર્મને આરાધવો, ઈત્યાદિ વિચાર કરવો. (૩) નિર્વેદ-શરીર અથવા સંસારના અનિત્યપણાનું ચિંતવન કરવું. અને ત્યાંસુધી આ મોહમય જગતથી અલગ રહેવું અથવા જગતારક જિતરાજની દીક્ષા લઈ કર્મ શત્રુઓને છતીને સિદ્ધ પદને પ્રાપ્ત કરવાની હિમેશાં અલિલાયા (લાવના) રાખવી. (૪) અનુકંપા-પોતાની તથા પરના આત્માની અનુકંપા કરવી અથવા દુઃખી છવોને સુખી કરવા. (૫) આસ્થા-ત્રિલોક પૂજનિક શ્રી વીતરાગ દેવનાં વચનો ઉપર દૈવ શ્રદ્ધા રાખવી ને હિતાહિતનો વિચાર કરવો અથવા અસ્તિત્વ ભાવમાં સમહુતા કરવી એજ વ્યવહાર સમક્રિતનું લક્ષણ છે તો જે વાતની અધૂરાશ હોય તેને પૂરી કરવી, વ્યવહારથી ત્રણ તત્ત્વ-દેવ, ગુરુ અને ધર્મની શ્રદ્ધા, નિશ્ચયથી નિજસ્વરૂપ કેવળજ્ઞાન, દર્શન અને સુખમય છે એવી શ્રદ્ધા.

(૬) ભૂષણના પાંચ ભેદ-(૧) જૈનશાસનમાં કુશળપણું, ધૈર્યવંત હોય ને શાસનમાં દરેક કાર્યો ધૈર્યતાથી કરે. (૨) દેવગુરુની ભક્તિ. (૩) શાસનમાં ક્રિયામાં સ્થિરતા. (૪) શાસનમાં ચતુર હોય. શાસનનાં દરેક કાર્ય એવી ચતુરાઈથી (બુદ્ધિબળથી) કરે કે જેથી નિર્વિઘ્નતાથી પાર પડી જાય. (૫) તીર્થસેવા, શાસનમાં ચતુર્વિધ સંઘની ભક્તિ તથા બહુમાન કરવાવાળો હોય. આ પાંચ ભૂષણોથી શાસનની શોભા રહે છે.

(૭) દૂષણના પાંચ ભેદ-(૧) શંકા-જિનવચનમાં શંકા કરે(૨) કંખા-ખીજા મતોના આડંબર દેખી તેની વાંચ્યા કરે. (૩) વિતિગિચ્છા-ધર્મ કરણીના ક્ષણમાં સંદેહ કરે કે આનું ફલ હશે કે નહિ ? અત્યારે વર્તમાન તો કાંઈ દેખાતું નથી એવો સંદેહ કરે. (૪) પરપાખંડીનો હમેશાં પરિચય કરે. (૫) પરપાખંડીઓની પ્રશંસા કરવી. એ પાંચ સમકિતનાં દૂષણ કહેવાય તે જરૂર ટાળવાં જોઈએ.

(૮) પ્રભાવનાના આઠ પ્રકાર-(૧) જે કાળમાં જેટલાં સૂત્રાદિ હોય તેને ગુરુગમથી જાણે એ શાસનનો પ્રભાવક બને છે. (૨) ધર્મ કથા, વ્યાખ્યાન, કરીને શાસનના જ્ઞાનની પ્રભાવના કરે. (૨) મહાન વિકટ તપશ્ચર્યા કરીને શાસનથી પ્રભાવના કરે. (૪) ત્રણ કાળ અથવા ત્રણ મતનો જાણનાર હોય. (૫) તર્ક, વિતર્ક, હેતુ, વાદ, ચુક્તિ ન્યાય તથા વિદ્યાદિ બળથી વાદીઓના શાસ્ત્રાર્થથી પરાજય કરીને શાસનની પ્રભાવના કરે. (૬) પુરુષાર્થવાળો પુરુષ દીક્ષા લઈને શાસનની પ્રભાવના કરે. (૭) કવિના કરવાની શક્તિ હોય તો કવિતા કરીને શાસન પ્રભાવના કરે. (૮) બ્રહ્મચર્ય આદિ કોઈ મોટા મત લે તો પ્રગટ રીતે ઘણા માણસોની વચમાં લે. કારણકે એથી લોકોને શાસન પર શ્રદ્ધા અથવા મતાદિ લેવાની રુચિ વધે છે. અથવા દુર્ગંજ, સ્વધર્મી લાઈએને સહાયતા કરવી એ પણ પ્રભાવના છે, પરંતુ આજકાલ ચોમાસામાં અભક્ષ્ય વસ્તુની તથા લાડવા આદિની પ્રભાવના કરે છે, તો દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરવો જોઈએ કે એ પ્રભાવનાથી શાસનની કઈ પ્રભાવના થઈ કહેવાય ? અથવા એથી કેટલો લાભ ? એનો બુદ્ધિવાન પોતાથી વિચાર કરી શકે છે અને

પ્રભાવનાનો આપણો સાચો પ્રેમ હોય તો નાની નાની તત્ત્વજ્ઞાનમય ચોપડીઓની પ્રભાવના કરો કે જેથી આપણા ભાઈઓને આત્મજ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થાય.

આગારના છ ભેદ—સમકિતની અંદર છ પ્રકારના આગાર છે (૧) રાજાનો આગાર (૨) દેવતાનો (૩) ન્યાતનો (૪) માતાપિતાનો ને ગુરુનો (૫) બળતકારનો (૬) દુષ્કાળમાં સુખથી આજીવિકા ન ચાલે તો એ છ ગાઢગાઢ કારણથી લાચારીથી સમકિતમાં કોઈ દોષ લાગી જાય તો વિદ્વન પસાર થયે દોષ માટે પશ્ચાત્તાપ કરી શુદ્ધ થવું.

(૧૦) જયણાના છ પ્રકાર—(૧) આલાપ—સ્વધર્મીભાઈઓની સાથે એકવાર બોલે. (૫) સલાપ—સ્વધર્મી ભાઈઓની સાથે વારંવાર બોલે. (૩) મુનિને દાન દેવું અથવા સ્વધર્મી ભાઈઓની વાતસહ્યતા કરવી. (૪) એવું વારંવાર પ્રતિદિન કરે. (૫) ગુણીજનોનાં ગુણ પ્રગટ કરે. (૬) તથા વંદન નમસ્કાર બહુમાન કરે તથા

(૧) મિથ્યાત્વી સાથે વગર બેલાગ્યે બોલવું નહિ.

(૨) „ „ વારંવાર બોલવું નહિ.

(૩) „ ને ધર્મ નિમિત્તે નહિ પણ અનુકંપા યોગ્ય હોય તો દાન દેવું.

(૪) „ ની પ્રશંસા કરવી નહિ

(૫) „ સ્તુતિ કરવી નહિ.

(૬) „ ને વદના, નમસ્કાર કરવાં નહિ.

(૧૧) સ્થાનના છ પ્રકાર—(૧) ધર્મરૂપી નગર તથા સમકિતરૂપી દરવાજા (૨) ધર્મરૂપી વૃક્ષ તથા સમ્યક્ત્વરૂપી થડ (૩) ધર્મરૂપી પ્રાસાદ તથા સમકિતરૂપી નીવ (પાયો) (૪) ધર્મરૂપી લોજન તથા સમકિતરૂપી થાલ (૫) ધર્મરૂપી માલ તથા સમકિતરૂપી દુકાન (૬) ધર્મરૂપી રત્ન તથા સમકિતરૂપી તિલ્લેરી, એ—છ ભેદ.

(૧૨) ભાવનાના છ પ્રકાર—જીવ ચૈતન્ય લક્ષણ સુક્ત, અસંખ્યાત પ્રદેશી નિષ્કલંક અમૂર્તિ છે. (૨) અનાદિ કાલથી જીવ અને કર્મોનો સંયોગ છે. જેમ દૂધમાં ઘૃત તથા તલમાં તેલ, ધૂળમાં

ધાતુ, ફૂલમાં સુગંધ, ચંદ્રની કાંતિમાં અમૃત એ પ્રમાણે અનાદિ સંયોગ છે (૩) જીવ સુખદુઃખનો કર્તા છે અને ભોક્તા છે. નિશ્ચય નયથી કર્મનો કર્તા કર્મ છે અને વ્યવહારનયથી જીવ છે (૪) જીવ, નિત્ય દ્રવ્ય છે, ગુણ પર્યાય, પ્રાણ અને ગુણસ્થાનક સહિત છે. (૫) ભવ્ય જીવનો મોક્ષ થાય છે. (૬) જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર એ મોક્ષનો ઉપાય છે; એ છ ભેદ.

આ થોકડાને કંઠસ્થ મોઢે કરીને વિચાર કરો કે આ ૬૭ બોલ વ્યવહાર સમકિતના છે. એમાંથી મારામાં કેટલા છે અને પછી અધૂરા હોય તેમાં આગળ વધારવાની કોશીશ કરો અને પુરુષાર્થ દ્વારા એને પ્રાપ્ત કરો.

ઘટિ વ્યવહાર સમકિતના ૬૭ બોલ સંપૂર્ણ.

પટ્ટદ્રવ્ય પર ૩૧ દ્વાર.

૧ નામદ્વાર, ૨ આદિ, ૩ સંઠાણ, ૪ દ્રવ્ય, ૫ ક્ષેત્ર, ૬ કાળ, ૭ ભાવ, ૮ સામાન્ય વિશેષ, ૯ નિશ્ચય, ૧૦ નય, ૧૧ નિક્ષેપ, ૧૨ ગુણ, ૧૩ પર્યાય, ૧૪ સાધારણ, ૧૫ સાધર્મી, ૧૬ પરિણામિક, ૧૭ જીવ, ૧૮ મૂર્તિ, ૧૯ પ્રદેશ, ૨૦ એક, ૨૧ ક્ષેત્ર-ક્ષેત્રી, ૨૨ ક્રિયા, ૨૩ કર્તા ૨૪ નિત્ય, ૨૫ કારણ, ૨૬ ગતિ, ૨૭ પ્રવેશ, ૨૮ પૃચ્છા, ૨૯ સ્પર્શના, ૩૦ પ્રદેશસ્પર્શના અને ૩૧ અલ્પદ્વાર.

નામદ્વાર - ૧ ધર્મ, ૨ અધર્મ, ૩ આકાશ, ૪ જીવ, ૫ પુદ્ગલાસ્તિકાય, ૬ કાળદ્રવ્ય.

૨ આદિદ્વાર-દ્રવ્યાપેક્ષા બધા દ્રવ્ય અનાદિ છે. ક્ષેત્રાપેક્ષા લોકવ્યાપક છે તેમાં જીવ તથા પુદ્ગલ તે સાદિ છે પણ ધર્માસ્તિકાય, અધર્માસ્તિકાય અને આકાશ અનાદિ છે. કાળાપેક્ષા ષટ્ દ્રવ્ય અનાદિ છે. લાવાપેક્ષા ષટ્ દ્રવ્યમાં ઉત્પાદ, વ્યય અપેક્ષાએ સાદિસાન્ત છે.

૩ સંઠાણદ્વાર-ધર્માસ્તિકાયનું સંઠાણ ગાઠના ઓધણ જેવું
 ૦૦૦ આ રીતે વધતા લોકાન્ત સુધી અસંખ્ય પ્રદેશી છે. એવું જ
 ૦૦૦૦૦૦૦૦ અધર્માસ્તિકાયનું સંઠાણ, આકાશાસ્તિકાયનું સંઠાણ, લોકમાં લોકના દાગીના જેવું, અલોકમાં ઓધણાકાર; જીવ તથા પુદ્ગલનાં સંઠાણ અનેક પ્રકારનાં અને કાળને આકાર નહિ. પ્રદેશ નથી માટે.

દ્રવ્યદ્વાર-શુણ્ણપર્યાયના સમૂહ યુક્ત હોય તેને દ્રવ્ય કહે છે. દરેક દ્રવ્યના મૂળ છ-સ્વભાવ સામાન્ય છે. અસ્તિત્વ, વસ્તુત્વ, દ્રવ્યત્વ, પ્રમેયત્વ, સત્ત્વ, અગુરુલઘુત્વ. ઉત્તર-સ્વભાવ અનંત છે. યથા-નાસ્તિત્વ, નિત્ય, અનિત્ય, એક, અનેક, લેદ, અલેદ, ભવ્ય, અભવ્ય, વકતવ્ય, પરમ ઈત્યાદિ, ધર્મ, અધર્મ આકાશ એક એક દ્રવ્ય છે. જીવ, પુદ્ગલ, કાળ અનંત છે. વિશેષ સ્વભાવ પોતપોતાના શુણ્ણ છે કે જેમ છ દ્રવ્યો અરસપરસ લિન્નતા ધરાવે છે

૫ ક્ષેત્રદ્વાર-ધર્મ, અધર્મ, જીવ અને પુદ્ગલ લોકવ્યાપક છે. આકાશ લોકલોક વ્યાપક છે અને કાળ રાત્રીમાં પ્રવર્તનરૂપ છે અને ઉત્પાદ, વ્યય રૂપે લોકલોક વ્યાપક છે.

૬ કાળદ્વાર-ધર્મ, અધર્મ, આકાશ. દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત છે. ઉત્પાદ, વ્યય અપેક્ષાથી સાદિસાન્ત છે. પુદ્ગલ, દ્રવ્યપેક્ષા અનાદિ અનંત સ્કંધમાં મળવું વિખરાવીને અપેક્ષાથી સાદિસાન્ત છે. કાળદ્રવ્ય દ્રવ્યાપેક્ષા અનાદિ અનંત, સ્મય્યાપેક્ષા સાદિસાન્ત છે.

૭ ભાવ દ્વાર-પુદ્ગલ રૂપી છે. શેષ ૫ દ્રવ્યો અરૂપી છે.

૮ સામાન્ય વિશેષ દ્વાર સામાન્યથી વિશેષ જગવાન છે. જેમાં સામાન્યતા: દ્રવ્ય ૧ છે વિશેષતા: છ છે ધર્માસ્તિકાયનો ખાસ

ગુણ-ચલન સહાય છે. અધર્માં નો નિશ્ચય સહાય, આકાશાસ્તિઓનો. અવગાહનદાન, કાળનો વર્તના, જીવાસ્તિઓનો નૈતન્ય, પુદ્ગલાસ્તિઓનો પૂરણ, ગ્લન, વિધ્વંસન ગુણ અને ણીજાં ગુણો છયે દ્રવ્યોનાં અનંત છે.

૯ નિશ્ચય વ્યવહાર દ્વાર-નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્ય પોતપોતાના ગુણોમાં પ્રવર્તે છે, વ્યવહારમાં અન્ય દ્રવ્યોને પોતાના ગુણથી સહાયતા આપે છે. જેમ લોકાકાશમાં બધા દ્રવ્યો રહે છે તો તેને આકાશ અવગાહનમાં સહાયક થાય છે; પણ અલોકમાં અન્ય દ્રવ્યો નથી તો અવગાહનમાં સહાયતા નથી દેતી. છતાં અવગાહન ગુણમાં અગુરુલઘુગુણથી પદ્મગુણ હાનિ વૃદ્ધિ સદા થયા કરે છે એવી જ રીતે દ્રવ્યો માટે જાણવું.

૧૦ નય દ્વાર-આંશ જ્ઞાનને નય કહે છે. નય ૭ છે. તેનાં નામ-૧ નૈગમ. ૨ સંપ્રહ ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋતુસૂત્ર, ૫ શબ્દ, ૬ સમલિરૂઢ અને ૭ એવાંભૂત નય. એ સાતે નયવાળાની માન્યતા કેવી છે ? એ જાણવા માટે જીવ દ્રવ્ય ઉપર ૭ નય ઉતારે છે.

૧ નૈગમ નયવાળો-જીવ નામના બધાને દ્રવ્યપ્રાણ અને ગાહ્યક્રિયાથી

પ્રહણ કરે

૧ સંપ્રહ „ જીવ કહેવાથી જીવના અસંખ્ય પ્રદેશો પ્રહણ કરે.

૩ વ્યવહાર „ „ „ ત્રણ સ્થાવર જીવોને ગુણસ્થાનવર્તી વ્યવહારિક ક્રિયા પ્રહણ કરે.

૪ ઋતુસૂત્ર „ „ „ સુખદુઃખ ભોગવતા જીવના ઉપયોગને પ્રહણ કરે છે.

૫ શબ્દ „ „ „ જીવના ભાવપ્રાણોને પ્રહણ કરે છે.

૬ સમલિરૂઢ નયવાળો-જીવ કહેવાથી કેવળજાતી, લાયક, સમલિત વગેરે ગુણ ગુણો બતાવે છે.

૭ એવંભૂત „ „ „ સિદ્ધ અવસ્થા (સંપૂર્ણ શુદ્ધ અવસ્થા)
ખતાવે છે.

એ રીતે સાતેય નય બધા દ્રવ્યો પર ઉતારી શકાય.

૧૧ નિક્ષેપ દ્વાર-નિક્ષેપ ૪ છે, ૧ નામ, ૨ સ્થાપના, ૩ દ્રવ્ય
અને ૪ ભાવનિક્ષેપ.

૧ દ્રવ્યનાં નામ માત્રને નામનિક્ષેપ કહેવો.

૨ દ્રવ્યની સદૃશ કે અસદૃશ સ્થાપના (આકૃતિ) ને સ્થાપના
નિક્ષેપ કહેવો.

૩ દ્રવ્યની ભૂત કે ભવિષ્ય પર્યાયને વર્તમાનમાં કહેવી તે દ્રવ્ય
નિક્ષેપ.

૪ દ્રવ્યની મૂળ ગુણયુક્ત દશાને ભાવ નિક્ષેપ કહે છે.

૫૮ દ્રવ્ય પર એ ચારે નિક્ષેપ ઉતારીને પણ બોધ કરી શકાય.

૧૨ ગુણ દ્વાર-પ્રત્યેક દ્રવ્યમાં ચાર ચાર ગુણો છે.

૧ ધર્માસ્તિકાયમાં ૪ ગુણ-અરૂપી, અચેતન, અક્રિય અને ચલન સહાય.

૨ અધર્માં „ ૪ „ „ „ „ „ „ સ્થિર „

૩ આકાશાસ્તિં, „ ૪ „ „ „ „ „ „ અવગાહનદાન

૪ જીવાસ્તિ „ ૪ „ અરૂપી ચૈતન્ય, સક્રિય અને ઉપયોગ સા
જ્ઞાન, દર્શન ચારિત્ર અને વીર્ય.

૫ કાળ દ્રવ્યમાં „ ૪ „ અરૂપી અચેતન, અક્રિય, અને વર્તનાગુણ.

૬ સુદ્ગલાસ્તિં „ ૪ „ રૂપી, અચેતન, સક્રિય, અને પૂરણ, ગલન.

૧૩ પર્યાય દ્વાર-પ્રત્યેક દ્રવ્યની ચાર ચાર પર્યાયો છે.

૧ અધર્માસ્તિં ની ૪ પર્યાય-સ્કંધ, દેશ પ્રદેશ અને અગુરુલઘુ.

૨ અધર્માસ્તિં „ „ „ „ „ „

૩ આકાશાસ્તિં „ „ „ „ „ „

૪ જીવાસ્તિ ૪ અવ્યાબાધ, અનાવગાહ, અમૂર્ત, ,,

૫ પુદ્ગલાસ્તિ ૫ વર્ણ ગન્ધ, રસ, સ્પર્શ.

૬ કાળદ્રવ્ય ૬ ભૂત, લવિષ્ય, વર્તમાન, અશુરુલઘુ.

૧૪ સાધારણ દ્વાર-સાધારણ ધર્મ જે અન્ય દ્રવ્યમાં પણ લાભે; જેમ ધર્માસ્તિમાં અશુરુલઘુ. અસાધારણ ધર્મ જે અન્ય દ્રવ્યમાં ન લાભે. જેમ ધર્માસ્તિકાયમાં ચલનસહાય ઇત્યાદિ.

૧૫ સાધર્મી દ્વાર-ષટ્ દ્રવ્યોમાં પ્રતિસમય ઉત્પાદ-વ્યયપણું છે, કેમકે અશુરુલઘુ પર્યાયમાં ષટ્ ગુણ હાનિ વૃદ્ધિ થાય છે તે છયે દ્રવ્યોમાં પ્રવર્તે છે.

૧૬ પરિણામી દ્વાર-નિશ્ચય નયથી છયે દ્રવ્યો પોતપોતાના ગુણોમાં પરિણમે છે, વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ અન્યાન્ય સ્વલાવમાં પરિણમે છે જેમ જીવ મનુષ્યાદિરૂપે અને પુદ્ગલ બે પ્રદેશી ચાવત અનંત પ્રદેશી સ્કંધ રૂપે પરિણમે છે.

૧૭ જીવ દ્વાર-જીવાસ્તિકાય જીવ છે, શેષ ૫ દ્રવ્ય અજીવ છે.

૧૮ મૂર્તિ દ્વાર-પુદ્ગલ રૂપી છે. શેષ અરૂપી છે. કર્મ સંગે જીવ પણ રૂપી છે.

૧૯ પ્રદેશ દ્વાર-૫ દ્રવ્ય સપ્રદેશી છે. કાળ દ્રવ્ય અપ્રદેશી છે. ધર્મ-અધર્મ અસંખ્ય પ્રદેશી છે. આકાશ (લોકલોક અપેક્ષા) અનંત પ્રદેશી છે એકેક જીવ અસંખ્ય પ્રદેશી છે. અનંત જીવોના અનંત પ્રદેશ છે. પુદ્ગલ પરમાણુ અપ્રદેશી છે. પરંતુ પુદ્ગલ સ્કંધ સ્વીચાવત અનંત પ્રદેશી છે. સ્કંધમાં રહેલ એક પરમાણુ પુદ્ગલ પ્રદેશ ગણાય છે.

૨૦ એક દ્વાર-ધર્મ, અધર્મ, આકાશ એકેક દ્રવ્ય છે, શેષ ૩ અનંત છે.

૨૧ લેનક્ષેત્રી દ્વાર-આકાશ ક્ષેત્ર છે. બાકીના ક્ષેત્રી છે. એટલે કે પ્રત્યેક લોકાકાશ પ્રદેશ પર પાચેય દ્રવ્ય પોતપોતાની ક્રિયા કરવા છતાં એક બીજામાં મળી જતા નથી.

૨૨ ક્રિયા દ્વાર-નિશ્ચયથી બધા દ્રવ્યો પોતપોતાની અશુરુલઘુ-ગુણથી સક્રિય ઉત્પાદ, વ્યયરૂપે ક્રિયા કરે છે. વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ ક્રિયા કરે છે, શેષ અક્રિય છે.

૨૩ નિત્ય દ્વાર-દ્રવ્યસ્થિતિક નયથી બધા દ્રવ્ય નિત્ય છે. પર્યાય અપેક્ષાથી બધા અનિત્ય છે, વ્યવહાર નયથી ગતિ આદિ પર્યાય આશ્રી જીવ, પુદ્ગલ અનિત્ય છે. શેષ ૪ દ્રવ્ય નિત્ય છે.

૨૪ કારણ દ્વાર-પાંચેય દ્રવ્ય જીવને કારણ છે, પણ જીવ કોઈને કારણ નથી. જેમ જીવ કર્તા અને ધર્મા. કારણ મળવાથી જીવને ચલન કાર્યની પ્રાપ્તિ થઈ. એમ જ બીજાં દ્રવ્યો સમજવાં

૨૫ કર્તા દ્વાર-નિશ્ચયથી બધાં દ્રવ્ય પોતપોતાના સ્વભાવ કાર્યના કર્તા છે. વ્યવહારથી જીવ અને પુદ્ગલ કર્તા છે શેષ અકર્તા છે.

૨૬ વ્યાપકતા-આકાશની વ્યાપકતા લોકાલોકમાં છે. શેષની લોકમાં છે.

૨૭ પ્રવેશ દ્વાર-એક એક આકાશ પ્રદેશ પર પાંચેય દ્રવ્યોના પ્રવેશ છે. તેઓ પોતપોતાની ક્રિયા કર્યે જાય છે. છતાં એક બીજા ભળી જતાં નથી. જેમ એક નગરમાં ૫ માણસ પોતપોતાના કાર્ય કરતાં રહે પણ એકરૂપ ન થાય.

૨૮ પૃચ્છા દ્વાર-શ્રી ગૌતમસ્વામી શ્રી વીરપ્રભુને સવિનયે નીચેના પ્રશ્ન કરે છે.

૧ ધર્માન્તા ૧ પ્રદેશને ધર્માન્ કહેવાય છે શું? ઉત્તર-નહિ (એવાંભૂત ન્યાપેક્ષા) ધર્માન્તા ૧-૨-૩ જાવ સંખ્યાત, અસંખ્યાત પ્રદેશ. જેમાં ધર્માન્નો ૧ પણ પ્રદેશ બાકી હોય ત્યાંસુધી ધર્માન્ ન કહેવાય, સંપૂર્ણ પ્રદેશ ચુકતને જ ધર્માન્ કહે છે.

૨ કેવી રીતે? એવાંભૂત નયવાળો થોડા પણ ટુટેલા અપૂર્ણ પદાર્થને પદાર્થ ન માને, અખંડિત દ્રવ્યને જ દ્રવ્ય કહે. તેમ બધા દ્રવ્યો માટે સમજવું.

૩ લોકનો મધ્ય પ્રદેશ કયાં છે?

ઉં રતનપ્રભા ૧૮૦૦૦૦ યોજનની છે. તેની નીચે ૨૦૦૦૦ યોજન ઘનોદધિ છે. તેની નીચે અસંખ્ય યોજન ઘનવાયુ, અસંખ્ય યોજન તન વાયુ અને અસંખ્ય યોજન આકાશ છે. તે આકાશના અસંખ્યાતના ભાગમાં લોકનો મધ્ય ભાગ છે.

૪ અધોલોકનો! મધ્યપ્રદેશ કયાં છે? ઉ. પંકપ્રભા નીચેના
આકાશ પ્રદેશની સાંધિકમાં.

૫ ઉર્ધ્વ , , , ? ઉ. ય દેવલોકના ત્રીજા સ્થિતપ્રતરમાં.

૬ તીર્થ , , , ? ઉ. મેરુપર્વતના ૮ રૂચક પ્રદેશોમાં છે.

એજ રીતે ધર્માં અધર્માં, આકાશ, કાળ (દ્રવ્ય)ના
પ્રશ્નોત્તર સમજવા. જીવનો મધ્ય પ્રદેશ ૮ રૂચક પ્રદેશોમાં છે,
કાળનો મધ્ય પ્રાં વર્તમાન સમય છે

૨૯ સ્પર્શના દ્વાર-ધર્માસ્તિકાય, અધર્માં લોકાકાશ, જીવ
અને પુદ્ગલ દ્રવ્યને સ્પર્શી રહી છે. કાળને કયાંય સ્પર્શે, કયાંય ન
સ્પર્શે, એવી જ રીતે શેષ ૪ અસ્તિકાય સ્પર્શે, કાળ દ્રવ્ય ૨૧
દ્વીપમાં બધાં દ્રવ્યો ને સ્પર્શે. અન્ય ક્ષેત્રમાં નહિ.

૩૦ પ્રદેશ, સ્પર્શના દ્વાર

ધર્માંનો ૧ પ્રદેશ ધર્માંના કેટલા પ્રદેશને સ્પર્શે ? જ. ૩ પ્રાં ૩ ૬ પ્રાંને
સ્પર્શે.

” ” અધર્માં ” , , , ? જ. ૪, ઉ. ૭ ” ”
” ” આકાશાં ” , , , ? જ. ૭, ઉ. ૭ ” ”
” ” જીવ-પુદ્ગલ, ” , , ? જ. અનંત પ્રદેશોને સ્પર્શે.
” ” કાળ દ્રવ્યના કેટલા સમયને, ? સ્થાત્ અનંત સ્પર્શે.
સ્થાત્ નહિ

એવ અધર્માસ્તિકાયની પ્રદેશ સ્પર્શના જાણવી.

આકાશાંનો ૧ પ્રદેશ ધર્માંના જાં ૧-૨-૩ પ્રદેશ, ઉં
૭ પ્રદેશને પાણી સ્પર્શે. શેષ પ્રદેશ સ્પર્શના ધર્માસ્તિકાયવત્ જાણવી.
જીવનો ૧ પ્રદેશ ધર્માં જાં ૪ ઉં ૭ પ્રદેશને સ્પર્શે } શેષ પ્રા. સ્પ-
પુદ્ગલાં ” ” જાં ૪ ઉં ૭ ” ” } ર્શના ધર્મા-
કાળ દ્રવ્યનો ૧ સમય, પ્રદેશને સ્થાત્ સ્પર્શે. સ્થાત્ નહિ } સ્તિકાયવત્
પુદ્ગલાંના ૨ પ્રદેશ, જાં. જાંજાણી ૨ અધિક (૨) પ્રદેશને સ્પર્શે અને
ઉ. પાંચાંગુલી ૨ અધિક ૫×૨=૧૦+૨=૧૨
પ્રદેશ સ્પર્શે.

એવી જ રીતે ૩-૪-૫ જીવ અનંત પ્રદેશ જાં બમણાથી ૨ અધિક ૭૦ પાંચગણાથી ૨ અધિક પ્રદેશને સ્પર્શે.

૩૧ અલ્પબહુત્વ દ્વાર- દ્રવ્ય અપેક્ષા-ધર્મ અધર્મ આકાશ પરસ્પર તુલ્ય છે, તેથી જીવ દ્રવ્ય અનંતગણા, તેથી પુદ્ગલ અનંતગણા તેથી કાળ અનંતો.

પ્રદેશ અપેક્ષા-સર્વથી થોડા ધર્મ, અધર્મના પ્રદેશ તેથી જીવના પ્રદેશ અનંતગણા તેથી પુદ્ગલના પ્રાં અનંત, તેથી કાળદ્રવ્યના પ્રાં અનંત, તેથી આકાશાં પ્રદેશ અનંતગણા.

દ્રવ્ય અને પ્રદેશનો ભેગો અલ્પબહુત્વ :-સૌથી થોડો ધર્મ, અધર્મ આકાશના દ્રવ્ય, તેથી ધર્મ અધર્મના, પ્રદેશ અસંખ્ય તેથી જીવ દ્રવ્ય અનંત તેથી જીવના પ્રદેશ અસંખ્ય તેથી પુદ્ગલ દ્રવ્ય અનંત તેથી પુાં પ્રદેશ અસંખ્ય, તેથી કાળના દ્રવ્ય પ્રદેશ અનંત, તેથી આકાશ પ્રદેશ અનંતગણા.

ઇતિ પદ્મદ્રવ્ય પર ૩૧ દ્વાર સંપૂર્ણ

(૫૭) ચાર ધ્યાન.

ધ્યાન ૪ ભેદ:-આર્ત, રૌદ્ર, ધર્મ અને શુકલધ્યાન.

(૧) આર્તધ્યાનના ૪ પાયા-૧ મનોજ વસ્તુની અભિલાષા કરે, ૨ અમનોજ વસ્તુનો વિયોગ ચિંતવે, ૩ રોગાદિ અનિષ્ટોનો વિયોગ ચિંતવે અને ૪ પરભવના સુખ માટે નિયાળું કરે.

આર્તધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ ચિંતા-શોક કરવો. ૨ અશ્રુપાત કરવો ૩ આકન્ઠ (વિલાપ) શબ્દ કરીને રોવું અને ૪ છાતી, માથું આદિ કૂટીને રોવું.

(૨) રૌદ્રધ્યાનના ૪ પાયા-હિંસામાં, જૂઠામાં, ચોરીમાં, કારા-ગૃહમાં ફસાવવામાં આનંદ માનવો (જો પાપ કરીને કે કરવામાં ખુશી થવું-)

રૌદ્રધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ થોડા અપરાધ પર ઘણો ગુસ્સો, દ્વેષ કરે, ૨ વધુ અપરાધ પર અત્યંત ગુસ્સો, દ્વેષ કરે, ૩ અજ્ઞાન-તાથી દ્વેષ રાજો અને વાવજીવ સુધી દ્વેષ રાજો.

(૩) ધર્મધ્યાનનાં ૪ પાયા - વીતરાગની આજ્ઞાનું ચિંતવન કરે. ૨ કર્મ આવવાનાં સ્થાન (કારણ)ને વિચારે, ૩ શુભાશુભ કર્મ વિપાકને વિચારે અને ૪ લોક સંસ્થાનનો વિચાર કરે.

ધર્મધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ વીતરાગ-આજ્ઞાની રૂચિ, ૨ નિસર્ગી (જ્ઞાનાદિ ઉપજવાથી થયેલી) રૂચિ, ૩ ઉપદેશ રૂચિ અને સૂત્ર (સિદ્ધાંતઆગમ) રૂચિ.

ધર્મધ્યાનનાં ૪ અવલંબન-વાંચના, પૃછના, પરાવર્તના અને ધર્મકથા.

ધર્મધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા-૧ એગચ્યાણુપેકા=જીવ એકલો આવ્યો, એકલો જશે, એવા જીવના એકલાપણાનો વિચાર, ૨ અણિચ્યાણુપેકા=સંસારની અનિત્યતાનો વિચાર, ૩ અસરણાણુપેકા=સંસારમાં કોઈ કોઈનું શરણ નથી ઇં વિચાર, અને ૪ સમારાણુપેકા=સંસારની સ્થિતિ (દશા)નો વિચાર કરવો.

૪ શુકલધ્યાનના ૪ પાયા-૧ એક એક દ્રવ્યમાં ભિન્ન ભિન્ન અનેક પર્યાય-ઉપપન્ને વા, વિગમે વા, ધ્રુવે વા-ભાવોનો વિચાર કરવો, ૨ અનેક દ્રવ્યોમાં એક ભાવ (અગુરુલઘુ આદિ)નો વિચાર કરવો. ૩ અચળાવસ્થામાં ત્રણેય યોગોનું નિરૂદ્ધપણું વિચારે, ૪ ઔદ્ભા શુભસ્થાનની સૂક્ષ્ણ ક્રિયાથી પણ નિવર્તવાનું ચિંતવે.

શુકલધ્યાનનાં ૪ લક્ષણ-૧ દેવાદિના ઉપસર્ગથી ચલિત ન થાય, ૨ સૂક્ષ્મભાવ (ધર્મની ઝીણવટ) સાંભળીને ગ્જ્ઞાનિ ન લાવે, ૩ શરીર-આત્માને ભિન્ન ચિંતવે અને ૪ શરીરને અનિત્ય સમજી પુદ્ગલને પરવસ્તુ જાણીને તેમનો ત્યાગ કરે.

શુકલધ્યાનનાં ૪ અવલંબન-૧ ક્ષમા, ૨ નિર્વૌલતા, ૩ નિષ્કપટતા, ૪ મદરહિતતા.

શુકલધ્યાનની ૪ અનુપ્રેક્ષા-૧ આ જીવે અનંતવાર સંસાર ભ્રમણ કર્યું છે, એમ વિચારે, ૨ સંસારની બધી પૌદ્ગલિક વસ્તુ અનિત્ય છે, મુલ પુદ્ગલ અશુભ રૂપે અને અશુભ, મુલ રૂપે પરિણમે છે માટે શુભાશુભ પુદ્ગલેશમાં આસક્તિ પાતીને સમગ્રેષુ ન

કરવો. ૩ સંસાર પરિભ્રમણનું મૂળ કારણ શુભા શુભ કર્મ છે, કર્મ-
બાંધના મૂળ કારણ ૪ હેતુ છે એમ વિચારે અને ૪ થું-કર્મહેતુઓને
છોડીને સ્વસત્તામાં રમણતા કરવાનો વિચાર. આવા વિચારોમાં તન્મય
(એક રૂપ) થઈ જવાય તે શુકલ ધ્યાન.

ઘટિ ચાર ધ્યાન સંપૂર્ણ,

રૂપી અરૂપીના બોલ.

ગાથા :-કર્મકૃ પાવકાણા ય, માણ વચન્નેગા ય કર્મકદેહે :

સુહુમખ્યએસી ખંધે, એ સંવે ચઉ ફાસા ૧

અર્થ :-કર્મ ૮ (જ્ઞાનાવરણીયાદિ આઠ કર્મ) પાપસ્થાનક
(પ્રાણાતિપાતાદિ અઠાર પાપસ્થાનક) ૧૮ કુલ ૨૬. ૨૭ મનયોગ,
૨૮ વચનયોગ, ૨૯ કાર્મણ શરીર અને ૩૦ સૂક્ષ્મપ્રદેશી સ્કંધ, એ
સર્વે ત્રીશ બોલ રૂપી ચક્રસ્પર્શી છે. તેમાં સોળ બોલ લાભે-૫ વર્ણ,
૨ ગંધ ૫ રસ અને ૪ સ્પર્શ (શીત, ઉષ્ણ, રૂક્ષ અને સ્નિગ્ધ)

ઘણ તણવાય ઘણોદહિ, પુદવિ સત્તે વ સત્તનિરીયાણું;

અસંખેજ દીવ સમુદ્ધા, કર્પા ગેવિલ્લ આણુત્તરા મિદ્ધિ. ૨

અર્થ :-૧ ઘનવાત. ૨ તનવાત. ૩ ઘનોદ્દધિ, પૃથ્વી સાત ૧૦
૧૧ અસંખ્યાતા દ્વીપ, ૧૨ અસંખ્યાતા સમુદ્ર, બાર દેવલોક
૨૪, નવ જૈવેયક-૩૩ પાંચ અનુત્તર વિમાન ૩૮, મિદ્ધશિલા ૩૯.

ઉરાલિયા ચઉદેહા, પુગ્ગલકાય છ દ્રવ્ય લેસ્સા ય;

તહેવ કાયન્નેગેણું, એ સંવેણું અઠ ફાસા. ૩

અર્થ :-૪૦ ઔદારિક શરીર, ૪૧ વૈકિય શરીર, ૮૨
આહારક શરીર ૪૩ તૈન્નસ શરીર (એ ચાર દેહ), ૪૪ પુદ્ગલ-
સ્તિકાયનો બાદર સ્કંધ, ૪ દ્રવ્ય લેસ્સા (કૃણાદિક) ૫૦, ૫૧ કાયયોગ

એ સર્વ મળી એકાવન બોલરૂપી આઠ સ્પર્શી, છે. તેમાં વીશ બોલ લાભે (૫ વર્ણ ૨ ગંધ, ૫ રસ અને ૮ સ્પર્શી).

પાવકાણા વિરધ, ચઉ ચઉ બુદ્ધિ ઉગાહે ;
સન્ના ધર્મમતિય પંચ ઉઠાણું. ભાવલેસ્મા તિદિક્ષિય. ૪

અર્થ :—અઠારે પાપસ્થાનકની નિવૃત્તિ ૧૮, ચાર બુદ્ધિ તે ૧૬ ઔત્પાતિકા, ૨૦ ગૈનયિકા, ૨૧ કાર્મિકા અને ૨૨ પરિણામિકા, ચાર મતિ તે ૨૩ અવગ્રહ, ૨૪ ઇહા, ૨૫ અવાય અને ૨૬ ધારણા; ચાર સંજ્ઞા ને ૨૭આહાર, ૨૮ભય, ૨૯મૈથુન અને ૩૦પરિગ્રહ મંજ્ઞા; પાંચ અસ્તિકાય તે ૩૧ ધર્માસ્તિકાય, ૩૨અધર્માસ્તિકાય, ૩૩ આકાશાસ્તિકાય, ૩૪ કાળ, અને ૩૫ જીવાસ્તિકાય, પાંચ ઉઠાણુ તે ૩૬—ઉત્થાન ૩૭ કર્મ ૩૮ વીર્ય, ૩૯ બળ અને ૪૦ પુરુષાકાર પરાક્રમ, છ ભાવ લેશ્યા ૪૧ અને ત્રણ દષ્ટિ તે—૪૨ સમકિત દષ્ટિ, ૪૩ મિથ્યાદષ્ટિ અને ૪૪ મિશ્રદષ્ટિ.

દંડાણુ ત્રાણુ સાગરા, અણાગરા ચઉવીસે દંડંગા જીવ;
એ સવ્વે અવન્ના, અરૂવી અફાસગા ચેવ. ૫

અર્થ :—દર્શન ચાર તે—૫૦ ચક્ષુદર્શન, ૫૧ અચક્ષુદર્શન, ૫૨ અવધિદર્શન, અને ૫૩ કેવળદર્શન, જ્ઞાન પાંચ તે ૫૪ મતિજ્ઞાન, ૫૫ શ્રુતજ્ઞાન, ૫૬ અવધિજ્ઞાન, ૫૭ મનપર્વવ જ્ઞાન અને ૫૮ કેવળ જ્ઞાન, ૫૯ સાકારોપયોગ તે જ્ઞાનનો ઉપયોગ. ૬૦ અનાકારોપયોગ તે દર્શનનો ઉપયોગ, ૬૧ ચોવીસે દંડકના જીવો.

એ સઘળાં ૬૧ બોલમાં વર્ણ, ગંધ, રસ, સ્પર્શ ન લાભે કારણ કે એ સર્વ બોલ અરૂપીના છે.

મતિ રૂપી અરૂપીના બોલ સંપૂર્ણ.

પ્રમાણુ નય

શ્રી ગતુયોગદ્વાર સૂત્ર અને અન્ય પ્રત્યેકને આધારે ૨૮ નરે હોવાય છે. (૧) ગ્રાત નય (૨) નાર નિરોપ, (૩) દ્રવ્ય, ચુલ્ક, પર્યાય, (૪) દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ, (૫) દ્રવ્ય-ભાવ, (૬) કાર્ય-કારણ.

(૭) નિશ્ચય-વ્યવહાર, (૮) ઉપાદાન-નિમિત્ત, (૯) ચાર પ્રમાણ, (૧૦) સામાન્ય-વિશેષ, (૧૧) ગુણ-ગુણી, (૧૨) જ્ઞેય, જ્ઞાન, જ્ઞાની, (૧૩) ઉપને વા, ધુવે વા, (૧૪) આધેય-આધાર, (૧૫) આવિર્ભાવ, તિરોભાવ, (૧૬) ગૌણતા-મુખ્યતા, (૧૭) ઉત્સર્ગ-અપવાદ, (૧૮) ત્રણ આત્મા, (૧૯) ચાર ધ્યાન, (૨૦) ચાર અનુયોગ, (૨૧) ત્રણ જાગૃતિ, (૨૨) નવ વ્યાખ્યા, (૨૩) આઠ પક્ષ, (૨૪) સપ્તભંગી.

૧ નય-(પદાર્થના અંશને અહણ કરે તે) પ્રત્યેક પદાર્થના અનેક અનેક ધર્મ છે, અને એ દરેકને અહણ કરનાર એકેક નય ગણાય. એ રીતે અનંત નય થઈ શકે, પણ અત્રે સંક્ષેપથી ૬ નય વર્ણવશે.

નયના મુખ્ય ૨ ભેદ છે-દ્રવ્યાસ્તિક [દ્રવ્યને અહનારી] અને પર્યાયાસ્તિક [જે પર્યાયોને અહણ કરે તે] દ્રવ્યાસ્તિક નયના ૧૦ ભેદ, ૧ નિત્ય, ૨ એક, ૩ સત્, ૪ વકતવ્ય, ૫ અશુદ્ધ, ૬ અન્વય, ૭ પરમ, ૮ શુદ્ધ, ૯ સત્તા, ૧૦ પરમ ભાવ-દ્રવ્યાસ્તિક નય પર્યાયાસ્તિક નયના ૬ ભેદ-દ્રવ્ય, દ્રવ્ય વ્યંજન, ગુણ, ગુણવ્યંજન, સ્વભાવ અને વિભાવ-પર્યાયાસ્તિક નય. આ બન્ને નયોના ૭૦૦ ભાંગા થઈ શકે છે.

નય સાત-૧ નૈગમ, ૨ સંઅહ, ૩ વ્યવહાર, ૪ ઋણસૂત્ર, ૫ શબ્દ ૬ સમભિદ્ધ, ૭ એવાંભૂત નય, એમાંથી પહેલી ૪ નયોને દ્રવ્યાસ્તિક, અર્થ કે ક્રિયાનય કહે છે અને પાછલી ત્રણને પર્યાયાસ્તિક, શબ્દ કે જ્ઞાન-નય કહે છે. હવે તેનો વિસ્તાર કહે છે.

(૧) નૈગમ-નય જેનો એક (ગમ) સ્વભાવ નથી, અનેક માન, ઉન્માન, પ્રમાણથી વસ્તુ માને, ત્રણે કાળ, ૪ નિક્ષેપા, સામાન્ય-વિશેષ આદિ માને, તેના ૩ ભેદ-

[૧] અંશ-વસ્તુના અંશને અહીને વસ્તુ માને, જેમ નિગોદને સિદ્ધ સમાન માને.

[૨] અભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાન, ત્રણે કાળનો વર્તમાનમાં જ પ કરે.

[૩] વિકલ્પ-અધ્યવસાય ઉત્પન્ન થાય તે, એવા ૭૦૦ વિકલ્પ થઈ શકે તે.

શુદ્ધ નૈગમ નય અને અશુદ્ધ નૈગમ નય એમ બે ભેદ પણ છે.

[૧] સંગ્રહ નય-વસ્તુની મૂળ સત્તાને ગ્રહણ કરે. જેમ સર્વ જીવોને સિદ્ધ સમ જાણે. જેમ એગે આચા આત્મા એક છે. (એક સરખા સ્વભાવ અપેક્ષા.) ૩ કાળ, ૪ નિદેષા અને સામાન્ય માને, વિશેષ ન માને.

[૩] વ્યવહાર નય-અંતઃકરણ [આંતરિક દશા]ની દરકાર ન કરતાં બાહ્ય વ્યવહાર માને, જેમ જીવને મનુષ્ય તિર્યચ, નારક, દેવ માનવા જન્મ્યો, મર્યો વગેરે. પ્રત્યેક રૂપી પદાર્થોમાં વર્ણ, ગંધ આદિ ૨૦ બોલ સત્તામાં છે પણ બાહ્ય દેખાય તે જ માને, જેમ હંસનો ઘોળો, શુભાખને સુગંધી, સાકરને મીઠી માને, તેના પણ શુદ્ધ, અશુદ્ધ ૨ ભેદ, સામાન્ય સાથે વિશેષ માને, ૪ નિદેષા, ત્રણ કાળની વાતને માને.

[૪] ઋજુસૂત્ર-ભૂત, લવિષ્યની પર્યાયોને છોડી માત્ર વર્તમાન. સરળ-પર્યાયને માને. વર્તમાન કાળ, ભાવનિદેષ અને વિશેષને જ માને, જેમ સાધુ છતાં ભોગમાં ચિત્ત ગયું તેને ભોગી અને ગૃહસ્થ છતાં ત્યાગમાં ચિત્ત ગયું તેને સાધુ માને.

એ ચાર દ્રવ્યાસ્તિક નય છે. એ ચાર નય સમકિત, દેશત્રત, સર્વત્રત, લબ્ય, અલબ્ય બન્નેમાં હોય પણ શુદ્ધોપયોગ રહિત હોવાથી જીવનું કલ્યાણ નથી થતું.

[૫] શબ્દ નય-સરખા શબ્દોનો એક જ અર્થ કરે, વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિદેષને જ માને. લિંગભેદ ન માને. શુદ્ધ ઉપયોગને જ માને. જેમકે-શકેન્દ્ર, દેવેન્દ્ર, પુરેન્દ્ર, સુચિપતિ એ બધાને એક માને.

[૬] સમક્ષિદ્ધ નય-શબ્દના લિન્ન લિન્ન અર્થને માને, જેમ શકસિંહાસન પર બેઠેલાને જ શકેન્દ્ર માને. એક અંશ ન્યૂત હોય તેને પણ વસ્તુ માની લે; વિશેષ ભાવનિદેષ અને વર્તમાન કાળને જ માને.

(૭) એવંભુત નય-એક અશ પણ કમ ન હોય એને વસ્તુ માને શેષને અવસ્તુ માને. વિશેષ, વર્તમાનકાળ અને ભાવનિક્ષેપાને જ માને

જે નયથી જ એકાંત પક્ષ ગ્રહણ કરે તે નયાભાસ (મિથ્યાત્વી) કહેવાય છે. જેમ સાત આંધળાએ ૧ હાથીના અનુક્રમે દંતુશળ, સૂંઢ, કાન, પેટ, પગ, પૂછડું અને કુંભસ્થળ પકડીને કહેવા લાગ્યા કે હાથી સાંભેલા જેવો, હડકુમાન જેવો, સુપડા જેવો, કોઠી જેવો, થાંભલા જેવો, આમર જેવો કે ઘડા જેવો છે. તો સમદષ્ટિ તો બધાંને એકાંતવાદી સમજી મિથ્યા માનશે, પણ બધી નયો મેળવવાથી સત્ય સ્વરૂપ થાય છે અને તે જ સમદષ્ટિ કહેવાય.

૨ નિક્ષેપ ચાર-એકેક વસ્તુના જેમ અનંત નય હોઈ શકે તેમ નિક્ષેપ પણ અનંત હોઈ શકે પણ અહીં મુખ્ય ચાર નિક્ષેપા વર્ણવ્યા છે. નિક્ષેપા=સામાન્ય રૂપ પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન છે, વસ્તુ તત્ત્વગ્રહણમાં અતિ આવશ્યક છે. તેના ચાર ભેદ:-

(૧) નામનિક્ષેપ-જીવ કે અજીવનું અર્થ શૂન્ય, યથાર્થ કે અયથાર્થ નામ રાખવું તે.

(૨) સ્થાપના નિક્ષેપ- જીવ કે અજીવની સદશ (સદ્ભાવ) કે અસદશ (અસદ્ભાવ સ્થાપના (આકૃતિ, કે ઓડું) કરવી તે સ્થાપના નિક્ષેપ.

(૩) દ્રવ્ય નિક્ષેપ-ભૂત અને ભવિષ્યકાળની દશાને વર્તમાનમાં ભાવ શૂન્ય છતાં કહેવી-માનવી, જેમ યુવરાજને કે પદ્મપ્રેષ્ટ રાજાને રાજા માનવો, કોઈના કલેવર (મકદાં)ને એના નામે જાણવું.

(૪) ભાવ નિક્ષેપ-સપૂર્ણ ગુણયુક્ત વસ્તુને જ વસ્તુરૂપે માનવી.

દષ્ટાંત-મહાવીર નામ તે નામ નિક્ષેપ, તે ગમે તેનું નામ રાખ્યું હોય, મહાવીર લખ્યું હોય, ચિત્ર કર્યું હોય, મૂર્તિ હોય કે કોઈ ચીજ મૂકીને એને મહાવીર તરીકે કહીએ, તે મહાવીરનો સ્થાપના નિક્ષેપ, કેવળજ્ઞાન યથા પહેલાંના સંસારી જીવનને કે નિર્વાણ પામ્યાના બાદ

શરીરને મહાવીર માનવા તે મહાવીરનો દ્રવ્ય નિક્ષેપ. અને મહાવીર પોતે કેવળજ્ઞાન, દર્શન સહિત બિરાજતા હોય તેમને જ મહાવીર કહેવા તે ભાવ નિક્ષેપ માનવો. એ રીતે જીવ, અજીવ આદિ સર્વ પદાર્થોનું ચાર નિક્ષેપા ઉતારી જ્ઞાન થઈ શકે.

૩ દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય દ્વાર-ધર્માસ્તિકાય આદિ જેમ છ દ્રવ્ય છે; ચલન સહાય આદિ સ્વભાવ તે દરેકના જુદા ગુણ છે; અને દ્રવ્યોમાં ઉત્પાદ, વ્યય, આદિ પરિવર્તન થવું તે પર્યાયો છે. મૂળ ગુણ અને દ્રવ્ય ધ્રુવ છે.

દષ્ટાંત-જીવ તે દ્રવ્ય, જ્ઞાન-દર્શન આદિ ગુણ, મનુષ્ય, તિર્થંચ, દેવ, સાધુ આદિ દશા તે વ્યંજન પર્યાય સમજવી અને ગુણોમાં ઉપયોગ આશ્રી પરિવર્તન દશાને અર્થ પર્યાય.

૪. દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ, દ્વાર-દ્રવ્ય તે જીવ, અજીવ આદિ; ક્ષેત્ર તે આગાશ પ્રદેશ, કાળ તે સમય, ઘડી, જાવ કાળગક; ભાવ વર્ણુ ગંધ, રસ, સ્પર્શ આદિ. જીવ, અજીવ બધા ઉપર દ્રવ્ય ક્ષેત્ર, કાળ, ભાવ ઉતારી શકાય.

૫. દ્રવ્ય-ભાવ-દ્વાર-માવને પ્રકટ કરવામાં તે સહાયક દ્રવ્ય છે. જેમ દ્રવ્યથી જીવ અમર, શાશ્વત છે, ભાવથી અશાશ્વત છે દ્રવ્યથી લોક શાશ્વત છે, ભાવથી અશાશ્વતો છે એટલે કે દ્રવ્ય તે મૂળ વસ્તુ છે, સદૈવશાશ્વતી છે, ભાવ તે વસ્તુની પર્યાય છે; -અશાશ્વતી છે

જેમ ભામરો લોકકુંડોતરે છે તેમા 'ક' જેવો આકારબની ગયો દ્રવ્ય 'ક' અને કોઈ પંડિતે સમજને 'ક' લખ્યો તે ભાવ 'ક' તાણ્યો.

૬ કારણ-કાર્ય દ્વાર-કાર્ય (સાધ્ય)ને પ્રગટ કરનાર પહોંચાનાર તે કારણ છે. કારણ વિના કાર્ય ન થાય. જેમ ઘડો બનાવવો ન કાર્ય છે, તો માટી, કુંભાર આકડો આદિ કારણ અવશ્ય જેમજો. માટે કારણ મુખ્ય છે.

૭ નિશ્ચય વ્યવહાર-નિશ્ચયને પ્રકટ કરનાર તે વ્યવહાર છે. વ્યવહાર બળવાન છે. વ્યવહારથી જ નિશ્ચયને પહોંચી શકાય છે.

જેમ નિશ્ચયમાં કર્મના કર્તા કર્મ છે, વ્યવહારથી જીવ કર્મોનો કર્તા મનાય છે. જેમ નિશ્ચયથી આપણે ચાલીએ છીએ અને વ્યવહારથી કહીએ કે ગામ આવ્યું. પાણી ચુવે તેને કહીએ કે નાળ ચુવે છે ઇત્યાદિ.

૮. ઉપાદાન-નિમિત્ત-ઉપાદાન તે મૂળ કારણ જે સ્વયં કાર્યરૂપ પરિણામે જેમ ઘડાનું ઉપાદાન કારણ માટી અને નિમિત્ત તે સહકારી કારણો જેમાં ઘડો બનાવવામાં કુંભાર, પાવડો ચાકડો, વગેરે, શુદ્ધ નિમિત્ત કારણ હોય તો ઉપાદાનને સાધક થાય અને અશુદ્ધ નિમિત્ત હોય તો ઉપાદાનને બાધક પણ થાય.

૯ ચાર પ્રમાણુ-પ્રત્યક્ષ, આગમ, અનુમાન અને ઉપમા પ્રમાણુ. પ્રત્યક્ષના ૨ ભેદ- ૧ ઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ (પાંચ ઇન્દ્રિયોથી થતું પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન) અને ૨ નોઇન્દ્રિય પ્રત્યક્ષ (ઇન્દ્રિયોની સહાય વિના માત્ર આત્મશુદ્ધતાથી પ્રત્યક્ષ જ્ઞાન થાય તે) તેના ૨ ભેદ-૧ દેશથી તે અવધિ મનપર્યાવ જ્ઞાન અને ૨ સર્વથી તે કેવળજ્ઞાન.

આગમ પ્રમાણુ-શાસ્ત્રવચન, આગમોની હકીકતોને પ્રમાણુ માનવી.

અનુમાન પ્રમાણુ-જે વસ્તુ અનુમાનથી જણાય તે. તેના ૫ ભેદ.

૧ કારણથી-જેમ ઘડાનું કારણ, માટીનું કારણ ઘડો નથી.

૨ શુભથી-જેમ પુષ્પમાં સુગંધ, સુવર્ણમાં કોમળતા, જીવમાં જ્ઞાન.

૩ આસરણુ જેમ ધુમાડાથી અગ્નિ, વિજળીથી વાદળાં આદિ જાણવું તે.

૪ આવચવેણુ-જેણે દંતૂશળથી હાથી, ચુડીઓથી જૈરી, શાસન રૂચિથી સમકિતી જણાય.

૫ દિક્ષિસામન્ત-સામાન્યથી વિશેષને જાણે જેમ ૧ રૂપીઆને જોઇ ઘણાને જાણે ૬ માણસને જોવાથી આખા દેશના માણસોને જાણે.

ભલા બૂરા ચિન્હ જોઇને ત્રણેય કાળના જ્ઞાનની કલ્પના અનુમાનથી થઈ શકે છે.

ઉપમા પ્રમાણુ-ઉપમા આવી, સરખામણીથી જ્ઞાન કરવું તેના ૪ ભેદ. [૧] યથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા [૨] યથાર્થ વસ્તુને

અયથાર્થ ઉપમા, [૩] અયથાર્થ વસ્તુને યથાર્થ ઉપમા અને [૪] અયથાર્થ વસ્તુને અયથાર્થ ઉપમા.

૧૦ સામાન્ય-વિશેષ-સામાન્યથી વિશેષ બળવાન છે સમુદાય રૂપ જાણવું તે સામાન્ય. વિવિધ ભેદાનુભવથી જાણવું તે વિશેષ જેમ દ્રવ્ય સામાન્ય, જીવ અજીવ વિશેષ.

જીવ દ્રવ્ય સામાન્ય, સંસારી, સિદ્ધ વિશેષ ઇત્યાદિ.

૧૧ ગુણ-ગુણી-પદાર્થમાં ખાસ વસ્તુ (સ્વભાવ) છે તે ગુણ છે. અને એ ગુણ જેમાં છે તે વસ્તુ [ગુણધારક] ને ગુણી કહે છે. જેમ જ્ઞાન તે ગુણ અને જીવ ગુણી. સુગંધ ગુણ, પુષ્પ ગુણી; ગુણ અને ગુણી અભેદ [અભિન્ન] રૂપે રહે છે.

૧૨. જ્ઞેય-જ્ઞાન-જ્ઞાની જાણવા યોગ્ય [જ્ઞાનના વિષયભૂત] સર્વ દ્રવ્યો જ્ઞેય છે, દ્રવ્યોનું જાણવાપણું તે જ્ઞાન છે, અને પદાર્થોને જાણનાર તે જ્ઞાની છે. જેમ દ્યેય, ધ્યાન, ધ્યાની વગેરે.

૧૩ ઉપન્ન વા, વિહન્ન વા, ધ્રુવે વા-ભિપજવું, નાથ થવું અને નિશ્ચળ રૂપે રહેવું, જેમ જન્મવું, મરવું અને જીવપણે કાયમ [અમર] રહેવું.

૧૪. આધેય-આધાર-ધારી રાખે તે આધાર, તેને આધારે રહે તે આધેય, જેમ-પૃથ્વી આધાર, ઘટાદિ પદાર્થો આધેય જીવ આધાર, જ્ઞાનાદિ આધેય.

૧૫. આવિર્ભાવ-તિરોભાવ-તિરોભાવ જે પદાર્થ દૂર છે, અને જે પદાર્થ-ગુણ નજીકમાં છે તે આવિર્ભાવ. જેમ દૂધમાં ધીને તિરોભાવ છે અને માખણમાં ધીને આવિર્ભાવ છે.

૧૬. ગૌણતા-મુખ્યતા-અન્ય વિષયો છોડીને આવશ્યક વસ્તુનું વ્યાખ્યાન કરાય તે મુખ્યતા, અને જે વસ્તુ ગુપ્તપણે-અપ્રધાન પણે રહી હોય તે ગૌણતા છે. જેમ-જ્ઞાનથી મોટા કાય છે, એમ કહેવામાં જ્ઞાનની મુખ્યતા રહી અને દર્શન, ચારિત્ર તપાકિની ગૌણતા રહી.

૧૭. ઉત્સર્ગ-અપવાદ-ઉત્સર્ગ તે ઉત્કૃષ્ટ માર્ગ છે, અને અપવાદ તેનો રક્ષક છે, ઉત્સર્ગ માર્ગથી પતિત અપવાદનું અવલંબન લઈને ફરીથી ઉત્સર્ગ (ઉત્કૃષ્ટ) માર્ગે પહોંચી શકે છે. જેમ સદા ૩ ગુપ્તિથી રહેવું તે ઉત્સર્ગ માર્ગ; અને ૫ સમિતિ તે ગુપ્તિના રક્ષક-સહાયક-અપવાદ માર્ગ છે. ઇત્યાદિ ષટ્દ્રવ્યમાં પણ જાણવા.

૧૮ ત્રણ આત્મા-ખડિરાત્મા, અંતરાત્મા અને પરમાત્મા. ખડિરાત્મા-શરીર, ધન, ધાન્યાદિ સમૃદ્ધિ, કુટુંબપરિવાર આદિમાં તટ્લીન થવું તે મિથ્યાત્વી.

અંતરાત્મા-ખાણ વસ્તુને પર સમજી તેને ત્યાગવા આહિ-ત્યાગે તે ૪ થી ૧૨ ગુણસ્થાનવાળા.

પરમાત્મા-સર્વ કાર્ય સિદ્ધ થયા, કર્મમુક્ત થઈ સ્વ-સ્વરૂપમાં લીન છે. તે સિદ્ધ પરમાત્મા તથા અરિહંત.

૧૯ ચાર ધ્યાન-૧ પદસ્થ-પંચ પરમેષ્ટિનાં ગુણોનું શબ્દોથી મનમાં ખોલીને ધ્યાન કરવું તે.

૨ પિંડસ્થ-શરીરમાં રહેલ અનંત ગુણયુક્ત ચૈતન્યનું અધ્યાત્મ-ધ્યાન કરવું.

૩ રૂપસ્થ-અરૂપી છતાં કર્મયોગે આત્મા સંસારમાં અને રૂપ ધારણ કરે છે. એ વિચિત્ર સંસાર અવસ્થાનો વિચાર અને સંસારથી છૂટવાના ઉપાય ચિંતવવા તથા અરિહંતનાં સ્વરૂપનો વિચાર.

૪ રૂપાતીત-સચ્ચિદાનંદ, અગમ્ય, નિરાકાર, નિરંજન, સિદ્ધ પ્રભુનું ધ્યાન કરવું. શુદ્ધ આત્મગુણોનો અનુભવ કરવો.

૨૦ ચાર અનુયોગ-૧ દ્રવ્યાનુયોગ-જીવ-અજીવ, ચૈતન્ય જડ (કર્મ), આદિ દ્રવ્યોનાં સ્વરૂપનું જેમાં વર્ણન હોય. ૨ ગણિતાનુયોગ-જેમાં ક્ષેત્ર, પહાડ, નદી દેવકોક, નારકી, દ્રવ્યોત્પત્તિ આદિના

ગણિત-માપનું વર્ણન હોય. ૩ ચરણકરણાનુયોગ જેમાં સાધુ-
શ્રાવકનો આચાર, ક્રિયાનું વર્ણન હોય. ૪ ધર્મકથાનુયોગ જેમાં
શ્રાવક, રાજા, રંક આદિના ગૌરાગ્યમય બોધદાયક હવન-પ્રસંગોનું
વર્ણન હોય.

૨૧ જાગરાણા ત્રણ-(૨) બુદ્ધ જાગરિકા-તીર્થંકર અને
કેવળીઓની દશા. (૨) અબુદ્ધ જાગરિકા-છન્નસ્થ મુનિઓની, અને
(૩) સુદ્ધ જાગરિકા-શ્રાવકોની.

૨૨ વ્યાખ્યા નવ-એકેક વસ્તુની ઉપચાર નયથી ૯-૯
રીતે વ્યાખ્યા કરાય.

(૧) દ્રવ્યમાં દ્રવ્યનો ઉપચાર-જેમ કાષ્ટમાં વંશલોચન.

(૨) દ્રવ્યમાં ગુણનો „ - „ હવ જ્ઞાનવંત છે.

(૩) „ પર્યાયનો „ - „ આ હવ સ્વરૂપવાન છે.

(૪) ગુણમાં દ્રવ્યનો „ - „ અજ્ઞાની હવ છે.

(૫) „ ગુણનો „ - „ જ્ઞાની છતાં બહુ સમાવંત છે.

(૬) „ પર્યાયનો „ - „ આ તપસ્વી ઘણા રૂપાળો છે.

(૭) પર્યાયમાં દ્રવ્યનો „ - „ આ પ્રાણી દેવતાનો હવ છે.

(૮) „ ગુણનો „ - „ આ મનુષ્ય બહુ જ્ઞાની છે.

(૯) „ પર્યાયનો „ - „ આ મનુષ્ય સ્થામ વર્ણનો છે. ૪૦

૨૩ પદ્મ આઠ-એક વસ્તુનો અપેક્ષાએ અનેક વ્યાખ્યા થઈ
શકે છે. એમાં મુખ્યતયાય આઠ પદ્મ લઈ શકાય:- નિત્ય, અનિત્ય,
એક અનેક, સત, અસત્ વકતવ્ય, અવ્યકતવ્ય. આ આઠ પદ્મ નિશ્ચય
અવધારથી હવ પર ઉતારે છે.

પક્ષ	વ્યવહાર નય અપેક્ષા	નિશ્ચય નય અપેક્ષા
નિત્ય.	એક ગતિમાં ફરતાં નિત્ય છે.	જ્ઞાન, દર્શન અપેક્ષા નિત્ય છે.
અનિત્ય.	સમય સમય આયુષ્ય ક્ષય થતાં અનિત્ય છે.	અગુરુલઘુ આદિ પર્યાયથી અનિત્ય છે.
એક	ગતિમાં વર્તતાએ દશાએ એક છે. પુત્ર ભાઈ, આદિ સગપણે અનેક છે	ચૈતન્ય અપેક્ષા જીવ એક છે. અસંખ્ય પ્રદેશાપેક્ષા અનેક છે.
અનેક		
સત્	સ્વગતિ સ્વક્ષેત્રાપેક્ષા સત્ છે	જ્ઞાનાદિ ગુણપેક્ષા સત્ છે.
અસત્	પરગતિ, પરક્ષેત્રાપેક્ષા અસત્ છે	પરગુણ અપેક્ષા અસત્ છે.
વકતવ્ય	ગુણસ્થાન આદિની વ્યાખ્યા થઈ શકે તે.	સિદ્ધના ગુણોને જે વ્યાખ્યા થઈ શકે.
અવ્યકતવ્ય	જે વ્યાખ્યા કેવળી પણ ન કરી શકે તે અનુક્રમ વગર વ્યાખ્યા થઈ શકે.	સિદ્ધના સર્વ ગુણોની વ્યાખ્યા ન થઈ શકે તે. તેમજ કોઈપણ એક ગુણ જેમકે કેવળ જ્ઞાન તેની સંપૂર્ણ વ્યાખ્યા કરી શકાય નહિં.

૨૫ સમ્પત્તભંગી-૧ સ્યાત્ અસ્તિ, ૩ સ્યાત્ નાસ્તિ ૩ સ્યાત્ અસ્તિ નાસ્તિ, ૪ સ્યાત્ અવકતવ્ય, ૫ સ્યાત્ અસ્તિ અવકતવ્ય, ૬ સ્યાત્ નાસ્તિ અવકતવ્ય, ૭ સ્યાત્ અસ્તિ-નાસ્તિ અવકતવ્ય.

આ સમ્પત્તભંગી હરેક પદાર્થ (દ્રવ્ય) પર ઉતારી શકાય છે. તેનાં જ સ્યાદ્વાદનું રહસ્ય રહેલું છે એકેક પદાર્થને અનેક અપેક્ષાએ જોનાર સદા સમભાવી હોય.

દૃષ્ટાંત માટે સિદ્ધ પરમાત્મા પર સમ્પત્તભંગી ઉતારે છે:-

૧. સ્યાત્ અસ્તિ-સિદ્ધો સ્વગુણ અપેક્ષા એ સિદ્ધ છે. સિદ્ધમાં સિદ્ધના ગુણો છે.

૨. સ્યાત્ નાસ્તિ-સિદ્ધો પર ગુણ અપેક્ષા નથી (પરગુણોનો અભાવ છે.)

૩. સ્યાદસ્તિ નાસ્તિ-સિદ્ધોમાં સ્વગુણોની અસ્તિ અને પરગુણોની નાસ્તિ છે.

૪. સ્યાદવકતવ્ય-અસ્તિ-નાસ્તિ યુગપત્ છે છતાં એક સમયમાં કહી શકાતી નથી.

૫. સ્યાદસ્તિ અવકતવ્ય-સ્વગુણો અસ્તિ છે છતાં ૧ સમયમાં કહી નથી શકાતા.

૬. સ્યાન્નાસ્ત્યવકતવ્ય-પરગુણોની નાસ્તિ છે અને એક સમયમાં કહી નથી શકાતા.

૭. સ્યાદસ્તિનાસ્ત્યવકતવ્ય-અસ્તિ-નાસ્તિ બંને છે પણ એક સમયમાં કહી નથી શકાતા.

એ સ્યાદ્વાદ સ્વરૂપ સમજીને સદા સમજાવી બનીને રહેવું, જેથી આત્મકલ્યાણ થાય.

ઇતિ નય પ્રમાણુ વિસ્તાર સમ્પૂર્ણ.

*

(૧) મંગલમય મહાવીર

મંગલમય મહાવીર, અમારા મંગલમય મહાવીર.
શાસનનાયક, વીર જિનેશ્વર, ઉતારો ભવ તીર....અમારાં ૧
ચંદનખાળા સતી શીલવંતી, લાંબા ખાકળા પ્રતિવીર....અમારાં ૨
ચરણે ડસ્યો ચંડ નાગ કેશીઓ, દ્વધનુ વહુ ડધિર....અમારાં ૧

(૨) શ્રી ચોવીશ જિનની આરતી

જય મુકિતદાતા, પ્રભુ જય મુકિતદાતા
તુજને વંદન કરીએ (૨), ગુણ તારા ગાતાં; જયદેવ, જયદેવ, એ ટેક.
આદિનાથ અજીત, સંભવ સુખકારી, પ્રભુ સંભવ સુખકારી,
કષ્ટ અમારાં કાપો (૨) હે ભવ ભયહારી. જય ૦ ૧

અભિનંદન સુમતિ, પદ્મ તું મુજ પ્યારો, પ્રભુ પદ્મ તું મુજ પ્યારો,
સુપાશ્વ ચંદ્ર સુવિધિ (૨), શીતળ ભવતારો. જય ૦ ૨

ત્રેયાંસ વાસુ વિમળ, અનંત ગુણ ભરીઆ, પ્રભુ અનંત ગુણ ભરીઆ;
કષ્ટ ભવોનાં કાપી (૨), શીવ રમણી વરીઆ. જય ૦ ૩

ધર્મ ધુરધર નાથ, આપ વરયા મુકિત, પ્રભુ આપ વરયા મુકિત;
શાન્તિનાથ સુભો શ્રવણે (૨) દાસતણી ચુકિત. જયં ૪

કુંથુનાથ કોડે, કાઠય કુવનમાંથી, પ્રભુ કાઠય કુવનમાંથી;
અર મલિલને પ્રણમું (૨), તારો કર સાથી. જયં ૫

મુનિસુવ્રત મહારાજ, અગણિત મુજ ખામી; પ્રભુ અગણિત મુજ ખામી;
વંદુ શીર હું નામી (૨), તારે અંતરજામી. જયં ૬

નમિ નાથ ભગવાન, ભાવ ધરી ભાળો, પ્રભુ ભાવ ધરી ભાળો.
નિર્મળ નેમ નગીના (૨), હુઃખ સર્વે ટાળો. જયં ૭

પાર્શ્વ પરમ કૃપાળ, જન પાલનહારો. પ્રભુ જન પાલનહારો,
વર્જ્જમાન જિન વંદુ (૨), ભવજળથી તારો. જયં ૮

ચોવીસ જિન ભકિત, ભાવ ધરી કરશે; પ્રભુ ભાવ ધરી કરશે,
જન્મ મરણ હુઃખ ટાળી (૨), મુકિતને વરશે. જયં ૯

નમી તુજને કહે નેમ, નાથ તું છે મારો, પ્રભુ નાથ તું છે મારો;
જૈન પ્રવર્તક મંડળ (૨) શાસન સહુ તારો. જયં ૧૦

(૩) પાર્શ્વનાથ ભગવાનના ગુણ

તારો, તારો પાર્શ્વનાથ તારો, તમારાં ગુણ નહિ ભૂલું;
તમે બળતો ઉગાર્યો કાળો નાગ રે, તમારી વ્રાત શું બોલું ! ટેક.

સાખી:- કમઠ પાંચ અગ્નિ તપે, જાળ તપસ્વી રાજ;
નાગ બળે છે કાષ્ટમાં, જીવે અવધિજ્ઞાને જિનરાજ રે, તમારી. ૧
કાષ્ટ ચિરાવી કાઢીઓ, સંભળાવ્યો નવકાર;
ધરણ ઇન્દ્રપદ પામીઓ, એવો મોટો પ્રભુનો ઉપકાર રે; તમારી. ૨
જોગ લોગની વાતડી, સમન્તવે શુભ પેર;
પણ શિખામણથી વચ્ચું, કમડળાવાની આંખમાં ઝેર રે, તમારી. ૩
કમડ મેઘવાળી થયો, પ્રભુ કાઉત્સગમાં ધીર;
જળ વરસાવે જોરમાં, આવી નાકે અડ્યાં છે નીર રે, તમારી. ૪

ધરણુ ઈંદ્ર આસન ચળ્યુ, આળ્યો પ્રભુની પાસ;
નાગ રૂપ કરીને ઉચ્ચક્રીયાં, શિરછત્ર ફણા આકાશ રે, તમારી. ૫
ધાક્યો કમઠાસુર હવે, નમ્યો પ્રભુને પાય;
ચંદ્ર કહે ગુણ પાર્શ્વના, જૈન શાળાની ગહેનો ગાય રે, તમારી. ૬

(૪) શ્રી મહાવીરને વંદન.

સ્નેહ સ્નેહે સંભારું શ્રી ભગવાન, વીરને વંદન કરીએ;
વહાલું વહાલું મહાવીર તારું નામ, વીરને વંદન કરીએ ૧
ચૈત્ર શુદ્ધિ તેરશનો દહાડો, ત્રિશલાની ફૂળે તું જ્યોત;
ત્રણે ભુવનમાં વર્ત્યો જય જય કાર, વીરને વંદન કરીએ ૨
દેવ દેવી સૌએ હુલારાવ્યા, મેરુ ઉપર પ્રેમે નવરાવ્યા;
જેની લક્ષિતું થાય નહિ ધ્યાન, વીરને વંદન કરીએ. ૩
માત-પિતાની લક્ષિત કરવા, બ્રાતૃપ્રેમને નહિ વિસરવા;
ત્રીશે વરસે હંકાર્યું દીક્ષા વહાણુ, વીરને વંદન કરીએ. ૪
તપ જપ સંયમને ગહુ પાળી, કષ્ટ ઘણાને નહિ ગણકારી;
ઝગમગ જ્યોતિસમ પામ્યા કેવળજ્ઞાન, વીરને વંદન કરીએ. ૫
અધમઉદ્ધારણુ ભવિજનતારક, ગુણ અનંતાના જે ધારક;
એવા વીરને છે વંદન વારંવાર, વીરને વંદન કરીએ. ૬
વંદન કરીએ ભાવે સ્મરીએ, ત્રિકાળ તારું દયાન જ ધરીએ;
તારા નામે સદાય મુખ થાય, વીરને વંદન કરીએ. ૭

ૐ

(૫) ચેત ! ચેત ! નર ! ચેત !

પરલોકે સુખ પામવા, કર નારો સંકેત;
હજી ગાજી છે હાથમાં ચેત ચેત નર ચેત ૧
જોર કરીને જીતવું, ખરેખરું રણ ખેત;
હુકમન છે તુજ દેહમાં, ચેત ચેત નર ચેત.

ગાશીલ રહીશ ગમાર તું,	ફેગટ થઈશ ફેળેત;	૩
હવે જરૂર હોશિયાર થઈ,	ચેત ચેત નર ચેત.	૪
તન ધન તે તારાં નથી,	નથી પ્રિયા પરણેત;	૫
પાછળ સૌ રહેશે પડ્યાં;	ચેત ચેત નર ચેત.	૬
પ્રાણુ જશે જ્યાં પિંડથી,	પિંડ ગણાશે પ્રેત;	૭
માટીમાં માટી થશે,	ચેત ચેત નર ચેત.	૮
રહ્યા ન રાણા રાજ્યા,	સુર નર મુનિ સમેત;	૯
તું તો તરણુ તુલ્ય છે,	ચેત ચેત નર ચેત.	૧૦
રજકણુ તારાં રખડશે,	જેમ રખડતી રેત;	૧૧
પછી નર-તન પામીશ ક્યાં	ચેત ચેત નર ચેત.	૧૨
કાળા કેશ મટી ગયા,	સર્વે બન્યા શ્વેત;	૧૩
જોખન જોર જતું રહ્યું,	ચેત ચેત નર ચેત.	૧૪
માટે મનમાં સમજીને,	વિચારીને કર વેંત;	૧૫
ક્યાંથી આવ્યો ક્યાં જવું,	ચેત ચેત નર ચેત.	૧૬
શુભ શિખામણુ સમજ તો,	પ્રભુ સાથે કર હેત;	૧૭
અંતે અવિચળ એજ છે,	ચેત ચેત નર ચેત.	૧૮

*

(૬) મોક્ષાર્થીને વંદના.

બુઝોરે બુઝોરે જૈનો, !	કેવા વ્રતધારી ?	
કેવા વ્રતધારી આગે,	થયા નરનારી-બુઝોરે	૦ એ-ટેક
બુઝો બુઝો જ'ખૂસ્વામી,	બાળ વયે બોધ પામી.	
તણ રાજ્યરિદ્ધિ જેણે,	તણ આઠ નારી;	
તણ આઠ નારી,	તેને વંદના અમારી.	બુઝોરે. ૧
ગુજસુકુમારમુનિ,	ધગે શિરપર ધુનિ,	
અડગ રહ્યા તે ધ્યાને,	ડગ્યા ન લગારી;	
ડગ્યા ન લગારી,	તેને વંદના અમારી.	બુઝોરે. ૨

- કોશ્યાના મંદિર મધ્યે, રહ્યા મુનિ સ્થૂલીભદ્ર,
વેશ્યા સંગ વાસો તોયે, થાય ન વિકારી;
થયા ન વિકારી, તેને વંદના અમારી. બુઓરે. ૩
- સતી તો રાબુલ જેવી, જગમાં ન જોડી એવી,
પતિવ્રત માંટે કન્યા, રહી એ કુંવારી;
રહી એ કુંવારી, તેને વંદના અમારી. બુઓરે. ૪
- જનકસુતા જે સીતા વરસ તો ખાર વીત્યાં,
ઘણું દુઃખ વેઠ્યું તોયે, ડગ્યાં ન લગારી;
ડગ્યાં ન લગારી, તેને વંદના અમારી. બુઓરે. ૫
- સતી કળાવંતી નામે, થયા શંખપુર ગામે,
કર નિજ કાખ્યા તોયે, રહ્યા ટેકધારી;
રહ્યા ટેકધારી, તેને વંદના અમારી. બુઓરે. ૬
- દુઃખડાં તો દીધાં દેવે, સહ્યાં એ તો કામદેવે,
ઘણું દુઃખ વેઠ્યું તોયે, ડગ્યા ન લગારી;
ડગ્યા ન લગારી, તેને વંદના અમારી. બુઓરે. ૭
- ધન્ય ધન્ય નરનારી, એવી દૃઢ ટેકધારી,
ભવિત સુધાયું જેણે, પામ્યા લવ પારી;
પામ્યા લવ પારી, તેને વંદના અમારી. બુઓરે. ૮

(૭) આત્મોપદેશ (હરિગીત)

રે આત્મ ! તારો વખત સારો વેગે વીતી જાય છે,
તે ધ્યાનમાં ઉતાર તું પરતંત્રતા તેમ યાય છે;
નથી ભાર રહેવો એ ઘડી એવી દશા તુજને ધરો.
તેવા સમે પ્રભુ લક્ષિતમાં સદ્ગુણિ શું તુજ આવશે ! ૧

કેવાં કરું કાર્યો અને કેવો બનું આ વિશ્વમાં,
કઈ રીતિથી વખણાઉં ને કેમ યશ પામું સર્વમાં;
આવી અહોનિશ ધારણા, તુજ અંતરે લાગી રહી,
હા ! હા ! જનું પણ શીઘ્રથી, એ કેમ સમજ્યો તું નહિ ! ૨

વિલાસિનીના વિલાસતાં વિલાસમાં બહુ હર્ષથી,
તાતા અને માતા વળી ભોજન કરે અતિ હર્ષથી,
સસુદ્ર પર્થત આણુને વર્તાવી જેઓ રાજતા,
જેને સૂતા ત્રણ હાથથી ભૂમિ વિષે હા ! હા ! થતાં. ૩

જનું અને જોવું અને રોવું અરે આ માહરું,
માતા અને પિતા વળી પુત્રો વધુ ને સાસરું;
આવી સ્થિતિ સહુ લોકમાં આરે દિશે વ્યાપી રહી,
પણ કોઈએ પ્રભુ પાદમાં, આ જિગરને સોંપ્યું નહિ. ૪

શિશુપણું રમત કરી અજ્ઞાનમાં વિતાડિયું,
તારુણ્ય તો તરુણીતણા પ્રવાહમાં હા ગાળીયું;
બુઢ્ઢાપણું આવી રહ્યું ચિંતાતણા યોગાનમાં,
હા ! હા ! ગયું પુણ્ય પ્રાપ્ત તહારું-મનુષ્યપણું બેભાનમાં. ૫

પાંડુ થયા સહુ કેશ સુંદર, બ્રહ્મ થઈ દંતાવળી,
ચક્ર તણી ક્ષીણતા બની, અન્યેન્દ્રિયો પણ ગઈ ગળી;
સહુ હાડ કંપે અંગના રે લાકડી લેવાઈ ગઈ,
તોયે અરે પ્રમદા તણા આનન વિષે દ્રષ્ટિ રહી. ૬

તું દે ત્યજી છળ કપટ સઘળાં મોહ માયાથી ભર્યાં,
સહુ તાપ ટળશે તાહરા જે પાપથી જીવે કર્યા;
આનંદ થશે બહુ અંતરે, ને સુખ લહેરો ઊડશે,
સંપૂર્ણ તહારી સત્ત્વ સીમા હર્ષથી આવી જશે. ૭

(૧) શ્રી ઋષભનાથજીનું સ્તવન.

ઋષભ જિનેશ્વર પ્રીતમ (૧) માહરો રે, જોર (૨) ન ચાહુંરે કંથ; (૩)
 રીઝ્યો સાહિબ સંગ ન પરિહરે રે, લાંગે (૪) સાદિ અનંત. ઋં ૧
 પ્રીત સગાઈ રે જગમાં સહુ કરે રે, પ્રીત સગાઈ ન કોય;
 પ્રીત સગાઈ રે નિરુપાધિક (૫) કહી રે, સોપાધિક (૬) ધન ખોય ઋં ૨
 કોઈ કંથ કારણ કાષ્ટ લક્ષણ (૭) કરે રે, મળશું કંથને ધાય; (૮)
 એ મેજો નવિ કંઈએ સંભવે રે, મેજો હામ ન હાય. ઋં ૩
 કોઈ પતિરંજન (૯) અતિધણી (૧૦) તપ કરે રે, પતિરંજન ત નતાપ (૧૧)
 એ પતિરંજન મેં નવિ ચિત્ત ધર્યું રે, રંજન ધાતુમેજાપ (૧૨) ઋં ૪
 કોઈ કહે લીલા રે અલખ અલખ (૧૩) તણી રે, લખ (૧૪) પૂરે મન આશ,
 દોષ રહિતને લીલા નવિ ઘટે રે, લીલા દોષ વિલાસ (૧૫) ઋં ૫
 ચિત્તપ્રસન્ને રે પૂજન રૂણ કહ્યું રે, પૂજા અખડિત (૧૬) એહ,
 કપટ રહિત થઈ આતમ અરપણા રે, આનંદધન પદ રેહ (૧૭) ઋં ૬

*

(૨) શ્રી અજિતનાથજીનું સ્તવન

પંથકો (૧) નિહાળુ (૨) બીજા જિનતણે રે, અજિત (૩) અજિત ગુણધામ,
 જે તેં જાણ્યા રે તેણે હું જાણીયો રે, પુરુષ કિન્નર્યું મુગ નામ પંં ૧
 ચરમ (૪) નયણ કરી મારગ જોવતાં રે, ભૂંડ્યો સયસ (૫) સંસાર,
 જેણે નયને કરી મારગ જોઈએ રે, નયણ તે દિવ્ય (૬) વિચાર પંં ૨
 પુરુષ પરંપર (૭) અનુભવ જોવતાં રે, અધોઅધ પુલાય,
 વસ્તુ વિચારે જો આગમે કરી રે, ચરણધરણ (૮) નહિ હાય પંં ૩

(૧) ગુણોધી વહાલો. (૨) બીજો, અન્ય. (૩) ભવસમુદ્રમાંથી દોરનાર.
 (૪) સાદિ અનંત લાગો—એ જૈન સિદ્ધાંતનું વચ્ચન છે કે જેની
 આદિ છે પણ અંત નથી એવા લાંગે કરીને. (૫) ઉપાધિ વગરની.

તર્ક વિચારે રે વાદ પરંપરા રે, પાર ન પહોંચે કોય,
અભિમત(૯) વસ્તુ રે વસ્તુગતે કહે રે, તે વિરલા(૧૦) જગ કોય પં. ૪
વસ્તુ વિચારે રે દ્વિવ્ય નયણ તણો રે, વિરહ (૧૧) પડ્યો નિરધાર(૧૨)
તરતમ જોગે રે તરતમ વાસના રે, વાસિત બોધ આધાર. પં. ૫
કાળલખિ(૧૩) લાહી પંથ નિહાળશું રે, એ આશા અવલંબ (૧૪);
એ જન જીવે રે જિનજી જાણજો રે, આનંદધન મત આંખ (૧૫) પં. ૬

(૬) ઉપાધિવાળી. (૭) સતી થાય છે. અર્થાત બળી મરે છે. (૮) દોડીને
(૯) પતિને રાજી કરવાં. (૧૦) બહુજ (૧૧) શરીરને તપાવવું. (૧૨)
પ્રકૃતિના મળવાથી, (૧૩) ન લખી શકાય તેવી (૧૪) લાખો. (૧૫)
દોષની લહેર. (૧૬) શુદ્ધ પૂજા, સાચી પૂજા. (૧૭) રેખ.

(૧) માર્ગ (૨) જોઈ (૩) કોઈથી ન જીતાય એવા શુભોના
ધર. (૪) જ્ઞાનથી અંતર દષ્ટિ વગરનું જોવું તે ચરમ-ચામડાની કે
બાહ્ય ચક્ષુ વડે જોયું કહેવાય (૫) સફળ, બધો (૬) જ્ઞાનદષ્ટિ,
મહાન વિચારવાળી નજર (૭) પરંપરા-ચાલતી આવેલી રૂઠિ (૮)
પગ મૂકવાની જગ્યા નથી (૯) મળવા લાયક (૧૦) કોઈક જ (૧૧)
વિયોગ-અંતર (૧૨) આધાર વગરનો (૧૩) ભવસ્થિતિ પાકશે
ત્યારે. (૧૪) આધાર (૧૫) આંખો.

આત્મસિદ્ધિશાસ્ત્ર.

*

જે સ્વરૂપ સમન્વયા વિના,
સમન્વયું તે પદ નમું,
વૈર્તમાન આ કાળમાં,
વિચારવા આત્માથીને,
કાંઈ ક્રિયા-જડ થઈ રહ્યા,
માને મારગ મોક્ષને,
બોદ્ય ક્રિયામાં રાયતા,
જ્ઞાનમાર્ગ નિવેધતા,
બંધ મોક્ષ છે કલ્પના,
વર્તે મોહાવેશમાં,
ગૌરાગ્યાદિ સદ્ગુણ તો,
તેમજ આત્મજ્ઞાનની,
ત્યાગ વિરાગ ન ચિત્તમાં,
અટકે ત્યાગ વિરાગમાં,
ન્યાં ન્યાં જે જે યોગ્ય છે,
ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે,
સેવે સદ્ગુરુ ચરણને,
પામે તે પરમાર્થને,
આત્મજ્ઞાન સમદર્શિતા,
અપૂર્વ વાણી પરમશ્રુત,
પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ સમ નહીં,
એવો લક્ષ થયા વિના,
સદ્ગુરુના ઉપદેશ વણ,
સમન્વયાવણ ઉપકાર શો,
પામ્યો હૃદય અનંત,
શ્રી સદ્ગુરુ ભગવંત. ૧
મોક્ષ માર્ગ બહુ લોપ,
ભાખ્યો અત્ર અગોખ્ય. ૨
શુષ્કજ્ઞાનમાં કોઈ,
કરુણા ઉપજે નોઈ. ૩
અંતર ભેદ ને કોઈ,
તેહ ક્રિયાજડ આંહિ. ૪
ભાળે વાણીમાંહિ,
શુષ્કજ્ઞાની તે આંહિ. ૫
જો સહ આત્મજ્ઞાન,
પ્રાપ્તિલ્પાં નિદાન. ૬
થાય ન તેને જ્ઞાન,
તો ભૂલે નિજ ભાન. ૭
તહાં સમજવું તેહ,
આત્માથી જન એહ. ૮
ત્યાગી દઈ નિજપક્ષ,
નિજપદનો લે પક્ષ. ૯
વિચરે ઉદયપ્રયોગ,
સદ્ગુરુ લક્ષણ યોગ્ય. ૧૦
પરોક્ષ જિત ઉપકાર,
ભાગે ન આત્મવિચાર. ૧૧
સમન્વય ન જિનરૂપ,
સમન્વયે જિન સ્વરૂપ. ૧૨

- આત્માદિ અસ્તિત્વનાં, જેહ નિરૂપક શાસ્ત્ર,
 પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગ નહિ, ત્યાં આધાર સુપાત્ર. ૧૩
- અથવા સદ્ગુરુએ કહ્યાં, જે અવગાહન કાળ,
 તે તે નિત્ય વિચારવાં, કરી મતાંતર ત્યાજ. ૧૪
- રોકે જીવ સ્વચ્છંદ તો, પામે અવશ્ય મોક્ષ,
 પામ્યા એમ અનંત છે, લાજ્યું જિન નિર્દોષ. ૧૫
- પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુ યોગથી, સ્વચ્છંદ તે રોકાય,
 અન્ય ઉપાય કર્યા ધકી, પ્રાપ્તે બમણો થાય. ૧૬
- સ્વચ્છંદ મત આગ્રહ તજી, વતે સદ્ગુરુ લક્ષ,
 સમકિત તેને લાખિયું, કારણ ગણી પ્રત્યક્ષ. ૧૭
- માનાદિક શત્રુ મહા, નિજ છંદે ન મરાય,
 જાતાં સદ્ગુરુ શરણમાં, અલ્પ પ્રયાસે જાય, ૧૮
- જે સદ્ગુરુ ઉપદેશથી, પામ્યો કેવળજ્ઞાન,
 ગુરુ રહ્યા છત્રસ્થ પણ, વિનય કરે લગવાન. ૧૯
- એવો માર્ગ વિનયતણો, લાખ્યો શ્રી વીતરાગ,
 મૂળ હેતુ એ માર્ગનો, સમજે કોઈ સુલાગ્ય. ૨૦
- અસદ્ગુરુ એ વિનયનો, લાલ લહે જો કાંઈ,
 મહામોહની કર્મથી, ખૂડે ભવજળ માંડિ. ૨૧
- હોય મુમુક્ષુ જીવ તે, સમજે એહ વિચાર,
 હોય મતાર્થી જીવ તે, અવળો લે નિર્ધાર. ૨૨
- હોય મતાર્થી તેહને, થાય ન આત્મલક્ષ,
 તેહ મતાર્થી લક્ષણો, અહીં કહ્યાં નિર્પેક્ષ. ૨૩
- મતાર્થી લક્ષણ.

- બાહ્યત્યાગ પણ જ્ઞાન નહિ, ને માને ગુરુ સત્ય,
 અથવા નિજકુળધર્મના, તે ગુરુમાં જ મમત્વ. ૨૪
- જે જિનદેહ પ્રમાણ ને, સમવસરણાદિ સિદ્ધ,
 વર્ણન સમજે જિનનું, રોકી રહે નિજ બુદ્ધિ. ૨૫

પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુયોગમાં, વર્તે દષ્ટિ વિમુખ;
 સદ્ગુરુને દઢ કરે, નિજમાનાર્થે મુખ્ય. ૨૬
 દેવાદિ ગતિ ભંગમાં, જે સમજે શ્રુતજ્ઞાન;
 માને નિજમત વેષનો, આગ્રહ મુક્તિ નિદાન. ૨૭
 લહ્યું સ્વરૂપ ન વૃત્તિનું, અહ્યું વ્રત અભિમાન;
 અહે નહીં પરમાર્થને, લેવા લૌકિક માન. ૨૮
 અથવા નિશ્ચય નય અહે, માત્ર શબ્દની માંય;
 લોપે સદ્વ્યવહારને, સાધન રહિત થાય. ૨૯
 જ્ઞાનદશા પામે નહીં, સાધન દશા ન કાંઈ;
 પામે તેનો સંગ જે, તે ખૂડે ભવમાંહિ. ૩૦
 એ પણ જીવ મતાર્થમાં, નિજ માનાદિ કાજ;
 પામે નહિ પરમાર્થને, અન — અધિકારીમાંજ. ૩૧
 નહિ કષાય ઉપશાંતતા, નહિ અંતર ગૈરાગ્ય,
 સરળપણું ન મધ્યસ્થતા, એ મતાર્થિ દુર્ભાગ્ય. ૩૨
 લક્ષણ કહ્યાં મતાર્થીના, મતાર્થે જવા કાજ;
 હવે કહું આત્માર્થીના, આત્મ અર્થે સુખસાજ. ૩૩

આત્માર્થિલક્ષણ

આત્મજ્ઞાન ત્યાં મુનિપણું, તે સાચા ગુરુ હોય,
 ખાંડી કુળગુરુ કદપના, આત્માર્થી નહિ જોય. ૩૪
 પ્રત્યક્ષ સદ્ગુરુપ્રાપ્તિનો, ગણે પરમ ઉપકાર,
 ત્રણે યોગ એકત્વથી, વર્તે આજ્ઞાધાર. ૩૫
 એક હોય ત્રણ કાળમાં, પરમાર્થનો પંથ,
 પ્રેરે તે પરમાર્થને, તે વ્યવહાર સમંત. ૩૬
 એમ વિચારી અંતરે, શોધે સદ્ગુરુ યોગ,
 કામ એક આત્માર્થનું, ખીજે નહિ મનરાગ. ૩૭
 કષાયની ઉપશાંતતા, માત્ર મોક્ષ અભિલાષ;
 ભવે ખેદ પ્રાણીદયા, માત્ર આત્માર્થ નિવાસ. ૩૮

- દશા ન એવી જ્યાં સુધી, જીવ લહે નહિ ભોગ્ય;
 ૩૬ મોક્ષમાર્ગ પામે નહિ, મટે ન અંતર રોગ. ૩૬
 આવે જ્યાં એવી દશા, સદ્ગુરુબોધ સુહાય;
 ૩૭ તે બોધે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે સુખદાય. ૪૦
 જ્યાં પ્રગટે સુવિચારણા, ત્યાં પ્રગટે નિજજ્ઞાન;
 ૩૮ જે જ્ઞાને ક્ષય મોહ થઈ, પામે પદ નિર્વાણ. ૪૧
 જીપજે તે સુવિચારણા, મોક્ષમાર્ગ સમભય;
 ૩૯ ગુરુ શિષ્ય સંવાદથી, લાખું પદપદ આંહિ. ૪૨
 આત્મા છે તે નિત્ય છે, છે કર્તા નિજકર્મ;
 ૪૦ છે ભોક્તા વળી મોક્ષ છે, મોક્ષ ઉપાય સુધર્મ. ૪૩
 મદ્ સ્થાનક સંક્ષેપમાં, પદ દર્શન પણ તેહ;
 ૪૧ સમન્તવે પરમાર્થને, કહ્યા જ્ઞાનીએ એહ. ૪૪

શંકા-શિષ્ય ઉવાચ

- ૪૨ નથી દૃષ્ટિમાં આવતો, નથી જણાતું રૂપ;
 ૪૩ બીજો પણ અનુભવ નહિ, તેથી ન જીવસ્વરૂપ. ૪૫
 અથવા દેહ જ આત્મા, અથવા ઈન્દ્રિય પ્રાણ;
 ૪૪ મિથ્યા જુદો માનવો, નહિ જુદું એંધાણ. ૪૬
 વળીજે આત્મા હોય તો, જણાય તે નહિ કેમ;
 ૪૫ જણાય જો તે હોય તો, ઘટ પટ આદિ જેમ. ૪૭
 મોટે છે નહિ આત્મા, મિથ્યા મોક્ષ ઉપાય;
 ૪૬ એ અંતર શંકા તણો, સમન્તવે સદુપાય. ૪૮

સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

- ૪૭ લાસ્યો દેહાધ્યાસથી, આત્મા દેહસમાન;
 ૪૮ પણ તે બન્નેભિન્ન છે, પ્રગટ લક્ષણે લાન. ૪૯
 લાસ્યો દેહાધ્યાસથી, આત્મા દેહસમાન;
 ૪૯ પણ તે બન્નેભિન્ન છે, જેમ અસિ ને મ્યાન. ૫૦

જે દ્રષ્ટા છે દષ્ટિનો, જે જાણે છે રૂપ,
 અપ્રાધ્ય અનુભવ જે રહે, તે છે જીવસ્વરૂપ. ૫૧
 છે ઇન્દ્રિય પ્રત્યેકને, નિજ નિજ વિષયનું જ્ઞાન,
 પાંચ ઇન્દ્રિયના વિષયનું, પણ આત્માને જ્ઞાન. ૫૨
 દેહ ન જાણે તેહને, જાણે ન ઇન્દ્રિય પ્રાણ,
 આત્માની સત્તા વડે, તેહ પ્રવર્તે જાણ. ૫૩
 સર્વ અવસ્થાને વિષે, ન્યારો સદા જાણાય,
 પ્રગટરૂપ ચૈતન્યમય, એ એંધાણ સદાય. ૫૪
 ઘટ, પટ, આદિ જાણુ તું, તેથી તેને જ્ઞાન,
 જાણનાર તે જ્ઞાન નહિ, કહિયે કેવું જ્ઞાન, ૫૫
 પરમ બુદ્ધિ કૃષ દેહમાં, સ્થૂળ દેહ મતિ અહમ,
 દેહ હોય જો આત્મા, ઘટે ન આમ વિકલ્પ. ૫૬
 જડ ચેતન તો લિન્ન છે, કેવળ પ્રગટ સ્વભાવ,
 એંકપણું પામે નહિ, ત્રણે કાળ દ્રવ્યભાવ. ૫૭
 આત્માની શંકા કરે, આત્મા પોતે આપ,
 શંકાનો કરનાર તે, અચરજ એક અમાપ. ૫૮

શંકા-શિષ્ય ઉવાચ.

આત્માનાં અસ્તિત્વના, આપે કહ્યા પ્રકાર,
 સંભવ તેનો થાય છે, અંતર કયે વિચાર. ૫૯
 બીજી શંકા થાય ત્યાં, આત્મા નહીં અવિનાશ,
 દેહયોગથી જાપજે, દેહવિયોગે નાશ. ૬૦
 અથવા વસ્તુ ક્ષણિક છે, કણે કણે પલટાય,
 એ અનુભવથી પણ નહીં, આત્મા નિત્ય જાણાય. ૬૧

સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

દેહ માત્ર સયોગ છે, વળિ જડ રૂપી દ્રવ્ય,
 ચેતનનાં ઉત્પત્તિ લય, કોના અનુભવ વરય ? ૬૨

- જેના અનુભવવશ્ય એ, ઉત્પન્ન લયનું જ્ઞાન,
 તે તેથી જુદા, વિના, થાય ન કેમે ભાન. ૬૩
- જે સંયોગો દેખાયે, તે તે અનુભવ દ્રશ્ય,
 ભાવે નહિ સંયોગથી, આત્મા નિત્ય પ્રત્યક્ષ. ૬૪
- જુડથી ચેતન ભાવે, ચેતનથી જુડ થાય,
 એવો અનુભવ કોઈને, ક્યારે કદી ન થાય. ૬૫
- કોઈ સંયોગથી નહીં, જેની ઉત્પત્તિ થાય,
 નાશ ન તેનો કોઈમાં, તેથી નિત્ય સદાય. ૬૬
- કોઘાદિ તરતમ્યતા, સર્પાદિકની માંય,
 પૂર્વજન્મ સંસ્કાર તે, જીવ નિત્યતાં ત્યાંય. ૬૭
- આત્મા દ્રવ્યે નિત્ય છે, પર્યાયે પલટાય
 યોગાદિ વય ત્રણનું, જ્ઞાન એકને થાય. ૬૮
- અથવા : જ્ઞાન ક્ષણિકનું, જે જાણી વહેનાર,
 પ્રદનારો તે ક્ષણિક નહિ, કર અનુભવ નિર્ધાર. ૬૯
- ક્યારે કોઈ વસ્તુનો, કેવળ હોય ન નાશ,
 ચેતન પામે નાશ તો, કેમાં ભણે તપાસ. ૭૦

શ્લોક : શિષ્ય ઉવાચ.

- કર્તા જીવ ન કર્મનો, કર્મ જ કર્તા કર્મ,
 અથવા સહજસ્વભાવ કાં, કર્મ જીવનો ધર્મ. ૭૧
- આત્મા સદા અસંગ ને, કરે પ્રકૃતિ બંધ,
 અથવા ઇશ્વરપ્રેરણા, તેથી જીવ અબંધ. ૭૨
- માટે મોક્ષ ઉપાયનો, કોઈ ન હેતુ જણાય,
 કર્મતાણું કર્તાપણું, કાં નહિ, કાં નહિ જાય. ૭૩

સમ્બોધન : મહાશુર ઉવાચ

- હોય ન ચેતનપ્રેરણા, કોણ મહે તો કર્મ,
 જયસ્વભાવ નહિ પ્રેરણા, જુઓ વિચારી કર્મ, ૭૪

- જે ચેતન કરતું નથી, નથી થતાં તે કર્મ,
તેથી સહેજ સ્વભાવ નહિ, તેમજ નહિ હવધર્મ. ૭૫
- ૭૬ કેવળ હોત અસંગ જે, ભાસત તને ન કેમ?
અસંગ છે પરમાર્થથી, પણ નિજ ભાને તેમ. ૭૬
- ૭૭ કર્તા ઇશ્વર કોઈ નહિ, ઇશ્વર બુદ્ધ સ્વભાવ;
અથવા પ્રેરક તે ગણ્યે, ઇશ્વર દાપ પ્રભાવ. ૭૭
- ૭૮ ચેતન જે નિજ ભાનમાં કર્તા આપ સ્વભાવ;
વર્તે નહિ નિજ ભાનમાં, કર્તા કર્મ પ્રભાવ. ૭૮

શંકા-શિષ્ય ઉવાચ.

- ૭૯ હવ કર્મ કર્તા કહો, પણ ભોકતા નહિ સૌંધ;
શુ સમજે જડ કર્મ કે, ફળપરિણામી હોય. ૭૯
- ૮૦ ફળદાતા ઇશ્વર ગણ્યે, ભોકતાપણું સધાય;
એમ કહો ઇશ્વરતણું, ઇશ્વરપણું જ ભય, ૮૦
- ૮૧ ઇશ્વર સિદ્ધ થયા વિના, જગત્ નિયમ નહિ હોય;
પૃથ્વી શુભાશુભ કર્મનાં, ભોગ્યસ્થાન નહિ કોય. ૮૧

સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

- ૮૨ ભાવકર્મ નિબંધકપના, માટે ચેતનરૂપ;
હવવીર્યની સ્ફૂરણા, પ્રકણ કર જડરૂપ. ૮૨
- ૮૩ ઝેર સુધા સમજે નહીં, હવ ખાય ફળ થાય;
એમ શુભાશુભ કર્મનું, ભોકતાપણું જ ભાય. ૮૩
- ૮૪ એક રાંકને એક નૃપ, એ આદિ જે ભેદ;
કંરણ વિના ન કાર્ય તે, તે જ શુભાશુભ વેદ. ૮૪
- ૮૫ ફળદાતા ઇશ્વરતણી, એનાં નથી જરૂર;
કર્મ સ્વભાવે પરિણમે, થાય ભોગથી ફર. ૮૫
- ૮૬ તે તે ભોગ્ય વિશેષના, સ્થાનક દ્રવ્ય સ્વભાવ,
જડ મડન વાન છે શિષ્ય આ, કહી સદેષે આવ. ૮૬

શંકા-શિષ્ય ઉવાચ.

કર્તા લોકતા હવ હો, પણ તેનો નહિ મોક્ષ;
વીત્યો કાળ અનંત પણ, વર્તમાન છે દોષ. ૮૭
શુભ કરે ફળ લોગવે, દેવાદિ ગતિ માંય;
અશુભ કરે નર્કાદિ ફળ, કર્મ રહિત ન કયાંય. ૮૮

સમાધાન - સદ્ગુરુ ઉવાચ.

જેમ શુભાશુભ કર્મપદ, જાણ્યાં સફળ પ્રમાણ;
તેમ નિવૃત્તિ સફળતાં, માટે મોક્ષ સુખજ. ૮૯
વીત્યો કાળ અનંત તે, કર્મ શુભાશુભ લાવ;
તેહ શુભાશુભ છેદતાં, ઊપજે મોક્ષ સ્વભાવ. ૯૦
દેહાદિક સંયોગનો, આત્મતિક વિયોગ;
સિદ્ધ મોક્ષ શાશ્વત પદે, નિજ અનંત સુખ લોગ. ૯૧

શંકા-શિષ્ય ઉવાચ.

હોય કદાપિ મોક્ષપદ, નહિ અવરોધ ઉપાય;
કર્મો કાળ અનંતનાં, શાથી છેદ્યાં જાય ? ૯૨
અથવા મત દર્શન ઘણાં, કહે ઉપાય અનેક;
તેમાં મત સાચો કયો, બને ન એક વિવેક. ૯૩
કઈ જાતિમાં મોક્ષ છે, કયા વેષમાં મોક્ષ;
એનો નિશ્ચય ના બને, ઘણા ભેદ એ દોષ. ૯૪
તેથી એમ જણાય છે, મળે ન મોક્ષ ઉપાય;
દેવાદિ જાણ્યા તણે, શો ઉપકાર જ થાય ? ૯૫
પાંતે ઉત્તરથી થયું, સમાધાન સર્વાંગ;
સમજુ મોક્ષ ઉપાય તો, ઉદય ઉદય સદ્ભાગ્ય, ૯૬

સમાધાન-સદ્ગુરુ ઉવાચ.

પાંચે ઉત્તરની થઈ, આત્મ વિષે પ્રતીત;
થાશે મોક્ષોપાયની, સહજ પ્રતીત એ રીત. ૯૭

ધર્મ-ભાવ અજ્ઞાન છે,	મોક્ષભાવ	નિજવાસ;	
અંધકાર અજ્ઞાનસમ,	નાશે	જ્ઞાનપ્રકાશ	૬૮
જે જે કારણ બંધનાં,	તેહ બંધનો	પંથ;	
તે કારણ છેદક દશા,	મોક્ષ-પંથ	ભવ અંત.	૬૯
રાગ દ્વેષ અજ્ઞાને એ;	મુખ્ય કર્મની	અંથ;	
થાય નિવૃત્તિ જેહથી,	તે જ મોક્ષનો	પંથ.	૧૦૦
આત્મા સત્ ચૈતન્યમય,	સર્વાભાસ	રહિત;	
જેથી કેવળ પામિયે,	મોક્ષપંથ	એ રીત.	૧૦૧
કર્મ અનંત પ્રકારનાં,	તેમાં મુખ્યે	આઠ,	
તેમાં મુખ્યે મોહનીય,	હણાય તે	કહું પાઠ.	૧૦૨
કર્મ મોહનીય ભેદ બે;	દર્શન ચારિત્ર	નામ,	
હણે બોધ વીતરાગતા,	અચૂક ઉપાય	આમ.	૧૦૩
કર્મબંધ ક્રોધાદિથી,	હણે ક્ષમાદિક	તેહ,	
પ્રત્યક્ષ અતુલ્ય સર્વને,	એમાં શો	સંદેહ ?	૧૦૪
છોડી મત દર્શનતણો,	આગ્રહ તેમ	વિકલ્પ,	
કહ્યો માર્ગ આ સાધશે,	જન્મ તેહના	અલ્પ.	૧૦૫
પદ પદના પદ તે,	પૂછ્યાં કરી	વિચાર,	
તે પદની સર્વાંગતા,	મોક્ષ માર્ગ	નિર્ધાર.	૧૦૬
ભાતિ વેધનો ભેદ નહિ,	કહ્યો માર્ગ નો	હોય,	
સાધે તે મુક્તિ લહે,	એમાં ભેદ ન	હોય.	૧૦૭
કપાયની ઉપશાંતતા,	માત્ર મોક્ષ	અભિલાષ,	
ભવે ખેદ અંતર દયા,	તે કહિયે	જિજ્ઞાસ.	૧૦૮
તે જિજ્ઞાસુ જીવને,	થાય સદ્ગુરુ	બોધ,	
તો પામે સમકિતને,	વર્તે અંતર	શોધ	૧૦૯
મત દર્શન આગ્રહ તણ,	વર્તે સદ્ગુરુ	લલ,	
લહે શુદ્ધ સમકિત તે,	જેમાં ભેદ ન	પદ.	૧૧૦

વર્તે નિજ સ્વભાવનો, અનુભવ લક્ષ પ્રતીત,
 વૃત્તિ વહે નિજ ભાવમાં, પરમાર્થે સમક્રિતઃ ૧૧૧
 વર્ધમાન સમક્રિત થઇ, ટાળે મિથ્યાભાસ,
 ઉદય થાય ચારિત્રનો, વીતરાગપદ વાસઃ ૧૧૨
 કેવળ નિજ સ્વભાવનુ, અખંડ વર્તે જ્ઞાન,
 કહિયે કેવળ જ્ઞાન તે, દેહ છતાં નિર્વાણઃ ૧૧૩
 કોટિ વર્ષનુ સ્વપ્ન પણ, જાગૃત થતાં શમાય,
 તેમ વિભાગ અનાદિનો, જ્ઞાન થતાં દૂર થાયઃ ૧૧૪
 છુટે દેહાધ્યાસ તો, નહિ કર્તા તું કર્મ,
 નહિ ભોકતા તું નેહનો એ જ ધર્મનો મર્મઃ ૧૧૫
 એજ ધર્મથી મોક્ષ છે, તું છો મોક્ષસ્વરૂપ,
 અનંત દર્શન જ્ઞાન તું, અવ્યાયાધ સ્વરૂપઃ ૧૧૬
 શુદ્ધ બુદ્ધ ચૈતન્યધન, સ્વયંજ્યોતિ સુખધામ,
 બીજું કહિયે કેટલું, કર વિચાર તો પામ ૧૧૭
 નિશ્ચય સર્વ જ્ઞાનીઓ. આવી અત્ર શમાય,
 ધરી મૌનતા એમ કહી, સહજ સમાધિમાય. ૧૧૮

શિષ્યબોધબીજપ્રાપ્તિ.

સદ્ગુરુના ઉપદેશથી, આબ્યુ અપૂર્વ ભાન,
 નિજપદ નિજમાંહી લહ્યું, દૂર થયું અજ્ઞાન. ૧૧૯
 ભાસ્ત્યું નિજ સ્વરૂપ તે, શુદ્ધ ચૈતના રૂપ,
 અનરઅમર અવિનાશી ને, દેહાતીત સ્વરૂપ. ૧૨૦
 કર્તા ભોકતા કર્મના, વિભાગ વર્તે જ્યાંય,
 વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાંયઃ ૧૨૧
 અથવા નિજ પરિણામ જે, શુદ્ધ ચૈતનારૂપ,
 કર્તા ભોકતા તેહના, નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ. ૧૨૨
 મોક્ષ કલ્પો નિજ શુદ્ધતા, તે પામે તે પંચ,
 સમગ્રવ્યો સંશ્લેષમાં, સકળ માર્ગ નિર્મલઃ ૧૨૩

૨૦૦ અહો ! અહો ! શ્રી સદ્ગુરુ, કરુણાસિંધુ અપાર,
 આ. પામર પ્રભુ કર્યો, અહો ! અહો ! ઉપકાર. ૧૨૪
 ૨૦૧ શુ. પ્રભુ ચરણ કને ધરું; આત્માથી સૌ હીન,
 ૨૦૨ તો તે પ્રભુએ આપ્યો, વર્તુ ચરણાધીન. ૧૨૫
 આં દેહાદિ આજથી, વર્તે પ્રભુ આધીન,
 ૨૦૩ કાંસ દાસ. હું દાસ છું, તેહ પ્રભુનો દીન. ૧૨૬
 પદ્ સ્થાનક સમજાવીને, શિન્ન બતાવ્યો આપ,
 ૨૦૪ જ્યાંનથી તરવારવત, એ ઉપકાર અમાપ. ૧૨૭
 ઉપસંહાર.

૨૦૫ દર્શન પટે સમાય છે, આ પદ્ સ્થાન માંડિ,
 વિચારતાં વિસ્તારથી, સંશય રહે ન કાંઈ. ૧૨૮
 ૨૦૬ આત્મબ્રાંતિ સમ રોગ નહિ, સદ્ગુરુ ગૈય સુભણુ;
 શુરુઆજ્ઞા સમ પથ્ય નહિ, ઔપધ વિચાર ધ્યાન
 ૨૦૭ જોઈએ ધર્યો પરમાર્થ તો, કરે સત્ય પુર્યાર્થ;
 ભવચિતિ આદિ નામ લઈ, છેદે નહિ આત્માર્થ. ૧૩૦
 નિશ્ચય વાણી સાંભળી, સાધન તજવાં નોય;
 નિશ્ચય રાખી લક્ષમાં, સાધન કરવાં સૌય. ૧૩૧
 નય નિશ્ચય એકાંતથી, આમાં નથી કહેલ;
 એકાંતે વ્યવહાર નહિ, બંને આથ રહેલ. ૧૩૨
 ૨૦૮ ગંધ મતની જે કલ્પના, તે નહિ સદ્વ્યવહાર;
 ભાન નહીં નિજરૂપનું, તે નિશ્ચય નહીં સાર. ૧૩૩
 આગળ જ્ઞાની થઈ ગયા, વર્તમાનના હોય,
 ૨૦૯ થાશે કાળ ભવિષ્યમાં, માર્ગભેદ નહિ સાર. ૧૩૪
 સર્વ શુભ છે સિદ્ધ સમ, જે સમજે તે થાય;
 સદ્ગુરુ આજ્ઞા નિજદશા, નિમિત્ત કારણ માય ૧૩૫
 ઉપાદાનનું નામ લઈ, એ જે તજે નિમિત્ત;
 ૨૧૦ પામે નહિ સિદ્ધત્વને, રહે બ્રાંતિમાં સ્થિત. ૧૩૬

મુખથી જ્ઞાન કથે અને, અંતર છૂટયો ન મોહ;
 તે પામર પ્રાણી કરે, માત્ર જ્ઞાનીનો દ્રોહ. ૧૩૭
 દયા, શાંતિ, સમતા, ક્ષમા, સત્ય, ત્યાગ, વૈરાગ્ય;
 હોય મુમુક્ષુ ઘટ વિષે, એહ સદાય સુખગ્ય. ૧૩૮
 મોહભાવ કાય હોય જ્યાં, અથવા હોય પ્રશાંત;
 તે કહિયે જ્ઞાની દશા, બાકી કહિયે બ્રાંત. ૧૩૯
 સકળ જગત્ તે એહવત્, અથવા સ્વપ્નસમાન;
 તે કહિયે જ્ઞાનીદશા, બાકી વાચા જ્ઞાન. ૧૪૦
 સ્થાનક પાંચ વિચારીને, છૂટે વર્તે જેહ;
 પામે સ્થાનક પાંચમું, એમાં નહિ સંદેહ. ૧૪૧
 દેહ છતાં જેની દશા, વર્તે દેહાતીત;
 તે જ્ઞાનીતાં ચરણમાં, હો ! વંદન અગણિત. ૧૪૨

નીચેનાં કાવ્યો “શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર” એ પુસ્તકમાંથી લીધેલાં છે.

[અંતર્ગત ગુણુ શ્રેણી સ્વરૂપ]

ૐ

અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?
 ક્યારે થઈશું બાહ્યાંતર નિર્મથ જો ?
 સર્વ સંબંધનું બંધન તીક્ષ્ણ છેદીને.
 વિચરશું કેવ મહત્પુરુષને પંથ જો ?....અપૂર્વ ૦ ૧
 સર્વ ભાવથી ઔદાસીન્ય વૃત્તિ કરી,
 માત્ર દેહ તે સંયમ હેતુ હાય જો;
 અન્ય કારણે અન્ય કશું કલ્પે નહીં,
 દેહે પણ કિંચિત્ મૂર્છા નવ જોય જો. અપૂર્વ ૦ ૨
 દર્શન મોહ વ્યતીત થઈ ભિખવ્યો બોધ જો,
 દેહ લિન્ન કેવલ ચૈતન્યનું જ્ઞાન જો;
 તેથી પ્રક્ષીણ ચારિત્ર મોહ વિવેકિયે,
 વર્તે એવું શુદ્ધ સ્વરૂપનું ધ્યાન જો. અપૂર્વ ૦ ૩

આત્મસ્થિરતા ત્રણ સંક્ષિપ્ત યોગની,
મુખ્યપણે તો વતે દેહ પર્યંત જો;
ઘોર પરિષદ કે ઉપસર્ગ ભયે કરી,
આવી શકે નહીં તે સ્થિરતાનો અંત જો. અપૂર્વ ૪

સંયમના હેતુથી યોગ પવર્તના,
સ્વરૂપ લક્ષે જિન આજ્ઞા આધીન જો;
તે પણ ક્ષણ ક્ષણ ઘટતી જતી સ્થિતિમાં,
અંતે થાયે નિજ સ્વરૂપમાં લીન જો. અપૂર્વ ૫

પંચ વિષયમાં રાગદ્વેષ વિરહિતતા,
પંચ પ્રમાદે ન મળે મનનો ક્ષોભ જો;
દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર ને કાળ, ભાવ પ્રતિબંધવિણ,
વિચરવું ઉદયાધીન પણ વિત લોભ જો. અપૂર્વ ૬

ક્રોધ પ્રત્યે તો વતે ક્રોધ સ્વભાવતા,
માન પ્રત્યે તો દીનપણાનું માન જો;
માયા પ્રત્યે માયા સાક્ષી ભાવની,
લોભ પ્રત્યે નહીં લોભ સમાન જો. અપૂર્વ ૭

બહુ ઉપસર્ગ કર્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં,
વંદે ચકી તથાપિ ન મળે માન જો;
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહીં છો પ્રણય સિદ્ધિ નિદાન જો. અપૂર્વ ૮

નગ્નભાવ મુંડભાવ જડ અસ્થાનતા,
અદંત ધોષન આદિ પરમ પ્રસિદ્ધ જો;
કેશ, રોમ, નળ કે અંગે શૃંગાર નહીં,
દ્રવ્યભાવ સંયમગત નિર્મલ સિદ્ધ જો. અપૂર્વ ૯

શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વતે સમદર્શિતા,
માન અમાને વતે તે જ સ્વભાવ જો,

હૃદિત કે મરણે નહીં ન્યૂનાધિકતા,
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમેલાવે જો. અપૂર્વ ૧૦

એકાકી વિચરતો વળી સ્મશાનમાં,
વળી પર્વતમાં વાઘ સિંહ સંયોગ જો;
અડોલ આસન, ને મનમાં નહીં ક્ષોભતા,
પરમ મિત્રનો જાણે પામ્યા યોગ જો. અપૂર્વ ૧૧

ઘોર તપશ્ચર્યામાં પણ મનને તાપ નહીં,
સરસ અન્ને નહીં મનને પ્રસન્ન ભાવ જો;
રજકરણ કે રિદ્ધિ ગૈમાનિક દેવની,
સર્વે માન્યા પુદ્ગલ એક સ્વભાવ જો. અપૂર્વ ૧૨

એમ પરાજય કરીને ચારિત્ર મોડેનો,
આવું ત્યાં જ્યાં કરણ અપૂર્વ ભાવ જો;
શ્રેણી ક્ષપકતાણી કરીને આરૂઢતા,
અનન્ય ચિંતન અતિશય શુદ્ધ સ્વભાવ જો. અપૂર્વ ૧૩

મોહ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તરી કરી,
સ્થિતિ ત્યાં જ્યાં ક્ષીણ મોહ ગુણસ્થાન જો;
અત સમય ત્યાં પૂર્ણ સ્વરૂપ વીતરાગ થઈ,
પ્રગટાવું નિજ કેવળજ્ઞાન નિધાન જો. અપૂર્વ ૧૪

ચાર કર્મ ધનઘાતી તે વ્યવચ્છેદ જ્યાં,
ભવનાં ખીજતણે આત્યંતિક નાશ જો;
સર્વ ભાવ જ્ઞાતા દષ્ટા સહ શુદ્ધતા,
કૃતકૃત્ય પ્રભુ વીર્ય અનંત પ્રકાશ જો. અપૂર્વ ૧૫

વેદનીયાદિ ચાર કર્મ વર્તે જહાં,
જળી સીંદરીવત આકૃતિ માત્ર જો;
તે દેહાયુષ આધીન જેની સ્થિતિ છે,
આયુષ્ય પૂર્ણ, મટિયે દૈહિકપાત્ર જો. અપૂર્વ ૧૬

મન, વચન, કાયા ને કર્મની વર્ગણા,
છૂટે જહાં સકળ પુદ્ગલ સંબંધ જો;
એવું અયોગી શુભસ્થાનક ત્યાં વર્તતું,
મહા ભાગ્ય સખદાયક પૂર્ણ અબંધ જો. અપૂર્વ ૦ ૧૭

એક પરમાણુ માત્રની મજે ન સ્પર્શતા,
પૂર્ણ કલંક રહિત અડોલ સ્વરૂપ જો;
શુદ્ધ નિરંજન ચૈતન્યમૂર્તિ અનન્યમય,
અશુરલઘુ, અમૂર્ત સહજ પદ રૂપ જો. અપૂર્વ ૦ ૧૮

પૂર્વે પ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ભિર્વગ્મન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો;
સાદિ અનંત અનંત સમાધિ સુખમાં,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો. અપૂર્વ ૦ ૧૯

જો પદ શ્રી સર્વજ્ઞ દીઠ જ્ઞાનમાં,
કહી શક્યા નહીં પણ તે શ્રી ભગવાન જો;
તેહ સ્વરૂપને અન્ય વાણી તે શુ કહે?
અનુભવગોચર માત્ર રહ્યું તે જ્ઞાન જો. અપૂર્વ ૦ ૨૦

એહ પરમપદ પ્રાપ્તિનું કયું ધ્યાન મેં,
ગન્તવગર ને હાલ મનોરથ રૂપ જો;
તોપણ નિશ્ચય રાજચંદ્ર મનને રહ્યો,
પ્રભુ આજ્ઞાએ થાણું તેજ સ્વરૂપ જો. અપૂર્વ ૦ ૨૧

કાળ કોઇને નહિ મૂકે

હરિગીત

મેાતી તણી માળા ગળામાં મૂલ્યવંતી મલકતી,
હીરા તણા શુભ હારથી બહુ કંઠ કાંતિ ઝળકતી;
આભૂષણોથી ઓપતા લાગ્યા મરણને બેઠને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને. ૧

મણિમય મુગટ માથે ધરીને કણું કુંડળ નાખતા,
કાંચન કડાં કરમાં ધરી કરીએ કયાશ ન રાખતા;
પળમાં પડ્યા પૃથ્વીપતિ એ ભાન ભૂતળ બોધને
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને. ૨

દશ આંગળીમાં માંગલિક મુદ્રા જડિત માણિક્યથી,
જે પરમ પ્રેમે પ્રેરતા પોંચી કળ બારીકથી;
એ વેઠ વીંટી સર્વ છોડી ચાલિયા મુખ ઘોઇને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને. ૩

મૂછ વાંકડી કરી ફાંકડા થઇ લીંબુ ધરતા તે પરે,
કાપેલ રાખી કાતરી હરકોઇનાં હૈયાં હરે;
એ સાંકડીમાં આવિયા છટક્યા તણ સહુ સોઇને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને. ૪

છ ખંડના અધિરાજ જે ચાંડે કરીને નીપજ્યા,
પ્રહ્લાંડમાં બળવાન થઇને ભૂપ ભારે ઊપજ્યા;
એ ચતુર ચક્રી ચાલિયા હોતા નહોતા હોઇને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને. ૫

જે રાજનીતિ નિપુણતામાં ન્યાયવંતા નીવડ્યા,
અવળા ક્યેં જેના બધા સવળા સદા પાસા પડ્યા;
એ લાગ્યશાળી લાગિયા તે ખટપટો સૌ બોઇને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઇને. ૬

તરવાર બહાદુર ટેક ધારી પૂર્ણતામાં વેળિયા,
હાથી હણે હાથે કરી એ કેશરી સમ દેખિયા;
એવા લલા લડવીર તે અંતે રહેલા કોઈને,
જન જાણીએ મન માનીએ નવ કાળ મૂકે કોઈને ૭

✽

ખિના નયન પાવે નહીં, ખિના નયનકી ખાત,
સેવે સદ્ગુરુકે ચરન, સો પાવે સાક્ષાત્. ૧
ખૂઝી મહત્ જો ખ્યાસકો, હૈ ખૂઝનકી રીત;
પાવે નહિ ગુરુગમ ખિના, એહી અનાદિ રિથત. ૨
અહિ નહિ હે કલ્પના, એહિ નહિ વિભંગ;
કાય નર પંચમ કાળમેં, દેખી વસ્તુ અભંગ. ૩
નહિ દે તું ઉપદેશકું, પ્રથમ લેહિ ઉપદેશ;
સખસેં ન્યારા અગમ હૈ, વો જ્ઞાનીકા આદેશ. ૪
જપ, તપ, ઔર વ્રતાદિ સખ, તહાં લગી ભ્રમ રૂપ;
જહાં લગી નહિ સંતકી, પાઈ કૃપા અનૂપ. ૫
પાયાકી એ ખાત હૈ, નિજ છંદનકો છોડ;
પિછે લાગ સત્પુરુષકે, તો સખ બંધન તોડ. ૬

❀

‘ત્યાગ ગૌરાગ્ય ન ચિત્તમાં, થાય ન તેને જ્ઞાન;
અટકે ત્યાગ ગૌરાગ્યમાં, તો ભૂલે નિજ જ્ઞાન.
જહાં કલ્પના જલ્પના, તહાં માનું દુઃખ છાંઈ;
મિટે કલ્પના જલ્પના, તો વસ્તુ તિન પાઈ,
પડે પાર કહાં પામવો, મિટે ન મનકી આશ;
ન્યૌં કોલુકેં બેલકું, ધરહિ કોશ હનર.

✽

હોત, આસવા પરિસવા, નહિ ઇનમેં સંદેહઃ
 માત્ર દષ્ટિકી ભૂલ હૈ, ભૂલ ગયે ગત એહિ.
 રચના જિન ઉપદેશકી, પુરષોત્તમ તિનુ કાલ;
 ઇનમેં સખ મત રહત હૈ, કરતે નિજ સંભાલ.
 જિન સોહી હે આતમા, અન્ય હોઇ સો કર્મ;
 કર્મ કટે નિજ ખચન સો, તત્ત્વજ્ઞાનિકો મર્મ.
 જખ જાન્યો નિજ રૂપકોં, સખ જાન્યો સખ લોક;
 નહિ જાન્યો નિજ રૂપ તો, સખ જાન્યો સો ફેક.
 એહિ દિશાકી મૂઢતા, હૈ નહિ જિનપે ભાવ;
 જિનસે ભાવ બિન કપૂ, નહિ છૂટત દુખદાવ.
 વ્યવહારસેં દેવ જિન, નિહચેસેં હૈ આપ;
 એહિ ખચનસેં સમજ લે, જિન પ્રવચનકી છાપ.
 એહિ નહીં હે કલ્પના, એહી નહીં વલંગ,
 જખ જાગેંગે આતમા, તખ લાગેંગે રંગ.

*

ૐ સત્

યમ નિયમ સંજમ આપ કિયો, પુનિ ત્યાગ બિરાગ અથાગ લહ્યો,
 વનવાસ લહ્યો મુખ મૌન રયો, દઢ આસન પદ્મ લગાય દિયો,
 મન પૌન નિરોધ સ્વ બોધ કિયો, હઠ જોગ પ્રયોગ સુ નાર ભયો;
 જપ લેદ જપે તપ ત્યૌહિ તપે, ઉરસેંહિ ઉઠાસી લહી સખપેં.
 સખ શાસ્ત્ર થકે નય ધારિ દિયે, મત મંડન ખંડન લેદ લિયે;
 વહ સાધન બાર અનંત કિયો, તદપિ કછુ હાથ હજૂ ત્ત પર્યો.
 અખ કયૌં ન બિચારતહે મનસેં, કછુ ઔર રહા ઉત સાધનસેં ?
 બિન સદ્ગુરુ કોય ન લેદ લહે, મુખ આબાલ હેં કહ બાત કહે ?
 કરુના હમ પાવત હે તુમકી, વહ બાત રહી સુગુરુ ગમકી;
 પલમેં પ્રગટે મુખ આગલસે, જખ સદ્ગુરુ ચર્ન સુ પ્રે
 તનસેં, મનસેં, ધનસેં, સખસેં, ગુરુદેવકી આન

તળ કારજ સિદ્ધ બને અપનો,
વહ સત્ય સુધા દરસાવડિંગે,
રસ દેવ નિરંજનકો પિવહી,
પર પ્રેમ પ્રવાહ બઢે પ્રભુ સે,
વહ કેવલકો બિજ ગ્યાનિ કહે,

રસ અમૃત પાવહિ પ્રમ ઘનો.
ચતુરાંગુલ હે દ્રગસે મિલ હે;
અહી જોગ જુગોજુગ સો જિવહી.
સખ આગમ ભેદ સઉર બસે,
નિજકો અનુભો બતલાઈ દિયે.

*

હે પ્રભુ હે પ્રભુ શું કહું,
હું નો દોષ અનંતનું,
શુદ્ધ ભાવ મુજમાં નથી,
નથી લઘુતા કે દીનતા,
નથી આજ્ઞા ગુરુ દેવની,
આપ તણો વિશ્વાસ દેહ,
જોગ નથી સત્સંગનો,
કેવલ અર્પણતા નથી,
'હું પામર શું કરી શકું'?
ચરણ શરણુ ધીરજ નથી,
અગ્નિત્ય તુજ માહાત્મ્યનો,
અંશ ન એકકે રનેહનો,
અચળ રૂપ આસક્ત નહિ,
કયા અલભ તુજ પ્રેમની,
લકિત માર્ગ પ્રવેશ નહિ,
સમજ નહીં નિજ ધર્મની,
કાળ દોષ કળિધી યયો,
તોય નહિ વ્યાકૃતતા,
સેવાને પ્રતિકૂળ જો,
દેહેદ્રિય માને નહિ,

દીનાનાથ દયાળ;
લાજન છું કરુણાળ. ૧
નથી સર્વ તુજ રૂપ;
શું કહું પરમ સ્વરૂપ. ૨
અચળ કરી ઉરમાંહિ;
ને પરમાદર નાંહિ. ૩
નથી સત્ સેવા જોગ;
નથી આશ્રય અનુયોગ. ૪
એવો નથી વિવેક;
મરણ સુધીની છેક. ૫
નથી પ્રકુલિત ભાવ;
ન નજો પરમ પ્રભાવ. ૬
નહીં વિરહનો તાપ;
નહિ તેનો પરિતાપ. ૭
નહિ લગન દેહ જ્ઞાન;
નહિ શુભ દેશે સ્થાન. ૮
નહિ મર્યાદા ધર્મ;
જુઓ પ્રભુ મુજ કર્મ. ૯
તે બંધન નથી ત્યાગ;
કરે બાદ્ય પર રાગ. ૧૦

તુજ વિયોગ સ્ફુરતો નથી,	વચન નયન ચમ નાહિ,	
નહિ ઉદાસ અનલકતથી,	તેમ ગૃહાદિક માંહિ.	૧૧
અહંભાવથી રહિત નહિ,	સ્વ ધર્મ સંચય નાહિ,	
નથી નિવૃત્તિ નિર્મળપણે,	અન્ય ધર્મની કાંઈ.	૧૨
એમ અનંત પ્રકારથી,	સાધન રહિત હુંય,	
નહીં એક સદ્ગુણ પણ,	મુખ ખતાવું શું ચ ?	૧૩
કેવલ કરુણા મૂર્તિ છો,	દીનખંધુ દીનનાથ;	
પાપી પરમ અનાથ છઉં,	અહો પ્રભૂજી હાથ.	૧૪
અનંત કાળથી આથડ્યો,	વિના ભાન ભગવાન,	
સેવ્યા નહિ ગુરુ સતને,	મૂક્યું નહિ અભિમાન.	૧૫
સંત ચરણ આશ્રય વિના,	સાધન કર્યાં અનેક;	
પ્રાર ન તેથી પામિયો,	ઊગ્યો ન અંશ વિવેક.	૧૬
સહુ સાધન ખધન થયાં,	રહ્યો ન કોઈ ઉપાય;	
સત્ સાધન સમજ્યો નહીં,	ત્યાં ખંધન શું જાય ?	૧૭
પ્રભુ પ્રભુ લય લાગી નહીં,	પડ્યો ન સદ્ગુરુ પાય;	
દીઠા નહિ નિજ દોષ તો,	તરિયે કોણ ઉપાય ?	૧૮
અધમાધમ અધિકો પતિત,	સક્ષવ જગતમાં હુંય;	
એ નિશ્ચય આવ્યા વિના,	સાધન કરશે શું ચ ?	૧૯
પડી પડી તુજ પદ પંકજે,	ફરી ફરી માંશુ એ જ;	
સદ્ગુરુ સંત સ્વરૂપ તુજ,	એ દહતા કરી દેજ	૨૦

ઉવસગ્ગહરં મહાપ્રભાવિકં સ્તોત્રમ્

ઉવસગ્ગહરં પાસં, પાસં વંદામિ કમ્ભઘણસુક્રં;
વિસહર-વિસ-નિનાસં, મંગલકલ્પણ - આવાસં ૧

વિસહર-કુલિંગ - મંતં, કંઠે ધારેયં જો સયા મણુઓ;
તસ્સ ગહ - રોગ-મારી, દુઃખ - જરા જાતિ ઉવસામં ૨

ચિદ્દુત્તરે દૂરે મંતો, તુલ્ય પણામો વિ બહુદેવો હોઈ;
નરતિરિએસુ વિ જીવા, પાવતિ ન દુખખ-દોગચ્ચં ૩

ૐ અમરતર - કામધેણુ, ચિંતામણિ-કામ-કુંભ-માધયા;
સિરિપા સ નાહ સેવા, ગહાણુ સવ્વે વિ દાસત્તમ્ ૪

ૐ હ્રીં શ્રીં ઐં તુહ દસણેણુ સામિય,
પણાસેય રોગ - સોગ - દુખખ - દોહગ્ગં;
કમ્પતરૂમિવ જાયયં, ઐં તુહ દસણેણુ સવ્વદેવદેવે સ્વાહા ૫

ૐ હ્રીં નમિતેણુ વિગ્ધનાસય, માયાખીએણુ ધરણુ-નાગિદં;
સિરિકામરાજ કલ્પી, પાસ જીણુંદ નમં સામિ ૬

ૐ હ્રીં સિરિપાસવિસહર-વિજ્જભમંતેણુ ઝાણુ-ઝાએજ્ઞા;
ધરણુ - પરમાવધ દેવી, ૐ હ્રીં હમ્મદ્યૂ સ્વાહા ૭

ૐ જયતિ ધરણિદ - પડિમ - વધં મ નાગિણી વિજ્જત,
વિમલ ઝાણુ અહિયો, ૐ હ્રીં હમ્મદ્યૂ સ્વાહા ૮

ૐ થુણુમિ પાસનાહં, ૐ હ્રીં પણુમામિ પરમભત્તીએ,
અહુદ્ધર - ધરણુ-દો, પડિમાવધ પયટિયા કિત્તી ૯

જસસ પયકમલમજ્જે, સયા વસેઈ પઉમાવઈ ય ધરણિદો;
તસસ નામઈ સયલ, વિસહર - વિસં નાસેઈ ૧૦

તુહ સમત્તે લક્ષ્ઠે, ચિંતામણિકપાપાય વળસહિએ;
પા વંતિ અવિગ્ધેણ, જીવા અમરામર ઠાણ ૧૧

ૐ નકક - મયઠાણે, પાણક - કમક - નક - સંસારે;
પરમક - નિટ્ઠિ - અઠે, અ ઠુ ગુણા ધિ સ રં વદે ૧૨

ૐ ગરુડો વનિતાપુત્રો, ના ગલ ક્ષમીં મહા બલ;
તેણુ સુચ્યંત સુસા, તેણુ સુચ્યંતિ પત્રગા; ૧૩

સ તુહ નામ સુદ્ધમંત, સમ્મં જે જવેઈ સુદ્ધભાવેણ;
સો અયરામર ઠાણ, પાવઈ ન ય દોગઈ દુષ્ખં વા ૧૪

ૐ પંડુ-ભગંદર-દાહ, કાસં સાસં ચ સૂલમાઈ શિ;
પાસ પ હુ પ ભા વેણ, નાસંતિ સયલરોગાઈ હ્રીં સ્વાહા ૧૫

ૐ વિસહર-દાવાનલ-સાધ શિ-વેયાલ-મારિ-આયંકા,
સિરિનિલકંઠ પાસસસ, સરણુમિતેણ નાસંતિ ૧૬

પન્નાસં ગોપીકાં કુરગ્રહ, તુહ દંસણું ભયં કાયે;
આવિ ન હુંતિ એ તહ વિ, તિ સં જજં ગુણિજ્જસો ૧૭

પીકં જંત ભગંદર ખાસ, સાસ શૂળ તહ નિવ્વાહ;
સિરિસામલપાસ મહંત, નામ પઊર પઊલેણ ૧૮

ૐ હ્રીં શ્રી પાસધરણુ સંજ્જુત્તં, વિસહર વિજ્જં જવેઈ સુદ્ધમણેણુ;
પાવઈ ઇચ્છિયં સુહ, ૐ હ્રીં શ્રી કમ્ભવ્યૂં સ્વાહા ૧૯

રોગ-જલ-જલણુ-વિસહર-ચોરારિ-મઈદ-ગય-રણુ-ભયાઈ;
પાસજીણુ નામ સંકિત્તણેણુ, પસમંતિ સંવાઈ-હ્રીં સ્વાહા ૨૦

ૐ જયક ધરણિદ નમંસિય, પઉમાવઈ પસુહ નિસેવિય પાયા;
ૐ કલં હ્રીં મહાસિદ્ધિ, કરેઈ પાસં જગનાહો ૨૧

ॐ હ્રીં શ્રીં તં નમઃ પાસનાહં,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ધરણેન્દ્ર નમસિયં દુહ વિણાસં;
 ॐ હ્રીં શ્રીં જસસ પભાવેણ સયા,
 ॐ હ્રીં શ્રીં નાસન્તિ ઉવદ્ધવા બહવો રર
 ॐ હ્રીં શ્રીં પઠં સમરંતાણુ મણે,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ન હોઈ વાહિ ન ત મહાદુખખં,
 ॐ હ્રીં શ્રીં નામ પિ હિ મંતસમં,
 ॐ હ્રીં શ્રીં પયડં નત્થીત્થ સદેહો ર૩
 ॐ હ્રીં શ્રીં જલ-જલાણુ ભય તહ સપ્પ સિંહં,
 ॐ હ્રીં શ્રીં ચોરારિ સંભવે ખિપ્પં;
 ॐ હ્રીં શ્રીં સમરેઘ પાસપહું,
 ॐ હ્રીં શ્રીં કલોં પુહવિ કયા વિ કિં તસ્સ ર૪
 ॐ હ્રીં શ્રીં કલોં હ્રીં ઈહ લોગહી પરલોગહી,
 ॐ હ્રીં શ્રીં જો સમરેઘ પાસનાહં,
 ॐ હ્રાં હ્રીં હ્રું હ્રૂં ગાં ગીં ગું ગૈં,
 તં તહ સિન્નઝઘ ખિ પ્પં રપ
 ઇહ નાહ સ્મરહ ભગવંત, ॐ હ્રીં શ્રીં કલોં ગાં શ્રી.
 હ્રું ય કલોં કલોં શ્રીકલિકુંડસ્વામિને નમઃ ર૬
 ઇયમ સંથુએ મહાયશ !, ભત્તિખલર-નિખલરેણ હિયએણુ:
 તા દેવ દિન્નઝ બોલિં ભવે ભવે પાસ જુણચદ ર૭

॥ ॐ શાન્તિઃ ! ॐ શાન્તિઃ ! ! ॐ શાન્તિઃ ! ! !

ક્ર. નં.	સુર્યોદય ક. મી.	સ્થિતિ ક. મી.	નોકારમી ક. મી.	પોરમી ક. મી.	૨ પોરમી ક. મી.	૩ પોરમી ક. મી.
૧	૭ ૨૭	૬ ૧૪	૮ ૧૫	૧૦ ૬	૧૨ ૫૧	૧૫ ૩૩
૫	૭ ૨૮	૬ ૧૬	૮ ૧૬	૧૦ ૧૦	૧૨ ૫૨	૧૫ ૩૪
૧૦	૭ ૨૯	૬ ૨૦	૮ ૧૭	૧૦ ૧૨	૧૨ ૫૫	૧૫ ૩૮
૧૫	૭ ૩૦	૬ ૨૩	૮ ૧૮	૧૦ ૧૩	૧૨ ૫૭	૧૫ ૪૧
૨૦	૭ ૩૦	૬ ૨૬	૮ ૧૮	૧૦ ૧૪	૧૨ ૫૮	૧૫ ૪૨
૨૫	૭ ૨૯	૬ ૩૦	૮ ૧૭	૧૦ ૧૪	૧૩ ૦	૧૫ ૪૬
૩૦	૭ ૨૭	૬ ૩૩	૮ ૧૫	૧૦ ૧૪	૧૩ ૦	૧૫ ૪૬

ફેબ્રુઆરી

ક્ર. નં.	સુર્યોદય ક. મી.	સ્થિતિ ક. મી.	નોકારમી ક. મી.	પોરમી ક. મી.	૨ પોરમી ક. મી.	૩ પોરમી ક. મી.
૧	૭ ૨૭	૬ ૩૫	૮ ૧૫	૧૦ ૧૪	૧૩ ૧૧	૧૫ ૪૭
૫	૭ ૨૫	૬ ૩૭	૮ ૧૩	૧૦ ૧૩	૧૩ ૧૫	૧૫ ૪૯
૧૦	૭ ૨૩	૬ ૩૯	૮ ૧૧	૧૦ ૧૨	૧૩ ૧૫	૧૫ ૫૦
૧૫	૭ ૨૦	૬ ૪૩	૮ ૮	૧૦ ૧૧	૧૩ ૧૫	૧૫ ૫૧
૨૦	૭ ૧૭	૬ ૪૫	૮ ૫	૧૦ ૯	૧૩ ૧૫	૧૫ ૫૫
૨૫	૭ ૧૪	૬ ૪૮	૮ ૨	૧૦ ૮	૧૩ ૧૫	૧૫ ૫૪
૩૦	૦	૦	૦	૦	૦	૦

એપ્રિલ

ક્ર. નં.	સુર્યોદય ક. મી.	સ્થિતિ ક. મી.	નોકારમી ક. મી.	પોરમી ક. મી.	૨ પોરમી ક. મી.	૩ પોરમી ક. મી.
૧	૬ ૪૨	૭ ૦	૭ ૩૦	૯ ૪૭	૧૨ ૫૧	૧૫ ૫૫
૫	૬ ૩૮	૭ ૨	૭ ૨૬	૯ ૪૪	૧૨ ૫૦	૧૫ ૫૬
૧૦	૬ ૩૫	૭ ૨	૭ ૨૩	૯ ૪૨	૧૩ ૪૯	૧૫ ૫૬
૧૫	૬ ૩૦	૭ ૫	૭ ૧૮	૯ ૩૯	૧૨ ૪૮	૧૫ ૫૭
૨૦	૬ ૨૫	૭ ૮	૭ ૧૩	૯ ૩૬	૧૨ ૪૭	૧૫ ૫૮
૨૫	૬ ૨૧	૭ ૯	૭ ૯	૯ ૩૩	૧૨ ૪૫	૧૫ ૫૭
૩૦	૬ ૧૮	૭ ૧૧	૭ ૬	૯ ૩૧	૧૨ ૪૫	૧૫ ૫૯

ह ॥ ॐ	सुयोध्य क. मी.	सुयान्त क. मी.	नोआरसी क. मी.	पोरसी क. मी.	ओ पोरसी उ क. मी.	पोरसी उ क. मी.
१	६ १६	७ १२	७ ४	८ ३०	१२ ४४	१५ ५८
५	६ १४	७ १४	७ २	८ २८	१२ ४४	१५ ५८
१०	६ ११	७ १६	६ ५८	८ २७	१२ ४४	१६ १
१५	६ ८	७ १७	६ ५७	८ २६	१२ ४३	१६ १
२०	६ ७	७ १८	६ ५५	८ २५	१२ ४३	१६ १
२५	६ ६	७ २१	६ ५४	८ २५	१२ ४४	१६ ३
३०	६ ४	७ २५	६ ५२	८ २४	१२ ४५	१६ ५

शुद्ध

ह ॥ ॐ	सुयोध्य क. मी.	सुयान्त क. मी.	नोआरसी क. मी.	पोरसी क. मी.	२ पोरसी उ क. मी.	पोरसी उ क. मी.
१	४	७ २५	६ ५२	८ २४	१२ ४५	१६ ६
५	४	७ २७	६ ५२	८ २५	१२ ४६	१६ ७
१०	४	७ २८	६ ५२	८ २५	१२ ४६	१६ ७
१५	४	७ ३०	६ ५२	८ २६	१२ ४७	१६ ८
२०	४	७ ३१	६ ५३	८ २७	१२ ४८	१६ ८
२५	४	७ ३२	६ ५४	८ २८	१२ ४८	१६ १०
३०	४	७ ३३	६ ५५	८ २८	१२ ५०	१६ ११

योगास्ट

ह ॥ ॐ	सुयोध्य क. मी.	सुयान्त क. मी.	नोआरसी क. मी.	पोरसी क. मी.	२ पोरसी उ क. मी.	पोरसी उ क. मी.
१	६ ८	७ ३३	६ ५६	८ २८	१२ ५१	१६ १३
५	६ ८	७ ३३	६ ५७	८ ३०	१२ ५१	१६ १२
१०	६ ११	७ ३३	६ ५८	८ ३२	१२ ५२	१६ १२
१५	६ १३	७ ३३	७ १	८ ३३	१२ ५३	१६ १३
२०	६ १४	७ ३३	७ २	८ ३४	१२ ५३	१६ १२
२५	६ १७	७ २८	७ ५	८ ३५	१२ ५३	१६ ११
३०	६ १८	७ २७	७ ७	८ ३६	१२ ५३	१६ १०

१	६ १८	७ २७	७ ७	८ ३६	१२ ५३	१६ १०
५	६ २१	७ २४	७ ८	८ ३७	१२ ५३	१६ ८
१०	६ २३	७ २१	७ ११	८ ३८	१२ ५२	१६ ६
१५	६ २५	७ १८	७ १३	८ ३८	१२ ५२	१६ ६
२०	६ २७	७ १४	७ १५	८ ३८	१२ ५१	१६ ४
२५	६ २८	७ १०	७ १६	८ ३८	१२ ४८	१५ ५८
३०	६ ३१	७ ५	७ १८	८ ४०	१२ ४८	१५ ५६

ક્ર. નં.	સુર્યોદય ક. મી.	સ્થિતિ ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૫૧	૬ ૧૦	૭ ૩૬	૮ ૪૧	૧૨	૩૧ ૧૫ ૨૧
૫	૬ ૫૪	૬ ૭	૭ ૪૨	૮ ૪૨	૧૨	૩૧ ૧૫ ૨૦
૧૦	૬ ૫૭	૬ ૫	૭ ૪૫	૮ ૪૪	૧૨	૩૧ ૧૫ ૧૮
૧૫	૭ ૦	૬ ૩	૭ ૪૮	૮ ૪૬	૧૨	૩૨ ૧૫ ૧૮
૨૦	૭ ૩	૬ ૨	૭ ૫૧	૮ ૪૮	૧૨	૩૩ ૧૫ ૧૮
૨૫	૭ ૬	૬ ૨	૭ ૫૪	૮ ૫૦	૧૨	૩૪ ૧૫ ૧૮
૩૦	૭ ૧૦	૬ ૧	૭ ૫૮	૮ ૫૩	૧૨	૩૬ ૧૫ ૧૬

ડીસેમ્બર

ક્ર. નં.	સુર્યોદય ક. મી.	સ્થિતિ ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૭ ૧૦	૬ ૧	૭ ૫૮	૮ ૫૩	૧૨	૩૬ ૧૫ ૫૬
૫	૭ ૧૩	૬ ૨	૮ ૧	૮ ૫૫	૧૨	૩૮ ૧૫ ૨૩
૧૦	૭ ૧૬	૬ ૩	૮ ૭	૮ ૫૮	૧૨	૪૦ ૧૫ ૨૩
૧૫	૭ ૧૯	૬ ૫	૮ ૧૦	૯ ૧	૧૨	૪૨ ૧૫ ૨૩
૨૦	૭ ૨૨	૬ ૭	૮ ૧૧	૯ ૩	૧૨	૪૫ ૧૫ ૨૭
૨૫	૭ ૨૪	૬ ૧૦	૮ ૧૨	૯ ૬	૧૨	૪૭ ૧૫ ૨૮
૩૦	૭ ૨૬	૬ ૧૨	૮ ૧૪	૯ ૮	૧૨	૪૯ ૧૫ ૩૦

ઓક્ટોબર

ક્ર. નં.	સુર્યોદય ક. મી.	સ્થિતિ ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૩૧	૭ ૩	૭ ૧૬	૮ ૩૬	૧૨	૪૭ ૧૫ ૫૫
૫	૬ ૩૨	૬ ૫૮	૭ ૨૦	૮ ૩૬	૧૨	૪૫ ૧૫ ૫૧
૧૦	૬ ૩૨	૬ ૫૬	૭ ૨૦	૮ ૩૮	૧૨	૪૪ ૧૫ ૫૦
૧૫	૬ ૩૫	૬ ૪૬	૭ ૨૩	૮ ૩૮	૧૨	૪૪ ૧૫ ૪૬
૨૦	૬ ૩૬	૬ ૪૫	૭ ૨૪	૮ ૩૮	૧૨	૪૧ ૧૫ ૪૪
૨૫	૬ ૩૭	૬ ૪૦	૭ ૨૫	૮ ૩૮	૧૨	૩૬ ૧૫ ૪૦
૩૦	૬ ૩૮	૬ ૩૬	૭ ૨૬	૮ ૩૮	૧૨	૩૭ ૧૫ ૩૬

ક્ર. નં.	સુર્યોદય ક. મી.	સ્થિતિ ક. મી.	નોકારસી ક. મી.	પોરસી ક. મી.	૨ પોરસી ક. મી.	૩ પોરસી ક. મી.
૧	૬ ૪૦	૬ ૩૪	૭ ૨૮	૮ ૩૮	૧૨	૩૭ ૧૫ ૩૬
૫	૬ ૪૦	૬ ૩૧	૭ ૨૮	૮ ૩૮	૧૨	૩૬ ૧૫ ૩૪
૧૦	૬ ૪૨	૬ ૨૫	૭ ૩૦	૮ ૩૮	૧૨	૩૪ ૧૫ ૩૦
૧૫	૬ ૪૩	૬ ૨૨	૭ ૩૧	૮ ૩૮	૧૨	૩૩ ૧૫ ૨૮
૨૦	૬ ૪૫	૬ ૧૬	૭ ૩૩	૮ ૩૬	૧૨	૩૨ ૧૫ ૨૫
૨૫	૬ ૪૮	૬ ૧૪	૭ ૩૬	૮ ૪૦	૧૨	૩૧ ૧૫ ૨૨
૩૦	૬ ૫૧	૬ ૧૧	૭ ૩૬	૮ ૪૧	૧૨	૩૧ ૧૫ ૨૧

સુર્ય ઉદય, અસ્ત, નોકારસી, પોરસી, બેપોરસી ત્રણપોરસીમાં નીચે લખેલા ગામ માટે નીચે મુજબ મીનીટ ઉમેરવી તથા ઘટાડવી.

ગામ	મીનીટ ઉમેરવી	ગામ	મીનીટ ઘટાડવી
પોરબંદર	૪	વાંકાનેર	૧
જોડલ	૦	વઢવાણ	૩
બુનાગઢ	૧	ધાંગધા	૩
ભામનગર	૨	લીંબડી	૪
મોરબી	૦	ચુડા	૩
જેતપુર	૦	પાલીતાણા	૪
દ્વારકા	૯	ખોટાદ	૫
		ભાવનગર	
		માંગરોળ	
		વેરાવળ	
		પ્રભાસપાટણ	૫

દાખલા તરીકે :- તારીખ ૧ લી. ફેબ્રુઆરીના રોજ નીચે પ્રમાણે છે

સુર્ય ઉદય અસ્ત નોકારસી પોરસી બેપોરસી ત્રણપોરસી
ક. મી. ક. મી. ક. મી. ક. મી. ક. મી. ક. મી.

રાજકોટ ૭-૨૭ ૬-૩૫ ૮-૧૫ ૧૦-૧૪ ૧-૧ ૧૫-૪૭

ભામનગર ૭-૨૯ ૬-૩૭ ૮-૧૭ ૧૦-૧૬ ૧-૩ ૧૫-૪૯
(૨ મીનીટ વધતાં)

લીંબડી ૭-૨૩ ૬-૩૧ ૮-૧૧ ૧૦-૧૦ ૧૨-૫૭ ૧૫-૪૩
(ચાર મીનીટ ઘટાડતાં)

એ મુજબ દરેક ગામ માટે ગણી લેવું,

જ્ઞાન લાક્ષવાના નક્ષત્રો=મૃગશીર્ષ, આદ્રા, ત્રણ પૂર્વા, મૂળ હસ્ત, અશ્વલેખા. ચિત્રા, પુષ્ય,

દિશાના નક્ષત્રો=ત્રણઉત્તરા, રોહીણી, હસ્ત, અનુરાધા સતભીષા, પૂર્વાશાદ્રપદ, પુષ્ય, પુનર્વસુ, રેવતી, અર્ધાશ્વિ, મૂળ ધ્રુવણ, સ્વાતી એ શુભ છે,

ફાંકડું-એકમને શનીવાર ધીજને શુક્રવાર, ત્રીજને ગુરુવાર, ચોથને બુધવાર, પાંચમને મંગળવાર, છઠને સોમવાર, સાતમને રવિવાર, આ યોગ વિહાર તથા પ્રવેશમાં ત્યાગનો છે.

स्थीर नक्षत्रो-रोहिणी, त्रयु उत्तर।

रवीयोग सूर्य-नक्षत्रथी गणुतां दिन नक्षत्र सुधी

૪, ૬, ૮, ૧૦, ૧૩, ૨૦, મું નક્ષત્ર રવીયોગ ગણ્યું, તે દરેક ગુણ કામ તથા પ્રમાણ વીગેરેમાં ઉત્તમ.

લોચના નક્ષત્રો-પૂનર્વસુ, પુષ્ય, શ્રવણ, ધનીષ્ઠા એ શુભ છે. કૃતિકા વિશાખા, મધા, ભરણી એ વળ્ય છે. ખાકીના નક્ષત્રો મધ્યમ છે. શનીવાર મંગળવાર વળ્ય છે. રીકતા (૪-૬-૧૪) છઠ, ૮, ૦) તિથિ વળ્ય છે.

નગર પ્રવેશ—હસ્ત, અશ્વીની, ચિત્રા, અનુરાધા, ઉત્તરા ત્રણ રોહિણી, પુષ્ય, મુળ મૃગશીર્ષ, રેવતી નક્ષત્ર; સોમ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર, રવીવાર શુભ છે.

સ્થાનકવાસી જૈન સંપ્રદાય દરેક તિથિ સાંજના સમયે જ પ્રગતિમાન હોય તે જ ધર્મ અર્થમાં દાખલ કરે છે.

—समाप्त—

